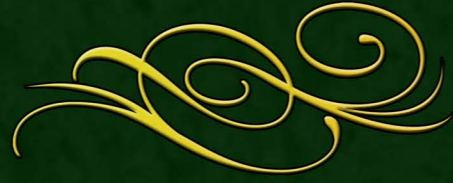

סוגיא דפאה נכרייה

מהדורת
"דעת תורח"

דת משה וישראל

פאה נכרית בהלכה
(ח"ב)

חזרה וביאור בקצרה
מכל הסוגיין

תורת המצוות

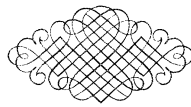
Color Graf - 0543435320

והמשכילים יזהירו כזהר הרקיע

בעזרת השם

ארבעה ספרים נשנו כאן

- א. סוגיא דפאה נכרית
- ב. דת משה וישראל
(פאה נכרית בהלכה ח"א)
- ג. פאה נכרית בהלכה (חלק ב')
- ד. חזרה וביאור בקצרה מכל הסוגי
(עם הוספות)

כל אלה חיברם הרה"ג המפורסם
מוה"ר אברהם מאיר לייפשיץ-בריוז'ל שליט"א
מעיה"ק ירושלים תו"ב

הסוגיא

נדפס לראשונה בשנת תשמ"ב, ועכשיו נדפס הוצאה שלישית

הספר דת משה וישראל

נדפס לראשונה בשנת תשנ"ה בירושלים עיה"ק, ועכשיו נדפס הוצאה שניה

ושאר הספרים נדפסו עכשיו לראשונה בעזרשי"ת

ע"י הוועד להפצת לימוד ובירור דין פאה נכרית

מאנסי נג' יצ"ו

שנת תשמ"ד

ניתן להשיג ב"מכון דעת תורה"
לבירור סוגיית פאה נכרית בהלכה

ת.ד. 57124 ירושלים
נייד – 054-844-7161
נייד – 052-714-9125
מייל – 8447161@okmail.co.il

סריקה והכנה לדפוס ע"י

02-99-55-400
srikot@srikot.co.il

דברים אחדים למהדורה הנוכחית

זה היום עשה ה' נגילה ונשמחה בו!

יום בשורה הוא לכלל מבקשי ה' בהגלות נגלות הספר החשוב "סוגיא דפאה נכרית" על ארבעת חלקיו. למורינו הגאון רבי אברהם בריזל ליפשיץ שליט"א, לאחר שזה זמן רב אזל מן השוק, ורבים אומרים מי יראנו טוב, וב"ה נתגלגלה זכות זו על ידינו להוציאו שוב לאור עולם.

מכון "דעת תורה" הוקם במטרה להפיץ את מהלך הלימוד שנלמד ונתברר בזה הספר וכפי אשר נלמד עם גדולי התורה צוק"ל ושיבלחט"א שליט"א, ועם בני הישיבות במסגרת לימוד הסוגיא במקורותיה לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא, ועד לכתבת שורות אלו רבני המכון למדו עם כ- 1100 בני תורה את הסוגיא במסגרת המכון. התגובות הנלהבות שקיבלנו מהלומדים, הם הם שנותנים לנו את הכח להמשיך הלאה ולארגן מסגרות לימוד נוספות ללימוד וללמד. ובעקבות זה רבים מהלומדים מבקשים אח"כ לעיין עוד ועוד ולהחכים בסוגיא, וזאת ע"י הספר הזה שמביא ומסכם מיישב ומברר את כל השיטות והקושיות הרבות שיש בסוגיא סבוכה זו, ולא משאיר דבר שאינו ברור.

כאמור, מהלך זה נלמד ע"י מורינו המחבר שליט"א עם רבים מגדולי ישראל, וקילסוהו רבנו. הגאון הגדול הגר"ש אויערבאך שליט"א התבטא על כך: "אין מי שיכול להפריך את הדברים". וכן הגאון הגדול ר' חיים לופיאן צוק"ל בעמח"ס רווחא דשמעתתא אמר למחבר שליט"א "השלטי גיבורים יצא לקראתכם בשמים שביררתם את דעתו". וכן עוד רבים ואכמ"ל.

אמנם רצינו מאוד להוציאו שוב מחדש כראוי, אך מחמת הקושי הגדול של עלויות ההדפסה נמנענו מלגשת אל המלאכה, אך שמנו את מאמר חז"ל לנגד עינינו "תפסת מרובה לא תפסת", והחלטנו בס"ד להוציא את הספר במהדורה מצומצמת זו.

ובזה פונים אנו אל נדיבי עם: אנא! עזרו לנו בהדפסת הספר כראוי וכיאות לו כדי שנוכל להפיצו ברבים בבתי המדרשות ובשיבות הקדושות. וכבר אמרו רז"ל "עושה צדקה בכל עת, זה הכותב ספרים ומשאילן לאחרים".

ויהי"ר שנזכה כולנו "ללמוד וללמד לשמור ולעשות את כל דברי תלמוד תורתך באהבה" אמן וכן יהי רצון.

בברכת התורה

מכון "דעת תורה"

התודה והברכה

לידידנו היקר והנעלה

הרב ר' דוד בן שרה שליט"א

על תרומתו החשובה להדפסת הספר

למען חיזוק גדרי הקדושה והצניעות בעם ישראל

יהי רצון שיתברך בעליה בתורה ויראת שמים ופרנסה טובה

ויזכה לגדל ולחנך את ילדיו לתורה לחופה למצוות ולמעשים טובים

כשאיפתו הטהורה מתוך בריאות איתנה ונהורא מעליא

ובכל אשר יפנה ישכיל ויצליח

ויתמלאו כל משאלות ליבו לטובה ולברכה

ויתקיים בו הפסוק "ויהי דוד לכל דרכיו משכיל וה' עמו"

אמן וכן יהי רצון

התודה והברכה

ספר זה יוצא לאור

ע"י "קרן עמל התורה"

שע"י הרה"ג רבי אברהם דיין שליט"א

ראש מוסדות "אור יוסף" בארה"ק

יהי רצון שיזכה להגדיל תורה ולהאדירה

עד ביאת משיח צדקנו

אמן כן יהי רצון

MOSHE ARYE FREIND
CHIEF RABBI
OF JERUSALEM
JERUSALEM E. ISRAEL

משה ארי' פריינד

בן תנאה"צ פרו"ר זצ"ל אבד"ק הוניהאר י"ו
רב ואב"ד
לכל מקהלות האשכנזים פעיה"ק ירושלים תובב"א
ור"ם רישכת "יטב לב" דסאטמאר

בס"ד יום ג' שנכפל בו כי טוב לס' ונברכו בכ' וגו' ז' חשוון שנת תשנ"ו לפ"ק פעיה"ק ת"ו

לכבוד הרבנים הגאונים העוסקים לשם שמים להחזיר עטרה ליושנה כ"א בשמו יבורך שליט"א

הנה קבלתי את מכתבכם בו כת"ר שליט"א פונים בדבר פעולתכם הטוב, לעורר את לב הציבור עם בני ישראל, להבין חומר הענין ללכת בפאה נכרית, אחרי שרוב הפוסקים אסרו זאת, ואף אותן שהתירו סמכו עצמן על השלטי גבורים והפמ"ג, ונתגלגלו זכות ע"י זכאי לברר וללבן סוגיא זו, שגם השלטי גבורים ודעימיה לא התירו אלא בחצר, וגם נתגלה כתי"ק מהפמ"ג שחזר בו, ובמקומות שהקילו בזה, כידוע שבא מחמת הגזירות והגליות שעברו עליהן, ובחרו הרע במיעוטו, ואחר שנשאר בזה די להם לומר מוטב שיהיו שוגגין וכו', ועכ"ז הרעישו נגד זה הגאונים הצדיקים זי"ע ומכ"ש בזמנינו.

וח"ו לומר דמנהג ישראל הוא, אדרבה כל הדורות הוסיפו חומרות וגדרים וסייגים בענין הצניעות, עד כדי כך שגזרו לספר את השערות לגמרי, ובמקומותינו לחמו ע"ז במס"נ, ומי יתן והי' כל עם ה' ככה, ומכ"ש האומר שהמחליפות מפאה נכרית למטפחת מפסידות הרי הוא מגלה פנים בתורה שלא כהלכה, ומעכב את הרבים מלעשות מצוה, ודין גרמא בנזקין שהכניסו זאת גם בבתי ישראל שנהגו מדור דור כדברי אבותינו ורבותינו זי"ע שלא ללכת בפאה נכרית.

והנני בזה לחזק את ידיהן של הני גבורי כח המקדשים שם שמים ברבים ומחליפות מפאה נכרית לכיסוי ראש כהלכה בודאי מקרבין בזה את הגאולה דבזכות נשים צדקניות נגאלו אבותינו והנני לברכם שיזכו להפקד בדבר ישועה ורחמים בבני חיי ומזוני רויחי ויזכו להעמיד דורות ישרים מבורכים וימלא ה' כל משאלות לבם לטובה כאו"נ הטוב ונפש המצפה לישועת ה' ולהרמת קרן ישראל במהרה ובאעה"ח

עוד מכתב שקבלתי מאת כ"ק הגה"צ הנ"ל זי"ע

בס"ד, יום ג' לס' הנני נותן לו את בריתי שלום שנת תשנ"ד

הן בא אלי הרב וכו' אברהם מאיר ליפשיץ בריזל שליט"א ולפניו ספר פאה נכרית בהלכה שנתברר בטוב טעם ודעת הלכה זו, ואשרי חילו וראוי להפיצם בישראל, ויחזרו עטרה ליושנה להתעטר בעטרת הצניעות, וראוי לכל אברך ירא שמים ללמוד ספר זה כי הם דברים נכונים.

(חי"ק)

הסכמת הגאון הצדיק מורינו רבי בנימין ראבינאוויטץ זי"ע

ראב"ד העדה החרדית ירושלים עיה"ק תובב"א

בס"ד, עש"ק מקץ גר ה' רחנכה התשנ"ה

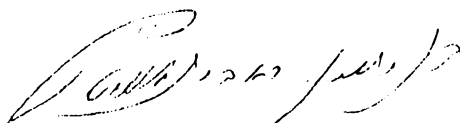
הובא לפני ספר דת משה וישראל המבאר דין פאה נכרית על כוריו מהש"ם והפוסקים להלכה ולמעשה, ומפיץ אור בהיר בסוגיא זו בעומק ובהיקף וכל הרואה אומר ברקאי. הנה מנהג חבישת פאה נכרית ברשות הרבים, חדרה ונתפשטה בתוך ישראל קדושים לפני כמאה וחמשים שנה, באשמת הצאר הרוסי שגזר על ישראל לשנות לבושם ולצאת בנות ישראל פרועות ראש — בשיתוף פעולה עם המסכילים מחריבי כרם בית ישראל, ועל כן במצב של לית ברירה בחרו את הרע במיעוטו. גם לאחר שבטלה הגזירה נשאר המנהג מאחר שהתרגלו לזה וכך נמשך הדבר בדורות שאחריהם עד שנשתכח מקור המשחת למנהג זה.

בספר זה מובא: א. דברי רוב הפוסקים האוסרים פאה נכרית מעיקר הדין, אשר על כן הגיעה השעה שבנות ישראל עם קדוש ישתחררו מגזירות צוררי ועוכרי ישראל, ועל קרוביהם מצוה וחוב לעודדם ולהסביר להם כל הענין. ב. בפרט לאור מה שנתגלה שיש אחרונים שכותבים שגם גדולי המתירים לא התירו פאה נכרית ברשות הרבים, וכמבואר בפנים הספר ביסודות מוצקים. ג. וגם הפרי מגדים בסימן ע"ה המובא במשנה ברורה שם כלשונו, מתגלה שחזר בו כמובא בפנים פרק ח'. ולאור כל זה מצוה וחובה עלינו להסביר להם כל הנ"ל ויחזרו עמדה ליושנה להתעמר בעטרת הצניעות, ולפום צערא אגרא (אבות סוף פ"ה), "כי דבר מצוה או לפרוש מדבר איסור שבא לו ע"י צער, שכרו מאה פעמים יותר ממצוה אחרת כמותה שבא לו שלא בצער" (חפץ חיים כלל א, ז), כמאמר חז"ל (אבות דרבי נתן פ"ג ו') "לפי שטוב לו לאדם דבר אחד בצער ממאה בריוח".

אבותינו סיפרו לנו כי אנשי חיל מישראל שנקלעו לעמוד על המשמר בצבאות הצאר הרוסי בלילות בערכות רוסיה והוצרכו ליתן סיגנאלין (אות וסימן), הכריזו בקול מר תוצרת "ווי שכינתא בגלותא". עתה הגיעה השעה לאפקא שכינתא מגלותא. גדולי הצדיקים אמרו בשעתו שהצאר הרוסי בגזירותיו המיט שואה על עצמו — ואנו עדים לדבר — אבל מה שגרם לישראל יעוין בספר ערבי נחל מה שכתב [בדרושים לפסח דרוש ב' בד"ה והנה פירש האלשיך] בענין עיכוב הגאולה ע"י הקלקולים שמתהוים מגזירות המלכויות, ודי לחכימא ברמיזא.

ובזכות נשים צדקניות נגאלו אבותינו ממצרים ובזכות נשים צדקניות תהיה גם הגאולה העתידה במהרה בימינו אמן.

בית ישראל ירושלים

יחזקאל שרגא ליפשיץ הלברשטאם

נוסטראפקוב

חבר הבד"ץ עיה"ק ירושלים חובב"א

רחוב גאולה 23 (רח' אור החיים 7) טל. 287444

בד"ר יחזקאל שרגא ליפשיץ ירושלים תשנ"א

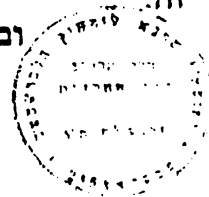
לכבוד הרב הגדול בתורה חו"ב טובא מתון ומסיק שמעתתא אליבא דהלכתא כש"ת מו"ה ר' אברהם בריזל ליפשיץ שליט"א בעיה"ק ירושלים תובב"א.
הן הובא לפני קונטרסו על ענין איסור השייטלען (פאה נכרית) שהנשים נושאות על ראשן ויוצאות בהם לשוק ברשות הרבים. —

אשר יותר מששים גבורים גאונים אדירי התורה מדור דור פסקו דאסור וכבודו שליט"א בירר הדק היטב שגם השלטי גבורים סובר כוותייהו דאסור, — והוכיח דבריו הללו בצדק, מדברי השלטי גבורים עצמו במס' כתובות דף ע"ב (ברי"ף דף ל"ב) אשר מדבריו שם מוכיח הוא עצמו את כוונתו גלוי ובעליל שגם בדבריו שבש"ג במס' שבת אמתני' יוצאת אשה כו' ג"כ כוונתו לאסור ללכת ברשות הרבים — ממילא נפל היסוד של המתירין, ובדבריו אלה המסולאים בפז ומסודרים בסדר נפלא, זכה ליישב הדורים, לתרץ קושיות חמורות ופליאות נשגבות שגבכו הגאונים על דברי הש"ג. — והנה ראיתי שכת"ה שליט"א ירד לעומק הלכה זו לשדד עמקים בסוגיות הש"ס המפוזרות בענין זה וכליכון דברי הראשונים עד אחרון שבאחרונים. — ואני תפלה להשי"ת שכל חכמי זמננו ישימו לב לדברי אמת אלה כי האמת אהוב מכל — ואעפ"י שכמה ת"ח כבר נשקעו בטעות זו ויהי קשה להם להודות מפני הבושה והנצחון. כידוע. —

אבל בטוחני שרבים מיראי ד' רודפי אמת יעשו להם את דברי כת"ה שליט"א עטרה לראשם ויסבירו לנשותיהם שיש איסור ללכת לרה"ר כשייטל מפאה נכרית וכמ"ש אאזמו"ר מרן רבשכבה"ג בעל דברי חיים זצוק"ל שאפי' ממשי הדומה לשער אסור כדברי שו"ת באר שבע ע"ש, ואחד אחד יתוספו יראי ד' עד שכלם יזכו לבער את השייטלען ולהתעטר כדת של תורה כמבואר בספר זה.

יחזקאל שרגא ליפשיץ הלברשטאם
מסטראפקוב
חבר הבד"ץ עה"ק ירושלים תובב"א

ובאתי על החתום

ו' ניסן תשל"ו

ב"ה

שליט"א

לכבוד ידידי

אחדשה"ט.

קבלתי הקונט' ויישר כחכם כי המגפה הזאת
ר"ל של פאות נכריות בזה"ז, זה נורא למאוד.
יישר כחכם והלואי שנוכל להועיל בזה.
בברכה מרובה וברכת חג שמח
שלו' מרדכי הכהן שבדרן

משה הלבֿרשטאם

מ"צ בהעדה החרדית
ראש ישיבת "דברי חיים" טשאקאווע
פעיה"ק ירושלים תובב"א
רח' יואל 8

מאיר וועבערמאן

רב בביהמ"ד נתיבות עולם
ברוקלין נ.י.

ב"ה

בס"ד

יום ב' פ' כי תבא התשמ"ב פה עיה"ק ירושת"ו

הנה היה אצלי הרב אברהם בריזל שליט"א ודברתי עמו באריכות בענין פאה נכרית ולדעתי הנה דרכו בזה בסוגיא היא ישרה וברורה ובפרט בישוב דברי השלטי הגבורים ומקום הניחו לו להתגדר בו.

מאיר וועבערמאן

רב דביהמ"ד ישיבה נתיבות עולם
בברוקלין

בואו ונכיר טובה להאברך כמדרשו ידידי הרה"ג המופלג בתורה ויראה חוב"ט בן גדולים כו' כש"ת מוה"ר ... מיקרא קרתא קדישא נו"נ לגאון ישראל וקדושו מרן החתם סופר זי"ע - אשר זה זמן רב נפשו איותה לצלול במים אדירים לכאר וללבן הדק היטב דבר האיסור שפסקו גדולי הדורות זי"ע שאסור לאשה לילך בפיהא נכרית בשוק והן ידוע אריכות הדברים בזה בספרי הפוסקים האחרונים, ומי לנו גדול מזקני הגאון הקדוש אור העולם מרן בעל דברי חיים מצאנו

זי"ע שפסק בזה לאיסורא בסכינא זוריפתא זול"ק (בתשו' ד"ח ח"ב סימן נ"ט): כבר האריכו בזה בס' באר שבע ובכל האחרונים ורובם מסכימים לאסור כו', ויותר מזה מבואר בר"ן בכתובות ובריטב"א מובא באס"ז שאפילו לתת חתיכת משי וכדומה על הפדחת שיהי' דומה לשער אסור דזה הוי דת יהודית כו' ולכן בודאי אסור לצאת בפיהא נכרית והוא דת יהודית עכלה"ט, ואשר על כן נתתי שמחה בלבי בראותי כי חפץ ה' בידו הצליח לחבר חיבור רב הכמות ואיכות בבקיאות ובעמקות ובסברות ישרות לאסוקי האי שמעתתא אליבא דהילכתא, ונו"נ כדרכה של תוה"ק בדברי הגדולים המתירים, והראה את כוחו בתבונה ובהשכל ליישב על בוריין דברי רבותינו שהורו לאיסורא בזה, ובמיוחד הגדיל עשות בליבון וביורור דברי השלטי הגבורים שדבריו הם אבן יסוד בשאלה הדין, ונהניתי בראותי כי עלה בידו לסדר הדברים בסידור מופלא דבר דיבור על אופנו בטוטו"ד, ואמינא לפעלא טבא איישר כוחו וחילו לאורייתא, ובודאי יתעוררו רבנן ותלמידיהון ליהנות מספרו עצה ותושי' בבירור האי הילכתא גבירתא להלכה למעשה, ויבואו רבים ויביאו הברכה לתוך ביתם ולעומתו ברוך יאמרו על הטוב אשר שם לפניהם בעמלה של תורה רבות בשנים, וגם זכות אבותיו מסייעתו, כי בודאי עביד בזה נייחא לזקנו הגדול מרן הח"ס זי"ע אשר ידועין דה"ק בצואתו הק' שהזהיר הרבה שלא ללבוש פיהא נכרית, וממעון הברכות יתברך להמשיך לשבת עה"ת ועבודה ולהפיץ מעינותיו חוצה מתוך שפע נחת והרחבה וכטו"ס.

ובעה"ח היום יום ג' שנכפכ"ט לסדר והיה כי תלך עמנו והיה הטוב ההוא אשר ייטיב ד' עמנו וגו', שנת אין

יוצאת ואין צווחה לפ"ק

משה הלבֿרשטאם

פה עיר הקודש והמקדש שיבב"א

חנינה אברהם לייטנער

**אב"ד ור"מ דקהל וישיבה בנין דוד
דמאנטעווידעא ברוקלין נ.י.**

דבר טוב עשה הרב וכו' לא ידעתי אכנה ר' אברהם מאיר ליפשיץ
בריזל שליט"א שליט"א כל דברי האוסרים פאה נכרית והוא דבר בעתו כי
נעשה כעת התעוררות למנוע מלבישת פאה נכרית יען שנתפרסם שהרבה
משערות שעושים מהם פאה נכרית הם תקרובת ע"ז מארץ הוד"ו, והבה נקוה
שדבריו יעשו רושם אצל בנות ישראל הכשרות ויסורו מהן הפאה נכרית,
לכן כל בעל בעמיו ישתדל אצל בני ביתו

ויעזור השי"ת שכמו בימי צאתנו מארץ מצרים נגאלנו בזכות נשים
צדקניות כן גם עתה כימי צאתנו מארץ מצרים יראנו השי"ת נפלאות ויגאלנו
בגאולת עולם בב"א

כו"ח חודש תמוז תשס"ד

הק' חנינה אברהם לייטנער

Rabbi Abraham Katz
3 Weiner Drive
Monsey, NY 10952
(845) 371-8292

אברהם הכהן כ"ץ
אב"ד ור"ם
משכנות לאביר יעקב
מאנסי ניו יארק יע"א

בס"ד

יום ה' לס' ואת קדשי בני"י לא תחללו (קרח) ה' תשס"ד

שלמה המלך כתב בספר קהלת "עת לכל זמן לכל חפץ", בוודאי עכשיו הוא הזמן לעסוק בענין הנשגב, הן בא לפני הרב המופלג בתוי"ש מוה"ר חיים מאיר האס שליט"א מנהל רוחני דיישבתינו הקדושה, ובידו ספר דת משה וישראל, אשר חיבר הרה"ג ר' אברהם מאיר ליפשיץ בריזל שליט"א שעוסק בזה כבר הרבה שנים, הן בלימוד ובירור הדין והן שכבר פעל ותיקן הרבה בענין זה למעשה, והספר הזה כבר נדפס לפני כעשר שנים בהסכמת גאוני ארץ, ה"ה הגאב"ד מירושלים עיה"ק כ"ק הרה"צ ר' משה ארי' פריינד זי"ע ומכ"ק הראב"ד הרה"צ מוהר"ר בנימין ראבינאוויטש זי"ע

וכבר ספו תמו מן השוק ועכשיו רוצה להדפיסו עוה"פ ולהוסיף עוד חלק שני פאה נכרית בהלכה, והסוגיא דפאה נכרית, ובוודאי עכשיו אחר השערוריה הגדולה הזמן מוכשר לעורר על הענין של פאה נכרית, להחזיר עטרה ליושנה כדרך אמותינו הקדושים כדת משה ויהודית לקיים מצות כיסוי הראש כראוי.

ובאמת אין צריך להסכמתי כי נסכם כבר מגאוני ומאורי ארץ הנ"ל רק באתי בזה לחזק את הרב הנ"ל אשריך שזכית ליטול חלק במצוה הגדולה הזאת, ובוודאי ראוי לחלקם ביעקב ולהפיצם בישראל וגדול התלמוד שמביא לידי מעשה.

ובזכות נשים צדקניות נגאלו ובזכות נשים צדקניות עתידין להגאל, ונזכה להרמת קרן התורה

וישראל עבגצבכ"א

אברהם הכהן כ"ץ
ה"ה

סרגליא

דפאה נכרית

תשמ"ג

י"ל ע"י הועד להפצת
לימוד ובירור דין פאה נכרית
בעיה"ק ירושלים תוכב"א

ער"ה

כ"ה ישועות יעקב או"ת סי' ע"ה (קטע)
 כ"ה שו"ת חסד לאברהם אהע"ז סי' פ"ז (הג"ר אברהם האומים)
 כ"ה נכד של החווה דעת (קטעים)
 כ"ה שו"ת חקל יצחק סי' פ"א (אב"ד ספינקא)
 כ"ט דרשות מהר"י מינץ (סוף דרוש הראשון) הג"ר שמואל יהודא קאצינלבוויגן
 כ"ט משא מלך ח"ז חקירה ט' (בעמח"ס עצמות יוסף על קידושין)
 כ"ט שו"ת דברי חיים ח"א יו"ד סי' ל' - ת"ב יו"ד סי' נ"ט (אב"ד צאנז)
 כ"ט דעת תורה (מהרש"ם) או"ת סי' ע"ה (קטע)
 כ"ט ברוך את אברהם (עה"ת) הגר"א פלאג"י פ' בחקתי סוף דרוש ב'
 כ"ט בשו"ת סו"ס תפארת בנים עה"ת (סי' ב') בעל דרכי השובה (אב"ד מונקאטש)
 כ"ט שו"ת תשורת ש"י סי' תק"ע (הג"ר שלמה יודא מסיגעט)
 ל' שו"ת הרי בשמים מהדו"ק סי' ל"ו (הג"ר ארי' לייביש הורוויץ) קטעים
 ל"א שו"ת הסבא קדישא ח"ב או"ת סי' א' (הג"ר שלמה אליעזר אליפאנדארי) קטעים
 ל"ד יש סדר למשנה במס' שבת פ"ו (קטע)
 שו"ת פני יצחק ח"ו אהע"ז סי' ו' (הג"ר יצחק משה אבואלעפיא) קטעים
 ל"ה אב"ד בעיר דמשק
 ל"ו דברי יחזקאל (לשבועות) - דברי יחזקאל החדש (אב"ד שינאווע)
 ל"ו ייטב פנים (ייטב לב) תוכחת מוסר ל"ג מדות (אב"ד סיגעט)
 ל"ו דברי יואל (בעל ויואל משה) פ' בראשית (אב"ד סאטמאר)
 ל"ו בישועות יעקב אהע"ז סי' כ"א (דברי נכדו הג"ר צבי הירש אורנשטיין)
 ל"ז בעל ברכת רצה. קטעים
 ל"ז גדר עולם פרק ב-ד-ו- (החפץ חיים)
 ל"ח „נספחים"

נב. הרבה תשובות מהאחרונים הבאנו רק "קמעים" מהם, (מה שנוגע לעניינינו) כמצויין במפתח הל', כדי שלא להטריח על המעיין. וגם ציינו מראה מקומות על כל התשובות הנ"ל, כדי שיוכל כל הרוצה בוה לעיין בפנים התשובה באריכות:

תוכן הענינים בספר דת משה וישראל

מ	עם הספר	
*מ	פתח השער	
מז	דברי רבותינו	פרק א:
נח	מקור איסור פרוע ראש גדרו וטעמו, וטעמי איסור פא"נ	פרק ב:
	ענף א- סוגיא דכתובות דף ע"ב	
	ענף ב- שורש וטעם איסור פרוע ראש, וטעם האוסרים	
סא	פא"נ מדאורייתא	
סד	ענף ג- האוסרים פא"נ מדרבנן, דת יהודית	
סז	ענף ד- "מראית עין"	
סח	חלק שני-מבוא	
עד	ביאור הסוגיא דנזיר ודברי העין משפט שם	פרק ג:
עו	ביאור הסוגיא דערכין	פרק ד:
עז	ביאור הסוגיא דשבת	פרק ה:
פא	דברי בעל שלטי הגבורים והקושיות עליו	פרק ו:
פו	ישוב וביאור דברי בעל שלטי הגבורים	פרק ז:
קו	דברי הפמ"ג והמשנה ברורה	פרק ח:

תוכן הענינים

בספר פאה נכרית בהלכה (ח"ב)

קיג	ביאור הסוגיא דברכות	פרק ז:
קכא	דברי בעל שלטי גבורים והערות על דבריו בענין שער באשה ערוה	פרק ח:
קכו	ישוב וביאור דברי בעל שלטי הגבורים בענין שער באשה ערוה	פרק ט:
קל	דברי הדרכי משה והרמ"א וההערות שעליהם	פרק י:
קלד	ישוב וביאור דברי הדרכי משה והרמ"א	פרק יא:
קמא	דברי המגן אברהם וההערות שעליהם	פרק יב:
קנ	ישוב וביאור דברי המגן אברהם	פרק יג:
קנה	חזרה וביאור בקצרה מכל הסוגיא	

סוגיא

דפארה נברית

המדיר פרק שביעי כתובות עב עין מיטעם נר מצוה

מתני' ואלו יוצאות שלא

בכתובה העוברת על דת משה ויהודית ואיזו היא דת משה מאבילתו שאינו מעושר ומשמשתו' נדה ולא קיצה לה חלה ונודדת ואינה בקיימת ואיזוהי דת יהודית יוצאה וראשה פרוע ומוזה בשוק ומדברת עם כל אדם אבא שאול אומר אף המקללת יולדיו בפניו רבי טרפון אומר אף הקולנית ואיזוהי קולנית לכשהיא מדברת בתוך ביתה ושכיניה שומעין קולה : גמ'

מתני' דם

יהודית. שנהגו כטת ישראל ואע"פ ללא כתיבא : וסוזה בשוק. כגמרא מפרש : כמדברת בתוך ביטה . מפרש כגמרא : גמ' דלוחייהא סא . ואמאי לא קרי לה דם משה : אזוהרה . מדעבדין לה הכי לעולה מדה כנגד מדה כח שטתה להתגלות על בעלה מכלל דאכור א"ג מדכתיב ופרע מכלל דהוא שטח לאו פרועה הוא שטע מינה אין דרך כטת ישראל ללא פרועות ראש וכן עיקר : קלה

כאן ח מיה פכ"ד מהל' אריות הל"א בהן עשין מח יוס"ש הל"ש ס' קפו סוף ח :

ואיזוהי דת יהודית יוצאה וראשה פרוע : ראשה פרוע דאורייתא היא כדתיב ב דת"ב פ' דת"ב רבי ישמעאל אודהרה לבנות ישראל שלא יצאו בפרוע ראש דאורייתא קלחה

תוספות ר"ד

היות דת יהודית יוצאה וראשה פרוע ס' דבר שאין בו איסור אלא שדכתיב טהבת מדרך בנות ישראל שורכן להיות מבוטות דאשיתן והלכת בדרבני הגי' שהן מהלכות ראשיתן פרועות הרי לך מה שרצית.

במדבר רבה סדר נשא

ופרע' למה שדרך בנות ישראל ראשיתן מבוטות ולכך היה פרוע ראשה ואומר לה את פריסת מדרך בנות ישראל שורכן להיות מבוטות דאשיתן והלכת בדרבני הגי' שהן מהלכות ראשיתן פרועות הרי לך מה שרצית.

המדיר פרק שביעי כתובות

עין משפט
נר מצוה

בבא מציעא פ"ג הלכה ט"ז
א"ל ר' יוחנן ב"ר חנניאל
א"ל ר' יוחנן ב"ר חנניאל
א"ל ר' יוחנן ב"ר חנניאל

במורה ורד כנגד פניה. ר"ח פי' טווה ורד למד ארום היא טווה שיטול על פניה מהכזריות וזה פועל מלח ופירוש: יש בה משום פריעה: ורדך מביי. דלל שכיחי רביס: כצווה ורד כנגד פניה. טווה ככפה על ירכה וחוט מתרדד כנגד פניה תורה אור על מטה:

לאכרס אביט:

תוספות ר"ך

הנה למה לאית
בפירוש הראש. א"ל ר'
א"ל ר' יוחנן ב"ר חנניאל
על ראיה שפיר דמי
הנה ידועה בקליה
נר מצוה.

קלה שפיר דמי דת יהודית אפילו קלחה נמי אמר אמר רבי אבי אמר ר' יוחנן קלחה אין בה משום פרוע ראש היי בה רבי יודא היבא אילמא בשוק דת יהודית היא ואלא כחצר *אם כן לא הניח בת לאכרס אביט שיושבת החצר בעלה אמר אביי ואחימא רב כהנא *מחצר לחצר ורדך מביי: וטווה בשוק: אמר רב יהודה אמר שמואל *במראה ורועותיה לבני אדם רב חסדא אמר אבימי במורה ורד כנגד פניה:

רשי

דלוריתא היא. אחרת נה קרי ליה דת משה: אחרת. מדעבדין לה הכי כדי לטולה מדה נמדה כמו משתה כדי להמלוח על הנוסף מכלל דלמור א"ל מדכתיב ופרע מכלל דהיה שפחה לוא פרוע הוא ש"מ דאין דרך גת. ישראל ללא פרוע ראש: קלה. כל שיש לו למטה בית קיטול להלמו כגלה ולמטה בית קיטול לתת בו פלך ופסקן ורדך מביי לא שכיחי ביה רביס: וטווה ורד. טווה ככפה על ירכה וחוט מתרדד כנגד מטה של מטה:

רבינו נסים המדיר פרק שביעי כתובות

א"ו היא דת יהודית יוצאה וראשה ב פרוע *אודרה לבנות ישראל שלא הצאנה בפריעה ראש א"ר יהודה אמר שמואל *בבבקה דאורייתא *קלחה שפיר דמי דת יהודית אפילו קלחה נמי אמר א"ר אביי לחצר ורדך מביי: וירושלמי חצר שדרכים בוקעין בו דרי הוא כמביי מביי שאין דרכים בוקעין בו דרי הוא כחצר: וטווה ב בשוק אמר רב יהודה אמר שמואל *במראה ורועותיה לבני אדם רב חסדא אמר אבימי במורה ורד כנגד פניה:

שילטי הגבורים

ב פתח מביי ורלחה חרש ופן גליס טעם כגלה כל רביס אריס שפחה ממשותף א"ל ר' יוחנן ב"ר חנניאל *אם כן לא הניח בת לאכרס אביט שיושבת החצר בעלה אמר אביי ואחימא רב כהנא *מחצר לחצר ורדך מביי: וירושלמי חצר שדרכים בוקעין בו דרי הוא כמביי מביי שאין דרכים בוקעין בו דרי הוא כחצר: וטווה ב בשוק אמר רב יהודה אמר שמואל *במראה ורועותיה לבני אדם רב חסדא אמר אבימי במורה ורד כנגד פניה:

דאורייתא הוא. ואחרת לא קרי ליה דת משה: אחרת. מדעבדין לה הכי לטולה מדה פרוע ראש: קלה. כל שיש לו למטה בית קיטול להלמו כגלה ולמטה בית קיטול לתת בו פלך ופסקן: קלה אין בו משום פריעה ראש משום מיהא יש בה משום פריעה ראש ורד כנגד פניה. פי' רביט שלמה יתחקי *ל טווה ככפה על ירכה וחוט מתרדד כנגד פניה של מטה אגל הכר רביט משה כר מייטון *ל כחב כפרק ארבעה ועשרים מהלכות אישות שמשימה ורד כפדחה כדרך שששוח הפרוטים:

הגרות
הב"ח

(פ) פתח מביי: (ו) לא כגל:

אשר רבינו

ב מרביי אלו יוללות
שלא ככתובה העוברת על דת משה ויהודית ולחו היא דת משה מאליהו שחוט משומר ומשפחה נה ולא קלה לה חלה וטורח ולחנה מקיימת *ואחו היא דת יהודית יוללה ורלחה פרוע וטווה בשוק ומדברת עם כל אדם אגל שאלו אמר אף במקללה יולדו בפניו ריש אמר אף הקולנית ואחו היא קולנית כל שהיא מדברת בעלך ביהה ושכיניה שומעין קולה היא עדברת על דת משה ויהודית אין לה ככותבה הייט כדברי שהיא מכשילתו כי כך דמהיהוין ויולל בהם כגון שהאבילות חלב לו דם וכן טורח ולחנה מקיימת דגיה *כחג טורח פירי מחיר *ל ורלחה שגרוס על פתח לו שבוש טורח על דת משה היא דרס ליה טורח ולחנה מקיימת ויכול לנרסה כלא כספחם בקרנות וכו' דמכילת *ן נפי חרובה שגרוס על דת משה כהכלל לקיימה אס יוכל לקיימה לו לא פי' שפיה דמטס להלוא טורח על דת ורבי פוטס בלא חוקן רביט נרסוס מחיר טווה קתו לכב על יד שאל *שכס טוטס וחרוכה אס חיש מרבה כשראש טורח על דת מקיימי רשע כדחיתא בשלמי פיק טענרס מוח ארום רשע כרולח אס חיש יוללס ורלחה פרוע וטווה כחן ורלחה כמקום טעמי ארום חרובים ומיחוס ולחנה שגרוס טורח על דת * מרביי:

פירוש המשניות להרמב"ם

ואלו יוצאות שלא ככתובה העוברת על דת משה ויהודית כו' דף ע"ב ס"א ומתוך דלחה פרוע ואס' כמפסח על ראש וכתבתי שחלל בה לטוק לו נמבי *משלם. ולמור פויה בשוק שמתלס ורועותיה לבני אדם לו שפחה ורלחה ורד לו שדס לו רשון וכן חרובס ליה כגנות מביי על לו לחיה וכל כיוול כוס מן סגרייתא ומיחוס כמריטת.

שיטה מקובצת

ראשה ערוע דלורייתא
היה דכתיב ופרע את ראש האשה פירש רש"י מדכתיב ופרע
מכלל דמעיקרא מטובה היחה ועוד דכיון דאמר חורב לפרוע
האשה כדי לנוולת מכלל דפריעה כהאש פריעות הוא לאשה
אלא בחזירה :

דף ע"ב ע"ב א"כ לא הנחת בת לאברהם אבינו יושבת תחת
בעלה פירש"י ז"ל א"כ היו צד משום
פרועה פי לפרוע דכיון דא"כ יוחנן קלחה אין צד משום
פריעה אפילו בחזר וא"כ לא הנחת בת לאברהם יושבת תחת
בעלה שרוב הולכת בחזרה צפריעה הראש כיון שאין שם רואים
ואסיקנא מחזר לחזר ודרך מצוי. וגי' דיוני בדבר דבזר אפי'
בלא קלחה אין צד משום פריעה הראש ובשוק אפי' בקלחה
דה יהודית ובמבוי קלחה אין שלא כהלכה לא אמר בירושלמי
יש חזר שהוא כמבוי ויש מבוי שהוא כהלכה שאין הרבים
בוקשין בו דינו כהלכה חזר שהרבים בוקשין בו דינו כמבוי פי"ב :

שם בטווח ורד כנגד פניה פי רש"י טווח כפפה על ירכה
והטוח מהדרדר כנגד פניה של מטה ופי' רחוק
הוא מאוד ואין הלשון מורה לו. והכונן מה שפי' הרמב"ן ז"ל
שנחתה ורד סמוך לפתחה או כפלה כנגד פניה והורד נוחן
אדמומית כפניה וכדרך שעושין נשי נכרים וזה הפירוש :

לפדהתה

הזמיר כתובות פרק שביעי

ההפלאה

[שיך לעיל דרך ע"ב ע"א]

פירש"י ד"ה אזהרה מדעבדו וכו' נראה דכלשון
ראשון ס"ל דהא דמשה דמשה דהיה
שעתא לאו פרועה הוא אלא זה נקר' דלורייתא דע"ג דעניה
הוא כן ובתיב המנהג בקרא אינו דלורייתא ולא שיך נשי
לשון אזהרה כדאי' נפי' נגמר הדין דליכא נשי' מדאקבור
לדיקי דינשא מנהגא * ומ"ש לעיל עוד טוה בנף יוד
ע"ג וכו' דינשא נעורה שאני דהא אפי' נהר הבינה היו
צריכין להחניב נאיסה יתירה כדאי' נענה לא יכנס
אדם לנהר הבינה וכו' והרי אפי' נב"כ אי' נש"ע א"ח פי'
צ"כ דלא יכנס כראש פגולה אפי' נבגשים * ועל' נקו'
אמר ולפי' הרשון א"ש דטובא טעונא שעתה עניה
נחלה בניו ראשה

ופרע את ראש האשה ואמרינן במסכת כותה היא נלחה לו את ראשה
לפיך הכין מנלה את ראשה אלמא דלא היה לה לנלות את
ראשה ומכאן לנלות יב"ר אל יאזו צפריעה ראש כלומר מדאמר
רחמנא גבי כותה לנלות ראשה משמע ששאר הנשים לריך שלא ילכו
בפרועת ראש אלמא שמעינן מהכא דמדאורייתא כיון דהא מדיוקא
דקרא נפקא לן והיאך אהי קורא אורו דם יהודית ומהדרינן אמר
שמואל בקלחה כלומר הא דתמן דיוזאה וראשה פרועה כעונתה על דם
יהודית מיירי שיהיה נקלחה דכלא קלחה אכור מן הסורה ועם קלחה
מוחר מן הסורה ואין צד משום פרוע ראש אכל דם יהודית אפילו
קלחה נמי אכור ופי' קלחה כפה שמנחת על ראשה לכסות כה את
השער. ע"כ :

חז"ל ריב"ש ז"ל לא נלכה אלא לקלחה פי' שפירה מנולה בני רד"ר
כדרך שאר הנשים אכל קלחה על ראשה כהא לכו דלורייתא אלא
משום דם יהודית ע"כ. וז"ל רש"י במהדורא קמח קלחה סל שמנחת
את פלכה בו ומיחהו על ראשה כשהיא פרועה ראש אפילו קלחה
נמי לא משום לניעום דאי אפשר שלא יראו שפרויה בין הנכרים א"כ
במזר קפדה אפריעה ראש וסני לה בקלחה בחזר קא אמרת לא הנחת
וכו' כהרי כוון דנילות לנחת בחזר פרועת ראש. ע"כ :

ע"ב ואלא בחזר אם כן לא הנחת בת לאברהם אבינו וכו' פרש"י
א"כ דבזר יש צד משום פריעה ראש פי' לפרועו דכיון
דאמר רבי יוחנן קלחה אין צד משום פריעה ראש בחזר מכלל דכלא קלחה
יש צד משום פירוע ראש אפי' בחזר וא"כ לא הנחת בת לאברהם
אבינו יושבת תחת בעלה שרוב הולכת בחזרה צפריעה ראש כיון שאין
שם רואין. ואסיקנא מחזר לחזר ודרך מצוי. ושלש דייני בדבר דבזר
אפילו בלא קלחה אין צד משום פירוע ראש ובשוק אפילו בקלחה דם
יהודית הוא ובמבוי בקלחה אין שלא בקלחה לא. ואמרו בירושלמי יש
חזר שהוא כמבוי ויש מבוי שהוא כהלכה מבו שאין הרבים בוקשים בו
דינו כהלכה וחזר שהרבים בוקשין בו דינו כמבוי. הריטב"א ז"ל פי' חזר
שהרבים בוקשים בו הרי הוא כמבוי כלומר כמבוי המשוש והלא שלא
ככהווב ומבוי שאין הרבים בוקשין בו הרי הוא כהלכה כלומר כהלכה
שאין הרבים בוקשין בו דאי נפקא בהם בקלחה או כסדין על ראשה
אינה מספדת כהובחה. תלמידי רבינו יונה ז"ל :

בהצד לחזר ודרך מבוי אומר מורי הרב נר"ו דמלישנא דקאמר ודרך
מבוי משמע דדוקא כשזכרת מחזר לחזר במרוצה כמי שהולך
דאין יכולה מכוס פריעה ראש אכל אם יאחסה מחזר ו וקודם
שכנס לחזר אחרת מסבכת המבוי יש בו משום פרוע ראש. תלמידי
רבינו יונה ז"ל.

חז"ל רש"י במהדורא קמח ודרך מבוי דמשום בני מבוי איכא משום
פריעה ראש ואי קלחה בראשה שפיר דמי שפיר אינה עלום כלום
ואין שערותיה נראין כל כך לבני מבוי בין הנכרים : ע ש ד ה ה
בטווח ורד כנגד פניה שטווח ומערכת את הפהיל ככפס על ירכה
והטוח מתפשט ורד כנגד פניה החתומים ורד כמו וירקעו
דמחרגמין ורדיו כן לשון מורי מפי השמועה וי"א בטווח ורד כנגד
פניה שטווח דבר לטוב ארום כנגד פניה פתח כדי שיאדמו הייה
ויאירו בארמיות החס. רש"י במהדורא קמח. ובמהדורא כהרא לא
פי' אלף בניבנא קמח. לשון רבותינו ז"ל. והריטב"א כהב עליו דפי'
דמוק הוא מאוד ואין הלשון מורה לו וכאז ז"ל דבגטון כמו שפירש
הרמב"ם שטפנת ורד סמוך לפתחה או כפלה כנגד פניה פתח
וארד טמן אדמיטפ כפניה וכדרך שעושין נשי נכרים וזה דרך פירוש

שיטה לר"ן כתובות

ה"ג רש"י ז"ל אמר רב חסדא אמר אבימי בטווח ורד כנגד פניה פי' והטוח
נמשך כנגד פניה של מטה. הר"מ במז"ל פי' שמש' ורד בפתחה ** וכדרך
שהגויות עושות כדי שיוזנו אחרים ממנה. ותו לא מידי.

אמר הר"ם, פ"י יתבאר שהיא עוברת על דת משה כשיסמוך עליה באלו הדברים הטנויים וישאל אותה ותאמר לו שהוא מותר וכאשר חקר מצא אסור ויצטרך באלו הדברים כלן עדים והתראה וזו תפסיד כתובתה, ואסרו וראשה פרוע ואפילו שיש צניף על ראשה ובחנאי שתצא בה כשוק או בכסוי מפולש, אסרו טווה בשוק וסראה זרועותיה לכני אדם או שתהיה טווה ותרכיב עליה ורר או הדם ומה שדומה לזה בסצחה או על לחיה ומה שרומה לאלו הרמיזונים המפורסמים ומיעוט הצניעות, **אמר המאירי**, אלו יוצאות שלא בכחובה העוברת על דת משה ויהודית, כלומר לא מותר דבר ביונתה תחת בעלה שאיכרה כתבתה אלא אף העוברת על דת משה ויהודית, ונת נאמר על סצות הכתובות כחורה או הרטווה בה, ג ודת יהודית הוא נאמר על מנהגים הנהוגים במטה סצר צניעות להיות כנות ישראל יחירות כסדת צניעות על כל שאר נשים, ודרך הקרסה צריך שתדע שלא נאמר בעוברת על דת משה שאיכרה כתבתה אלא כשהיא מכשלת את בעלה בהם או כדברים שבוטח לבקלה בעברתה מכשול או מקלה כמו שיחבאר בפרטים, הא כל שעוברת לעצמה י בסצות שאין לבקל בעברתה מכשול או חקלה לא איכרה כתבתה.

ואחר כך פירש פרטים שבת יהודית וכלם ענינים של צניעות ומתורת שהם דברים של פריצות ויוצאים מהם דרכים ושכילים לזנות, ופירש בהם יוצאה, כשוק, וראשה פרוע, ופירשו בבטרא שזו מן התורה היא, ובכלל דת משה, וכדכתיב: ופרע את ראש האשה, כלומר זאת ולא אחרת, ותנא דבי ר' ישמעאל מכאן אזהרה לכנות ישראל שלא יצאו בפירוע הראש, אלא שפירשו זו שנכללה ברת יהודית ולא ברת משה שאינה יוצאה בגלוי שיער לגמרי אלא שהניחה קלחה על ראשה ומן התורה אין זה פרועת ראש לגמרי אף כשוק אלא שבת יהודית אין זה מספיק כשוק, או אף בכסוי מפלש שכקיעת רבים מצויה בו עד שניתכסה שערן בסמפתה, וטבל מקום דוקא שחצא לשוק כן אכל מחצתו לחצר דרך סכוי מחוס שקה בו בקיעת רבים מותר, ובחצירה סיהא אקיע שורבר סגנה אין כן אפילו משום דת יהודית אף בפירוע הגמור, ובתלמוד המערבי אסרו היוצאה בקפליטין שלה אין בה משום יוצאה וראשה פרוע הוא דתימא לחצר אבל לסכוי יש בה חצר שרבים בוקעין בה היא כסכוי סכוי שאין רבים בוקעין בו הרי הוא כחצר, וקפליט הוא קלחה ייכתבנו שהזכורו בסוגיא זו בתלמוד שלנו, ואקיע שרובו סקוטות פירושה סל קטן שגנחה בו פלכיה, ככאן נראה שפירשו קעין כובע סכגד גם שצונפת בו בליה וכיום לפעמים חונת שניצה והכובע כנגד ירכה ונותנת בו פלכיה וזהו לשון קפליט, ויש מפרשים כגד שנותנת בראשה כשרוצה לישא משואי על ראשה ובלשון קעו קרוי, ויש פירוש כשוק, פירושה בגמרא י כמראה זרועותיה, דרך חוצפא, י או שמונה ורר או שאר פרחים כנגד פניה על לחיה או פדחתה כסגנה הפרוצות, וסדרבת עם כל אדם, ר"ל שמשחקת עמהם דרך חוצפא, וכן כל כיוצא בזה לפי מה שענין דין רואות, ונדולי הרבנים כפרשים בענין אחר, והכל אמת שהכל לפי ענין החוצפא,

(ב) ר"ל שמשוא הוא ולכן לא חשבה תנאי וכמשיב רשיי במהריק, ולענין תנאי לא נקטה ונתנה משום רבונו בוסין אוחו להוציא סמיא ככל הסנוין במשנתנו ובמשיב כל הוסקים, ומשיב רבינו להלן על ולא קוצה וכו', (ג) צ"ב הא להלן על ומשמחו בו כי רבינו שסלנו מה לי את הכתם, ואולי כוונת רבינו במיש הרטווה בה שיש להם שורש בתורה ואקיע שהם מרובכנ ממש, ע' רמב"ם הלי אישות מכ"ד ה"א וטור ושי"ע אהע"ז קפ"ו ס"א ופ"ח סק"ה, וע' רמב"ם ש"י שהיה אם סאכילתו כשר שאינו מלוח, וירוע שהראיה רבו פ"ל דם מבושל הוא רק מרובכנ ע' ספ"ג יור' בפתיחה להל' עליה ואכס"ל, (ד) כיב גם הראיש, (ה) כמכר ה' י"ה, (ו) כיב גם הראיש, שספתה לכרה סספק אף בלי קלחה, וכן נ' גם כוונת הטור אהע"ז קפ"ו ולא כרמב"ם הלי אישות מכ"ד ה"ב י"ג ספ"ל שספתה לכה אינה סספקת, ודוחק לומר שכוונת רבינו במספתה נוספת על קלחה, (ז) ר"ל בקלחה לכה, (ח) במירקין היו סצ ב', ורבינו מכי ירושלמי וו לומר שחולק על מיש שכחצירה מותר אף בפירוע גמור, וי"ל שאינו חולק וחצר ר"ל שאין רבים בוקעים בה אבל בחצירה אין שם שום עובר וע' רמב"ם, (יב) כן ס' גם הראיש ע' שלטי הגבונים, (יג) ע' רשי"ר קלחה, (יד) ע"ב ב', (טו) ובמשיב הרש"בא בשו"ת תקע"א סוכא כביי אהע"ז קפ"ו שום עצמה כן במקרה לא הפסידה,

(א) כן פ"י הרמב"ם הלי אישות מכ"ד ה"ב, (ב) ראה לעיל הערה ס"ו, (ג) רשי ע"ב ב' ד"ה בפווה.

שאלה י מרגל כפומיטו דלויטו שאלון כונניט סכן קלעין פקק על חשבוני כפוי לראש להחלל בן או להזכיר כנכנס בשם כשאלן כראש מחוסם חלל בלואו טבע, י לזכר מזה או ללו :

תשובה יראה דאין דין לסקייד דבכר סוכ וכן שפעמי מלדס אחד שגדול אחד בשלל על זה וסורס דלן קפידל דבכר ועטמל ורלוס לא הינד לדכרו, ונראה לכניא רליס מלס דלוחל פרק המירדיגלגי גילוי רלש דלשס יס לס סכך מן סכורס דמוזסד עלס ולש"ס קלמכ סחס דמולאריסלס בקלסס על רלשס שריל ולסילו ככ"ד ומחלל לחזר דרך מכוי ולס"י משוס דססוריס ליס לס כס סל קמן דלפי' סל דליוו דומס כלל לכסוי סכגד סכרי הול חולל כמס מקומות לפי סלין קלועין יסס ול"ס כונניט סל קס סול קלס מרלוף ומסוק סיעב ודומס לכסוי סל כגד ולש"ג דללו סכי יס מילוק בין גילוי כראש דכסס לככל דלמיון סחס דמחלל כלשס חיוכ לייכס שוס כיוסי וגילוי כראש לענין כרכס קפידל אפי"ו כניס י"ל דודלי חיסור גילוי כראש דכסס חיוכו חלל משוס פניונוס דנגבי וסכל דלל שכיסל רכיס כנון כחלר חין קפידל חלל חיסור גילוי רלשס דסכל משוס קלות רלשס כלפי שמיא דמדכר סס מקוס כ"ס שלל כלומס ונירלס חלן נחלק בין כיוס לרשוס כרכיס דמלל כל סלכך כנודו מ"ס ילסיין מגילוי כראש דכסס כלי כרייסי וסלי כרייסי ולס"י עטיסס קרי ליס לכסוי רלשס דלשס כדלוחל פרק כחלל דיעווינן עטיסס ככלל ודג"ש משוס, דליוו יולל כפרועת רלש.

רביש הלכות אישית

ב לא תלכנה בנות ישראל פרועות ראש כשוק אחת פניה ואחת אשת איש שנה היא פריצות לאשה וגם יש כזה סור על פי הקבלה.

ס פ ר ה ח י נ ר ך

מצוה שעריך שיגדל הגזיר שער ראשו

והרא"י שגידול השער הוא כמו כן בפני הבגעת היצר כמו שאמר ז"ל בגזיר ריש פ"ק אמר ר' שמעון הצדיק כימי לא אכלתי אשם גזיר טמא פעם אחת בא אדם אחד לפני מן הדרום ראיתו יפה עינים ומב רואו וקוצותיו סדורות לו תלתלים אמרה לו מה ראית לחשית שעריך זה אמר לי רועה הייתי לאבא בעירי והלכתי למלאות מים מן המעיין ונסתכלתי בבואי שלי ופחו יצרי עלי ובקש למרדני מן העולם אמרתי לו רשע למה אתה מתגאה בעינים שאינו שלך במי שתוא עתיד להיות רימה ותולעה העבודה שאנלך לשמים מיד עמרתני ונשקתיו על ראשו ואמרת לי בני נגדו רבו להזכיר לה', וע"כ כדי להכניע היצר נ"כ נצטוו לנלח כל שעור במלאות ימי נזרו ולא הורשה לתקן אותם ולישול מהם קצת כדי שלא ישוב יצרו עליו כאשר בתחלה אבל נתיחייב לנלחם בכל בני אין ספק שהשער הגדול ביותר או הגלוח הגמור יפסיד תואר בני אדם

מתגאון מדרים שרף
בתריה חלל נחלר פיהס חלסל כולל קלחה ס' . שלל הימח ח"כ לא הימח ס' י"ל סיקול דנקלה ליס כיוס משוס סרע רלשס דלעל ח"י כיוס לא הימח ס' דלן ליס עעש וק"ל :

ארבע מיתות פרק שביעי סנהדרין נח (ע"ב)

עין משפט
נר מצוה

רש"י

כן נדה מ"י פ"ט הל' ג'
מג"כ ס"ח :

מאמת .

חשיב ליה מיוחדם לו : מדגיל למיקרי ליה . בטוס העיר : רביא דפלניא . ילדתו של פלטי עבד : מאמת התרה . שלא חקרא מיוחדת לו אם חנא להפקיר טלמא :

*כי אחא רב דימי אמר ר' אלעזר

אמר ר' הנינא 'בן נח שיחר שפחה

לעברו ובא עליה נהרג עליה מאימת אמר רב נחמן 'מדקראו לה רביא דפלניא מאימת התרה אמר רב הונא 'משפרעה ראשה בשוק

משפחה ראשה בשוק . שהיו רגילות אף הגמיות השוליות שלא ללא ברש פרוע :

גדר עולם

ממך בעל החפץ חיים זצוק"ל

הנה מבואר בדברי חכמינו ז"ל גודל האיסור של האשה שיוצאה בשוק וראשה פרוע (דהיינו ששערותיה מגולות בלי כיסוי מה שנשי העם אשר אנחנו יושבים בקרבנו ג"כ נוהרות מזה — מצד הצניעות, כידוע) עד שאמרו ע"ז שהוא איסור מדאורייתא.

המוצא תפילין פרק עשירי עירובין ק (ע"ב)

עין משפט
נר מצוה

והאמר רב יצחק בר

עטופה כאכל . טשה

ללא חכמה פרוע : מטרה לכל

אדם . לקמה מפרש שאברה לכל

אדם חן מכעלה והאיש נושא נשים

הרבה : ומטשה בניה האכרים .

כל כעדה כח מלך פנימה :

אכרימי *עשר קללות נתקלה חיה דכתיב °אל האשה אמר הרבה

כי אחא רב דימי אמר עטופה כאכל ומעדה מכל אדם וחבושה בבית האסורין

המגרש פרק תשיעי גיטין ז היספת ר"ד

סכת הש"ס

תניא *היה

רבי מאיר אומר כשם שהרעות במאכל כך

דעות בנשים יש לך אדם שזוכב נופל לתוך

כוסו וזורקו ואינו שותרו חו היא מרת פפוס

בן יהודה שהיה נועל בפני אשתו ויוצא ויש

לך אדם שזוכב נופל לתוך כוסו חורקו

ושותרו חו היא מרת כל אדם שמדברת

עם אחיה וקרוביה ומניחה ויש לך אדם שזוכב נופל לתוך

תמתי מצניצוואוכלו

זו היא מרת אדם רע שרואה את אשתו יוצאה וראשה פרוע ומזוה בשוק

ופרומה

רכ"י

דעוה במאכל . דעות בני אדם חלוקות באסטימות של מאכל ומשהה יש שהיא איכטנים וכן צמאהל מחמה מילום מעוט ויש שאט איכטנים כל כך ויש שאט איכטנים כלל כך דעות בני אדם חלוקות בפריעות יש מקפיד על פריעות מעט ויש שאט מקפיד כל כך ויש שאט מקפיד כלל : פפוס בן יהודה . בעלה של מרים מגדלא נשיא היה וכשזאלא מביטו לבן טעל דלת בפניה שלא חדר לל אדם ומדה שאינה הגנת היא זו שמתוך כך אינה נכנסת ביניהם ומזהה מחויו : ומחמה

תניא היה ר' מאיר אומר כשם שהרעות במאכל כך דעות בנשים יש לך אדם שזוכב נופל לתוך כוסו וזורקו ואינו שותרו חו היא מרת פפוס בן יהודה שהיה נועל בפני אשתו ויוצא ויש לך אדם שזוכב נופל לתוך כוסו חורקו ושותרו חו היא מרת כל אדם שמדברת עם אחיה וקרוביה ומניחה ויש לך אדם שזוכב נופל לתוך תמתי מצניצוואוכלו זו היא מרת אדם רע שרואה את אשתו יוצאה וראשה פרוע ומזוה בשוק ופרומה

[מסכת סוכה פ"ט]

ק"א מ"ו פ"י מלכות
ג"ה ו' ח"כ כ"ב
ס"ט ע"ג נ"ט ע"ד א"ע
ס"ח ק"ט ע"ד ר :

המגרש פרק תשיעי גיטין

ע"מ בני אדם סלקא דעתך . פירש נקונטרס א"ס כן רגלים לדבר
שונה הוא ואסורה לו וחובה לגרשה ולא מלוה וקשה דהא
טובה בשוק ויולאה וראשה פרוט נמי חובה לגרשה ולא מלוה דנעיל
הוא כבוטה (דף ס"ה) אי עוברת על דם יודית מותר לקיימה או לא
ולא איפשיטא ואמאי לא פריך נמי
עלה ויש לומר דכיון דנעילי כבוטה
לא הויא אלא מדרבנן קאמר שפיר
דמלוה לגרשה אכל זו חובה לגרשה
מן החובה ועוד יש לפרש רוחלת
ע"ס בני אדם סלקא דעתך אפילו
אדם רע איט סובל זה מאשתו או
אפילו קלה שקלות אינה עושה כן :

ופרומה משני צדדיה ורוחצת עם בני אדם
ע"ס בני אדם ס"ד אלא במקום שבני אדם
רוחצין "או מצוה מן התורה לגרשה שנאמר
"כי מצא בה ערות וגו'
תורה אור
י"ג
כ

ב מי שמתו פרק שלישי ברכות

אמר ליה רב פפא לאבבי מאי
שנא ראשונים דאתרחיש להו ניסא ומאי
שנא אנן דלא מתרחיש לן ניסא *אי משום
הגויי בשני דרב יהודה כולי הגויי בגימין דהו
ואנן קא מתגינן שיחא סדרי וכי הוה כמי
רב יהודה בעוקצין *האשה שכוששת ירק
בקרדה ואמרי לה *יוחים שכבשן במרפיהו
מהורים אמר דהוית דרב ושמואל קא חוינא
הבא ואנן קא מתגינן בעוקצין תליסר מתיבתא
ואילו רב יהודה כי הוה שליף חד מסאניה
אהי מטרא ואנן קא מצערין נפשין ומצוה
קא צוחין ולית דמשגח בן אמר ליה קמאי
הווי קא מסרי נפשיהו אקדושת השם אנן לא
מסרינן נפשין אקדושת השם כי הא דרב
אדא בר אבהו חויה לההיא כותית דרות
לבישא *כרב לרחא בשוקא סבר דבת ישראל
היא קם קרעיה מינה אנלא מילתא דכותית
היא שיימה בארבע מאה וזוי א"ל מה שמך
אמרה ליה מתון אמר לה מתון ארבע
מאה וזוי שויא :

בגמין הוה . לא הווי גדולים בכל
גמרה של ד' סדרים אלא *בהלחא
כזי שלגו והאי מילתא נקט הכא
מבוס דמיירי שמוכרין נפשם על
קדושת הכס ועד השתא ליירי נמי
כמי שבויה עלמא על קדושת הכס
לפוט כללום בשוק : האשה שכוששת
ירק או זיהם שכבשן בטרפיהו .
מבנה היא במה' עוקצין* : טהורים .
שמוכרין זיהם ע"ס העלין כדי לאחזן
בהן דהווי להו עלין יד לזיהים להביא
להם טומאה כדלמדין כהטור
והדוש (דף ק"ח) . שהיד מביא טומאה
על ההיכל והס כבשן בטרפיהו
בזמן כעלה הורה יד מן העלין לפי
שהכבושה מרקבתו ומרעבתו ולזין
דלזין טוב לאחזן בהן : הויות דרב
ושמואל קא חוינא הכא . כלומר
ע"ס התעבות הללו קשה עלי ככל
הר"י ויהי שהיו בני רבותי מתקבין
בהן בכל הגמי' : כהליכר מתיבתא .
כ"ג פנים יש ביעוט משנה וברייתא
על שנה כדריס ומסכה עוקצין גם
היא כ"ג פנים כגון משנה רבי ו'
חייא ומשנה בר קב"ה ולוי והנח דני
שמואל והכי אמרינן במסכה נדרים
(דף מ"ה) רבי מהני הלכתא כ"ג
פנים : כדלכתא . סס לטוב חשוב
כמו פגשיהו ודכדלכתא (ד"ל ג) :
מתון מהו . לשון מלקח : ד' מלות .
ב' פגשים ב' מלות כלומר הכס
נרס לי . לשון אחר מתון מהו לשון
המהנה . א"ס המהנה הייתי נוטה ר' מלות זו :

[פי' ע"ד ה"ס
מתן כדלכתא
דהרעולא
ש"ל ד"ד
ב"ח ו"ב"ל
להנכח נ"ו
ש"ס ח"ט
ומביא ל"ב
סג"ה ע"ן]

מדרש ירמיה תנחומא

ותצא דינה בת ראה

(ה) ילמדנו רבינו סרו שחצא אשה בעיר של זהב בשבת . כך שנו רבננו לא חצא
אשה בעיר של זהב ולא בטבעת שיש עליה הותם ולא בסרס שאינה נקובה .
ואם יצאה בהן ל"ה חייבת חטאת (כ"ג ק"א מיירי ש"ה חייבת) אבל לתוך חציה פסורה .
רבנן אמרי אף בחול אכור לצאת בהן ל"ה מפני שהעם סתכלין בה ופגם הוא לאשה . שלא
נתנו תבשילין לאשה אלא שהתא תקששת בהן לתוך ביהו שאין נותנין פרצה לפני הבשר
ביותר לפני הנגב . אמר רבי שמואל בר נחמני ראה פה כתיב באיוב (ל"א) בריח כרתי
לעוני וסח אהבוני על בחולה . ראה צדקתו של איוב ומה בהוה שאדם רשאי להסתכל בה
שכא יצאנה דעצמו או ישאנה לבנו או לאחיו לא נסתכל בה . באשת איש על אתה כסה
וכסה . לך צריכה אשה להוות יושבת בתוך הבית ולא תצא לרחוב שלא תשול עצמה ולא
תביא כמשול לבני אדם ונסצאו סתכלין באשת איש א"ר יהודה בר שלום הרע לך שבך
כתיב (נחל"ס ח') ויברך אותם אלהים ויאמר להם פרו ורבו וטלו את הארץ וכבשה .
ואין האשה כובשת את הארץ . שלא תצא ותגרום תקלה לעצמה . שהרי דינה בת יעקב
בשביל שהיתה רגיזה פרידת גרמה תקלה לעצמה . מנין כבה שקראו בענין ותצא דינה :
(ו) ותצא דינה בת ראה . וזהו כי כבודה בת כלך פניכה (מל"ס מ"ה) . א"ר יוסי
כשהאשה מצנעת את עצמה בתוך הבית ראייה להגשגש לכהן גדול והעביד
כתנים גדולים שנאמר כל כבודה וגו' . אם הכבר עצמה בתוך הבית . מסשככות זהב כבושה .
ואין האשה כובשת את הארץ . א"ר פנחס הכהן בר חמא בוסן שהיא צנועה
בתוך הבית . כשם שהסובח ספר כך היא סכפרת על ביהוה . שנאמר (מל"ס ק"ט) אשתך
כגפן פוריה בירכתי ביהך . ואין ירכתי אלא סובח שנאמר ושהם אורו על ירך הסובח (ויק"א
פ') . דבר ארר אשתך כגפן פוריה אימתי היא כגפן פוריה בוסן שהיא בירכתי ביתך * ואם
עשתה כן בניך כשתילי זרים . תעטיר בנים נמשחין בשמן המשתה ככ"ב :

עצי ארוים אבן העזר הלכות אישות סימן כא

(ב) פרועות ראש : צ"כ דכוס פכד"מ צנויר דף כ"ח כחוזב על הגליען ר"ל היחר מלאך לשרערוש שש"י נשואוח ונחנות צראשיקן וכו' עכ"ל והיינו מהא דאמר'י החס נזרק עלי' א' מן הדמי' א"י להכר צד"א וכו' חנל צהגלחה הטומאה יסר שיכול לומר א"ח צאשה מנוולת רמ"א אף צהנלחה הטהרה יסר שיכול לומר א"ח צאשה מגולחת ואמר' צנ' וח"ק סצר איכער צפאה נכרית ור"מ סנר איידי דוהמח לא ניחא לי' ומדאמר איפסר צפ"נ אלא דאשה נשואה מותרת צפ"נ וטעה צוה טעות גדול דלדבריו תיקשי לר"מ שיכול לומר א"ח צאשה מגולחת הרי א"י לגלות שעה וזטו מי ליח לי' לר"מ דח אשה ויהודי' א"ו דמייירי איסור פיאה כשהיא צבית צפני נעלה א"כ אין רחי' מזה להחיר צפ"נ וכן אין רחיה ממחני' דשנח יולאה אשה צחוטי שער וכו' דו"ל דמייירי נכרית צפנויות שדרכן לילך צנילו' הראש לכן ר"ל פסוט דאסור לאשה נשואה להחקט צפ"נ והמורי' היחר חדשים מקרוב עחידים ליהן א"ח הדין :

צ מ ה צ ד ק (מליבאו יטש) ברכות פ"ג

<p>וק"ה רח"י דנפשא נכרית לא שרי רק צמצר מדאמרק צבחה (ט"ז ב') סכל ככבול' וחמאי עויב פיאה נכרית' אלא דנפשה נכרית נכ נחול אש טוחר רק צמצר :</p>	<p>ק"ך כהדומה הפ"א לא שייך בש"ז פ"ו דבנה שפיה דר"ה דבפ"ה א"י וק' מ"ש יולאה אשה צחוטי שער מיידי צפנויות ל"כ מיידי צפנויות ח"א דא אמריק צנחרא כה ונלנד בלא ג"ה זק"ס כ"ל ילדס'</p>
--	---

ת ו ר ת ש ב ת א ו " ח ס י ' ש " ג

אלא דלע"ד לית ננר צר ננר דיתכן ויסתור א"ח הוכחה מ"ח נאר טעק, שהוכיח צאוך דנפשות פיאה נכרית צד"ך יצאוך שפאה נראית כשיער עמק, מדאמרנו צנויר וח"ק אפר לך אכער צבחה נכרית, וכי' רש"י וסחי' באינה חנינחא וס"ח דנראית חס כהולבת כשיער עמק, דאל"כ עוד יוכל לומר אי אכשי צאשה חנינחא טעין טעין כר"ה דחנינחא ה"א, אלא ש"ח דנראית חס כשיער עמק, וכן הוא א"ל פיאה נכרית. דנסי דדק, שאין אדם יוכל להצריך חס כשיער עמקן אי כשהיא נכרית הוא חתקטט, ונפ"י למה נא צאמר שעה הנה, וימה ה"א, ואנל נס צבית ונחלר קבלו עליהן כמותו חסניס קדמיות שלא ללכת צבוס דנר הכראה ודומה לשיער, ונדר לאורייתא ה"א (ע"י פסחים ד"ג שלא תחיר ר' יוחנן לנני ביטן לילך צע"ש מזור ל"ידון אף דאי אכער להו כמו לאנחיהם, ואפ"ה אסר להס מלך אל מוטו חרות אחק, וע"י צי"ד ר"ס ר"ד דננר המותר שבתקבל שלא צטעות לסייג ולפרישות אין לו חרקה, לכן על התחפרלות נעם לשאת פיאה נכרית ומראית א"ח עמקן כאלו הן מננות שיער ללכת בהס צאוק או לצהב"כ ודומה איסור נשור ה"א מדכח, ונכית ונחלר ג"כ צאמר עליהן וסוך נדר יצבנו כח,

ישועות יעקב איח הלכות ק"ש סי עה

(ג) וכ"ש שער נכרית וכו' עי"ן צי"א הני' דנרי קצר צאר שנע שחמירי צוה והוא חולק עליו וכתב שדבריו דחיים הנה ואני כהנתי

צוה צחשונה שהשנתי לחס א' צוה שאיני יודע מדוע כתב הצי"א שהדברים דחיים ודחיוו כה חחר וכדאה כי מקור רחיות השי"ן להחין נשים ללאח צפיה נכרית שחיס הנה ה"י ש"ס דשנח דף ק"ד יולאה אשה צפ"א נכרית וכי סרמנסי צפירוש המשנה שהמה מנצטוח של שער שרניולים הנשים לשאה על ראשם' השניה ש"ס דכיר אהא דקאחר שה דיכול סנעל להפר נדר חירוי' ולומר איני חפן צאשה עגולחת ורימ אפסר צפיה נכרית ורננן משי' וזהא יוכל לומר איני חפן צפיה נכרית מניולר מה דפיאה נכר' עוחרת אלו הס חוכן דנרי השי"ן ואני חיה דהרי קשה ה"א דקאחר שאינו יולה צאשה מגולח' שלא חסגנה עליו שדחה שאיננה נעלה שער הרי צשער כל עמאה צווי א' אכורה ללכה צשעה פודע וממ אכירניס חנעל שאין לה שער והחגנה עליו והיינו שכל היום השער שלה הוה הח"ה השנכי וע"י קאמר דלא חסגני עליו משום דאפסר צפיה נכרית נפקוס שער עמאה ונמקוב שמוחרת לינך צשעי' עמאה כ"ש פיאה נכרית ונס ה"ך דשנח ריולח' צפיה נכרית היינו החה שצנח וכדנריס אלו כתב הרב צאר שצב דהקד"יולאה אשה צפיה נכרית לחלר היינו נס כ"ן ש"ס על"י שבכי ההכ"י ואמנס ה"ך דיוולאה לחלר צלחה אין כ"א קושי' לפעיש הח"י נעלפון צמכי' כהוצ"י דף ע"ב אהא דקאחר השי"ן שס קלחה אין צוה משום פודע ראש וקאמר השי"ן עלה אי ניחא צאוק דח יהודי' הוא אלא צמלר איכ לא הנחה וכו' וכחצו החוסי' שס דנחלר אף פודע לגמרי צלי קלחה שרי ואיכ כיון דחני צמחני' צפיה נכרית לחלר אין ש"ס רח"י דנחלר שרי לגמרי

הבל מעריכין פרק ראשון ערכין

ז

עין כסופים
נר כצורה
ערב ג' חיי' ס' כ' חיי'
סכונות אלף :
ערה ר' חיי' פ' חיי'
חלונות אחרת
כלים כג :
ס ב פיי' פירד ס' אלף אלף
כל' לא עיי' כי פ' סופים
ירד ס' ח' בתם ס' ג :

מתני' אשה שיצאה ליהרג אין
ממתנין לה עד שחלדו אשה שישבה על המשכר ממתינן לה עד שחלד
האשה שנהרנה נהנין בשערה ברהמה שנהרנה אסורה בהנאה ג' נ' "

הגות הב"ח
(א) רש"י ר"כ נכין
(ב) כשבעו וכו' מריס מלא
קלוספ ס' ח' ח' ח' ח' ח' ח'
א"ר ח' ח' ח' ח' ח' ח' ח'
נכנס :

פאה . (ח) קליעה : * מח אכור
נהאזה . דכסינ ותמתו שם מריס וגמר שם שם מטגלה ערופה כמאכח

רבינו נרשם

הגהה נתיב סח . רי"ק
שם שם מנאלה ערופה :
כמאכח נכריס . שער של
אמה אחרת שלא חרמו
מנכרית לעשר ואחר
שער ס' ח' ח' ח' ח' ח' ח'
שער נשים דרביס :
של יוד הדרת ר' אר"י
ח' ח' ח' ח' ח' ח' ח' ח'
נתיב ח' ח' ח' ח' ח' ח' ח'
אכור רבא כמאכח נכריס
ק' כ' ח' ח' ח' ח' ח' ח' ח'
כמאכח ולא נשח וכו'
או רילס כ' ח' ח' ח' ח' ח'
ל' ח' ח' ח' ח' ח' ח' ח' ח'
ח' ח' ח' ח' ח' ח' ח' ח' ח'
כ' ח' ח' ח' ח' ח' ח' ח' ח'
ח' ח' ח' ח' ח' ח' ח' ח' ח'
ח' ח' ח' ח' ח' ח' ח' ח' ח'
ח' ח' ח' ח' ח' ח' ח' ח' ח'
ח' ח' ח' ח' ח' ח' ח' ח' ח'
ח' ח' ח' ח' ח' ח' ח' ח' ח'
ח' ח' ח' ח' ח' ח' ח' ח' ח'

ז (ע"ב)

האשה שנהרנה וכו' ;
ואמאי איסורי הנאה נינהו אמר רב באומרת זו
יחגו שערי לבתי אילו אמרה חנו ירי לבתי מי
יהבינן לה אמר רב בפאה נכרית מעמא
דאמרה חנו הא לא אמרה חנו גופה הוא
ומתסר הוא מיבעיא ליה לר' יוסי בר' חנינא
דבעי * ר' יוסי בר' חנינא שער נשים צדקניות
מרו ואמר רבא בפאה נכרית * (לא) קמביעיא
ליה כי קמביעיא ליה לר' יוסי בר' חנינא
דחלי * בסכחא הכא דמחבר בה מעמא
דאמרה חנו הא לא אמרה חנו גופה הוא
ומתסר ;

[כאשר ח' ח' ח' ח' ח' ח' ח'
ר' ח' ח' ח' ח' ח' ח' ח'
פ' ח' ח' ח' ח' ח' ח' ח']

[פ' ח' ח' ח' ח' ח' ח' ח'
ח' ח' ח' ח' ח' ח' ח' ח']

ש"ט ה' הנבזרים

ב ראה ע"ז לבית ר"ח ס' ח'
לש"י הוללות ככשו עצרות שלח
סכון נשואות חל נמקס קליעה
שערן נשואות עצרות חרותיו
סקיורין קרינאלו כלשו מהר"י
דעינין פרק בתה אשה יולדת
דף ס"ד ח' ח' ח' ח' ח' ח' ח'
נכרית כשנת ופירשו הכפרשני נ'
פאה נכרית היא מנעמת ידנקו נו
שער נלא וזכרה וחשים אותה
האשה על ראשה כ' ח' ח' ח' ח'
כשער וזכה כשחש נשואה ח' ח' ח'
מהי' ח' ח' ח' ח' ח' ח' ח' ח'
חשום שלא חתונה על בעלה ח' ח'
דנשואה ח' ח' ח' ח' ח' ח' ח' ח'
כו' ח' ח' ח' ח' ח' ח' ח' ח'
וחשע לבית ח' ח' ח' ח' ח' ח' ח' ח'
ישראל לכתקש כמן דשער כלשה
ערוה דקחור לא כ' ח' ח' ח' ח'
הדוק לכ"י ח' ח' ח' ח' ח' ח' ח' ח'
ס' ח' ח' ח' ח' ח' ח' ח' ח'
שערה ח' ח' ח' ח' ח' ח' ח' ח'
ערוה וס' לא חשום פרושת ח' ח'
ונראה ח' ח' ח' ח' ח' ח' ח' ח'
עצרות ח' ח' ח' ח' ח' ח' ח' ח'
לכשו ח' ח' ח' ח' ח' ח' ח' ח'
דקישו ח' ח' ח' ח' ח' ח' ח' ח'
שער ח' ח' ח' ח' ח' ח' ח' ח'
דחמרי' ח' ח' ח' ח' ח' ח' ח' ח'
נכרית ח' ח' ח' ח' ח' ח' ח' ח'
דכו' ח' ח' ח' ח' ח' ח' ח' ח'
כשיל ק' ח' ח' ח' ח' ח' ח' ח' ח'
דכ' ע"כ ח' ח' ח' ח' ח' ח' ח' ח'
ח' ח' ח' ח' ח' ח' ח' ח' ח'
ח' ח' ח' ח' ח' ח' ח' ח' ח'
ח' ח' ח' ח' ח' ח' ח' ח' ח'
ח' ח' ח' ח' ח' ח' ח' ח' ח'
ח' ח' ח' ח' ח' ח' ח' ח' ח'
ח' ח' ח' ח' ח' ח' ח' ח' ח'

הצגנו פה את הש"ג על הרי"ף

שבמס' שבת דף ס"ד , משום

שנושא ונותן שם בסוגיא זו

דערכין .

(כאן הבאנו צילום מדפוס

זולצבאך" ששם הגירסא

יראה "ע"ז" ולא יראה

"מזה") .

במה אשה פרק ששי שבת

מתני' בחוסי שער . שקלעת בהן שטרה : בין משלה . תלושין : תורה אור בין משל בהמה . כגון של סוס : שהן תפורין . לשכבה דתו לא שלפא לה

לאחויי : לחצר . אככול ופיהה נכרית קאי דאסרו לעיל למופק בה לרה"ר וזילטרין לאשמעינן לחצר מתוך וכוכל דסיפא דמתני' לא איפלגו בה אמוראי דלכילי עלמא חיפה של

[גמל סו:]

למר : פיהה נכרית . קליעת שער תלושה וזוברתה על שטרה עם קליעתה שטרה בעלת שער : במוך שבאונה . שטחנת לבלוע יתה של טיח האוזן : שבגדלה . לתעטג :

[גמל סכרין ודגרי וכן אחרת בהשם שבפירוש]

לנדחה . בלוחו מקום שיבלע בו הדם ולא יטקף בגדיה : פלפל . פלפל ארוך טחנת אשה בפיה שריחה רע : גלגל מלח . כמו גריד מלח לרפואת חולי שינים : שחנה למוך פיה . מכבוד יוס : שן חוככת . טחנת בלחיה ממקום אחר והיא של זהב : רבי מטיח . ללאת בה : וחכמים אוסרין . דכיון דמשונה משאר

[כפי בגדל חדרת לאחרי]

השינים דילמא מחייבי עלה וקנה לה מהתם וממטי לה בידה וצגמרא אמרינן דשל זהב נקט דווקא ל"א שן שותבת שן של אדם היטה וזכרימא

[פי' חוס' פמח' לו: רש' פי' קסב']

לעיל קאי ולאו אפלונתא דרבי ורבנן והכי קאמר בפלפל ובגלגל מלח וכן חוככת שן של זהב רבי מטיח ט' : גמ' ללא מאים . וליכא למימר דמשלפא ליה משום דמחט

מתני' *יוצאה אשה

בחוסי שער בין משלה בין משל חבירתה בין משל בהמה ובמוטפת ובסרביטין בומן שהן תפורין בכבול ובפאה נכרית לחצר במוך שבאונה ובמוך שבסנדלה ובמוך שהחקינה לנדחה יבפילפל *ובגלגל מלח וכל דבר שניתן לתוך פיה ובלבד שלא תתן לתתלה בשבת ואם נפל לא תחזיר שן תותבת שן של זהב רבי מטיח וחכמים אוסרים : גמ' וצריכא דאי אשמעינן דירה משום דלא מאים אבל חבירתה רמאים אימא לא ואי אשמעינן דחבירתה דבת מינה הוא אבל דבהמה לאו בר מינה הוא אימא לא צריכא תנא יובלבד שלא תצא ילדה בשל זקנה וזקנה בשל ילדה בשל ילדה שבת היא לה* אלא ילדה בשל אמי נגאי היא לה אידי דתנא זקנה בשל ילדה תנא נמי ילדה בשל זקנה : בכבול ובפאה נכרית לחצר : אמר רב כל השאסרו חכמים לצאת בו לרה"ר אסור לצאת בו לחצר

*הרוץ מכבול ופאה נכרית רבי ענני בר ששון משמיה *דר' ישמעאל אמר הבל בכבול תנן בכבול ובפאה נכרית לחצר בשלמא לרב ניהא אלא לרבי ענני בר ששון קשיא רבי ענני בר ששון משמיה דמאן קאמר ליה משמיה דר' ישמעאל בר יוסי רבי ישמעאל בר יוסי תנא הוא ופליג רב מאי שנא הגי אמר עולא כדי שלא תתגנה על בעלה

ס ב מ"י פרק מהל' טבס סלכס פ סמג לאון סה סו"ט"ז א"ח פ"י טג סמ"ק ד : סא ג מ"י טס סלכס י"ג סו"ט"ז טס סמ"ק קו : סב ר מ"י טס סלכס פ קו"ט"ז טס סמ"ק י"ז : סג ה מ"י טס סלכס ה קו"ט"ז טס סמ"ק י"ח :

רבינו הגאון

מתני' יוצאת אשה בחוסי שער כ"י . אמר [רב] כל שאסור חכמים לצאת בו לרה"ר אסור לצאת בו אפילו לחצר דין מכבול ופאה נכרית כדי שלא תתגנה על בעלה ורמחמא כותות דרב ורע"ג ואמרין ר' ישמעאל בר יוסי תנא הוא ופליג ליה הלכתא כותות .

ס פ ר ה ע ר ו ך

סנה סד) בכבול ובפאה נכרית לחצר (גיר כה) תנא קחא סבר אסור כפאה נכרית ידכו סבר סאה נכרית חיידי דזמחא ליה (עבדן ו) חזר רבא כפיהה נכרית סעמח דחבר הנו הא לא חזר הו עבא הוא ומהסר והא חייבניה בני ליה ר' יוסי גמ' הינה (כפיהה קוב) שיער נסיה זקניות מהו וכו' עד לא לריכא דתלו כפיהה פ"י אשה שאין לה ריב שיער לוקחה שיער משהם אחריה והכ"י על דהשה כגמ' כה כהוא שער:

לאוסורא כרישא דמתניתין מכלל דטלוה חף לחצר באוסורייה קיימי : כדי שלא תתגנה . החזיר לה קלת קישושים הגאים :

עין שיש

רבינו נסים במה אשה פרק ששי שבת

ד פי' ס"ט סה' טב סו (לאון טס סו א"ח פי' טג :

רש"י

מתני' בחוסי שער . שקלעת בהן שטרה : בין משלה . תלושין : בין משל בהמה . כגון של סוס : בומן שן תפורין . כל האוסרים לא אסרו אלא לרה"ר אבל לחצר מתירים ככבול : בשלמא לרב ניחא . מדנקט הגי ושבקינה לאיך דמיחיה כדבדיה

מתני' יוצאת אשה בחוסי א שער בין משלה בין

משל חבתה בין משל בהמה במוטפת ובסרביטין בומן שהן תפורין בכבול ובפאה

מתני' יוצאה אשה בחוסי שער . שקלעת בהן שטרה : בין משלה . תלושין : בין משל בהמה . כגון של סוס דהכא ליכא למיחש דלמא חזקתיה לה טכילה של מטה ושרי לה ואיחא לאוסורייה דהא קיי"ל דחוסי שער אין חולצין : בומן שן תפורין עם השכבה דתו לא שלפא כד שלא

שבת סה, תוס' רי"ד

פירוש המשניות להרמב"ם

פי"ס. בכבוד ובפאה נכרית לחצר. פי"א פאה קליעות שלשער, שאשה שאין שערה מרובה מביאה קליעות שיער שלחבירתה וקושרת בראשה על שערה כדי שתיראה בעלת שיער.

ויצאת אשה בחוץ שער בין משלה בין משל כר' : (דף ס"ד ע"ב) וחטי שער הם החטים הנשפכים כשיער ענין חוץ נמר וחטי פסחן הנכרית נחמם סעק כי שער אלו קושרין על מצחה קשר מהדק אינם חולצין לפי שהמים נכנסים בהם ולא שומרו לטבול בהם מזה לאלה בהם נשנת מלצר נלרטי נרלש הרקן וסלה נכרית כמו מנמנת ידבקו בו שער נלה ונכרית ותפיש אותו האשה על ראשה דרך ענתי כדי שתחזקו כבשר :

ר' עובדיה מברטנורה

ר' חוטי שער. שער חלוש טעמיה אוחו כמין חוטין וקולעה כהן שצרה או אפילו קצרה איתן על פדחתה קשר מהדק יולאה כהן דלא דמי לחוטי למד ומחויי פסחן דלטייל לפי שהמים נכנסים בהם ואי מתרמיא לה טבילה אינה לריכה קתירס ולא אהיא לאתוויינהו : פאה נכרית' אשה שאין לה רוב שער ליקחת שער נשים אחרות ומשימה בראשה ונראה כאלו היא שצרה:

ר מ ב ם

זמנים הלכות שבת פי"ם

ולא בפאה של שיער שנתת על ראשה כדי שתראה בעלת שיער הרבה

ס ו ר

אורח חיים הלכות שבת שג

ויצאה בחצר בכבוד ובפאה נכרית פירוש קליעת שער (ו) שקולעת בתוך שצרה

דרכי נשח

(1) מצאנו כותב בהנהגת אלפסי הדרשנים ומותר לאשה נשואה לגלות פאה נכרית שלה ל"ש אם היא עשויה משערותיה או משער חברתה ראינו שער באשה ערוה אלא חזקא שערותיה המרובקים בבשרה אבל לא בחלושין עשויות לכסות שערותיה האחרות אע"ג דעברה לקיטוט שחמא נראית בעלת שיער :

במה אשה פרק ששי שבת ם

ולא במחם שאינה נקובה : *למאי חזיא אמר רב יוסף הואיל ואשה *אוגרת בה שצרה א"ל אב"י ותדריו כבירית טרודה ותשרתי אלא חרנמא רב אדא נרשאה קמיה דרב יוסף הואיל ואשה חולקת בה שצרה בשבת למאי חזיא אמר רבא מס של זהב יש לה על ראשה בחול חולקת בה שצרה בשבת מניחתה כנגד פדחתה:

למאי חזיא . לתכשיט דקתיה אינה חייבת חטאת : אוגרת בה שצרה . יולא חזן לקישוריה טרכותו כניב המחם ותחבת המחם בשבטתה מתחמיה שלא יראה שצרה : ותיהו כבירית . דתנא מהנהיגין (לגמון דף סג.) בירית טארה מלמחא ויולצין בה היא כמין אצודה שצרה שוקיה מעל בתי שוקיה להדקן שלא יפלו על רגלה : טארה . דלא תכשיט היא אלא חשמיש לבתי שוקיה והוי (ג) כצבעת הכלים דאמרין טארות כפרקין דלעיל ויולצין בה שצריך לה עם בתי שוקיה ולא היו משלי ויולצין דכיון דלגנישחא היא לא שלפא ומחוי והאי מחם נמי לגנישחא דשציר באשה ערוה ולא מחויא וחמאי לא הלא לכתחילה חולקת. לכאן ולכאן בחלוצי ראשה שקרין גריו"א בעל"ז: ובשבת למאי חזיא. הרי בשבת אינה חולקת שצרה: טעם של זהב יש לה על ראשה. האחד והשני עוקן הוי : בחול חולקת שצרה. צעקן : וכשבת . ותחבת העוקן בשבטתה והטעם שבראשה השני מונח על פדחתה :

חידושי שבת פרק ששי הר"ן

ותיהוי כבירית טהורה ותשתר. פי"א בירית כלי הוא לקשר כל אחד ואחד מבתי השוקים שלא יפלו על רגליה ויוצאין בהן בשבת דלא חיישי דילמא שלפא ומחויא שהרי מיד יפלו בתי שוקי לארץ ומיגניא ב"י ודכותה במחם שאינה נקיבה שהיא אישפיקלא לצניעותא היא גותנת שלא תצא שער ראשה ולא מחויא דשער באשה ערוה.

לבוש הלכות שבת החור פנ

ע"ג הני תכשיט אשה וכו' כ"ו סעיפים :

ט ולא תצא במחם נקובה (ה) ואם יצאה חייבת חטאת דמחם נקובה אינה תכשיט לאשה בשבט ענין אלא משוי אבל בשאינה נקובה אם מעשרת בה קשורה מותר לצאת בה לכתחילה רבין ולצניעות' עבדיא להעמיד הקישורים שלא יצא שערותי חזן לקשורה רשעו באשה ערוה דאי לא משלפא ומחויא ואם אינה מעשרת בה קשורה אסור לצאת בה ותכשיט הוא חילמא משלפא ומחויא .

מי שמתו פרק שלישי ברכות כד

עין משפט
גד מצוה

מא פ מיי פכיל מהני
אפי"ג בלי כ סמג
לארין קט טושיע אהי"ע
ס' כל סט"ף א'
סב י מיי ס"ג מהל'
ק"ש הל' טו סמג
ט"ז יח טושיע א"ח
פ"ג כ [מיי] פכיל מהל'
אפי"ג בלי כ סמג
טושיע"ט טב סט"ג טושיע
אפי"ג כל סט"ף א'
סד ל [מיי] טושיע
אפי"ג כ' עה סט"ף
ג וטושיע אפי"ג טב

א"ר יצחק טפח באשה ערוה למאי אילימא לאסתבולי בה דהא
*א"ר ששת למה מנה הכתוב חכשיטין שברוחין עם חכשיטין שבפנים לומר
לך כל המסתכל באצבע קמנה של אשה כאילו מסתכל במקום התורף אלא
באשתו ולק"ש אמר רב הסדא שוק באשה ערוה שנאמר גלי שוק עברי
ס' נהרות וכתיב תגל ערותך וגם תראה חרפתך *אמר שמאל יקול באשה
עם הכשיטין שכחון . אלעזר וצמיר שי ערוה שנא' כי קולך ערב ומראך נאוה אמר רב ששת ישער באשה ערוה
הן הביאו איהן על כפרת ההורג ס' דשנא' ששערך בעדר העזים :

לאסתבולי בה . אם חשה
איש היא : הכשיטין שבפנים . כומו
דפוס של בית הרחם שהיו עושין
לכשיטין וטוקבין כותלי בית הרחם
כדרך שטוקבין את האונים וחותבין
איהו כדי שלא יודקין להן זכרים :
עם הכשיטין שכחון . אלעזר וצמיר שי ערוה שנא' כי קולך ערב ומראך נאוה אמר רב ששת ישער באשה ערוה
הן הביאו איהן על כפרת ההורג ס' דשנא' ששערך בעדר העזים :
טבירה שנסתכלו בנטות מדיון :לאשתו
ולק"ש . אם טפח מגולה בה לא
יקרא ק"ש כנגדה : שוק . *באשת
איש : ערוה . להסתכל וכן באשתו
לק"ש : גלי שוק . וכתיב בחריה חגל ערוהך : קולך ערב . מדמסנח לה קרא בגוה שמע מינה חלוה היא :

סמג פד :

[קדושין פ.]

[פ"ג מהל'
ס' עה סט"ף
סל דברי רש"י
סגל]

ממסנח לה קרא בגוה שמע מינה חלוה היא :

רבינו מי שמתו פרק שלישי ברכות אשר

לו דף כד ע"א) א"ר יצחק טפח באשה ערוה למאי הלכה אילימא לאסתבולי בה והאמר
רב ששת למה מנה הכתוב הכשיטין שבפנים עם הכשיטין שכחון לומר
לך כל מי שמסתכל באצבע קמנה של אשה כאילו מסתכל במקום התורף לא קפוי הו' באחרת
(ק"ש) והא באשתו ולק"ש . (ק"ש) ודבר (י) שרגיל להיות מטובה באשה [ט] וזוהא. באחרת אבל
באשתו לא אמר' לטיל האשה יושבת ערוהה
וקלה תלה" : ואמר רב הסדא [ט] שוק באשה
ערוה שנאמר גלי שוק עברי נהרות וכתיב תגל
ערוהך . אמר שמאל (ק"ש) קול באשה ערוה שנאמר כי קולך ערב [ט] פירוש לשמוע ולא לענין
ק"ש . אמר רב ששת (ק"ש) [ט] שער באשה ערוה (ק"ש) נכשים שדוקין לבטח שערן (ק"ש) אבל
בגלות שדוקין לילך פרושות מותר לקרות כנגון :

בסוף משנה אהבה. הרכות קריאת שמע פיג ר מ ב " ם

וכל גוף האשה ערוה לפיכך לא יסתכל בגוף האשה כשהוא קורא
ואפילו אשתו ואם היה מגולה [ט] טפח מגופה לא יקרא כנגדה :

וכל גוף האשה וכו' .
עם א"ר יצחק טפח באשה פרוה ואוקמהו

באשתו ולק"ש . ומ"ש ואם היה מגולה טפח מגופה היינו דוקא במקום מכוסה שבה ולישנא
דמגולה דייק הכי ואמרו שם בסמוך קול ושער באשה ערוה וסובר רבינו שלא לענין ק"ש
נאמר אלא לענין שאסור ליהנות בקולה ולהסתכל בשערה ולכן לא הזכירה פה :

ר מ ב " ם

קדושה. הרכות אסורי ביאה פכ"א

ההסתכל אפילו באצבע
קמנה של אשה ונחכוון להנות כמי שנסתכל בכפופ
התורף ואפילו לסמוע קול הערוה או לראות שערה
אסור :

הגה' על תוס' רי"ד

ובנוסף : הכתוב, וכצ"ל כאן. 216 בבבב"ר לא. ג.
217 כגרי כ"י"ם בדיקס אות ע. ולפנינו לייא ב"ו.
218 כגרי כ"י"ם. ולפנינו ליתא לא צריכא. 19 ה"ספ"ז
בליין וכיה בנדפס ובגמ"י. שה"ש ד. א. 220 לפנינו :
א"ר חסדא. וסדר המאמרים : שוק. קול. סע"ה. וסדר
רבנו הוא כגרי כ"י"ם. ראה דק"ס אות צ. 221 ישע"י
סו. ב. 222 שם. ג. 223 שה"ש ב. יד.
224 רבינו מפי' דיון שער וקול לא לענין ק"ש נאמר, אלא
לענין ערוה, וכר הרמב"ם מרלא הביאם בה' ק"ש אלא
בהלי איסור"כ (פכ"א ה"ב) וע"י כ"ס"ם ק"ש פ"ג ה"ס"ה,
והרא"ש כמי' ל"ז ס"ל רק בני קול דאינו לענין ק"ש,
אבל דעת ר"ח ובה"ג (בראב"ה ח"א ס"י ע"ו) שאף לבני
ק"ש נאמר, וכ"כ המרדכי בשם רב האי סאון דכל הגי
לענין ק"ש נאמר.

תוס' רי"ד ברכות כה, א

אמ' ר' יצחק טפח באשה ערוה, למאי אילימ'
להסתכל בה, והאמר רב ששת למה מנה הקב"ה
תכשיטין שברוחין עם תכשיטין שבפנים, דכתיב
אצעדה וצמיד טבעת עגיל וכומו, עגיל זה דפיס
שלדריין, כומו זה מקום זימה"ה, לומר לך כל
המסתכל באצבע קמנה שלאשה כאילו הסתכל
במקום התורף, לא צריכא²¹⁶ אלא לאשתו ובקרי'
שמע. אמ' רב ששת שיער [באשה ערוה. כנא]²¹⁷
(פי') שערך בעדר העזים. פי' שלא יסתכל בשיער'
הנשים. אמ' רב יצחק²¹⁸ שוק באשה ערוה. ס"ב²¹⁹
גלי שוק עברי נהרות, וכת"ש²²⁰ תגל צרותך.
פי' שלא יקרא אדם כנגד שוק אשתו. אמ' כ"מאל
קול באשה ערוה²²¹, שנאמר כי קולך ערב
ומראך נאוה. פי' שלא יאזין לקול הנשים²²².

אורה חיים הרכות ק"ש וברכותיה עה

בי

עה טפה המגולה באשה וכו' כס"פ מי שמחו (כד -) א"ר יצחק טפח באשה

ערוה לחאי אילימא לאוסתכולי נה והאמר רב ששת כל המסתכל באצבע קטנה של אשה כאילו מסתכל במקום המורף אלא באשתו ולק"ש אחר רב חסדא שוק באשה ערוה אחר שמואל קול באשה ערוה אחר רב ששת שער באשה ערוה ופי' רש"י שוק - באשת איש : ערוה - להסתכל וכן באשתו לק"ש והיא חמיהא לי אחי קמ"ל רב חסדא כ"ח שדרך לכסותו היה ערוה ומאי איריא שוק עד שמגלמי להרשב"ל שכתב הא דר"י טפח באשה ערוה ולוקימנא באשתו ולק"ש מי' הראב"ד דאפשר דוקא במקום צנוע שבה ועלה קא אחי רב חסדא לחימר דשוק באשה מקום צנוע וערוה היא ואפילו לגבי כעלה ואע"פ שאינו מקום צנוע באיש אבל פניה ידיה ורגליה וקול דבורה שאינו זמר ושערה מחוץ לזממה שאינו מתכסה אין חוששין להן מפני שהוא רגיל בהם ולא טריד עב"ל - ורבינו נראה שהלך בשטה זו והוה שכתב טפח מגולה באשה במקום שדרכה לכסותו דמשמע דבמקום שאין דרכה לכסותו כגון פניה או ידיה לית לן בה ואח"כ כתב וכן אם שוקה מגולה אסור כלומר שאע"פ שאינו מקום צנוע באיש היו ערוה באשה והרא"ש כתב ג"כ אהא דטפח באשה ערוה דוקא בדבר שרגיל להיות מכוסה באשה וכתב עוד דדוקא בחימרי אבל כעמיה הא אחרינן לעיל האשה יושבת ערומה וקולה חלמה וכן כתב הרשב"ל שוק באשה ערוה ודוקא לאחרים ולאנשים משום ההורו אבל לעמיה לא דהא קתני האשה יושבת וקולה לה חלמה (א) וכתב הרא"ש עוד אחאי דאהרינן קול באשה ערוה סי' לשחוש ולא לענין ק"ש ולכן כשחייט רבינו קול באשה אבל המדרכי כתב בשם רבינו

עה (ט) **טפח** המגולה באשה במקום שדרכה לכסותו (י) אסור לקרות קריאת שמע כנגדה (י) אפילו היא אשתו (י) וכן אם שוקה מגולה אסור לקרות כנגדה (י) ושער של אשה שדרכה לכסותו אסור לקרות כנגדו (י) אבל בתולות שדרכן לילך פרועות הראש מותר - (ח) אסור לקרות כנגד ערוה - (י) ערוה בעששית ורואה אותה דרך רופנותיה אסור לקרות כנגדה :

האוי דכל הני לענין ק"ש וכן כתוב בחוה"מ מועד דקול זמר אפי' באשתו ערוה וכו' הגהות מיימון בשם ר"ח אלא שכתב המדרכי בשם רא"ש הילכך אסור לומר דבר שנקדושה כשמיעת קול שיר של אשה ועת לעשות לה' הפרו תורתך הילכך אין אנו נהרים תלמוד כשמיעת שיר נשים ארמאות עב"ל וה"ר יונה כתב ג"כ דקול באשה ערוה לק"ש הוא וה"מ בשעה שמנגנת אבל בשעה שמדברת כדרכה מותר ואפילו בשעה שמנגנת אם הוא יכול לטיון לבו לתפלתו כפינו שאינו שומע אותה ואינו חשים לב אליה מותר ואין לו להסתיק קריאתו וכן כשמגולה טפח אינו אסור אלא כשמסתכל בה אבל בראייה בעלמא מותר עב"ל :

ומ"ש רבינו אבל נחלוח שדרכן לילך פרועות הראש מותר כ"כ הרא"ש והמדרכי והגהות מיימון וכתבו עוד הגהות דה"ה לכל קול הרגיל בה לא חיישינן :
כתב הרשב"א והרי"ף שלא הזכיר מכל וכל כיום כתב הראב"ד דאפשר דמשום דאחרינן לעיל עגבות וכן בהם משום ערוה סבר ה"ב דכ"ש טפח ושוק ושער וקול וכתב הוא ז"ל דלא מן השם הוא זה אלא הכא משום דמסיר וברואה ועגבות הא פרישנא דוקא דנפשיה ובאשתו כשאינו רואה ואע"פ שנוגע בכל שאינו רואה משום נגיעה לכד לא מטרוד הואיל וגם בה עב"ל וז"ל הרמב"ם בפ"ג מהלכות ק"ש כל טף האשה ערוה לופכין לא יסתכל בנפך האשה כשהוא קורא ואפי' אשתו ואם היה מגולה טפח מנופה לא יקרא כנגדה עב"ל והשמיע קול ושער משום דמשמע ליה דלשמיע ולהסתכל קאמר ולא לענין ק"ש וכמו שכתב הרא"ש בקול ודקדק לומר אם היה מגולה טפח מנופה לרמח למח שנחבלר כמחוך דודיה ופניה וכו' שאין דרך לכסותו שרי דהא לא שייך לומר מגולה אלא במקום שדרכו להסתכל ולענין הלכה נראה דנקטינן כדברי הרמב"ם ומיהו טוב לזכור לכתחילה מחרשות ע"י ומשמיעת קול זמר אשה כשעת ק"ש (ג) :

שימה גרבות מקובצות

יזו"ק באשה ערוה. קמ"ל שאע"פ ששנימים הוא עולה דמי במקום מטהה שהוא וניחא ליה ערוה :
קול באשה ערוה. עירוש לק"ש. ויש לומר דדוקא קול של זמר ושער המטסה, אבל קול שאינו של זמר ושערה מחוץ לזממה אין נחשבים להם .

דרכי משה

עה (א) כתב בדיני מיימוני דמ"ג דהל' ק"ש הא רביעין טפח דוקא באשתו אבל באשה אחרת אפילו בפחות משפת (ב) וז"ל דאף בלא והירות יש לחוש משום אסורא מאידך דרבים אוקרים וע"ל סיכ"ג כחב"י דשערות תלושות שלובשים נשים שחיהו נראה בעלת שער אין ערוה וצ"ש :

הרא"ש

ברכות פרק שלישי

תוספות

טפח באשה ערוה. פי' מה שרגיל להיות מכוסה באשה היא היו טפח ממנו מגולה היו ערוה, ופרוץ הלימא להסתכלו בה בה הפילו בהצנע קטנה שאין דרכו להיות מכוסה אסור להסתכל בו.

לא נזכרה הל"ה באשתו ולק"ש. ודוקא לזהר ה"ב היא ע"מיה הא אחרינן לעיל האשה יושבת ערומה וקולה הלה.

ואמר רב חסדא שוק באשה ערוה. דלה הימיה פעמים שהאשה מגזבה בגדיה ואין דרכה להיות מכוסה קמ"ל דהוי ערוה.

שער באשה ערוה. בגשים נבואה שדרכן לכסות שערן ה"ב נהוליה שדרכן לילך פרועות ראש מותר לקרות ק"ש כנגדן.

קול באשה ערוה. לא לענין ק"ש קהמר הלא שחסור לשמוע קול הנשים.

אבן העזר הלכות פריה ורביה כא

לא ילכו בנות ישראל פרועות ראש בשוק אחת פנויה ואחת אשת איש גראה דנפקא לן חדאיתא פרק המדיר ואילו דת יהודית יוצאה וראשה פרוע ופרקינן ראשה פרועה דאורייתא היא דכתיב ופרע ראש האשה ותנא דר"י אזהרה לבנות ישראל שלא יאלצו בפרוע ראש חדלן קאמר אזהרה לאשת איש אלא סתמא אזהרה לבנות ישראל אלמא דאשת פנויה ואחת אשת איש באזהרה מהו כמרדכי כחז"ל פ"ט מי שמתו ע"ש ראב"ה ו"ל כל הדברים שזכרנו למעלה לערוה דוקא כדכיר שאין רגילות להיגלות אבל בחולה הרגילה כגילוי שער לא חיישין דליכא הרהור עב"ל ואין לפרש דדוקא כתיב ונחצר אבל בשוק אסורה ללא דהא ברפ"ג דכתובות שנינו אם יש עדים שנאמת בהיתומא וראשה פרוע כתיבתא מתתים ויצאת פירש"י תנית אביה לביית בעלה ואפי"ן דרך השוק תשמע וכך נהגו וזרזי לומר דכפנויה בעולה קאמר אבל הכתובות אינן בלחור :

ואסור לשמוע קול ערוה או לראות שערת המתבוון לאחד סאלו הדברים מבין אותו סכת מרדות ואלו הדברים אסורים גם בחיובי לאוין (ג) לא ילכו בנות ישראל פרועות ראש בשוק אחת פנויה ואחת איש

פרישה

(ג) לא ילכו פרועות ראש אחת פנויה כי בלחור גראה דנשיה רל בנח חלשנה או גרושה אבל בתולות מיתמת להך כהנהגו :

אבן העזר כא הלכות ואישות

בת שמואל

ה' ה' פנויה

היינו אלמנה או גרושה אבל א] כתולה מותר וסרי"פ הראש בחצר ל"כ אסור אלא משום לייסר וסיין כ"י וד"מ כ"י קט"ו וס"מ כתנתי כ"ס הסמי"ג וכ"ס"ג דלסור לפילו בחצר :

ב' לא תלכנה בנות ישראל פרועות ראש בשוק ה' (ב) * (יא) (ג) אחת פנויה ואחת אשת איש :

באר הישב

ה' פנויה . פנויה היינו אלמנה או גרושה או בעולה אבל בחולה מותר כ"ח ס"מ כה"י כ"ס . ופרישה ראש כגור ל"כ אסור אלא משום לייסר . פ"י כ"ס . אלוסה לריבה נכסות ראשה וכל סלל נכסלה אהשקפיה מותרת ל"כ כנרישת ראש כסאר בחולות שבות ימקב ס"א ס"י ק"ג ובמסובת סוף יאיר ס"י ק"ז פסק דלף בסול' שנתקרה י"ש ל"כ כנכסיו ראש וכן פסק בשבועת ימקב הלוי אסוי של הטי"ו ס"י ס"י פ"ס :

אבן העזר הלכות כתובות

כ"טו

בח

ואיוו היא רת יהודיה יוצאת וראשה פרוע אפילו אין פרוע לפניו אלא (ס) קלרתה בראשה כיון שאינה מכוסה בצעיף תצא כתב הרשב"ם אע"פ שמוכסה במטפתת כיון שאין

ואיוו היא דת יהודית וכו' כ"פ המדיר (דף עב) תנן ואיוו היא דת יהודית ויצאת וראשה פרוע ופרוך ראשה פרוע דאורייתא (ואחלא לא קרי לה דת משה) ומשני דאורייתא קלמה שט"ו דמי קלמה כל שיש לו חלטה ביה קבול להולמו כראשה וביח קבול למעלה לתת בו פלך ופסקן ומדכרי הרמב"ם גראה דפ"י קלמה היא מטפתת כ"ס נה נקבוס כנקבו הכל כמו הככות ואפי"ה כיון שאין עליה רדוד פרוע נצפיף ככל הנשים הנל בלא כמובנה וכו"כ הערוך בערך קלת דאע"ג כשזק ככפה על ראשה לגדה שרי מדאורייתא דת יהודית אסרה שבזק עד שתתן על ראשה דבר אחר אבל בחצר נקלמה אין נה משום פרועת ראש עכ"ל : ומ"ש

כ"י

ואיוו היא דת יהודית ויצאת וראשה פרועה ש"ס במשנה:א"ש אפי"ן לון פרוע לגמרי אלא קלת' בראשה כיון שאינה חטופה בצעיף קלח ס"ס בנח"א:א"ש כ"ס הרמב"ם הוא כפכ"ד מה"א והוא פירוש למה שאמרו בנמח"א דאורייתא קלמה ש"ד דת יהודית אפילו קלמה נמי אסור : ומ"ש

(יח) גרסינן בניור פרק מי שאמר וחי' ק' חומר לך חפשי בפאה נכרי וכו' מלאמי כהוב שם בגליון וז"ל גרסה לי וזכאן היתר לשערות שהנשים נשואות ונתנתו בראשיתן יהושע בעו עכ"ל. וכן כהז זה החכם הזכיר בשלטי הגבורים שלו בפרק כמה אשה יולאה אמהותיון יולאה אשה בבביל ובפאה נכרות בחצר וז"ל גלע"ד להביא ראה והמדך לנשים היוצאות בכסויי שערות שלהן כשהן נשואות אבל במקום קליעת שערן נשואות שערות חברותיהן שקרין קרינאל"ו בלעו ומההוא דשמוע בפרק כמה אשה יולאה דף ש"ד שהאשה יולאה בפאה נכרות בשבת ופירשו המפרשים כי פאה היא מנבעת ידבקו בו שער גאה הרבה ותהיה אוחי האשה על האשה כדי שהקשט בשער וההס נאשה מיירי מהנתין מרקתה בגמרא הדעת משום שלא חתמה על בעלה הרי דנשאת מיירי והאי פאה נכרות הוי משום כעין אלו הקרינאל"ו ומשמע להדיא שמהותה בנות ישראל להתקשט בהן לשער באשה ערומה דקאמר לא הוי אלא בשער הדבוק לבשרה ממח וגרסה גם כן שער ע"י השער וכו' עד ואין לומר שהיו משימות אשף או מירי על הפאות נכרות דה"כ מאי אהני ההוא קשטו הרי כל עומי של אוחי קשבו לא הוי אלא בשביל שהראה בעלת שער אלא פשיעא דמיירי שהולכות בשערות מגולות עכ"ל. והני מלאמי כהוב בכהנת יד הרב המושק מהר"ר יהודה ז"ל קאנאלונגין שכתב עליו לא זה הדרך ולא זו העיר שהחילו לנו אבותינו חכמי המשנה והגמרא והמפרשים והפוסקים ז"ל מפני שהדבר פשיע הרבה יותר ומה שפשיעא בנחתה דמה ששנו היתר להתקשט וללאת בפאה נכרות ככלי גמרא מיירי דיקא בפאה נכרות מוכסה תחת השבכה ועל ראשה רדיד כמו השערות הדבוקות לבשרה ממש כי לא היו רגילות בפאה נכרות אלא דיקא השום שהיה שערן מועט וכדי שלא ירגישו בעליהן במועט שערן שהוא ניוול לנשים היו רגילות לקשור בשערן פאה נכרות כדי שתראה בעלת שער הרבה אבל הנשים שהיה שערן הרבה לא היו רגילות בה כלל כדמוכח בהדיו בניור פרק מי שאמר בשערות וחי' ק' אמר לך אפשר בפאה נכרות כו' שהבאתי לעיל דוק ותסבת וכן פרשי' בהדיו בסוף פ"ק דערבין וכן הערוך ור"ע מברטנורא ז"ל פאה נכרות רגילות הוי נשים ששערן מועט לקשור שיער נשים נכרות לשערן שררה כמו שהיו שערן ע"כ. ומדכתבו שררה כמו שהיא שערן משמע שהדיו שכל עומי של אוחי קשור של פאה נכרות ו"ל לא הוי אלא בשביל שתראה בעלת שער הרבה של עומה הדבוק לבשרה ממש א"כ בהכרח לריך אחר לומר דכש דשיער עומה בדבוק לבשרה ממש מוכסה תחת השבכה ועל ראשה רדיד כך פאה נכרות ו' הקשורה בשער עומה תחת מוכסה עומה תחת השבכה ועל ראשה רדיד ומכמה עומים שפרש בסמ"ך ומה שסתר החכם הזכיר סברא זו באמת הבנין באמרו דל"כ מאי מהני ההוא קשט הכי כל עומי של אוחי קשט לא הוי אלא בשביל שתראה בעלת שיער אלא פשיעא דמיירי שהולכות בשערות מגולות וכו' גרסה מדבריו שהבין מה שאמרו בשביל שתראה בעלת שער ר"ל שהשערות של פאה נכרות יהיו נראות לתוש עין הרואה להטעות אותו ולהחיות הפאה נכרות לשיער עומה הדבוק לבשרה ממש רחמנא לילגן מהאי דעתא כי איך יעלה על הדעת שהיה מותר להראות עומה כעוברת על דת משה דהא ללאת בשער עומה מגולה אסור מן הסורה כדאיתא בפרק המדור ראשה פרוע דאורייתא היא דכתיב ופרע את ראש האשה ומדור דבי ר' ישמעאל אזהרה לבנות ישראל שלט יאלו בפירוט ראה וכו' והלא הרבה דברים אסרו חכמים לנשים מפני מראית העין ועוד דהא כתב הרמב"ם בפ"ד מהלכות איבות ואינו היה דת יהודית הוא מנהג הנוצרות שנהגו גות ישראל יולאה לבוק הו למבוש מאלו וראשה פרוע ואין עליה רדיד ככל הנשים אע"פ ששערה מוכסה במתפתח כיו והטור אכן הטור בסמ"ך קט"ו אחר שכתב ואינו היה דת יהודית יולאה וראשה פרוע אפילו אין פרוע לגמרי אלא קלחה בראשה כיון שאינה מוכסה בזעף כו' חזר וכתב בשם הרמב"ם אע"פ שמכוסה במתפתח כיון שאין עליה רדיד ככל הנשים כו' ואיכא למדוק מאי מידות איכא נכרי הרמב"ם האלה עפי מדבריו הטור גופיה המוקדמים ועל הרמב"ם גופיה איכא לדיקל למה כתב מתפתח במקום קלחה הזכיר בגמרא שפירוטו סל. וג"ל דהרמב"ם בא לאשמועינן מידות זה דלא מיבעי' דל"ם בקלחה לחוד שהיו מוכסה לגמרי השערות שהיו הוא חלול בכמה מקומות לפי שאין קלועין יפס כמו שכתב בהדיו בעל תרומת הדשן בסמ"ך ו' אלא אע"פ שמכוסה במתפתח שהוא מוכסה לגמרי השערות אפ"י לא הוי וכבר אפשר לומר דמתפתח דקאמר הרמב"ם ר"ל דעבד ביחוד לכסוי השער ובא הרמב"ם לאשמועינן חידוש זה דלא מבעי'

דלא סגי בקלחה לחוד שיש בו תרתי לנרעוהא דהא דלא עבד ביחוד לכסוי השיער אלא לתת בו פלך ונשקן כדפרשי' בפ' המדיר ועוד שאינו כיסוי מעליא ממתת שהוא מלא נקבים חלולים ואינו יכול לכסות לגמרי השערות אלא אע"פ שמכוסה במתפתח דעבד ביחוד לכסוי השיער וגם הוא כסוי מעליא שהוא מוכסה לגמרי השערות אפ"י לא סגי משום דשני כסויים גמורים צעין ודעבידי ביחוד לכסוי השיער כמתפתח או שבכה והדומה לה ועל המתפתח רידיד משום דהו מנהג יתדות שנהגו בנות ישראל ולאו דוקא נקט הגמרא קלחה והשתא היאך יעלה על הדעת שהיא מותר ללאת בפאה נכרות מגולה לחוד עפי מתפתח דעבד ביחוד לכסוי השער וגם הוא מוכסה לגמרי השערות ועוד דללו הוי יולאה בפאה נכרות מגולה מה שותילו בהקנתן שלא חתמו על בעליהן שידעו שיש להן שער מועט אלא כיון שבעליהן יראו שהולכות בשערות מגולות ידעו בדבר שמתין אלו שערות עומה המחוברים בראשה ממש ואולי חשב החכם הזכיר שהיו רגילות בפאה נכרות כל הנשים הגם ששערן היה הרבה כדי להסוף קשטו כמו כובע של שער שנוטים אחיס על ראשן ולא כדפרשי' ור"ע והערוך שהבאתי לעיל ומה שהבאתי לעשות ושבוש זה הוא הפירוט שכתב הוא בשם המפרשים פאה נכרות היא מנבעת ידבקו בו שער גאה והרבה ותהיה אוחי האשה על ראשה כדי שמתקשט בשער עכ"ל. הוא סבר דהאי מנבעת תהיה אוחי האשה מגולה על ראשה כדי להסוף קשטו כמו כובע של שער עכ"ל אכיס על ראשן חס ודאי לא עלת ולא יעלה על דעת שום פ"י ארוסי דל"כ מאי קמבעיא ליה לרבי יוסי בן חנין בפרק חלק לענין עיר הנדחה פאה נכרות של דרקיות מהו אי כנופה היא ויולא או כמלבושה היא ונשרף פשיעא כמלבושה היא כיון דעבד להסוף קשטו בעלמא דמאי שאן קשבו זה מטאר מלבוש שלה של קשטו מלבד דבניור פרק מי שאמר מוכה בהדיו כדפרשי' והערוך כמו שכתבתי לעיל ועוד דרך פירוש שכתב הוא בשם המפרשים כגר חקרהיהו ודרשתייה ומלאתיהו שלא פירש כן אלא הרמב"ם לחוד בפירוט המשנה דשבת בפרק כמה אשה יולאה והא ודאי דהוא סבר כדפרשי' והערוך כיון שכתב בפ"ט דהלכות שבת ולא בפאה של שער שמנתח על ראשה כדי שתראה בעלת שער הרבה לישון בעלת שער הרבה משמע שתראה באלו הפאה נכרות ו' הן שער עומה המחוברים בראשה ממש וא"כ על כרחך לריך לומר שהיא מוכסה כמו שער עומה מכת העומים שכתבתי לעיל. ואין להתקשות אם לא היו רגילות להשמש בפאה נכרות אלא דוקא הנשים שהיה שערן מועט כדי שלא ירגישו בעליהן במעט שערן שהוא ניוול לנשים א"כ למה בחרו דוקא בפאה נכרי' יותר ממכסיה או פשתן וכיוולא בזה ד"ל משום דלפעמים ההכנסה נעתיק ממקומו או לרפיון קשורה בראשה היא מתרחבת ושער ראשה נראה מעט מחוץ ללמתן הלכך בחרו בפאה נכרות יותר ממכסיה או פשתן כדי שלא ירגישו בעליהן ואפילו אי הוה יבצין ליה להחכם הזכיר עשויהו דמה ששנו היתר להתקשט וללאת בפאה נכרות בכל הני מקומות הנכרים מיירי בפאה נכרות מגולה לגמרי אפ"י אינו יכול להביא ראה ואפילו זכר לדבר ולבא להחיות לנשים נשואות ללאת בפאה נכרות מגולה בשוק או בחצר דבקעי ביה רבים כונו שעלה על דעת החכם הזכיר מפני שאפשר לפרש דמה ששנו היתר להתקשט וללאת בפאה נכרות מיירי דוקא בחצר שאין הרבים בוקעין בו וא"כ בחנם עמד כל הטורח הזה החכם הזכיר דהא אפילו בשערות ראשה ממש מגולות מותר לה לייך בחצר שאין הרבים בוקעין בו ואינו אסור אפ"י משום דת יהודית דהיינו מהנה הלניעת שנהגו בנות ובראל כדמוכח בהדיו בפרק המדיר אמר ר' אבי א"ר יומן קלחה אין בה משום פרוע ראש הוי בה ר' יודא היבא אלימא בשוק דת יהודית היא ואלא בחצר א"כ לא הנתח דת לאכרבים אבינו שושבתי תחת בעלה כו' ופרשי' והקוספית והר"ן אס כן דאמר ר' יומן דקלחה אין בה משום פרוע ראש ממש דבלא קלחה מיהא יש בה משום פרוע ראש וא"כ בלה נפקן שאין אשה נוהגת בחברה ומשניק מחלל לחזר ודרך מניו דלא שכיחי בה רבים ע"כ. הרי בהדיו משמע דבחצר שאין הרבים בוקעין בו ראש' אס שערות ראשה ממש פרועות לית לן בה רוב משמע בהדיו מדבריי הרמב"ם בפ"א מהלכות איסורי ביאה ומדברי הטור אכן הטור בסמ"ך כ"א שכתבו וז"ל לא ילכו בנות ישראל פרועי ראש בשוק אחר פנויה ולאח אשת איש ע"כ. וכיון שדקדקו לומר בשוק משמע דוקא בשוק אבל במקום שאין הרבים בוקעין בו לית לן בה ואפילו משום מנהג לניעות ליכא דהא לא נחתו לכתוב תחת אלא מנהגי לניעות והע"כ

ולא להרמב"ם ופשוט הוא. גם מה שכתב ומדגרים רב אלמס בגרסהו כדי נכבא א"כ משמע דכדברי מיימוני ס"ל אין זה אלא דברי נבואות שקר שהרי גם הר"ן נדים כדי נכבא ולא ס"ל והרמב"ם כמו שנבאר ועוד שהרי כתב דטעמייהו של הטור כהרמב"ם ז"ל מבואר כי פלוגתייהו לפרש כדי נכבא דקאמר בגמ' הרי הוא בעלמו כהב כדי נכבא סוגל שני פירושים א"כ מנא ליה דרב אלפס סבר כמיימוני ואני אומר אדרבא איכא מסחברא דסבר רב אלפס כדברי הרא"ש והר"ן דאל"כ אי אפשר דהוה שהקי מלהוכיח דעת הר"ף החולק עליהם כמאנהם ועוד שהרי קושיא חזקה קשה על פירוש הרמב"ם והיא היאך שייך לומר דחנא חמי שקרא משום איידי וכן לא יעשה וכבר נחשור בקושיא זו הכסף משנה ולא מנא לו זכות עד ש תב שגראה בעיניו שגראה אחרת יהיה לו להרמב"ם בגמרא א"כ די לו להרמב"ם להפיקע את עלונו למה לנו למשכיך נפשיה דרב אלפס על חנם על כן אומר אני לא תאבה לו ולא תשמע אליו כלל ועקר בכל מה שכתב בשתי הגהות המוכרים כי הם דברים בטלים הכל הנלים וכדי שלא יבטל בהם זולתו על כן עמדנו על מקום טעונו :

שכתב הטור אכן העור בסיומן קט"ו וז"ל ואיזהו דת יהודית ויולאה וראשה פרוע אפילו אין פרוע לגמרי כו' עד אבל במבוי שאינו מפולש וחלר שאין הרבים בוקעין בו לא חלל ע"כ. לא חידוק מיניה לא חלל מבטלה על ידי כך הא דבר שאינו הנון מיהא הוי שאין זה מנהג הניטעוה כמו שדקדק בית יוסף שם ותמה מזה על הטור דהא ליחא שהרי הטור נזכר בסיומן כ"א דדוקא בשוק לא ילכו כנות ישראל פרוע ראש דמשמע אבל בחלר שאין הרבים בוקעין בו לית לן בה וכבר פירשתי דלא נחם ההם לכחוב חלל מנהגי לניעה מה שאין כן בסיומן קט"ו לא נחית לכחוב החס חלל כל החלקים שהלל מבטלה בלא כתובה או שלא חלל הילכך כהב הטור אבל במבוי שאינו מפולש וחלר שאין הרבים בוקעין בו לא חלל אש"ג דאפילו דבר שאינו הנון נמי לא הוי. ואין להקשות היאך אפשר לפרש הא דתנן ויולאה אשה בכבול ובפאה נכרית בחלר דמייירי דוקא בחלר שאין הרבים בוקעין בו דהא שתי השבועות בדברי חלל מדויולאה בכבול הוא אש"ג בחלר דבקעי ביה רבים מדקמינא כרישא שאינה יולאה בכבול לרשות הרבים משמע דלר"ה דוקא הוא דאסור ממילא דכוותיה פאה נכרית מדכילי' להו כהדי הדדי ועוד דא"כ ה"ל לפרש דהאי חלר דוקא בדלל בקעי ביה רבים די"ל דלענין איכור שבה אין הכי נמי דשניהם שיים חלל דפאה נכרית רכיב עליה איכור ממקום אחר דמשום דה יהודית הוא דאסור לנאה ביה לחלר דבקעי ביה רבים ובהכי יוחא לי הא דלא קמינא כרישא ואינה יולאה בפאה נכרית לרשות הרבים כדקמינא בכבול והוא משום דלרשות הרבים אפי' בחלר אסור משום דהרי דה יהודית רביע עליה' והא דלא פירש הגמרא דהאי חלר דוקא בדלל בקעי ביה רבים הוא משום דאין כאן מקומו דהכא לא איירי אלא לענין איכור שבה ולא מענין דה יהודית ואפילו אי הוה יבדין ליה להחכם הנזכר כל טעוהיה דמייירי בפאה נכרית מנולה ואפילו בחלר דבקעי ביה רבים אפי' אינו יכול להביא ראייה ולא אפילו זכר לדבר מהמשה דשבה שבה עליה עיקר יסודו מפני שם לפרש האי יולאה אשה בכבול ובפאה נכרית בחלר דקאמר היינו משום לחא דשבת אין כאן איכור אבל לעולם אסור דה משה ויהודית במקומו עומד ודרך זה כבושה וסוללה בגמרא וכבר כתבו הרא"ש והר"ן זה הדרך כהייהו בשבת גופיה במשנה ראשונה דשבת דוק ומשכח (הגה"ה) ואני אוסיף טופך משלי להביא ראייה מצדארת ומבוררת שאין להשיב עליה מהא דתנן בגמרא פרק ד' הגודר משחורי הראש מותר בכשים שאין נקראין שחורי הראש אלא אנשים ומפרש בגמרא מ"ט אנשים וימנין דמיכסו רישיהו וימנין דמגלו רישיהו אבל נשים לעולם מוכחו ופרש"י אבל נשים לעולם מוכחו שאינם שחורי הראש ועטופות כל שעה בלבנים ע"כ. ואם איחא שכל הנשים היו רגילות בפאה נכרית מנולה כדי שתתקשט בשער לחוש עין הרואה כמו שטלה על דעת החכם הנזכר א"כ קשה היאך אפשר לומר שאין נקראין שחורי הראש אלא אנשים ולא נשים ומטעם דנשים עטופות בכל שעה על ראשן בלבנים הלא הא ליחא שהרי אינם עטופות על ראשן בלבנים רק בשערות שחורים כיון שהולכות בפאה נכרית מנולה ואדרבא איכא ומסחברא ר"ן שאין עטופות על ראשן בלבנים רק בשערות שחורים הם נקראים שחורי הראש טפי מאנשים חלל מהורחא כדפירשתי ומו לא מדי. ע"כ הגה"ה) גם בהג"ה שלפניו כשלינו הגבורים כתב דברים שאין להם שחר כלל וז"ל לפי הרא"ש והטור א"כ סימן ש"ג אסורה ילדה לנאה בחוטי שער של יקנה ומיימוני פ"ט מה"ש מחיר לילדה לנאה בחוטי שער של זקנה וטעמייהו מבואר כי תלוי פלוגתייהו לפרש כדי נכבא דקאמר גמרא והר"ן מסכים לפי מיימוני ודוקא בגמרא הוי גורסין כדי נכבא אבל בגמרא ספרים שלנו אין כתוב כדי נכבא ומדגרים רב אלפס בגרסהו כדי נכבא אם כן משמע דכדברי מיימוני ס"ל ע"כ הגה"ה) והנה כל מי שלא סוכה בשבועים בעיניו יראה שזה שקר גמור מה שכתב והר"ן מסכים לפי מיימוני שהרי הר"ן פירש כדי נכבא דקאמרה גמרא בתנא ואב: גמרא נקטיה כלומר דאין הכי נמי דלא אילטרין החנא לאשמעינן דלא חלל ילדה בשל זקנה דפשיטא דלא חלל ופירוש זה מוכרח מלשנון שפירש קודם זה בשללנא זקנה בשל ילדה שבה הוא לה וכוון דדרבא בכך אילטרין לאשמעינן דאסור לנאה משום דוימנין מחייבי עליה אבל ילדה בשל זקנה גמרי הוא לה וכוון דלא אורח ארעא לא אילטרין החנא לאשמעינן כשיטת כו' וזהו ממש כדפירש הרא"ש והטור דמסקנת הגמרא היא דאסורה ילדה בשל זקנה. ואלו הרמב"ם פירש כדי נכבא לחנם ובלא אמת נקטיה דודאי בילדה אין לחוש שמה חראה שגמרי הוי לה כמו שפירש הרב המגיד וזהו להיפך ממש מפירוש הר"ן וכן כתב בית יוסף בפשיטות שהר"ן סבר כפירוש הרא"ש והטור

שבת ד' ס"ד

תגא
דבי רבי ישמעאל מפני מה הוצרכו ישראל שבאותו הדור כפרה מפני
זשנו עיניהם מן הערוא
רש"י
שט. לשון חזון שנהגו במראית העין :

רש"י דברים ס"ו

(נד) העניק העניק. לי עדי בנוכה ונמראית העין
דבר שיהא יוכר שהיכות לו וי"מ לי הטעה על זארו:

בכורות פ"ז משנה ג'

ושגשרו ריסי עיניו פסול. מפני מראית
העין (י):

תפארת ישראל

(כו) אגשרו ריסי עיניו לחוד קאי ומראית עין
דקאמר הכא ולקמן משנה ה'. למו משום דנראה כזו. אלא משום
דלית מקובל על העין יפה.

(ה) או לראות שערה כו' ג"כ ודוקא בשער הדבוק בבשרה ממש ונראה גם בשרה עם השער אבל שער המכסה שערה ל"ש שערה ידדה ל"ש שערות חברתה כל עוד דעבידי לכסויי שערה והן תלושות אע"ג דקשוט הוא לה כדי שתראה בעלת שער אין בו משום שער באשה ערוה שלטי הגבורים פרק האשה דף קכ"ז ע"א אבל בבאר שבע דף צ"ג הביא בשם מהר"ר שמואל יודא מקאליבונן ז"ל שמחה על קדקד סברא זו והאריך הרבה והעלה לאיסור :

וישב שו"ת על יורה דעה יוסף

ואני תמיה מה לנו לגלות דאגוני מנגא מנן אברהם י"ז בפאה נכרית וכו' דאין לא ראה מ"ש הרב ב"ח שבע בס"י ח"י מה שהכה על קדקדו מהרוב הממיר פאה נכרית והוא הרב יאושע ז"ל בעל שה"ג שהביא ראה להתיר פאה נכרית ממ"ש בפ"ד דטויר דכ"ח ע"כ דאיתמר שם ותיק ס"ל אפשר בפאה נכרית, וכתוב שם בגיליון התלמוד ג"ל החר מכתן לשערות שהגסים נשואות נותנות בראשיהם, יהושע ז"ל ודאריך בראיות לאסור עש"כ. דהה ראה זו בג' ידים והאריך בראיות לאסור עש"כ. גם הרב מ"ס רבים ז"ל במאה"ע סי' ל' אסרו גם הכנה"ג לין לאסור. והמדקדק בדברי הגאון בא"ש ז"ל ישר יחזו פנימו כמה ראיות הביא לאסור, ואמר שכל מ"ש הרב המתיר הנו' והביאו בחיבורו שה"ג בפ' כמה אשה וכו' השומע ישמע עש"כ .

שו"ת צמח צדק אבן העזר סימן קלט

בענין מ"ש בתשו' מהר"מ אלשקר סי' ל"ה איזו קולא בענין שער באשה כו' שהביא המ"א סימן ע"ה סק"ד. הנה בשו"ת מים רבים אהה"ע סי' למ"ד הביא בשם הכנה"ג באה"ע סי' כ"א בהגהת הטור אות ז' לאחר שהביא תשו' מהרמ"א הג"ל כו' שמעולם לא ראה מנהג זה ואין מוציאין שום שערות להתנאות בהן. ואפילו על המנהג שראה מקצת נשים שלוקחים משי שחור ומשימים בפדחתם כדי להתייפות משום שבני אדם הרואים טועים בהם וחושבים שהם שערות שלהם. כתב רע עלי המעשה.

מגן גבורים

אבן העזר שאלה ל חלק שלישי

מים רבים

וגדולה מזה החמיר באשה נשואה שאפילו להתקטש בפאה נכרית ובשערות של חברתה התלושות כדי שתראה היא בעלת שער יס' מי שאסור :

אמת הוא שהרב בעל שלטי הגבורים בפרק כמה אשה החמיר ואמר שטין בזה תשום שער באשה ערוה אבל **בבאר שבע דף ג' הביא בשם מהר"ר שמואל יודא מקאליבונן ז"ל שמחה על קדקד סברא זו והאריך הרבה והעל לאיסור ומלמדי שהרב החמיר שם בנאות ז' כתב שרע גלי המעשה שראה מקצת נשים שלוקחים משי שחור ומשימים בפדחתם כדי להתייפות תשום שבני אדם הרואים טועים בהם וחושבים שהם שער יס' שלה'**

פחד פאה—פאות יצחק

פאה נכרית לנשים נשואות שקורין קרינא' או פירוקינו והשגות סררר"י קצנאליבונן נגד המתיר והוכיח בראיות ברורות שאין להתיר הפאה נכרית לנשואות אלא מבוסה תורת השבכה ועל ראשה דריר באר שבע דף צ"ג,

מסכה הרושי מהר"ץ חיות שבח

דף סד ע"ב משנה יולא אש נכסול ונכסול נכרית. ל"כ סי' ב"ח שבע בש"ס שסוף הספר סי' י"ח שה' שאלין היכא מליד ליהות דעל נפל שני' בגמריה שרז' לספור לנשים הסחיות להקטש נשואה נכרית :

איח הלכות קריאת שמע סימן עה שמי הגבורים

והנה נכאור' לר"ך להבין מאי ראוי מיימי מהא דולאה נחצר בפיה נכריות הא בחצר ליכא משום פריעת ראש אף בשער' מגש ואף בלא קנתה אמנם לומר דראיתו הוא כיון דע"כ"פ משום דת יבואת איכא אף בחצר כמבואר בש"ע אהע"ז סי' קט"ז כע"ף ב' ועיין ב"ש שם ס"ק ט' וא"פ ע"כ מוכח דיש חילוק בין פאה נכריות לשערה דאף בשערה אסור מ"מ בפיה נכריות מותר לגמרי וה"ה בר"ה ג"ה יש חילוק ביניהם. ונפ"ז ממילא אי"ל לומר בזה דנגזר משום מראית העין כיון דבגוף שערה אין בו אפי' איסור גמור כי אם מלת יבואת בלבד שהגזר בעצמתו ובכ"ג אין חשש כלל הוה מיושב היטב קושיות החוספות בשב"ל דף נ"ז ע"ב ד"ה אי שהקטן אמאי לא קתני ברישא פיה נכריות בהדי כבול דאין יולאין בהם לר"ה ולפ"מ א"ש דבר"ה דאיכא איסור בפריעת ראש מן התורה א"כ אף בפיה נכריות גזרינן משום מראית העין ואסור ללכת בו אף אם אין בו משום משא ולכך לא קתני לה רק בחצר דמותר דו"ק . אמנם אכתי אין ראיות הש"ג ראי' כלל דבחצר כיון דאין בו רק משום דת יבואת שהגזר בעצמן א"כ ממילא דוקא בשערותיהן עצמן נגזר אכ"ג לא בפיה נכריות ומה ראי' הא גר"ה דהתורה אופרתה שפיר אכור אף בפיה נכריות

שאלה ט שאלת פאה נכריה מהו משום פריעת ראש באשכ :

תשובה מלאמי בגמרא דנזיר (דכ"ח) דפסם בגליון זיל זיל כיל ביחר מכלל לגמרות נששים בשולח נותנות בראשיהם יהושע בןנוש עכ"ל. ולא נהירא לי ביחר זה ולא ידענא מלי דעמיה אי בנית וחזר ודאי שרי דלא גרע מקלחה. ונדעה וישנת החתם בעלה. וכ"ש פאה נכרית. ואי נר"כ ופחת קישוריה. נמי שסיח. אלא ודאי לר"ה ובגלוי למעלה מקישוריה איירי דשרי. ואי רוחה מהיקן למד פשיעות ביחר זה ומהיבאל דייק. אי מדאמרינן הכא דאשכר בפאה נכרית. מנינ דרביה מיירי. ומדע דענ כרחק לא קמיירי בהכי. דכא לא אמינן דכ"י. אלא משום דלא מלי בעל למימר אי אשכר באשה מנוולת. וא"כ לר"י מאיר טעו בשערה מי איכא למימר דשריה למיפק ביה גריה הא פריעת הראש דאורייתא. אלא ודאי ה"ע דאשה מנוולת היא נמאסת קלת לבעלה מפני שלפעמים בניתה שאינה יכולה להזכר כל כך מגילוי שערה. כשראשה נגלה ונרתיק קרחת. היא מתגבה עליו. לפי שהשער נוי הוא לאשה כדבר הכתוב בשרי השירים. ולזה קאמר ת"ק דאשכר נה לטעו חקיה לזה. הנה כשיפא דבהלך עול בעלה פ"י קרחתה - ועולם בטוק יש איסור הפ"י בפאה נכרית בגלוי. וכן עיקר לענין דלא מדישא פאה נכרית מקלחה. דבטוק אסור' ממתה יהודית כדאי בהמיר :

דרינו דהנין בנמה אשה יואלת נככול ובפאה נכרית לחזר. ובישיבא דככול לר"ה לא חלא. לא חתן בהם פאה נכרית. משום דנלתיא אשכרה בה נר"ה. לא אשכר' לאשמועינן דלא חלא בה נשכס. הנה כשיפא דבהלך עול בעלה פ"י קרחתה - ועולם בטוק אסור' ממתה יהודית כדאי בהמיר :

וה"ש ר"ל להלך דאף לט"י דכתיבנא לתיסורא. אינו אלא בשיא נכרית הנחונה בגובה הראש במקום שער. דשי"ך ביה משום פריעת הראש כדפרישאל. אבל בגמורה למטה מן השבכה על פדחתה ונלדעיס. במקום שפאה נכרית לית לן כה. דלא היא אלא כשאר מכשיטין שבחץ הלפ"י יפנן ס"ט.

שאלת חק תשובה זה שני יעבץ

תשובה אהו ידירי מ"ש לא הפלה זכרון ראשון כו' וזכרון אחד עולה לכהן ולכהן ובר"מ שהביאו לא כו"י מלי

ליה, אף גם זאת במקום שה"י ראוי לו להביאו. לא הביאו ובש"ע לא קבעו ולכהן כולל לא ביה ולא בא"ש שהוא מקומו ומה לי להאריך שפת יתר נגד מ"ש לעולם ומה א"ש דרך קצרה והוא נגד עמ"י נ"כ. אכן הלאה תיבאר כי בשעה שכתבתי ודעי הללו שבספרי ש"ע (ס"ט) לא הי"ל עדיין שום ספר ראשון. וכ"ש ספר האלפסי שאלו שכתבו בעת שה"י כו"י חר"ט, ואפילו כ"ך נגמרו שפסקתי כ"ך שאלו כו"י בידו על שפה. על כן בכרח לא יחולתי לעיין בש"ע בעת ההיא. ואמלתי הייתי עשוי כ"ך בעת חזרתו ה"ל. או ודאי הייתי מולא יותר לכחוב נגדו. כי אמנם חר"ט שוכני הי"ח ברוב חסדיו לקנות ספר ה"ל. ראיתי אחרי רוחי שחשב להסתייב נ"כ מפ"ש בעת שז"ל אשה כ"כ"י לא חזר גם חסדיו אחרת, והנה הכל הבל ורעות רוח. וכל מה שברכה בחבולות ראיתי אין בהם ממש והם עור כנענו. ולא אהר"ך בכך כי הדברים מבוארים למשי"ן. מה גם שמלאמי ראיתי (אחר שוכני עור לסגל ספריה) שקראתי בזה גדול הדור, הובאו דבריו בש"ס, אכן דבריי אלה שכתבתי בילדותי, מספיקים ומאירים למסתכל בהם בעין יפה ונבונים כשמש נגדי בלי שום גמגום ופקוק במוגל.

וה"ש ידירי יז"ו מחוטי שער תלת בקורי טכנים ובכתבם, כי מי נסתפק בזה דיואלת לר"ה משמע ודאי, אבל מה זה ענין לפאה נכרית. חוטי שער ד"א הוא שקשורין בשערה הללו. חז"ן החזן מבעד לנמטה, וע"ש רע"ב כ"ג מוריאל דשרי, כמ"ש בכס"י כ"כ"י ב"ר כ"ט, משא"כ כ"כ"י שנמקום ששורה משם עומדת. ונאסרה בה נר"ה, ונתייבש לטון הנשכה עמיד כחוב טעם ודעת. והוא כפתור ופרח כלי ספק. ובש"ג נכתב בזה מאד, לא זכה דריתו כהנה ולא זכה לו טעם, וירדתי פשה לו טעם מ"ג ט"ל, מה שלא טלה על דעתו :

ושש"ע וכל עיקר הגמרא כאן ואם אינה אלא ביואלת חזן כו'. כאלה נגלי הוא לר"ה לאלה בו לטוקא דנהירישה, י"א חן לחוס הששט, ואין להאריך בדברים בעלים הללו. כי כ"ה מאלפים. וכבר אמרו רז"ל מ"ש לא קליס אינן כו'. מימ כל שלות שיר לך לשאלו. שאל בני רק חדש שיריך להטעין בדברי. כדבריה אשר הראשונים, כי פוכני לבתי מקום למשי"ן בדברי להגדיר בו להנין דבר מתוך דבר מ"ד חן להכס עור. ואש"ג דרך דיקנותי היא, זה לי יותר מלרעבים שנה, מימ מלרעבים שנתה טובה, ויש בהן טעם וקניס, כ"ש כהא מילתא דבר מאלה אלה ומתמלמל שפמים ונכרר רב כו"י. אמנם הוא ז"ל נהא סאס. ולא שיר נהאר דבר זה כלום, וירד עינאם כמ"ש ספר דבר ובמקומי א"י טעם. יבד"ן :

קולת' לגבי פאה ודאי שרי אבל משא"כ חסר ל"ג כנגדה וה"ה לפי נכרית

מבואר על ס"ט דברי פ"ג בספר

וגם עוד ראוי להוכיח ולהודיע גדול המבטלה אשר זה כמה שנים שיאל הכרח בנה"כ מבי כבוד אהמ"ו הגאון זל"ה בנצרות שני ב"ד ינ"ו בחרם על נבישת נשים בפיאה נכרית וכ"ש גילוי שערות עגמן אשר אמרו חז"ל שער באשה ערוה. והנה ענין חרם הוא שנכנס כח עונש חרם ע"ו ברמ"ח איברים והיאך שייך להפסיד רמ"ח איברים בשביל גילוי שערות.

ורגוף הדין כיון דסוף דיוולא וראש פרוע מטעם פרילי קאחינו עלה וכיון שאינו ניכר השער של פיהם ככריח אם הוא השער גופה או השער ככריח ואומנם המצבועות של שער יש נדבר להקל ולהחמיר שאי השערות ארוכות ויולאין חק לוננעוהו יש להחמיר אבל המצבועות לבד אין צוה חשש איסור ולענין לקריית ק"ש כנגדה ניב צפיה ככרי' יש להחמיר וצ"ח לעיל לחשוב כיסוי וצ"ח דקאמר הש"ס כחובות שם יולא וראש פרוע הוא בכלל עונות על דת יהדות וקאמר הש"ס דאורייתא הוא ולא מוקי לה ביולא צפיה ככריח היינו דמצי או דאק רת יתדו לא קעבדו או דיש איסור תורה ונחשבנה הארכתי צוה ואכ"ע :

שאלתו שאלה חכם נכון הגיעני ע"ד הנשים אשר מקרוב נהגו א"ע לישא על ראשן „זשיאלן" והוא נעשה ממין הנראה כשערות וע"ג פרום מכסה דק ממוטין מעשה רשה באופן שהמין הנראה כשערות נראה מתוך הפרוסה. ועד עתה כי לוצין מטפחה ע"ג הזשיאלן. ועתה פרטו ללכת צרחובות הקרי' בהזשיאלן לבד צלי מטפחה. ורו"מ האריך והביא מהד"ה ח"צ ס' י"ט דאפי' צדצר הדומה לשער אסור. ומכ"ש בהזשיאלן. וגם יש לאסרו לפמ"ש החת"ס חאו"ח ס' ל"ו דלריכין מטפחה וכובע. וצמד לא סגי. והזשיאלן בודאי לא עדיף ממתפחה לבד אפי' אם הוא מכסה כל הראש. ומכ"ש אם אינו מכסהו לגמרי. וגם צבייל שנהגו בו איסור עד עתה ע"כ אין להחירו. עכ"ד. והנה לדינא כל דבריו נכונים דבדאי איסור גמור הוא כמ"ש החת"ס שם לענין מטפחה לבד צלי כובע דכיון דנהגו אבות אבותינו לאסור נעשה ממנהג זה דת יהודית. והעוברת ע"ז יולאה צלי כתובה. ע"ש וכ"ש לנ"ך. אך למען לצרר חומר האיסור הנני להעתיק דברי רבותינו צוה ואעיר הערות קטנות צדכריהם הקדושים.

שרת חסד לאברהם אה"ע פו מהדורא תנינא

כ"ה יוס"ס פ' חלל סנה"ד לט"ס טעמאש :
 לנארדיסן . לכדו הכ כמטלג נפרה נש"ס מה' :
 נהש ציאל ר' :

מכתבו הס"ור קנלס . ותמפור כדור פ"ד מה שהעו כש"ס לנגו פיהם ככריח נראה שם שראש כלט הם בולטין כשערות פלמן מנולה ודבר זה שאנוסים נהגו בו איסור בלו פרי"ס וחללו נדון על ישראל . ובאמת שם ל"ס כי המטלג הוא חת"ד חמ"ר דור מוכסתי ננוט ישראל כשירות ימחו לקול טוים בכל אשר יגורו חומר פ"ד טעמאש . וע"כ א"י בקטן יולא חתלה לנדר נקלרה כי חלילה להם הם וכפ"ש דיש צוה איסור דרכן ומטעמי טור גם חמ"ס דאורייתא. ובה ד"ס כמדברים הוא כש"ס נאר שש"ס י"ח . ובמטלג מחדו של המחירין ח"ך טלה של דעתם להמיר דבר זה חלל לסנה"ד פ"ד

צוה איסור דאורייתא לט"ס שפיר"ש נכחכות שם אור"ח לכו"י ישראל של חלל כפרות הראש מדפנדין לה כ"י לנולה מדה נכדו מדה כמו שטעה להגלות על נוטל מכלל דאסור וכן דשיר באיסור מאוס פרוות שיה ממלח' לניי חרס מה לי שער פלמן או שער ככריח טעמאש פלמן שראין כשער פלמן חורס חתל לכס ואסור מ"ס . ואין מקום לחלק בין שערות פלמן לט"ס שראין כשערות פלמן כחול וקישוס זה אסריה טרה . ס' הראשן של

רש"י ז"ל דדרשין טעמא דקרא דכ"ט דמטלג שפיר שיה מדה נכדו מדה של טעמה איסור לנולה שפיר לפי כוונת חלח דאסור לנולה שפיר . ול"י זה נראה דס"י אסור כמו שערות פלמן. דהא גם שפיר דמין ז"ל ואין ביכר כלל בין ס"י לשערות פלמן וזו האיסור שאסריה טרה .

מטלג דנילו שער ככריח אסור מה"ח וכבר נכרנו נש"ח ס"ל סימן ס"ה חו"ד נכרוב דלחומר לכו"ס דרשין ט"ד . ואף שהיקל הרמ"א ז"ל בלח"ה סימן ס"ה לפינן ק"ש נבטי' טלה ככריח נראה כדור דלא היקל רק לפינן ק"ש דלין נזהרתי איסור דרכן וגם יש לנרף צוה שפיר הר"מ ז"ל שפירט כס"ג מ"י ק"ש דין זה שאסור לקרות כנגד שער האשה ובת ככ"ס שם דס"ל דלא חמ"רין שער נראה טרה רק לחסור כמטלגות כשפיריה רש ככ"ו די לנרף לפינן של ס"ג המיר ס"ג וגם כיון דשער רוב באחוריהו דלין איסור לנישה ס"ג רק מדר' לא המחירו צוה לפינן ק"ש חלל חלילה להמיר לנחל לטוק כס"ג מדה פדלה ככ"ס הרמ"א ז"ל כנהרותי דכ"י כס"ג נה"ס סימן כ"א שש סיקר דין פרישת הראש נאשה אפי' דכאשר דברו כן הוא של דלא לטמוך להקל צוה לטרוך נדון של ישראל דכ"ס לא סד"ף מדה יהודית שאלה כלי כחוכ' חף ביולאה נקלה כמנואר כחבונות שם ופי' נש"ס כ"ש שם שהאריך צוה :

ס"כ כל מה שיש כירו לתמוה יפשה וגדור טרחה ישראל ולמנוס נות ישראל הכשירות מללח כסלה ככריח טעמאש שישם והחלל יחדל ואנחנו נקיים . והעובר חטלו יא . וכל השומעים לדברינו ימרטו מלוקי אמן . דברי ידיו :

איתא כחובות ע"ב ע"א ואזכרו דת יהודית יולאה וראשה פרוע. ופריך ראשה פרוע דאורייתא היא כו' ומשני דאורייתא קלחה שפיר דמי (ופרש"י קלחה כל שיש לו מלמטה בית קיבול להולמו בראשו. ובית קיבול מלמעלה לתה צו פלך ופשתן) דת יהודית אפי' קלחה נמי אסור ע"ש. והרמב"ם צ"ח אישות פכ"ד הי"ב כי ואזוהו היא דת יהודית היא מנהג הלניעות שנהגו צוה ישראל יולאה כו' וראשה פרוע ואין עלי רידי (לעוף) ככל הנשים אע"פ ששערה מכוסה צמטפחה כו' עכ"ל ויש דקדק למה הוסיף הרמב"ם לפרש דהוא מנהג הלניעות כו' הא צש"ס ליתא זאת. והוא אין דרכו להעתיק רק לשון הש"ס ועוד דקדק בהאר שצב צהשצובה שבסופו. והו"ד בהשו"ב מאהבה ח"א ס' מ"ה למה כי הרמב"ם מטפחה. הא בגמרא זוכר קלחה. וא"כ שמה צמטפחה ליכא אפי' דת יהודית. וכח צוה דהרמב"ם צל לאשמועינן חידוש דלא סגי צקלחה לחוד מצי' טעמים. ח' דלא עביד ציחוד לכסוי השער. צ' שאינה כסוי מעליה מחמה שהוא מלא נקבים. ואינה מכסה לגמרי השערות. חלל אפי' מטפחה אע"פ דעביד ציחוד לכיסוי השער וגם היא מכסה לגמרי השערות מ"מ לא סגי. דשיי כסויים גמורים צעין כמטפחת ורדיד. משום דזה מנהג יהודית שנהגו צוה ישראל עכ"ל וע"ש שהאריך. והנה הגם כי דברי כב"ש לודקוס ואמחיים. מ"מ עדיין טעמא כפי באמת מני"ג דהרמב"ם ד"ז. ונלע"ד דהרמב"ם למד כן מהירושלמי כחובות פרק המדיר

בית אה"ה ק"ש ותפלה יד יצחק

ועוד כ"ל ציטוט גמ' ה"ל דבאמת ר"י לא דריש טעמא דקרא ומיה צשערותן איכנה כלה ג"כ חיינ צפריעה דל"ד טעמא דקרח לקולא . ואך חדבנ"י דליף טעמא הקרא . הוא נמוס דדוקא לקולא ל"ד טעמא דקרא חלל להסיק מונרה דרשינן ומיה מחמירינן לנשים שלא ילכו צפרוע דלחומרל דרשינן אבל שנקיל משאח כן לנשים שאין שערותן כלה . כיון דל"ש הטעם אין לנו

ח ק ל

סימן פ"א

יצחק

וקליטה שם לתמור מאוד על המג"א דחוי לדברי
 הב"ש בגילגל דחיעתא. וסיים דברי הב"ש שריין
 וקיימין ומינה לא חזוע ע"ש. וגם הגאון בעב"מ
 טעה"מ נחשו' מאהבה ח"א ס"י מ"ז תמה מאד על
 המג"א והאריך בזה ע"ש. והפמ"ג צ"א שם ונחשו'
 מאהבה ס"י מ"ח הקשו על הב"ש מדמשיני צש"ס
 הנ"ל מדאורייתא קלחא שפיר דמי כ"י. ולא משני
 פאה נכריה מדאו' שפיר דמי כ"י חלל ודאי ש"מ
 דנפאה נכריה גם דת יהודית ליכא ע"ש.

אמנם חוכי השפל גברי רבא קא חזינא אבל תיובתא
 לא קאחזינא. חדא דנמכתה"ק לפי שעה
 נעלמה מהם דברי רבינו בערוך קפליטין שהביא
 הירושלמי הנ"ל היולגה בקפליטין כ"י ופירש דהוא
 שער ותלחלים ופאה נכרית. עכ"ל. והמתרגם כ"י
 „האחר שיעל פריקטע“ ע"ש וא"כ לפירושו מבואר
 דנאמת יש נפאה נכרית משום דת יהודית. והשחא
 עכ"ל דהא דנקטה הגמרא קלחא הוא לרבותא דגם
 בקלחא איכא דת יהודית. ומכ"ש נפאה נכרית
 דנראה כעין שער שלה פשיטא דאיכא ז"י משום דת
 יהודית כדלקמן. ועוד קא חמינא. דלא פסיקא ל"י
 להש"ס לישיני נפאה נכרית משום דיש מקום לומר
 דהוא אסור מדאורייתא דהא הוא דמי ממש לשער
 שלה. וכל הרואה אותן ידמה צעינו כאלו הן
 שערותי ע"כ יש ז"י איסור מדאורייתא משום
 פריאות כמו בראש פרוע לגמרי. וגם לפמ"ש הד"ח
 הנ"ל יש נפאה נכרית איסור מדאורייתא משום
 בחוקותיהם לא תלכו. וא"כ לא הוי מלי הש"ס
 לתרץ פאה נכרית מדאו' שפיר דמי כ"י דהא עכ"פ
 איכא איסור דאו' משום בחוקותיהם. שוב ראיתי
 בישועה יעקב צאו"ח ס"י ע"ה סק"ג שחמה ג"כ
 על המג"א וכחז דדיתוי זה חוזר ונראה הוא ובסוף
 דבריו כתב. דכיון דהך דינא דיולגה וראשה פרוע
 מעטס פריאות קאחינן עליה. וכיון שאינו ניכר השער
 של פאה נכרית אס הוא משער גופה או משער
 נכרית ע"כ הוא אסור. ואח"כ הביא דברי הרמב"ם
 שפי' דפאה נכרית הוא מגבעות של שער שרגילים
 הנשים לשאת על ראשם. וסיים דהא דקאמר הש"ס
 דאורייתא הוא ולא מוקי לה נפאה נכרית (כקו'
 הפמ"ג והשמ"א הנ"ל). היינו דממ"ג או דאף
 דת יהודית ליכא. או דיש איסור תורכ עכ"ל וכוונתו
 הוא דנמגבעות של שער ליכא איסור אף מדה

ה"ו דאיחא שם היולגה בקפלטין שלה כ"י למבו.
 יש בה משום יולגה וראשה פרוע עכ"ל וע"ש בהק"ע
 דפי' דקפלטין הוא בגד דק שמנחת על ראשה.
 והפ"מ פי' דהוא מטפחת וא"כ מבואר דנמטפחת
 נמי איכא דת יהודית. והשתא אס נאמר כמו שהבין
 הב"ש דקלחא הוא מלא נקבים ואינה מיוחד לכסוי
 השער. א"כ נימא לשיטת הש"ס דיון דדוקא בקלחא
 כזאת איכא דת יהודית. אבל נמטפחת ליכא אפילו
 דת יהודית וא"כ מנינו פלוגתא חדשה בין הש"ס
 בצלי וירושלמי. וכבר כויל לן הב"י צאה"ע ס"י י"ז
 בדין ראוהו מגוייד דכל איכא דמנינן לפרושי בגוונא
 דלא ליפליג בצצלי והירושלמי, עדיף טפי אע"פ
 שהפירוש יהי' דחוק קלה עכ"ל וע"ש וא"כ חל עלינו
 חובת הביאור לבאר דבריכם באופן דלא ליפליגו.
 וע"כ פי' הרמב"ם דקלחא הנזכר בצצלי הוא כלי
 שיש לו ז' קיבולים. וארוג להן ז' שולים. כעין שני
 קלחות המדובקין בשוליהן ממש. וזית קיבול א'
 מיוחד לכסוי הראש. והזית קיבול ב' לתה צו פלך
 כמו שפרש"י כנ"ל. וא"כ ממילא הוא כסוי מעליא
 דע"י שני השולים נסתמן הנקבים. ואעפ"כ איכא
 ז"י דת יהודית. וא"כ גם דעת הצצלי כהירושלמי
 דאע"פ דהוא מיוחד לכסוי השער וגם הוא כסוי
 מעליא מ"מ יש בו משום דת יהודית. והשתא אס הוי
 הרמב"ם מעתיק קלחא כלשון הצצלי הוי לריך לבאר
 כדי שלא יהי' מקום לטעות ולומר דהצצלי וירושלמי
 פליגו כנ"ל. והוא אין דרכו רק להעתיק הלשון
 הנזכר בצצלי או בירושלמי בלא ביאור. ע"כ העתיק
 מטפחת הנזכר בירושלמי. ומטפחת אינו לריך לבאר
 מהו כי הוא נחבאר ממק"א כמ"ש לקמן. אכן הוא
 גופא טעמא צעי למה צעינן שני כסוים. ע"כ הוסיף
 הרמב"ם העטם משום דהוא מנהג הלניעות שנהגו
 מעולם ע"כ הוא דת יהודית דמנהג אבותינו תורה
 הוא. וכל המנשה עיבר על איסור בחקותיהם לא
 תלכו כמ"ש הדברי חיים ח"א חיו"ד ס"י ל' דהיכא
 דבנות ישראל משמרות מהילוך זה משום לניעות.
 העובר והולך במלבושי הפריאות עובר על לאו דלא
 תלכו ומלקין אותו עכ"ל ועש"ה בדבריו הקדושים.

והנה מעטס זה הוכיח הבאר שצע הנ"ל דכ"ש
 דאסור ללאת נפאה נכרית מגולה דהא בודאי
 גרוע הוא מנמטפחת ע"ש. והמג"א נס"י ע"ה סק"ב
 כ' עליו דכאריך בדברים דחויס. וכבר האריך המור

ומשמע מדבריו דבאמת השערות נראית מתוכה. ו"ל דרך זונה יולאת זה אצל הנשים הלנועות אינן יולאת בכן דהא עכ"פ אפילו לפמ"ש השו"י מאהבה איכא צ"י משום דה יודית. והשאה לפמ"ש דמעפחה הוא בגד גמור ועצ. א"כ ליכא ראי' כלל ממה שביאו מהערוך בערך קלת שפי' דקלתה הוא כפה שבראשה ע"ש דהא איחא בפכ"ח מ"ה כפה ונחנו על הספר כו' עמא מת. ופי' הר"צ דהוא מעפחה שבראש האשה ע"ש ומשמע דכפה היא בגד גמור כמעפחה. והגם דפכ"ד מט"ז פי' הר"צ דסבכה היא כפה ע"ש ו"ל דלאו דוקא הוא כפה. או"ל דשני מיני כפות יש. א' כעין סבכה וא' כעין מעפחה. וא"כ ו"ל דהערוך כוננו על בגד גמור. וראי' לזה דהא הערוך פי' דקפליטון הנזכר בירושלמי הוא פאה נכרית פריקא כז"ל. והוא כסוי גמור כמ"ש הא"ר ב"א"ח סי' ל"א והובא גם בחש"מ"א שם וא"כ להירושלמי גם בכסוי גמור איכא צ"י משום ד"י. והשאה אם נימא דקלתה דהיינו כפה הוא רק כסוי מלא נקבים א"כ נשו' פלוגתא בין הבבלי להירושלמי. דלהבבלי רק בכסוי מנוקב איכא משום ד"י אצל לא בכסוי גמור. ולהירושלמי גם בכסוי גמור איכא משום ד"י. וכבר הבאחי מהבב"י וכן כתבו הראשונים דאין לעשות פלוגתא ציניהם היכא דאפשר להשוותם. א"י דגם הבבלי והרמב"ם והערוך מייירי בכסוי גמור ואעפ"כ איכא משום ד"י ועפ"ל משום דבעינן שני כסוים וא"כ דין זה מצוהר בבבלי וירושלמי. ואה"נ דבעינן כלי צחוק כלי משום דשער באשה הוא ערוה ואיסור חמור כמ"ש בצוה"ק פרשת נשא קכ"ב ע"צ חונתא (קללה ועושה) ליחי על צר נש דשצק לאתחתי דתחזי משערא דרישה לבר כו' ואתחא דאפיקת משערא דרישה לבר לאתחקתא צ"י גרים מסכנותא לביהא. וגרים לבנהא דלא יחשצון דררא וגרים מלה אחרא דשריא צביחא כו' פוק חמי כמה פגימו גרים הכוא שערא דאתחא. גרים לעילא. גרים לתחתא. גרים לבעלה דאתלטייא. גרים מסכנותא כו' רחמנא לישצון מחליפו דלהון כו' צנין כך צעית אתחא דאפי' טסירי (קורות) דביחא לא יחמון שערא חד מרישא כ"ש לבר עבלה"ק. וכיון דהם גורמין ב"כ רעות ר"ל ע"כ גזרו חז"ל לכסותם צניני כסוים גמורים דהא בעינן צבו שמירס יתירס. וע"כ גם המחבר באש"ע סי' קט"ו ס"ד סתם וכתחיק לשון הרמב"ם כנ"ל ומשמע דבעינן שני כסוים גמורים.

יכודית. ובפאה נכרית. האחר שיעל"י יש איסור חורה עש"ה. אכן לכאורה קשה ע"ז מרצונו הערוך הנ"ל דמצוהר מדבריו דבפאה נכרית כזה ליכא אלא איסור דה יודית וכ"כ הב"ש וכל האחרונים. והדי"ח ח"צ חו"ד סי' נ"ט. וי"ל דצמניהם לא ה"י הפאה נכרית דומה ממש לשער של גופה. והישי"ע מייירי צאם הוא דומה ממש לשער של גופה. ובעין זה כתב ג"כ בשו"י מאהבה שם. והגם הא דכתב הישי"ע דצמגעות הנ"ל ליכא איסור. עכ"ל דמייירי צאופן שאין צהם חשש התדמות לאור"ע דהיינו שאין האומות נושאים מגצעות כאלו משער. אצל היכא דהוא חק האומות צודאי יש צו איסור דאורייתא משום צחוקותיהם כמ"ש רצונו הד"ח הנ"ל וכ"כ בשו"ח צית שלמה חו"ד מהדו"צ סי' קל"ז לענין נשים עש"ה.

איברא ראייתו להשו"י מאהבה שם שהקשה ע"ד הב"ש הנ"ל שכי' דהאשה לריכה שני כסוים גמורים ומיוחדים כמעפחה ורדיד. וכתב הוא דדבר זה אין הדעת סובלתו דשער ראש באשה לריך כלי צחוק כלי. ולריך שיהי' מיוחדים לשם כסוי. דאין יעלה על הדעת דרצונו משה הוסיף מדעתו דבר שלא נזכר בתלמוד כו' ע"כ העיקר כמ"ש הב"ח באש"ע סי' קט"ו דמעפחה שנקט הרמב"ם הוא נמי מעשה רשת ויש צו נקבים כנקבי הסל ואינו מכסה כל השערות וכ"כ הערוך בערך קלת. וע"כ יש צו משום ד"י וכן נמי כונת הירושלמי הנ"ל עכ"ד והאריך בזה. אכן לע"ד לא ניתן להאמר כלל דמעפחה מלא נקבים כנקבי הסל דהא תנן צכלים פכ"ד מ"ד ג' מעפחות הן של ידים כו'. וכן צס"פ כ"ו העושה מעפחה מן העור כו'. ובפכ"ה מ"ה כסת שעשאה מעפחה. ומעפחה שעשאה כסת כו' יע"ש ומצוהר דמעפחה הוא בגד עצ וראוי לקיומה ולכסת ולתכריך. וכ"פ החפ"א"י שם חמנס יש להקשות מפכ"ד מט"ז ג' סבכות (ופי' ברע"צ דעשויים כעין רשת שנושאה הנשים על ראשן) כו' ושל יולאת לחוץ טהורה ופי' בר"צ סודר שנתנת הנשים על ראשן כשיולאת לחוץ ע"ש. ומשמע דהנשים נושאה על ראשן כעין מעשה רשת ויולאת בכן לחוץ. אצל לק"מ די"ל דיש להם שני כסוים על ראשם לכסות שערותיהם. ועליהם היא נוחתה למעלה הסבכה הזאת. ולפי פי' הב"י של בר"צ דהיינו זונה וכ"כ הרמב"ן עכ"ה פרשה ויש.

ח ק ל

סימן פ"א

יצחק

וכ"פ כל האחרונים דאסור לאשה לזאה לרה"ר או למצוי במטפחת לבד דהיינו "בהאחר הויבע" בלי רדיד ומכ"ש צפאה נכרית לבד. אלא לריכה לשים עלי' גם רדיד או מטפחת שקורין "טיכעל" דשני כסויס זעין.

מיירי רק לבעלה ולק"ש אבל גבי אחריו אסור לקרות ק"ש כנגדה כיון דאסורה משום פריאותא בוי ערוה. וראי' דלא מיייתי להאי דינא בהג"ה צאכ"ע שם והאר"ך זב.

ולענין דינא מסיק החשו' מאהבה שם דגם השכ"ג והמג"א לא התירו צפאה נכרית כעין "פריקט" דהיינו שערות המכסות כל ראשן וגראין כפרועי הראש דזכו איסור גמור. אך הם מיירי בצפאות שעושין חחה שתי השככות סביב ראשן על ה'דעים והפדחת. וגם זה רק מדינא אבל כבר הוכיח הנביא ע"ז יטן כי גבהו בנות ליון וגו' ואין זה מדרכי הלנועות. ולא בשביל נשים כאלו נגאלו אבותינו ממלרים כי הן הנה בעוכריו להאר"ך גלוהינו. ובשזילן אלו כקון בעיני הגויס עכ"ל וע"ש שהאר"ך. והו"ד בשד"ח שם ס"ג. וע"ש ס"ב שכתב כי עון זה מביא מגפה ר"ל כי מגפה ר"ת מפני גלוי פאת הנשים. ובעלה שיש צידו למחות ואינו מוחה נקרא רשע אוחיות שער. ור"ת "שער" באשה "ערוה" שצ"ע לרמוז שתרד לשבע מדריגות גיכוס ע"ז עכדכ"ק ומטפח יחרד לבב איש ויחר ממקומו שבשביל תאוב קלושה כזאת אשר אין בה לא הנאה גופניות ולא הנאה ממון יגרום ח"ו לעלמו רעה גדולה כזאת. וכ"ז גרס לנו אריכות הגלות. השי"ת ירחם עלינו וישלח לנו משיח לדקונו צב"ו.

וראי'תי צבית שמואל צאכ"ע שם סק"ע שהעתיק מהחוס' בכתובות שם דנחלר שאין רבים בתוכה ליכא איסור הפילו בפרועת ראש והקשה ע"ז מהירושלמי הג"ל דמשמע דוקא בקפליטין אין איסור נחלר. אבל בלא כסוי כלל אף בחלר אסור ע"ש. ולחומר הנושא י"ל דהחוס' ס"ל כפי' הערוך הג"ל דקפליטין הוא פאה נכרית. והוא דומה ממש לשערות של גופה (ודלא כשיטת השי"ע הג"ל) והירושלמי השמועין צ' הלכות חדא דאפי' במצוי ליכא צ"י אלא משום ד"י ולא מדא"ו. ועוד דנחלר מוחה. וע"כ ס"ל להחוס' דה"ה פרוע לגמרי. דהא גם זה דומה לפרוע לגמרי. והא דלא נקט הירושלמי רבותא טפי דאפילו פרוע לגמרי מותר משום דצ"י לאשמועין דמצוי ליכא אלא איסור ד"י אע"פ שדומה ממש לשערות של גופה. משא"כ בפרוע לגמרי איכא איסור דאורייתא. והבבלי נקט קלטה הוא לרבותא כז"ל וא"כ ממילא נחית הראי' שהביא השכ"ג להחיר פאה נכרית מהא דצבת ס"ד ע"ב ויולאה אשה צפאה נכרית לחלר ע"ש. דהא בחלר ליכא איסור פרועת ראש וכ"כ האחרונים.

סיומא דפסקא הליכה ברה"ר או במקום שרבים בוקעין בו צפאה נכרית שקורין האחר שייטל הדומה לשערות של גופה. ונראית כפרועת ראש לכ"ע הוא אסור מדה יהודית. ויולאה בלא כחובה. ואולי הוא אסור מדאורייתא כמ"ש השי"ע מטעם פרועת ראש. או מטעם בחוקותיהם ל"ח כמ"ש הד"ח והצ"ש. ולבישת מגבעות שקורין כיטען אס הוא כדרך הנכרים הוא איסור דאורייתא ולקון עליו כמ"ש רבותינו הג"ל. וכן ללאת צפאה שקורין האחר הויבע לבד בלי רדיד או מטפחת הוא איסור גמור מד"י. ומכ"ש בהזיאתן לבד דנראית כעין פרועת ראש צודאי הוא איסור גמור מד"י. אמנם אפילו בהאחר הויבע חחה הזיאתן יש איסור גמור. כמ"ש הד"ח חו"ד ס"י נ"ע מהר"י והריטב"א דאפילו ליתן חתיכת משי וכדומה על הפדחת שיבי' דומה לטער אסור דהא הוא דת יהודית ע"ש ומכ"ש

אכן ראיתי בשד"ח אס"ד מערכת ד' שהביא מס' צ"ח שהקשה על הג"ל ממ"ש הד"מ צאו"ח ס"י ש"ג סק"ו עש"ה. אבל לע"ד לק"מ דהד"מ מיירי שם בחלר דהוא מליון עמ"ש הטור ויולאה בחלר. וע"ז כתב דמותר לגלות פאה נכרית כ"י אבל שערות גופה אסור דהוא ס"ל בהסמ"ג והש"ג המוצא צב"ש צאכ"ע שם דגם בחלר יש איסור פרועת ראש. וע"כ נוראות נפלאותי על רבינו הפמ"ג צמ"ז צאו"ח ס"י ש"ג סק"ט שהעתיק מהד"מ דמותר ללאת צפאה נכרית מגולה לרה"ר. וסויס דכ"כ השכ"ג. ובמכתב"ק ז"א דבד"מ צטורים שלפנינו וגם בד"מ הנדפס צפ"ע בשנת תק"כ ליתא חיבת "לרבי"ר ומיירי בחלר כמ"ש. וממילא נמי אין ראי' ממ"ש הרמ"א צאו"ח ס"י ע"ב ס"א דכ"ש שער נכרית. דהיינו נמי צבית או בחלר שאין רבים בוקעין בו. וכ"כ צמור וקליטב דהג"ה

בהזיאתן שבדאי יש בו דמיון יותר לשער. ע"כ צודאי איסור גמור ללאת בו בלי טיכעל ע"ג. אבל חחה הטיכעל אין איסור ללאת בו אע"פ שנראה ק"ת אלל המלח. כיון שאינו נראה להדיח אין להחמיר כ"כ כמ"ש הבא"ש בפירוש והובא באחרונים. ע"כ יאזר נא רז"מ כה וילקח עמו היראים שבעירו לבעל המנהג הרע הזה וכל השומעין וזכרין יתברכו צב"ו היי ומזוי אכ"ר.

משא מלך

כאלו האמר ע"מ של יגלו שער ראשם תלא
 יקקשו צפאה נכרית כי שער צפאה פרוה ולמחאה
 עיו יראה כללו הוא שער צפאה, ולמחאה והצות
 למחאה הקדושים בכל קהלות אשכנזים מהו צדוקותיהם
 שלא יסאו על ראשם הפילי הכינוי מאלי בניגון של
 דומה לשער, הלא ידעו מעלתם כי במקום שיהיה
 נטי האומות לבוא שער ראשם והאחיות מזהרות כמו
 קן מלהקקם צפאה נכרית. וכבר התבאר הדבור
 בפסוק אהרן ששיתו נגדון זה ונחובהתי זו עם העתידים
 להקקם צפאה נכרית, ואין כאן מקומו ולא השעה
 מוכנה לכך.

ח"ז חקירה ט
 ויש כזה מקנת נשים
 שנקוחות משי שחור ומשימים בכרחתם להתייפות
 מצבילו כזה רע עלי המעשה שכני אדם הרואים
 פועים כהם ומשכים שהם שערות שלהן

שאלות ותשובות י"ד דברי חיים

ואך באמת אין לנו
 לריכס לזה כי ידעתי בניכור בהיותי אלל מומח ז"ל במעשרין
 שגם שם לא הלכו במלבושי פריעות כזה חיו וכפי ששמעתי אז לא
 נמלח בכל מדינת אשכנז שום אשה חשובה לילך בשערות ופיה
 נכרית רק אחיה מקלי העם פחותי הערך והיו לקלם ורק בעוה"ר
 מקרוב שחברב המנהג הזה מן האפקורסים ולכן חיו לא ע"ז
 כאמר שהותר גם לשני מדינתנו לנהוג כן והאיסור במקומו והעובר
 לוקה מה"ה ולכן מדהיקו אסור לילך אפילו לדבר אחד
 פריעות כדרך העמים:

דברי חיים ח"ב י"ד

סימן נט

להרב החריף וכו' מ"ה פנחס בק' פארטשען בסרינת באקאווינע:

שאלה אם מותר לאשה לילך בפיאה נכרית בשוק:

תשובה כבר הארכו בזה בסי' באר שבע וכלל האחרונים ורובם
 מסכימים לאסור ועיין בזה"צ בזה"ש שרבו האוסרים
 וכן בע"א או"א ויותר מזה מנאר ברין בכחכות ובריטביא שם
 מנאר בא"מ אפ"י לתת חתיכת משי וכדומה על הפדחה שיהיו
 דומה לשער אסור דזה היו דת יודות ותימה על כה"צ בזה"ש
 שנשמע ממנו דבריהם ולכן בודאי אסור ללאת בפיאה נכרית והוא
 דת יודות דברי בעה"מ:

דעת תורה

ועי' חש"א דברי חיים י"ד סי' ג' שכתב דרוש
 הכסומים לאסור פאה נכרית, וברין וריטביא חכונות
 [דף ע"ג.] הוכח בא"מ שם דלפי לתת חתיכת
 משי על הפדחה שיהא דומה לשער אסור חזרו דת
 יודות, ולפי"ז יש לומר בק"ש ובהמ"ז ושאר
 נכרות שלא לנדר נגד אשה המלוכשת צפאה נכרית,
 אך בעלימה עינים אולי יש להקל ועי' בע"מ ומנ"א
 סו"ה זה [שחלקו על המחבר והחמירו דלא סגי
 בעלימה עינים אלא בהצדקה פנים], אכל נגד פאה
 נכרית שרבים מחזיקים יש להקל בעלימה עינים.

תפארת קדושי אמרים שרת' בנים

סימן ב'

כבוד הרבני המופלג הנגיד וכ"י

בדבר שאלתו בש"צ שכל לעורכם ויבקה לקבלו ולמנותו לפר"צ דמחא
 ונדע לכם שאשחו מהקטעה בפיאה נכרית, וסריס אש"כ
 בעירכם לעפ"ה, אמנם מע"כ וטור איזה ראים ממאנים בו מלקבלי:

תשובה.

הנה ס"ן עם מע"כ ואחוח מרעיו שאל לקבלי לפר"צ, דגוס יכ"א
 ימילין גם המועט לפכז סיינו לכוף אח סרוב שלא לקבלי כי סוף
 טון פיליו ובס"י עלו ארזים על סלע"ז (ס"י כ"ה ס"ק ב') כי דמקילין
 בוס עמודין ליתן אח סרין עי"ש ובס"ה חשיבס מאכסס (ח"א ס"ו) מ"ז
 ומ"ח ומ"ב ס"י רכ"ב בסבכות סשי"ע ס"י ע"ה) כי דמלכד דלוגשה פאה
 נכרית ע"ד יש בוס משום דצחוקותיהם לא חלכו עי"ש וט"ו בש"ח
 מסר"ו אכ"ד (ח"ו"ד ס"ו שס"ו) צבטולו וסכ"ס ע"ג דרינא עי"ש וט"ו
 בש"ח דהגמ"ד דברי חיים (ח"א י"ד ס"ו ל') בצרובס כדברים האלו
 ועוד מזה וט"ו מזה בדברינו בדרכי חשובס (ס"י קט"ח ס"ק י"ז) ומעמס
 בש"צ שרין לסיוח ירא שמים מרבים ואם ראינו שמקל בוס סרו נראס
 בעלול שטול קל וכבר כחצו גדולי סאחרונים ז"ל עי"ו בחיבור דרכי
 חשיבס (ס"ו ב' ס"ק פ"ג) דש"צ שטבר רק על דבר קל שטול מחימרא
 בעלמא יש נפולו כיון שטול משוד עי"ז לסכשיל בעיניו ש"צ ג"כ טכ
 שטול רק ממנסג ומימרא בעלמא כמו יחור כ"ס וכו' וכדומה ש"ש
 מכ"ש בוס ש"ס שטס שטול משוד לדבר סחמור משוד פל סקל כיון שטול
 בכלל ללו דצחוקותיהם לא חלכו אי"כ מכ"ש שטול חשיד לדבר סקל מומרות
 בעיניו ש"צ שקבלו רק ממונגא כמו' וכחצתי חס בתי' ורה"ש בסי"ש
 כוס סעמים ע"פ לקבלו מהדס אס מיקל בוס בודאי יאל מכלל ירא
 שמים מרבים וחליט לקבלו לפר"צ, ומכ"ל טעמא סשימ"ס בעס"ק
 מוסריס ועומדים בעקודתי אשר לא יקמו ללמד לאדם לומנה ש"צ
 באס אשחו מהקטעה צפאה נכרית, וס"י ש"צ:

ברך את אברהם

סדר בחמתי ררוש ב

והנה כל ראש לחולי לנח' לירי סרהוריס
 רעי' היינו ענין פאה נכרית וחל"ית
 נגנולינו לא נמלא ולא ימלא כזאת
 נישראל ו' ויחמרתו ב' אדם וינכח ס"א"ס
 אשר ננע ירחא אלהים בלכו מרחות נרע אשר
 על האר' דפסחה סמלמח בערי ארוס לכוית יאחות
 הנשים נצ"ח נכרית כי סוף עון פיליו ודבר זה
 גורס רעה לעסוח להרבות וימה בעולם ולא לי
 סמכטלה ממה סהנבריות יולאוח כי נהפקרא ניה"ל
 להו ולא ינכר ספנס כרחות עוד חוסיפו לרה גם
 נננות עמינו ולא סה"ל בלוח נישראל וכבר נח חכס
 סרנ לחתי חודס להוכיח נסנט סיו על הדבר סוס
 דרסו מעל ספר נד"ל סוע"כ דכחנ וי"ל וגם עוד
 רחוי להוכיח ולהודיע גדול סמכטלה אשר זה למת
 פנים ס"ל סכרוו מפי כנוד ח"א מו"ר הנאון צלירוף
 סני כ"ד י"ז סחרס על לנישת נשים נפ"ח נכרית
 וצ"ש ס"ל סערות עלמן אשר אמרו חו"ל סער נאשס
 ערוכ והנה ענין חרס סוף סוכנס נח סעונס סחרס
 ח"ו נמ"ח אברים וה"אך סייך לספסיד רמ"ח אברים
 נסכיל גילוי סערוח

תקע

שאלה נשים הלנועות ונוהגין סלקול צעלמן שלא ליהן על ראשן פאה ככריות אם נוותרין בקונטע האר שייטיל העשוי מאיזה לומח נארץ לא משער רק דומה ומש לשער לנגיד אינו סלקול אלא מדינא אקור אף דנחלקו הפוסקים בזה הש"י צפי צמה אשה ונאך שבט ונוגיא צקיון ע"ה ושאלה יעצין ח"א סיט והשונה מואהבה ח"א סו"ח ועוד אחרונים תהמי שכולס לא הביאו ירושלמי צפי המדיר דחיתא תסס ר"ה צסס ר"י היולאה צקפלטיין שלה חין זה משום ראשה פרוע הרד דחיימא צחכר אצל למנזי יש זה משום יולאה וראשה פרוע ופירש הערוך קפלטיין צלשון רומי שער ותחלים ופאה ככריות והוצא צנליון הש"ס צצלי פי המדיר דף ע"ב צ' הרי דפאה ככריות צמנזי אקור משום דת יהודים ומאן ספין לחלוק על הירושלמי צדבר שאינו מוכח ההיאר וש"ס צצלי.

ובין לחיקור פאה ככריות משום פרייות דמדונין עלמן לככריות שהולכין בצערין ועושין הישראלית כן ליראות כאלו ראשן פרוע עם שערותן ממש מניולא יש זה משום פרייות דת יהודית אם לא ניכר שאינן שערות אף דמשום מרחית עין ליכא אם כל נשי העיר עושין כן כיון דידועת חיימא משום פרייות יש ועוצרות על ד"י.

ועוד כיון דפרועות ראש צשערותן ממש הוא חיקור דאורייתא כדחיתא צפי המדיר יש לחוש משום חיימא משום אורחים דעונבים וצנין אף דשצניעית הקילו ולא חשו למיימ דאורחים כדחיתא צירושלמי פי"ג דשצניעית ח"א והוצא צמנז"א סיון רומ"ד סק"י הא כח צמנז"א שס צשצניעית משום דויצול השדה אינו רק חיי"ר דרצנן וגם משום דשצניעית הוא כל השנה יש הפקד מוון מרובה לכן לא חשו לאורחים.

ולפי"ן י"ל הא דפריך צהמדיר שס אהא דתנן דיוולאה וראשן פרועות עוצרת על דה יהודית הא דאורייתא היא וחמתי לא קרי לה דה משה ומשני צקלתה ולמה לא משני צפאה ככריות ומשום דעדיין דה משה היא דיש חיקור משום חיימא כיון דעיקר חיקורו מדאורייתא אף דחשש חיימא רק חיקור דרצנן חיימא דה משה היא כמ"ש חמ"מ והוצא חמ"מ וביש סיון קמ"ו סק"ג מדתנן צמנז"א דמאכיליהו דבר שאינו מעוטר והרי ונעשר צזה"ו רק מדרצנן ומיימ דה משה היא ובלאחי"נ ליק למה לא משני צפאה ככריות משום דמשנה חנן וראשן פרוע והרי צפאה ככריות ראשן מוכסות לכן משני צקלתה כיון דנראית שערות ראשן צנקציס ענין הנקרים קראה ראשן פרוע ומחיימא ל"ל דש"ס צצלי חולק על הירושלמי דלא מוקי למחיתין צקפלטיין ומשום דחין זה ראשן פרוע ממש כיון דראשן מוכסות ולא נראית שערותן של עלמן וגם משום ודזה אקור משום חיימא והוי דה משה והמשנה לא חצוב לה רק צד"י והירושלמי חומר דבר זה לדין צפני צלמו והיינו דקחמ"ה הירושלמי יש זה משום ראשה פרוע דחיינו דחין זה ראשה פרוע אלא יש זה משום לחא דראשה פרוע משום חיימא והוי צמנת חיקור דרצנן כיון דראשה פרוע ממש אקור מדאורייתא או משום פרייות כיון דנראית כראשן פרוע ככריות.

גם צשו"ת ד"ח ח"ב סק"מ כח צצעלי ארוזי חוקר פאה ככריות והוא צע"א סיון כ"א וכח צסס דהמורים היתר מדגים מקוב עמידים ליתן לח הדין והד"מ

והדיח שס חוקר נמי לחת מחיכת משי וכדומה על הפרחת שיהא דומה לשער דזה הוה דת יהודית. **ובר** מן דין חותן ששכשכאשח וגלמו שערן נמנעו מפאה ככרית ומן האר שייטל הדומה לשער יש צהן חיקור מוסיקף מלד קצלה דהוה ככרר עיין יו"ד סיון רי"ד וצמנז"א סיון חקניא סק"ז שכתב צמקוס שנהגו חיקור למעט צכל מיימ לא מהני התרה כיון דיש פוסקים ס"ל הכי כצר קצלו אצוהימס כדעת ההוא עכ"ל ומרחלי שקצלו אצוהימס לפ"ו צכ"ד אפילו מיד שכשאלת אקורה כיון דאצוהימא וחמה ואם אמנה כהבו צזה חיקור יש זה משום אל תעו"ח תורה אה"ך.

אח"כ רחיתי צישועת יעקב לאה"ע סכ"א לככר המנהר צקוף השפוצה שכתב לפיימ"ש הרמ"ש צמנז"א והוצא צצ"י אה"ע סיון קמ"ו דת יהודית שאצדה כחוצתה דמלצד החיקור יש צו משום פרייות ואם כן צפאה ככרית כיון שאינו ניכר אם הולכית פרועות ראשן פריולאה מיהו הוי דהרי מטעם זה אהא חומר דיוולאה שלא צמנז"א אף דמלד החיקור עלמו לא אצדה כחוצתה עיי"ש ואם כן סיט ממש יש צהאר שייטל ח"א דחין מן שערות דחיימא נראות כשערות ממש וחין ניכר שאינה הולכת פרועה ראש.

שאלות ותשובות סי' לו דרי בשמים

סי' לו

לקי פאלטועטן צמרינת מאלרוי .

צנהיי יום ו' עשיק לסקר הכני נותן לו אח צרתי שלום תרכ"ח לציק צערעט .

צין הולרים . יוצח אור לישרים . ובחוכס כבוד יו"ד רלוו לצני הרב האריף יאר ד' חכס ובצנן כש"ש פחמס שפירא כ"י .

סונמרים היקר הגיעני תמוול שלשום . ומחזיקא מיוצחא מלא חשנותא . ואסריון נמני"י ל"י אחרי רודי כי הביר ד' אח רוסך ונשא לנך חותך צמנז"א חלדעקי אורח קונטרס אסיפת חמיתס מכל חכמי דורנו שחיו לחוקר חיקור על כשי עמנו ללל חשאה על ראשן פאה ככרית הנקרא שייטעל . וגם אחתי קראה לחיות אמרתי לרופא צליופא דרצנן לחיות לו דעי עפ"י דתהיק ומחתי ולא התמהמתי למלחות משאלתו וחלנה אף חכמי חלקי אמרס כפ"י צמנ"ר טרי ית"ש :

דן ראש המדנבים צה היא השלטי נצורים צשנת פי צמה אשה סהיר ליהר מש"ס שנת סיר ע"ב דתן יולאה אשה צפאה ככרית לחלר וכן עמוד כ"א ע"ב ד"א שס ותיק אמר לך אפטר צפאה ככרית ונללין ספיקס מיד עובא צסס שרת צלר טבע שרתה לחיותי אף חין חסדי"ת ציש ח"י לענין צו טעמו וכיוצא . חולס נראה צפליל התמנהן ס"ס נחליותי האלה דהרי צעשנה שנת שס הא מיי"ר לחלר ובחלר הא אפי" צשערות ר"ה חין צה משום פרוע ראש כדמוכח פשט"א דנמי כחוטת ע"ב ע"ב אריא ארי קלתה חין צה משום פ"ר ה"י ח"ה ר"ו סיכ"א או ליוולא צשוק דת יהודית הוא וחלר צחלר ח"כ לא הנחת צת לחל"א צישנת תחת צעלה ופי"ר רש"י ומוקי דבחלר צה אפי" צלא קלתה נמי חין צה משום פ"ר שח"ס לא ק לא הנחת צה לחל"א וכ"כ ארין ש"י .

. יעי צכנ"ב אה"ע ס"י כ"א שהביא צסס משא חלך חל ויש הקלה נשים שלוקחין משי שמור וחושימן צפדהתן כדי להחייסוה ואפי" צה רע ע"י המעשה צכניא עושיין וחושימן שח"ס שערות שלהן חל"א כהה להס לישראל כ"י הרי חזיון דהרע צעיונו המנהג שמשמין משי שמור על פדהתן ומכ"כ הפאה ככרית שגראה כשערה ממש צודחי רלוו להחמיר מלצד השמש הכ"ל צעישין חותן משערות של מחי עכורים ובפרי"ב יו"ד ס"י ע"ב תיפס להלכה כהמהמירין לחוקר צהנחה מה עב"ר"ס . יותר לא חוכב להחריך ככה . ה"י צערו על דבר צכר שמו ית" על מי מנוחות ינהלחו צמנז"ב לך ימחו ויחלן לצו לחרותו ועצודתו ית"ש כפפשו ונפס יידרו דהור"ש צהצנה :

סימן א'

לפאה נכרית ע"ש, גם מדברי הרב בית דוד על פיה"מ בר"פ במה אשה מפורש דס"ל לאסור בפשיטות הפאה נכרית, גם הרב פחד יצחק באות פאה נכרית הביא השגות מהר"ק נגד המתיר והוכיח בראיות ברורות שאין להתיר הפאה נכרית לנשואות אלא מכוסות תחת השבכה ועל ראשה רדיד ע"כ, גם הרב מהר"י אלגאזי ז"ל בס' קהלת יעקב בקוני מענה לשון (סי' רמ דף קמו) העתיק בסתם דברי הרב באר שבע דשער באשה ערוה אפי' של חבירתה ע"ש, ועל כיוצא בזה עמש"כ הרב גנת ורדים (כלל א' סי' י"ד) והביא דבריו הרב יד מלאכי בכללי הב' (סי' קי"ד) ע"ש, ועוד זאת הירואה יראה לכמה רבנים אחרים שדחו דברי השלטי הגבורים ומהם יבואו בתוך דברינו לקמן בס"ד.

ומי' שידקדק בדברי הרב שלטי הגבורים עצמו דכתב וז"ל יראה מזה להביא ראיה וסמך לנשים היוצאות וכו', נראה דחכמי דורו חלקו עליו ואסרו, וגם הוא בעצמו ראה שיש לדחות ראיתו, ואעפ"י שכתב הרב שם ואין לומר שהיו משימות צעירי או מידי על הפאה נכרית, דא"כ מאי אהני ההוא קשוט הרי כל עצמו של אותו קשוט לא הוי אלא בשביל שתראה בעלת שער ע"כ, אדרבא מזה נראה דחכמי דורו דחו ראיתו בכך ומשו"ה כתב דהוא רק סמך בעלמא, וכיוצא לזה ראיתי להרב יד מלאכי בכללי שאר הפוסקים שהביא לכלל גדול שם (בסי' י') משם הגי' בע"ס ברכת אברהם ח"ד (סי' ק"ג) וז"ל דכשאומר הפוסק ומצאתי סעד לדברי, מוכח דסעד בעלמא הוא לפי הנראה ולא ראיה לפי האמת ומוכח ג"כ שיש חולקים עליו עכ"ל.

ועוד זאת נראה דכל הפוסקים הגדולים ג"כ שלא הוכירו דין מחודש הזה, דודאי לא ס"ל הכי, כדכתב הרב כנה"ג בכללי הפוסקים (אות ז') דדין מחודש שלא כתבו הפוסקים בפירושו דדאי דלא ס"ל הכי, ועמ"ש הרא"ם בח"א (סי' מ"ו) ומהר"י ווייל בתשו' (סי' קס"ד) והרדב"ז ח"א (סי' רס"ד) הרשד"ם חו"מ (סי' ס"א) ובחא"ע (סי' קכ"ד) ומהרא"ח ח"א (סי' א') ומהרש"ך ח"ב (סי' ר"ו), וע"ע ביד אהרן בכללי הפוסקים (סי' פ"ד), וע"ע במש"כ הרב יד מלאכי שם בכללי שאר הפוסקים (סי' ב') ע"ש, דון מינה ואוקי באתרין וכבר הארכתי במקום אחר בענינים כאלו כל הצורך אין צורך להאריך עוד פה, כי ג"ל כי מה שלא דברו הראשונים ז"ל בביטול סברא זו, הוא מפני שלא היה בזמנם מי שיאמר כן, וגם לא היה מי שנהג כן, וכמו שנראה מדברי השלטי הגבורים עצמו דבזמנו התחילו לעשות כן, והוא דוקא שחשב לכיצא להן סמך ולא היה מי שקדמו בהיתר זה מהראשונים ז"ל.

וכבר ידוע דברי השלטי הגבורים שהיה בזמן כהן או מקודם בסמוך לו לא נתפשטו בזמן מרן, וכדכתב הרב שיירי כנה"ג באו"ח (סי' קפ"ח) הגהב"י (אות ז'), וגם רבני האחרונים אחרים שלא הוצרכו לדבר בזה, הוא מפני שכבר ראו שהרב מהר"ק והרב באר שבע שהיו סמוכים אליו בזמן כבר האריכו לדחות סברתו באמת הבנין ודברו אליו קשות ולא ראו מי שינהגו כן, ולכן מה צורך לדבר בזה, וזכורני דבימי חורפי בהיותי בארץ מולדתי היה אחד חושב עצמו כמי שתופס ספר ואמר מצא מצאה סברת השלטי הגבורים דמתיר בפאה נכרית, ומחכו עליה כל הרבנים שבאותו זמן, לפי שכבר היה סברא זו ידועה לכל אלא שנדהה קרו לה אצל חכמי ורבני הזמן דמכמה שנים.

אשר עפ"י האמור הדבר ברור דמאחר דכמה וכמה מהפוסקים נדהה קרו לה לסכרת המתיר ובתראי נינהו דבדאי דנקטינן לאסור, ועוד נראה לע"ד דמתוך

הנני בא להודיע צערי כי קודם בואי לשרת בקדש פה העירה דמשק יע"א, חקרתי על איזה דברים אם הם מתוקנים, ומכללם בענין גלוי השער, ואמרו לי שלא יש שום מכשול בזה, ואחרי בואי פה העירה שמעתי ותרנו בטני מאיזה מנהגים הרעים וגם בפרט הלו, דיש כמה וכמה נשים נשואות דחולכות בחצריתן דשכיחי בהם רבים וגם מחצר לחצר דרך רה"ר בגלוי שער, ואף גם זאת דגם גשי יראי ה' ולומדים יוצאות כך ע"י שמכסין שערן בפאה נכרית, ולפי דעתי הוא שעל הרוב גם אותן הנשים שהם בגלוי שער שלהן הוא מסיבה שם שאר כל הנשים אינן מניחים סודר על ראשיהן כי אם בפאה נכרית, וגם ששמעתי מפי מגידי אמת שאף הנשים שמניחים פאה נכרית הרבה מהן הוא חתיכת פאה למעלה בראש ושאר הראש הוא בגלוי שערן, וזה ודאי שהוא מפני היתר הפאה שנהגו שאינו ניכר שבדעתן שהרואים יחשבו שהוא פאה נכרית.

ולכן מפני פחד ה' והדר גאונו דברתי על לב כמה מיראי ה' ותופשי התורה לומר להם הדעיקרא דמילתא בפאה נכרית אין להתיר, דהגם דהרב שלטי הגבורים כתב שיש להתיר מהלוא דפי' במה אשה (שבת סד ע"ב), הרי הבאים אחריו דחו דבריו, וכמו שכמב הרב מהרש"י מקליבונין והביא דבריו הרב באר שבע בתשו' (סי' ח"י) והוא (בדף עב), וכן כתב הרב המחבר שם ודברו קשות על מה שכתב היתר בדבר זה, ואחריהם הסכימו כמה מגדולי הפוסקים כן, ולע"ד נראה להוכיח כן במקום בעצמו דמשם רצה ללמוד הרב המתיר וכמו שאבאר להלן בס"ד.

וכבר ידוע דאפי' דברים המותרים ואחרים נהגו בהם איסור אי אתה רשאי להתיר, וכ"ש בדבר כזה שכל העולם נהגו בו איסור, וכ"ש וק"ו ככגון דא שכמה וכמה רבים מהפוסקים דחו סברת הרב המתיר והעלו לאסור, וגם ששמענו מפי מגידי אמת שבסוף ימיו של הרב מאריה דאתרא הדין שקדמו באת אשה אחת מארם צובה וגלתה את ראשה בפאה נכרית, והרב הנ"ל הרעיש את העולם בחרמות ואלות ובקש להעניש אותה וברחה מהעיר, ומה גם שעניניו הירוואות דנפיק מינה חורבא דנמשך מזה שיתפשט אצלן גם בגלוי שערן בעוה"ר. אלא דממדבר קדמות ראיתי לעמוד בהיתר זה של הרב שלטי הגבורים, ואומר דאף אם לא היה שום ראיה בידינו מדברי הראשונים ז"ל לדחות ראיתו מהש"ס, מ"מ די הותר לאסור מן דינא מאחר שכל הבאים אחריו דחו דבריו ודברו קשות על היתר זה, ה"ה הרב מהר"ק והרב המחבר באר שבע כנ"ל, וכן נראה דעת הרב כנה"ג באה"ע (סי' כ"א) הגה"ט (אות ה') דאחר שהביא דברי הרב שלטי הגבורים כתב אבל בבאר שבע הביא בשם מהרש"י מקליבונין שמחה על קדקד סברא זו והאריך הרבה והעלה לאיסור, גם הרב מ"ס, רבים באה"ע (סי' ל') כתב וז"ל וגדולה מואת החמירו באשה נשואה שאפי' להתקטש בפאה נכרית ובשערות של חבירתה וכו' אמת הוא שהרב שלטי הגבורים וכו' אבל בבאר שבע וכו' שמחה על קדקד סברא זאת והאריך הרבה והעלה לאסור ע"כ, גם הרב א"ר (בסי' ש"ג) דחה דבריו.

גם הרב שאילת יעב"ץ בח"א (סי' ט') ובח"ב (סי' ז' וסי' ח') האריך לדחות סברא זו ודבר עליו קשות, וה"ד הרב חיד"א במחזיק ברכה (סי' ש"ג), וע"ע להרב בית יעקב (בסי' קנ"ב) דלפי מ"ש בפ"י הש"ס דנויר כתב דלפי"ז ליכא למשמע מידי היתר

כן דמא לפעמים תשמטנו מתחת השבכה ותראנו להבייתה, ואעפ"י שאמרו בירושלמי בהך מתני' דכבול דרשב"א מתיר דאתאי רשב"א כרבי כמה דרבי אמר דבר יהוא שמון מותר כן רשב"א אמר דבר יהוא כבין מותר ע"כ, ונראה דהיינו כמ"ש בתלמודא דידן כל התחת השבכה וכו', מ"מ לק"מ על דברי הראשונים הג"ל דס"ל דכמו שיש לפרש בלשון שתחת השבכה כה"ס דמעט הוא מה שחוזק לשבכה, כן יש לפרש בלשון הירושלמי.

וכן כתב הריטב"א בחי' שם וז"ל וא"ת כיון שתחת השבכה אמאי לא וכי' שאינה פורעת ראשה. ו"ל שהכיפה יוצאה קצת חוץ לשבכה ואפשר ליטלה בעוד השבכה על ראשה ואפילו הכי שרי רשב"א לפי שאי אפשר להחזירה אלא אם כן תסיר השבכה ע"כ.

נמצאנו למדין מהש"ס וכל הראשונים דכבול שהוא כיפה של צמר דאסורה לצאת בה לרה"ר וכי"ת בתצר שלא תתגנה על בעלה, דמיירי דוקא בהתייבצת צמר דהיא על פדחתה ויש עליה שבכה לכסות יער ראשה ויכולה לשלוף הכיפה מבלי שתסיר השבכה, אבל אם תהיה הכיפה של צמר על כל ראשה שאי אפשר שתשלוף הכיפה מבלי שתסיר השבכה שעליה ותגלה ראשה, או מותר ג"כ לרה"ר, דבהו אין לחוש דשקלא ומחויא מפני שצריכה היא להסיר השבכה ותגלה ראשה ולא חיישינן לזה לפי שלא תעשה כך אפי' רגע אחד מפני שתהיה פרועת ראש. וכ"כ הרי"ף בהלכות שם דפי' כיפה של צמר חוטא דעמרא גדילין ועבדין כי הוצא ורחב שתי אצבעות שיעור ציץ כדאמרינן וכו', ור"ל דבכה"ג דוקא שיש לחוש דשקלא ומחויא מבלי שתגלה שער ראשה, וכן גמי אם הכבול הוא תפור בשבכה דאי אפשר שתראה הכבול אם לא תסיר השבכה שרי, וכ"כ הרב המאירי בחי' שם ופוסקים אחרים, אשר עפ"י כל האמור נראה ברור דמש"כ רש"י (בדף ג"ז ע"ב) ד"ה או דילמא וז"ל דחיישינן דילמא שלפא ומחויא מתחת השבכה ואינה מגלה ע"כ, דלא פליג אדברי הראשונים הג"ל דגם הוא מודה דאם הכבול למעלה מן השבכה דגם לדדידה שרי לצאת לרה"ר, משום דאי אפשר שתסיר מבלי שתגלה ראשה.

וראיתי למרן ב"י (בסי' שג) שאחר שהביא דברי הרי"ף בפי' כבול כתב ורש"י פירש ככובע שתחת השבכה ע"כ, ומשמע קצת דר"ל שאינו מפרש כפי הרי"ף, אבל נראה לע"ד דגם רש"י הוא מפרש כפי הרי"ף וכל הראשונים, ועי' רש"י סו"פ ראשית הגז (חולין דף קלח ע"א) ובפי' על החומש פ' תצוה והרמב"ן שם, וגם בדברי מרן ב"י לא מכרע ס"ל שהוא חולק.

אמנם ראיתי להג' רבינו נתן בעל ספר הערוך (בערך כפה) שהביא ש"ס הלזו וכתב ז"ל פירוש בגד שמשמיה האשה על ראשה בשיער ומקבלת הוהמא ועל כפה השבכה ויהי קפולה בלע"ז ולא שלפא ומחויא לפי שתראה השער מדתני רשב"א דכבול למטה משבכה ש"מ כיפה של צמר הוא, פ"א כיפה של צמר חוסי דעמרא גדילין מעשה עבות ורוחב שתי אצבעות שיעור ציץ כדאמרי' בסוף גמ' דפ' ראשית הגז וכו' ע"ש, ונראה שמרן ב"י הביין שגם רש"י מפרש כפי א' של הג' הערוך, ואעפ"י שקשה לפי זה מה שהוקשה להראשונים דאיך אפשר להסיר אותה ולא תגלה כלל ציץ לדחוק דגם ככה"ג יש לחוש דשקלא ומחויא מתחת השבכה וכדכתב כן רש"י בפירושו, ולכל הפירושים נראה דהכיפה של צמר היא תחת השבכה דוקא דלא מגליא שיערה, וכיון שכן נראה ברור דגם

דברי הש"ס וגדולי הראשונים מוכח בהדיא כדברי הרב הג"ל דכתב דבהיא דמס' שבת דבפאה שתחת השבכה מיירי, דאם איתא דהוא בפאה גלויה בלי שבכה, א"כ למה אסרוהו לצאת בפאה לרה"ר, דדוקא לחצר אמרו שמותר כדי שלא תתגנה על בעלה, כמפורש שם בפ' במה אשה ע"ש, והרי ליכא למיחש לשלפא ומחויא משום דאי שלפא ומחויא תהיה פרועת ראש, ומהאי טעמא התירו שם במתני' לצאת בטוטפת ובסרביטין בזמן שהם תפורים לשבכה ע"ש, ופרש"י משום דתו לא שלפא ומחויא ע"ש, ור"ל משום דמגליא רישא, והכי תניא גמי בברייתא דיוצאה אשה בשבכה המוזהבת ובטוטפת ובסרביטין הקבועים בה, ופרש"י דאי שלפא מגליא רישא ע"כ.

וכ"כ הרב המאירי בחי' שם וז"ל דכשהם תפורים עם השבכה אין בו חשש שלא תטול כל השבכה מראשה עד שיתגלה כל שיערה ברה"ר עכ"ל, וכ"כ שם (בדף ס"ג) גבי בירית שאין כאן גורה דילמא שלפא, שהרי בשליפתם מתגלים שוקיה ובאה לידי גנאי ע"כ, אלא ודאי נראה דהפאה היא תחת השבכה, דאף אי שלפא ומחויא לפאה אכתי לא מגליא רישא דהרי השבכה נשארה עליה.

ועוד נראה דפאה נכרית מיירי שהיא תחת השבכה דהוי דומיא דכבול, דתנא תננוהו אהרדי במתני' בכבול ופאה נכרית לחצר, ובכבול ודאי דמיירי תחת השבכה, וכמ"ש שם דרשב"א פליג ואמר דאף בכבול לרה"ר שרי כלל אמר רשב"א כל שהוא למטה מן השבכה מותר ע"כ ע"ש, ועוד אמרו שם בגמ' דאי הוי פירושא דכבול דתנן במתני' דלא תצא לרה"ר דהיינו כבולא דעבדא, דאז היינו אומרים דכיפה של צמר שפיר דמי לצאת לרה"ר ופרש"י דכיון דמגלי שיערה לא יצא ומחויא, וכ"כ רש"י שם במס' שבת (דף ס' ז"א דף ס"ג ע"ב) גבי בירית, וגם למאי דס"ד שם בכה"ס שהיא אוגרת שיערה דלא שלפא ומחויא דשער באה ערוה ע"כ ובמ"ש התוס' שם, וכ"כ רבינו ירוחם (גת"ב י"ב ח"א) שאם תשלפנו קטוריה יתירו ויתגלו שערותיה ע"כ.

וכי' הינא דעדיין י"ל דהא לא מכרע לומר דהפאה היא תחת השבכה משום דאי לאו הכי מגליא שיערה ואין לחוש דשקלא ומחויא, דהרי גם בכבול דפי' הוא כיפה של צמר אסרו לצאת לרה"ר אף דמגליא שיערה, וה"ה לפאה גמי דיש לחוש אף דאין עליה שבכה ומגליא שיערה, הא ודאי ליתא דאי מגליא שיערה דה"א אין לחוש כמבואר בדין שבכה המוזהבת וטוטפת וסרביטין דאמרן, וכבר הוקשה להם לראשונים ז"ל יבא לכלל ישוב, וכמש"כ בחי' הרמב"ן במס' שבת (לדף ג"ז) וז"ל וק"ל אי כיפה של צמר תנן אמאי אסירה הא תחת השבכה הוא כדקתני בדר"ש, ותנן יוצאה אשה בטוטפת ובסרביטין בזמן שהם תפורים בשבכה, וכדקתני בברייתא יוצאה אשה בשבכה המוזהבת וכו' משום דלא משלפא שבכה ואינה פורעת ראשה, ושמא י"ל שהכיפה זו למטה מן השבכה היא עובדת אבל השבכה היא מונחת על שיערה בגובה של הראש והכיפה על פדחתה ושער שלפניה ומקצת שיערה נכסה על צד הכיפה שכנגד הראש למעלה, ויכולה היא לשלוף כיפתה בלא גלוי ראשה מן השבכה, ורשב"א שרי כיון שעל השער ממש היא למטה מן השבכה קצת עכ"ל.

וכן כתב הרי"ן בחי' על הלכות וז"ל כיפה של צמר תנן דחיישינן דילמא שלפא ושומטה מתחת השבכה ואינה מגלה את שיערה, וכ"כ הרשב"א בחי' שם הרמב"ן, וגם רבינו ירוחם (גת"ב יב ח"א) כתב

אלא שהרבה משערות ראשה הוא בגלוי, ומה גם לפי משי"כ הרב בעל הטורים סם (בסי' ט"ג) דפי הוא קליעת שער שקולעת בתוך שעה, וכ"כ רבינו ירוחם וז"ל פ"י פאה נכרית קליעת שער שמערכת עם הערה שתתראה בעלת שער, דנראה פהפאה בתוך הערה כדי שלא תתראה שהיא נכרית, ומה הנראה לעין הוא מה שהוא שעה ממש, ודואי מהצד הזה בדאי שהוא מתחת השבכה משום דבכה"ג אין מי שיכחיד דאין בו משום פרועת ראש.

ומה מאד אני תמיה על דברי השלטי הגבורים, דהוא ז"ל אף דלא שם על לבו לכל מאי דכתיבנא לעיל, דאי אפשר לומר דהפאה היא על שעה בלא שום דבר עליה, עכ"ז כבר ידע דהדחיה מבוארת דהוא כשיש על הפאה איוה דבר לכסות הפאה, אלא דרצה לדחות זה וכתב ז"ל ואין לומר שהיו משימות צעיף או מידי על הפאה, דא"כ מאי אהני ההוא קשוט, הרי כל עצמו של אותו קשוט לא הוי אלא כדי שתראה בעלת שער, אלא פשיטא דמיירי שהולכות בשערות מגולות ע"כ, ובעיני יפלא איך עלה בדעתו ללמוד היתר אף לצאת לרה"ר, דהא ודאי מי שעושה כך שתראה עצמה בעלת שער הוא בתוך הבית או בחצר לבעלה או לקרובותיה שהם בבית או בחצר, ולא להראות עצמה בעלת שער לכל העולם שיראו אותה כן ברה"ר בעלת שער ויבואו לידי הרהור ומכשול, ואתמהה איך חשב לדחות בכך כדי להוציא עי"ו דין מהודש כזה שלא נמצא בשום סוסק קדמון להתיר. ואעפ"י שלע"ד האריכות בזה עוד אך למותר, עכ"ז

אביא רק דברי הג' הרמב"ן בחי' לשבת סם גבי מ"ש רב דכל מה שאסרו חז"ל לצאת ברה"ר דאסור לצאת לחצר, דכתב דלאו דוקא חצר דגם בבית אסור, והוכיח ג"כ מדהתירו בכבול ומשום דלא תתגנה על בעלה, והיינו בבית דבחצר אינה חוששת אם לא תתראה בעלת שער ולא תתגנה על בעלה, ושוב כתב לדחות ושמו נאמר דבבית מותר, ולא אסרו אלא בחצר דידידי ביה רבים ודמי לרה"ר ושלא ומחויא התם, ואיכא לא תתגנה על בעלה דחוי לה בחצר שאילו ברה"ר אינו רואה אותה ע"כ.

הרי לך דדעתו ז"ל דכשאר דברים שאסרו דהוא גם בבית מדהוצרכו להתיר בכבול ופאה שלא תתגנה על בעלה, מפני דמה ששייך שלא תתגנה לא הוי כי אם בבית, אבל בחצר ליכא הך חששא שהיא חוששת שתתגנה על בעלה וכ"ש ברה"ר, וכיון שכן יש ללמוד מדבריו ג"כ דמה שמנחת הפאה כדי שתראה בעלת שער דהוא דוקא בבית לבעלה ולחברותיה, ואף למה שכתב אח"כ ושמו וכו' דאיכא גם בחצר דלא תתגנה על בעלה דחוי לה, הרי אף לפי פירוש זה סיים דבריו שאילו ברה"ר אינו רואה אותה, ופירוש דבריו נראה דכיון דהיא ברה"ר אפי' בעלה אינו יכול לראות מפני הכסוי שעל ראשה מפני הוים דשאר בני אדם, ואעפ"י שבדברי הרמב"ן לא הוזכר פאה כי אם כבול, בודאי נקט ההכרח מכבול, וה"ה וכ"ש דשייך לומר גם זה בפאה שהוא בבית, דאי לא אין מובן לדבריו כלל.

אשר לפי"ו גם מה שהביא השלטי הגבורים מההיא דנוזר (כ"ח ע"ב) לא מוכרע מידי, משום דהבעל אינו מקפיד כי אם על מה שיכול לראות שהוא בבית או בחצר, אבל לא ברה"ר מפני שאינו רואה אותה סכתב הרמב"ן, ומכאן תשובה גם למשי"כ הרב בית יעקב בסי' הנ"ל אלא שאכמ"ל.

אשר לפי כל מה שנתבאר לא זו בלבד שיש לתמוה על דברי השלטי הגבורים במה שרצה ללמוד היתר, אלא דגם על כל הבאים אחריו כמו הרב מהר"ק

הפאה נכרית שאסור לצאת ברה"ר ומותרת בחצר, אי אפשר לומר דמיירי שהיא תצא ברה"ר בלי שבכה כי אם בפאה שבראשה לבד גלויה, דאפי' אם אין בה משום פרועת ראש ככך, הא ודאי אין לחוש דאם שלפא ומהויא הפאה נכרית תהיה פרועת ראש, והא ודאי לא תעשה אפי' רגע אחד משום צניעות.

ומלבד שאי אפשר לומר דמיירי בלא שבכה בשום אופן, ועוד זאת הדבר ברור שאף שהיא בשבכה אם הוא שהפאה נכרית היא כמו מצנפת שתכסה כל שעה של כל הראש כולה, שאי אפשר שתשלוף הפאה מבלי שתסיר ג"כ השבכה ותהיה פרועת ראש, גם בזה ליכא לאוקומי משום דבזה אין לחוש כלל דשלפא ומחויא, אלא ודאי דמיירי בפאה שתכול לשלוף מבלי שתסיר השבכה מעל ראשה דומיא דכבול, היינו דתני לה הפאה נכרית בהדי כבול משום דהוי דומיא דכבול.

וכן נראה מדברי הרשב"א בחי' (לדף ס"ה ע"א) עמ"ש שם אמר אביי רבי ורבי שמעון וכו', דהוקשה לו דלישנא דמגניא לא שייך ספיר בכיפה של צמר אלא משום צניעותא, ולכן כתב וז"ל וכן הטעם בכיפה של צמר שאין אשה מקשטת עצמה באותה כיפה אלא אשה שהיא קרחת מפאת ראשה, והיינו דתני לה במתני' בהדי פאה נכרית, היינו דשרו לה טפי כבול בחצר שלא תתגנה על בעלה משאר תכשיטין ע"ש, וכ"כ ג"כ בחי' הרישב"א בשמו, אשר לפי"ו יש לומר דגם בפאה נכרית ג"כ דהוא משום מה שהוא על פדחתה דומיא דכבול.

אלא דמדברי רש"י ומפרשים אחרים כמותו דפירשו בפאה נכרית דהוא קליעת שער תלושה וצוברתה על שעה עם קליעתה שתראה בעלת שער ע"כ, נראה דפאה זו אינה על פדחתה שעי"ן כן תראה בעלת שער, אלא דצוברתה על השער שלמעלה בגובה ראשה, ואפשר לומר דרש"י דמפרש כן הוא משום דס"ל דיכולה להסיר אותה מבלי שתגלה שעה כמש"כ כן גבי כיפה של צמר, אבל לדעת הראשונים דס"ל דאין לפרש כן משום דאי שלפא אי אפשר שלא תגלה שעה אעפ"י שיש שבכה על הכיפה, לדעתם ז"ל גם הפאה דומיא דכיפה של צמר.

וע"ע במדרכי שם בפי' במה אשה גבי עיר של זהב דכתב דאם הוא תחת הצעיף מותר דלא מגלה את ראשה ע"כ, גם בספר אגודה שם כתב וז"ל וטלית אי אפשר לאסור מטעם זה דילמא שלפא ומחויא דאי אפשר לה לילך בלא טלית עכ"ל.

אבל עכ"פ נראה ברור דגם לפי פרש"י אי אפשר לומר דהוא בלא שבכה דבזה ודאי אין לחוש, משום דכבר ביררנו בראיות ברורות דכל דמגליא שעה אין לחוש דשלפא ומחויא כנ"ל, אלא נראה דאלו השערות הן יוצאות מעט חוץ לשבכה דיכולה לשומטן מבלי שיגלה שער ראשן, וגדולה מואת הרואה יראה למרן ב"י (בסי' ש"א) דכתב וז"ל ונ"ל דלרש"י נמי לא אסיר כי לא מהדק אלא בסיאנא שאינו עשוי אלא להגין מפני השמש אבל כובע שאדם מכסה בו ראשו אפי' כי לא מהדק שרי דאע"ג דנפיל לא אתי לאתויי שאין דרך בני אדם לילך בגילוי הראש ע"כ, הי"ד והמג"א והט"ו (סוסי' ש"א) והוסף דאין דרך לילך יחף.

ועוד זאת נראה ברור דהפאה היא תחת השבכה דזקא לפי מה שפרש"י וכפרתים דהוא כמו תחית שער קלועה וצוברתה עם קליעתה, דאינה עשויה הפאה כמו כובע גדולה שמכסה כל הער ראשה,

הח המנהג וכו' וא"כ כ"ש כשנהגו היתר בדבר החסור וכו' דודאי דיש לבטל המנהג כמח גדול וביד חזקה וזו ה"ל והארכיות בזה ללא לורך ע"ל ע"כ וע"ע להרה"צ ראש"ל מהרד"ח ז"ל בס' גד"ל ח"א סי' מ"ה שהאריך להוכיח כן יע"כ וכו' בס"י ז"ל:

אמנם

אנכי הרואה דבכ"צ דנ"ד שכל הגבושם פה נכרית ח"ס ואינן צהס לרה"צ בשווקים ובחובות בגילוי ראשן בלי כוונתו על הפאה נכרית מגולה כלל כי אם דוקא כשהן צביהם ובחלז שלהן או בחזרה של חברותיהן שאין הרבים בוקעין בהם כלל וכשהן הולכים מחלז לחלז אחרת דרך רה"ר או לשווקים הם המבסוים מקף רגלן ועד קקדון ועד בכלל בדריד גדול הנקרה לעיף ואינן פושטין אוחו בדרך כלל ולא נראה מהן במש הראות רק פניהן לבד ויש מהן הרבה נשים לנשות יוהר שמכסין גם פניהם במסוה וגם כשהולכין מחלז לחלז חברותיהן אינן פושטין לעיפן בדרך כלל עד שיגבו לחלז ההוא כידוע וא"כ כל כה"ג אין שום כל איסור בפאה נכרית כלל כיון דאפי' בשער עולמן לא משיהא האשה עוברת ע"ד יאודית אלא דוקא כשיוצאה לשוק או למבוי מפולג ולחלז שרבים בוקעין בו וראשה פרוט ואין עליה רדיד כמ"ש מרן ז"ל בזה"ע סי' קט"ו ס"ד וכנהג הב"ה"ש ז"ל שם דבחלז שאין רבים בוקעין בו לרש"י וההוס' ליכא איסור אפי' הוא פרוט לגמרי אבל הסמ"ב הבי"ד הירוש' אפי' בחלז יש איסור אם ראשה פרוט לגמרי וכו' יע"כ וכ"ז מיירי בשער עלמה ממש אלא משום דבזוה"ק החמיר מאד בגילוי שער עולמן אפי' כל דהוא גם הנשים הן החמירי ע"ע בבלתי ראות שערן כלל ומכסין שערן בפאה נכרית דלא החמירו בזוה"ק כי בשער עולמן ממש אבל אם פאה נכרית ע"ג שער עלמה אפי' הלך לשוק בלי רדיד כלל לא היו עוברת עדי' וכ"ש מחלז לחלז ובדור י"ס לדעת הפוס' דפליגי ע"ד הש"ה"צ וחסרי' פ"ן אינו ה"ל לפי דרכנו מדברי הש"ה"צ ז"ל דהוא מתיר לגמרי ליכא בפאה נכרית חוליות לשוק ולרה"ר בלי כוונת רדיד כלל ובתא הוא דפליגי עליה אבל בחלז שלהן ומחלז לחלז שאין רבים בוקעין בהם ואפי' שרבים ב"ב ולרה"ר ולשוק אם הן מכוסות בלעוף מקף רגל ועד ראש ועד בכלל ולא פשטי הלעוף בדרך כלל בתא ודאי כולוה חולי ומורי דהיתר גמור הוא ואין לתמות בידם כלל והכי מוכיח להדיא דברי הרב בחר שבע ממש מהרה"ק ז"ל ש"ב בתוד"ק וז"ל ואפי' אי הוה יחיבין ליה להכסם הנו' וכו' עד מ"ש ואפי' משום מנהג לניעות ליכא וכו' יע"כ הרי צהדיא דבחלז שא"ר ב"ב כ"ע מורו דשרי להו לגמרי וא"כ בדנ"ן דריגן להו דאין כאן שום איסור בדבר כלל וכמדובר והיה ג"ל דגם הרב שלה"צ גופיה לא היתר להן אלא מחלז לחלז שא"ר ב"ב ובדרך רה"ר או בשוק הן מכוסות בלעוף בזו"ל ומ"ש צה"ד אלא פשיטא שהולכות בשערות מגולות ע"כ לא שהולכות בהם לרה"ר ולשוק אלא דוקא בחלז שלהן ומחלז לחלז בעדן הם מכוסות בלעוף אך מה הטעם שכל החולקין עליו לא הוה"ע כן בדבריו ז"ל. ועפ"י האמור דבכ"צ דנ"ד דהיתר ברור וליכא איסורא אפי' דרבנן כלל טיולים אהנו מסכרת רוב הפוס' ז"ל דס"ל דאפי' באיסורין דרבנן כי נהנו להקל לא שבקינן להו ומחין בידייהו ומצטליגן למנהגייהו וכמו שאסף איש עהור ה"ה הרב מהר"ם סה"ה ז"ל בס' נכסיה ל"ש"כ בספק האיגודולקו מדנ"ד ע"כ ב"ה גם וכו' עד דס"ה ע"א דאסיק ההס דרובא דרבנותא ס"ל דאפי' באיסורין דרבנן כי נהנו להקל לא שבקינן להו ואפי' דאשכחן לקתא רבנותא מיעוטא דמיעוטא דס"ל דבאיסור דרבנן מהני מנהגא הא ודאי דלא קי"ל כוונתייהו נגד כולוה הנך רבנותא רובא דליתיה קאן וכו' וכנה"ק סה"ה ז"ל ע"כ ע"ע מהסיר שער אשר לגמרי מהרה"ק ז"ל בזה"ע יו"ד סי' י"א דכ"ה ע"א וע"כ ה"ש בזה ע"כ דלפי האמור דלית כאן בהאי נ"ד שום לתא דאיסורא אפי' מדרבנן ככל הנז"ל הא ודאי דכ"ע מורו דשבקינן להו במנהגייהו ולית לן לתמות בידייהו ואין להלכה ולמעשה וכו' י"מ יו"מ יר"א פי המדבר אלא ועירא דהן חברייהו:

נתתי לבי למען דעה אוך ינהגו פה עירנו יע"א כו' הני נשי דידן ללבוש פאה נכרית הנקרה"ת פירוקא לכסוה שער ראשן בפאה נכרית ולנאה בזה לחלז שלהם ומחלז לחלז אחרת דרך רה"ר בלי כוונת מעטפת על ראשיהן כלל ולכאורה נראה דהוא הפך הדין ממש דהגם דהרב שלה"צ ז"ל בפ' כמה אשה חמהני דאשה יוצאה ככבול ופאה נכרית כהב וז"ל נלע"ד להביא רחיה וסמך לגשים היוצאות בכיפוי שערות שלהן כשהן נשואות אבל במקום קליעה שערן נשואות שערות חברותיהן שקורין קרינאל"ו בלעו ממש שהאשה יוצאה בפאה נכרית בשבת ופי' המפ' היא מנבעת ידבקו בו שער נאה הרבה ותקיס אורה הנראה על ראש' כרי שהתקשט וכו' ומ"ש להדיא דמותרות בנות ישראל להתקשט בהם השער באשה דאמרו לא הוי אלא בשער הדבוק לבשרן ומש וכו' ואין לומר שהיו משמות לעוף או סודר על הפאה נכרית דא"כ מאי חגי ההוא קישוט וכו' אלא פשיטא דמיירי שהולכות בשערות מגולות וכו' ע"ל וכו' ע"ד הוא עלמי בפ' מי שאמר גבי מ"ש הם בש"ס וה"ק הוה לך אפשר בפאה נכרית יע"ש הנה הגם דהוא ז"ל ס"ל הכי מ"מ רבים לוחמים עליו דכל הבאים אחריו הנקי עליו ודמו רחוייהו ב"ל ודיס קוד כמי"ס הרואה בת' הרב בחר שבע דנ"ג ע"כ וע"ג שהוא הרב מהרה"ק ז"ל הקיטורו בחבילות קושיות והיותו עד שפשאיה כעשה ח"ו כיע"כ וכן הרב אליה רבה בזה"ס סי' ש"ג והרב שאלת יעב"ד בזה"ס סי' ט' והנה"ג א"ח סי' ש"ג הקשו עליו ודמו דבריו לגמרי וע"ע להרב ברכ"י ז"ל א"ח סי' ע"ה וסי' ש"ג השיגו דכבר קדמם הרב מהרה"ק והרב ב"ש ובס' מחבר' סי' ש"ג כהב דכבר הרב שאלת יעב"ד בזה"ס התגלל שלא היה בידו ס' ב"ש יע"כ. באופן שכל הפוס' הנו' נדחה קרו להוראה הש"ה"צ ז"ל ה"ל ואין נהנו נשי עירנו כוונתיה מחלז שחלקן עליו ולא נמלא תנא דמסייע ליה כלל וכיון דהוי מילתא דאיסורא אין לנו לסמוך עליו להיתר וכו' ודאי דלא נהנו כן להיתר פאה נכרית אלא משום דבדברים ה' ובעליהן דליכא איסור כלל וא"כ אין זה אלא מנהג בטעות ורחוי לבטל מנהגם ולמונעם לגמרי כמ"ש הפוס' ז"ל דכל מנהג שהנו בחושבם דליכא איסור וסבורים הם דהוא היתר גמור וכו'. מנהג בטעות ולריך לבטלו מכל וכל כידוע. הגם דמנהג דנ"ד הוא קדמון מזה שנים רבות ויתר ממי' שנה והיו כמה רבנים מארי דאחרין ז"ל והיו רואים שכן נהגו ולא מיחו בידן כלל וליכא למימר שגם המה בחכמתם עשו וכסבורין היו דהוא מותר גמור ולזה שחקו ולא מיחו דחלילה לן לתלות ביק' סריקי בזה שטעו בדון ח"ו וא"כ לא הוי מנהג בטעות כלל מ"מ כבר כהב הר"ש ז"ל בפשו' כלל נ"ה סי' י"ד דמנהג שיש בו עזירה יש לשנות המנהג אפי' ההגני גדולים את המנהג דאין ב"ד מתנין לעקוד דבר מן התורה וכו' ע"ל יע"ש. וכ"כ מהר"צ ז"ל ביטותה סי' ע"ג וז"ל חס הרה"ה והריב"ז ז"ל דמנהג להקל אין חוששין ל' לעולם ואפי' היה עפ"י גדולים שבעולם כל שנראה שיש בו דא איסור ומיהו במקום שאין דאיסור ברור וכו' והם העצמות מוכרע אין תמה וה"ע וה"ע לגנ"ד ה' וכו' ע"ל יע"כ וכו' הרשב"ץ בחי' לר"ה דע"ו אה"ה דאמרין ההס במקום איסור לא נהנו מן שבקינן להו דאפי' נהנו בזה ובמקום להס על חס אין שומעין להס שכבר נבצעלו דברי אהור חס מפני שרבו חסריו עליו ה"ה כמו שאינו ע"ל וכן הם דברי הפוס' ז"ל שם ב"ה דע"ו הנו' שם דכיון דליכא איסורא דה"ל כרבנן אית לן לאהדורי וכו' יע"ש וכ"כ עוד הרשב"ץ ז"ל בזה"ס סי' ו' ומר ברבי הרשב"ש ז"ל בס' ק"ש ע"כ הרשב"א ז"ל יע"ש והרב זרע אמת ז"ל בזה"ס סי' מ"א הבי"ד הרב מהרה"ק ז"ל בחקק"ל ח"א יו"ד סי' ע"ג הכרית דמנהג של איסור אפי' הנהג עפ"י מארי דאחרת מצטליגן אוחו ואפי' היה איה רב ומורה הרואה שהיתר להס ועפ"י דבורו נהנו היתר יש לבטל המנהג עפ"י הדין ממש הפוס' ומכלל מרן ב"ב יו"ד סי' ס"ה וכו' דאיכא דנהגו איסור עפ"י הוראת חס והיו כל הפוס' חולקין בזה ומתירים הוי מנהג בטעות ומצטליגן

העיר יזחק משה אבאיעפא ס"ט

שנת תרמ"ג. הטעם כשקורין העשרת הדברות בצבור בטעם העליון וביהי"ד בטעם התחתון שצריך לומר בטעם העליון לא תרצה לא תרצה וגו' בפתח. יש ניגוד הרמז דליתא צנמרא (שנת דני' ע"ג) מי שאפשר למחות לאנשי ביתו ולא מיהה נחפס על אנשי ביתו באנשי עירו נחפס על כל העולם כולו. והנה נמחה צרכים לאו כל אדם זוכה, וממילא אם נראה לו שלא ישמעו לדבריו אזי כשם שמוציא נזר דבר הנשמע כך מוציא שלא יזמר דבר שלא נשמע לכן צרכים נקרא בקמץ דהיינו שצריך לקמץ פיי שלא יזמר

חיובם צרכים. אבל ביחוד ריבא דאנשי אנשי ביתו מיקף כייפי לי לריך למחות באנשי ביתו וכן ביחוד נקרא בטעם התחתון צפתא דמורה שיפתח פיהו ייכיה לאנשי ביתו. והיום שעייתי א"ע וקראתי בטעם התחתון בלצור, וכשהגעתי נגה חרלח מזכרתי. חשבתי שזה היה ני לכסה שרמז לי שצריך אני לפתוח פי ולהגיד מה שבי קודם במחשבותי אם נהגיד או להדול ועתה ראיתי כי מוכרח אני להגיד כי איסור גדול יש לבנות ישראל; לילך בצדדי פריעות ופאה נכרית וכל איש ישראל מהויב למחות באנשי ביתו בכל כמו המקום ירחם עלינו ויוסיר המכשלה הזאת מעלינו.

דברי יחזקאל החדש

ע"ד פרצת הפאה נכרית

פ"א בא רבינו משינאווא וי"ע לעיר א' במדינתנו מן הגדולות, ובא הרב מרא דאתרא אליו לכבודו, והרב אב"ד הי' מפורסם לשר החורה ועטרת הגולה, והי' להם קרבת משפחה. מובן הדבר כי היו אז בכית אנשים נכבדים למאות, ותיקף פתח הרה"ק משינאווא להוכיח בהתלהבות גדול על שאינו מוחה בבתו הלובשת פאה נכרית ושאר מלבושים מתדמים לחוקות כאחת הפרוצות. ונענה הרב האב"ד, אם רצונכם לקיים מ"ע הוכח וכו' הי' לכבודו להוכיח אותי במקום שאין אנשים כדון חוכמה, ובגוף הענין אין בידי למחות ולהעבירה מרצונה כזה. והשיב הרה"ק, דבר זה כתוב בחורה בשמעון ולוי אחי דינה, כששאל אותם יעקב מדוע וגו' והם השיבו הכוונה יעשה את אחותנו. והדבר קשה, א' מה שאלם יעקב למה עשו ככה הא הם כדון עשו כמ"ש ברמב"ן ומפורשים. ב' מה השיבו הכוונה וגו' הלא גם יעקב ידע מאי הגיע אליהם. ג' לפי הפשט הו"ל להשיב לאשר כוונה נעשה וגו', ולמה השיבו בלשון תמיהה הכוונה וגו'. אך הכל ניחא, דיעקב אע"ה שאל אותם אם רציחם להרוג אנשי שכם הי' לכם לעשות מעשיכם בלט, לאט לאט מבלי פרהסיא שעשיחם להבאיש ריחנו ברבים. וע"ז השיבו בני יעקב שמעון ולוי אחים, הן אמת הדבר אשר אבינו דובר, אך אם הי' שכס בן חמור עושה מעשהו במחשך ובלילה בלא יודע לאיש, או היינו ג"כ מודיין לו כמדתו על חטא בסתר הריגה בסתר, רק כ"ז באם הי' עושה כמו עם זונה שכי' אכלה ומחתה וגו' באין נודע דבר, אולם דינה יצאה לטייל באמצע היום בפני רבים ומשם כבשה ולקחה לו, והוכרחנו למרוד לו כמדתו כיום דייקא ובפרהסיא, וזה חשוכתם הכוונה יעשה את אחותנו (בתמ"י). הא עשה שלא כוונה כנ"ל, רק בפרהסיא ע"כ כפעולתו הוכרחנו לשלם להם.

וכן הוא ג"כ בכבוד הרב. באם הי' ענין התוכחה על עבירה בסתר הייתי מוכיחו בהתבררות באין רואה, אך כאן הלא כת כבודו מטילת בשווקים, ואדרבה רק ברבים החטא הלוה, וילמדו שאר בנות ישראל הכשרות דרכיה העקלקלות כדרך ק"ו אם כת הרב הולכת כן, מכ"ש בנות בע"ב הפשוטים, ויאמרו החירו פרושים את הדבר, לזה החיוב עלי להוכיחו ברבים למען ידעו כי הוא שלא כדון ועבירה גדולה, ויעילו דברינו בפרסום החטא שהרבה בני"י הכשרות יפרשו ובמקום שיש חילול השם אין חולקין כבוד לרב עבדה"ק. — והרב הגאון אב"ד הודה לו כי בצדק דבר לש"ש.

(מקור חיים רס"ב, וכבר הובא דבר זה בקצור בפנים הספר בליקוטים עמך ק"ב)

דברי בראשית יואל

ובעוה"ר ע"י שהדורות מתמוטטים ומחמטטים, היה באמת הצורך והכרח לעשות גדלים וסייגים יותר, וזכור אני שזה כחמש עשרה שנים בעירונו ננוננו מלהשתדך עם מי שצ"ב לנשח שיעל, מיראחם שגם צחה העשה כמעשה אמה, ועכשוו בעוה"ר כבר התירו לעצמם גם פרושים ונחרתים הנוספתת הזאת גם צנתי החרדים.

הביעו ורלחו מה שכתב הגאון בעל מהנהג לוי שהיה אב"ד צפתאנקפורט, שהבידל בעירו ולא צחרם נגד כל אלו הלוזשים פאה נכרית, וברור שזימנו לא נמלאו אף יחידים שעברו על החרם, ועכשוו ראו איך ירדו הדורות אחרונים אלף מעלות ועוד יותר, והגורם לזה על שהתחילו ליסוג אחר מעט מעט, והקילו בשמירת הגדרים והסייגים, ורלחו מה עלתם צידם.

והנהגה דברנו עד כה מהחיוב לעשות גדלים וסייגים, אבל באמת כבר פסק הסמיק דבר שיש בו משום לתא דפריעות אסור מדינא משום ובחוקותים לא תלכו, ובחשוי חת"ם חלו"ם (סומן ל"ו) ביאא מתשו מהר"ם אלשקר שזווח השואל על מנהג נשות' בארץ ישמעאל שיואלות הנשואות צבורה אי של שער בין האזון לפדחת חלוי לה, וכתב המהרי"ק ע"ז שגם זימני חכמי הש"ס ולא כן עפ"י פי' הערוך צפי חזקת עיי"ש, וסיים החת"ם זל"ה דבאלאוניו שהמנהג עפ"י הוה"ק להחמיר בגלוי שער, המנהג עוקר הלכה וכו' ויש לחוש לרצונת האלה האמור צוהר בק' פי' נשא, ומי שחפץ בצרכה ירחיק ממנו עכ"ל, ובפרט צמדינותו שקבלנו עלינו הוראת הדברי חיים זל"ה שאוסר ללכת לזווח בפאה נכרית, וכל הדומה לשער אסור משום דת יהודית, וכיון שנהגו אלוותיו כן היו המנהג הלכה קבוע, ואסור מדינא כמ"ש החת"ם זל"ה בשם מהר"ם צסימן כנ"ל.

פנים

תוכחת מוסר ל"יג עדות ויום העשור

וישב

והנהגה כתיב כה תאמר לבית יעקב ואחוזל אלו הנשים לכן הנינו להזכיר את הנשים ולבקש מאתם ולהוסיפם לכל ילכו צראשיהם כאשר עד עתה כי כפי השננה הוא פריעות גדול או לעינים כו' ולאוניס כו' יש מנהג שאלוים נפאה נכרית שגם זה אסור כנ"ש כפי' נאר שנת באורך

ישועות יעקב (אהע"ז סי' כ"א)

ואלה דברי נכד המהר"ר מור' צבי הירש ארינשטיין נ"י
תשובה לחכם אחר דבוק מאח

ואשר הנהג' לך ידיר בפני צמתי כי הקלתי לנפשי לשלח פאה ככרית העוס' כי
גם שער פלמו אין ליסורי צור באופן מה ששאר הרמז מוכוס' עקר הונד לך תעולם לא ילאו דברים כאלה עפי להקל נפשה ככרית ואף גם להחליש
האיסור שבעמח טלמן חיי' ולהענין צור הדברים כמחלה הכני צחתי בזה לחקור אחרי מקור הדברים יען כפי אשר רחיתי והתנוננתי הלאחתי כי נבנו בה דברים וכן
שלמים כי לא ירדו לעומק דברים אלו ולא צריי לחוש נטרסם' מה החלי צמר לור נוואלי :

ומלך הקנר' אחיכ' לאסור פאה ככרית לפמשיל גסס הרמז' זיל לחלק צין
אלו השברים נמשחתינו דיוולתם שלא נכתוסה לשאר עונדה עמד דנחלו מלנד
האיסור יש ענין פריאות ואיך נפאה ככרית כיון שאינו יוכר אס הולכת פרועת
רמז פריאות ויהיו היו דהרי מטעם זה אחס חומר דיוולתם שלא נכתוסה אף
דנלד האיסור עלמו לא אנדה כחוסה וככל גסס הרמז' זיל מה צרור אלני

חולם צנוף הדנר שכתב הגאון צעל שיג' להחיר פאה
ככרית כנר מחו אקדקרו האחרונים זיל דחו ורחויותיו דנהג' דיוולתם צפיה ככרית
דשנה וכן נהג' דחיר דאחרינן דאפשר נפאה ככרית נוכל לומר דנחתם השנכה
מיירי וניחוד נהג' דחיר עיכ' החס השנכה מיירי דחיר אחרינן דלכך חיי להפיר
ולומר חייא נאשה ונגולתם משום דאפשר להשים צמקוס השער פיהה ככרית חסו
פיכ חסח השנכה דשער עלמה צודאי אקורה לנלוחו וגם ייל דצחלר מיירי

ומענה כיכ נפאה ככרית כיון שאיני אס' המה טענות עלמה חס' אין חיו
פריאותה ואקור ח"צ לריכ' והגלפניד
כהנתי חק וחמין צמורת ח' חודק יעיס
צמיכה ונצחאלה עושר וכבוד כנסעך
הנדינה מללה לה רוח הכמה וניכה דעמ
וייד וכנספ חוסנך דשמי :

צבי הירש ארינשטיין

החפץ חיים בספרו גדר עולם (נגד פריעת ראש) מזכיר ג'
פעמים "פאה ככרית" (פארוק) והוא רק "בביתיה" והמעייץ יראה.

פרק שני

בו יבואר דין דשער באשה ערוה ואסור לומר שום דבר
קדושה נגדה.

דע עוד דמלבד איסור פרוע ראש יש עוד ענין אחר שמחמת זה
צריכה להיות שערה מכוסה אפילו בביתה באיזה כיסוי או
בפאה נכרית (הוא מה שקורין פארוק) דאל"ה אסור אפילו לבעלה
לומר שום דבר קדושה נגדה. הדשער הוא בכלל ערוה כמו שאמרו
חז"ל (בברכות כ"ד) שער באשה ערוה שנאמר וקר עיישי

פרק ששי

בו יבואר גודל ההיוב להבעל להוכיח לאשתו בזה.

הנה ידוע ההוכחה היא מ"ע דאורייתא כמו דכתיב הוכח הוכח
את עמיתך ולא תשא עליו הטא ואמרו חז"ל כל מי שיש
לו למחות באנשי ביתו ואינו מוחה נחפס בעון אנשי ביתו א"כ
לפי זה כמה גדול החיוב על הבעל למחות בעון זה ולהעריך
לפניה את גודל האיסור שיש בהולכת בשוק פרועת ראש או בגילוי
זרעותיה לבני אדם וגם שהיא מקלקלת בזה שאיננה מתנהגת
בדרכי הצניעות להבנים הנולדים לו ממנה וכמו שנכתב לקמן
בפרק ז' ואפילו אם הולכת פרועת ראש רק בביתה לבד ולא
בשוק עכ"פ היא מקלקלת בזה לכל דבר קדושה שהוא אומר בערו
בהיו דהיינו כפי הרגל כל איש ואיש בביתו להתפלל ולברך
המוציא וברכת המזון וכל הברכות ולקרות בתורה וקשה מאד
ליזהר כשאשתו הולכת בביתה פרועת ראש שלא לאמר שום דברי
קדושה נגדה. ואל יחשוב האדם בנפשו לאמר כבר אמרתי לה
פעמים ושלש ואיננה שומעת לי ולמה לי לדבר עוד בענין זה.
יתבונן האדם בעצמו האם היה מתנהג כן כשהיה רואה שאשתו
מקלקלת כל עסקיו שהוא עושה בוודאי היה צועק מר עליה לאמר
מה תעשי לבד שאין את מסייעת לי עוד תקלקלי כל מחיתי במה
נחיה אני וכל אנשי ביתי האם נמות מפני שטותך והיה מתחכם
בכל מיני עצה להעריך לפניה את גדל שטותה פעם בלשון רכה
ופעם בלשון קשה עד שהיתה מתבוננת בעצמה להסיר אולתה
מעליה כן בענינינו צריך תמיד להוכיחה בענין זה ולהעריך לפניה
את גדל הקלקולים היוצאים מזה שיהיה עיני מר באחרית גס'
לה גם לו שימצא עיני כמה מאות אלפים תפלות וברכות שהיו
שלא כהונן עד שע"ז תהרצה היא בעצמה לילך בכיסוי (איזה בגד
או פארוק) על שער.

פרק רביעי

בו יבואר פיתוי היצר שיש בענין זה.

ואל יטעה אותה היצר שתנצל מן הדין מפני שהיתה צריכה
להתקשט עצמה לעיני בעלה שלא תתגנה עליו כי באמת
זוהי טעות דהו שייך רק בביתה לבד ולא בשוק ועוד דגם
בביתה היה לה עצה לילך באיזה כיסוי נאה או בפאה נכרית
(פארוק) על ראשה ולא לגלות שערותיה. והנה כאשר נחבונ
נמצא שחתי סיבות גורמות לזה העון וכמו לבוא. אחד מפני העצלות
שמתעצלת לטרוח בכל יום ללבוש איזה כיסוי על שערה ועוד
מפני פיתוי היצר שמסיתה ליפות את עצמה לפני בני אדם ולהתי
קשט בשערותיה ועל שתיהן היא עתידה ליתן דין וחשבון. ובאמת
כמה צריך האדם לירא ולפחד כשיתבונן בעניניו שלבסוף כשיעלה
למעלה לפני כסא כבודו יתברך ליתן דין וחשבון ויראה את הדר
כבוד אלהינו איך שיש לו כמה אלפים רבבות תחות של מלאכי
שרת שעומדים תמיד לפני כבודו יתברך וכמאמר הכתוב אלף אלפים
ישמשנה ורבוון רבוון קדמותי יקמוני וכולם ועים וחלים מפניו
ועושים באימה רצון קונם כשיראה האדם כ"ז איך לא יבוש אז
מעצמו אשר בשביל איזה עצלות או בשביל איזה הנאה קלה
בעה"ז ליפות את עצמו לפני בני אדם ולהתקשט לפניהם אשר המה
ג"כ גושי עפר כמותו עבר כמה פעמים על רצונו של המלך ה'
יתברך אשר הוא אלהי כל הצבאות האלו, ובפרס כשישאלוהו ויאמרו
לו טפה סרוחה איך לא יראת למרוד בבוראך עמד בדין והכר
מעשיך (כי כל אחד מפעולותיו שעשה בעה"ז כולם באות ועומדות
לפניו בעת הדין להעיד עליו כמו שאמרו חז"ל) ואם אין אתה יכול
להשיב מי יכול להשיב עבורך כמה יכוסה אז כלמה פניה

שאלות

הדרב"ז

ותשובות

זה לשון הריב"ז ז"ל בשם הר"ם ז"ל בפסחים
 עלה דמהנימין דמקום שנהגו וסדנר פשוט שאין משנתינו וכל
 הגמרא ועובדי אלא במנאם שהוא להחמיר אבל במנהג לסקל
 לעולם אין חוששין לו ואפילו היה על פי גדולים שנעולם כל שגראם
 שיש בו לך איסור לחכם בעל כוראם אשר יסיה בימים ההם שאין
 לנו אלא השופט שסיים בימינו. ומיחו במקום שהיו סאיסור ברור
 והמנכס קבוע כבר עד שאי אפשר לו לנטעו נהי דהבא ליכא משום
 סירכא דכותיים דאי מסתדרי להחמיר להחמיר אפי' הכי כיוון
 שאינם בני תורה ואין כח בידו לבעלם יש לו לעשות לעלמו בענין
 שלא יסיה בדבר מחלוקת עד שיוכל להחזירם מעט מעט. והם
 הטעות מוכרע אין מחמיר ואין חבוכל ואין ענה לגנדי ה' והדברים
 האלו מורים על שלימות אומנם ומסא אין לנטעו.

אבות פ"ה משנה ז'

שאלות תרומת הרשן ותשובות
 שאלה רסא

ונראה דס"ס פלוגתא דרננותא
 דכחם נמי ספק הוא כחאין קי"ל מדכילי והנה שכל ספק שבעתים
 ידים עסוד אך מאי דלשכחן ככדיא כפסקי בגאונים לאיסור ולא
 אשכחנא כפסקי גאון אמר ככדיא לכחיר אלא דדייקין מייס
 נכוסתא דכ"י ספק קשה לסחור כוז דכ"י כמפורשים לכדיא
 כנראה לש"ד כחנתי :

הורו בית דין פרק ראשון הוריות ב

ר"ע מברטנורה

שואל בענין ופשיב כהלכה.
 לדבר אחד הוא נמנה כאלו והכי פירושה
 התלמיד שאל כענין כלומר באוהו
 ענין שסא פכוקים בו. וזה הרב משיב כהלכה אבל אסישאל
 התנמד שלא כענין. הוא מביא לרבי שריב שלא כהלכה על דרך
 שאמר רבי חייל לרב (שנא דף ז') כי קאי רבי כהלי מסכתא
 לא התייליה נמסכתא אחריתי וכן [אתה] מולא כהנשים אשר היו
 טמאים נפש אדם שרלו את משה טוסק בהלכות הפסח. ושאלו לו
 כליחו ענין :

סוטה ד' כ"ב ואגרות מרש"א

ידא לה' כי בני ומתן ועם פשוטם ג' שמוני בלכות' . שלמה קאמר הלי קרא
 לבט דתבסם ילא לה' כי בני ומתן וגם פשוטם מ"ח אל תמסרם שם מ"ה כדעת אחים וכדמתיק שמוין הלכה
 שנה ואמר גם עם פשוטם ואל עשו מ"ח אל תמסרם שם מ"ה כדעת אחים וכדמתיק שמוין הלכה
 הטור כמתיק בלא שימוש מ"ח אל תמסרם שם מ"ה כדעת אחים וכדמתיק שמוין הלכה
 לו ג' ועיין מידוע אגרות דפוס מוסק בלא ג' ועיין מידוע אגרות דפוס מוסק בלא ג' ועיין מידוע אגרות דפוס מוסק בלא ג'
 יודעין כסם שמיין של כל דבר אל יקדוקו מתמהל בדגן מתוך הפלגות שהוא שימוש מ"ח ופסול נפל
 כהכרזותא וברי הן כגלל מליי פסול ואל לנפשו כהן :

מאמר לרא בן הרמב"ם ז"ל

דע כי אתה חייב לדעת . כל מי שירצה להעמיד דעת ידועה .
 ולישא פני אמונה . ולקבל דעתו בלי עין והבנה לעין אותו דעת אם אמת
 אנה אם לא . שזה סן הדעות הדעות . והוא נאמר מדרך התורה וגם
 מדרך השכל . ואינו ראוי מדרך השכל מפני שהוא מתייב גרעון והכרון
 בהתבוננות מה שצריך להאמין בו . ומדרך התורה מפני שנושא מדרך
 האמת ונוטה מעל קו הישר . אמר השי"ת לא תשא פני דל ולא תתדר פני
 גדול בצדק תשפוט וגו' . ואמר לא תכירו פנים במשפט וגו' ואין המוש
 לקבלת אותו דעת להעמידה בלא ראיה . או בין שנאמין לאושרה ונשא
 לו פנים ונמען לו . כי האמת אתו בלא ספק . מפני שהוא אדם גדול
 כדמין וכלכל ודורע . שכל זה אינו ראיה אבל אסור .

אבל יש לנו ולכל נבון וחכם להתבונן
 כל דעה וכל פאמר . על דרך שיש להתבונן אותה . ולאמת ולקיים מה
 שראוי לקיים . ולבטל מה שראוי לבטלו . ולעמוד מלפסוק הדין כמה
 שלא הוכרע האחד משני הפכים אמרו פי שאמרו . כאשר אנו רואים אותם
 ולא שאמרו אם הלכה נקבל ואם לדין יש תשובה . וכן הם עושים כמה
 שלא הוכרע האחד משני הפכים שמעמידין אותו באמרים בו חיקו .
 וזחרים להם פרעת שנתאמת להם באמרים בררבה מקומות חזר בו רבי
 פלוני מדבריו . חזרו ביה להורות כדבריו ב"ש . ועל מה בהוראתם
 ואהבתם דרך המשפט אמרו אוקי רבא אמרא עליה דרש ואמר דברים
 שאמתי בפנים מעות הם בידו . וענינים אלו ויתאם בהם אין להבינם
 ולהבונן אותם מפני שהיה גדול העצה והתבנה אלא מפני האמת
 והמופתים שיש עליהם . וכן אמר אבא מרי ויל ביאורה . הוא דבר סבואר
 וענין קל בעיני כל נוטה מעל האות גופו .

ובאמת נקרא ארון זה רבינו הקדוש . כי האדם
 כשישליך מעל פניו השקרי ויקיים האמת ויכריענו לאמיתו ויחזרו בו מדעתו
 כשיתבאר לו הפכה אין ספק כי קרוש הוא . והנה נתברר לנו כי התבסם
 אל אינם מעיניים הדעות ולא מביטין אותם . אלא מצד אמיתתם ומצד
 ראיותיהם לא מפני האופר אותו יודיה מי שיהיה .

הורו בית דין כי . כגון שהיה שחב לו דם מותר : והלך יחיד
 ועשה שונג על פוסם . מסרם כגמרא : בין ששטו . כ"ד ועשה
 היחיד ועשהם כגון שחב לו דם חלב עמקן : בין ששטו ועשה אחריקן .
 כזה אחר זה : בין שלא עשו . כ"ד : ועשה . היחיד על פסין : פסור .
 מלהביא שבנה ושעירה האילל והלה תורה אור

"בית דין לעבור על איתם מבל מצות האמורות
 בתורה והלך היחיד ועשה שונג על פיהם בין
 שעשו ועשה עמהן בין שעשו ועשה אחריהן
 בין שלא עשו ועשה פסור מפני שתלה בכ"ד
 יהורו כ"ד וידע אחד מהן שמעו או תלמיד
 הוא ראוי להוראה והלך ועשה על פיהן בין
 שעשו ועשה עמהן בין שעשו ועשה אחריהן
 בין שלא עשו ועשה הרי זה חייב מפני שלא
 תלה בכ"ד זה הכלל התולה בעצמו חייב
 והתולה בכ"ד פסור : ג"כ"

גמיר . למד הדבר : וסביר . מכין דבר
 להבי אצטרך משנה יחידה שלא לנרך
 להשמוע' אפילו נמיר ולא סביר ועלום
 תלמיד ראי להוראה נמיר וסביר הוא :
 כגון שמשתין כן עולו ומשתין כן זמא. שהיו
 ישיבין לפני תבסם והיו רלויין להוראה
 כדלמתיק כפרק קמא דפסהודין (ד' יז)
 דין לפני תבסם שמעון כן עולו ומשתין
 כן זמא : אמר ליה לביי . שמעון כן עולו
 ומשתין כן זמא כי האי גוונא דיע
 עשו ולפני עשו אמרו חייבין קרבן
 וזה מדיין מינה ומיד ללו כר קרבן
 הוא : וקא טעה כמטה לשמעו דכ"י
 תבסם . אפי' למיעבר לישראל : לדידי
 נמי . דלמתי כגון שמעון כן עולו ומשתין
 כן זמא כגון דקא עטו כמטה לשמעו
 דכ"י תבסם :

תורה אור

ידע אחד מהן
 שמעו או תלמיד וראוי להוראה : תרתי
 למה לי אמר רבא איצטריך סלקא דעתך
 אמינא הני מילי נמיר וסביר אבל נמיר ולא
 סביר לא אמר ליה אביי להוראה נמיר וסביר
 משמע אמר ליה אנא הכי קאמינא אי
 כהניא הוא אמינא ה"ם נמיר וסביר אבל
 נמיר ולא סביר לא חנא רבא להוראה
 ממשנה יחידה אפי' נמיר ולא סביר
 ולא נמיר : ראוי להוראה וכו' : כגון מאן אמר
 רבא כגון שמעון כן עולו ומשתין כן זמא אל
 אביי כ"י האי גוונא מיד הוא ולמעטיך ה"ל
 קדתיא "בעשונה איתל יחיד העושה מפי י"ף

עצמי חייב בהוראת כ"ד פסור כיצד יהורו כ"ד
 שחלב מותר ונדרע לאחד מהן שמעו או
 תלמיד יושב לפניהן וראוי להוראה כגון
 שמעון כן עולו יכול יהא פסור ח"ל בעשונה
 אחת יחיד העושה על פי עצמו חייב בהוראת
 כ"ד פסור יאילא היכי משכחת לה כגון דידע
 דאסור וקא מעי' בבמצוה לשמוע דברי חבמי'
 לדידי נמי דמעו במצוה לשמוע דברי חבמי' :

ירושלמי

ה"ג ניחא

כולהו דחית ליה כהון וכו' מה אית ליה כהדיה. וה"פ דפריך הניחא ככולן שחלא בלא כהונה לפי שגמרמה לבעלה למיעבד איסורא אללא נודרת ואינה מקיימת מה איכפת ליה לבעלה בלא האשה היא חשא אה עונה והוא מנוקה מעון: ומשי יביל. למימר אין רלוני באשה נודתה שטיי כך היא קובעת אה בניה כדמסיק: לשוא. על עסקי שוא שהוליו דכרי שוא מפיהם שגדו ולא קיימו:

הלכה ו' מותגרי' ס' אילו יוצאות שרא בכתובת העוברת על דת משה ויהודית ואי זו היא דת כשה מאבילתו שאינו כעושר ומשמשותו נירה ולא קוצה לו הלה ונודרת ואינה מקיימת ואי זו היא דת יהודית יוצאה וראשה פרוע וטוזה בשוק ומדברת עם כל אדם

נודרת ואינה מקיימת מה אית לה כהדיה יביל טיטר אי איפשי אשה נדרית שהיא קוברת את בניה חני בשם רבי יודן בעון נדרים הבנים מתים דכתיב ילשוא הכיתי את בניכם וראשה פרוע להצר אברו ק"ו לכבו רבי חיה בשם רבי יוהנן י הוצאה בקפלטין שלה אין בה טיטום ראשה פרוע הרא דתימא להצר אבל לכבו יט בה טיטום יוצאה וראשה פרוע

קבלישין (סאלר שייפל, סריקס) (ירושלמי מנוטח ע"ה) היוצאה בקפליטין שלה אין בה טיטום דלשה פרוע טיטום בלאק רומי שגר ומתלים ויאלה (ככרי):

ס' מקור חיים (בעל חוות יאיר) הנדפס מחדש מכת"י (ירושלים תשמ"ב)

הלכות קריאת שמע סימן עה

מקור חיים

שב. וכ"ש פאה נכריה — תגה אלפסי הגדולים, ומפורש שם אפי' דידה כל דתלישי אה עבידא להתכסות שער דידה. אבל מ"ש אפילו דרכה לכסות לא מפורש שם, ועי' פ"ד דנזיר דכ"ח ע"ב. גם בספר מוסף הערוך י"ג ערך קפליטין מיייתי ירושלמי יג דמותר י"ג, וב"ב דרשות של מהר"י בן מהר"ם פדואה דרוש א' ד"ה ע"א אוסר [להתקשט] בהם ואפי' בבגדי של משי שדומים לשער.

קיצור הלכות

וכ"ש פלה נכרית — מפורש בהנה"ה הרי"ף אפילו דידה כל דתלישי זלג ונפריש שם הפילו דרכה נכסות, ונתי' דנזיר, ונ"ה צנוסף הערוך מירושלמי קפליטין. בדרוש ה' מ"ג דרשות מוהר"ר יונתן בן מהר"ם פדואה אוסר נשים להתקשט נפלה נכרית ואפילו נגנדים ומשי הדומין לשער.

30 אצלנו הוא בערוך. 32 עיי"ש בירושלמי. כא, ה. 31 בכתובות פרק המדיר.

השטמה למס' ברכות

חידושי הגרי"א פסכת ברכות

שוק באשה ערוה. פי' אפילו פחות מספח ומה שכתב בפירש"י בדיה ערוה להסתכל כו' [משמע שקאי על שוק] טעות נפל ברש"י וצ"ל שער במקום שנדפס שוק. והכי פירושו [דקאמר קול באשה ערוה כו'] ובתרא הכי אמר שער באשה ערוה היא דערוה דשער הוא כמו קול דאמר קודם לזה [עי' רא"ש מה שכתב על קול כו' ועי' ביאורו סי' ע"ה ס"ק ח'] לכך פי' רש"י דערוה דשער הוא כמו טפח באשה ערוה להסתכל [וכן באשתו ולקיש':]

המשך לדף ל"ח (נספחים)

מדרש בראשית פרשה כו ה רבה

תני רבי שמעון בן יוחאי כל פרצה שאינה מן הגדולים אינה פרצה'

ארחות צדיקים (שער י"ד)

וחוקה על כל ירא אף כי אהב טהר-לב וקעיר קנאה כי ירא ונהגה יד השרים והסגנים במעל. ואמרו רבותינו זכרונם לברכה (ביר כו ה) כל פרצה שאינה מן הגדולים, אינה פרצה, שנאמר (עורא ס ב) ויד השרים והסגנים היתה במעל הזה ראשונה.

שערי תשובה לרבינו יונה (שער ג')

וחוקה על כל ירא אף כי אהב טהר-לב וקעיר קנאה כי ירא ונהגה יד השרים והסגנים במעל. ואמרו רבותינו זכרונם לברכה (ביר כו ה) כל פרצה שאינה מן הגדולים, אינה פרצה, שנאמר (עורא ס ב) ויד השרים והסגנים היתה במעל הזה ראשונה.

צוואות ריא הגדול

בני, אל תשים שום שיחה בבית-המדרש, והט אונק' ושמע דברי חכמים, ואל תהי ב' לכל דבר, ואל תהי ב' לכל אדם, כי כמה מר'גליות ימצאו באפקרסותו של עני. אין אדם נקנס לתחמו של חברו, ואין אדם יכול לתדש דבר בתורה שחברו קומן לתדשו, כי הפל מוכן לפגיו מיום שהתורה נבראת.

ספר

דת משה וישראל

פאה נכרית בהלכה ח"א

ליקוט דעת גדולי הפוסקים

בדין פאה נכרית

עם הספר

מ

בספר הנוכחי המוגש בזה מובאים : א. ליקוט מדברי רבותינו האוסרים פאה נכרית. ב. העתק חלק מהספר "פאה נכרית בהלכה" המבאר ומיישב דברי המתירין, שלפי ההבנה השטחית דבריהם תמוהין ומוקשין טובא, ואשר לפי"ו אף הממירין לא החירו נרה"ר. ג. דברי רבינו הפרי מגדים מספרו "אם לבינה" שבכתב יד שחזר מהחירו נפמ"ג, ואוסר באיסור גמור אפילו כשאין שום חשש של מלאכה העין, ומסיים : "מלוא להוכיחה" — ולהשומעים מנא אליהם ועליהם נרמז טוב". — דבריו בענין פאה נכרית רואין אור לראשונה בספר זה. — כמו כן במבוא לחלק שני (עמוד ל"א ול"ב) מובא בירור וסקירה, מאימתי נפרץ השמוש בפאה נכרית ברשות הרבים.

הנה, מדין תורה אסור לאשה נשואה לצאת לרה"ר בגילוי שער ראשה מטעם פריצות (כמונת עב. מרה"ד סי' י' ולבוש אה"ע"ו כ"א ז'), ומדאורייתא קלתה כסוי שיש לו חורים ונלאין קלח משערומיה שפיר דמיו, ומדת יהודית מנהג הנישומים שנהגו נוהג ישראל הוסיפו חיוב בכיסוי יותר צנוע, כמבואר בגמ' שם "דת יהודית קלתה נמו אסור", ויש מקומות שהוסיפו מדת יהודית לצאת לרה"ר ברדיד החופה את כל גופה כמו טלית. (רמב"ם א"ת סי' י"ג הי"א ופכ"ד הי"ב, טושו"ע אה"ע"ו סי' ע"ג סעיף א' וסי' קט"ו סעיף ד', ועי' פרישה אה"ע"ו קט"ו סק"י). ובמבוי שאינו מפולש, מדאורייתא מותרת בפריעת ראש ומדת יהודית צריכה קלתה, (אה"ע"ו קט"ו ז"ש סק"ט), ובבית וכדו' מדינת דגמ' אין שם דין דת משה ויהודית, (כמונת עב. ז'), ודין דת יהודית המחוייב מדינת דגמ' בכל העולם, אינו משתנה אפי' אם נפרץ הדבר אצל כולו כמובא בפ"ב סוף ענף ג'.

ועיון בטור אבה"ע קט"ו, ובד"מ שם סק"ד. וז"ל : "ולוי נראה דודאי אף רבינו בעל הטור מודה לדבר זה וכן כתב לעיל סימן כ"א דאין איסור ללכת בפריעת ראש אלא דוקא בשוק ולא נקט כאן לא תצא אלא למידק מינה, דצניעות מיהא הוי ששום אשה לא תראה שיערה כלל אפילו בבית וכמו שמצינו במעשה דקמחית (יומא מו.) זכתה משום זה שיצאו ממנה כהנים גדולים", עכ"ל. ובאור"ח סי' ע"ה על דברי הרמ"א סעיף ב' "וה"ה השערות של נשים שרגליון לצאת מחוץ לצמתן", כתב המ"א סק"ד וז"ל : "שרגליון לצאת מחוץ. וכתב ר"י אלשקר סי' ל"ה אותן נשים הבאים מארצות שאין דרכן לגלותן למקום שדרכן לגלותן מותרים לגלותן אם אין דעתן לחזור ועי' סי' קט"ו באה"ע שם משמע דוקא בשוק אסור אבל בחצר שאין אנשים מצויים שם מותרים לילך בגילוי הראש וכ"כ התוס' בכתובות, אבל בזוהר פ' נשא עמוד רל"ט החמיר מאוד שלא יראה שום שער מאשה [אפי' בבית] וכן ראוי לנהוג", עכ"ל. וכן הוא שם בבאה"ט סק"ז ובמ"ב סק"ד [ועי' היטב שם ע"ז : "ונלאסקמא לחזר" ונר"ש" ספ], ועי' בשו"ת חת"ס אור"ח סי' ל"ו באריכות ומדבריו : "... והעלה בית שמואל סי' קט"ו [סק"ט] דלפי מנהגינו הוה דת יהודית בגילוי ממש אפילו בחצרה וחדרה ועכ"פ איסורא איכא... ובחצרה כבר קבלו עליהו אבות אבותינו בכל מקום ששמענו שנפוצו ישראל לאסור עכ"פ ואפשר העוברת על זה יוצאת בלא כתובה שכבר נעשה ממנהג זה דת יהדות" — ומסיים שם "אע"פ דאילו היינו עומדים למנון לקבוע הלכה היינו אומרים דאותה שורה מבוארת בשי"ס להיתר היינו ע"פי פירוש הערוך דלא כרשב"ם ואין הלכה כהוזהר מ"מ כיון שתפסו המנהג כהוזהר ... נעשה הלכה קבוע ... ונעשה הלכה רווחת בישראל ... ואמנם בשורה שער שבין און לפדחת ואינה מקולעת וסד בסיד במקום שנהגו אינה ערוה, ובארצותינו שהמנהג ע"פי זוהר עוקר הלכה ובפרט דלפירושו רשב"ם ס"פ חזקת [הבתים] אין כאן מחלוקת א"כ איסור גמור הוא ויש לחוש וכי", עכ"ל. ועי' ביאור"ה ל"סעיף ד"ה ודע. ועי' בדרכי תשובה יו"ד סי' קפ"ב סק"ב ומדבריו : "... שנוהגין הנשים הצנועות ... מקיפים את ראשם סביב בתער כדי שלא יתראו אף מקצת שערם חוץ למצנפתם... בארצותנו יש להם לעשות כן לצניעות להתגלה כל שערותיהן", ובסי' קצ"ח סק"א "אצלנו קבלנו באיסור שלא להניחם רק לספרן וכמו שכתב המ"א בסי' ע"ה סק"ד שמחמירין כדברי זוהר שלא לגלות אפילו בחצר ובביתו ע"פ וכיון שזהו מן הנמנעות לזוהר בביתו שלא לגלותן וע"כ החמירו לספרן", עכ"ל. — נמצינו למדים כי בנות ישראל בכל דור ודור ובכל מדינה ומדינה הוסיפו סייגים הרבה וחומרות שונות על עיקר דין דת יהודית של חובת כיסוי והצנעת השער.

אך ישתומם כל מתבונן וישתאה כל רואה על מה שאירע בזמנינו : בעוד שבבית ובחצר מקפידין על החומרות כדאוי ומנהג אבותיהן בידיהן, הנה ברשות הרבים [שהאיסור שם נגילי שער הוא מדאורייתא וגם דת יהודית הוסיפו שם לנישומים יחידא ולאסור מדינת דגמרא] לא רק שלא מוסיפין חומרות על עיקר הדין, אלא ספק גדול אם כלל מקיימין את דין דת יהודית או אפילו את דין דת משה, שהרי רוב הפוסקים אסרו פאה נכרית ברה"ר או מדת משה או מדת יהודית ובפאות נכריות של זמנינו אפילו הסינטטיות, כתב החקל יצחק שלכל האוסרין האיסור הוא מדאורייתא, (כי כל נמי המרושע אף המסנטטיות מייצרין ומענדין אותן נכוונה ונאופן שיראו ומשכו את העין נדיוק כמו שער ומללימין נכך, כדוע, ולכן דיין כשער ממש), וגם דעל הפאות של זמנינו ספק גדול אם היה להן כלל היתר אי פעם מאז ומעולם, כי לא כפאות ידיהו הפאות דידן, שהרי איסור המורה נגילי השער אינו "חוקה" נלי טעם, אלא טעם האיסור מפורש מרה"ד שהוא משום "פריצות דגנרי" דהיינו שקיטוט נוי השער מושך את העין וממלא הו פריצות נמקום שנמלאים גברים משום שמושך עיניהם, והרי הפאה דזמנינו יש בה אותה פעולה נוי ומשיכה העין שיש נשער אס לא יומה, כדוע, וכדברי גדולי פוסקי הדור שליט"א שהתבטאו הרבה פעמים בלשונם : "וואס טענה'ען זיי אז אמאל איז מען גיגאנגען

שייטלען, די אמאליגע האבין דאך אויס גיקוקט אזוי וי דראד / שטרוי" [מ"ה הם טוענים שבדורות שבעבר הלכו בפאות נכריות, הרי הפאות ההם היו נראות כמו צמר פלדה / תבן וקש"], ע"כ. — "רוב פוסקים אסרין, ס'איז דא צוויי דריי מתירים און זיי מיינען אויך נישט היינטיגע" [רוב הפוסקים אוסרים, יש שנים שלשה מתירים וגם הם לא נתכוונו לפאות דזמננו], ע"כ. וכל זה מבלעדי הגילויים החדשים (מעטל החום יאיר וכו') והבירורים המובאים בספר זה, שנתבררו ונתלבנו בעיון רב עם הרבה מגדולי דורנו שליט"א ואמרו שהדברים מוצקים ואמיתיים ואין עליהם תשובה, ואשר כן יווכח כל מעיין במניס הספר, שלמיהם מבואר שאף המתיר התיר רק בחצר, אבל ברה"ר כיון דעיקר האיסור [של גילוי השער] משום פריצות שהיא מתנאית לבני אדם מה לי שער עצמן או שער נכרית — תורה אחת להם ואסור מן התורה — הואיל וקישוט זה אסרה תורה" (לשון החסד לאנשים סי' פ"ו תלמוד המונח וכן נחו של הגאון מליסא נעל החום דעם ונחיתום המשפט). וכמו שהארכי נזה האחרונים דלחומר לכו"ע דרשינן טעמא דקרא, ועיין סוטה י"ד. תד"ה כד, ועוד עיין חו"ס הרא"ש נ"מ ל. ד"ה "הימה אולכל ומחרוזת מהו" (לענין "לא תחטום שור נדישו" וו"ל: "אפילו למאן דלא דרש טעמא דקרא לקמן כפרק המקנל דלמרינן אלמנה בין עניה בין עשירה אין מתשכנין אוחה היינו משום דפסטיה דקרא משמע בין עניה בין עשירה, אבל הכא פסטיה דרחמנא לא אזהר אלא לטובתה של נהמה אי משום דמעלי לה אי משום דלא חלטער", עכ"ל. הרי מפורש דנדריו לכו"ע דרשינן טעמא דקרא, כשפסטיה דקרא הוא מטעם המונח מהפסוק כגון הכל דכל הלימוד דפרוע ראש מהפסוק "ופרע את ראש האשה" דכתיב גבי סוטה, הוא משום ד"אין דרך ננוח ישראל לנאלח פרועות ראש מטעם פריעות דלהנאחות", כמנאר באריכות בפ"ג, נמצא כי בבית מחמירין וברה"ר מקילין — יציבא בארעא וגירא בשמי שמיא !!!.

הדבר ברור איפוא כי רק מחוסר ידיעה ומהזנחת הסברת הדברים בביאור רחב ושפה מובנת לכל, נתדרדר המצב לאט לאט במשך הדורות וכדרכו של יצה"ר "היום אומר לו עשה כך ומחר וכו'", עד שהגענו לאן שהגענו, ואין צורך להאריך בתיאור המצב השורר היום ברחוב כי זה ידוע ומורגש לכל מי שיש לו עוד זיק משהו של צניעות. — כדי לברר ולעמוד על שרשם של דברים והשתלשלות הענינים, נתחבר ספר זה אחרי יגיעה של עשרות שנים, עם תלמידי חכמים מופלגים ועם הרבה מאד מגדולי הדור, שציוו ודרשו להעלות הדברים על הכתב ויחוקו בספר להגיש לישראל עם קדוש, אשר תמיד היה ידוע לכל העולם כולו ברוב צניעותו, ואשר ברור שאחרי שיקראו וישנו וישלשו בספר זה, ידעו את הדרך אשר ילכו בה ואת המעשה אשר יעשו, כציווי תורתנו הקדושה "ולמדתם אותם ושמרתם לעשותם" (דברים ה, ה).

ועיון רבינו יונה אבות ס"ד מ"ה וז"ל "... שיטרה ועיון הרבה אולי ימצא איסור בדברים המותרים... שדעתו לפלפל בלימוד כדי לדעת אמיתת הדברים ורצונו לטרוח כמה ימים ושנים להשיג דבר קטן ולנהוג עצמו על מי האמת ...", ובמשנה אבות ס"ד מג"ב "רבי יהודה אומר הוי זהיר בתלמוד (לפלפל ולחקור דקדוקין, רש"י) ששגגת תלמוד עולה זרון (... לסי שהלמידי חכמים השגגות נעשה להם מזונות... רש"י ע"ש)". וז"ל רבינו יונה באגרת התשובה אות ס"ז "אמרו חז"ל וכו' האומר אקיים כל התורה זולתי אחת מן המצוות לפי שלא למדוני רבותי עליה ולא הורגלתי מנעורי להזהר בה, או שאין נזהרין בה אנשי מקומי וכו'", עיון שם ובשעת שער ראשון אות ו'.

וגם חובה עלינו לקיים דברי הפמ"ג הנ"ל שהיו טמונים עד עתה נכח"י נאוקספורד שכתב ש"מצוה להוכיחה", ואיש יזכה את רעהו, להעמיד הדת על תילה, כי כל ישראל ערבים זה בזה והוכח תוכיח את עמיתך, אפי' תלמיד לרב, ועיין תוס' ב"ב י: ד"ה עליונים למטה ותחתונים למעלה, "פי' ר"ח דאמרו הגאונים שקבלה בידם רב מפי רב דעולם הפוך היינו שראה שמואל דהוה יתיב קמיה דרב יהודה תלמידיה משום דמיחה בשמואל וכו'", ועיין רמב"ם דעות פ"ו ו-ט, וסה"מ עשה ר"ה ח"ל: "שצונו להוכיח החוטא או מי שירצה לחטוא ולמנוע אותו ממנו במאמר התוכחה, ואין ראוי שיאמר, אחר שאני לא אחטא אם יחטא אחר זולתי מה לי עם אלוקיו, זה הפך התורה אבל אנחנו מצווין שלא נחטא ושלא נעזוב זולתינו מאומתינו ופיקרה, ואם השתדל להמרות חייבין אנו להוכיחו ... אפילו אלף פעמים... ואפילו הפחות לנכבד, הוא חייב להוכיחו ואפילו קלל אותו וביזהו לא יסור מלהוכיחו עד שיפריז כמו שבאור מקבלי התורה ואמרו (פרכין לו): עד הכאה", עכ"ל. ועיין שבת (נה). א"ל ר' זירא לר' סימון וכו' מה נשתנו אלו מאלו אמר (הקנ"ה) לה (למדת הדין) ה'ללו צדיקים גמורים והללו רשעים גמורים, אמרה (מדת הדין) לפניו, רבונו של עולם היה בידם למחות ולא מיחו וכו' עונש מי שלא מיחה כעונש וכו' (וכ"ה שיש כבר ענטשו את הפאה נכרית והמכסו נכסיו הגון אחרי ששמעו את דברי הקפ"ה), וכן הוא בתנחומא תזריע סוף אות ט' ומסיים שם "ולפיכך היה להם למחות בידם ולהתבזות על קדושת שמך, ולקבל על עצמן ולסבול הכאות מישראל, כמו שהיו הנביאים סובלים מישראל, שהרי ירמיה סובל כמה צרות מישראל וישעיה כמו כן דכתיב, גוי נתתי למכים ולחיי למרטים (ישעי' ג, ו) ושאר הנביאים, עכ"ל. ועיין שער הציון שם סק"ג מביא תשב"ץ ח"ב סימן מ"ז ח"ל: "ואילו הנחנו בני אדם על מה ששוגגין בכל יום היו מוסיפין שגגות ותפול התורה מעט מעט ח"ו וכו'", ע"ש. וז"ל שוטה מקובצת (נ"ה ל): "והעיד הריטב"א ז"ל בשם רב גדול מאשכנזים שהעיד בשם רבותיו הצרפתים ובכללם ר"י ומהר"מ מרוטנברג שלא נאמרו דברים הללו אלא לדורותם, אבל בדור הזה שמקילין בכמה דברים ראוי לעשות סייג לתורה ואפילו בדברנן מחינן וקנסינן להו עד דלא לעברו לא בשוגג ולא במזיד, ושכן הוא במדרש ירושלמי והדבר נראה לי נכון", עכ"ל. ועיין חכמת שלמה למחר"ש קלוגר או"ח ריש סי' תר"ח — ונתברך בברכת הפמ"ג: "ולהשומעים תבוא אליהם ועליהם ברכת טוב", אמנן.

ואמר סולו, סולו, פנו דרך, הרימו מכשול מדרך עמי

פתח השער

"זרע הקב"ה את התורה ואת המצוות להנחילם לישראל לחיי העוה"ב, ולא הניח דבר בעולם שלא נתן בו מצוה לישראל. יצא לחרוש לא תחרוש בשור ובחמור, לזרוע וכו', לקצור וכו', וכו', מגלח שער ראש לא תקיפו פאת ראשכם, בנה בית ועשית מעקה וכו', נתכסה בטלית ועשו להם ציצית"

(מדרש רבה ותנחומא סו"פ שלח).

כי על כן התורה שנתן לנו הקב"ה בסיני תורת חיים היא, החובקת כל זרועות ופינות העולם והמקיפה את כל שטחי החיים, כל מעשה וכל הנהגה, כל דיבור וכל הרהור, כל לבוש וכל תנועה — על כולם ממש יש לנו הוראות בתורה האם לעשות ואיך לעשות, וכמו שכתב בראש ספר מעלות התורה בשם אחיו הגר"א זללה"ה ש"באמת המצוות רבו ועצמו עד אין מספר עד מי שיש לו עין השכלי ולב מבין יוכל להתנהג בכל פרטי עניניו והנהגותיו מקטן ועד גדול על פי התורה והמצוה ואז היה עושה מצוה בכל עת ובכל רגע וכו', ומה שהוזכר תרי"ג אינם אלא שרשים" עיי"ש, — וכך גם לענייננו, ענין כיסוי הראש בנשים, תורה שלמה היא היאך ובמה וכמו שיתבאר בשורש ומקור הדבר מהש"ס והפוסקים.

איסור פריעת הראש בנשים נשואות ברה"ר מדאורייתא הוא כדאיתא בכתובות דף ע"ב, ושם מבואר שמקור ויסוד האיסור הוא משום שהיא מתנאית בשערותיה ומושכת בכך את עין הרואים אליה, שלא אמרה תורה מצות עשה לאשה כסי ראשך, גם לא אמרה תורה מצות לא תעשה אל תפרעי ראשך, אלא האיסור נלמד מתוך שהמצויאות היא שהשיער יש בו נוי, וכמו שיתבאר לקמן פרק ב' ענף א' וב', ומעתה נתעורר הנדון בפוסקים אם כיסוי הראש בפאה נכרית מהני או דלא מהני כלל, דכיון שכיסוי הראש נועד להצניע את נוי השיער היאך יתכן שהכיסוי עצמו יהיה בו נוי שיער, וכלומר שיש כאן צד של איסור דאורייתא מאחר שהפא"נ יש בה אותה פעולת נוי שיש בשיער [כידוע לכל וכן מבואר בגמ' נזיר דף כ"ח, עיין לקמן ח"ב פרק ג.]. ועכ"פ דעת רוב הפוסקים לאסור את הפאה הנכרית ברה"ר, מהם האוסרים מדאורייתא ומהם האוסרים מדרבנן [עיין פרק ב' ענף ב' וג'] (ועיין בדברי החקל יצחק שבסוף ענף ג'), ובראשם גדולי הדורות מאורי האומה — מהר"י מינץ קצינעלינבויגן והבאר שבע, היעב"ץ והתשובה מאהבה, ההפלאה והחתם סופר, בעל עצי ארזים והישועות יעקב, הדברי חיים והמהרש"ם, הפמ"ג [אחרי חזרתו בספרו אם לבינה, עיין פרק ח] ועוד ועוד כמפורט בפרק א.

אך מאחר וחוסר הידיעה בזה מרובה, הן שרוב הפוסקים אוסרים מעיקר הדין ועד כמה התייחסו לזה כדבר חמור ביותר ולא שהמדובר בחומרא בעלמא, והן שטעם האיסור הוא שיש בפא"נ משום פריצות, ואם כי הדברים כתובים וערוכים עלי ספרי רבותינו וגלויים ופשוטים — אף-על-פי-כן עובדא היא כי אין הדברים ידועים לרבים [אף בזמנינו, וכל-שכן בדורות קודמים שהיו מחוסרי ספרים ולא נודע כי האוסרים מרובים כל כך, וחוסר ידיעה זו היה בעוכרינו שפירצת הפא"נ התחילה וכירסמה בעמנו כל כך], זאת ועוד אחרת — לא נודע דעת האחרונים ובראשם ה"חות יאיר" שאף הפוסקים המתירים אף הם לא נתכוונו להתיר ברה"ר כלל [כפי שיתבאר היטב בחלק ב באורך], אמרנו בזה למלא את החסר לקבץ ולאסוף ולבאר דברי רבותינו גדולי הפוסקים, דבר ה' זו הלכה.

עיקר טעם גדולי הפוסקים לאסור פא"נ הוא משום שהפא"נ מלבוש פריצות היא וגם מחטאת את הרבים בהסתכלות, בהרהורים ובשאר איסורים חמורים, כמבואר בדבריהם שיבואו לקמן פרק א ופרק ב, ואין לך מי שיוצאת בפא"נ שתוכל לרחוץ בנקיון כפיה ולומר ידיי לא שפכו דם — בהכשלת רבים במכשולות חמורים, רחמנא לשיזבן. ואין צורך לומר כי העלמת עין מן האמת המציאותית המרה אין בה כדי לפטור אותנו מן הדין.

לב מי לא יחרד ולא יילפת מדברי רבינו יונה (אגרת התשובה אות ע"ח) וז"ל: "וצריכה האשה שתהא צנועה ונזהרת שלא יסתכלו בה בני אדם חוץ מבעלה, שהמסתכלים בפניה או בידיה יורדין לגהינום, והיא ענושה בעונש כל אחד ואחד מהם מפני שהחטיאה אותם ולא נהגה צניעות בעצמה ונכשלו בה", וכיוצא בזה דברי הארחות צדיקים (ריש שער הגאווה): "האשה המתקשטת לפני האנשים בזה היא מדלקת לבם ומכנסת הרהורים בלבם, ובזה עונשה גדול מאד שהיא נותנת מכשול לפני רבים" עיי"ש, והמתקשטת בפא"נ לא די שאינה נזהרת בכל הנ"ל אלא עושה את ההיפך הגמור, שאין לך מתקשטת גדולה מזו, דהקישוט הגדול ביותר הוא נוי של שיער, והרי התורה אסרה את ההתקשטות בשיער מן הטעמים הנ"ל של משיכת העין וגרימת הסתכלות וכו', וקישוט הפא"נ יש בה אותה פעולת נוי שיש בשיער וגורמת לכל הנ"ל.

קדושת המחנה ושמירת חומת הצניעות הלא היא מיסודי הדת ונוגעת לעצם קיומנו, וגם הלא בהעדרה ח"ו מסתלקת השגחת השי"ת ושמירתו עלינו כמו שאמר הכתוב (דברים כג-טו) ולא יראה בך ערות דבר ושב מאחריך, וכל פגם בקדושה הלא הוא מחמורי חמורות, ואין פלא על שיצר-הרע משקיע כוחות עצומים ואיומים בתחום זה, לקלקל ולהכשיל.

זכינו ולאחרונה חלה קצת התעוררות בנושא הצניעות בכלל, ודעת הגאונים שליט"א כי מן החובה לדרוש בנושא זה ברבים לפקוח עינים ולעצור

את ההתדרדרות הנוראה, לעקור ולבטל את כל סממני הפריצות למיניהן במלבושים ובהנהגה המעוררים שאט נפש, ואת התחרות הבזויה איך להתבלט יותר ולהיות "מיוחד" יותר. הגיעה איפוא השעה להתחקות אחר שורש הדברים ומקור הרעה, להתעורר ולשים לב לאבי אבות הפריצות – הלא היא הפאה הנכרית (שהלא הדבר היחיד בעניני הצניעות המוזכר בתורה בפירוש הוא איסור פריעת הראש דהיינו ההתנאות בשיער, ומבואר במס' כתובות כדלקמן פרק ב' שההתנאות בשיער היא מפעולות הסוטה לגרום ולהביא לעבירה שעשתה, ועיין שם ברא"ש ובמאירי שהקפידא החמורה של חז"ל בכל פרטי דת משה ויהודית הוא משום "שיוצאים מהם דרכים ושבילים לעבירה" – וההתנאות בפאה נכרית יש בה אותה פעולת נוי כההתנאות בשיער.)

פאה נכרית זו, לא שערוה אבותינו ולא ידעוה דורות הקודמים, וכל כולה אינה אלא מעשה היצר וממכות ירידת הדורות בכמאה השנים האחרונות [ואילו מלפני כן לא היה הדבר אלא נחלת פורצי גדר יחידים כמפורש להדיא בלשון הפוסקים "חדשים מקרוב", "מקצת נשים", "המתפרצות בעם" כדלקמן בפרק א' וכמפורט במבוא לחלק ב], פרי ביאושיה של ההשכלה הארורה ותוצאה ישירה של פירצת ההליכה בגילוי שיער ממש שבאותה תקופה, שהחפץ חיים הוציא על זה במיוחד את ספרו גדר עולם ורמז לזה נמצא גם במ"ב סי' ע"ה סק"י, וכמבואר ומובא עוד לקמן במבוא לחלק ב' עיי"ש.

הגיעה השעה שתיאמר האמת: כשם שהחובשות פאות ארוכות עושות שקר בנפשן שמחויב התורה הנועד לכסות נוי השיער ולהצניעו עושיין אמצעי למשיכת עין והכשלת הבריות, כך גם אותן החובשות פאות נכריות קצרות ו"סטנדרטיות" עושות את התורה פלסטר, שהרי התורה אוסרת ההתנאות בכל גודל של שיער בלי שום הברל, מטעם "פריצות" ומשיכת העין, וכל פאה נכרית בכל גודל שהיא הרי משמשת תחליף לשיער ויש בה אותו נוי ומשיכת העין כמו שיער, וממילא יש בה אותו דין "פריצות" כבשיער ממש. – והגע עצמך: השמענו מי שיאמר כי לבישת מטפחת ארוכה ורדיד החופה כל גופה יש בה משום חוסר צניעות? הלא אדרבה! (כמש"כ הרמב"ם פי"ג אישות הי"א וטושו"ע אהע"ז סי' עג), וא"כ אם הפאה כמוח כמטפחת מה בכך שארוכה היא? הלא בכיסוי הגון, כל מה שהוא יותר ארוך הוא יותר צנוע (עיין רמב"ם הנ"ל ובפרק כ"ד שם הי"ב) אלא מאי, כאן מתגלית האמת שהפאות הנכריות אינן כמטפחת ורדיד, ורק אלו שכבר דשו בקצרות ונעשו להם כהיתר אינם מתעוררים לראות נכוחה אלא כשהמדובר בארוכות, אבל מתוך כך הלא עליהם להסיק כי כל הפאות כולן אסורות דכשם שהתורה אסרה גילוי שיער אף בשערות קצרות משום שנוי השיער מושך העין, אם כן הוא הדין כל הפאות אפי' הקצרות שכולן מטרתן אחת היא להיראות בדיוק כשיער, וכי יש לך פאה אחת בעולם שאינה עשויה ומעובדת כשיער?

והדברים אמורים על כל מיני וסוגי הפאות ובכל צורה שהיא, ובין שלמות ובין חלקיות ואפי' משהו, בין גלויות ובין מכוסות, דמה לי מעט ומה לי הרבה

— וכמו בשיער ממש, ובין העשויות משיער טבעי ובין מכל מיני צמחים וסינטטי וכדומה (עיין פ"א אות כו ואות לז) וכידוע לכל שהפא"נ הסינטטיות מכל חומר שהוא מייפין כשיער ממש ועוד יותר.

☆ ☆ ☆

בחמלת ד' עלינו זוכים אנו לראות עדרים עדרים של הוגי התורה ועמליה המתמסרים לד' אמות של הלכה ללמוד ע"מ לעשות, מדקדקים בקלה כבחמורה ומשתדלים לצאת ידי כל הדעות — והרי אך טבעי היה כי גם וביותר בנדרון דידן שכל כך רבו האוסרים מדאורייתא ומדרבנן ושהוא נוגע ליסודי קדושת האומה ולכל אחד ואחד מאתנו, יחוש להסתלק מדבר מפוקפק-טובא כזה ולנוס ממכשול גדול זה ולנהוג כרוב הפוסקים, וראה זה פלא: סלתם ושמנם של המדקדקים מתעלמים ביודעין ובלא יודעין מכל הענין ומניחים לביתם לעשות ככל העולה על רוחן — היש לך תמיהה ופליאה גדולה מזו?

והתמיהה תרבה ותגדל: איך יתכן כי אף חובשי בית המדרש, מהם גבורים בתורה וטהורי לב, מדקדקים בקיום המצוות וההלכה וחודרים לתוך תוכם של דברים ואינם סומכים על הנהוג בין ההמון [ולא עוד אלא שהם נושאים באחריות על כל אותם שלמדים מהם וסומכים עליהם] — איך לא יעלה על דעתם כי אפילו אם רצו לסמוך לקולא על מיעוט המתירים [לכאורה, עיין ח"ב] הרי אין ללמוד היתר כלל מסוגי הפאות הישנות לכל סוגי הפאות שבזמנינו [גם הקצרות ה"צנועות" כביכול] שהשתכללו ביותר ולכל הדעות יש בהן משום פריצות?

ועוד והוא העיקר: האם יתכן כי נעלם מעיניהם שהפאה הנכרית הינה קלקלה ותקלה איומה ואבי-אבות המכשילין, או כאילו לכה"פ יש כאן מקום לויכוח? והלא אם הזהירה התורה ונשמרת מכל דבר רע, מכלל דשמירה בעי, ולא-כל-שכן שלא לעשות ההיפך!!! ועד שאנו נדחקים ומתפלפלים לחנם למצוא "היתר" להפא"נ הלא בינתיים האש דולקת ושורפת!

והרי כל זה מוביל בהכרח אל המסקנה המזעזעת, כי אין כאן אלא יד היצר ומעשהו, המשקיע מיטב כוחותיו ותחבולותיו לשלוח יד בלב לבה של האומה לקעקע את חומת הצניעות ולפגום בקדושת ישראל, וכפי המבואר בספה"ק שעיקר מלחמתו היא בעניני הקדושה לפרוץ גדרים ולהתיר רסנים, ה"י.

ובברכות דף כ. מבואר כי לבישת בגד "שהוא פריצות ומביא לדבר עבירה" יש בה משום חילול השם, כדאמרו שם: "קמאי הוו קא מסרי נפשיהו אקדושת השם אנן לא מסרינן נפשינן אקדושת השם, כי הא דרב אדא בר אהבה חזייה לההיא כותית דהות לבישא כרבלתא בשוקא [פירש"י: שם לבוש

חשוב, ובערוך ערך כרבל פירש: בגד אדום שאין דרך בנות ישראל להתכסות בו שהוא פריצות ומביא לדבר עבירה] סבר דבת ישראל היא קם קרעיה מינה", הרי דהסרת וקריעת בגד פריצות הוי קידוש השם והסרת חילול השם.

והנה דבר ברור הוא כי התפשטות השימוש בפא"נ אינה מתייחסת כ"מנהג" אלא כפירצה כמבואר להדיא בדברי הפוסקים [עיין פרק א ובמבוא לחלק ב], פירצה שנפרצה הלוך ופרוץ כנגף ממש, שכן מנהג כל הדורות היה לכסות הראש בכיסוי הגון, ואילו התפשטות הפא"נ אינה אלא בכמאה השנים האחרונות אחרי פירצת ההליכה בגילוי שיער ממש כמוזכר לעיל. ואדרבה אם במנהגים עסקינן — צא וראה כי אף במקומות שהקפידו ולחמו נגד הפא"נ גם שם עלה הפורץ, ואף אותם פוסקים שהזהירו במיוחד בצוואותיהם לזרעם אחריהם שלא יצאו בפא"נ צא וראה התנהגות נכדיהם וניניהם.

"וז"ל הריטב"א ז"ל בשם רבו הרא"ה ז"ל בפסחים עלה דמתני' דמקום שנהגו: והדבר פשוט שאין משנתנו וכל הגמ' אלא במנהג שהוא להחמיר, אבל במנהג להקל לעולם אין חוששין לו, ואפי' היה על פי גדולים שבעולם כל שנראה שיש בו צד איסור וכו', ואם הטעות מוכרע אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה'. והדברים האלו מורים על שלמות אומרם ומהם אין לנטות", (שו"ת הרדב"ז תשו' אלף קמה [עג], אלף קסה [צד], והובא בשיירי כנה"ג יו"ד סי' רי"ד הגה"ט אות יז).

ומבואר במתני' וגמ' ריש הוריות שכל מי שהוא בגדר גמיר ולא סביר או סביר ולא גמיר באיזה ענין שהוא כנגד הוראת ב"ד שהורו להיתר, אסור לו לעשות כהוראתם ואם עשה חייב קרבן, עיי"ש היטב, והכא נמי מי אינו בכלל סביר שמאחר שאיסור גילוי שער הראש "עיקרו הוא משום פריצות שהיא מתנאית לבני אדם בנוי השיער" (עיין פ"ב ענף ב), א"כ מה הרווחנו בפא"נ שגם בה יש נוי שיער ממש אם לא יותר, ואין בינה לבין בנות כל הארץ ולא כלום.

וכה כתב מרן החזו"א בספרו או"ח סוף סי' ט: "ואמנם חמורה היא ההלכה, ולא ניתנה להיקבע עפ"י סיפורים, אלא העיקר העיון בגמ' ופוסקים ומסירת נפש להבין קושט אמרי אמת".

ומקום כאן להזכיר את חזרת רבינו הפמ"ג, שבספרו פרי מגדים א"א סי' עה סק"ה הביא דיש מתירין ויש אוסרין לצאת בפא"נ וסיים שם: "ומ"מ במדינות שיוצאין בפאה נכריות מגולה יש להם לסמוך על השו"ע כאמור", והביא דבריו בשמו במ"ב סי' עה סקט"ו, והנה לפני זמן מה נמצא ע"י כמה אברכים שהפמ"ג בספרו "אם לבינה" [עד עתה בכת"י ועומד להופיע בדפוס בע"ה] חזר בו ואוסר באיסור גמור לצאת בפא"נ אפי' במדינות שהמנהג שיוצאין שם בפא"נ מגולה ושאין לסמוך על המתירין, [עיין דבריו בלשונו

לקמן פרק ח]. ונפל התירא בבירא. [כל זה מלבד מה שיתבאר בחלק ב' מדברי האחרונים ובביאור מקיף שאף הש"ג והרמ"א לא התירו כלל].

☆ ☆

☆

וזה תוכן הספר ומעשהו בס"ד:

בפרק א לוקטו והובאו דברי חלק מרבתינו האוסרים, בלשונם ובקצרה.

בפרק ב יתבאר מקור איסור פרוע ראש בתורה ושורש טעם האיסור על פי דברי הראשונים, ושעפ"י טעם זה דעת הרבה פוסקים דאף פא"נ אסורה מדאורייתא — דת משה, וטעם האוסרים פא"נ מדרבנן — דת יהודית. ויתבאר שאין שום צד קולא במה שהרבה ואפי' רובן או כולן הולכות בפא"נ בין אם האיסור מדת משה ובין אם האיסור מדת יהודית.

בחלק ב (פרק ג ואילך) נתבארו כל סוגיות הש"ס שמוזכר בהם ענין פא"נ, אח"כ הובאו דברי השלטי גבורים שמוכיח היתר מסוגיות אלו, והקושיות העצומות שהקשו גדולי האחרונים על דבריו, לאחר מכן בא מהלך ויישוב נפלא בדברי הש"ג אשר יסודתו בדברי האחרונים ושלפי"ז מעולם לא התיר יציאה בפא"נ לרה"ר.

ולמודעא אנו צריכין כי חלק ב [וכן עיקרו של פרק ב] לקוח מתוך הספר הנפלא "פאה נכרית בהלכה" הנמצא בעריכה, ברשות הרב המחבר שליט"א העוסק בסוגיא זו זה כעשרים שנה וכבר למד ויגע בירר וליבן הדברים בחברותות יותר מאלף פעמים ועם הרבה ת"ח מופלגים והסכימו כי זהו המהלך היחיד המתיישב בדברי הש"ג. ונתקיים בזה מש"כ הרמב"ם באגרותיו (אגרת השמד) וז"ל: "וממה שראוי שתדעהו שהאדם אין ראוי לו לדבר ולדרוש באזני העם, עד שיחזור מה שרצונו לדבר פעם ושתיים ושלוש וארבע וישנה אותו היטב — ואח"כ ידבר וכו'; ואולם מה שיחוק האדם בידו ויכתבהו על הספר — ראוי לו שיחזירהו אלף פעמים אילו יתכן זה" עכ"ל.

בספר הנ"ל הרחיב לדון ולבאר גם בסוגיא דשיער באשה ערוה (ברכות כד.) ובדברי הרמ"א והמג"א ועומד להופיע בקרוב בס"ד, ועוד יש שם אריכות רבה בכל הענין. וכדי לא למנוע הטוב מבעליו אמרנו להוציא לאור עולם חלק מתומצת מספר הנ"ל לחפצי הקיצור, ובו עיקרי הדברים בסוגיא זו.

☆ ☆ ☆

לסיום הדברים, מן הענין לפנות אל כל הירא את דבר ד' והחרד על נפשו ונפש בני ביתו ודואג על גורל האומה ועתידה, להתעורר באמת על דבר גדול זה לתקן הפירצה הזו שבביתו, ולהחזיר עטרת הראש ליושנה כימות עולם וכשנות כל דור ודור, שהרי בחסדי השי"ת יש בידינו היכולת והאפשרות לקיים

התורה ומצוותיה כהלכתן — ואין כיום שום סיבה ושום לוחץ להשתמש בפא"נ, לא גזירת המלכות [עיין ספר שנות חיים להגר"ש קלוגר תשובה שט"ז שבמדינות רוסיא היתה בזמנו גזירת המלכות לילך בגילוי שיער ומתוך כך החלו להשתמש בפא"נ], ולא אימת והשפעת המשכילים וכו' עלינו, ולא שום מונע ומעכב לקיים המצוה כרצון התורה לכסות הראש בכיסוי כהלכה שאין בו שום נוי שיער ואין כאן אלא עצת היצר בלבד, — ומה נענה ליום פקודה?

ואל אותם רבים רבים המודעים לחומר הענין ולבם דואב על המכשול שתחת ידם, אלא שאינם חוגרים עוז ואומץ לסלק את המכשלה מפני בושה מדומה שלא להיות שונים מחבריהם או קרוביהם שעברו ושנו ונעשה להם כהיתר, או משאר סיבות שונות שהיצר מסבבן — אין לנו אלא לזעוק ולהרים כשופר קולנו: היכן יראת שמים ופחד יום הדין שאז אין מתקבלים "תירוצים" ואמתלאות כגון אלו, איה "ויגבה לבו בדרכי ה'" ומדת עזות דקדושה, ולאן נעלמה ההלכה הפסוקה בראש השו"ע "ולא יתבייש מפני בני אדם המלעיגים עליו בעבודת השי"ת"? ובפרט בדבר חמור ועיקרי זה שיש בו החטאת הרבים שעל נוראות חומרתו אין צורך להכביר במלים עד שאמרו ע"ז חז"ל (אבות פ"ה מ"ח) "וכל המחטיא את הרבים אין מספיקין בידו לעשות תשובה".

והלא על זה ועל כיוצא בזה כבר כתב מרן החזו"א זללה"ה (אמונה ובטחון פ"ד אות ז) לאמור: — "כי אם אמנם המצוות המעשיות בצביון השטחי כפי מצבן הקיים בשדרות ההמונים קלים הם לשמרן ולעשותן, — כבדים הם מאד לאלה היודעים חומר הדין ואשר אהבת ההלכה קבועה בלבם, כי אלה הררים התלויים בשערה וכו', וצריך להלחם במדותיו לפעמים במדת העצלות כאשר כבר הוא עיף למעלה מן המדה, ופעמים הדבר מקושר בבזיון מבני אדם ופעמים בהפסד ממון, ופעמים אנשי ביתו יקניטוהו, ועוד אלף כיוצא בו, ובכלל המדקדק עבודתו עמלה בהיותו יחיד בדבר וצריך אמצע שלא להגרר אחר סביבותיו". והדברים בעד עצמם מדברים. — ועיין היטב מה שהאריך הח"ח בגדר עולם פ"ו בדברים כדרבונות לענין חובת התוכחה של הבעל לאשתו.

עם ד'! חזקו ונתחזקה בעד עמנו ובעד ערי אלוקינו, לבדוק ולתקן את בדקי בתינו כדת משה וישראל ולקרב ביאת גואל צדק ב"ב, וכבר נתבאר לעיל כי מלבוש של פריצות יש בו משום חלול השם, והסרתו יש בו משום קדוש השם, מי בכם ירא ה' עורו נא התעוררו נא להעמיד הדת על תילה לקדש שם שמים. ויה"ר שיקויים בנו מקרא שכתוב "אין פרץ ואין יוצאת ואין צווחה ברחובותינו. אשרי העם שככה לו אשרי העם שה' אלקיו", ובא לציון גואל אמן ואמן.

פרק א דברי רבותינו

א"ה: בפרק זה הובאו בקצרה דברי חלק מרבותינו האוסרים בלא אריכות המו"מ שבדבריהם, אלא דברי האיסור ונמוקו שבדבריהם כלשונם. עיקר המו"מ נסוב על דברי שלטי הגבורים שלכאו' מתיר הוא יציאה בפא"נ עפ"י ראיות מן הש"ס, [והיינו דלכו"ע דבר ברור הוא שצריך ראיה להתיר פא"נ, דמצד הסברא יש לאסור, ולא נמצא מי שיאמר דפא"נ מותרת מסברא בלא ראיה], וע"ז באו האוסרים ודוחים ראיותינו לגמרי וממילא אוסרים הם. - שורש האיסור בהרחבה, וכן המו"מ בראיות הש"ג וביאור דבריו יבואו בס"ד מפרק ב ואילך.

כמו"כ הובאו כאן בעיקר האוסרים פא"נ משום דת משה או משום דת יהודית, והיינו מעיקרי איסור פרוע ראש, אך לא הובאו האוסרים מטעמים צדדיים כגון משום לאו דובחוקותיהם לא תלכו או משום מראית עין [ועי' היטב מה שכתבנו בפרק ב ענף ד], שכן מטרת חבורנו לברר גדרי איסור היסודי דפרוע ראש שהוא עיקר הנדון.

א

הגאון מהר"י מינץ קצינלבוניגנן

בספר שו"ת באר שבע (סי' יח) הביא מה שמצא "כתוב בכתיבת יד הרב המובהק מהר"י קצינלבוניגנן" וז"ל: "לא זה הדרך ולא זו העיר שהנחילו לנו אבותינו חכמי המשנה והגמרא והפוסקים ז"ל, מפני שהדבר פשוט הרבה יותר מביעתא בכותחא דמה ששנו היתר להתקשט ולצאת בפאה נכרית בכולי גמ' מיירי דוקא בפא"נ מכוסה תחת השבכה ועל ראשה רדיד כמו השערות הדבוקות לבשרה ממש, כי לא היו רגילות בפא"נ אלא דוקא הנשים ששערן מועט לקשור שיער נשים נכרית לשערן וכו' א"כ בהכרח צריך אתה לומר דכשם דשיער עצמה הדבוק לבשרה ממש מכוסה תחת השבכה ועל ראשה רדיד כך פא"נ זו הקשורה בשיער עצמה היתה מכוסה עמהן תחת השבכה ועל ראשה רדיד מכמה טעמים שאפרש בסמוך, וכו', והלא הרבה דברים אסרו חכמים לנשים מפני מראית העין, ועוד דהא כתב הרמב"ם (בפכ"ד מהל' אישות) ואיזו היא דת יהודית הוא מנהג הצניעות שנהגו בנו"י יוצאה לשוק כו' ואין עליה רדיד ככל הנשים אע"פ ששערה מכוסה במטפחת, וכו' והשתא היאך יעלה על הדעת שיהא מותר לצאת בפא"נ מגולה לחוד טפי ממטפחת דעביד ביחוד לכסוי השער וגם הוא מכסה לגמרי השערות וכו', אבל לעולם איסור דת משה ויהודית במקומו עומד ודרך זה כבושה וסלולה בגמ', וכו'. ע"כ אומר אני לא תאבה לו ולא תשמע אליו כלל ועיקר בכל מה שכתב כי הם דברים בטלים הבל הבלים וכדי שלא יכשל בהם זולתו על כן עמדנו על מקום טעותו".

ובספר דרשות מהר"י מינץ (סוף דרוש הראשון) כתב: ע"כ הזהיר שישמעו לקול מורים אף אם יורו לפעמים במה שלא ייטב בעיניהם, כאילו תאמר עד"מ שלא יגלו שער ראשם

ושלא יתקשטו בפאה נכרית כי שער באשה ערוה ולמראה עין יראה כאילו שער שלהם, ואבותינו ואבות אבותינו מהו בדורותיהם שלא ישאו אפי' הבינדי ממשי שהגוון שלו דומה לשער, הלא יראו מעלתכם כי במקום שנוהגים נשי האומות לכסות שער ראשם והאחיות - נזהרות כמו"כ מלהתקשט בפא"נ. וכבר הרחבתי הדבור בפסק ארוך שעשיתי בנדון זה ואכ"מ.

ב

הגאון רבי ישכר איילינבורג - בעל באר שבע

הביא בספרו (שכאו עליו בהסכמה רבו בעל הלבושים, מהר"ל מפראג ומהר"ם גלאנטי ועוד) דברי מהר"י מינץ הנ"ל, והוסיף עליו וכתב: הגה"ה ואני אוסיף נופך משלי להביא ראייה מכבוארת ומבוררת שאין להשיב עליה, מנדרים פ"ד הנודר משחורי ראש מותר בנשים וכו' ואם איתא שכל הנשים היו רגילות בפא"נ מגולה כדי שתתקשט בשער לחוש עין הרואה כמו שעלה על דעת החכם הנזכר א"כ קשה היאך אפשר לומר שאין נקראים שחורי הראש וכו' אלא מחוורתא כדפירשתי ותו לא מידי.

ג

הגאון רבי בנימין מוספיא בעל מוסף הערוך

בירושלמי כתובות פ"ז ה"ו: ר' חייא בשם ר' יוחנן היוצאה בקפליטין שלה אין בה משום ראשה פרוע, הדא דתימא לחצר, אבל למבוי יש בה משום יוצאה וראשה פרוע; ופירש במוסף הערוך (נדפס יחד עם הערוך) וז"ל: קפליטין - (ירושלמי כתובות פ"ז) היוצאה בקפליטין שלה אין בה משום ראשה פרוע, פירוש בלשון רומי שער ותלתלים ופאה נכרית עכ"ל, והיינו דקפליטין שבירושלמי הוא פאה נכרית, ולפי"ז פא"נ מותרת רק בחצר ולא במבוי [וק"ו ברה"ר] כמפורש בירושלמי. [והביא דבריו במקור חיים (לבעל חוות יאיר) או"ח סי' עה].

ד

הגאון רבי יעקב עמדין (יעב"ץ)

בספרו שאילת יעב"ץ ח"א סי' ט ובהגהותיו לנזיר דף כ"ח ע"א: וכן עיקר לענ"ד דלא עדיפא פאה נכרית מקלתה דבשוק אסורה מדת יהודית כדאיתא בהמדיר. ועי' מה שהאריך לאיסור בח"ב סי' ז-ח, ובספרו מור וקציעה או"ח סי' עה, ובספרו לחם שמים פ"ו דשבת.

ובצוואתו (מכתי"ק בהגהותיו לסידורו עמודי שמים, נדפס בסוף הסידור עמ' קב שנת תשכ"ו): ואתם בני יצ"ו זרע זרע עד עולם, הנני מצוה בזה עליכם ועל דורותיכם אחרים חק עולם ולא יעבור וכו' וכן פאה נכרית (פארוק) יהא אסור לכם וכו', וכל מי מיו"ח שיעבור ע"ד צוואתי ואזהרתי זאת לא יקרא שמי עליו בסודם אל תבוא נפשי ובקהלם לא תחד כבודי ובשם ישראל לא יכנה.

ה

הגאון רבי חיים בנבנשתי בעל כנסת הגדולה

בכנסת הגדולה (אהע"ז סי' כא אות ה) אחרי שהביא את דברי הש"ג: - אבל בבאר שבע דף צג הביא בשם מהרר"ש יאודה קאצינלבוין ז"ל שמחה על קדקד סברא זו והאריך הרבה והעלה לאיסור.

ו

הגאון רבי יצחק לאמפרונטי - בעל פחד יצחק (רבו של הרמח"ל)

בפחד יצחק אות פ: פאה נכרית לנשים נשואות שקורין קרינא"ל או פירוקינו והשגות מהרר"י קצינעלינבויגן נגד המתיר והוכיח בראיות ברורות שאין להתיר הפא"נ לנשואות אלא מכוסה תחת השככה ועל ראשה רדיד, באר שבע דף צ"ג.

ז

הגאון רבי ישראל יעקב אלגוי (אבי הרי"ט אלגוי)

בספר קהלת יעקב (מענה לשון ח"ג אות רמ): שער באשה ערוה אפי' שער חברתה בכלל זה - באר שבע.

ח

הגאון רבי רפאל מילדולה בעל מים רבים

מים רבים (אמסטרדם תצז) חאהע"ז סי' לו: אבל בכא"ש הביא מהר"ר יהודא קצינלבונין שמחה על קדקד סברא זו והאריך הרבה והעלה לאיסור.

ט

הגאון רבי פנחס הלוי איש הורוויץ בעל ההפלאה, ובית דינו

בספר לחמי תודה לבנו הג"ר צבי הירש אב"ד פפד"מ, דף ד: וגם ראוי להוכיח ולהודיע גודל המכשלה אשר זה כמה שנים שיצא הכרוז בבהכ"נ מפי כבוד אמ"ו הגאון זצלה"ה כצירוף שני בתי דינים יצ"ו בחרם על לבישת נשים בפאה נכרית.

י

הגאון רבי משה סופר - בעל חתם סופר

בהגהותיו על שו"ע או"ח סי' עה (מג"א סק"ה): "המעייין בספר באר שבע בפנים יראה כי סוף דבריו נכונים והמה בשם הגאון מוה"י קצינלבונין והוא הוסיף רא"י מנדרים מ"ח ב' גבי שחורי ראש, וכן העלה מהר"י יעבץ לאסור וכו' אבל פא"נ לא עדיף מקלתה דאסור כדאיתא בפרק המדיר".

ובצוואתו (נדפס בספר לב העברי) כתב: "השמרו לכם וכו' ומכ"ש שתזהרו מריעות נשים רעות שמוציאים אפי' שערה אחת חוץ, וגם בפאה נכרית אני אוסרכם איסור גמור".

יא

הגאון רבי יעקב אורנשטיין - בעל ישועות יעקב

בישועות יעקב או"ח סי' עה סק"ג: ולגוף הדין כיון דהך דיוצאה וראשה פרוע מטעם פריצות קאתינן עלה, וכיון שאין ניכר השער של פאה נכרית אם הוא משער גופה או משער נכרית וכו', ומסיק דיש בפא"נ איסור תורה עיי"ש.

יב

הגאון רבי חיים יוסף דוד אזולאי (הרחיד"א)

בברכי יוסף או"ח סי' שג סק"ב: ומה שהביא הא"ר משם השה"ג דמתיר לנשואה לגלות פא"נ, נעלם ממנו דהרב מהר"י קצינלבונין הביאו הרב באר שבע הפליא לתמוה ע"ז. ועי' במחזיק ברכה או"ח סי' עה סק"ב שהביא דברי הגאון יעב"ץ הנ"ל באות ד.

יג

הגאון רבי נח חיים צבי אב"ד אה"ו (בעל עצי אלמוגים ומעין החכמה)
 בספרו עצי ארזים (על אהע"ז סי' כא סק"ב העתיק דברי הש"ג ותמה עליו וסתר ראיותיו
 וכתב: וטעה בזה טעות גדול דלדבריו תיקשי וכו' לכן נראה לי פשוט דאסור לאשה
 נשואה להתקשט בפא"נ, והמורים היתר חדשים מקרוב עתידים ליתן את הדין.

יד

הגאון רבי ברוך ייטלש מפראג בעל טעם המלך

כתשובה מאהבה ח"א סי' מז הביא מה שכתב אליו מחותנו הגאון הנ"ל: שאל אותי אחד
 אם אמת הדבר שאין איסור לנשים לקשט את עצמן בפאה נכרית כו', ואמרתי אליו וכו'
 לא יאות לנשים נשואות מבנות רחל ולאה לעשות כן במקומנו, כי אין זה מדרכי
 הצנועות ולא בשביל נשים כאלה נגאלו אבותינו ממצרים והן הנה בעוכרנו להאריך
 גלותנו וכו' ומדוע נקל במקום שיש גדר שגדרו חכמים בפריצות וגילוי עריות ודת
 יהודית, לכן דעתי אם יש ביד כ"ד למחות דהיינו שידברו על לבם דברי תוכחת מוסר
 ויניעו לבכם לשמוע מוטב.

טו

הגאון רבי אלעזר פלעקלס בעל תשובה מאהבה

תשובה מאהבה ח"א סי' מח כתובתו להגאון הנ"ל: "הנה שאלת איש חכם לב אשר
 נתן ה' חכמה ע"ד פאות נכריות אשר חדשים מקרוב מקילין נשים נשואות ומעלתו הרב
 נ"י הרחיב באר רחובות בפלפול עצום ורב להחמיר בה מאד", עי"ש שהאריך להעמיד
 דברי הש"ג שהתיר רק בפא"נ בצדדין שלא במקום שיער "אבל לעשות קלעי שער כעין
 פרוק"ן של האנשים אפשר גם הש"ג לא מצא סמך היתר כאשר בארתי למעלה, א"כ כל
 הפוסקים בחדא מחתא ולא פליגי, כולם שפה אחת ודברים אחדים. לכן לעשות קלועים
 משערות המכסים כל הראש ונראין כפרועי ראש אין דעתי נוטה כלל להקל".

טז

הגאון רבי משה בעל פרדס הבינה

בספרו הנ"ל חלק מטעי משה דף עג, אחרי שהביא דברי התשובה מאהבה כתב: ולדעתו
 כל מקום שנמצא בדברי אחד מן הפוסקים איזה היתר כמו הש"ג והרמ"א והמג"א וכו'
 הוא רק על הפיאות (חוץ לצמתן), אבל לעשות פארוקען הוא איסור גמור מכמה טעמים
 שנראות כפרועי ראש, ובפרט שהגאון מהר"י קצינלבוויגן והגאון באר שבע והגאון
 יעב"ץ כולם אוסרים וא"כ מאן ספין וחשיב לחלוק עליהם.

יז

הגאון רבי צבי הירש אורנשטיין - בעל "ברכת רצה" נכד הישועות יעקב

בספר ישועות יעקב (אהע"ז סי' כא): אשר הוגד לך ידי"נ משמי כי הקלתי לנשים לשאת
 פאה נכרית כי גם שער עצמו אין איסורו ברור באופן כזה ששאר הראש מכוסה - שקר
 הוגד לך וכו', ולמען ברור הדברים כשמלה הנני באתי בזה לחקור אחר מקור הדברים,
 יען כפי אשר ראיתי והתבוננתי מצאתי כי נבוכו בזה רבים וכן שלמים כי לא ירדו לעומק
 דינים אלו ולא בררו אותם בשרשם וכו' וכו'. אולם בגוף הדבר שכתב הגאון בעל ש"ג
 להתיר פא"נ כבר מחו אקדקדו האחרונים ז"ל ודחו ראיותיו וכו', ומצד הסברא אמינא

לאסור פא"נ לפמש"ל בשם הרא"ש ז"ל לחלק בין אלו השנויים במשנתנו דיוצאת שלא בכתובה לשאר עוברת על דת דבאלו מלבד האיסור יש ענין פריצות וא"כ בפא"נ כיון שאינו ניכר אם הולכת פרועת ראש פריצותא מיהו הוי וכו'.

יח

הגאון רבי משלם זלמן הכהן אב"ד פיורדא (תלמיד ה"תומים")

בספר שער הזקנים (להג"ר וואלף המבורג תלמיד הגאון הנ"ל) ח"א דף מג: והיה הרב מהרז"ך [הג"ר זלמן כהן הנ"ל] שרוי בצער על עם ה' ועל בית ישראל שנפלו בחרף וכו', אודות הנשים אשר דעתן קלות ולבשו אדרת שער למען כחש כו' ושער באשה ערוה וכתוב כי יראה כך ערות דבר וכו' כי בזה"ז שהולכין בטיול כל היום אין היתר לדברי הכל דאסור לצאת בפא"נ.

יט

הגאון רבי צבי הירש הורוויץ אב"ד פראנקפורט (בן ההפלאה, בעל מחנה לוי) בספרו לחמי תודה דף יט ע"ב: והנה כבר הוכחתי כמה פעמים על המנהג הרע שנשתרכב בעו"ה אצל מקצת הנשים שנושאין פא"נ וכו', הלא המה מכשילין אנשים ומחטיאים רבים בהרהורי עבירה שקשין מעבירה.

כ

הגאון רבי אברהם תאומים (בן בתו ותלמידו של הגאון מליסא)

כשו"ת חסד לאברהם (מהד"ת אהע"ז סי' פז): מכתבו הטהור קבלתי ונתעורר כבודו ע"ד מה שנהגו הנשים ללבוש פיאה נכרית כראשם עד שנראה כאילו הם הולכים בשערות עצמן מגולה ודבר זה שאבותינו נהגו בו איסור באו פריצים וחללו גדרן של ישראל, והאמת עם כ"ת כי המכשלה הזאת תחת יד חכמי הדור מובטחני בבנו"י הכשרות ישמעו לקול הורים בכל אשר יגזרו אומר עפ"י דתוה"ק, וע"כ אני הקטן יוצא תחלה לברר בקצרה כי חלילה להקל בזה, ופשיטא שיש בזה איסור דרבנן וחוששני עוד מאיסור דאורייתא וכו', אבל לפעד"נ שיש בזה איסור דאורייתא לפ"מ שפירש"י בכתובות שם אזהרה לבנות ישראל שלא תצא בפרועת הראש מדעבדינן לה הכי לנוולה מדה כנגד מדה כמו שעשתה להתנאות על בועלה מכלל דאסור, וכיון דעיקר האיסור משום פריצות שהיא מתנאית לבני אדם מה לי שער עצמן או שער נכרית שעשויות באופן שנראין כשער עצמן, תורה אחת להם ואסור מה"ת, ואין מקום לחלק בין שערות עצמן לפא"נ שנראין כשערות עצמן הואיל וקישוט זה אסרה תורה וכו', ע"כ כל מה שיש בידו למחות יעשה ולגדור פרצות ישראל ולמנוע בנו"י הכשרות מלצאת בפא"נ השומע ישמע והחדל יחדל ואנחנו נקיים, והעובר חטאו ישא, וכל השומעים לדברינו יתברכו מאלוקי' אמן.

כא

הגאון רבי חיים הלברשטאם - בעל דברי חיים

כשו"ת דברי חיים (ח"ב סי' נט): שאלה, אם מותר לאשה לילך בפא"נ לשוק. תשובה, כבר האריכו בזה בספר באר שבע ובכל האחרונים ורובם מסכימים לאסור, ועי' בכנה"ג באהע"ז [סי' כא] שרבו האוסרים, וכן בעצי ארזים אוסר, ויותר מזה מבואר בר"ן בכתובות ובריטב"א שם מובא באסיפת זקנים שאפי' לתת חתיכת משי וכדומה על הפדחת שיהי' דומה לשיער אסור דזה הוי דת יהודית וכו', ולכן בודאי אסור לצאת בפא"נ והוא דת יהודית. ועי' ביו"ד ח"א סי' ל שכתב: ואך באמת אין אנו צריכין לזה

כי ידעתי בכירור בהיותי אצל מו"ח ז"ל במערהרין שגם שם לא הלכו במלבושי פריצות כזה ח"ו, וכפי ששמעתי אז לא נמצאת בכל מדינת אשכנז שום אשה חשובה לילך בשערות ופאה נכרית רק איזה מנקלי העם פחותי הערך והיו לקלס, ורק בעוה"ר מקרוב נשתרכב המנהג הזה מן האפיקורסים.

כב

הגאון רבי אריה ליביש הורוויץ

בשו"ת הרי בשמים (מהדו"ק סי' לו): קונטרסו היקר הגיעני תמול שלשום ומחזיקנא טיבותא מלא חפנותא, ואפריון נמטי"י אחרי רואי כי העיר ה' את רוחך ונשא לבך אותך בחכמה לאדפוסי אידרא קונטרס אסיפת חכמים מכל חכמי דורנו שיחיו לאסור איסור על נשי עמנו לבל תשאנה על ראשן פאה נכרית הנקרא שייטעל, וגם אותי קראת להיות אמרתי צרופא בצירופא דרבנן לחוות לו דעי עפ"י דתוה"ק וחשתי ולא התמהמהתי למלאות משאלתו. ומאריך ומסיק לאיסור.

כג

הגאון רבי מנחם מנדל מליבאוויטש - בעל צמח צדק

במשניות פ"ג דברכות: וקצת ראייה דכפא"נ לא שרי רק בחצר מדאמר"י בשבת (ס"ד ב') הכל בכבול, ואמאי עזיב פאה נכרית, אלא דכפא"נ גם בחול אינו מותר רק בחצר.

כד

הגאון רבי יצחק דוב הלוי במברגר

בשו"ת יד הלוי חיו"ד סי' קכד: מכיון שגדולי הפוסקים אוסרים וכמ"ש הבאר שבע והתשובה מאהבה והרב מהרז"ך בספר נחלת אבות התרעם על המקילין, פשיטא ופשיטא שאחר הוראות גדולים אלה אין לנו להקל.

כה

הגאון רבי שלום מרדכי הכהן (מהרש"ם)

דעת תורה או"ח סי' עה: ועי' תשו' ד"ח יו"ד סי' נט שכתב דרוכם מסכים לאסור פאה נכרית וכו' דאפי' לתת חתיכת משי על הפדחת שיהא דומה לשער אסור דזהו דת יהודית, ולפי"ז יש ליזהר בק"ש ובהמ"ז ושאר ברכות שלא לברך נגד אשה המלוכשת כפא"נ אך בעצימת עינים אולי יש להקל.

כו

הגאון רבי שלמה יהודא בעל תשורת שי

תשורת שי סי' תקע: שאלה, נשים הצנועות ונוהגין סלסול בעצמן שלא ליתן על ראשן פא"נ אם מותרין בקונסט האר שייטיל העשוי מאיזה צומח בארץ לא משיער רק דומה ממש לשיער. - לענ"ד אינו סלסול אלא מדינא אסור וכו', ממילא יש בה משום פריצות ודת יהודית אם לא ניכר שאינן שערות אף דמשום מראית עין ליכא אם כל נשי העיר עושין כן כיון דידועות מ"מ משום פריצות יש ועוברות על ד"י. ועוד כו' יש לחוש משום מראית עין משום אורחים דעוברים ושבין וכו'.

כז

הגאון רבי יצחק אבולעפיא אב"ד דמשק

בשו"ת פני יצחק ח"ו אהע"ז סי' ו: דן על מנהג עירו שלובשין פא"נ בחצר שלכאו' נראה

שנהגו כד' השה"ג, אבל עינינו רואות להרכב באר שבע שדחה דבריו בשתי ידיים וכן היעב"ץ והברכ"י באופן שכל הפוסקים דחו ד' השה"ג, ובמילתא דאיסורא אין לסמוך על השה"ג להתיר נגד ד' האחרונים, ועיי"ש שמיישב מנהג עירו שמאחר שברה"ר מתכסות ברדיד מכף רגלן ועד קדקדן ועד בכלל ורק בחצר מתקשטות בפא"נ אפשר דכו"ע יודו דשרי בחצר שאין רבים בוקעין בו. וסיים שאף השה"ג לא התיר אלא בחצר.

כח

הגאון רבי אהרן קריספין

בבית אהרן אהע"ז מערכת הפ' אות א: וא"כ מי יערב לכו להתיר בקום ועשה נגד ארייותא אילין.

כט

הגאון רבי יחזקאל שרגא הלברשטאם אב"ד שינאווא

בספר דברי יחזקאל עה"ת בדרוש לשבועות: ועתה ראיתי כי מוכרח אני להגיד כי איסור גדול יש לבנות ישראל לילך בכגדי פריצות ובפאה נכרית וכל איש ישראל מחויב למחות באנשי ביתו בכל כוחו, המקום ירחם עלינו ויסיר המכשלה הזאת מעלינו.

ל

הגאון רבי ישכר דוב רוקח מבעלזא

מתוך דרשה שנדפסה בקונטרס דיבורים קדושים: כי ידוע לכל חומר האיסור מהנשים ההולכות בשערות שלהן כי מופסק בשו"ע שהיא נקראת עי"ז עוברת על דת משה ויהודית ויוצאות בלי כתובה, והנה כל מי שלומד שו"ע ביראת שמים רואה היטב שאין חילוק בין שערות עצמן לפא"נ שנקרא שייטעל, ונדפס כעת בשו"ע הגהות חת"ס ופוסק ג"כ שאין חילוק בין שערות עצמן לפא"נ, גם בספר עצי ארזים שהי' גדול הדור ומפורסם פוסק ג"כ הכי שאין חילוק, וכ"כ בס' באר שבע. ע"כ צריך כל איש לעיין היטב על בני ביתו בזה.

לא

הגאון רבי מאיר א"ש - בעל אמרי אש

אלו הן הדברים אשר צוה רבינו מאיר א"ש לפני מותו לזרעו אחריו, ואמר בזה"ל: מה אצוה לכם, שתלמדו בהתמדה או שתהיו עובדי השם, זה תבינו מעצמכם, אך זה אצוה לכם מאד, תזהרו להיות עוקר הרים על מנהג קל שבקלים, והנשים ישמרו מללבוש פאה נכרית ח"ו, עכ"ל (לב העברי ח"א דף פא).

לב

הגאון רבי אליעזר זוסמן סופר בעל מלאה קטרת

באגרת הקודש שכתב לבנו הגרש"ס זצ"ל הנדפס בריש ספר מהר"ם סופר עה"ת: שלא תלך האשה בפאה נכרית או קונסט האר (שערות מלאכותיות) כי הכל פריצות ויצה"ר.

לג

הגאון רבי צבי הירש שפירא - בעל דרכי תשובה

בשו"ת סו"ס תפארת בנים עה"ת סי' ב - ע"ד שו"ב שאשתו מתקשטת בפא"נ ורוב בני העיר מסכימים, ומיעוט ממאנים מלקבלו, השיב: הדין עם מע"כ ואחוזת מרעיו שלא לקבלו לשו"ב כו' כי הוא עון פלילי ובס' עצי ארזים כתב דהמקילין עתידין ליתן את הדין

וכו' ומעתה בשו"ב שצריך להיות יר"ש מרכיב ואם ראינו שמיקל בזה הרי נראה בעליל שהוא קל וכו'.

לד

הגאון רבי חיים אלעזר שפירא אב"ד מונקאטש בעל מנחת אלעזר

בספר נמוקי או"ח סי' עה: ועי' בדברינו בשו"ת מנח"א ח"ה סי' לה [עודנו בכת"י] באריכות ע"ד מג"א אלו וכו' ודברי הכאר שבע נכונים וראיתי ג"כ לגדולי אחרונים בזמננו שכתבו ג"כ בהרכבה תשובותיהם שיש לגדור גדר שלא לילך בהשערות נכרית כי שומר נפשו ירחק מהם עכת"ד. ובס' שולחן העזר ח"ב סי' ט בשמלה לצבי סק"א העתיק מה שראה בתשו' מנח"א ח"ה בכת"י, דהעיקר כשיטות דפא"נ אסורה מן התורה.

לה

הגאון רבי משה יהושע ליב דיסקין

בשו"ת מהרי"ל דיסקין קונ' אחרון סי' רג: עי' שלטי הגבורים פ' כמה אשה דבשער תלוש שרי, ונ"ל דדוקא דניכר לכל שלא נעשה משער של עצמה אבל בלא"ה ודאי אסור, כדקיי"ל לאסור בדם דגים ובכמה דוכתי משום מראית העין, ובפרט לענין איסור ערוה שהוא חשש הרהור, גם בלא"ה י"ל דשם רק לחצר אמרו ובאינה מעורבת אבל לרה"ר עדיין מנ"ל. [עי' בדברינו פ"ב ענף ד].

לו

הגאון רבי שלמה אליעזר אלפונדרי

בשו"ת הסבא קדישא ח"ב סי' א: ולכן מפני פחד ה' והדר גאוננו דברתי על לב כמה מיראי ה' ותופשי התורה לומר להם דהעיקרא דמילתא בפאה נכרית אין להתיר וכו', שכל הבאים אחרי הרב שלטה"ג לא קבלו עליהם היתר זה ונהגו בו איסור מכמה דורות, וגם אבותינו ואבות אבותינו עם שידעו סברת הרב המתיר לא הי' מי שמלאו לבו לנהוג היתר וכו', גם שמענו מפי מגידי אמת שבסוף ימיו של מרא דאתרא הדין ז"ל באה אשה אחת מארס צובה וגלתה את ראשה בפא"נ, והרב הנ"ל הרעיש את העולם בחרמות ובאלות ובקש להעניש אותה וברחה מהעיר וכו'. חס לבי בקרבי ומה אענה ומה אומר על אודות הזמן שהגיע לידי מדה זאת, שהאנשים אשר הם צריכים לסייע ע"ד כבוד השי"ת המה כשלו ונפלו ואין איש. שם על לב, ואפי' מי שתופס ספר יתלה עצמו באיזה סכרא דחוייה מהפוסקים להורות היתר לעצמו ולאחרים ומקלו יגיד לו, גם בוש לא יבושו, וכו' דבאמת אסור הפאה כמו שער שלה.

לז

הגאון רבי יצחק אייזיק מספינקא

בשו"ת חקל יצחק סי' פא: ע"ד הנשים אשר מקרוב נהגו את עצמן לישא על ראשן "זשיאאן" והוא נעשה ממין הנראה כשערות וכו', דיש מקום לומר דהוא אסור מדאורייתא דהא הוא דמי ממש לשער שלה וכל הרואה אותן ידמה בעיניו כאילו הן שערותי', ע"כ יש בי' איסור מדאורייתא משום פריצות כמו בראש פרוע לגמרי וכו', ולענין דינא מסיק התשובה מאהבה דגם הש"ג והרמ"א לא התירו בפא"נ כעין פריקע וכו' והו"ד בשד"ח שם ס"ג, ועיי"ש ס"ב שכתב כי עון זה מביא מגפה ר"ל כי מגפה ר"ת מ'פני ג'לוי פ'את ה'נשים וכו', סיומא דפסקא, הליכה ברה"ר או במקום שרכיב בנקעין בו בפאה נכרית הדומה לשערות של גופה ונראית כפרועת ראש, לכו"ע אסור מדת

יהודית ויוצאה בלא כתובה ואולי הוא אסור מדאורייתא וכו', ע"כ יאזר נא רו"מ כח ויצרף עמו היראים שבעירו לבטל המנהג הרע הזה, וכל השומעין ונזהרין יתברכו בכני חיי ומזוני אכ"ר.

לה

הגאון רבי הלל ליכטנשטיין אב"ד קאלמייא

בספרו אבקת רוכל ח"ב כלל ב פרט א: מכאן תוכחה לכמה מקומות שנהגו הנשים מנהג בורות לישא על ראשם בשוק תכשיט הנקרא פרוק או שייטל שכולה נעשה משיער ואין ניכר עי"כ בין פנויה או נשואה וכו', וגם לענ"ד שיש לדון בד"ז שהוא גם איסור תורה לא יהיה כלי גבר על אשה שתהא דומה לאיש כדי שתלך לישב בין הנשים כו', הי"נ י"ל ע"י שהולכת בפרוק תלך לישב בין הפנויות כבתולות וכמה פריצות יכול להסתעף מזה. ובספרו שירי משכיל כלל ה פרט ט: ובכלל הסתות עמלק וכו' שטורח ומפתה לנשים שיהיו בבחינת גבהו בנות ציון שתלכנה נטויות גרון ומשקרות עינים ולקשט בתכשיטים ובמלבושים כאחת הפרצות והשרות, הגם שהם בגדי שחץ וגאווה ולא מדרכי הצניעות וגורמין להבעיר היצה"ר בלב רואיהם, ועי"כ הולכין מעט מעט מדת יהדות מדרכי הצניעות ומשנים מדרכי אמהות הכשרות להתקשט אף בפא"נ הגם שהיתר דבר זה רפוי מאד וכו', ואחרון הכביד שהוא פריצות ועזות גדול שאין ניכר בין פנויה לנשואה.

לט

הגאון רבי יקותיאל יהודה טייטלבוים בעל ייטב לב

בספרו ייטב פנים מאמר דורש טוב אות ד: ויותר מהנה הנשים עושים חדשות שהולכין בגילוי הראש בדבר הדומה לשיער וכפאה נכרית רק על קצה הראש סמוך למצח יש להם כובע וכו' וגם עתה אני מבקש ומזהיר לבל יוסיפו ללכת במלבושים כאלו, ומה שעבר הוא רחום יכפר וכו'. ועוד שם בתוכחת מוסר ליי"ג מדות אות כח: לכן הנני להזכיר את הנשים ולבקש מאתם ולהזהירם לבל ילכו בראשיהם כאשר עד עתה כי כפי הנשמע הוא פריצות גדול אוי לעינים וכו' יש מהן שהולכין בפא"נ שג"ז אסור כמ"ש בס' באר שבע באורך וכו', וכבר אמרתי שזה שאמרה תורה חדשים מקרוב באו לא שערום אבותיכם בהליכות כאלו עוד יתכן לשון שער בשין שמאלית והכוונה שלא הלכו אבותיכם בשערות כמו עתה.

מ

הגאון רבי אברהם חיים איינהורן

בסוף ספרו שערי טוהר על הל' נדה: גם בענין שבנו"י יוצאות בפא"נ לרה"ר כבר העלה להלכה בשאלת יעב"ץ סי' ט ובד"ח ח"ב סי' נט דאסור ויש בה משום דת יהודית, וכ"מ פשטות השו"ע באהע"ז סי' קטו ס"ד וכו', וכ"ש בזה"ז שמתקנין השיער להיות דומה ממש כמעשה הפריצות בודאי אסור מן התורה כמש"כ בד"ח ח"א סי' ל.

מא

הגאון רבי אלעזר - בעל שמן רוקח

בצוואתו הנדפסת בספרו יבין שמועה עה"ת (קראקא תרס"ד): ואני מזהיר באזהרה שש מאות ולזרעי אחרי עד עולם שהנקבות לא ילכו ח"ו בדרכי הפריצות ההולכים בפאה נכרית ובידים מגולות וכהנה מנימוסי האומות, חלילה וחלילה לכם מעשות כזאת אך תלכו בצניעות כדת משה וישראל וכדת יהודית.

מב

הגאון רבי יוסף תאומים - הפמ"ג

אף שהפמ"ג באו"ח א"א סי' ע"ה סק"ה כתב דאף שיש אוסרים פא"נ מ"מ במדינות שיוצאין בפא"נ מגולה יש להם על מי לסמוך, הנה נמצא לפני זמן מה שבספרו "אם לכינה" (עד עתה בכת"י ועומד להופיע בדפוס בע"ה) חזר בו ואוסר לגמרי אף במדינות שרגילין לצאת בפא"נ, משום מראית עין ומשום דת יהודית, וז"ל (באות "כתובה"): "והנה באו"ח כו' רמזתי בפריי שם למ"ש המ"א בסי' ע"ה אות ה' דפא"נ שרי דלא כב"ש, ואמנם עתה ראיתי להתבונן בו וכו' - כללא דמילתא פרוק יש לגזור מראית עין אטו פרוע ראש דהוה ד"ת וגם דת משה, כל שאין מכוסה כדרך שאר נשים אע"ג מטפחת על ראשה הוה דת ישראל עכ"פ וכו', ע"כ נראה לי איסור גמור כו' מכמה טעמים דכתיבנא, ומה הנאה להם ומה טעם בזה ולהשומעים תבוא אליהם ועליהם ברכת טוב וכל אשה יראת ה' ובעלה ת"ח מצוה להוכיחה ולפייסה לציית בעלה ודי בהערה זו".

ובאות "צעף" חזר והאריך בזה וכתב: וההיא דפאה נכריות יש כמה תירוצים ועמ"ש באות כו' כתובה באורך מזה או שכל בני מדינה מקדמת דנא מקודם מתן תורה ועד עתה הנהיגו כך אפשר אין זו עוברת על דת יהודית מיירי ג"כ שיש סימן מובהק שאין משערה דאל"כ יש מראית עין וכו', וסיים: "וודאי כל בנו"י כשרות ומקשטות לפני בעלה לא ח"ו בפני אחרים ובזכות נשים צדקניות תבוא הגאולה כימי קדם ב"ב אמן". [דבריו במלואם יבואו בס"ד לקמן פרק ח'].

הגאון רבי יואל טייטלבוים

אב"ד דק"ק סאטמאר בספרו דברי יואל פ' בראשית

ובעוה"ר ע"י שהדורות מתמוטטים ומתמעטים, היה באמת הצורך וההכרח לעשות גדרים וסייגים יותר, וזכור אני שזה כחמש עשרה שנים בעירנו נמנעו מלהשתדך עם מי שב"ב לובשת שייטל, מיראתם שגם בתה תעשה כמעשה אמה, ועכשיו בעוה"ר כבר התירו לעצמם גם פרושים ונתרבתה המספחת הזאת גם בבתי החרדים.

הביטו וראו מה שכתב הגאון בעל מחנה לוי שהיה אב"ד בפראנקפורט, שהביד"ץ בעירו יצאו בחרם נגד כל אלו הלובשים פאה נכרית, וברור שבימיו לא נמצאו אף יחידים שעברו על החרם, ועכשיו ראו איך ירדו הדורות אחורנית אלף מעלות ועוד יותר, והגורם לזה על שהתחילו ליסוג אחור מעט מעט, והקילו בשמירת הגדרים והסייגים, וראו מה עלתה בידם.

והנה דברנו עד כה מהחיוב לעשות גדרים וסייגים, אבל באמת כבר פסק הסמ"ק דדבר שיש בו משום לתא דפריצות אסור מדינא משום ובחקותיהם לא תלכו, ובתשובות חת"ס חאו"ח (סימן ל"ו) הביא מתשו' מהר"ם אלשקר שצווח השואל על מנהג נשותי' בארץ ישמעאל שיוצאות הנשואות בשורה א' של שער בין האוון לפדחת תלוי לה, וכתב המהרי"ק ע"ז שגם בימי חכמי הש"ס יצאו כן עפ"י הערוך בפ' חזקת עיי"ש, וסיים החת"ס זל"ה דבארצותינו שהמנהג עפ"י הזוה"ק להחמיר בגלוי שער, המנהג עוקר הלכה וכו' ויש לחוש לרבוצת האלה האמור בזוהר הק' פ' נשא, ומי שחפץ בברכה ירחיק ממנו עכ"ל. ובפרט במדינתנו שקבלנו עלינו הוראת הדברי חיים זל"ה שאוסר לצאת לשוק בפאה נכרית, וכל הדומה לשער אסור משום דת יהודית, וכיון שנהגו אבותינו כן הוי המנהג הלכה קבוע, ואסור מדינא כמ"ש החת"ס זל"ה בשם מהרא"ש בסימן הנ"ל.

מפי השמועה

מרן הגרי"ז מבריסק בדברו בענין פא"נ אמר: "דער היתר פון שייטלען איז זייער א שוואכער היתר - נאר הנח להם לישראל וכו'" [היתר הפא"נ הוא היתר חלוש מאוד (והדגיש והאריך במילה "מאוד") - אלא הנח להם לישראל מוטב שיהיו שוגגין וכו']. (מפי בנו הגאון שליט"א).

מרן החזו"א זי"ע אמר: "ס' שמעקט מיט א דאורייתא" [פאה נכרית יש בה ריח של איסור דאורייתא]. (מפי אחד מבאי ביתו הקרובים שליט"א).

רבינו החפץ חיים הזהיר לב"ב בפירושו שלא לצאת לחוץ בפא"נ מגולה (אוצרות ירושלים חלק קמ"ז מפי נכד הח"ח ששמע מפי זקנתו).

ושמעתי למורי הגאון רבי יצחק זעקי"ל (פאללק) זצ"ל בהתווכחו עם תלמיד חת"ס על סדר דברים שיצאו מפיו בדרשה אחת כשהחל להתפרץ פאה נכרית ועבירה גוררת עבירה לילך פרועות ראש, אמר הוא ז"ל סדר דבריו הי' לברך כל מי ששומע לדבריו לילך בצניעות בדרך דורות ראשונים יזכה לבנים מהוגנים ויתברכו בכל ענינים, והרים קולו בכח "מכלל לאו אתה שומע הן", וכל העם אחוזם חיל ורעדה בשמעם דברים אלו יוצאים מפיו בליל כל נדרי בקדושה וטהרה (מתוך בכתבו של הגה"ק מרי"ץ דושינסקיא הנדפס בספר זכרון למשה).

מעשה במי שבא לפני בעל ה"הקהילות יעקב" הגרי"י קנייבסקי זצוק"ל וביקש להוציא מפיו היתר לפאה נכרית, והגרי"ק סירב בתוקף להורות היתר בדבר, שאל הלה: ומה עם נכדותיו של הרב היוצאות בפא"נ?, ענה הגרי"ק: "אל תיקח מהן ראייה כל עיקר, כי הן לא שאלו אותי כלל בזה". - וידוע כי דברים אלו אמורים גם ביחס לבני-ביתם של הרבה גדולים שיצאו בפא"נ שלא על דעתם ובניגוד לרצונם אלא שב"ב לא שמעו בקולם, ואין כאן מעשה רב ולא כלום, (וכפי שכבר המשיל בזה חכ"א כי יצה"ר במקום שיצטרך לטרוח ולהסית כל אחת ואחת מנפרד ללבוש פא"נ, בחר להסית את הרבנית שעיי"ז ממילא כבר יבואו כולן לחקוטה), וכידוע בזה עדויות רבות מאוד. וגם אלו שלא מיחו ולא הביעו את התנגדותם הי' זה משום שסברו שיש מתירים ואין חובה למחות, אך כ"ז אינו אלא לפני שנתפרסם דעת האחרונים שאף המתירים לא יתכן שנתכוונו לרה"ר [עי' באורך מפרק ג' ולהלן] ולפני שנתגלתה חזרת הפמ"ג, ואשר אחרי זה הלא נפל התירא בבירא. וכ"ז מלבד מה שהבאנו בפתח השער מתני' וגמ' דריש מס' הוריות, ומדברי הריטב"א בשם הרא"ה ש"במנהג להקל לעולם אין חוששין לו ואפי' היה ע"פ גדולים שבעולם" עיי"ש, ודבריו הברורים והבהירים של מרן החזו"א באו"ח סוף סי' ט' וז"ל: "ואמנם חמורה היא ההלכה ולא ניתנה להיקבע עפ"י סיפורים, אלא העיקר העיון בגמ' ופוסקים ומסירת נפש להבין קשט אמרי אמת".

"אדמו"ר רבי ישראל אבוחצירא הקפיד מאוד על הנשים הנשואות שיכסו ראשן כדרך אמותינו הקדושות במטפחות, ואת כל שער ראשן שלא תראה אפי' שערה אחת. ומעשה היה שאחת מנכדותיו החלה ללבוש פאה נכרית, רבינו אסף את כל בנות המשפחה והטיף להן מוסר באומרו: האם אתן חושבות לרמות את הקב"ה בלובשכן פאה נכרית וכאילו בזה אתן יוצאות ידי חובת כיסוי הראש, א"כ דעו לכן: כל אשה הלובשת פא"נ ואפי' רק חצי פאה - מכינה לעצמה חומר הסקה שבו ישרפו אותה בגיהנם" (מתוך ספר הסבא קדישא). [והשווה לדברי הח"ח בגדר עולם סוף פ"ג וז"ל: "וכן אומרת הגמ' במס' סוטה ח' ע"ב במדה שאדם מודד בה מודדין לו, אבשלום חטא בשערו ונתלה בשערו וכו' עיי"ש, ולפ"ז בעניננו, שהחטא הוא מצד שערותיה המגולות לעיני הכל, בוודאי כל אחד ואחד מהמשחיתים שנבראו מהשערות יענישה אח"כ בשערותיה גופא בגיהנם" עכ"ל]. ומדה טובה מרובה. ובזכות נשים צדקניות תבוא הגאולה כדברי הפמ"ג הנ"ל על ענין זה.

פרק ב

מקור איסור פרוע ראש גדרו ומעמו
ומעמי איסור פאה נברית

בועלה מכלל דאסור, א"נ מדכתיב ופרע מכלל דההוא שעתא לאו פרועה הות שמע מינה אין דרך בנות ישראל לצאת פרועות ראש וכן עיקר, ומתמצת הגמ' – דאורייתא קלתה שפיר דמי, דת יהודית אפי' קלתה נמי אסור [פירש"י, קלתה. סל שיש לו מלמטה בית קבול להולמו בראשו ובית קבול מלמעלה לתת בו פלך ופשתן]. ע"כ.

מבואר מזה שאסור מדאורייתא לאשה נשואה לצאת בראש פרוע לגמרי אלא צריכה לשים "קלתה" בראשה, ומדת יהודית אין זה מספיק ובעינן כיסוי יותר טוב מקלתה. (אמנם לא נתפרש איזה כיסוי בעינן. ובפשטות לא ראתה הגמ' צורך לפרשו מכיון שהיה מעשים שבכל יום וכולן הלכו כן, ורק את אופני האיסור לפי מדרגותיו – דת משה ודת יהודית – פירשו. וכמש"כ הרמב"ם בפיה"מ במנחות ריש פ"ד – "לפי שהיו הדברים האלו מפורסמים בזמן חברו המשנה והיו ענינים ידועים ונהוגים ביד כל העם פרט וכלל ואין ענין מהם נפלא משום אדם וע"כ לא ראה לדבר בהן" וכו' יעו"י"ש). והמשנה מיירי כשיוצאת בקלתה בלבד ועוברת על "דת יהודית" וזה נקרא במשנה "יוצאה וראשה פרוע".

[הציוור של "קלתה" מבואר ברש"י הנ"ל שזהו סל שיש לו בית קיבול מלמטה ומניחה אותו על ראשה, וברש"י מהדו"ק (מובא בשיטה שם) מוסיף שהחסרון שיש בקלתה (שעל כן אינו מספיק מדת יהודית) – "דאי אפשר שלא יראו שערותיה בין הנסרים" וכן כתב בתרומת הדשן (סי' י') שזהו סל וחלול בכמה מקומות לפי שאינם

ענף א: סוגיא דכתובות דף ע"ב

איתא במשנה בכתובות (ע"ב.) – ואלו יוצאות שלא בכתובה העוברת על דת משה ויהודית. ואיזו היא דת משה – מאכילתו שאינו מעושר ומשמשותו נדה ולא קוצה לה חלה ונודרת ואינה מקיימת. ואיזוהי דת יהודית [פירש"י, שנהגו בנות ישראל ואע"ג דלא כתיבא] – יוצאה וראשה פרוע, וטווה בשוק, ומדברת עם כל אדם וכו'. ע"כ. וז"ל הרא"ש שם (סי' ט') – "האי דעוברת על דת משה ויהודית אין לה כתובה, היינו בדבר שהיא מכשילתו כי הנך דמתניתין וכיוצא בהם, כגון שהאכילתו חלב או דם וכן נודרת ואינה מקיימת בשביל בניו [דבעוון נדרים בנים (קטנים) מתים, גמרא]. אבל אם היתה עוברת בשאר עבירות כגון שהיא עצמה אכלה דבר איסור לא הפסידה כתובתה. ודת יהודית משום חציפותא ומשום חשד זנות הוא דמפסדה". עכ"ל. ובמאירי שם כתב – "כלומר לא סוף דבר בזינתה תחת בעלה שאיכדה כתובתה אלא אף העוברת על דת משה ויהודית וכו' ואחר כך פירש פרטים שבדת יהודית וכולם ענינים של צניעות ומתורת שהם דברים של פריצות ויוצאים מהם דרכים ושכילים לזנות" וכו'. וע"ע שם באורך.

ומקשה הגמ' שם – ואיזוהי דת יהודית יוצאה וראשה פרוע, ראשה פרוע דאורייתא היא [פירש"י, ואמאי לא קרי לה דת משה] דכתיב ופרע את ראש האשה [פירש"י (סוטה ח'), ופרע. בכל מקום לשון גילוי הוא] ותנא דבי רבי ישמעאל אזהרה לבנות ישראל שלא יצאו בפרוע ראש [פירש"י, אזהרה. מדעבדינן לה הכי לנוולה מדה כנגד מדה כמו שעשתה להתנאות על

כתבו: "שׁרוֹבֵן הוֹלְכוֹת בַּחֲצוֹן בַּפְּרִיעַת הָרֵאֵשׁ כִּיּוֹן שֶׁאֵין שֵׁם רוֹאִין", וְכֵן כָּתְבוּ שֶׁאֵר הָרֵאֵשׁוֹנִים וְהַפּוֹסְקִים – הַגְּהוֹת אֲשֶׁר־י בִּשְׁם מֵהַרִּי"ח וְהַרְשֵׁב"א וְהַמְאִירִי וְתִרְוֵה"ד סִי י, וְכֵן מְפּוֹרֵשׁ בְּב"י אַה"ע סִי קט"ו וּבְד"מ שֵׁם אוֹת ד' וְכֵן פֶּסֶק הַמַּג"א בְּאו"ח סִי ע"ה ס"ק ד'. וְכֵן מִשְׁמַע בְּרִי"ף וּבְרֵא"ש שֵׁם – עֵינֵן בִּי הַגְּר"א אַה"ע סִי קט"ו ס"ק י. וְאֲכַמ"ל). – וּמִתְחַדֵּשׁ גִּדְרֵי אֲמִצְעֵי שְׁבַמְבוּי אֲסוּרָה לְצֵאת בִּשְׁעוֹתֶיהָ, אֲבָל מִסְפִּיק שֵׁם קִלְתָּהּ וְדֹלָא כְּבִשׁוּק. [וְדִין פְּרוּעַ רֵאֵשׁ בְּמַבּוּי אִם הוּא מִדַּת מֹשֶׁה אוֹ מִדַּת יְהוּדִית לֹא נִתְפָּרֵשׁ בְּגַמ', וְעֵינֵן בְּב"ש אַה"ע סִי קט"ו ס"ק ט' וּבִט"ז שֵׁם ס"ק ה' שֶׁזֶהוּ רַק מִדַּת יְהוּדִית וְכֵן מִשְׁמַע בִּירוּשָׁלַיִם (פ"ו ה"ו) וְכֵן לְכֹאֵר מִשְׁמַעוֹת דְּבַרֵי הַרְמַב"ם פְּכִיד מַאִישׁוֹת הִי"א ע"ש. וְע"ע בְּרִבְנֵינוּ יְרוּחַם סִפְרֵי מִיִּשְׂרָאֵל נֹתִיב כ"ג חֶלֶק שְׁמִינֵי דָף ס"ב].

עוֹד עֵנִין שְׁנֵדוֹן בְּגַמ' שֵׁם – אֶחָד הַדְּבָרִים שֶׁאֲסוּרִים מִדַּת יְהוּדִית הוּא "טוּוּה בִּשׁוּק". וְנִתְבָּאֵר בְּגַמ' שֵׁם (ע"מ ב') – אִמֵּר רַב יְהוּדָה אִמֵּר שְׁמוּאֵל בְּמֵרָאה זְרוּעוֹתֶיהָ לְבִנֵי אָדָם, רַב חֲסֵדָא אִמֵּר אֲבִימִי בְּטוּוּה וְרַד כְּנֹגַד פְּנִיָּה. ע"כ. וּמִבִּיאִים הַתּוֹס' בִּשְׁם ר"ח שְׁטוּוּה וְרַד – צִמְרֵי אָדָם הִיא טוּוּה שִׁפּוּל עַל פְּנִיָּה מִזְהַרְוֵרִיתוֹ וְזֶהוּ עֲזוֹת מִצַּח וּפְרִיצוֹת, וְכַעֲיִן זֶה כָּתַב הַרְמַב"ם (פְּכִיד מַאִישׁוֹת הִי"ב) וְעֵינֵן רִיטְב"א וְשִׁיטָּה שֵׁם שֶׁהִבִּיאֵר דְּבַרֵי הַרְמַב"ם. וּבִיאֵרוּ דְּבָרָיו שֶׁהוֹרֵד נוֹתֵן אֲדַמִּימוֹת בְּפְנִיָּה. וְז"ל שִׁיטָּה לְר"ן בְּכַתּוּבוֹת שֵׁם – "וְהַר"מ בְּמִז"ל פִּי שְׁמִשְׁמָה וְרַד בְּפִדְחָתָהּ וְכַדְרָךְ שֶׁהַגּוֹיּוֹת עוֹשׂוֹת כַּדִּי שִׁיזוּנוֹ אַחֲרֵים מִמֶּנָּה". וְז"ל הַרְשֵׁב"א שֵׁם ... שֶׁזֶה מִקְלוֹת הַדְּעַת וְשִׁיזוּנוֹ עֵינֵי אַחֲרֵים מִמֶּנָּה. וְז"ל הַרְמַב"ם בְּפִיָּה"מ – "וְאִמְרוּ וְרֵאֵשׁה פְּרוּעַ וְאִפִּי בְּמִטְפַּחַת עַל רֵאֵשׁה וְכַתְנָאֵי שְׁתַּצָּא בָּהּ לְשׁוּק אוֹ לְמַבּוּי מְפּוֹלֵשׁ, וְאִמְרוּ טוּוּה בִּשׁוּק שְׁמֵרָאה זְרוּעוֹתֶיהָ לְבִנֵי אָדָם אוֹ שֶׁהִיא טוּוּה וְנִתְנָה וְרַד אוֹ הַדָּס אוֹ רִימוֹן וְכֵן הַדּוּמָה לְזֶה בְּגַבּוֹת עֵינִיָּה אוֹ עַל לַחִיָּה וְכֹל כִּיּוּצָא בְּזֶה מִן

קְלוּעִים יִפְהוּ. הַרְמַב"ם נִקְטַט לְשׁוֹן מִטְפַּחַת (עֵינֵן בְּפִיָּה"מ שֵׁם וּבְפִכִיד מַאִישׁוֹת הִי"ב וִי"ג), וּבְב"ח (אַה"ע רִישׁ סִי קט"ו) כָּתַב – "וּמִדְּבַרֵי הַרְמַב"ם נִרְאָה דְּפִי קִלְתָּהּ הִיא מִטְפַּחַת שִׁישׁ בָּהּ נִקְבִים כְּנִקְבֵי הַסֵּל", וְכֵן מִשְׁמַע בְּב"י הַגְּר"א (אַה"ע סִי קט"ו ס"ק י) ע"ש, וְכֵן נִרְאָה מִהַד"מ שֵׁם (אוֹת ד') שֶׁהַמִּטְפַּחַת אֵינָה מְכֻסָּה כָּל הַשְּׁעֵרוֹת, דְּהַד"מ קָאֵי עַל דְּבַרֵי הַטּוֹר שְׁמִזְכִּיר גַּם אֶת לְשׁוֹן הַרְמַב"ם "מִטְפַּחַת" וְעַל זֶה כָּתַב הַד"מ שְׁנֵרָאה עוֹד קִצַּת מִשְׁעֵרוֹתֶיהָ, ע"ש. וְז"ל רִבִּינוּ יְהוֹנָתָן מְלוֹנִיל בְּכַתּוּבוֹת שֵׁם – "קִצַּת שְׁעֵרָה מִבְּחוֹץ מִתַּחַת הַכִּיפָּה הוּא דַּת יְהוּדִית". וְכֵן מִשְׁמַע מִלְשׁוֹן הַמְאִירִי שֶׁקִּלְתָּהּ אֵינָה מְכֻסָּה אֶת כָּל הַשְּׁעֵרוֹת, וְכֵן הוּא מְפּוֹרֵשׁ בְּרִיב"ש הַמוּבָא בְּשִׁיטָּה שֵׁם].

בְּהַמִּשְׁךְ הַגַּמ' שֵׁם (בְּעַמ' ב') – אִמֵּר רַבִּי אֲסִי א"ר יוֹחֲנָן קִלְתָּהּ אֵינֵן בָּהּ מִשׁוּם פְּרוּעַ רֵאֵשׁ. הוּא [פִּירִשׁ, לְשׁוֹן מִקְשָׁה] בָּהּ ר' זִירָא – הִיכָא, אֵילִימָא בִּשׁוּק – דַּת יְהוּדִית הִיא, וְאֵלָא בַּחֲצֵר – א"כ [וּבְחֲצֵר יֵשׁ בָּהּ מִשׁוּם פְּרִיעָה, רִשׁ"ן] לֹא הִנַּחַת בַּת לְאַבְרָהָם אֲבִינוּ שִׁישׁוּבְתָּ תַּחַת בְּעֵלָה [וְכַתְבוּ הַתּוֹס' ד"ה וְאֵלָא בַּחֲצֵר – פִּי אִפִּי בְּלֹא קִלְתָּהּ נִמִּי אֵינֵן בָּהּ מִשׁוּם פְּרִיעַת הָרֵאֵשׁ שְׁאֵל"כ לֹא הִנַּחַת בַּת לְאַבְרָהָם אֲבִינוּ]. וְכַרְיָן עַל הַרִי"ף כָּתַב – "א"כ לֹא הִנַּחַת וְכו'. כְּלוּמַר א"כ דֹּא"ר יוֹחֲנָן דְּקִלְתָּהּ אֵינֵן בּוֹ מִשׁוּם פְּרִיעַת הָרֵאֵשׁ מִשְׁמַע דְּבִלָּא קִלְתָּהּ מִיָּהָא יֵשׁ בָּהּ מִשׁוּם פְּרִיעַת הָרֵאֵשׁ וְאִם כֵּן כּוֹלְהוּ נִפְקֵן שֶׁאֵינֵן אֲשֶׁה נִזְהַרְתָּ בַּחֲצֵרָה"]. וּמִתְרַצַּת הַגַּמ' – אִמֵּר אֲבִי וְאֵיתִימָא רַב כְּהֵנָּא – מַחֲצֵר לַחֲצֵר וְדַרְךְ מַבּוּי [דְּלֹא שְׁכִיחֵי רַבִּים, רִשׁ"ן]. ע"כ.

מְבוּאֵר מֵהַסּוּגִיא שֶׁלְשׁוּק אֲסוּר לְצֵאת בְּקִלְתָּהּ מִדַּת יְהוּדִית, וּבַחֲצֵר מוֹתֵר אִפִּי בִּשְׁעֵרוֹת מְגוּלוֹת (כֵּן פִּירְשׁוּ שֵׁם תּוֹס' וְהַר"ן הַנ"ל, וְכֵן "נִרְאָה מִדְּבַרֵי רִשׁ"י שֵׁם [לְשׁוֹן: הַב"י (אַה"ע סִי קט"ו) וְכֵן לְמַד בְּדְבַרֵי רִשׁ"י הַב"ח שֵׁם] וְכֵן בִּיאֵר לְהַדִּיא הַרִיטְב"א שֵׁם [מוּבָא גַם בְּשִׁיטָּה שֵׁם] אֶת דְּבַרֵי רִשׁ"י. [וְכֵן הוּא בְּרִשׁ"י מֵהַדּוּ"ק בְּשִׁיטָּה וְז"ל: "שֶׁהִרִי כוֹלֵן רְגִילוֹת לְצֵאת בַּחֲצֵר פְּרוּעוֹת רֵאֵשׁ", וְהַרִיטְב"א וְהַנְמוּקֵי יוֹסֵף

בעזרה שאני דהא אפי' בהר הבית היו צריכין להתנהג באימה יתירה כדאיתא במשנה לא יכנס אדם להר הבית וכו' והרי אפי' בביהכנ"ס איתא בשו"ע או"ח סימן צ"א דלא יכנס בראש מגולה אפי' באנשים, ומנ"ל במקום אחר. ולפירוש הראשון אתי שפיר דמוכח מהעונש שעשתה עבירה בתחלה בגילוי ראשה". עכ"ל. וז"ל השיטה מקובצת שם – "ופרע את ראש האשה ואמרינן במס' סוטה היא גלתה לו את ראשה לפיכך הכהן מגלה את ראשה אלמא דלא היה לה לגלות את ראשה". ובחסד לאברהם (מהדו"ת אה"ע"ז סי' פ"ז) כתב – "פי' הראשון של רש"י ז"ל דדרשינן טעמא דקרא דהיינו טעמא דמגלה שעה שהוא מדה כנגד מדה על שעשתה איסור לגלות שעה לפני הבעל אלמא דאסור לגלות שעה". וכו'. וז"ל המדרש רבה (פ' נשא פרשה ט' אות י"ג) – "ופרע למה, שדרך בנות ישראל ראשיהן מכוסות ולכך היה פורע ראשה ואומר לה את פרשת מדרך בנות ישראל שדרכן להיות מכוסות ראשיהן והלכת בדרך הגוים שהן מהלכות ראשיהן פרועות הרי לך מה שרצית". עכ"ל.

המורם מכל הנ"ל – לפי פירוש הראשון שפיר איכא ראייה לאיסור, דמדחזינן שעונשין אותה בפ"ר מדה במדה על מה שגילתה שעה מקודם להתנאות לבעלה ש"מ דאסור לגלות שעה לאיש זר ולכן עונשין אותה, (דעל גוף העבירה עונשה שצבתה בטנה וכו', ועל ההקדמה לעבירה שעשתה להתנאות וכו' עונשין אותה בפריעת ראשה). אמנם לפירוש השני של רש"י (דרק חזינן דהמנהג כן) קשה לכאורה מנ"ל ראייה לאיסור דהרי אין לנו רק דהמנהג כן (וכמו שהקשה ההפלאה ועוד אחרונים), וגם בלשון רש"י רואים שינוי לשון בין לשון ראשון דמסיים "מכלל דאסור" ללשון שני דמסיים "ש"מ אין דרך בנו"י לצאת פ"ר" ולא מסיים אסור (ובפסוק עצמו הרי לא כתוב שום לשון איסור "שאשה נשואה אסורה לגלות ראשה", רק כתוב שלסוטה צריכין לפרוע ראשה, ומזה יש לנו דיוק שלנשים אחרות לא פורעין מפני שלא עשו שום עבירה, אבל אם היא עצמה רוצה לגלות ראשה, איך משמע מהפסוק איסור בזה). וצ"ע.

אמנם הביאור הוא בהקדם בירור יסוד קושיית ההפלאה הנ"ל דהקשה מסנהדרין (מ"ו:): דאמרינן התם במסקנא דליכא למיגמר דין קבורה במת מדאקבור צדיקי – משום דפריך ע"ז "דילמא מנהגא" הרי דממנהג אין ללמוד, ובאמת צריך להבין גם לפי ההוה אמינא שם בסנהדרין שכן ילפינן ממנהגא, דאטו מהא דכתיב "נעליכם ברגליכם" "נעלך לא בלתה וכו'" "וחלצה נעלו" "שלף איש

הפריצות ומיעוט הצניעות, וכ"כ המאירי ע"ש, וכתב הח"מ (אה"ע סי' קט"ו ס"ק י') שכל הפירושים עולים להלכה שכל שהוא עזות היא עוברת על דת יהודית. נויש להוסיף שמכל זה מבואר שמדאורייתא אסור לצאת לשוק בשער מגולה משום טעמא דפריצות (כדלקמן ענף ב), וע"ז הוסיפו בנות ישראל מדת יהודית עוד ענינים של צניעות כנ"ל (דלא סגי בקלתה, ומגלה זרועותיה, וורד על פניה וכו'), והאיסור דאורייתא הוא כעין "אב שממנו נובעים ונלמדים האיסורים של דת יהודית והם כעין "תולדות", וכולם מטעם אחד הם "מן הפריצות ומיעוט הצניעות" (כלשון הרמב"ם בפירוש המשניות)).

סיכום הפוגיא דכתובות: יש ג' דרגות בדין "פרוע ראש" – שוק (ומכוי מפולש) שמדאורייתא צריכה שם קלתה ומדת יהודית צריך כיסוי גמור, – מכוי (שאינו מפולש) שצריכה שם קלתה מדת יהודית, וחצר שמתרת בפרוע ראש.

ונבאר בזה את ב' פירושי רש"י על הא דתנא דבי רבי ישמעאל "ופרע את ראש האשה אזהרה לבנות ישראל שלא יצאו בפרוע ראש" – וז"ל רש"י ד"ה אזהרה: "מדעבדינן לה הכי לנוולה מדה כנגד מדה כמו שעשתה להתנאות על בעלה, מכלל דאסור. א"נ מדכתיב ופרע מכלל דהוא שעתא לאו פרועה הות, שמע מינה אין דרך בנות ישראל לצאת פרועות ראש וכן עיקר", עכ"ל. [ביאור פי' א – דרש"י הטעם שציוותה תורה לפרוע ראש הסוטה שהוא משום עונש על מה שגילתה ראשה כדי להתנאות על בעלה, ונמצינו למדין דגילוי ראשה להתנאות בפני איש זר איסור הוא (מדהתורה מענישתה על כך). ופי' ב – דממילא מבואר מכאן מציאות ש"אין דרך בנו"י לצאת פרועות ראש" אלא מכוסות, מדכתיב ופרע מכלל דלאו פרועה הות].

ועי' בדברי ההפלאה שם שנתקשה על פי' ב' דרש"י וז"ל: "נראה דבלשון ראשון ס"ל דמהא דמשמע דההיא שעתא לאו פרועה היא אין זה נקרא דאורייתא דאע"ג דמנהג הוא כן וכתוב המנהג בקרא אינו דאורייתא ולא שייך נמי לשון אזהרה כדאיתא בפרק נגמר הדין דליכא למילף מדאקבור צדיקי דילמא מנהגא, וכמ"ש לעיל עוד מזה בדף י". ותו דילמא

נעלו" וכד' דחזינן שלבשו נעליים, האם היה כלל הו"א לומר דאיכא חיובא בזה (והאם גם נאמר "וחלצה נעלו" מכלל דעד עתה לאו חלוץ הוה ש"מ אין דרך בני ישראל לילך חלוצי נעל).

ופשוט דמסתברא דדברים דחזינן דהמנהג דעלמא שהלכו כך מחמת סתם מלבוש לאדם להגן מפני הקוצים וכו' ודאי דליכא הוה אמינא לומר דהוי חיובא בזה, ומה שהיה הוה אמינא בקבורה למילף מיניה היינו דהיכא דאפשר לומר דהמנהג דחזינן בתורה היה משום קפידא דוקא ומילתא בטעמא ולא סתם, בזה שפיר יש למילף דהוי חיובא. ואם כן בקבורה ודאי דאפשר לומר דהא דהיה מנהג בזה הוא משום "כבוד המת" ונילף מיניה, וע"ז תירצו כגמ' דמ"מ ליכא ראייה דהלא גם בדרכים אחרים אפשר למנוע בזיון המת ולא דווקא בקבורה (כגון שריפה חנטה וכדו') והא דנקט הכתוב קבורה היינו משום דמנהגם היה בקבורה.

ולפי"ז שפיר מובן דבמנהג דרואינן דנהגו כך משום צניעות, (דפשוט הוא דהטעם דנהגו מקדמת דנא לכסות הראש הוא משום צניעות כדי שלא תתנאה לפני אנשים אחרים, וכמו שכתב החפץ חיים בגדר עולם – "הנה מבואר בדברי חכמינו ז"ל גודל האיסור של האשה שיוצאה בשוק וראשה פרוע דהיינו ששערותיה מגולות בלי כיסוי מה שנשי העם אשר אנחנו יושבים בקרבו ג"כ נזהרות מזה – מצד הצניעות כידוע", ועיין רש"י סנהדרין נ"ח: ד"ה משתפרע ראשה בשוק – שהיו רגילות "אף הנכריות הנשואות שלא לצאת בראש פרוע), א"כ ממנהג כזה המוזכר בתורה שפיר ילפינן דיש איסור בזה וזהו שכתב רש"י בלשון שני ש"מ אין דרך בנות ישראל, פ"י אין דרכם ללכת פ"ר משום צניעות (ולא כתב סתם ש"מ שהולכות מכוסות), וא"כ ודאי ילפינן מיניה איסור אף לפי המסקנא דסנהדרין. (ולשון רש"י "אין דרך" הוא כלשון הערוך ערך "כרבל" על הגמ' בכרכות כ'. – "פ"י בגד אדום כגון כרבלתא דתרנגולא שאין דרך בנות ישראל להתכסות בו שהוא פריצות ומביא לדבר עבירה", וכוונת רש"י כמה שכתב "אין דרך" היא כמו שסיים הערוך שג"כ כתב לשון "אין דרך" מפני שהוא פריצות ומביא לדבר עבירה ורש"י קיצר בלשונו כדרכו). ומהך דסנהדרין גופא שהביא ההפלאה מוכח כל הנ"ל, ובין לפי ההוה אמינא ובין לפי המסקנא לא כל המנהגים שוין הן. ודו"ק.

ולפי"ז מש"כ יוצא שרש"י בשני הפירושים כיוון לדבר אחד – דהטעם דאיסור לילך בפרוע ראש הוא מטעם צניעות שלא תתנאה בשערה בפני אחרים

(וכמפורש בריטב"א ובתרומת הדשן ובלבוש כדלקמן ענף ב). וגם בפירוש השני לא חזר בו רש"י מתוכן הפירוש הראשון שעניינו הוא משום צניעות ד"להתנאות", שכל המחייב למילף שמנהג כיסוי הראש הוא חובה – הוא משום שהמנהג נובע מתוך צניעות, אלא משמעות דורשין איכא בינייהו אין האיסור נלמד מהכתוב בתורה.

ענף ב: שורש וטעם איסור פרוע ראש וטעם האוסרים פא"נ מדאורייתא

איסור פריעת הראש שמדאורייתא מפורש בריטב"א בסוגיא דכתובות שם ש"פריצות" הוא לאשה, וכ"כ בתרומת הדשן (מובא להלן), וכ"כ הלבוש (אהע"ז סי' כא סעי' ב): "לא תלכנה בנות ישראל פרועות ראש בשוק כו' שזה הוא פריצות לאשה". וכ"כ החפץ חיים בהקדמת ספרו גדר עולם וז"ל: "הנה מבואר בדברי חכמינו ז"ל גודל האיסור של האשה שיוצאה בשוק וראשה פרוע דהיינו ששערותיה מגולות בלי כיסוי מה שנשי העם אשר אנחנו יושבים בקרבו ג"כ נזהרות מזה – מצד הצניעות כידוע, עד שאמרו ע"ז שהוא איסור מדאורייתא". – והיינו שפורצת הגדר שבינה לבין אחרים ע"י שמתנאית ומתייפה בשערותיה ומושכת את העין.

וראייה לדבר דטעם האיסור משום פריצות – דהנה נתבאר בסוגיא דכתובות הנ"ל שאיסור דפרוע ראש דאורייתא הוא דוקא בשוק ולא בחצר, וצ"ע היכן מצינו בשאר מצוות התורה חילוק כזה? ונתפרש יסוד הדבר בתרוה"ד (סי' י) וז"ל: "דבחצר האשה אינה צריכה שום כיסוי וכו' דודאי איסור גילוי הראש דהתם איננו אלא משום פריצות דגברי (פירוש, כלפי גברי) והיכא דלא שכיחא רבים כגון בחצר אין קפידא", וכ"ה בריטב"א ובנמוק"י בקצרה דבחצר שרי "כיון שאין שם רואין".

ודבר זה גם מתורת רש"י ז"ל למדנוהו דטעם האיסור משום פריצות הוא במה

באיסור א"א, ואי משום הכשלה בהרהור והסתכלות יעויי ע"ז כ' ע"א דמבואר להדיא דיצרא דהרהור בא"א גדול מבפנוי דאמרי שם "ת"ר ונשמרת מכל דבר רע שלא יסתכל בפנוי נאה ולא בא"א אפי' מכוערת", גם י"ל דבפנוי לא חייבתה תורה לכסות שיערה מאחר שצריכה היא לכך לייפות עצמה כדי שיקפצו עלי' בנ"א כמבואר בתענית י"ג ע"ב אין הבוגרת רשאה לנוול עצמה בימי אבל אביה עיי"ש].

האוסרים פא"נ מדאורייתא – דת משה, וטעמם

ואחרי שנתבאר עפ"י דברי הראשונים דאיסור פ"ר אינו "חוקה" בלא טעם כפרה אדומה ושעטנו ואכילת דבר אחר – אלא "משפט" [מילתא בטעמא], וטעמו משום פריצות במה שמתנאית בשערותיה כמשנ"ת לעיל, – מתוך זה דעת הרבה פוסקים שפא"נ אסורה מדאורייתא כשיער ממש, משום שהפא"נ עושה את אותה הפעולה שהשיער הטבעי עושה (אם לא יותר, כידוע. וכמובן שהמדובר בכל מיני וסוגי הפאות, בין קצרה ובין ארוכה ובכל צורה שהיא ובין שלימה ובין חלקית, דמה לי מעט מה לי הרבה וכמו בשיער ממש, ובין העשויות משיער טבעי ובין מכל מיני צמחים או סינטטי וכדומה וכמש"כ בחקל יצחק סי' פא ותשורת ש"י סי' תקע, וכידוע לכל שהפא"נ הסינטטיות מכל חומר שהוא מייפין בדיוק כשיער ממש ועוד יותר).

וזה"ל שו"ת חסד לאברהם (מהדו"ת אהע"ז סי' פז): "אבל לפענ"ד שיש בזה איסור דאורייתא לפ"מ שפרש"י בכתובות שם אזהרה לבנוי שלא תצא בפריעת הראש מדעבדינן לה הכי לנוולה מדה כנגד מדה כמו שעשתה להתנאות על בועלה מכלל דאסור, וכיון דעיקר האיסור משום פריצות שהיא מתנאית לבני אדם מה לי שער עצמן או שער נכרית שעשויות באופן שנראין

שמתנאית בשערותיה, כדנתבאר לעיל סוף ענף א דלב' פירושי רש"י מקור הילפותא של איסור פרוע ראש ושורשו הוא מטעם שמתנאית בכך, עיי"ש.

מבואר מכל הנ"ל דטעם איסור פרוע ראש משום פריצות הוא, שפורצת הגדר שבינה לבין אחרים ע"י שמתייפה ומתנאית בפניהם באופן המושך את העין, ועיקר הנוי באשה הוא שער ראשה כמש"כ החינוך (מצוה שעד) שהשיער מהווה ומייפה את "תואר בני אדם" עיי"ש, ולפיכך הצריכה תורה שתכסה האשה נוי זה של השיער. ואיסור עצמי הוא עליה שהיא אסור לה להתנהג בפריצות כלפי אחרים ואף כשאינה מתכוונת לזה.

ומעתה פשוט נמי דהיוצאת בראש פרוע עוברת גם על לאו דלפני עור במה שנכשלו אחרים על ידה בהרהורים והסתכלות וכו', דמאחר שחייבה תורה לאשה נשואה לכסות ראשה משום פריצות – מידה יידרש וממנה ייתבע גם על הכשלת והחטאת הרבים שגרמה ע"י פריעת ראשה, מלבד מה שעברה על איסור העצמי של פריעת הראש, שהרי מחוייבת היא לכסות הראש וכיון שע"י שלא כיסתה החטיאה רבים תיתבע גם על זה. ויותר מזה נראה פשוט דממה שחייבה תורה לכסות הראש משום פריצות אית לן גילוי מילתא דגילוי שיער מביא להרהור באופן שעל האשה מוטל החוב לסלק את המכשול, דכשם שמביא לידי קירבה ועבירה כך הוא מביא להרהורים דמענין אחד הם, וא"כ פשוט וברור דשוב יש בגילוי שיער גם משום לפני עור. ועי' בספר מעלות המדות לחד מקמאי סו"פ ט שכתב: "ולפיכך כתוב בסוטה ופרע את ראש האשה ואמרו חז"ל מכאן לבנוי שלא תצאנה בפריעת הראש, שכן שערות האשה דבר פריצות וערוה, ומרגילין את האדם לידי הרהור ותאוה". [והא דפנויה אי"צ לכסות שיערה, אי משום פריצות וקירבה פשוט דפנויה קילא טפי שאינה

וכן הוא במגן גבורים (או"ח סי' עה בשה"ג אות ג) שהנדרן הוא משום פ"ר דאורייתא וז"ל (אחרי מו"מ בדברי הש"ג): "ומה ראה היא לרה"ר דהתורה אוסרתה שפיר אסור אף בפא"נ".

[והנה בענינים שהם סברא פשוטה אמרי' בש"ס "למה לי קרא סברא הוא", ולשון החינוך בהקדמת ספרו "ועל כן לא תאריך התורה לעולם במה שהוא ידוע מן הסברא האנושית, וזהו אמרם ז"ל בכל מקום סברא הוא, כלומר ואי"צ קרא במה שהסברא נותנת", וא"כ ה"ה בנדון דידן כשאסרה התורה גילוי שיער אי"צ קרא להאריך ולומר דה"ה פאה נכרית, דסברא ברורה ופשוטה היא. ועוד, דהא כל איסור פ"ר נלמד מטעם וסברא, שהרי לא נאמר בתורה דאשה נשואה צריכה לכסות שער ראשה שנוכל לאסור בלי שום טעם, אלא מקור החיוב לכסות הראש הוא או (לפי' א דרש"י) ממה שהענישה תורה את הסוטה מדה כנגד מדה על שהתנאתה בשערה ונמצא דקפידת התורה היא על נוי השיער, או (לפי' ב דרש"י) ממה שמצינו בתורה מנהג כיסוי השיער שטעמו ומטרתו כדי להצניע את נוי השיער וטעם המנהג הוא שמחייבנו ללמוד דכיסוי הראש חובה הוא, וא"כ גם פא"נ היא בכלל עצם האיסור, דהא גם ע"י פאה נכרית מתנאה ומתייפית כבשער עצמה וכמבואר להדיא בסוגיא דנזיר כ"ח ע"א (מובא לקמן ח"ב פ"ג), ויש להוסיף בזה דאפי' את"ל שאשה זו הפא"נ אינו מייפה אותה ממש ובדיוק כשער עצמה – ג"ז אינו טענה כלל, דהא התורה חייבה לכסות שיער כל הנשים שבעולם וגם אותן שאין שערן נאה כ"כ, וא"כ פאה נכרית גם אם אינה נאה בדיוק כשיער אשה זו מ"מ עדיין היא לכה"פ כשיער של אחרות שאינו נאה כ"כ. ומלבד איסור פרוע ראש בפא"נ להני פוסקים עוברת

כשער עצמן תורה אחת להם ואסור מן התורה, ואין מקום לחלק בין שערות עצמן לפא"נ שנראין כשערות עצמן הואיל וקישוט זה אסרה תורה".

וז"ל הישועות יעקב (או"ח סי' עה אות ג): "ולגוף הדין כיון דהך דיוצאה וראשה פרוע מטעם פריצות קאתינן עלה וכיון שאינו ניכר השער של פא"נ אם הוא משער גופה או משער נכרית וכו' דיש איסור תורה, ובתשו' הארכתי בזה ואכ"מ".

וז"ל שו"ת חקל יצחק (סי' פא): "דיש מקום לומר דהוא אסור מדאורייתא דהא הוא דמי ממש לשער שלה, וכל הרואה אותן ידמה בעיניו כאילו הן שערותיה ע"כ יש ב"י איסור מדאורייתא משום פריצות כמו בראש פרוע לגמרי וכו', שו"ר בישועת יעקב באו"ח סי' עה סק"ג כו' ובפא"נ "האאר שייטל" יש איסור תורה עייש"ה וכו', וי"ל דבזמניהם לא הי' הפא"נ דומה ממש לשיער של גופה [ולכן אסרו רק מדת יהודית, המעתיק] והישוע"י מיירי באם הוא דומה ממש לשיער של גופה [ולכן אוסר מדאורייתא]". ובס' שולחן העזר (ח"ב סי' ט בשמלה לצבי סקי"א) מעתיק מתשו' מנחת אלעזר ח"ה (שראהו בכת"י) "דעיקר כשיטות דפא"נ אסור מן התורה". וכ"מ בשו"ת הסבא קדישא ח"ב סי' א ד"ה עוד ראיתי וד"ה אמנם כבר כתיבנא "דבאמת אסור הפאה כמו שיער שלה".

ויצויי' לקמן פרק ו בהערות על הש"ג הערה ה ובפרק ז אות ד שנדון האיסור בש"ג הוא דפא"נ הוי פרוע ראש דאורייתא, וכמבואר בלשונו, והחולקים עליו וסותרים ראיותיו ואוסרים בלא לבאר טעם האיסור נראה דסוברים דאסור מדאורייתא כצד האיסור של הש"ג, [ולמשי"ת בח"ב גם דעת הש"ג במסקנתו כן הוא דאסור מדאורייתא].

ואח"כ פירש פרטים שבדת יהודית וכולם ענינים של צניעות ומתורת שהם דברים של פריצות ויוצאים מהם דרכים ושבילים לזנות", ובהמשך דבריו מביא כל הפירושים בענין טוה ורד ומסיים "וכן כל כיוצא בזה לפי מה שעניני דין רואות". ומבואר דבר זה במדרש רבה במדבר (פרשה ח סי' י) עה"פ אשתך כגפן פוריה בירכתי ביתך - "בזמן שהיא נוהגת בעצמה דת יהודית שהיא צנועה, זוכה שיוצאין ממנה בנים בעלי משנה בעלי מקרא בעלי מעש"ט", מפורש שיסוד דת יהודית - צניעות.

נמצא מבואר מכ"ז דענין דת יהודית הוא דרך כללי של צניעות שנהגו בו בנו", "וכל כיוצא בזה" דברים שיש בהם מן הפריצות ומיעוט הצניעות אסורין כמש"כ בפיה"מ ובמאירי, והרבה עניני צניעות נכללים בדת יהודית, ונקודה עיקרית שבזה הוא להצניע את הנוי שבה שלא למשוך עיני אחרים עלי'.

והנה הרבה אחרונים פסקו שפאה נכרית אסורה בשוק מדת יהודית [כדלעיל פ"א], והביאור הוא, דמלבד משנת שיסוד דת יהודית הוא שלא להתנהג בפריצות ומיעוט הצניעות שעיקרו הוא שלא להתקשט ולהתנאות בפני רבים, וא"כ גם לולא שמצינו שהוסיפו לאסור יציאה בקלתה מדת יהודית אלא היינו מוצאין רק איסורי טוה בשוק וכו' נמי הי' פשוט דפאה נכרית אסורה לכה"פ מדת יהודית דהא יש בה נוי גמור של שיער והלא עיקר התקשטות וייפוי הוא ע"י שיער (עד שאפי' העכו"ם מבינין כן כמבואר ברש"י סנהדרין נ"ח ע"ב שאף הנכריות הנשואות מכסות ראשן), - מלבד זה, הלא אם בשיער גופא מצינו שהוסיפו לאסור מדת יהודית קלתה ברה"ר כאשר כל הנוי שבזה הוא השיער היוצא מבין החרכים [אף שהוא שיער המותר מדאורייתא, דהא מותר

גם על לפני עור במה שמכשלת רבים בהסתכלות והרהורים כמשנת לעיל לענין גילוי שער עצמה].

ענף ג: האוסרים פא"נ מדרבנן - דת יהודית

במשנה בכתובות ע"ב מבואר שיש דברים האסורים מדת משה ויש האסורים מדת יהודית, ובכולם יוצאת בלא כתובה. ובגמ' שם מבואר שהיוצאת לשוק בראש פרוע לגמרי עוברת על דת משה, והיוצאת בקלתה [שנראין קצת שערות מבעד לנקבים] עוברת על דת יהודית, ועוד נמנו במשנה עניני דת יהודית "וטוה בשוק ומדברת עם כל אדם" וכו'. נמצא מבואר דהתורה הקפידה על גילוי שער הראש שהוא עיקר הנוי שבאשה, משום צניעות ומניעת פריצות, ומדת יהודית הוסיפו בנו"י להחמיר ע"ע לאסור אפי' פריצות כל שהוא שלא לגלות אף מקצת שיער וכן שאר עניני צניעות.

ומפורש כן בכל הראשונים שיסוד דת יהודית הוא דרך הצניעות שקבלו על עצמן, עי' רש"י סוטה כ"ה א' ד"ה עוברת על דת יהודית "שאינה צנועה", ולשון הרמב"ם פכ"ד מאישות הי"א "מנהג הצניעות שנהגו בנות ישראל", ובפיה"מ כתובות שם: "ואמרו וראשה פרוע ואפי' במטפחת וכו' ואמרו טוה בשוק וכו' או שהיא טוה ונתנה ורד או הדס או רמון וכן הדומה לזה בגבות עיניה או על לחיה, וכל כיוצא בזה מן הפריצות ומיעוט הצניעות", ובשו"ת הרשב"א (ח"ה סי' רמו) כתב שדת יהודית "מה שנהגו היהודים לנהוג בנו"י בצניעות" ובהמשך שם "ודת יהודית במה שהיהודים נוהגים בצניעות", ולשון המאירי כתובות: "ודת יהודית הוא נאמר על מנהגים הנהוגים באומה מצד צניעות להיות בנו"י יתירות במדת צניעות על כל שאר נשים וכו',

מדאורייתא לצאת בקלתה], ק"ו בן בנו של ק"ו שנאסרה פא"נ שהיא ממש כמראה שיער ויש בה נוי גמור של שיער.

ועוד, דממה שמתבאר מסוגיא דכתובות דכיון שמצאנו בתורה איסור "פריצות" של גילוי שיער הוסיפו ע"ז בנו"י עוד עניני צניעות (לכסות השיער לגמרי בשוק, ולכסות בקלתה במבוי, וזרוע מגולה וטוה ורד על פניה ועוד) – נמצא דהאיסור דאורייתא הוא כעין "אב" שממנו נובעים ונלמדים כל האיסורים של ד"י שהם כעין "תולדות" לפי שכולם מטעם אחד הם מן הפריצות ומיעוט הצניעות, [וכעין האבות ותולדות דמס' שבת וב"ק, שהתולדות דומים ונלמדים מהאבות], ופשוט שהמשנה נקטה כמה דוגמאות (קלתה וטוה בשוק וכו') קלות, וק"ו החמורות, דאטו תנא כי רוכלא הוא, וכדכתב להדיא בפיה"מ ד"כל כיו"ב" אסור, ולפ"ז כשאסרו עליהן איסורי ד"י, הדבר הראשון שנאסר מדין דת יהודית ברור שהוא פא"נ, דהרי הוא ממש בצלם ובדמות האיסור דאורייתא והדומה לו ביותר משאר איסורי ד"י.

ובאמת זוהי סברת כל הפוסקים העוסקים בסוגיא, דהש"ג המתיר [לכאור] להבנת העולם, ועי' ח"ב] יוצא מתוך סברא שהפא"נ אסורה ועל כן צריך ראיות להתיר וללא ראיות הי' אסור, והרבה מן החולקים סותרים ראיות אלו ומכח זה בלבד הם אוסרים, ואינם מביאים ראיה לאיסור, והיינו דהסברא הפשוטה היא שיש בזה לכה"פ איסור דת יהודית אם לא דת משה. עי' ל' מהר"י מינץ על דברי הש"ג: "לא זה הדרך ולא זו העיר שהנחילו לנו אבותינו חכמי המשנה והגמ' והמפרשים והפוסקים ז"ל מפני שהדבר פשוט הרבה יותר מביעתא בכותחא דמה ששנו היתר להתקשט ולצאת בפא"נ בכולי גמרא מיירי דוקא בפא"נ מכוסה תחת השבכה וכו', על כן אומר אני

לא תאבה לו ולא תשמע אליו כלל ועיקר בכל מה שכתב וכו' וכדי שלא ישל בהם זולתו על כן עמדנו על מקום טעותו, ובעצי ארזים אהע"ז סי' כא אות ב אחרי שסתר ראיות הש"ג סיים: "לכן נ"ל פשוט דאסור לאשה נשואה להתקשט בפא"נ והמורים היתר חדשים מקרוב עתידים ליתן את הדין", וכן הרבה מן האוסרים.

[ומצינו בדברי הקדמונים שאפי' דבר שאין בו אלא גוון שיער כגון משי, החמירו בו – עי' בדרשות מהר"י מינץ סוף דרוש הראשון שכתב: ואבותינו ואבות דורותיהם שלא ישאו על ראשם אפי' הבינדי ממשי שהגוון שלו דומה לשיער". ובספר משא מלך (ח"ז חקירה ט, לבעל עצמות יוסף על קידושין): "ויש מקצת נשים שלוקחות משי שחור ומשימים בפדחתם להתייפות, ואפי' בזה רע עלי המעשה וכו'", והביא דבריו בכנה"ג אהע"ז סי' כא אות ז. ועי' בדברי חיים (ח"ב יו"ד סי' נט) אחר שכתב לאסור פא"נ "ויותר מזה מבואר בר"ן בכתובות ובריטב"א שם מובא באס"ז שאפי' לתת חתיכת משי וכד' על הפדחת שיהי' דומה לשיער אסור דזה הוי דת יהודית", והביאו המהרש"ם בדעת תורה אורח חיים סימן עה].

וגר"א דהאחרו' שכתבו דהאיסור משום ד"י, אי"ז משום דודאי לית בה דת משה אלא דלא פסיקא להו דאיכא בה דת משה לכך כתבו דדת יהודית ודאי יש בה, וכן לאפוקי מדעת המתירים לגמרי כתבו שלכה"פ אסור מד"י, וראיה לזה מדברי ראש האוסרים המהר"י מינץ שכתב בדבריו כמה פעמים שיש בפא"נ איסור ד"י ובסוף דבריו סיים: "אבל לעולם איסור דת משה ויהודית במקומו עומד". וכן מצאנו ביעב"ץ שבשאלת יעב"ץ ח"א סי' ט כתב שפא"נ לא

היא מדת אדם רע שרואה את אשתו יוצאה וראשה פרוע וטווה בשוק וכו' (היינו איסורי ד"י) זו מצוה מן התורה לגרשה", והוי דומיא דמה שהחמירו בנו"י ע"ע לישיב על כל טיפת דם ז"נ דמבואר בראשונים שמכח המנהג עצמו נהפך לתקנה והלכה פסוקה, ע"י היטב בבעלי הנפש להראב"ד ריש שער ג' ורמב"ם פ"א מאיסור"ב ה"ד, ר"ף פ"ב דשבועות (דף ד.) ורמב"ן ה"נ פ"א הי"ח וי"ט ואכמ"ל.

וע"י כב"י יו"ד סוס' ריד בשם הריב"ש (שו"ת סי' שצט) והרמב"ן (במשפט החרם, נדפס בחי' על הש"ס) שקבלת הרבים חלה עליהם ועל זרעם אפי' בדברים שלא קבלו עליהם בהסכמה אלא שנהגו כן מעצמם לעשו גדר וסייג לתורה אף הבנים חייבים באותו הגדר וכו' עיי"ש, וכ"ה בשו"ת הרשב"א ח"ג סי' תיא שדבר שנהגו האבות אפי' בלי קבלה אף הבנים מחויבים לנהוג באותו גדר וכו' עיי"ש, (ויש לזה נדון של גדר נדר דאורייתא, ע"י ברמב"ן ורשב"א שם ובפמ"ג או"ח סי' תסח בא"א סוף סק"א ואכמ"ל), ובשו"ת הרמ"א סי' יח מהמהרש"ל "אבל מה שנהגו בו כל ישראל וקבלו עליהם אי אפשר להתיר". וע"י רמב"ם ריש הל' ממרים שכתב וז"ל: "ואחד דברים שעשאו סייג לתורה ולפי מה שהשעה צריכה, והן הגזרות והתקנות והמנהגות וכו', מצות עשה לשמוע להן, והעובר על כל אחד מהן עובר בלא תעשה, הרי הוא אומר על פי התורה אשר יורוך אלו התקנות והגזירות והמנהגות שיורו בהם לרבים כדי לחזק הדת ולתקן העולם".

ובפרט דהלא מפורש בהרבה פוסקים דהאיסור מחמת דת משה, ולא נמצא מי שיוכיח היפך דבריהם בכל האחרונים, ואף אותם שנקטו דפא"נ היא ד"י היינו דלכה"פ יש בה ד"י וכמשנ"ת לעיל. ועוד שהפא"נ שבזמננו לא היו מעובדות כדוגמת שיער ממש כידוע הלכך כתבו שאסור עכ"פ מד"י, משא"כ בזמננו שכל הפאות מעובדות בדוגמת שיער ממש שפיר אסור אף מדת משה לכו"ע, וכמש"כ בחקל יצחק סי' פא וז"ל: "דבזמניהם לא הי' הפא"נ דומה ממש לשיער של גופה (ולכן אסרו רק מד"י, המעתיק) והישועת יעקב מיירי באם הוא

עדיפא מקלתה שאסורה בשוק מדת יהודית, ואילו בח"ב סי' ח כתב ש"פא"נ שבמקום שיערה עומדת ה"ה כשערה ממש כדמוכח מגמ' דכתובות בהדיא".

וכאן מקום לבאר ולהדגיש ש"פריצות" אין עניינה שעושה דבר שונה מאחרות דוקא, אלא ענין עצמי הוא שלובשת או עושה דבר המושך את העין, וכשם שפשוט שאף אם רוב או כל נשים תפרענה ראשן עדיין הוי פריצות ואיסור דאורייתא, [ויותר מזה, דממה שהוצרכה התורה לאסור גילוי השיער משום פריצות ולא התירה שילכו כולן בגילוי ושממילא לא יהא בזה משום פריצות, אלמא דאף אם כולן ילכו כך הוי פריצות], וה"ה לכל עניני הצניעות דדת יהודית שנהגו וקבלו על עצמן בנו"י יותר ממה שהי' נהוג לפני כן.

דת יהודית אינה משתנית

מבואר מדברי הגמ' בסוגיא דכתובות ע"ב ב' בדין קלתה דמה שקבלו ע"ע מדת יהודית אינו משתנה לקולא גם אם נפרץ הדבר אצל רובן ואפי' כולן, דעל מה שאמר שם ר' יוחנן דקלתה אין בה משום פרוע ראש פריך אי בחצר "א"כ לא הנחת בת לאברהם אבינו יושבת תחת בעלה" ובר"ן שם "וא"כ כולוהו נפקן (היינו יוצאות ומתגרשות מבעליהן) שאין אשה נזהרת בחצרה", ואם דת יהודית משתנית לקולא אין לזה מוכן דאפי' אם הי' מלכתחלה בחצר איסור ד"י לצאת כפרוע ראש הרי ברגע שכולוהו עושות כך פקע ממילא דין ד"י ואין כאן תצא בלא כתובה. – ומעצם מה דתנן במתני' כתובות שם דהעוברת על דת יהודית יוצאת בלא כתובה מבואר להדיא דקבלו חז"ל את מנהגי ד"י כתקנה גמורה, ומחייבת, ושוב הו"ל ככל תקנות חז"ל שאין שייך שישתנו, ובגמ' שם (ע"ב:) אמרו לשון איסור על ד"י "ד"י אפי' קלתה נמי אסור", ולשון הגמ' גיטין צ.: "זו

וחלב שקדים שהוא איסור צדדי, דהלא זה לשונו [בתחלת תשובתו, ובסוף תשובתו כתב כמה פעמים שיש בפא"נ איסור ד"ן]: "והלא הרבה דברים אסרו חכמים לנשים מפני מראית העין", וא"א לפרש דכוונתו לאיסור מראית עין דדם דגים וכדו', שלפי"ז אין שום ביאור לתיבת "לנשים" – שאין שום איסור בכל הש"ס שחז"ל אסרו במיוחד לנשים מפני מראית העין הנ"ל, והיה צריך לכתוב "והלא הרבה דברים אסרו חכמים מפני מראית העין" בלי תיבת "לנשים" כמבואר. – אלא ביאור כוונתו הוא שהרבה דברים אסרו חכמים "לנשים" מפני מראית העין, היינו משום ראיית העינים שהעין נמשך להסתכל עליהם, וכעין הגמרא בשבת דף ס"ד "תנא דבי רבי ישמעאל מפני מה הוצרכו ישראל שבאותו הדור כפרה מפני שזנו עיניהם מן הערוה" ופירש"י ד"ה שזנו: "לשון מזון שנהנו במראית העין", וכן בדברים ט"ו י"ד ברש"י עה"פ העניק תעניק "לשון עדי בגובה ובמראית העין דבר שיהא ניכר שהטיבות לו". ובמשנה בכורות פ"ז מ"ג "ושנשרו ריסי עיניו פסול מפני מראית העין" (וע"ש גם במשנה ה') וכתב שם התפארת ישראל וז"ל: ומראית העין דקאמר הכא ולקמן משנה ה', לאו משום דנראה כמום, אלא משום דאינו מקובל על העין יפה עכ"ל. – ולפ"ז כוונתו שהרבה דברים אסרו חכמים כגון קלתה, וורד על פניה, וזרוע מגולה והרבה עניני צניעות בש"ס כגון קומה זקופה, ארוכה בצד קצרה ועוד (שבת ס"ב: יומא ט': ע"ש) ועיין ע"ז י"ח. דאמר ר' יוחנן פעם אחת וכו', ועוד כיו"ב, וזהו פשט דבריו "והלא הרבה דברים אסרו חכמים לנשים מפני מראית העין", היינו שפאה נכרית מגולה מושכת את העין להסתכל כמו שעור ממש וכו' ע"ש כל ההמשך.

דומה ממש לשער של גופה (ולכן אוסר מדאורייתא).

ענף ד: "מראית עין"

בהרבה אחרונים מובא שיש לאסור פא"נ משום מראית עין, דהיינו שע"י הפא"נ הריהי נראית כאילו הולכת בשערותיה מגולות (שזהו איסור דאורייתא), וכאיסור מראית עין דדם דגים וחלב שקדים עם בשר, ובזה דעת כמה אחרונים דמאתר שרבים יוצאין בפא"נ תו ליכא משום מראית עין [ועי' בזה רמ"א יו"ד קמא סעי' ד ובש"ך שם סקכ"ז, ובמגן גבורים או"ח סי' עה בשה"ג אות ג, וע"ע בדברי הפמ"ג בספרו אם לבינה ערך "צעף" (מובא לקמן פ"ח) ובתשורת ש"י סי' תקע, ואכמ"ל]. ועכ"פ האחרונים שנקטו לאסור משום מראית עין י"ל כוונתם שעכ"פ בזמנם כשעדיין לא נפרץ הרי אפי' משום מראית עין יש לאסור אבל לא שאין כאן איסור ד"מ ויהודית, ועיקר דבריהם שאין לפסוק להיתר, ועי' שו"ת מהרי"ל דיסקין (קונטרס אחרון סי' ריג) שתחלת דיונו משום מראית עין ועיי"ש בלשונו "דדוקא בניכר לכל שלא נעשה משער של עצמה אבל בלא"ה ודאי אסור וכו' משום מראית העין" וכו', ואח"כ מסיים דמנלן ראייה להתיר ברה"ר, וז"ל – "גם בלא"ה י"ל דשם לחצר אמרו ובאינה מעורבת, אבל לרה"ר עדיין מנ"ל", והיינו אפי' אי נימא דאין איסור מראית עין ובאופן שניכר לכל שלא נעשה משער עצמה, אכתי מנלן עיקר ההיתר, דראיות הש"ג אינן ראיות לגבי רה"ר וא"כ י"ל דפא"נ אסורה מצד עצמה.

אמנם נראה דמש"כ המהר"י מינץ (המובא בבאר שבע) לאסור משום מראית עין – אין כוונתו לאיסור מראית עין דדם דגים

חלק שני

סוגיות הש"ס, דברי הש"ג והקושיות עליו, ויישוב דבריו

מבוא

בפרקים דלהלן יבואו בעז"ה כל סוגיות הש"ס שנזכר בהן ענין "פאה נכרית" וביאורן, והמשא ומתן אם יש ראייה מהן שמותר לצאת בפא"נ לרה"ר אם לאו.

ראשיתו של המו"מ בדברי העין משפט (נזיר כח:) ובשלטי הגבורים (שבת ס"ד:) להגאון מו"ר יהושע בועז, [נדפס לראשונה בשנת שי"ד, והיה בזמן הב"י והרמ"א וקצת מלפני כן], שבא להתיר פא"נ על פי ראיות מהש"ס, [ומבואר בדבריו, דמסברא – בלי הראיות מהש"ס – יש לאסור פא"נ משום פרוע ראש דאורייתא, ועיין פרק ו' בהערות על הש"ג הערה ה' ובפרק ז' אות ד'].

כשנדפסו הדברים, יצא חוצץ כנגדם בן דורו של הש"ג רבה של ונציה, גדול הדור הגאון רבי שמואל יהודה קצינעלינבוויגין [הנקרא מהר"י מינץ בעמ"ח ספר "דרשות מהר"י מינץ"] בן המהר"ם פדואה, וכתב ע"ז תשובה ארוכה ובה הקשה על כל דבריו וראיותיו של הש"ג וסתר דבריו, וכן נדפס בספרו "דרשות מהר"י מינץ" סוף דרוש הראשון אזהרה ע"ז, וציין שם שכבר כתב תשובה ארוכה בנדון. התשובה הנ"ל היתה טמונה וגנוזה בכת"י, עד שמצאה הבאר שבע והדפיסה בספרו (חלק השו"ת סימן יח) וחזק את דבריו.

גם גדולי הדורות הבאים אחריהם, האריכו בהרבה קושיות דלית להו פתר על דברי הש"ג, והחזיקו בדברי הבאר שבע והאריכו לאיסור, ה"ה רבותינו הפוסקים היעב"ץ, החת"ס, הישועות יעקב, העצי ארזים, בעל התשובה מאהבה, בעל יש סדר למשנה להגאון ר' ישעיה פיק (שבת פ"ו מ"ה), שו"ת מהר"ץ חיות (סימן נ"ג), שו"ת חסד לאברהם, מגן גבורים (או"ח סימן עה), שו"ת הרי בשמים, שו"ת בית יצחק (או"ח סי' יד – טז), שו"ת פני יצחק, שו"ת חקל יצחק, תשורת שי, שו"ת הסבא קדישא, (רובם הובאו לעיל פ"א וש"נ) ועוד הרבה פוסקים.

והנה למרות כל התמיהות והקושיות העצומות שיש בדברי הש"ג המתגלות מיד למעיין בדבריו, פסק הרמ"א (באו"ח סי' עה ס"ב) כדעת הש"ג, [אמנם הרבה אחרונים והם היעב"ץ היש סדר למשנה החסד לאברהם והחקל יצחק, נקטו בדעת הרמ"א שהקיל רק לענין היתר ק"ש כנגד פא"נ ואכמ"ל], גם המג"א שם (ס"ק ה) קיים פסק הש"ג והרמ"א וגם ציין שהבאר שבע חולק וכתב עליו דדבריו דחויים, סתם ולא פירש, ותמהו עליו תימה רבתי גאוני הדורות, איך יתכן לכתוב שדברי הבאר שבע דברי דיחוי הם הלא "כל מעיין בפנים רואה שדבריו נכונים" (לשון החת"ס) "דיחוי כזה חוזר ונראה" (לשון הישועות יעקב), המה ראו כן תמהו.

זכה דורינו לגילוי הצפונות והתעלומות, לאחר התגלות אורו של הספר "מקור חיים" על שו"ע או"ח [מבעל החות יאיר בן דורו של המג"א, שהיה ספון וטמון בכת"י ונדפס לראשונה ע"י מכון ירושלים בשנת תשמ"ב], בדבריו מצאנו את המהלך והיישוב הנפלא בדברי הש"ג, אשר על פיו מעולם לא התיר יציאה בפאה נכרית לרשות הרבים, גם מצאנוהו מפורש בדברי האחרונים בדורות שאחריו שלא ראו את דבריו שהיו בכת"י כנ"ל, וכווננו מדעתם למהלך זה, ה"ה הפני יצחק והחקל יצחק והגדולת מרדכי, ואשר לפי מהלך זה תמו התמיהות ונתיישבו ההדורים.

ויתבאר עוד בפרק ז' אות ג' כי מהר"י מינץ קצינעלינבויגן שהוא היה הראש וראשון שיצא חוצץ נגד הש"ג בדברים קשים היה ג"כ לומד מהלך זה לולא סיבה מיוחדת שיתבאר בפנים, ועם הסתלקות הסיבה כאשר יבואר הכל שם באריכות, ברור שהוא היה לומד כמהלך המקור חיים, שהרי לפיו כל דברי הש"ג בהירים ומאירים ואין עליו שום קושיות, ונמצא לפי"ז שגם הוא סובר כך. — ואחרי שהבאר שבע פירסם דברי הגאון מהר"י מינץ הנ"ל שמדבריו משתמע שהש"ג מתיר אף ברה"ר, המשיכו אחריו כל גדולי הדורות בתמיהות ובקושיות על דברי הש"ג הנ"ל, ואך טבעי ופשוט הוא שאילו היו רואים את מהלך המקור חיים, היו דבריו להם קילורין לעינים ללמוד כדבריו, שהש"ג לא בא כלל להתיר פא"נ מגולה ברה"ר, אשר לפי"ז דברי הש"ג מובנים היטב ואין שום קושיא עליהם, כאשר יתבאר בפנים, והדברים ברורים בהירים וצחים, כאשר עיניכם תחזינה מישרים.

הפרקים דלהלן ערוכים ומבוארים בטוב טעם בספר "פאה נכרית בהלכה" ומשם הם לקוחים, ושם האריך גם בסוגיא דשער באשה ערוה (ברכות כד.), והוסיף לבאר את כל דברי הש"ג באופן נפלא, גם שפך אור בהיר בדברי הרמ"א והמג"א, גילה צפונות והראה נכוחות כי הרמ"א והמג"א הלכו ג"כ במהלך הנפלא הנ"ל, ואשר כן למד המקור חיים הנ"ל בדברי הרמ"א והש"ג. וע"כ לא הוקשה להם כל הנך קושיות, ואין שום מחלוקת בין הפוסקים כי לכולי עלמא פאה נכרית אסורה ברה"ר. יזכהו ה' להוציאו לאור להאיר עיני מבקשי האמת.

ועיין לעיל בפתח השער, שם הבאנו מהרדב"ז את דברי הריטב"א בשם רבו הרא"ה ש"במנהג להקל, לעולם אין חוששין לו, ואפי' היה על פי גדולים שבעולם כל שנראה שיש בו צד איסור וכו', ואם הטעות מוכרע אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה'".

בפ"ח נביא דברי רבינו הפמ"ג, שבספרו פרי מגדים מצדד להחמיר לענין ק"ש, והקיל לענין לצאת לרה"ר במקומות הנוהגין לצאת בפא"נ מגולה, אולם בספרו "אם לבינה" (עד עתה בכת"י ועומד להופיע בדפוס בעזה"ש) חזר בו ואוסר באיסור גמור מכמה טעמים, דבריו יבואו במלואם בתוספת מראה מקומות ביאורים וציונים מתוך ספר "פאה נכרית בהלכה" הנ"ל.

וכאן מקום לעמוד על אופן וסדר חדירת והתפשטות השימוש בפא"נ, כי אין זה דבר שכבר היה לעולמים מימים ימימה, אלא פירצה חדשה ומחודשת היא. לא מיבעיא בזמן חז"ל והראשונים שודאי לא יצאו בפא"נ מגולה לרה"ר, כדמוכח מסוגיא דשבת ס"ד, כמו שיתבאר לקמן פרק ה', וכדמוכח מכל הראשונים שפירשו שפא"נ נועדה רק לאשה שיש לה שיער מועט או לבן וכמו שיתבאר שם באורך, — אלא אף מאות שנים (!) אחר דברי הש"ג עדיין לא היה מצוי כלל השימוש בפא"נ, וכמו שמפורש בדברי האחרונים.

עיינ בדברי מהר"י מינ"ץ שכתב בתוך דבריו: "ואולי חשב החכם הנזכר [הש"ג] שהיו רגילים בפא"נ כל הנשים הגם ששערן היה הרבה כדי להוסיף קשוט, כמו כובע של שיער שנושאים אנשים על ראשן", — הנה מבואר מדבריו שלא היו מצויין פאות נכריות בזמנו כלל עד שהוצרך לתאר שהן כמו כובע שנושאים אנשים על ראשן.

בספר משא מלך [לבעל עצמות יוסף על קידושין] (ח"ז חקירה ז, מובא בכנה"ג אהע"ז סי' כא הגה"ט אות ז) כתב: ויש "מקצת נשים" שלוקחים משי שחור ומשימים בפדחתם כדי להתיפות ואפי' בזה רע עלי המעשה.

ההפלאה (מובא בלחמי תודה דף ד): וגם ראוי להוכיח ולהודיע גודל המכשלה אשר זה כמה שנים שיצא הכרוז בבית הכנסת מפי כבוד אדוני אבי מו"ר הגאון זצלל"ה בצירוף שני בתי דינים בחרם על לבישת נשים בפאה נכרית.

בספר עצי ארזים (נדפס בשנת תק"ץ) כתב: והמורים היתר "חדשים מקרוב" עתידים ליתן את הדין.

וכן בספר תשובה מאהבה (ח"א סי' מז וסי' מח) להגאון ר' אליעזר פלעקלס מבואר להדיא כי חזון הפא"נ לא היה נפרץ בימיהם אלא היה זה דיון מחודש בזמנם שהחלו אחרים להקל ולצאת בפא"נ, — ז"ל הגאון רבי ברוך ייטלש (בשאלתו למחותנו הגאון הנ"ל) בסי' מז שם: "זה ימים אחדים ואני הייתי במסיבה אחת נגידים וקצינים ושאל אותי אחד מן השועים אם אמת הדבר שאין איסור לנשים נשואות לקשט א"ע בפא"נ, ואמרתי אליו כו' לא יאות לעשות כן במקומנו כי אין זה מדרכי הצנועות ולא בשביל נשים כאלו נגאלו אבותינו ממצרים והן הנה בעוכרינו להאריך גלותנו וכו', וכאשר באתי לביתי עיינתי בגוף הדין" וכו'. ובתשובתו בסי' מח כתב התשובה מאהבה: "כבר נשאלתי על זה מאת גביר אחד על אודות אשתו הגבירה אם יש היתר לצאת בפאה זו, והוא כמו חמש עשרה שנה" (ונכתב כ"ז בשנת תקס"ז).

בלחמי תודה (בן ההפלאה) דף יט: והנה כבר הוכחתי כמה פעמים על המנהג הרע שנשתרבב בעוה"ר אצל מקצת הנשים שנושאין פאה נכרית.

בספר תורת שבת (נכד הקרבן נתנאל, נדפס שנת תקצ"ט) הל' שבת סי' שג סק"י מאריך וכתב: "לכן על המתפרצות בעם לשאת פאה נכרית וכו' ללכת בהם בשוק או לבית הכנסת וכדומה איסור גמור הוא מדינא, וגם בבית ובחצר קבלו עליהן נשותינו משנים קדמוניות שלא ללכת בשום דבר הנראה ודומה לשיעור".

בשו"ת מהר"ץ חיות (סי' נג, שנת ת"ר בערך) — אשר "חדשים מקרוב באו" וכו', ובסוף דבריו כתב שמימי ילדותו לא שמע שום קולא בזה בכל תפוצות ישראל במדינת פולין רק "חדשים לבקרים" באו.

ובדברי חיים (יו"ד ח"א סי' ל, שנת תרט"ו) כתב שאצל חמיו (בעל ברוך טעם) במעלה ריין לא הלכו במלבוש פריצות כזה, וכן בכל מדינת אשכנז לא נמצאה שום אשה חשובה שהלכה בפאה נכרית רק איזה מנקלי העם פחותי הערך, ונשתרבב "מקרוב" מנהג זה מן האפיקורסים.

בספר ברוך את אברהם פר' בחוקותי (להג"ר אברהם פאלאג'י): ופשיטא דבמקומותינו לא נשמע ולא נמצא מנהג לילך הנשים בכיסוי הפארוק הנ"ל כלל, ואם המצא ימצא אחת מעיר פורצת גדר, בטלה, וחלילה לנו למילף מקלקלתא.

בשו"ת חקל יצחק (סי' פא) כתב: על דבר הנשים אשר "מקרוב" נהגו את עצמן לישא על ראשן "זשיאאן" והוא נעשה ממין הנראה כשערות ועל גביו פרוס מכסה דק מחוטין מעשה רשת באופן שהמין הנראה כשערות נראה מתוך הפרוסה, ועד עתה היו לובשין מטפחת על גבי הזשיאאן, "ועתה פרצו" ללכת ברחובות הקריה בהזשיאאן לבד בלי מטפחות.

בשו"ת פנך יצחק (ח"ו אהע"ז סי' ו', שנת תרנ"ט) מביא מנהג עירו שהיו הולכות הנשים בביתן ובחצרות שאין הרבים בוקעים בהן בפא"נ, וכבר נהגו כן "יותר מארבעים שנה", אבל ברה"ר הן מתכסות מכף רגלן עד קדקדן ועד בכלל ברדיד גדול הנקרא צעיף ולא נראה מהן בחוש הראות רק פניהן לבד ויש מהן הרבה נשים צנועות יותר שמכסין גם פניהם במסוה וכו'.

בשו"ת הסבא קדישא (ח"ב סי' א', שנת תרנ"ט) כתב שכשנתקבל לאב"ד דמשק מצא שם פירצה שהיו נשים שיצאו לחצרן ששכיחי שם רבים בשערותיהן וגם נשי יראי ה' יצאו כן בפאות נכריות ותיקן הפירצה ההיא, וכתב שבימי הרב הקודם באה אשה אחת מארם צובא ויצאה בפא"נ והרעיש עליה הרב את העולם באלות וחרמות וברחה מן העיר.

ובדברי יואל (פ' בראשית) כתב: "ובעוה"ר ע"י שהדורות מתמוטטים ומתמעטים היה באמת הצורך וההכרח לעשות גדרים וסויגים יותר, וזכור אני שזה כחמש עשרה שנה בעירנו נמנעו מלהשתדך עם מי שב"ב לובשת שייטל מיראתם שגם בתה תעשה כמעשה אמה, ועכשיו בעוה"ר כבר התירו לעצמם גם פרושים ונתרבתה המספחת הזאת גם בבתי החרדים. הביטו וראו מש"כ הגאון בעל מחנה לוי שהיה אב"ד בפראנקפורט, שהביד"צ בעירו יצאו בחרם נגד כל אלו הלובשים פאה נכרית, וברור שבימיו לא נמצאו אף יחידים שעברו על החרם, ועכשיו ראו איך ירדו הדורות אחרונות אלף מעלות ועוד יותר, והגורם לזה על שהתחילו ליסוג אחור מעט מעט וראו מה עלתה בידם".

מכל זה מבואר שהשימוש בפא"נ לא היה נפוץ כלל, ורק הפורצים והמתחדשים בקצה העם התחילו לפרוץ בה, ונהג היצר בזה כדרכו בכל ענין, שהיום אומר לו עשה כך ומחר אומר לו עשה כך וכו', כן בזה התחיל בפיסת פאה נכרית קטנה על המצח אצל האם, כי אמרה: "הרי זה רק פיסת שער קטנה ורק על המצח", והתרחבה לעוד קצת ועוד קצת אצל הבת באמרה: "הרי האם נוהגת בפיסת שער ומה בכך אם אתרחב קצת יותר" וכן הלאה.

ועיין עוד בספר שנות חיים להגר"ש קלוגר תשובה שט"ז, שבזמנו היתה גזירת המלכות במדינות רוסיה שהנשים יצאו בשער ראשן, ומתוך כך החלו להשתמש בפא"נ, — גם יד ההשכלה היתה בהם ופרצו פרצות בישראל שיצאו הנשים בגילוי שערן (עי' דור דעה דף קלט) עד שהחפץ חיים נזקק להוציא נגד זה את ספרו "גדר עולם", ורמז לזה גם במ"ב סי' עה סק"י, ובבן איש חי (פר' בא אות יב) כבר הזכיר שנשי אירופא יצאו פרועות ראש (הובא בכף החיים סי' עה אות יז), ומוזכר הדבר גם בערוך השולחן סי' עה סעי' ז' עיי"ש שצווח על זה, וכן בספר מנחת שבת סי' פד סקכ"ח עיי"ש שאחר שהביא דהרבה גדולים צווחו ככרוכיא נגד הפא"נ כתב: "שפשטה המספחת בעוה"ר בין הרבה נשים שבזמנינו שאפ"י הנשואות הולכות פרועות ראש רח"ל", וזה גרם להתפשטות ההשתמשות בפאה נכרית. וכן שח הגר"י ליס זצ"ל "אצלינו בליטא היתה פירצה נוראה שהלכו פרועות ראש, וזה היה גורם וסיבה ללבישת הפא"נ", — היה זה בשנת תשל"ה כאשר הגרמ"י לנדא זצ"ל שלח אליו את הרב בעהמ"ח ספר "פא"נ בהלכה" שליט"א לבני ברק להרצות לפניו סוגיא זו, ולאחר ששמע את כל המערכה במשך ארבע שעות רצופות הרים את ידיו מתוך התרגשות ואמר בהתפעלות, מה פ כ ה !, הלא לפי זה יוצא שאין מי שמתיר לצאת בפא"נ לרה"ר, והיוצאת בפא"נ הרי היא כיוצאת בשיער, — והוסיף והתבטא: "הרי הפאות נכריות של היום כולן הן ממש כשיער ומאי נפקא מינה איכא ביניהם"!!!.

ובכן נבוא אל העין, לשאוב ממעיין התלמוד מי הדעת, בדרך הלימוד המסורה לנו מסיני, בסוגיות הש"ס שנזכר בהם פאה נכרית, אם יש ראייה להיתר או לא, וכדברי מרן החזון איש בספרו או"ח סוף סי' ט: "ואמנם חמורה היא ההלכה, ולא ניתנה להיקבע על פי סיפורים, אלא העיקר העיון בגמ' ופוסקים ומסירת נפש להבין קושט אמרי אמת", ונתעמק בדברי מו"ר הגאון יהושע בועז בעל השלטי גבורים, ונראה כי דבריו ברורים ומיושבים נאמנים ונחמדים, במהלך שכתבו גדולי האחרונים הנזכרים לעיל, זי"ע ועכי"א.

רבי ישמעאל בר רבי יוסי אומר:
הלומד על מנת ללמד מספיקין בידו
ללמוד וללמד.

והלומד על מנת לעשות מספיקין בידו
ללמוד וללמד לשמור ולעשות.

(אבות פרק ד' משנה ה')

"הלומד על מנת ללמד. פי' ח"ו שאין זה מדבר בלומד על מנת ללמד ולא לעשות, שזה אין מספיקין בידו לא ללמוד ולא ללמד, אלא על מנת לעשות איסור והיתר כמשמעו לא שיטרח ויעיין הרבה אולי ימצא איסור בדברים המותרים אך לוקח הדברים כפשוטן, מפני כך אין מספיקין בידו אלא כפי מחשבתו ללמוד וללמד. והלומד על מנת לעשות מספיקין בידו ללמוד וללמד ולעשות, ר"ל שדעתו לפלפל בלימוד כדי לדעת אמיתת הדברים ורצונו לטרוח כמה ימים ושנים להשיג דבר קטן ולנהוג עצמו על פי האמת, הרי זה לומד על מנת לעשות, שכל עיקר מחשבתו אין כי אם אל המעשה להיות אמיתי, ולפיכך מספיקין בידו ללמוד וללמד ולעשות שהכל בכלל המעשה".

(רבינו יונה שם)

פרק ג

ביאור הסוגיא דנזיר

ודברי העין משפט שם

במשנה בנזיר (כ"ח.) איתא: נזרק עליה אחד מן הדמים אינו יכול להפר וכו' במה דברים אמורים בתגלחת הטהרה אבל בתגלחת הטומאה יפר שהוא יכול לומר אי אפשרי באשה מנוולת [שאינה שותה יין, המפרש]. רבי (מאיר) אומר אף בתגלחת הטהרה יפר שהוא יכול לומר אי אפשרי באשה מגלחת.

פירוש: האשה שנדרה בנזיר בעלה יכול להפר לה (מכיון שאסורה ביין והוי עינוי נפש), ואחר שנזרק עליה דם של אחד מקרבנות הטהרה שוב אין הוא יכול להפר לדעת ת"ק (מכיון שאחר זריקה היא מותרת כבר ביין ואין כבר עינוי נפש), ור"מ חולק וס"ל שכל זמן שלא גילחה יכול עדיין הבעל להפר, דיכול לטעון "אי אפשרי באשה מגלחת".

העולה מפשטות המשנה, דת"ק סובר שרק אי שתיית יין הוי טענה לבעל שיכול להפר מחמתה, אבל טענה של תגלחת (אחר שכבר מותרת ביין) אינה טענה, ור"מ סובר שאף טענה של תגלחת טענה היא. ובגמ' מקשה על ת"ק מדוע ס"ל דמשום תגלחת א"א להפר, והלא טענת ר"מ טענה חזקה היא?

ובגמ' שם (עמ' ב') – ות"ק אמר לך אפשר בפאה נכרית [פ' המפרש, ות"ק אמר לך משום תגלחת לא אפשר להפר דלא הויה עליה מנוולת משום תגלחת דאפשר לה בפאה נכרית ומיחזיא כאינה מגלחת]. ור"מ סבר בפאה נכרית אידי דזוהמא [דאית לה, המפרש] לא ניחא ליה [ולכך יכול להפר לה לפי שיכול לומר אי אפשרי באשה מגלחת, המפרש]. ע"כ.

דהיינו ת"ק ס"ל דטענת ר"מ ("א"א באשה מגלחת") אינה טענה מכיון שיכולה ללבוש פא"נ כתחליף לשערותיה ("ומחזיא כאינה מגלחת") ותו אינה מנוולת, ור"מ ס"ל שהבעל יכול לטעון דלא ניחא ליה בפא"נ מכיון שיש בה זוהמא. ונפסק כת"ק. ניש להוסיף דטענת "זוהמא" היא טענה קלושה, דמכואר ברמב"ם שאפי' נדרה לא לכחול או לא ללבוש ריקמה יום אחד נחשב כבר ניוול והבעל יכול להפר (עי' ברמב"ם פ"ב מגדרים ה"א וה"ה) ואילו בטענת זוהמא אינו יכול להפר לת"ק].

סיכום הסוגיא לפי המסקנא: הן ת"ק והן ר"מ תרוויהו ס"ל שטענת תגלחת בעצמותה הוי טענה שאפשר להפר מחמתה את הנזירות (כמו הטענה של אי שתיית יין), אלא שת"ק סובר שלטענת תגלחת יש עצה שתלבש פא"נ ועי"ז מיחזיא כאינה מגלחת, ור"מ סובר שאי"ז מועיל מכיון שבפא"נ יש לבעל טענה של "זוהמא", (וממילא חוזרת הטענה הקודמת של מגלחת ולכן יכול להפר). ולת"ק טענת זוהמא אינה טענה (וכנ"ל שזוהי טענה קלושה ולת"ק אין חוששין לה). ויוצא מכ"ז שכל מחלוקתן היא רק בענין צדדי של "זוהמא" האם חיישינן לזה או לא.

ובעין משפט שם [להגאון מו"ר יהושע בועז בעהמ"ח ספר שלטי הגבורים] (אות ב') כתב: "נ"ל היתר מכאן לשערות שהנשים נשואות נותנות בראשיהם (יהושע בועז)". עכ"ל.

ודבריו הנם לכאור' משוללי הבנה וצע"ג:

היבן יש בגמ' שם ראייה להתיר פאה נכרית ברשות הרבים במגולה? הלא שם

שתמהו מאד על דברי העין משפט הנ"ל:
 וז"ל היעב"ץ (בחידושו לנזיר כ"ח: , ובשאלת יעב"ץ
 ח"א סי' ט') – "אמר יעב"ץ לא נהירא לי היתר זה ולא
 ידענא מאי דעתיה, דאי בבית ובחצר ודאי שרי דלא
 גרע מקלחה, ולדעת התוס' אפי' בשערה שרי, דאל"כ
 לא הנחת בת לאברהם אבינו יושבת תחת בעלה וכ"ש
 פאה נכרית, ואי ברה"ר ותחת קישוריה נמי פשיטא,
 אלא ודאי לרה"ר ובגילוי למעלה מקישוריה איירי
 דשרי. ואיני רואה מהיכן למד פשיטות היתר זה
 ומהיכא דייק. אי מדאמרינן הכא אפשר בפאה נכרית,
 מנ"ל דברה"ר מיירי, ותדע דעל כרחק לא קמיירי
 בהכי דהא לא אתינן להכי אלא משום דלא מצי בעל
 למימר אי אפשר באשה מגולחת. וא"כ לר"מ אטו
 בשערה מי איכא למימר דשריא למיפק ביה לרה"ר,
 הא פריעת הראש דאורייתא" וכו'. ובעצי ארזים
 (אה"ע סי' כ"א ס"ק ב') כתב – "וטעה בזה טעות גדול
 לדבריו תיקשי לר"מ שיכול לומר אי אפשר באשה
 מגולחת הרי אינה יכולה לגלות שערה, ואטו מי לית
 ליה לר"מ דת משה ויהודית, אלא ודאי דמיירי כשהיא
 בבית בפני בעלה, א"כ אין ראייה מזה להתיר פא"נ
 וכו' לכן נ"ל פשוט דאסור לאשה נשואה להתקשט
 בפא"נ והמורים היתר חדשים מקרוב עתידים ליתן את
 הדין". ובישועות יעקב (או"ח סי' ע"ה ס"ק ג') כתב –
 "עיינ במג"א הביא דברי ספר באר שבע שמחמיר בזה
 והוא חולק עליו וכתב שדבריו דחויים המה ואני
 כתבתי בתשובה שהשבתי לחכם א' בזה שאיני יודע
 מדוע כתב המג"א שהדברים דחויים ודיחויי כזה תזור
 ונראה כי מקור ראיות הש"ג להתיר נשים לצאת
 בפא"נ שתיים הנה הא' ש"ס דשבת דף ס"ד וכו'
 השנית ש"ס דנזיר וכו' ואני תמה דהרי קשה הא
 דקאמר שאינו רוצה באשה מגולחת שלא תתגנה עליו
 שיראה שאיננה בעלת שער, הרי בשער של עצמה
 בודאי אסור ללכת בשערה פרוע, ומ"מ אם ירגיש
 הבעל שאין לה שער ותתגנה עליו והיינו שכל היום
 השער שלה המה תחת השבכה, וע"ז קאמר דלא
 תתגנה עליו משום דאפשר בפא"נ במקום שער עצמה,
 ובמקום שמוותרת לילך בשער עצמה כ"ש פא"נ" וכו'.
 [המורם מדבריו, שיש רק ראייה שהיכן שמוותר שערה
 ממש, מותר גם פא"נ, ותו לא מידין]. ומבואר מדברי
 האחרונים הנ"ל שאין מהגמ' דנזיר שום ראייה.

והתורת שבת (או"ח סי' ש"ג ס"ק י') כתב
 שאדרבה מבואר משם
 שפא"נ אסורה, דהרי רואים משם שלבעל
 נחשבת פא"נ תחליף לשערה והוי כמו שער
 ממש, דאל"כ עדיין הוא יכול לטעון אי
 אפשרי וכו'. וא"כ אם רואים שפא"נ הוה לגבי

מבואר רק שפא"נ באה במקום שערה
 שגילחה, דהיינו שבאותן מקומות שהולכת
 בהן בשיער מגולה [או שעכ"פ ניכר אם יש
 לה שער או לא] – שע"ז יש לבעל טענה
 שכשגילחה ונראית בקרחתה "אי אפשרי
 באשה מגולחת" – באותן מקומות אנו אומרים
 שתלבש פא"נ. והנה האופנים שנראים
 שערותי' (לפני התגלחת) משתנים לפי
 המקומות: בבית ובחצר היא הולכת בשערות
 מגולות [כדאיאת בכתובות (ע"ב:)], ובמבוי
 שהולכת בקלתה נראים קצת שערותיה בין
 הנסרים, וברה"ר שערה מכוסה לגמרי ואולי
 "לפעמים השבכה נעתק ממקומו או לרפיון
 קישורה בראשה היא מתרחבת ושער ראשה
 נראה מעט מחוץ לצמתן" [כלשון הבאר שבע
 (סי' י"ח) לגבי ענין אחר], וממילא, אם היא
 תגלח שערותיה יש לבעל טענה "אי אפשרי
 באשה מגלחת" שבכל אותם אופנים שנראה
 שערה – כעת יתגלה קרחתה ותתגנה. [ועיקר
 טענתו היא על חצר ששם האשה הולכת בשערה
 מגולה ממש, וגם בעלה נמצא שם, אבל במבוי ורה"ר
 יש לעיין אי יכול לטעון כן ע"פ מש"כ הרמב"ן
 (בשבת ס"ד:)] "שאלו ברה"ר אינו רואה אותה",
 ואכמ"ל. ועל טענה זו עונה ת"ק – "אפשר
 בפאה נכרית" – דהיינו שבחצרה תלך בפא"נ
 מגולה במקום שערותיה עד עכשיו, ובמבוי
 תלך בקלתה על הפא"נ (כמו שהיתה עושה
 בשערותיה) ולא יראה קרחתה בין הנסרים
 אלא שערות הפא"נ, וברה"ר תלך בשבכה
 על הפא"נ (כבשערותיה) ואם תעתק השבכה
 ממקומה יראה שער הפא"נ שמתחתיה. [וגם
 לר"מ לכאו' טענת "זוהמא" שייכת רק בבית ובחצר
 לבעלה שנמצא שם, אבל במבוי (שלושבת קלתה על
 הפא"נ) וברה"ר (בשבכה על הפא"נ) לכאו' אינו יכול
 לטעון שום טענה]. וא"כ, משם רואים אך ורק
 שפאה נכרית באה במקום שערותיה
 שמגלחת, ומהיכן יש ריח ראייה מכאן להתיר
 פאה נכרית מגולה ברשות הרבים? וצע"ג.

[ונעתיק] בזה כמה קטעים מדברי חלק מהאחרונים

ניחא לה דתיהוי כגופה לאיתסורי בהדה וכנטולה מחיים דמיא]. ומקשינן, טעמא דאמרה תנו, הא לא אמרה תנו גופה הוא ומיתסר, והא מיבעיא ליה לר' יוסי בר' חנינא דבעי ר"י בר"ח שער נשים צדקניות [בעיר הנדחת] מהו ואמר רבא בפא"נ קמיבעיא ליה [פירש"י, שער נשים צדקניות. של עיר הנדחת שלא הודחו עמה מהו ואמר רבא התם בחלק (דף קי"ב). פיאה נכרית שקשרה הצדקת לשערה קא מיבעיא ליה אי כגופה היא וניצול עמה, אי כממונה וקי"ל (שם) צדיקים שכתוכה יוצאין ממנה ערומים וכל ממונם נשרף דכתיב ואת כל שללה תקבוץ וגו' אלמא מספקא ליה אי כגופה אי לאו כגופה ותיפשוט ליה מהכא דגופה הוא דטעמא דאמרה תנו כו', ומתריצין, כי קמיבעיא ליה לרבי יוסי בר' חנינא דתלי בסיכתא [פי' יתד, ועי' ברש"י סנהדרין קי"ב. – הגרי"פ], הכא דמחבר בה טעמא דאמרה תנו הא לא אמרה תנו גופה הוא ומיתסר וכו'. ע"כ.

והנה רב העמיד המשנה בשתי אוקימתות: בפאה נכרית, ושאמרה תנו, ולא סגי ליה להעמיד רק בפא"נ (ושיהיה מותר אפי' לא אמרה תנו). והיינו משום דרב סבר מסברא דיליה שפא"נ נחשבת כשערותיה ומקבלת דין כגופה, וחלים עליה כל האיסורים שחלים על הגוף, ואם שער המת אסור בהנאה ה"ה ממילא בפא"נ, ולכן צריך להוסיף עוד אוקימתא – שגם אמרה "תנו" (משא"כ בשערה עצמו לא מהני תנו וכמו בידה). ומבלעדי המשנה היינו אומרים שפא"נ אפי' אמרה תנו לא מהני והוי כגופה ממש, ומחדשת המשנה שכן מועיל אמירת תנו, וכדפירש"י ד"ה בפיאה: "וקמ"ל מתני' דאע"ג דקשורה לה כיון דאמרה תנו גליא דעתה דלא ניחא לה דתיהוי כגופה לאיתסורי בהדה וכנטולה מחיים דמיא".

ור' יוסי בר"ח מסתפק מה דין פא"נ צדקניות בעיר הנדחת, ובהו"א למדה הגמ' שמסתפק בפא"נ שבראשה, ומספקא

הבעל בדיוק כמו השער ונותנת לבעל מה שהשער נותן, ממילא לגבי איסור פ"ר שאיסורו הוא שמתנאית בשערה לאנשים אחרים, הרי הפא"נ נותנת אותו דבר שהשער נותן. יעוי"ש בדבריו].

ואפי"ו אם תמצא לומר שראיית העין משפט אינה מאותה מגולחת, אלא משמע ליה מריהטות הלשון בש"ס "ות"ק אמר לך אפשר בפאה נכרית" שמצויין היו פאות נכריות בהישג יד, והיינו משום שגם שאר נשים היו משתמשות בפא"נ לקישוט, – עדיין אין מכאן שום ראיה שהשתמשו בפא"נ ברה"ר, דשפיר י"ל שרק בחצר השתמשו בפא"נ, ואף שבחצר מותרין בשערות עצמן מ"מ הפא"נ נצרכת למי ששערה מועט וכמו שכתבו הראשונים להדיא הובאו לקמן פרק ה' (ד"ה ועתה עיי"ש). ועיין לקמן פ"ו קושיות 1. 3.

פרק ד

ביאור הסוגיא דערכין

איתא במשנה בערכין (ז.) – האשה שנהרגה נהנין בשערה [פירש"י, ובגמ' מפרש טעמא], בהמה שנהרגה אסורה בהנאה [פירש"י, כדקי"ל (פסחים דף כ"ב): ובעל השור נקי וכו']. ע"כ.

ובגמ' שם (עמ' ב') – האשה שנהרגה וכו': ואמאי, איסורי הנאה נינהו? [פירש"י, מת אסור בהנאה. דכתיב ותמת שם מרים וגמר שם שם מעגלה ערופה במסכת ע"ז באין מעמידין (דף כ"ט:)] אמר רב באומרת תנו שערי לבתי. אילו אמרה תנו ידי לבתי מי יהבינן לה? אמר רב בפאה [פירש"י, קליעה] נכרית [פירש"י, לאו שערה ממש קאמר אלא שהיתה לה פיאה משיער אשה אחרת קשורה לשערה, דרגילות היו נשים ששערן מועט לקשור שיער נשים נכריות לשערן והוא פיאה נכרית, ואמרה תנו אותה לבתי, וקמ"ל מתני' דאע"ג דקשורה לה כיון דאמרה תנו גליא דעתה דלא

דמפורש בדבריו שרק נשים ששערן מועט הצטרכו לפא"נ.

וא"כ, אדרבה רואים מרש"י הנ"ל שכל הצטרפות הפא"נ היא רק בחצר, דסתם נשים ששערן מרובה אינן צריכות כלל לפא"נ, דבחצר הולכות בשערות מגולות [עיין לעיל פרק ב' ענף א בסוגיא דכתובות], וברה"ר הלכו מכוסות בשבכה, ורק נשים ששערן מועט מוכרחות להשתמש בקישוט דפא"נ בחצר שלא יתגנו בקרחותן שם, דאי הצטרפות הפא"נ היא לרה"ר במגולה, היה צריך רש"י לפרש בפשטות שכל הנשים הולכות בפא"נ, ואפי' מי שיש לה שער, דמכיון שברה"ר אסורות בגילוי שער, לכן צריכות פא"נ (וכמו בזמנינו היום שכל אחד מבין מעצמו לפרש כך).

פרק ה

ביאור הסוגיא דשבת

בשבת פרק במה אשה (נ"ז). מבואר במשנה שאסור לאשה לצאת בתכשיטין לרה"ר בשבת גזרה שמא תשלוף ותראה לחברתה ושמא תוליכו ד' אמות. וז"ל המשנה – "במה אשה יוצאה ובמה אינה יוצאה [במה אשה יוצאה דהוי תכשיט ולא משוי, ואיכא דהוי תכשיט וגזור ביה רבנן דילמא שלפא ומחויא לחברתה חשיבותו ודילמא אתי לאתויי ד' אמות, רש"י], לא תצא אשה לא בחוטי צמר ולא בחוטי פשתן ולא ברצועות שבראשה [שקולעת בהן שעה, רש"י] ולא תטבול בהן עד שתרפם. ולא בטוטפת ולא בסרביטין [מפרש בגמ', וחשובין הן וחיישינן דילמא שלפא ומחויא לחברתה, רש"י] בזמן שאינם תפורים [עם השבכה שקורין שקופיי"א, אבל תפורין (לשבכה) ליכא למיחש לאחויי שאינה נוטלת השבכה מראשה ברה"ר שתגלה כל שעה, רש"י]. ולא בכבול [מפרש בגמ', רש"י] לרה"ר [אבל לחצר שרי, וכל הנזכרים למעלה אסורים אף לחצר שמא תרגילם

ליה אי כגופה אי לאו כגופה (כלשון רש"י הנ"ל). ומסקנת הגמ' שספק ר"י בר"ח הוא בפא"נ התלויה ביתד אי ניצול בעיר הנדחת הגם שאינו על ראשה עיין רש"י ומאירי בסנהדרין שם [והספק דר"י בר"ח הוא בגדרי עיר הנדחת, ונתבארו צדדי הספק בסנהדרין (ק"י"ב), ע"ש ואכמ"ל], ופא"נ שעל ראשה לכו"ע נחשבת כ"גופה".

מכ"ז מבואר שלפאה נכרית שכראשה (עיין יור"ד סימן שמ"ט סע"ב ברמ"א ובפ"ת שם סק"ד בשם "בכור שור" ובכ"ח שם) יש דין "כגופה" וחל עליה איסור הנאה דמת, וכן מהני מחיים להצילה בעיר הנדחת. (ומבואר דזהו מדאורייתא מדמהני לקולא – בעיר הנדחת). וכן נפסק בשו"ע (יור"ד סי' שמ"ט), וע"ש דמבואר שיש שני דינים: יש דין "תכריכים" שאסורים בהנאה, (וצריך הזמנה ונתינה ע"ג המת), ויש דין "נוי המת" המחוברים בגופו בשעת מיתה, כפאה נכרית ושן תותבת וכיו"ב (עי' שו"ת פנים מאירות ח"ג סי' ל"ג) שאסורים "כמו המת עצמו" – (לשון הטור שם), וזהו דין אחר מתכריכין ואי"צ הזמנה, (ולא נעשו לצורך קבורה אלא לשימוש מחיים. ונאסרים בהנאה מדין "גופו" מכיון שמחיים נעשה כגופו ולכן גם בעיר הנדחת מותר וכמש"כ. ודו"ק).

והנה יש לעיין האם יש ראייה מסוגיא זו שפא"נ מותרת ברה"ר? ולכא"ו מזה שרואים כאן מציאות שנשים נשואות (מדקאמר "תנו שערי לבתי") הלכו בפא"נ יש ראייה להיתר.

אמנם יש לדחות בפשטות דמיירי שרק בחצר היא מתקשטת בפא"נ מגולה (וכשיוצאת לרה"ר מכסה בשבכה), וכמו שהארכנו לעיל בסוגיא דנזיר. ועדיין יש מקום להשיב, דאי מיירי בחצר, לשם מה היא צריכה הקישוט דפא"נ והלא שם היא מותרת בשער עצמה, אבל באמת כשמעיינים בפ"י רש"י הנ"ל מבואר דאין זה קושיא

ראשה האשה בשיער ומקבלת הזוהמה, ועל כפה השבכה, והיא קופול"ה בלע"ז כמשמעה. ולא שלפה ומחויא לפי שתראה השער מדתני רבי שמעון בן אלעזר דכבול למטה משבכה ש"מ כיפה של צמר הוא. פ"א כיפה של צמר חוטי דעמרא דגדילין מעשה עבות ורוחב שתי אצבעות שיעור ציץ" וכו'. (וכפירושו השני כתבו הר"ף והרמב"ם פ"ט משבת ה"ז והרא"ש פ"ו סי' ב' והטור או"ח סי' ש"ג).

ומרש"י (שכתב "ככובע שתחת השבכה") משמע כפירוש ראשון וכן למד הב"י (רי"ס ש"ג) בדברי רש"י, ע"ש. וע"ע רש"י בגיטין (כ.). ד"ה ולא בכתב שע"ג כיפה – "כעין כובע של צמר ונותנת הנשים תחת צעיף קישוריהן כדאמרי' בבמה אשה יוצאה". וז"ל אור זרוע (ה' שבת סי' פ"ד אות ג') "... כמין כובע שתחת השבכה דמקרי כבול ומתקשטת בו ואסורה לצאת בו דחיישינן דילמא שלפא ושומטתה מתחת השבכה ואינה מגלה שערה וכו' כיפה של צמר שהיא תחת השבכה אסירה ושבכה עצמה שריא, דהא שריא אפי' טוטפת וסרביטין כשהן קבועין בה וכו'". ובפסקי הר"ד בשבת שם כתב – "כיפה של צמר שמנחת האשה על ראשה תחת השבכה כדי לחמם את ראשה היא נקראת כבול, ואינה מכסה כל ראשה אלא כנגד קדקדה הוא, ופעמים שהיא משימה ידה תחת השבכה ומוציאתה ואינה מגלה ראשה בעבור זה". ובחי' הר"ן שם כתב בפירוש כבול – "היינו כיפה של צמר שתחת סבכה". וז"ל רבינו ירוחם (ספר אדם נתיב י"ב חלק י"א) בביאור כבול – "כלומר כיפת צמר העשוי מרשת והוא רחב כב' אצבעות ומשימתו תחת השבכה שבראשה ולפעמים תשמיטנו מתחת השבכה ותראנו לחברתה ותוליכנו, ולפיכך לא תצא בו לרה"ר, אבל בחצרה תצא בו כי הוא תכשיט". ומבואר בחי' הריטב"א (החדשים) דהכיפה של צמר נתונה תחת השבכה (כדמפורש בכרייתא דרשב"א הנ"ל) ויכולה לשולפה ע"י הדחק בלא שיתגלו שערותיה, ובוה מסתפק ר' ינאי אי חיישינן שתשלוף ואסור לצאת בה בשבת או לא חיישינן ומותר. (וע"ע ברמב"ן ורשב"א וריטב"א שם, וע"ע ברבינו יהונתן מלוניל הובאו דבריו במאירי וחי' הר"ן שם, ואכמ"ל).

ומכ"ל זה מבואר להדיא דלא חיישינן שאשה תגלה שערותיה ברה"ר, וכל תכשיט שאם תשלוף אותו יתגלו שערותיה – מותר לצאת בו בשבת לרה"ר. נועיוין בסוגיא דמחט שם (ס.). וברש"י ד"ה אוגרת וד"ה טהורה, ומבואר שאפי' אם יתגלו רק מקצת שערות – אין חשש משלפא !].

ברה"ר וחדא גזירא היא דגזור בהם שלא תתקשט בהם בשבת כלל, וכבול התירו כדמפרש לקמן בפרקין (דף ס"ד): שלא לאסור את כל תכשיטיה ותתגנה על בעלה, רש"ן וכו', ע"כ. ובגמ' שם (נ"ז): – טוטפת המוקפת לה [את הפדחת, רש"ן] מאזן לאזן, סרביטין המגיעין לה עד לחייה [על ראשה כורכתו ותולה לה על לחייה מכאן ומכאן, רש"ן]. אמר רב הונא עניות עושין אותן של מיני צבעונין עשירות עושין אותן של כסף ושל זהב. ע"כ.

במשנה שם (ס"ד): – יוצאה אשה בחוטי שער בין משלה בין משל חברתה בין משל בהמה. ובטוטפת ובסרביטין בזמן שהן תפורין [לשבכה]. ככבול ובפאה נכרית לחצר. ע"כ. [נביאור משנה זו נאריך לקמן בהמשך בעז"ה. וענין חוטי צמר ופשתן וחוטי שער יתבאר בע"ה לקמן בפרק י"ב (בדברי המג"א) ואכמ"ל].

בביאור הציור של כבול איתא בגמ' שם (נ"ז): – א"ר ינאי כבול זה איני יודע מהו, אי כבלא דעבדא תנן [חותם שעושים לעבד בכסותו לסימן הוכחה שהוא עבד, ובהוא קתני מתני' דשפחה לא תצא בו, רש"ן] אבל כיפה של צמר [ככובע שתחת השבכה דמקרי נמי כבול ומתקשטת בו, רש"ן] שפיר דמי [דכיון דמיגליא שערה לא שלפא ומחויא, רש"ן], או דילמא כיפה של צמר תנן [דלא תצא, דחיישינן דילמא שלפא ומחויא מתחת השבכה ואינה מגלה (שערה), רש"ן] וכ"ש כבלא דעבדא. ומסקנת הגמ' – אמר רבי אבהו מסתברא כמ"ד כיפה של צמר תנן (שאסור לצאת בה לרה"ר דילמא שלפא מתחת השבכה ואינה מגלה שערה). ותניא נמי הכי יוצאה אשה בכבול ובאיסטמא לחצר ר"ש בן אלעזר אומר אף בכבול לרה"ר. כלל אמר ר"ש בן אלעזר כל שהוא למטה מן השבכה יוצאין בו כל שהוא למעלה מן השבכה אין יוצאין בו [ומדקתני כל שהוא למטה מן השבכה ש"מ כיפה תנן, רש"ן]. ע"כ.

[וז"ל הערוך (ערך כפה) – "פירוש בגד שמשימה על

בה, ואינה צריכה לטרוח וללובשה שנית. (ב) כשהולכת לבית אביה וקרובותיה וכיו"ב (ששם היא יכולה ללכת בכבול) הרי שנוח לה לשים השבכה על הכיפה ושם תוריד השבכה ותשאר בכיפה (וביחוד בשבת שאסור לשאת הכבול בידה). ג) גם כשהכיפה מכוסה בשבכה יש בה קישוט מסוים שמגביה השבכה וכד'. [דהיינו הגם שעיקר הקישוט בכיפה הוא כשמגולה כנ"ל, עכ"פ כשכבר יש לה קישוט זה, היא משתמשת בו כקישוט גם כשמכוסה – להגביה השבכה כנ"ל, והוי קצת קישוט].

עוד אפשר אולי באופן אחר לתרץ את שתי השאלות האחרונות בחדא מחתא, דעיקר הקישוט של הכיפה הוא במכוסה – להגביה השבכה וכד' [לפי דברי הבאר שבע (סי' י"ח) לגבי פא"נ, ע"ש, וה"ה לכיפה כאן, אבל לפי דברי הש"ג שכתב לגבי פא"נ, "ואין לומר שהיו משימות צעף או מידי על הפא"נ, דא"כ מאי אהני ההוא קשוט וכו"ו – לכאורה, אי אפשר לתרץ כך].

ובקיצור – אם הולכת בחצר בכבול מגולה, אזי בכל ששת ימי החול כשהיא יוצאת לרה"ר ממילא היא מכסה הכבול בשבכה, וכמבואר בכתובות שבביתה ובחצרה הולכת בראש פרוע וכשיוצאת לרה"ר מכסה ראשה בשבכה, דהכבול אינו מכסה כל הראש כנ"ל, וזאת היתה המציאות של יום יום, וממילא כאן בשבת היה צריך לאסור כבול גם בחצר שמא תצא לרה"ר וביציאתה תתכסה בשבכה כהרגלה בחול, ושמא תשלוף הכבול מתחתיה בלא שיתגלה שערה, (כמו שאסרו שם כל התכשיטין שמא תרגילנו לרשות הרבים), אמנם בזה התירו חז"ל בחצר שלא תתגנה על בעלה (כדלהלן).

במשנה הנ"ל (ס"ד:) – בכבול ובפאה נכרית לחצר. [פירש"י, אכבול ופאה נכרית קאי דאסרו לעיל למיפק בה לרה"ר ואיצטרין לאשמעינן דלחצר מותר וכו']. ובגמ' שם – אמר רב כל שאסרו חכמים לצאת בו לרה"ר [פירש"י, בריש

והנה ממש"כ מבואר דהמציאות של הכיפה הוא ככובע של צמר ש"מתקשטת בו" [כלשון רש"י הנ"ל, ויעויין בלשון רבינו יהונתן מלוניל כאן – "מרוב חשיבות התכשיט וקלות דעת האשה וחדתה שהיא רבה אם ישאלו חברותיה הראיני כפייתך וכו' ותתן הכיפה לחברתה וישתעשעו בה שעה או חצי שעה", וכ"כ בחי' הר"ן כאן], ומבואר בסוגיא דברה"ר הכיפה מכוסה בשבכה. וצ"ב מדוע צריכה לכסותו בשבכה ולא מספיק כיסוי הכיפה ברה"ר? אמנם ע"פ מש"כ רש"י "ככובע" (ולא כתב "כובע") וכן ברש"י הנ"ל בגיטין כ. "כעין כובע", י"ל דאינו מכסה לגמרי כל הראש, וכ"כ להדיא בפסקי הרי"ד הנ"ל: "ואינה מכסה כל ראשה אלא כנגד קדקדה היא", ולכן מוכרחת לשים שבכה על הכיפה כשיוצאת לרה"ר לכסות כל שערותיה.

עוד צ"ב בעיקר הדבר מהו הקישוט שבכיפה אם היא מכוסה בשבכה? (והלא מלשון רש"י "ומתקשטת בו" וכן מלשון רבינו יהונתן מלוניל הנ"ל משמע שהכיפה עצמה קישוט היא, ואם היא תחת השבכה אינו מוכן איזה מין קישוט הוא זה) – וי"ל בפשטות דהקישוט הוא בחצר ששם היא הולכת תמיד בכיפה מגולה, (דהרי בחצר מותרת לילך אפי' בשערותיה, כמבואר בגמ' בכתובות הנ"ל ובראשונים שם שהלכו בחצר מגולות שער וכשיצאו למבוי לבשו קלתה וכשיצאו לשוק לבשו כיסוי גמור, יעוי"ש), וא"כ שייך שפיר שתלבש בחצר הכיפה הנ"ל להתקשט בה אע"פ שאינה מכסה כל שערה, וכשיוצאת לרה"ר היא לובשת שבכה על הכיפה כנ"ל, (ובשבת חיישינן שכשתצא לרשות הרבים תלבש השבכה כהרגלה בחול ותשלוף מתחת השבכה). וצריך לבאר לפ"ז אם בין כה היא מכסה ראשה בשבכה, למה היא צריכה את הכיפה מתחתיה ואינה פושטתו כשיוצאת לרה"ר? וי"ל: א) דיותר נוח לה לצאת גם ברה"ר עם הכיפה, דכשחוזרת לחצר מורידה את השבכה ומיד מתגלה הכיפה ומתקשטת

(ק"ב.) כתב רש"י – "גדיל של שערות דעלמא שעושיין לנוי". (ויש לפרש בפשטות דהנוי היינו מה שמוריד הכיעור שבמיעוט השער כמש"כ בערכין). וכן מבואר בכל הראשונים שפא"נ נועדה למי ששערה מועט (ויש שהוסיפו למי ששערה "לבן"), ומכסה המום ע"י פא"נ שמוסיפה לשערותיה. בתשובת רב נטרונאי גאון כתב שפא"נ נועדה למי ששערה "מדולדל", בערוך ערך פאה כתב "אשה שאין לה רוב שער לוקחת שער מנשים אחרות ומשימה על ראשה שנראה כמו שהוא שער", וכ"כ הרשב"א והריטב"א (ס"ה). שפא"נ נועדה לאשה שקרחת מפאת ראשה, ובפסקי הרי"ד כתב "אשה שאין שערה מרובה" וכו', ברע"ב – "אשה שאין לה רוב שער" וכו', ברבינו ירוחם (ס' אדם נ"ב ח"א) – "פי' פא"נ קליעה של שער תלושה שמערכת עם שערותיה שתראה בעלת שער", ובטור (או"ח סי' ש"ג) – "קליעת שער שקולעת בתוך שערה", וכ"כ השו"ע. בחי' הר"ן כתב שיש לה שער מועט א"נ דיש לה שער לבן ושל חברתה שחור, וכ"כ המאירי ורבינו יהונתן מלוניל, ע"ש. ברמב"ם (פי"ט משבת ה"ז) כתב – "ולא בפאה של שיער שמנחת על ראשה כדי שתראה בעלת שער הרבה". ובפיה"מ בשבת (ס"ד:) כתב – "ופאה נכרית כמו מגבעת ידבקו בו שער נאה" ו"הרבה" ותשים אותו האשה על ראשה דרך עראי כדי שתקשט בשער". (וי"ל דמש"כ "נאה" היינו למי ששערה לבן, ומה שכתב "הרבה" היינו למי ששערה מועט, והוי כדבריו ביד החזקה). ומש"כ הרמב"ם "דרך עראי" כוונתו שתוכל לשלוף בשבת ולא יהיה חשש של התרת קשר וכד'. וגם בשן תותבת הנזכרת בהמשך המשנה נקט הרמב"ם לשון זו "דרך עראי", דגם שם אם היא דרך קבע ליכא חשש שתשלוף.

והנה מהא דתנן דאשה יוצאה בפא"נ בשבת לחצר מדויק הא לרה"ר אסור לצאת בשבת בפא"נ. וכן מדהצריכו חז"ל להתיר

פירקין חוטי צמר ופשתן טוטפת ושאר השנויים במשנה שאסור ללכת בהן לרה"ר אסור לצאת בו לחצר [ואע"ג דשרי לטלטולינהו דתורת כלי עליהן וכו' מיהו דרך מלבוש אסור דמרגלה ליה ונפקא ביה לרה"ר, רש"י] חוץ מכבול ופאה נכרית [שמותר לחצר כדתנן במתניתין וטעמא מפרש לקמיה, רש"י] וכו'. ורב מאי שנא הני, אמר עולא כדי שלא תתגנה על בעלה [התירו לה קצת קישוטים הנאים, רש"י]. ע"כ.

סיכום ההלכות היוצאות מהסוגיא: טוטפת וסרביטין כשאינם תפורים לשבכה – ברה"ר אסור שמא תשלפם, וגם בחצר אסור גזירה אטו רה"ר (דמרגלה ליה, וחדא גזירה היא, כמש"כ רש"י). ותפורים לשבכה מותר גם ברה"ר (דאין חשש שתשלוף דלא תגלה שערה). וכבול (שהוא כיפה של צמר שתחת השבכה) – ברה"ר אסור דחיישינן שתשלוף מתחת השבכה (ולא תגלה שערותיה), ובחצר התירו חז"ל באופן מיוחד כדי שלא תתגנה על בעלה. ומבלעדי ההיתר דשלא תתגנה היינו אוסרים גם בחצר, (דכשהולכת בחצר בכבול מכוסה היה צריך לחשוש שמא תצא כך לרה"ר ותשלוף מתחת השבכה, וכשהולכת בחצר בכבול מגולה היה צריך לחשוש שמא תתכסה בשבכה כהרגלה בחול ותצא לרה"ר ותשלוף מתחת השבכה בלא שיתגלה שערה, כנזכר לעיל). וכן פאה נכרית התירו בחצר כדי שלא תתגנה על בעלה, וברה"ר אסור (כדלהלן).

ועתה נביא דברי הראשונים בענין הציור של פאה נכרית: רש"י (סד:) כתב – "קליעת שער תלושה וצוברתה על שערה עם קליעתה שתראה בעלת שער", וכ"כ הר"ן, ובערכין (ד:) כתב רש"י – שהיתה לה פאה משער אשה אחרת קשורה לשערה "דרגילות היו נשים כששערן מועט לקשור שער נשים נכריות לשערן והוא פא"נ" [ובשבת דייק רש"י וכתב "וצוברתה", ולא "קשורה" כלשונו כאן בערכין, דבקשורה אין חשש שתתיר הקשר בשבת. ועיין משנ"ב (סי' ש"ג) בשעה"צ (אות נ"ב)]. ובסנהדרין

הנשים, ובחצר שמותר בשער מגולה היא צריכה לקישוט של פא"נ כדי שלא תתגנה על בעלה. – דאל"ה אלא שגם ברה"ר היא הולכת בפא"נ מגולה, היו הראשונים יכולים לפרש בפשטות שכל הנשים הולכות בפא"נ, ואפי' מי שיש לה שער, דמכיון שברה"ר אסורות בגילוי שער, לכן צריכות פא"נ (וכמו בזמנינו היום שכל אחד מבין מעצמו לפרש כך). ואילו הראשונים לא פירשו כן אלא כנז"ל.

וּלְפָנָיו פירוש המשנה הוא פשוט שברה"ר אסור לצאת בשבת בפא"נ דחיישינן שתשלוף מתחת השבכה כנ"ל. ובחצר גם היה צריך לאוסרה בשבת כשאר תכשיטין, שמא תצא לרה"ר ותתכסה בשבכה כהרגלה בחול, ושמא תשלוף מתחת השבכה, והתירו במיוחד (בחצר) כדי שלא תתגנה על בעלה. ולפי מש"כ הפשט בפא"נ הוא ממש דומיא דכבול, ושניהם תחת השבכה, ויעויין בדברי הריטב"א (ס"ה.) שכתב – "הקשה הרשב"א ז"ל וכו' ותירץ דכפה של צמר נמי אין דרך לישא אותה אלא אשה שהיא קרחת מפאת פניה, ומידי דמגניא ביה הוא, וזה ששנה אותה בהדי פאה נכרית לפי שכולן מטעם אחד הן, ולפי זה כי קאמרינן כלל אמר ר"ש בן אלעזר כל שהוא למטה מן השבכה יוצאין בו היינו משום שאין אשה נותנת דבר תחת השבכה אלא מפני מום שבראשה". וע"ע בחי' הר"ן שם (ס"ד:) שכתב – "שהכפה של צמר היא תחת השבכה וכן פאה נכרית היא כעין כפה" וכו'. וכ"כ להדיא הגר"א בשנות אליהו (שבת פ"ו מ"ה) שהפא"נ מכוסה תחת השבכה, ע"ש.

פרק ו

דברי בעל שלטי הגבורים

והקושיות עליו

בשלטי הגבורים על הרי"ף בשבת (דף כ"ט. מדפי הרי"ף) כתב: "יראה מזה להביא ראייה וסמך לנשים היוצאות בכסוי שערות שלהן כשהן נשואות אבל במקום קליעת

במיוחד פא"נ בחצר בשבת מכלל דברה"ר אסור (דאל"ה אי"צ להתיר בחצר דפשיטא דמותר, דכל האיסור דחצר הוא שמא מרגלא לרה"ר, וגם משמע שאלמלא ההיתר המיוחד שלא תתגנה על בעלה היינו אוסרים אפי' בחצר שמא תצא לרה"ר, וככל התכשיטין, וממילא שמעינן מזה דברה"ר פשוט שאסור לצאת בפא"נ בשבת). וכן מלשון הגמ' "אמר רב כל שאסרו חכמים לצאת בו לרה"ר נהיינו משום לתא דשבת, עיין רש"ן אסור לצאת בו לחצר חוץ מכבול ופאה נכרית". [דהיינו שחכמים אסרו לצאת בהן לרה"ר משום לתא דשבת והתירו לחצר] משמע שיש איסור לצאת בפא"נ בשבת לרה"ר. וע"ע רש"י (ס"ד:) ד"ה לחצר. ויעויין עוד בדברי התוס' (נ"ז: ד"ה אי) שהקשו אמאי לא תני נמי ברישא פא"נ בהדי כבול דאין יוצאין בה לרה"ר, ע"ש. וכן הקשו שם הרמב"ן והריטב"א (ס"ד:), יעויי"ש בדבריהם. וברמב"ם (פ"ט משבת ה"ז) ובשו"ע הרב (סי' ש"ג סוף סעי' ט"ז) מפורש שטעם האיסור בפאה נכרית ברה"ר הוא – שמא תשלוף לאחוריי או שמא תפול ותביאם בידה, ע"ש.

ומעתה צריך להבין פשט פשוט במשנה, למה אסרו לצאת בפא"נ לרה"ר בשבת, והרי אין חשש שתשלוף הפא"נ, דהא לא תגלה שערה? ופשוט שהפשט הוא שהפא"נ מכוסה תחת השבכה, (דומיא דכבול), וחיישינן שמא תשלוף מתחת השבכה (כדחיישינן בכבול). וזה מובן ומתבאר מדברי כל הראשונים הנ"ל שכתבו שפא"נ נועדה רק לאשה שאין לה שער (כדי שתהא נראית כמו אשה רגילה שיש לה שער), דהנה מבואר מדבריהם שאשה שיש לה שער אינה צריכה פא"נ, והיינו משום שברה"ר היא מכסה שערה בשבכה, ובחצר יכולה לילך בשערות מגולות (כמבואר בכתובות), וממילא אשה שאין לה שער שכל מטרתה להראות כאשה שיש לה שער, היא הולכת ג"כ כמותה (ע"י הפא"נ), דהיינו ברה"ר היא מכוסה בשבכה דומיא דכל

בדברי רש"י שם ובדברי הרא"ש תמצא דאין איסור בשער אשה משום ערוה אלא במחובר לבשרה וגם שהבשר נראה עם השיער כדאוקימנא. ועוד הארכתי בזה בחדושי בס"ד". עכ"ל.

והנה דברי הש"ג הללו וראיותיו לכאור' אינם מובנים כלל וכבר נתקשו הרבה אחרונים בדבריו, וכמו שנבאר להלן בעז"ה:

1. הש"ג מביא ראיה מהמשנה בשבת (ס"ד:): שהאשה יוצאה בפא"נ [לחצר] בשבת, וכתב דמשם "משמע להדיא" שמותר לצאת ולהתקשט בפא"נ. ולכאור' אין משם שום ראיה לרה"ר, [דאיה"נ דמשמע מהמשנה דבשבת יוצאה בפא"נ לחצר אבל לא לרה"ר, הא כחול אף לרה"ר מותר, אבל הרי פשוט] דאפשר לאוקמי שרק בחצר היא מותרת בפא"נ מגולה, וכשיוצאת לרה"ר היא מתכסית בשבכה וכמבואר לעיל פ"ד (וכדמצינו חילוק מפורש בדין פ"ר בין חצר לרה"ר בכתובות לענין שערוותיה שמותרת לילך מגולה בחצר וכשיוצאת לרה"ר צריכה לכסות), והיא נצרכת בחצר לפא"נ להתקשט בה מכיון ששערה מועט או לבן וכד' וכמש"כ הראשונים, וכמו שהקשינו לעיל בנזיר, ע"ש, וע"ע לקמן (קושיא 3) בקושיא מערכין. נוגם לפי פיה"מ לרמב"ם יש לפרש כן דפא"נ נועדה רק למי שאין לה שער "נאה" (דהיינו ששערה לבן וכד') או למי שאין לה שער "הרבה" (דהיינו ששערה מועט), ולכן כתב: ידבקו בו שער "נאה" "והרבה", וכמבואר מיניה וביה מדברי הש"ג, דאחרי שהוא מביא את פיה"מ הוא עוד צריך להביא ראיה דבנשואות מיירי יעוי"ש, ובלי ראיה היה מעמיד את כל הגמ' בתולות ואפי' לפי פיה"מ, וצ"ע מה צריכות בתולות פא"נ הרי הן מותרות בפריעת הראש? אלא ע"כ משום שאין להן שער נאה והרבה, צריכות הן את הפא"נ לקישוט, ולכן מוכרח הש"ג להביא ראיה דבנשואה מיירי. וא"כ גם אחרי שיש ראיה דבנשואה מיירי, הא אפשר לאוקמיה דרוקא בחצר היא מתקשטת בפא"נ מכיון שאינה יכולה להתקשט שם בשערה, דמיירי ששערה מועט

שערן נושאות שערות חברותיהן שקורין קרינאל"ו בלע"ז, מההיא דשנינו פרק כמה אשה יוצאה דף סד שהאשה יוצאה בפאה נכרית בשבת, ופירשו המפרשים כי פאה נכרית היא מגבעת ידבקו בו שער נאה והרבה ותשים אותו האשה על ראשה כדי שתתקשט בשער, והתם באשה נשואה מיירי מתניתין מדקאמר בגמ' דהטעם משום שלא תתגנה על בעלה הרי דבנשואה מיירי, והרי פאה נכרית הוי ממש כעין אלו הקרינאל"ו ומשמע להדיא שמותרות בנות ישראל להתקשט בהן, דשער באשה ערוה דקאמר לא הוי אלא בשער הדבוק לבשרה ממש ונראה גם בשרה עם השיער אבל שיער המכסה שערה אין כאן משום שער באשה ערוה וגם לא משום פרועת ראש. ונראה דל"ש שערות דידה ל"ש שערות של חברתה כל עוד דעבידי לכסוי השער והן תלושות אע"פ דקישוט הוא לה כדי שתראה בעלת שער אין בכך כלום וש"ד.

ואע"ג דאמרי' סוף פ"ק דערכין דפאה נכרית המחוברת לשער ממש דהוי כגופה ממש, מ"מ לא נאסר בשביל כך לצאת בה ולהתקשט בה, דהא על כרחך אותן הצדקניות דקאמר התם היו מתקשטות בפאות ההם. ובנשואות מיירי התם דקאמר תנו שערי לבתי. ואין לומר שהיו משימות צעיף או מידי על הפאות נכרית, דא"כ מאי אהני ההוא קשוט הרי כל עצמו של אותו קשוט לא הוי אלא בשביל שתראה בעלת שער, אלא פשיטא דמיירי שהולכות בשערות מגולות. ולכשתעיין סוף פ' קמא דערכין ופ' מי שמתו דף כ"ה [נאצלנו הוא בדף כ"ד]. אמנם ב"ספר הפשוטים" לבעל שלטי הגבורים, (בכת"י הנמצא תח"י), שהוא סיכום ההלכות הפשוטות היוצאות מהגמ' והראשונים (ובמקביל לו חיבר גם את "ספר המחלוקות" ה"ה ספר "שלטי הגבורים", יעויין בשם הגדולים מערכת ספרים אות ש' ס"ק ע"ו), מופיעות ההלכות היוצאות מגמ' זו בדף כ"ה.!

דכבול, ושניהם תחת השבכה, וע"ע בריטב"א (ס"ה). בשם הרשב"א ובחי' הר"ן (ס"ד:), וכ"כ להדיא הגר"א בשנות אליהו (שבת פ"ו מ"ה) שהפא"נ מכוסה תחת השבכה, ע"ש]. וא"כ יסוד טענת הש"ג שלא יתכן שהיו מכסים הפא"נ (ועל טענה זו הוא מייסד כל דבריו כמבואר למעייין) נסותרת להדיא מפשרה של משנה, וצע"ג. כן הקשה המהרש"א אלפנדרי בשו"ת הסבא קדישא ח"ב סימן א'.

3. הש"ג (אחרי שמביא קושיא על דבריו מערכין) מסיים שמערכין יש ראייה שהלכו בפא"נ מגולה. ומבואר מדבריו דכל ראייתו היא מעצם המציאות שנשים נשואות השתמשו בפא"נ, ולא מפלפול הגמ' ועומק הסוגיא, וכמפורש בדבריו. והקושיא נשאלת מאליה, היכן יש ריח ראייה שם שהלכו ברה"ר בפא"נ מגולה, והלא פשוט שמעצם מציאות פא"נ אין שום ראייה לרה"ר, דאפשר לומר בפשטות שעשו הפאות להתקשט בבית ובחצר לאותן נשים שאין להם רוב שער (שלא יתגנו שם לבעליהן) וכמבואר לעיל סוף פ"ד ע"ש, וכמו שפירש שם רש"י בהדיא והראשונים בשבת כנ"ל, נוכנ"ל קושיא 1 ובפ"ג בקושיא מנוירן (באר שבע ועוד).

ולפיו, חוץ מכל מה שקשה על הש"ג כנ"ל, נשאר עוד לבאר ולברר כמה דברים שיש בריהטות לשונו כדלהלן: (א) מהו אריכות הלשון נראה ראייה וסמך – "לנשים היוצאות בכיסוי שערות שלהן כשהן נשואות אבל במקום קליעת שערן נשואות שערות חברותיהן שקורין קרינאל"ו", והיה לו לכתוב בקיצור – נראה ראייה וסמך "לנשים נשואות היוצאות בשערות חברותיהן שקורין קרינאל"ו" וכו' (וכמו שכתב בעין משפט בניזיר – נ"ל היתר מכאן לשערות שהנשים נשואות נתנות בראשיהם"), שמאורך לשונו "בכיסוי שערות שלהן כשהן נשואות" משמע שמשמיע לנו את הדין שנשים נשואות צריכות לכסות שערותיהן, ותמוה – שפשיטא הוא! דאנו לבד

וכד' וכנ"ל, ואין שום ראייה לרה"ר]. קושיא זו הקשה בבאר שבע סי' י"ח, ועוד הרבה אחרונים.

2. ויותר תמוה וקשה, ונהקושיא כאן היא אלימתא יותר מהקושיא מנויר וערכין]. דאדרבה משם מוכח ההיפך – דהפא"נ מכוסה ברה"ר, ולכן אסור לצאת בה בשבת לרה"ר דחיישינן שמא תשלוף הפא"נ מתחת השבכה ולא תגלה שערותיה, (וכמפורש כל זה לענין כבול שם). דאי לא נימא הכי, אלא שהפא"נ מגולה ברה"ר, לא מצאנו ידינו ורגלינו בפירוש פשוטה של משנה שם, דאמאי אסור לצאת בפא"נ והרי ודאי שלא תשלוף ולא תגלה שערותיה? [וכן גם מוכח מכל הראשונים שם וכמשנ"ת לעיל פרק ה', ונעתיק מש"כ שם – מדברי כל הראשונים הנ"ל שכתבו שפא"נ נועדה רק לאשה שאין לה שער (כדי שתהא נראית כמו אשה רגילה שיש לה שער) נראה שהפא"נ מכוסה ברה"ר, דהנה מבואר מדבריהם שאשה שיש לה שער אינה צריכה פא"נ, משום שברה"ר היא מכסה שיערה בשבכה, ובחצר יכולה לילך בשערות מגולות (כמבואר בכתובות), וממילא אשה שאין לה שער שכל מטרתה להראות כאשה שיש לה שער, היא הולכת ג"כ כמותה (ע"י הפא"נ), דהיינו ברה"ר היא מכוסה בשבכה דומיא דכל הנשים, ובחצר שמותר בשער מגולה היא צריכה לקישוט של פא"נ כדי שלא תתגנה על בעלה. – דאל"ה אלא שגם ברה"ר היא הולכת בפא"נ מגולה, היו הראשונים יכולים לפרש בפשטות שכל הנשים הולכות בפא"נ, ואפי' מי שיש לה שער, דמכיון שברה"ר אסורות בגילוי שער, לכן צריכות פא"נ (וכמו בזמנינו היום שכל אחד מבין מעצמו לפרש כן). ואילו הראשונים לא פירשו כן אלא כנז"ל. ולפ"ז הפשט במשנה הוא פשוט שברה"ר אסור לצאת בשבת בפא"נ דחיישינן שתשלוף מתחת השבכה כנ"ל. ובחצר גם היה צריך לאוסרה בשבת כשאר תכשיטין, שמא תצא לרה"ר ותתכסה בשבכה כהרגלה בחול, ושמא תשלוף מתחת השבכה, והתירו במיוחד (בחצר) כדי שלא תתגנה על בעלה. ולפי מש"כ הפשט בפא"נ הוא ממש דומיא

גבורים (סי' ע"ה) ע"ש. ואם כן, אנו רואים שהנדון בפאה נכרית לשלטי גבורים הוא נדון דאורייתא! (ו) כשמעיינים היטב בדבריו רואים שחוץ ממה שהביא ראה מהמשנה להתיר, הוא גם מאריך להטעים ולבאר מדוע רק שער אסור ופא"נ מותרת, – ואינו בא להתיר מצד זה ששערות הפא"נ אינן נראין כשערותיה וכדו', אלא יסוד דבריו הוא שרק שער "הדבוק לבשרה ממש ונראה גם בשרה עם השער" אסור ולא שער תלוש, ואין הוא מזכיר שום חילוק מצד הצורה של עצם שערות הפא"נ, ומשמע מדבריו שאפי' אם עצם השער התלוש מייפה אותה ממש כשער, ואפי' משערות דידה, ג"כ מותר. וצ"ע, דאם קבלה היא נקבל, ואם לדין יש תשובה, דלענין דין פ"ר שאיסורו הוא משום "פריצות" שמתנאה בשערותיה, מאי שנא פא"נ משער, דהלא ענין היפוי הוא מהשערות ולא "מהבשר הנראה עם השיער", כידוע, וע"ע להלן סוף פ"ח באריכות בכ"ז לענין "ערוה", אבל לענין "פריצות", מאי שנא פאה נכרית משיער, דהרי אותה פעולה שעושה השער ליפות ולנאות אותה, אותה פעולה עושה גם הפא"נ, כידוע –? וכנ"ל בסוגיא דנזיר, שאין הבעל יכול לטעון "אי אפשי באשה מגולחת" [אע"פ שאפי' בכחילת עינים יכול להפרן משום ד"אפשר בפא"נ", ואין הבעל יכול לטעון שהוא רוצה בשער טבעי "הדבוק לבשרה ממש ונראה גם בשרה עם השיער", משום שעונים לו "אפשר בפא"נ", – דהיינו שהפא"נ מייפה אותה כמו השיער, וכמו שהבאנו שם מה"תורת שבת" שהרי רואים משם שלבעל נחשבת פא"נ תחליף לשערה והוי כמו שער ממש, דאל"כ עדיין הוא יכול לטעון אי אפשי וכו', ואם אנו רואים שם שפא"נ הוה לגבי הבעל בדיוק כמו השער, ואין צריך שיהיה נראה גם בשרה עם השער, ממילא לגבי איסור פ"ר שאיסורו הוא שמתנאית בשערה לאנשים אחרים, הרי הפא"נ נותנת לאחרים אותו נוי שהשער נותן

יודעים שהן יוצאות בכיסוי שערות שלהן, דהרי לנשואה אסור לצאת בשער מגולה ומה הוא צריך להשמיע לנו זאת. (ב) צ"ב היכן כתב הש"ג את דבריו. (דכתוך לשונו איתא "מההיא דשנינו פרק במה אשה יוצאה דף סד" וכו' "והתם" באשה נשואה מיירי מתניתין וכו', ומשמע שנכתבו הדברים במקום אחר ולא במס' שבת). (ג) הש"ג כתב "ומשמע להדיא" – ומאד תמוה איך יתכן לכתוב לשון זה ומשמע "להדיא" כאשר משמע להדיא להיפך? (כנ"ל קושיא 2), – וכן בסיום דבריו כתב "דהא על כרחך" היו מתקשטות בפאות ההם וכו' אלא "פשיטא" דמיירי שהולכות בשערות מגולות, – ואי ארה"ר קאי, תמוה מאוד, דאיך יתכן לכתוב לשון זה ש"פשיטא" שבזמן הש"ס היו הולכות ברשות הרבים בשערות מגולות, והרי פשוט הוא שאין אפילו שום משמעות ראה לזה כדלעיל קושיות 1. 3. ובפרט כאשר מהמשנה בשבת ומהראשונים שם משמע להדיא ההיפך הגמור, – ומאי האי דקמן, –? (ד) בש"ג לא מוזכר כלל שהוא מיירי ברה"ר, [והוא כ"כ האריך בדבריו, ותמוה מדוע חסך להוסיף מלה אחת כשכתב "נשים היוצאות" – "לרה"ר"? (ומהמלה "יוצאות" אין ראה שמייירי ברה"ר, דהש"ג עצמו כתב בהמשך "שהאשה יוצאה בפא"נ בשבת", ושם מיירי להדיא לחצר בלבד כמפורש במשנה). וי"ל בפשטות דמכיון שבחצר מותרת בפ"ר אין צריך שם היתר על פא"נ ופשיטא שקאי על רה"ר ואין צריך לפרש. ועיין לקמן בתירוץ. (ה) אנו רואים מכל אריכות לשונו שכל ההיתר של פא"נ מיוסד על זה שהוא מבדיל בין פא"נ לשער ממש, דהיינו אם פא"נ היתה אסורה – היתה נאסרת כשער ממש, וכל טענתו היא שרק שער אסור ופא"נ אינה כשער ממש. ולפ"ז סברת הש"ג היא שבלי ראה מהש"ס להתיר, פא"נ אסורה מדאורייתא כשער ממש, וכן מבארים דבריו הגאונים הגדולים הנהו תרי גיסי רבי יוסף שאול נאטנזאהן ורבי מרדכי זאב איטינגא בספרם מגן

ונסיים בקטע מדברי הגאון ה"ה ר' שלמה אליעזר אלפנדרי בשו"ת הסבא קדישא ח"ב סי' א'. וז"ל: — ומה מאד אני תמיה על דברי השלטי הגבורים וכו', שכתב וז"ל: "ואין לומר שהיו משימות צעיף או מידי על הפאה, דא"כ מאי אהני ההוא קשוט, הרי כל עצמו של אותו קשוט לא הוי אלא כדי שתראה בעלת שער, אלא פשיטא דמיירי שהולכות בשערות מגולות" ע"כ, — ובעיני יפלא איך עלה בדעתו ללמוד היתר אף לצאת לרה"ר, דהא ודאי מי שעושה כך שתראה עצמה בעלת שער הוא בתוך הבית או בחצר לבעלה או לקרובותיה שהם בבית או בחצר, ולא להראות עצמה בעלת שער לכל העולם שיראו אותה כן ברה"ר בעלת שער ויבואו לידי הרהור ומכשול, ואתמהה איך חשב לדחות בכך כדי להוציא עי"ז דין מחודש כזה שלא נמצא בשום פוסק קדמון להתיר, עכ"ל המהרש"א אלפנדרי.

והעולה מכל דברינו שדברי הגאון מו"ר יהושע בועז בעל שלטי הגבורים והעין משפט סתומים וחתומים, והם כל כך מופלאים ותמוהים עד שרואים בעליל שבודאי יש דבר שנסתר מאתנו שמחמתו לא ירדנו להבנת כוונתו, ובהכרח שהחסרון הוא בנו, וחסרה לנו נקודה יסודית בהבנת דבריו. ובעז"ה יתיישבו דבריו בטוב טעם ודעת בהמשך, (ולשיטתו!).

(וק"ו הוא, שבעלה תדיר עמה בבית וגם מותר להביט בה, ויכול יותר להבחין, — משא"כ איסור פריצות דפ"ר, הוא ברה"ר, ולאנשים אחרים שאסורין להסתכל בה, בודאי שהפא"נ נותנת אותו נוי שהשער נותן). וכדמפורש בחסד לאברהם (מהדורא תנינא אה"ע סי' פ"ז) וז"ל: "אבל לפענד"ג שיש בזה איסור דאורייתא וכו', וכיון דעיקר האיסור משום פריצות שהיא מתנאית לבני אדם, מה לי שער עצמן או שער נכרית שעשויות באופן שנראין כשער עצמן, תורה אחת להם ואסור מן התורה. ואין מקום לחלק בין שערות עצמן לפאה נכרית שנראין כשערות עצמן הואיל וקישוט זה אסרה תורה" וכו', עכ"ל (ובעוד אחרונים. ז) עוד רואים אנו שאע"פ שבמסכת כתובות מוזכרים במשנה שני ענינים — דת משה (דאורייתא), ודת יהודית, — הש"ג לא דן ומבאר בדבריו כלל על הנדון של ד"י שאסרו בהרבה דברים של צניעות בכתובות שם [ונכתבו הרמב"ם בפיה"מ והמאירי שם שכל כיו"ב נאסר, ועיין ח"מ (אה"ע סי' קט"ו ס"ק י') שכל שהוא עזות היא עוברת על ד"י, והרבה אחרונים היה פשוט להם מאד שפא"נ אסורה מד"י וכו"ל באריכות פ"ב ענף ג]. והדבר אומר דרשני מדוע אין הש"ג מתייחס לזה כלל.

עוד יש לעמוד ולהבין בכל מה שהאריך הש"ג בענין "שער באשה ערוה", וכן כמה שהביא בסוף דבריו ראייה מספ"ק דערכין ופ' מי שמתו מדברי רש"י והרא"ש, — וכ"ז מתבאר בס"ד בספר "פאה נכרית בהלכה" פרקים ז"ט, ואכמ"ל.

פרק ז

ישוב וביאור דברי בעל
שלמי הגבורים (והעין משפט)

(א) הנה לעיל (פ"ב ענף א') הבאנו את הגמ' בכתובות דף ע"ב ונתבארו שם שלשה גדרים ומקומות בדין "פרוע ראש": (א) בשוק – צריכה לכסות ראשה בקלתה מדת משה, ומדת יהודית צריכה כיסוי גמור. (ב) במבוי – צריכה לכסות בקלתה מדת יהודית. (ג) בחצר – אינה צריכה כלום (כל זה לפי ביאור רש"י ותוס' ועוד ראשונים בסוגיא שם שהובאו לעיל פרק ב').

ולפי זה לא יתכן להעמיד דברי הש"ג שבא להתיר פא"נ רק בחצר, דהרי שערות עצמן נמי שרי בחצר, ועל כרחק שבא להתיר ברה"ר, ועל זה היה קשה טובא כל הקושיות הנ"ל.

אמנם בירושלמי בכתובות שם (פ"ז ה"ו) מתרץ באופן אחר את קושיית הבבלי על המשנה בכתובות "ראשה פרוע דאורייתא היא דתנא דבי ר' ישמעאל וכו'" [ואמאי תני לה המשנה בדת יהודית ולא בדת משה], – וז"ל הירושלמי: "וראשה פרוע – לחצר אמרו, ק"ו למבוי". ופירש הפני משה: וראשה פרוע, לחצר אמרו דהא ראשה פרוע דאורייתא היא, אלא בחצר אמרו שהוא משום דת יהודית ק"ו למבוי, ובבבלי קאמר א"כ לא הנחת בת לאברהם אבינו שיושבת תחת בעלה אלא מחצר לחצר ודרך מבוי דלא שכיחי בה רבים ואין לה מטפחת על ראשה זהו דת יהודית עכ"ל, וז"ל קרבן העדה: לחצר אמרו, שלא תלך פרוע ראש וק"ו למבוי דשכיחי רבים אבל לרה"ר אפי' דאורייתא אסור עכ"ל. – דהיינו שס"ל לירושלמי שיש איסור מדת יהודית "לצאת" מבית לחצר בפרוע ראש (והירושלמי למד שפשטות הלשון "יוצאה וראשה

פרוע" דמתניתין היינו שראשה מגולה, ודלא כבבלי שמעמיד המשנה ביוצאה לשוק בקלתה).

ובהמשך דבריו כתב הירושלמי: "רבי חייה בשם רבי יוחנן – היוצאה בקפליטין שלה אין בה משום ראשה פרוע, הדא דתימא לחצר, אבל למבוי יש בה משום יוצאה וראשה פרוע" – וכתב המאירי בכתובות, שקפליטין המוזכר במימרא דר' חייה בשם ר' יוחנן בירושלמי כאן, הוא קלתה, המוזכר במימרא דר' אסי א"ר יוחנן בבבלי. והפני משה שפירש קפליטין: "היא המטפחת שעל ראשה" ג"כ כוונתו לקלתה, שגם בד"ה הקודם שם קורא לקלתה מטפחת ע"ש ומקורו מלשון הרמב"ם שנקט בלשונו "מטפחת" במקום קלתה הנזכר בגמ' וכדלעיל פרק א'.

ולפי"ז מבואר גדרי איסור פ"ר לירושלמי כדלהלן: (א) בשוק – אסורה לגלות ראשה מדאורייתא, ומדת יהודית אפי' קלתה לא מהני [כבבלי]. (ב) במבוי – אסורה לגלות ראשה מדת יהודית, ואפי' קלתה לא מהני וצריכה כיסוי גמור. (ג) בחצר – צריכה קלתה מד"י [דהיינו הירושלמי מחמיר במבוי ובחצר מדרגה אחת יותר מהבבלי לשיטת רש"י ותוס' וכו'].

והנה הב"י באבה"ע סימן קט"ו – אחרי שמביא הגמ' בכתובות ודברי רש"י ותוס' והר"ן – כתב שמדברי הטור משמע דלצאת למבוי וחצר בקלתה הוא דבר שאינו הגון, והוא תמה ע"ז, דהא בחצר אפי' פריעת הראש ממש לית לן בה, ובמבוי נמי בקלתה מיהו לית לן בה, ועייין שם בד"מ סק"ד שמיישב דברי הטור שכוונתו לצניעות דקמחית.

אך הב"ח שם כתב ליישב דעת הטור, דס"ל דגם אליבא דהבבלי אם יוצאות למבוי בקלתה אינו הגון הוא אלא צריכה כיסוי גמור, ובחצר דבר הגון הוא בקלתה אבל

יהודית ויוצאה בלא כתובה דהא תניא היוצאת בקפלוטות היינו רדיד (כוונתו לקלתה, המעתיק) אין בו משום פריעת הראש בחצר אבל במבוי יש בו משום פריעת הראש היינו דת יהודית, א"כ בחצר אי לאו משום כיוסי (היינו אם אינה מכוסה כלל, המעתיק) יש בו ג"כ משום פריעת הראש והוי דת יהודית (נראה מדבריו שלא היה לפניו ספר הירושלמי, שבהדיא העמיד שם את המשנה "יוצאה וראשה פרוע" שקאי אחצר ויש בה משום דת יהודית ותצא שלא בכתובה, – רק העתיק מהסמ"ג שהביא רק את המימרא "היוצאת בקפליטין" – כי בזמנם לא היה להם ספרים כידוע, המעתיק) ואפשר לענין כתובה קיי"ל כסוגיא שלנו, מיהו לענין איסור י"ל אף סוגיא שלנו ס"ל דאסור וקושיית המקשן לא הנחת בת לאברהם אבינו וכו', י"ל כמ"ש בב"ח וכן הוא דעת הטור ועיין בד"מ ועיין לקמן" עכ"ל.

וכ"כ בסימן כ"א ס"ק ה' וז"ל "ופריעת הראש בחצר ליכא איסור אלא משום צניעות, ועיין ב"י וד"מ בסי' קט"ו, ושם כתבתי בשם הסמ"ג והש"ג דאסור אפי' בחצר" עכ"ל.

והנה בשלטי גבורים שם בכתובות תחלת אות ב' מביא את הסמ"ג שהביא את הירושלמי הנזכר בבית שמואל הנ"ל "היוצאת בקפליטה שלה אין בה משום פריעת ראש בחצר", דמשמע הא פרועה לגמרי יש בה משום פריעת ראש כנ"ל בבית שמואל, – ואח"כ מביא שם הש"ג לשון ריא"ז וז"ל: "ואפי' היתה קלתה על ראשה הואיל ולא היתה מכוסה בצעיף ה"ז מדרכי הפרוצות ותצא בלא כתובה ובלא תוספות (היינו ברה"ר, המעתיק) היתה יוצאה מחצר לחצר דרך מבוי בקלתה על ראשה אין בזה משום פריעות, ואם היה המבוי מפולש מב' הצדדין הרי הוא כרה"ר והיוצאה בו כיוצאה לרה"ר ואם לא היתה קלתה על ראשה הרי זו

פריעת ראש לגמרי אסור, והא דפריך בגמרא ואלא בחצר א"כ לא הנחת בת לאברהם אבינו, הכי פירושו, דאי בחצר קאמר דקלתה אין בה משום פריעת ראש, הא פשיטא היא ולא איצטריך רבי יוחנן לאשמעינן, דאי איתא דקלתה בחצר לאו דבר הגון הוא לא הנחת בת לאברהם אבינו, דכולן הולכות בחצר במכוסה במטפחת [היינו קלתה] על ראשן בלא רדיד וכו' – ומסיים שם הב"ח "והכי נהוג בכל גבול ישראל דאפילו בפני אנשי ביתה אינה שרויה פרועת ראש בלא מטפחת וכיפה בראשה ודלא כפירש רש"י ותוספות והר"ן".

[וכן משמע בבדק הבית או"ח סוף סימן ש"ג אהא דהביא בב"י שכתב הכלבו "דהאידינא נהגו לקלוע שערן [בשבת] ואין מי שימחה בידן לפי שמוטב שיהו שוגגות וכו' שא"א למנען שלא יתגנו על בעליהן" וכתב הב"י ע"ז בבדק הבית שם וז"ל: "ואין טעם בדבר שהרי השער מכוסה הוא ומאי שלא יתגנו איכא ואנו לא שמענו מי שנהג כן ואם נמצא מקום שנהג כן ראוי לגעור בהם" עכ"ל – ש"מ מזה שנהגו לכסות שערן אפי' בבית, (דאל"כ מה זה שכתב "שהרי השער מכוסה הוא ומאי שלא יתגנו איכא"), ואע"פ שבסימן קט"ו באבה"ע כתב הב"י במפורש "שבחצר אפי' פריעת ראש ממש לית לן בה", מ"מ משמע שם בבדק הבית שהמנהג למעשה היה [כמו שכתב הב"ח שהכי נהוג בכל גבול ישראל וכו'] שכיסו ראשן אפי' בבית. [ואולי משמע שבזמן הכלבו הלכו בבית בפריעת הראש ולכן כתב "שלא יתגנו על בעליהן"].

וז"ל הבית שמואל אבה"ע סימן קט"ו סק"ט, "וראשה פרוע הכלל הוא ברה"ר וראשה פרוע לגמרי הוי דת משה ואם ראשה מכוסה בקלתה או בשאר דבר אלא דאינה מכוסה כדרך הנשים אז הוי דת יהודית, ובחצר שאין רבים בוקעים לפרש"י ותוס' ליכא איסור אפילו פרוע לגמרי ומחצר לחצר דרך מבוי ופרוע לגמרי הוי דת יהודית וקלתה מותר, – אבל בסמ"ג הביא ירושלמי אפי' בחצר יש איסור אם ראשה פרוע לגמרי וכן כתב בשלטי גבורים ולכאורה משמע דיש דת

(ב) ולפי כל הנזכר יתבארו כל דברי הש"ג באופן מופלא – דהש"ג קאי רק אחצר – וכל כוונתו הוא להתיר פא"נ מגולה בחצר לנשים הנוהגות ששער אסור בחצר מד"י כנ"ל, וברה"ר פשיטא ליה שאסור [דלענין פריצות, הפא"נ עושה אותה הפעולה להתנאות כמו שער ממש] וכדלהלן, וכל האופן שהלכו בפא"נ ברה"ר הוא רק במכוסה תחת השבכה, ופירוש מתניתין דשבת לש"ג, הוא ממש כפירוש כל הראשונים, שלכן אסור לצאת בפא"נ לרה"ר בשבת משום דילמא שלפא מתחת השבכה (ובחול מותר אף ברה"ר דהא מכוסה היא) דומיא דכבול, וכנ"ל באריכות בפרק ד', וכדפירש הגר"א בהדיא שם בשנות אליהו. [ובזה נתיישבו קושיא 2. והערות ג' ד' ה'].

וכ"ל ראיות הש"ג בין משבת וערכין ובין מנזיר אינם מעומק ופלפול הסוגיות שם אלא רק מהמציאות, שרואין ג' פעמים בש"ס שנשים נשואות השתמשו בפא"נ, בנוזר מדמיירי מהפרת הבעל, ובערכין מדאמר תנו שערי לבתי, ובשבת מדאמר שלא תתגנה על בעלה – וס"ל לש"ג מסברא שעיקר קישוט הפא"נ הוא להתקשט במגולה כמו שסיים בסוף דבריו "ואין לומר שהיו משימות צעיף או מידי על הפאות נכריות" ולכן אי אפשר לומר שגם בחצר הלכו במכוסה, [כי ברה"ר הרי פשיטא ליה שהלכו במכוסה כנ"ל, ועיין להלן סוף אות ה' ד"ה ואין] וכמו שסיים שם הש"ג "דא"כ מאי אהני ההוא קישוט, הרי כל עצמו של אותו קישוט לא הוי אלא בשביל שתראה בעלת שער, אלא פשיטא דמיירי שהיו הולכות בשערות מגולות" [ובזה נתיישבו קושיות 1. 3].

והוא ודאי דראיה זו [מהמציאות שהיה להן פא"נ] היא ראיה אך ורק אחצר, דאם מותרות להתקשט בפא"נ מגולה בחצר ששם זה עיקר הקישוט לבעלה (שלא תתגנה עליו) כמבואר בחז"ל וכדלהלן, אף אם ברה"ר אסורות להתקשט

אסורה מן התורה שנאמר ופרע את ראש האשה אוהרה לבנות ישראל שלא יצאו בפריעת ראש, ואפי' בחצר אסור "לצאת" בלא קלתה על ראשה, וכך היא שיטת תלמוד א"י". עכ"ל.

והנה בדין מבוי פוסק הריא"ז במפורש כבבלי שבקלתה על ראשה אין בזה משום פריצות ואינו פוסק כירושלמי שקלתה במבוי לא מהני, והיינו לפי הכלל הידוע שאין פוסקין כירושלמי נגד הבבלי, וכן בחצר אין הריא"ז פוסק כירושלמי שהיוצאת לחצר בפריעת הראש ממש תצא שלא בכתובה, משום שהבבלי אינו סובר כן [דלפירוש רש"י ותוס' והר"ן מותר בפריעת הראש, ולפי פירוש הב"ח שהבית שמואל פוסק כך לדינא, רק אסור לצאת בחצר בפ"ר אבל אין בזה דין תצא שלא בכתובה כמפורש בבית שמואל בהדיא] דאם איתא דלבבלי היה הדין שתצא שלא בכתובה היה צריך לפרש זאת. ולכן מדייק הריא"ז בלשונו וכתב רק לשון איסור – "ואפי' בחצר אסור לצאת בלא קלתה על ראשה" – והיינו משום שהריא"ז למד בבבלי כפירוש הב"ח [וכמו שמביא שם הב"ח שגם הערוך סובר שבחצר צריך קלתה והיינו משום שגם הערוך לא למד כפירוש רש"י ותוס'] ואח"כ מסיים עוד "וכך היא שיטת תלמוד א"י", היינו שבירושלמי הרי מפורש שאסור לצאת בחצר בפריעת הראש. ואם בבבלי לא מפורש ההיפך פסקינן כך להלכה.

ומזה שהש"ג הביא רק את דברי הסמ"ג והריא"ז שפוסקין שבחצר אסור בלא קלתה, ולא הביא כלל את שיטת התוס' שבחצר אפי' בלא קלתה נמי שרי, מוכח שהוא פוסק כמותם, דאל"כ לא ייתכן שמה שהוא לא סובר להלכה הוא מביא, ומה שהוא סובר להלכה אינו מביא, (וכן הוא בבית שמואל הנ"ל ובמגן גיבורים או"ח סי' ע"ה, ועוד, שכתבו שהש"ג אסור פ"ר בחצר בלא קלתה).

נוז"ל רבינו החפץ חיים זצ"ל בספרו גדר עולם פרק ד' (שנתפרץ בזמנו לילך בפרוע ראש): "ואל יטעה אותה היצר שתנצל מן הדין מפני שהיתה צריכה להתקשט עצמה לעיני בעלה שלא תתגנה עליו כי באמת זוהי טעות דזהו שייך רק בביתה לבד ולא בשוק, ועוד דגם בביתה היה לה עצה לילך באיזה כיסוי נאה או בפאה נכרית (פארוק) על ראשה ולא לגלות שערותיה, והנה כאשר נתבונן נמצא ששתי סיבות גורמות לזה העון לבא, אחד מפני העצלות שמתעצלת לטרוח בכל יום ללבוש איזה כיסוי על שעה, ועוד מפני פיתוי היצר שמסיתה ליפות את עצמה לפני בני אדם ולהתקשט בשערותיה, ועל שתייהן היא עתידה ליתן דין וחשבון וכו', "(וגם בפרקים ב' ו' מזכיר רבינו זצ"ל עצה זו של פאה נכרית רק בביתה, ובפרק א' ששם הוא דן בעיקר-דין פריעת הראש ברה"ר שהוא מדאורייתא, שם הוא לא מזכיר עצה זו ע"ש באריכות, ועיין באוצרות ירושלים חלק קמ"ז מפי נכדו של רבינו החפץ חיים זצ"ל ששמע מפי זקנתו שבעלה הוא רבינו זצ"ל הזהירה בפירושו לא לצאת לחוץ בפאה נכרית מגולה)].

וזהו שמזכיר השלטי גבורים כל כך ענין הקישוט [ומשמע להדיא שמותרות בנות ישראל להתקשט בהן... - אע"פ דקישוט הוא לה... - מ"מ לא נאסר בשביל כך לצאת בה ולהתקשט בה... - היו מתקשטות בפאות ההם... - דא"כ מאי אהני ההוא קישוט... - הרי כל עצמו של אותו קישוט...] דכל ענין הקישוט מצינו בדברי חז"ל שדאגו שלא תתגנה על בעלה כתקנת עזרא ב"ק פ"ב: וכבשבת דף ס"ד: כדתניא וכו' ע"ש, וזהו בחצרה דוקא כנ"ל, וכמו שכתב בחידושי הרמב"ן שבת סד: (ד"ה אמר רב) וז"ל: "ואיכא לא תתגנה על בעלה דחזי לה בחצר וכו', ועיין עוד להלן סוף אות ה' ד"ה ואין.

בפא"נ מגולה, כבר ג"כ מובן מציאות זו למטרת מה עשו להן פא"נ ולמאי "אהני אותו קישוט", דאהני להתקשט בו בחצר (שבשערות עצמן אסורות בחצר), אבל לרה"ר אין שום ראי' מהמציאות שהיה להן פא"נ דמותרות לצאת בהן לרה"ר מטענה דאל"כ "מאי אהני ההוא קישוט" דהא אהני לחצר, [ובפרט שרוב זמנם הן בבית ובחצר, כמפורש ברמב"ם פ"ג אישות ה"א וז"ל: מקום שדרכן שלא תצא אשה לשוק בכפה שעל ראשה בלבד עד שיהיה עליה רדיד החופה את כל גופה כמו טלית, נותן לה בכלל הכסות רדיד וכו', לפי שכל אשה יש לה לצאת ולילך לבית אביה לבקרו ולבית האבל ולבית המשתה לגמול חסד לרעותיה או לקרובותיה כדי שיבואו הם לה, אבל גנאי הוא לאשה שתהיה יוצאה תמיד פעם בחוץ פעם ברחובות, ויש לבעל למנוע אשתו מזה ולא יניחנה לצאת אלא כמו פעם אחת בחודש או כמו פעמים בחודש לפי הצורך שאין יופי לאשה אלא לישב בזוית ביתה שכך כתוב כל כבודה בת מלך פנימה עכ"ל. וכמפורש במדרש תנחומא פרשת וישלח, עה"פ ותצא דינה בת לאה, ובילקוט איוב ל"א עה"פ ברית כרתי לעיני וכו', וז"ל: "שלא לצאת בתכשיטין אף בחול לרה"ר לפי שהעם מסתכלין בה ופגם הוא לאשה, לפי שלא נתן הקב"ה תכשיטין לאשה אלא שתהא מתקשטת בהן בתוך ביתה שאין נותנין פרצה לפני הכשר וכל שכן לפני הגנב וכו'. לכך צריכה אשה להיות יושבת בתוך הבית ולא תצא לרחוב שלא תכשל עצמה ולא תביא מכשול לבני אדם ונמצאו מסתכלין באשת איש" עכ"ל. וז"ל רבינו יונה באגרת התשובה אות ע"ח: "וצריכה האשה שתהא צנועה ונזהרת שלא יסתכלו בה בני אדם חוץ מבעלה, שהמסתכלים בפניה או בידיה יורדין לגיהנום והיא ענושה בעונש כל אחד ואחד מהם, מפני שהחטיאה אותם ולא נהגה צניעות בעצמה ונכשלו בה" עכ"ל, וכסוגיא דשבת דחז"ל שינו גזירתן בכבול ובפא"נ מטעם שלא תתגנה על בעלה, וכל זה להתיר רק בחצר, וזהו כוונת הש"ג להתיר להן בחצר קישוט זה.

אילימא בשוק דת יהודית הוא ואלא בחצר א"כ לא הנחת בת לאברהם אבינו שיושבת תחת בעלה כו' ופירש"י והתוספות והר"ן א"כ דא"ר יוחנן דקלתה אין בה משום פרוע ראש משמע דבלא קלתה מיהא יש בו משום פרוע ראש וא"כ כלהו נפקן שאין אשה נזרת בחצרה ומשנינן מחצר לחצר ודרך מבוי דלא שכיחי בה רבים ע"כ. הרי בהדיא משמע דבחצר שאין הרבים בוקעין בו אפי' אם שערות ראשה ממש פרועות לית לן בה, וכן משמע בהדיא מדברי הרמב"ם בפכ"א מהלכות איסורי ביאה ומדברי הטור אבן העזר בסימן כ"א שכתבו וז"ל לא ילכו בנות ישראל פרועי ראש בשוק אחת פנויה ואחת אשת איש ע"כ, וכיון שדקדקו לומר בשוק משמע דוקא בשוק אבל במקום שאין הרבים בוקעין בו לית לן בה ואפי' משום מנהג צניעות ליכא דהא לא נחתו לכתוב התם אלא מנהגי צניעות, ואע"ג שכתב הטור אבן העזר בסימן קט"ו וז"ל ואיזהו דת יהודית יוצאה וראשה פרוע אפילו אין פרוע לגמרי כו' עד אבל במבוי שאינו מפולש וחצר שאין הרבים בוקעין בו לא תצא, ע"כ. לא תידוק מינה לא תצא מבעלה על ידי כך הא דבר שאינו הגון מיהא הוי שאין זה מנהג הצניעות כמו שדקדק בית יוסף שם ותמה על הטור, דהא ליתא שהרי הטור גופיה כתב בסימן כ"א דדוקא בשוק לא ילכו בנות ישראל פרוע ראש דמשמע אבל בחצר שאין הרבים בוקעין בה לית לן בה וכבר פירשתי דלא נחת התם לכתוב אלא מנהגי צניעות משא"כ בסימן קט"ו לא נחית לכתוב התם אלא כל החילוקים שתצא מבעלה בלא כתובה או שלא תצא, הלכך כתב הטור אבל במבוי שאינו מפולש וחצר שאין הרבים בוקעין בו לא תצא אע"ג דאפילו דבר שאינו הגון נמי לא הוי. עכ"ל.

ג) והנה הגאון הגדול מוהר"ר יהודה יחזקאל ז"ל קצינעלינבויגין [בעמ"ח ספר דרשות מהר"י מינץ בן מהר"מ פדואה שהיה בסוף דורו של הש"ג ועמד בקשרי שו"ת עם הרמ"א עיין בשו"ת רמ"א סימן קכ"ו - ק"ל, ובשו"ת מהרש"ל סי' ו' מכנהו שארי וכו' מהר"מ פדואה ובנו הגאון אשר בא למלאות מקום אבותיו בתורה ובחסידות], שהיה הראשון שדן על דברי הש"ג, ולמד בדבריו דקאי ארה"ר, וחולק עליו בדברים קשים, — לא היה יכול לפרש שהש"ג קאי רק אחצר כנ"ל, משום שהוא סובר שבחצר לכו"ע מותר לכתחלה לילך בשער מגולה לגמרי ואפי' דבר שאינו הגון נמי לא הוי, וא"כ אין צריך היתר לפא"ג בחצר שהרי אף בשער ממש מותר לידידיה לכתחלה.

והרי קטע מדברי הבאר שבע סי' י"ח ששם מביא את כל דברי מהר"י מינץ קצינעלינבויגין. וז"ל: "ואפי' אי הוי יהיבין ליה להחכם הנזכר טעותיה דמה ששנו היתר להתקשט ולצאת בפאה נכרית בכל הני מקומות הנזכרים מיירי בפאה נכרית מגולה לגמרי, אפ"ה אינו יכול להביא ראייה ואפי' זכר לדבר ליכא להתיר לנשים נשואות לצאת בפאה נכרית מגולה בשוק או בחצר דבקעי בה רבים כמו שעלה על דעת החכם הנזכר מפני שאפשר לפרש דמה ששנו היתר להתקשט "ולצאת" בפאה נכרית מיירי דוקא בחצר שאין הרבים בוקעין בו, וא"כ בחנם טרח כל הטורח הזה החכם הנזכר, דהא אפי' בשערות ראשה ממש מגולות מותר לה לילך בחצר שאין הרבים בוקעין בו ואינו אסור אפי' משום דת יהודית דהיינו מנהג הצניעות שנהגו בנות ישראל כדמוכח בהדיא בפרק המדיר אמר ר' אסי א"ר יוחנן קלתה אין בה משום פרוע ראש הוי בה ר' זירא היכא

דשרי, ואיני רואה מהיכן למד פשיטות היתר זה ומהיכא דייק אי מדאמרין הכא אפשר בפאה נכרית, מנלן דברה"ר מיירי וכו' – ע"ש כל האריכות – ומסיים "וכן עיקר לענ"ד דלא עדיפא פא"נ מקלתה דבשוק אסורה מדת יהודית", עכ"ל לענינינו.

רואין בדבריו בבירור שאם היה מוצא דרך ללמוד את הש"ג רק על חצר, פשיטא שהיה לומדו כך, ולא היה מתקיף בדברים קשים עד מאד במור וקציעה ע"ש (ובשאלת יעב"ץ ח"ב הנ"ל וז"ל: אכן האמת אגיד כי בשעה שכתבתי דברי הללו שבספרי שאלת יעב"ץ סימן ט' לא היה לי עדיין שום ספר רשום, וכ"ש ספר האלפסי שלא השגתי בעת ההיא בימי חרפי, ואפי' כך גמרא שעסקתי בו שאלו היה בידי על שעה, על כן בהכרח לא יכולתי לעיין בש"ג בעת ההיא, ואלמלי הייתי מעיין בש"ג בעת כותבי הנ"ל, אז וודאי הייתי מוצא יותר לכתוב נגדו, כי אמנם אחר שזיכני השי"ת ברוב רחמיו לקנות ספר הנ"ל, ראיתי אחרי רואי שחשב להסתייע ג"כ ממ"ש בשבת שיוצאה אשה בפא"נ לחצר גם מסוגיות אחרות, והנה הכל הבל ורעות רוח, וכל מה שהרבה בחבילות ראיות אין בהם ממש והם עזר כנגדו, ולא אאריך בכך כי הדברים מבוארים למעיין, מה גם שמצאתי ראיתי (אחר שזיכתי עוד לסגל ספרים) שקדמני בזה גדול הדור (כוונתו למהר"י מינץ קצינעלינבויגין בנו של מהר"מ פדואה, המעתיק). הוכאו דבריו בספר באר שבע, אכן דבריי אלה שכתבתי בילדותי, מספיקים ומאירים למסתכל בהם בעין יפה וברורים כשמש נגדי בלי שום גמגום ופקפוק בעולם וכו', ובש"ג נסתבך בזה מאד, לא זכה בדינו הלזה ולא יזכה בו לעולם וכו' עכ"ל בסימן ז' וז"ל בסימן ח'... משא"כ פא"נ שבמקום שערה עומדת הרי היא כשערה ממש כדמוכח בגמרא דכתובות בהדיא כמ"ש בספרי, וכן מוכח מכמה סוגיות שהביא בש"ג והם עזר כנגדו כמ"ש בבאר שבע וכו', עכ"ל).

וב"ל מסקנת היעב"ץ שהש"ג קאי ארה"ר, הוא משום קושייתו דאי אחצר פשיטא

מכ"ל דבריו הנ"ל רואין בבירור שלא ראה את הש"ג בכתובות שמביא שם את הסמ"ג והריא"ז שאסור לצאת לחצר בשער מגולה מדת יהודית (דבומנם לא היה להם ספרים כידוע) ולכן כתב "וא"כ בחנם טרח כל הטורח הזה החכם הנזכר", ואם היה רואה זאת, ברור דהיה לומד את היתר הש"ג רק בחצר, וכבר היה רואה שלא בחנם טרח כל הטורח הזה, והיה לומד דכוונת הש"ג להתיר פא"נ אך ורק בחצר דכל הראיות מנזיר ושבת וערכין הן אך ורק על חצר כדפריך מהרר"י מינץ קצינעלינבויגין בעצמו באריכות גדול עיי"ש, אבל ברה"ר פשיטא דאסור, "מפני שהדבר פשוט הרבה יותר מביעתא בכותחא דמה ששנו היתר להתקשט ולצאת בפאה נכרית בכולי גמרא מיירי דוקא בפאה נכרית מכוסה תחת השבכה וכו'", (לשונו שם) ולא היה מתקיפו בדברים קשים, (וז"ל בסיום דבריו "על כן אומר אני לא תאבה לו ולא תשמע אליו כלל ועיקר בכל מה שכתב כי הם דברים בטלים הבל הבלים וכדי שלא יכשל בהם זולתו על כן עמדנו על מקום טעותו" עכ"ל), – והכל היה בא על מקומו בשלום ולא היה שום מחלוקת ביניהם בדין לצאת לרה"ר בפאה נכרית.

וגם הגאון היעב"ץ שהאריך מאד בספריו מור וקציעה סימן ע"ה ובשאלת יעב"ץ ח"ב תשובה ז' וח' עיי"ש, ובשאלת יעב"ץ ח"א תשובה ט' ובחידושו לנזיר כתב וז"ל: "בעין משפט הנדפס על הגליון וז"ל אות ב' נ"ל היתר מכאן לשערות שהנשים נשואות נותנות בראשיהם (יהושע בעז) נ"ב אמר יעב"ץ לא נהירא לי היתר זה ולא ידענא מאי דעתיה דאי בבית ובחצר ודאי שרי דלא גרע מקלתה, ולדעת התוס' אפי' בשערה שרי דאל"כ לא הנחת בת לאברהם אבינו שיושבת תחת בעלה, וכ"ש פאה נכרית, ואי ברה"ר ותחת קישוריה נמי פשיטא, אלא ודאי לרה"ר ובגלוי למעלה מקישוריה איירי

לא פשיטא ליה שפא"נ בחצר מותרת כקושיית היעב"ץ הנ"ל, — וע"ז הוא דן בדבריו באריכות להביא ראיות מהש"ס שבחצר היו מתקשטות בפא"נ מגולה, וכדמסיק בסוף דבריו בסברא דנפשיה ש"אין לומר שהיו מכסות את הפאות וכו' אלא פשיטא שהיו הולכות בשערות מגולות, ואם אנו רואין בש"ס שכן התקשטו בחצר במגולה, על כרחך צריך לומר שכ"שנאסר" עליהן מדת יהודית שער בחצר, לא "נאסר" עליהן גם פא"נ, דהיינו שרק בשער נהגו איסור ולא בפא"נ.

וזהו כוונת דבריו במה שכתב "מ"מ לא נאסר בשביל כך לצאת בה וכו'",* — דלשיטתנו דקאי אחצר, קושייתו מערכין היא ג"כ על חצר, והקושיא היא דאם אנו רואין בערכין שפא"נ היא כגופה לגבי דינים דאורייתא השנויים שם וא"כ לפי"ז פא"נ ברה"ר היא ג"כ דאורייתא, דכגופה היא, וא"כ קשה שלפ"ז צריכה להיות פא"נ בחצר אסורה כמו שער שאסור בחצר מדת יהודית דכגופה היא, וע"ז מתרץ הש"ג דאע"פ שברה"ר פא"נ היא כשער ממש נושככל דינים

דודאי שרי! ואם היו מתרצים לו קושיא זו, ברור שגם הוא היה לומד שהש"ג בא להתיר רק בחצר, וקושיא זו מתורצת היטב כדלהלן:

דהנה היעב"ץ פוסק שם שפא"נ אסורה ברה"ר משום "דלא עדיפא פא"נ מקלתה דבשוק אסורה מדת יהודית", ולפי"ז פשוט לו דפא"נ בחצר ודאי שרי, דגם קלתה (שאסורה בשוק מדת יהודית) שרי בחצר "ולא גרע פא"נ מקלתה", דכל עניני דת יהודית מותרין בחצר.

אבל הש"ג סובר שפא"נ ברה"ר אסורה מדאורייתא [שכל הטעם ששער אסור מדאורייתא הוא מטעם פריצות שהיא מתנאית בשערותיה לעין כל, והרי הפא"נ עושה את אותה הפעולה עצמה כמו שער ממש וכמו שמפורש בחסד לאברהם ועיין לעיל סוף פרק ו' אותיות ה' ו' ולהלן אות ד' ד"ה "ובסיכום", שהש"ג סובר שפא"נ ברה"ר אסורה מדאורייתא], ושער בחצר ס"ל לש"ג שאסור מדת יהודית, דהיינו שקבלו עליהן בנות ישראל ונהגו משום צניעות שלא לילך בחצר בפרוע ראש, וא"כ לפי"ז צריך לחול הקבלה והמנהג גם על פא"נ, כמו שברה"ר דינה ממש כמו שער, ולכן הש"ג כלל וכלל

* דהנה לכאורה צריך להבין דבהמשך דבריו כתב וז"ל: "ואע"ג דאמרינן סוף פ"ק דערכין דפאה נכרית המחוברת לשער ממש דהוי כגופה ממש מ"מ לא נאסר בשביל כך לצאת בה ולהתקשט בה דהא על כרחך אותן הצדקניות דקאמר התם היו מתקשטות בפאות ההם ובנשואות מיירי התם דקאמר תנו שערי לבתי ואין לומר שהיו משימות צעיף או מידי על הפאות נכרית דא"כ מאי אהני ההוא קישוט וכו'" עכ"ל לענינינו — מבואר דהוא מקשה על עצמו מערכין שמשם משמע שצריך לאסור פא"נ מדאורייתא דהוי כגופה (לפי הבנת העולם שהש"ג קאי על רה"ר) ולכאורה הוא לא מתרץ בדבריו הסבר מדוע אין בה איסור פ"ר למרות שלענין איסורי הנאה דמת ודין עיר הנדחת דין פא"נ הוא כן כגופה, והש"ג רק מכריח שיש שם ראייה הפוכה, שרואים שם מציאות שכן התקשטו בפא"נ [דהא על כרחך אותן וכו'] וכתב לשון סתמית — "מ"מ לא נאסר בשביל כך וכו'" (כעין מה שכתבו תוס' כמה פעמים בש"ס בתירוצם "ויש לחלק"). — ועוד צריך להבין דרואין בדבריו במה שכתב "על כרחך" וכו' שהוא לא מתרץ מסברא רק מכריח מראיה הפוכה, ורק מכח הכרח זה שיש לו ראייה הפוכה שכן התקשטו, מוכרחין לומר ש"מ"מ לא נאסר" וכו', ואם לא היה לו הראיה וההכרח הזה שכן התקשטו היה נשאר בסברא היסודית שלו שפא"נ היא כגופה וכקושייתו מערכין (וכן ממה שדן באריכות לסתור ראייתו ממש, שכן התקשטו, שיתכן שמייירי בכתולות וע"ז כתב "ובנשואות מיירי התם" וכן במה שסיים "ואין לומר שהיו משימות צעיף או מידי על הפאות" שרצה לאוקמי במכוסות, ואם היה אפשר לאוקמי בכתולות או במכוסות, והיה מופרך ראייתו שעל כרחך כן התקשטו בפא"נ מגולה — היה פשוט לו שדין פא"נ היא כגופה כקושייתו) ואסורה מדאורייתא כשאר דינים הנזכרין שם שהם מדאורייתא כמבואר לעיל בפרק ג', ולפי הבנת העולם לא מובן כלל ראייתו (ההפוכה) ממש שכן התקשטו בפא"נ כדלעיל פרק ה' קושיא 3 ע"ש, — אבל לפי הנ"ל הכל יובן דמה שכתב "מ"מ לא נאסר וכו'" אלו הן דברי ההסבר לתרץ קושייתו, וכדלהלן.

ומבלעדי ראייה זאת, היינו אוסרין פא"נ בחצר כשער ממש כמו שלגבי כל הדינים האחרים פא"נ היא כגופה וכנ"ל. [ובזה נתיישבו הערות ו' ז', – דכל איסור שער בחצר הוא רק מדת יהודית וכל התייחסות הש"ג הוא רק לזה].

והנה הטעם למה בשער כן נהגו איסור בחצר ובפא"נ לא, אפשר לבאר בפשטות דכנות ישראל השאירו להן קישוט זה בחצר שלא יתגנו על בעליהן וכמו בסוגיא דידן במס' שבת, אנו רואין שחז"ל שינו גזירתן והתירו במיוחד קישוט זה בחצר בשבת, גם הן ראו צורך שלא לנהוג בזה איסור מאותו טעם עצמו ממש*.

ולפי כל האמור אין להביא ראייה, מזה שאנו רואין שיש חילוק בחצר בין שער לפאה נכרית, ששער אסור ופא"נ מותר, וא"כ ראייה מזה שפא"נ אינה ממש כשער ויש חילוק ביניהן, וא"כ נילף מינה דגם ברה"ר פאה נכרית מותרת? – הא ליתא, דאין זו ראייה כלל (מהא דיש חילוק ביניהן בחצר, שיהיה ברה"ר ג"כ חילוק ביניהן), דיש סברא עצומה לחלק

דאורייתא פא"נ הרי היא כגופה כנ"ל, ועיין מנחת חנוך מצוה רס"ג סוף ס"ק י"א] מ"מ בחצר שמדאורייתא שער מותר, וכל האיסור הוא רק מדת יהודית שנהגו בנות ישראל מעצמן – פא"נ כן מותרת, משום שבשער נהגו איסור ובפא"נ לא נהגו, ולא נאסר עליהן לכתחילה פא"נ כשקבלו עליהן איסור על שער, ומה שכתב הש"ג "מ"מ לא נאסר בשביל כך לצאת בה ולהתקשט בה", הם דברי ההסבר שלו, – ופירוש התיבות "לא נאסר" היינו שבנות ישראל לא אסרו על עצמן, ולכן זה לא נאסר עליהן כשקבלו את האיסור על שער ודו"ק. – וממשיך הש"ג מנין לנו שלא נאסר "דע"כ אותן הצדקניות היו מתקשטות בפאות ההם", דאם אנו רואין בש"ס מציאות שהיה להן פאות מוכח מזה שהיו מתקשטות בהן בחצר, וע"כ שלא נאסר כשער משום שלא קבלו עליהן איסור בפא"נ כנ"ל – דמה שאסור מטעם שהן קבלו על עצמן, האיסור הוא רק במה שהן נהגו וקבלו עליהן, ולא בדבר שלא קבלו עליהן, – אבל בדיני דאורייתא לא תלוי כלל במנהג וקבלה שלהן. –

*ועוד יותר יוכן דהנה לש"ג באמת צריך ביאור אמאי הוצרכו חז"ל להתיר קישוט פא"נ בחצר בשבת כדי שלא תתגנה על בעלה, איזה גנאי יש כאן, דבשלמא לפירוש הראשונים שבחצר מותרות לילך בשער עצמן במגולה והפא"נ נועדה רק למי שאין לה רוב שער, ונשים שיש להן רוב שער הלכו בשער מגולה, הרי נשים שאין להן רוב שער התגנו ביותר לולא הפא"נ, אבל הש"ג דס"ל דגם בחצר צריכות לכסות שערן לכה"פ בקלתה וסוכר גם שמתחת הקלתה אע"פ שיש בה חורים אין ניכר אם יש לה רוב שער או לאו (כדלהלן אות ו') – הרי גם אם לא היו מתירין חז"ל פא"נ בחצר אלא היו כולן מתכסות בקלתה או בכיפה לא הי' שום גנאי ובזיון (גם למי שאין לה רוב שער שהרי מכוסה בקלתה), ועל כרחך דלש"ג ההיתר הוא משום שחז"ל ראו צורך להתיר בשבת להתקשט בפא"נ מגולה בחצר אפילו לא כדי לכסות מום של מיעוט שער, אלא חז"ל רצו שתוכל להתקשט בפא"נ [ושלא תצטרך דווקא לילך בקלתה או דבר אחר] כדי שלא תתגנה על בעלה כמפורש שם בגמרא, וא"כ כמו שחז"ל ראו צורך להתיר להן קישוט זה בחצר, גם הן ראו צורך – בזמן שקבלו עליהן את האיסור על שער – שלא לנהוג בזה איסור מאותו טעם עצמו של חז"ל.

ויש להוסיף בביאור התועלת מקבלה זו, דכשרצו לקבל עליהן צניעות יתירתא מדת יהודית לאסור עליהן שער בחצר, היתה להן טענה גדולה נגד קבלה זו, דהרי יכול לבא עי"ז חסרון גדול שיתגנו על בעליהן, ותקנה זו שלא יתגנו על בעליהן מצינו בש"ס הרבה פעמים שחז"ל חששו לזה מאוד, וגם עזרא תיקן להן לישראל שיהיו רוכלין וכו' כדי שלא יתגנו על בעליהן [ב"ק פב:]; וכדי להנצל מטענה צודקת זו מצאו לזה עצה עמוקה ונכונה, דעל שער כן יקבלו עליהן איסור ועל פא"נ לא, והשאירו במיוחד קישוט זה של פא"נ כדי שלא יבואו לידי שום חסרון של "שלא יתגנו וכו'" והרוויחו הרבה בעיני צניעות, שנשים שאין להן החשש דשלא יתגנו לא יצטרכו כלל לקישוט הפא"נ, ואלה שכן צריכין לזה גם לא ילכשו את הפא"נ בבית ובחצר כל היום, וכמו המציאות כיום בזמנינו שחזינן שאינן לובשות הפא"נ בבית כל היום משום שזה קשה מאד מחמת זיעה, וכבוד משא על הראש,

וכו' הנהו תרי גיסי ר' יוסף שאול נאטנזאהן ור' מרדכי זאב איטינגא וז"ל (אחרי שהביאו את דברי הבאר שבע וקושייתו על הש"ג) ... והנה לכאורה צריך להבין מאי ראייה מייתי [הש"ג] מהא דיוצאה לחצר בפאה נכרית הא בחצר ליכא משום פריעת ראש אף בשערה ממש ואף בלא קלתה, אמנם צריך לומר דראייתו הוא כיון דעכ"פ משום דת יהודית איכא אף בחצר כמבואר בש"ע אבה"ע סי' קט"ו סעיף ב' ועיין בית שמואל שם סק"ט (ובהמשך הם מביאים שדעת הסמ"ג וכן הסכים הש"ג בפ' המדיר דאפי' בחצר אסור, המעתיק). וא"כ ע"כ מוכח דיש חילוק בין פאה נכרית לשערה דאף שבשערה אסור מ"מ בפאה נכרית מותר לגמרי, וה"ה ברה"ר ג"כ יש חילוק ביניהם. ולפי"ז ממילא אי אפשר לומר בזה דנגזר משום מראית העין, כיון דבגוף שערה אין בו אפילו איסור גמור כי אם מדת יהודית בלבד שנהגו בעצמן ובכהאי גוונא אין חשש כלל, ובזה מיושב היטב קושית התוס' בשבת דף נ"ז ע"ב ד"ה אי, שהקשו אמאי לא קתני

כנ"ל, וכדכתבו הגאונים וכו' ר' יוסף שאול נאטנזאהן ור' מרדכי זאב איטינגא בספרם מגן גבורים מובא להלן בסמוך אות ד' – דבחצר כיון דכל האיסור בפ"ר הוא מדת יהודית – היינו שנהגו בנות ישראל מעצמן – והכל תלוי בקבלה דידהו א"כ רואין מהראיות מהש"ס, דבפא"נ לא נהגו ולא קבלו עליהן מלכתחלה לאסור, אבל ברה"ר שאיסור שער שם הוא מדאורייתא ומטעמא דפריצות, ולא תלוי כלל במנהג וקבלה שלהן שפיר אסור אף בפא"נ (דהיינו הך לענין פריצותא, וכסברא היסודית של הש"ג כנ"ל) וכנ"ל דכל זה מבואר בדברי הש"ג עצמו כמה שכתב "מ"מ לא נאסר בשביל כך לצאת בה וכו'".*

(T) וכל מהלך זה [שראיית הש"ג היא לסוברים דשער אסור בחצר מדת יהודית – ושמבלעדי ראייה זו היינו אומרים שפא"נ היא ממש כשער ואין שום חילוק ביניהן] (וברה"ר אסורה מדאורייתא ובחצר מדת יהודית) – ושאפי' אחרי הראיה שבחצר יש חילוק ביניהן אין מזה שום ראייה לרה"ר מפורש במגן גבורים או"ח סימן ע"ה להגאונים הגדולים

ומשום חסרון כיס וכו' ובמשך רוב זמנם ילבשו בבית ובחצר כיפה וכדו', ומתי שירצו בזה, יוכלו ללבוש הפא"נ בשופי כרצונן ולא יהיה שום חסרון בענין דשלא יתגנו.

ובקיצור: אם לא היו מקבלין עליהן את הצניעות של כיסוי השער בחצר, היו הולכות כל היום בשער מגולה גם משום נוי וגם משום שזה נוח מאד כמובן – ולא היה לנו שום רווח של צניעות – אבל כשקיבלו עליהן איסור על שער, היה ריווח גדול של צניעות שרוב זמנם הלכו בכיסוי כיפה וכדו' ואלה שלא הצטרכו לקישוט זה הלכו תמיד במכוסה כנ"ל (וכמו בזמנינו היום דחזינן כל זה במציאות היום יומית ופשוט). וגם אין שום חסרון שלא יתגנו משום שיכולות ללבוש הפא"נ כרצונן, ולא יהיה שום חשש וטענה בזה וכתקנות חז"ל בענין זה כמבואר בש"ס. וזה היה תכלית רצונן של בנות ישראל הכשרות להוסיף על עצמן צניעות אע"ג דלא כתיבא (יותר ממה שהתורה דורשת מהן), ולא הפסידו שום דבר בענין שלא תתגנה על בעלה כמבואר.

*ובלאו הכי אין להביא מזה ראייה שפא"נ מותרת ברה"ר, שאפילו אם נאמר שיש מזה ראייה, שאינה כשער ממש, ואינה אסורה מדאורייתא משום שיש חילוק ביניהן, – אבל להביא מזה ראייה להתיר פא"נ ברה"ר גם מדת יהודית ברור שאין לנו שום ראייה, דהא קלתה שאסורה ברה"ר מדת יהודית מותרת בחצר, וא"כ כמו שקלתה מותרת בחצר ואסורה ברה"ר, כך פא"נ שמותרת בחצר תהא אסורה ברשות הרבים כקלתה, וכדכתב היעב"ץ הנ"ל, מביאו החתם סופר בהגהותיו לשו"ע או"ח סימן ע"ה, ע"ש.

ועוד טענה ביתר ביאור, דהלא אם לא היה לנו ראייה שיש חילוק ביניהן היינו אוסרין לש"ג ברה"ר מסברא אפי' מדאורייתא משום שפא"נ היא פריצות כמו שער, ואפי' בחצר היה נכלל פאה נכרית בכלל הקבלה שקבלו עליהן על שער כמבואר לעיל, וכמו שכתב המגן גבורים סי' ע"ה, וא"כ אפילו אם יש לנו ראייה מהש"ס שפא"נ אינה כשער ממש וברה"ר אינה אסורה מדאורייתא, אבל הסברא נשאר שזה דבר של פריצות שמבלעדי ראייה היינו אומרים שאסור אף מדאורייתא, וא"כ כיון שאין ראייה מהש"ס שאינה אסורה מדת יהודית פשוט שצריכים לאסרה מדת יהודית שהרי דומה היא ממש לשער בצלם וכדמות עד שיש לנו הו"א שאסורה מדאורייתא.

חלק קטן ממנו נוכמו שמוכח מדבריהם שם ב"אלף המגן" סק"ח ז"ל: וכ"ש שער נכריות, כ"כ הד"מ בשם הש"ג, והבאר שבע הביא בשם זקנינו הגאון מוהר"י קאצינעלינבויגן ז"ל שחלק על זה, ובאמת שראיותיו אינן מכריעות כמ"ש בשה"ג, אבל האמת כי זקנינו בקעה מצא וגדר בה גדר, וראוי להחמיר, וכל זה בפאה נכריות אבל שעה של עצמה שנחתכו וחברו בראשן כדי שתהא נראית בעלת שער אסור. לבוש דלא כנראה מד"מ סימן ש"ג ועיין בעטרת זקנים כאן. והבאה"ט קיצר בזה, ובזה מיושב רוב קושיות הבאר שבע על הש"ג שם ודו"ק, עכ"ל. וממה שכתבו "דלא כנראה מדרכי משה סימן ש"ג" מוכח שלא ראו את הש"ג בפנים, דהרי הש"ג כתב בפירוש ז"ל: "ונראה דל"ש שערות דידה ל"ש שערות של חבירתה וכו'", ולמה כתבו דברים אלו בשם הד"מ, וכפי הנראה היה אצלם ההנחה וחשבו שזכר בדברי הש"ג בפירוש שקאי על רה"ר ולכן הקשו עליו כנ"ל, אבל כפי המבואר בדברינו לעיל לא קשה עליו כלל, דמה שהם מקשים, — זהו סובר הש"ג בעצמו שאין שום ראיה מחצר לרה"ר וכל ההיתר הוא רק על חצר.

וגם מה שכתבו "ובזה מיושב רוב קושיות הבאר שבע על הש"ג שם ודו"ק" — צריך להבין כוונתם ע"ש, — וגם דהא בש"ג מפורש בהדיא שאפי' שעה של עצמה מותר כנ"ל (וא"כ איך כתבו ש"ובזה מיושב רוב וכו'") וגם מזה מוכח לכאורה דלא היה הש"ג לפניו וכו' כנ"ל.

וכפ' מטרת המגן גבורים היא ליישב את הש"ג ע"ש, ונהלכה למעשה פוסק שבמקום שאין נוהגין בפא"נ בודאי הדין עם המחמירין, ואפי' במקום שנוהגין ג"כ כתב שראוי להחמיר, וכ"ז בפאה נכרית אבל שער עצמה שנחתך וכו' אסור (משום שנראה ממש כשער עצמה, כדמוכח שיש חילוק בין שער עצמה לשער חבירתה מצריכותא דהש"ס שבת ס"ד ב' דצריכא למיתני חוטי שער שלה ושל חבירתה עיי"ש, וכמפורש בשו"ע הגר"ז סי' ש"ג סעי' ט"ז ז"ל: "ואפי' אם חוטיין אלו הם עשויים משער חבירתה שאינו דומה במראיתו לשער שלה", המעתיק). ובזמנינו הפאות נכריות נראות כשער עצמה ממש כידוע, וכמו שאמר לנו הגאון הגדול מוהר"ר גדלי' נדל שליט"א: "לדעתי אפי' ווען ס'וואלט אמאהל נישט געווען קיין איין אוסר וואלט היינט נישט געווען קיין מתיר, פרעגט יעדן מיידעלע אין גאס וועט זי אייך זאגן צו ס'איז מותר צו אסור". (לדעתי אפי' אילו בעבר לא הי' אף פוסק אחד אוסר, כיום בפאות של זמנינו לא היה אף פוסק אחד מתיר, שאלו לכל ילדה ברחוב ותאמר לכם אם פא"נ מותרת או

ברישא פאה נכרית בהדי כבול דאין יוצאין בהם לרה"ר, ולפמ"ש א"ש דברה"ר דאיכא איסור בפריעת ראש מן התורה א"כ אף בפאה נכרית גזרינן משום מראית העין ואסור לצאת בו אף אם אין בו משום משא ולכך לא קתני לה רק בחצר דמותר ודו"ק. אמנם אכתי אין ראיות הש"ג ראי' כלל דבחצר כיון דאין בו רק משום דת יהודית שנהגו בעצמן א"כ ממילא דווקא בשערותיהן עצמן נהגו אבל לא בפאה נכרית, ומה ראי' הוא לרה"ר דהתורה אוסרתה שפיר אסור אף בפאה נכרית... עכ"ל לענינינו.

הנה מפורש בדבריהם, (א) שראיית הש"ג היא כנ"ל בדברינו לסוכרים ששער בחצר אסור מדת יהודית (והש"ג מוכיח שפא"נ מותר, ולדבריהם הראיה היא מהמפורש במשנה מדין חצר, ולא כהבנת העולם שהראיה היא מהדיוקים מהמשנה מדין רה"ר, דהיינו שרק בחצר מותר בשבת, הא ברה"ר אסור בשבת, והא כחול מותר אף ברה"ר). (ב) שמבלעדי ראיה זו, הסברא היא שפא"נ היא ממש כשערות, וברה"ר אסורה מדאורייתא ובחצר אסורה מדת יהודית ורק מראיה זו מוכח דע"כ יש חילוק ביניהם. (ג) בתחלת דבריהם הם גם מדייקים מאד, שהם כותבים רק שיש ראיה שיש חילוק ביניהם, אבל עדיין אין שום ראיה שמותרת אפי' מדת יהודית או ממראית העין. (ד) מסקנת דבריהם, אחרי משא ומתן ופולפול בדברי הש"ג, ש"אכתי אין ראיות הש"ג ראיות כלל" לרה"ר, וברה"ר אין שום חילוק ביניהם ואסור מדאורייתא "דבחצר כיון דאין בו רק משום דת יהודית שנהגו בעצמן א"כ ממילא דווקא בשערותיהן עצמן נהגו אבל לא בפאה נכרית, ומה ראיה הוא לרה"ר דהתורה אוסרתה שפיר אסור אף בפאה נכרית".

וכפי הנראה לא היה לפניו ספר הש"ג כשכתבו דבריהם הנ"ל, וראו דבריו רק בבאר שבע שמעתיק רק חלק מדברי הש"ג, והם מעתיקים רק

ונשאלת השאלה מאליה! האם בנרון דאורייתא (שספיקו לחומרא) יכול מישהו לומר בבטחון שהש"ג מביא ראיות, שכל אחד יכול לדחותו, ובפרט מהמשנה בשבת שרואין ראייה הפוכה שברה"ר הלכו במכוסה, — בזמן שיש דרך לפרש את הש"ג על חצר, וכדברי האחרונים הנ"ל, ולפי פירוש זה שקאי על חצר, כל דבריו מובנים ומאירים בלי שום פקפוק כלל?

ובפרט שבש"ג לא מוזכר כלל תיבת "לרה"ר, דהנה הש"ג מאריך כל כך בדבריו והפלא העצום הוא שלא מזכיר אף פעם אחת תיבת "לרה"ר, ואת"ל דהש"ג קאי להתיר ברה"ר, העיקר חסר מן הספר, והיתכן דבר כזה, בזמן שכל הפוסקים לפניו כותבים בפירוש שאשה צריכה לצאת לרה"ר בצניעות טובא שתכסה כל שערה בצעיף היינו רדיד (ראשונים ורמב"ם וטור) ומטפחת (המאירי בכתובות) עיין בלשונם וגם הש"ג בעצמו מביאם במס' כתובות ע"ש, ואם פתאום נמצא היתר חדש שלא נזכר בשום פוסק קדמון, שמותר לצאת לרה"ר בפא"נ מגולה — לכל הפחות יכתוב עוד תיבה אחת בפירוש שכוונתו לרה"ר, ובשלמא מהר"י מינץ קצינעלינבויגן (בבאר שבע) שלא ראה דעת הש"ג כסמ"ג וריא"ז דבבבאר גם אסור פריעת ראש מדת יהודית, מוכרח לפרש כוונת הש"ג על רה"ר — וגם אין צורך לפרש זאת בפירוש, דאי אחצר פשיטא דאפי' פ"ר מותר וכ"ש פא"נ, אבל הש"ג דסובר דבבבאר אסור פ"ר מדת יהודית, ממילא צריך היתר לפאה נכרית בבבאר גופא, דאין בה משום דת יהודית, וכמו שכתב המגן גבורים, ואם כוונת הש"ג גם לרה"ר, להתיר דת משה, היה צריך לפרש עוד תיבה אחת לרה"ר.

(ה) והנה כשמעיינים בדברי הש"ג במס' שבת מבואר שהם לא נכתבו בתורת הגהה על הרי"ף כשאר דבריו בספר

[אסורה]. וא"כ לשיטתנו מיושבין כל דברי הש"ג באופן מופלא כנ"ל — ודברים אלו, שהיתר הש"ג קאי רק אחצר נמצאים כבר בדברי האחרונים, המקור חיים סימן ע"ה, והפני יצחק, והגדולת מרדכי, מובאים להלן אות ז' וגם החקל יצחק לומד בדברי הרמ"א בד"מ סימן ש"ג שכל ההיתר קאי רק אחצר יובא בע"ה להלן פי"א סוף אות א'. וכבר הוכחנו לעיל אות ג' שגם הבאר שבע והיעב"ץ היו לומדין כדברינו שהש"ג קאי אחצר ע"ש.

והנה באמת אפשר להקשות היאך אנו אומרים שכל דברי הש"ג הם לשיטתו ששער בבבאר אסור כסמ"ג וריא"ז וכו' כנ"ל — וגם על דברי המגן גבורים שפירשו בהדיא שכל ראיות הש"ג היא מהסוברים דשער בבבאר אסור קשה מאד — "שהעיקר חסר מן הספר", שהש"ג לא מזכיר כלל שכל ראיתו היא לשיטת האוסרין שער בבבאר?

וקושיא זו ניתרצת להלן בע"ה באות ה' שלדברינו כן מוזכר בש"ג שיטה זו ושכל דברי הש"ג הם לשיטה זו, וכתב דבריו להתיר פא"נ בבבאר לנשים שנוהגות לצאת בבבאר בכיסוי שערות שלהן כשיטת האוסרין שער בבבאר.

ובסיכום: במגן גבורים כתבו במפורש שהנידון [בפא"נ] לש"ג הוא דאורייתא, וכך אנו רואין גם בדברי הש"ג עצמו שבכל אריכות לשונו עיקר דבריו הן לחלק בין שער ממש לפא"נ, דהיינו שער האיסור הוא דהוי כשער ממש, כדלעיל סוף פ"ה אות ה' (וכן מקושייתו מערכין "דכגופה" ששם זה דאורייתא כמבואר לעיל בפרק ג'), וכן ממה שכתבנו לעיל באות ג' שמפני שסובר שברה"ר פא"נ אסורה מדאורייתא, לכן יש לו הוה אמינא שבבבאר גם יהיה אסור מדת יהודית כמו שער, ומסקנת המגן גבורים אחרי מו"מ ופלפול בדברי הש"ג, — ש"אכתי אין ראיות הש"ג ראיות כלל" לרה"ר, וברה"ר אין שום חילוק ביניהם ואסור מדאורייתא.

אסור בחצר מפורש בדברי הש"ג עצמו, שכבר הערנו בפרק ה' הערה א' מהו האריכות בדבריו: יראה להביא ראיה וסמך "לנשים היוצאות בכיסוי שערות שלהן כשהן נשואות אבל במקום קליעת שערן נשואות שערות חברותיהן שקורין קרינאל"ו", והיה לו לכתוב בקיצור: — יראה להביא ראיה וסמך "לנשים נשואות היוצאות בשערות חברותיהן שקורין קרינאל"ו" וכמו שכתב בעין משפט בנויר "נ"ל היתר מכאן לשערות שהנשים נשואות נותנות בראשיהם", — ומאורך לשונו "בכיסוי שערות שלהן כשהן נשואות" משמע שמשמיע לנו את הדין שנשים נשואות צריכות לכסות שערותיהן והקשינו לעיל שזה פשיטא ומה הוא צריך להשמיע לנו זאת, אלא שביאור דבריו הן ככל הנ"ל שהש"ג הרי ידע שהתוס' וסיע' מתירין לילך בחצרותיהן בשער ראשן גלוי, ולא לה שנוהגות כתוס' לא צריך היתר בפא"נ שאפי' בשערן הולכות במגולה, — ולכך האריך בלשונו וכתב את ההיתר "לנשים היוצאות בכיסוי שערות שלהן כשהן נשואות", דהיינו שנוהגות לצאת לחצר במכוסה (כפוסקים המחמירין) ולהן הוא כתב את ההיתר שפא"נ כן מותרת בחצר במגולה [וכוה נתיישבו הערות א' ב'].

והכריע הש"ג [על נדון זה האם לאלה הנוהגות איסור בשער בחצר אסורין גם בפא"נ בחצר או לאון] שיש ראיה מהמשנה בשבת ומערכין שבחצר הלכו בפא"נ מגולה [אע"פ שברה"ר פשיטא שהלכו במכוסה וכדמוכרח מסוגיא דשבת] וכל הראיה היא מהמציאות שאם אנו רואין מציאות שהיה להן פאות נכריות, ס"ל לש"ג שהשתמשו בזה בחצר במגולה ולא במכוסה כנ"ל.

ובן בנויר כל ראייתו אינה מסוגיית הגמרא מנידון המגולחת עצמה שמדובר שם, דמהא אין שום ראיה כנ"ל פ"ג, [וכיתר ביאור, דהנה מערכין ומשבת ראיית הש"ג היא ששם אנו

הש"ג, [וכמו שהערנו בפרק ה' הערה ב' דמלשונו "יראה מזה להביא רא' וכו' מההיא דשנינו פרק במה אשה יוצאה דף ס"ד" וכו' "והתם" באשה נשואה מיירי מתניתין וכו' משמע שנכתבו במקום אחר] אלא זוהי תשובה שנכתבה הלכה למעשה, וכשהדפיסו את הש"ג העתיקה ככתבה וכלשונה למשנה זו שמדובר בענין זה, ולפי"ז מבואר בפשטות שבזמן הש"ג התחילו [נשים שנהגו לכסות שער ראשן בחצר כשיטת האוסרין] לצאת לחצר בפאה נכרית [וההסבר לזה הוא דהרי לפי' התוס' בכתובות מותר בחצר אף בשער, וברמב"ם וטור לא מפורש דין חצר רק מרומז ומדוייק ומצינן במשנה דשבת דיוצאה בפא"נ בחצר ולמדו בפשטות שבחצר זה גם במגולה שלא תתגנה על בעלה, ואע"פ שברה"ר מוכח מהסוגיא שהלכו במכוסה, מ"מ בחצר שמדאורייתא מותר בשער והאיסור הוא רק מדת יהודית — בפא"נ לא נהגו, וכפי הנראה היה ויכוח על זה והיו כאלה שטענו שכיון שהם נוהגים איסור בשער בחצר לפי"ז אסור גם בפא"נ, ואין ראיה ממתניתין דשבת, דהמשנה איירי בפא"נ מכוסה דומיא דרה"ר, ועל מציאות זו — על המעשה שהיה — דן הש"ג ויתכן שגם נשאל על זה מאנשי דורו שהתחילו לנהוג אצלם כן] אבל ברה"ר שמפורש בראשונים ובפוסקים לצאת לרה"ר ברדיד (היינו צעיף הגה"מ פכ"ד אישות ס"ק ו') עיין רמב"ם שם ורבינו ירוחם נתיב כ"ג חלק שמיני דף סב. וטור אה"ע סי' קט"ו וסמ"ג מ"ע מ"ח וריא"ז המובא בש"ג בכתובות וריב"ש מובא בשטמ"ק כתובות, או מטפחת [עיין מאירי כתובות] והש"ג מביאם בעצמו במס' כתובות, [ומהסוגיא בשבת מוכרח שברה"ר הלכו בפא"נ מכוסה כנ"ל פרק ד'], — נהגו כמפורש בפוסקים.

וכן מפורש בתשובות האחרונים שהיו מאות שנים אחרי הש"ג שרק בימיהם התחילו לפרוץ בפא"נ גם ברה"ר, וכדהארכנו בזה לעיל במבוא לחלק ב'.

וכ"פ זה שהמעשה שהיה, היה רק בחצר ושהש"ג קאי רק על חצר, ומכוון דבריו לאלה הנוהגות ששער

דילמא רק בבית ורק אותן שאין להן רוב שער כדי לכסות מומן (דבבית לכו"ע אין איסור דת יהודית, ואותן שיש להן רוב שער הלכו בבית במגולה) – דסובר הש"ג דע"כ אם לבשו פא"נ בבית הרי לכה"פ גם בחצר השתמשו בהן, דהרי רוב תשמישתן בחצר (רש"י ריש ב"ב) וכל היום היא הולכת מבית לחצר, וכי ס"ד שכל רגע יציאתה לחצר תכסה הפא"נ? *

והנה לפי"ז שהש"ג קאי על המעשה שהיה, מה שכתב לשון "היוצאות" היינו לחצר, שהמעשה שהיה כך היה, שיצאו רק לחצר, ודומיא דמה שכתב תיכף בסמוך "מההיא דשנינו שהאשה יוצאה בפאה נכרית בשבת", שגם שם הכוונה לחצר – והנידון הוא אם מותר לצאת מבית לחצר כמו שכתב הש"ג בכתובות על דין שער ממש שאסור לצאת מבית לחצר וז"ל שם: ואפי' בחצר אסור לצאת בלא קלתה. נוכן בירושלמי בכתובות הנדון כמה שכתוב במשנה "יוצאה וראשה פרוע" הוא כדמוקי ליה שם שאסור לצאת מבית לחצר בראש פרוע].

ומכיון שמדובר בחצר ששם האיסור של שער ממש הוא רק מדת יהודית, לפי"ז מה שסיים הש"ג "וגם לא משום פריעת ראש" כוונתו לדין דת יהודית המכונה שם בגמרא בלשון זה: א"ר אסי א"ר יוחנן קלתה אין בה משום "פרוע ראש" וכו' ע"ש בכל המשך הסוגיא דהכוונה הוא פ"ר דדת יהודית, וכן בירושלמי שם: ר' חיייה בשם ר' יוחנן היוצאה בקפליטין שלה אין בה משום "ראשה פרוע" הדא דתימא לחצר, היינו דת יהודית דהאיסור בחצר הוא רק מדת יהודית, [וכן העט"ז בסמ"ע ע"ה והמ"ב שם סקט"ו נוקטין לשון זה ד"פריעת הראש" לדין דת יהודית ע"ש].

1) והנה נמצינו למדים דדעת הראשונים שפא"נ שבש"ס נועדה רק למי שאין לה רוב שער לכסות מומה, ואילו הש"ג סובר דפא"נ עיקרה לקישוט גם

מוצאין שנשים נשואות (ולא איירי שם במגולחות) יש להן פא"נ והש"ג סובר שאין לומר שאיירי במכוסה כנ"ל ולכן יש לו ראייה שעכ"פ בחצר מותר במגולה, אבל בנזיר דאיירי במגולחת הלא אי אפשר לטעון טענת הש"ג "שאיין לומר שאיירי במכוסה" (דהיינו משום שבמכוסה אין שום נפקא מינה אם היא כן הולכת פא"נ תחת הקלתה או לא, שבין כך לא מבחינין מהחורין הקטנים של הקלתה וכמו שיבואר להלן אות ו' בע"ה), שא"כ מה היא טענת הבעל אי אפשר באשה מגולחת, והלא בין כך כל השנים לפני הנזירות ג"כ הלכה בחצר במכוסה כשיטת הש"ג, ומה איכפת לו שתגלח שערוֹתיה, והלא בין כך תלך מכוסה בקלתה ולא מבחינין כנ"ל – ומ"מ אנו רואין שם בסוגיא שהוא כן יכול לטעון, ועל כרחך משום ששם איירי "במגולחת" לגמרי כדין נזיר, ובמגולחת לגמרי [גם לש"ג] כן מבחינין אפי' דרך החורין הקטנים שהיא מגולחת לגמרי ומתגנית עליו בזה, או שבבית אם לפעמים נגלית ראשה ונראית קרחת לגמרי תתגנה עליו, ואין זה כמו אשה שאין לה רוב שער כפירוש הראשונים, ששם סובר הש"ג שאין מבחינין מהחורין בקלתה כנ"ל או אפי' בבית אם לפעמים נגלית ראשה אין מתגנית כ"כ מאחר שעכ"פ יש לה שער, רק שאין לה שער מרובה, אבל במגולחת לגמרי רואין בפירוש בגמרא שכן איכפת לבעל, וא"כ אין שום ראייה משם שמותר לילך בפא"נ מגולה בחצר, דאפשר לדחות שתכסה בקלתה על הפא"נ ושוב אין לבעל שום טענה, דתהא נראית עם הפא"נ כמו שהיתה נראית עם שערה ממש עד שנדרה בנזירות, וכן בבית אם לפעמים נגלית ראשה תִּקְרָא הפא"נ על ראשה ולא הקרחת. – ובקיצור, בנזיר יש רק ראייה שאיפוא שמותר שער שם גם מותר פא"נ ולא יותר כנ"ל פ"ב] אלא ראייתו היא לא מאותה מגולחת, אלא משמע ליה מריהטות הלשון בש"ס "ות"ק אמר לך אפשר בפאה נכרית" שהיה מציאות שמצויין פאות נכריות גם לשאר נשים לקישוט, ולא נעשו פא"נ רק לנשים שנדרו בנזירות – וגם דע"כ השתמשו גם נשים אחרות בפא"נ, דאל"כ יכול הבעל לטעון לכו"ע אי אפשר באשה מגולחת שתצטרך לפא"נ, משונה מכל הנשים בעולם ואינו יכול לסבול זאת, וגם זוהמא דפא"נ טענה חזקה היא לגביו אם שום אשה לא משתמשת בפא"נ ומ"ט דת"ק.

ואין להקשות דמנ"ל דהתקשטו בהן בחצר,

* ועי' דחז"ן שם שהאשה לא היתה יכולה לנדור נזיר אלא על ידי זה שיש לה את האפשרות ללבוש פאה נכרית, שהרי כשנודרת נזיר היא מחוייבת לגלח והבעל יכול לטעון שאי אפשר בזה, (שהרי נתנה תורה כח לבעל להפר נדריה אפילו בענין שלא תלבש רקמה יום אחד [ע"י רמב"ם פ"יב מנדרים ה"א וה"ה]), ק"ו בענין השער שהוא עיקר תואר בני אדם [ספר החינוך מצוה שע"ד], וכדאמרינן שם שהבעל יכול לטעון "אי אפשר באשה מגולחת" ולא אמרינן אפשר שתכסה במטפחת, אלא הבעל יכול לטעון הוא רוצה בקישוט השער) – ואמרינן שם שהתשובה לטענתו הנ"ל היא "אפשר בפאה נכרית" שהפאה יש בה אותו פעולת נוי ממש כמו שער – ולכן כשהחמירו בנות ישראל לנהוג איסור בשער בחצר, היו מוכרחין להשאיר קישוט הפאה שלא לקבל עליה איסור, כדי שיהיה באפשרותן לקבל עליהן איסור על השער, כמו שרואים שם בגמ' שמבלעדי העצה שאפשר בפאה נכרית לא היה באפשרותה ולא היתה יכולה לנדור נזיר, ואדרבה, מהגמ' בנזיר יש ראי' מוכחת ומוצקת שפ"ג אסורה בדיוק כמו שער. דהרי רואים משם שלבעל נחשבת פ"ג תחליף לשערה והוי כמו שער ממש דאל"כ עדיין הוא יכול לטעון אי"א באשה מגולחת, ואי"כ אם רואים שפאה הוה לגבי הבעל בדיוק כמו השער ונותנת לבעל מה לשער נותן, ממילא לגבי איסור פרועת ראש שאיסורו הוא שמתנאית בשערה לאנשים אחרים הרי הפאה נותנת אותו דבר שהשער נותן, וגם בסי' תורת שבת (אוי"ח ש"י"ק ס"ק י"ז) כתב כן.

הרבה או מעט ולכן לא נראה לו כלל ללמוד שקישוט הפאה נכרית הוא במכוסה] אלא שכל הקישוט הוא במגולה כמפורש בדבריו – לכן ס"ל לש"ג שאם אנו רואין מציאות בש"ס שנשים נשואות היה להן פאות נכריות על כרחך שהיו מתקשטות בהן בחצר במגולה, דברה"ר הלא פשיטא ליה שאסור במגולה, כנ"ל ואם נאמר שבחצר גם הלכו במכוסה, מה יש להן מכל קישוט הפא"נ שהוא במגולה לסברת הש"ג, אלא ע"כ שיש לנו ראייה מהש"ס שאותן הנשים כן היו מתקשטות בחצר במגולה [לא מפני שאין לה רוב שער, שהיא לא נצרכת לזה במכוסה כנ"ל שבין כך לא מבחינין במכוסה בין אם יש לה רוב שער או לא אלא] משום ששער אסור בחצר ופאה נכרית מותר שבפא"נ לא קבלו עליהן לכתחלה איסור כשקבלו עליהן איסור על שער כנ"ל באות ג' – וממילא, כל הנשים אפילו אותן שיש להן שער, שפיר הי' להן צורך להשתמש בפאות נכריות, ואין לו כבר הכרח ללמוד כראשונים הנ"ל שרק נשים שאין להן שער השתמשו בפא"נ.

ובקיצור: מאחר שהש"ג סובר שגם בחצר אסור שער מגולה, וס"ל שפא"נ מגולה ברה"ר ודאי אסור – יש לו ב' דרכים ללמוד בפירושו הפאה נכרית – הדרך האחת – שרק אשה שאין לה שער צריכה לפא"נ לתחת הקלתה בחצר [או לתחת השבכה ברה"ר] משום שמכירין תחת הכיסוי שאין לה רוב שער, ולכן מתקשטת בפא"נ תחת הכיסוי להיראות ככל הנשים שיש להן רוב שער [וכמו שכתב הבאר שבע] ולפי"ז לא יהיה לו ראייה שפא"נ מגולה מותרת בחצר, – והדרך השנייה – שרק במגולה הוא קישוט ולא במכוסה, ולפי"ז כן יהיה ראייה שפא"נ מגולה מותרת בחצר, שרק על שער קבלו לאסור ולא על פא"נ, ולפי"ז אין לנו הכרח ללמוד שרק נשים שאין להן רוב שער השתמשו בפא"נ, ויכולים כבר ללמוד שכל

לבעלות שער משום ששער מגולה אסור בחצר ופא"נ מותרת כמפורש בדבריו, וצ"ב מה טעם יצא לפרש דלא כהראשונים. – וביאור הדברים, דהש"ג סובר דהראשונים שסוברין שבחצר מותר בפריעת הראש הוכרחו לפרש שפאה נכרית נועדה רק למי שאין לה רוב שער, משום שס"ל לש"ג שפאה נכרית מגולה ברה"ר פשיטא שאסור לכו"ע, וממילא לפי זה, אשה שיש לה שער מרובה לא צריכה כלל לפיאה נכרית, דברה"ר הרי מכוסה היא בשבכה, ובחצר הרי מותרת בפריעת הראש, ואין לה שום צורך בפאה נכרית, אבל אשה שאין לה שער, ברה"ר היא מתכסה בשבכה ככל הנשים, אבל בחצר מתגנית מאד לבעלה שכל הנשים הולכות בחצרותיהן בשער מגולה, והיא שאין לה רוב שער מתגנית מאוד בזה לכן היא צריכה לפא"נ במגולה.

אבל הש"ג עצמו שסובר שבחצר אסור בפריעת הראש והן הולכות בחצר מכוסה לכה"פ בקלתה, וגם סובר מסברא דנפשיה סברא מוצקת שאין לומר שקישוט הפא"נ הוא במכוסה [שאם היה אפשרות לומר שקישוט הפא"נ הוא במכוסה, עדיין נוכל לפרש כהראשונים שרק אשה שאין לה שער צריכה לפא"נ כי היא מתגנית בזה שכשהיא הולכת בחצר בקלתה על שערותיה המועטות מבחינין דרך החורין בין הנצרים שאין לה רוב שער ולכן היא צריכה לפא"נ להוסיף על שערותיה ש"גראה בין הנצרים כמו שיש לה שער מרובה – אבל הש"ג לא סובר כך כי הוא סובר שמבין הנצרים לא נראה רק מעט מאד משערותיה – (משום שהוא סובר שקלתה יש בה חורין קטנים ונראה רק מעט מאד משערותיה וכדמשמע מלשון רש"י מהדו"ק המובא בשיטה מקובצת בכתובות וז"ל "... אפי' קלתה נמי לא [בשוק] דאי אפשר שלא יראו שערותיה בין הנצרים" ואילו במבוי שרי בקלתה משום ש"אין שערותיה נראין כל כך לבני מבוי בין הנצרים", – משמע מלשונו, שהחורין של הקלתה הם קטנים) – וממילא אין מבחינין בזה אם יש לה שער

ואפי' דבר שאינו הגון נמי לא הוי, ואם היה רואה את הש"ג בכתובות שבחצר אסור בפ"ר, ברור שהיה לומד את הש"ג על חצר ולא היה מתקיפו בדברים קשים, ע"ש, — ואז היה פשוט וברור ומפורסם לכל שהש"ג מתיר רק בחצר.

וכן אנו רואין בשו"ת פני יצחק חלק שישי סימן ר' להגאון ר' יצחק אבואלעפיא מדמשק (שנת תרנ"ט) שהוא היה לומד בפשטות את דברי הש"ג על חצר, ולו לא היה קשה כלל שאלה זו למה לא פירש הש"ג בהדיא שקאי רק אחצר — והוא מטעם, שהוא לא היה בהלך מחשבה שאנחנו נמצאים בה כנ"ל, משום שבדמשק הלכו עשרות שנים, יותר ממ' שנה, בפא"נ מגולות רק בחצרותיהן [כהסברת הגאון הגדול מוה"ר ר' שמואל אוירבך שליט"א ששאלנו אותו, מה הענין שהפני יצחק הוא זה שכתב בהדיא שהוא סובר שהש"ג קאי רק אחצר, וענה לנו, "אז ער איז ארויס אין גאס וואס האט ער גיזען? (כשיצא לשוק מה הוא ראה?) כלומר משום שראה מנהג עירו יותר מארבעים שנה שיצאו בפא"נ רק בחצרותיהן] וכשיצאו לרה"ר התכסו בצעיף על הפא"נ [וכל השנים לפני זה בערך עד שנת תרט"ו לא הלכו כלל בפא"נ אפי' בחצרותיהן] כמפורש בדבריו וז"ל:

נתתי לבי למען דעת איך ינהגו פה עירנו יע"א כל הני נשי דידן ללבוש פאה נכרית הנקראת פירוק"א לכסות שער ראשן בפאה נכרית ולצאת בהם לחצר שלהם ומחצר לחצר אחרת דרך רה"ר בלי כיסוי מטפחת על ראשיהן כלל [היינו בחצרותיהן לבשו פא"נ לכסות שערן בלי מטפחת כלל וגם כשיצאו דרך רה"ר לחצר אחרת נשאו בפא"נ בלי מטפחת כנ"ל אבל בדרך התכסומך רגלן ועד קדקדן ועד בכלל ברדיד גדול הנקרא צעיף וכמו שכתב להלן. וכאן דקדק בלשונו ולא כתב בלי רדיד רק בלי כיסוי מטפחת, דהיינו שבחצרותיהן ובחצרות חברותיהן כשפשטו את צעיפן כדלהלן נשאו בפאה נכרית מגולה בלי מטפחת, המעתיקן דלכאורה נראה

הנשים השתמשו בפאות נכריות — והש"ג בחר בדרך השניה מפני שהוא סובר מסברא דנפשיה שכל הקישוט של הפא"נ הוא רק במגולה כמפורש בהדיא בדבריו וז"ל: "ואין לומר שהיו משימות צעיף או מידי על הפאה נכרית דא"כ מאי אהני ההוא קישוט הרי כל עצמו של אותו קשוט לא הוי אלא בשביל שתראה בעלת שער אלא פשיטא דמיירי שהולכות בשערות מגולות", עכ"ל.

(ז) ונשא"ר לנו לבאר הא דלא מפורש בדבריו בהדיא שמיירי בחצר, — והרבה תשובות לדבר כמו שיתבאר בהמשך. אך תחלת דברינו בהסבר למה בכלל נשאלת שאלה זו, — !

דהנה אנחנו שמורגלין שהנשים הולכות ברה"ר בפאה נכרית מגולה (מתוך שאינן יודעין חומר הדברים) — והרגל נעשה טבע — ומזה אנו בטוחים בלי שום ספק שמסתמא יש מתירין, ושמי שדן בענין פא"נ בודאי כוונתו על רה"ר — וכן על ידי שלומדים במס' כתובות ובראשונים שם שבחצר מותר אף בפריעת הראש לגמרי, ועי"ז לא מעלין על הדעת כלל וכלל שדברי הש"ג (וכן הרמ"א והמ"א) להתיר פא"נ, הם רק על חצר ולא על רה"ר דהרי בחצר אף בפריעת הראש מותר.

ופיבה נוספת, — שאע"פ שהבאר שבע מאריך בתשובה ארוכה (כשם מהר"י מינץ) לחלוק על הש"ג בדברים קשים עד מאד, מ"מ נתפרסם מדבריו שהש"ג מתיר ברה"ר, והאדם נמשך אחרי המפורסם, ונעשה מזה רושם ונשתרש במחשבה דעה סתמית קדומה, שהמתירין מתירין אף ברה"ר, וידוע שקשה מאד להשתחרר מדעה קדומה, — לפיכך נשאלת שאלה זו כנ"ל.

וכבר כתבנו בהרחבה לעיל את ג' שהבאר שבע לא היה יכול בשום אופן ללמוד את הש"ג על חצר, מכיון שסובר שבחצר מותר לכתחלה אפי' פריעת הראש לגמרי,

וראוי לבטל מנהגם ולמונעם לגמרי כמ"ש הפוסקים ז"ל דכל מנהג שנהגו בחושבם דליכא איסור וסבורים הם דהוא היתר גמור הו"ל מנהג בטעות וצריך לבטלו מכל וכל כידוע. הגם דמנהג דנ"ד הוא קדמון מזה שנים רבות יותר ממ' שנה והיו כמה רבנים מארי דאתרין ז"ל והיו רואים שכן נהגו ולא מיחו בידן כלל וליכא למימר שגם המה בחכמתם טעו וכסבורין היו דהוא מותר גמור ולזה שתקו ולא מיחו דחלילה לן לתלות בוקי סריקי בהו שטעו בדין ח"ו וא"כ לא הוי מנהג בטעות כלל מ"מ כבר כתב הרא"ש ז"ל בתשו' כלל נ"ה סע"ד דמנהג שיש בו עבירה יש לשנות המנהג אפי' הנהיגו גדולים את המנהג דאין ב"ד מתנין לעקור דבר מן התורה וכו' עכ"ל יעו"ש. וכ"כ הרדב"ז ז"ל בישנות סי' ע"ג וצ"ד משם הרא"ה והריטב"א ז"ל דבמנהג להקל אין חוששין לו לעולם ואפי' היה עפ"י גדולים שבעולם כל שנראה שיש בו צד איסור ומיהו במקום שאין האיסור ברור וכו' ואם הטעות מוכרע אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה' וכו' עכ"ל יעו"ש. וכ"כ הרשב"ץ בחי' לר"ה דט"ו אהא דאמרינן התם במקום איסורא כי נהגו מי שבקינן להו דאפילו נהגו בזה וסומכין להם על חכם אין שומעין להם שכבר נתבטלו דברי אותו חכם מפני שרבו חבריו עליו הרי הם כמי שאינו, עכ"ל וכו'. והרב זרע אמת ז"ל בח"ג סי' מ"א הביא דברי הרב מהרח"ף ז"ל בחקקי לב ח"א יו"ד סי' ט"ל הכריח דמנהג של איסור אפילו הונהג עפ"י מארי דאתרא מבטלין אותו ואפילו יהיה איזה רב ומורה הוראות שהתיר להם ועפ"י דיבורו נהגו היתר יש לבטל המנהג עפ"י הדין ממ"ש הפוסקים ומכללם מרן בב"י יו"ד סי' ס"ה וכו' דהיכא דנהגו איסור עפ"י הוראת חכם והיו כל הפוסקים חולקין בזה ומתירים הוי מנהג בטעות ומבטלין את המנהג וכו' וא"כ כ"ש כשנהגו היתר בדבר האסור וכו' דודאי דיש לבטל

דהוא הפך הדין ממש דהגם דהרב שלה"ג ז"ל בפ' במה אשה אמתני' דאשה יוצאה בכבול ופאה נכרית כתב וז"ל נלע"ד להביא ראייה וסמך לנשים היוצאות בכיסוי שערות שלהן כשהן נשואות אבל במקום קליעת שערן נושאות שערות חברותיהן שקורין קרינאל"ו בלעז ממה ששנינו שהאשה יוצאה בפאה נכרית בשבת ופי' המפ' דהיא מגבעת ידבקו בו שער נאה הרבה ותשים אותו האשה על ראש' כדי שתתקשט וכו' ומשמע להדיא דמותרות בנות ישראל להתקשט בהם דשער באשה ערוה דאמרו לא הוי אלא בשער הדבוק לבשרן ממש וכו' ואין לומר שהיו משימות צעיף או סודר על הפאה נכרית דא"כ מאי אהני ההוא קישוט וכו' אלא פשיטא דמיירי שהולכות בשערות מגולים וכו', עכ"ל. וכ"כ עוד הוא עצמו בפ' מי שאמר גבי מ"ש התם בש"ס ות"ק אמר לך אפשר בפאה נכרית יע"ש, הנה הגם דהוא ז"ל ס"ל הכי מ"מ רבים לוחמים עליו דכל הבאים אחריו חלקו עליו ודחו ראיותיו בב' ידיהם קודש כמו שיראה הרואה בת' הרב באר שבע דף צ"ג ע"ב וע"ג שהוא והרב מהרי"ק ז"ל הקיפוהו בחבילות קושיות והויות עד שעשאוהו כטועה ח"ו כיעש"ב, וכן הרב אליה רבה בא"ח סי' ש"ג והרב שאלת יעב"ץ בח"א סי' ט' והכנה"ג א"ח סי' ש"ג הקשו עליו ודחו דבריו לגמרי וע"ע להרב ברכ"י ז"ל א"ח סי' ע"ה וסי' ש"ג השיגם דכבר קדמם הרב מהרי"ק והרב באר שבע ובס' מחזיק ברכה סי' ש"ג כתב דכבר הרב שאלת יעב"ץ בח"ב התנצל שלא היה בידו ס' ב"ש יעש"ב. באופן שכל הפוס' הנו' נדחה קרו להוראת השלה"ג ז"ל הנ"ל ואיך נהגו נשי עירנו כוותיה מאחר שחלקו עליו ולא נמצא תנא דמסייע ליה כלל וכיון דהוי מילתא דאיסורא אין לנו לסמוך עליו להתיר, והא ודאי דלא נהגו כן להתיר פאה נכרית אלא משום דסבורים הן ובעליהן דליכא איסור כלל וא"כ אין זה אלא מנהג בטעות

ז"ל דהוא מתיר לגמרי לילך בפאה נכרית מגולית לשוק ולרה"ר בלי כיסוי רדיד כלל ובהא הוא דפליגי עליה אבל בחצר שלהן ומחצר לחצר שאין רבים בוקעין בהם ואפי' שרבים בוקעין בהם ולרה"ר ולשוק אם הן מכוסות בצעיף מכף רגל ועד ראש ועד בכלל ולא פשטי הצעיף בדרך כלל בהא ודאי כולהו אזלי ומודו דהיתר גמור הוא ואין למחות בידם כלל והכי מוכחי להדיא דברי הרב באר שבע משם מהרי"ק ז"ל שכ"כ בתוד"ק וז"ל ואפי' אי הוה יהבינן ליה להחכם הנז' וכו' עד מ"ש ואפי' משום מנהג צניעות ליכא וכו' יעש"ב הרי בהדיא דבבבצר שאין רבים בוקעין בו כו"ע מודו דשרי להו לגמרי וא"כ בנידון דידן שרינן להו דאין כאן שום איסור בדבר כלל וכמדובר, והיה נל"ל דגם הרב שלה"ג גופיה לא התיר להן אלא מחצר לחצר שאין רבים בוקעין בו ובדרך רשות הרבים או בשוק הן מכוסות בצעיף כנז"ל ומ"ש בסו"ד אלא פשיטא שהולכות בשערות מגולות ע"כ לא שהולכות בהם לרה"ר ולשוק אלא דוקא בחצר שלהן ומחצר לחצר ובדרך הם מכוסות בצעיף אך מה אעשה שכל החולקין עליו לא הבינו כן בדבריו ז"ל וכו', עכ"ל.

וכבר ביארנו באות ג' באריכות שהחולקין עליו לא הבינו כן בדבריו, משום שהבאר שבע לא היה יכול בשום פנים ואופן להבין כן בדבריו וללמדו על חצר, מכיון שסובר שבחצר מותר לכתחלה אפי' פריעת הראש לגמרי. — וגם היעב"ץ שכבר מזכיר בדבריו את שיטת האוסרין שער בחצר, ומנסה ורוצה ללמוד את הש"ג על חצר, מ"מ אין לומד אותו על חצר, משום שמקשה "פשיטא" (וכמבואר לעיל באריכות, ע"ש) ! — ולדברינו דהשלטי גבורים לשיטתו, שאוסר שער בחצר כנ"ל, וצריך כבר היתר לפאה נכרית בחצר גופא, [דלא כבאר שבע] — וסובר שפא"נ ברשות הרבים אסורה מדאורייתא, ולפי"ז כבר כלל לא קשה "פשיטא" כקושיית היעב"ץ, כמבואר הכל באריכות לעיל אות ג' ע"ש — הכל אתי שפיר טובא. וכן כתב החקל יצחק סימן פ"א שהוקים את דברי הד"מ בסימן ש"ג שמתיר פאה

המנהג בכח גדול וביד חזקה וזו אצ"ל והאריכות בזה ללא צורך עכ"ל עש"ב וכו'.
אמנם אנכי הרואה דבכה"ג דנ"ד שכל הלובשים פאה נכרית אינם יוצאין בהם לרה"ר בשווקים וברחובות בגילוי ראשן בלי כיסוי על הפאה נכרית מגולות כלל כי אם דוקא כשהן בביתם ובחצר שלהן או בחצרות של חברותיהן שאין הרבים בוקעין בהם כלל וכשהן הולכים מחצר לחצר אחרת דרך רה"ר או לשווקים הם מתכסים מכף רגלן ועד קדקדן ועד בכלל ברדיד גדול הנקרא צעיף ואינן פושטין אותו בדרך כלל ולא נראה מהן בחוש הראות רק פניהן לבד ויש מהן הרבה נשים צנועות יותר שמכסין גם פניהם במסוה וגם כשהולכין מחצרון לחצר חברותיהן אינן פושטין צעיפן בדרך כלל עד שיכנסו לחצר ההוא כידוע, וא"כ כל כה"ג אין שום צד איסור בפאה נכרית כלל כיון דאפי' בשער עצמן לא חשיבא האשה עוברת ע"ד יהודית אלא דוקא כשיוצאת לשוק או למבוי מפולש ולחצר שרבים בוקעין בו וראשה פרוע ואין עליה רדיד כמ"ש מרן ז"ל באה"ע סי' קט"ו ס"ד וכתב הבאה"ט ז"ל שם דבבבצר שאין רבים בוקעין בו לרש"י והתוס' ליכא איסור אפילו הוא פרוע לגמרי אבל הסמ"ג הביא דברי הירוש' אפילו בחצר יש איסור אם ראשה פרוע לגמרי וכו' יעו"ש וכ"ז מיירי בשער עצמה ממש אלא משום דבזוה"ק החמיר מאד בגילוי שער עצמן אפילו כל דהוא גם הנשים הן החמירו ע"ע לבלתי ראות שערן כלל ומכסין שערן בפאה נכרית דלא החמירו בזוה"ק כי אם בשער עצמן ממש אבל אם פאה נכרית ע"ג שער עצמה אפי' תלך לשוק בלי רדיד כלל לא הוי עוברת עד"י וכ"ש מחצר לחצר וברור [היינו לדעת הש"ג שמתיר אף כרה"ר וכדמסיים וגם לדעת וכו', המעתיק.] וגם לדעת הפוסקים דפליגי ע"ד השלה"ג ואסרי פא"נ אינו אלא לפי דרכנו מדברי השלה"ג

נכרית רק בחצר משום דס"ל דשער אסור בחצר ולכן צריך היתר לפאה נכרית ע"ש.

[וגם דברי הפני יצחק שרוצה לאוקמי את דברי הש"ג על חצר, ושבחצר החמירו לכסות שערן כזהר הקדוש, ושגם בזה"ק לא החמירו כי אם בשער עצמן ממש אבל פא"נ מותר, (ואינו מזכיר שהש"ג לשיטתו שסובר ששער אסור בחצר ולכן צריך שם היתר לפא"נ) — צריך להבין, דאיך מביא הש"ג ראייה מהש"ס (שמתיר שער בחצר) לדברי הזהר —? — ואולי גם הוא כוון לזה (שהש"ג לשיטתו שאוסר שער בחצר ועיין בדבריו) שהזכיר שהסמ"ג אוסר שער בחצר].

מכ"ל זה אנו רואין שהפני יצחק היה לומד את הש"ג על חצר וכמו שראה את המציאות בעירו יותר מארבעים שנה שהלכו רק בחצרותיהן בפא"נ מגולה. ולפני זה כלל לא הלכו אפי' בחצרותיהן ואותה מציאות ממש היה בזמן הש"ג (שהיה ג' מאות ושישים שנה לפני הפני יצחק), שמקודם לא הלכו כלל בפא"נ ואח"כ התחילו לילך רק בחצרותיהן בפא"נ מגולה.

וכן אנו רואין במקור חיים או"ח סי' ע"ה להגאון הגדול מוה"ר ר' יאיר חיים בכרך בעל "חות יאיר" (שהיה בזמן הט"ז והמ"א שנדפסו לראשונה בשנת תנ"ב והמקור חיים נלב"ע שנת תס"ב והכין ספרו מקור חיים לפני הדפסת המגינים, וכתב וז"ל: "וכשנדפסו שני חבורים הנ"ל (הט"ז והמ"א. המעתיק) נולדה מבוכה ושערוריה בספרי, הערוך והמסודר, ונתגולל עלי יגיעה רבה וטורח גדול ועול כבד לעשות מחדש מהדורא בתרא", וגם כתב כי יותר מב' שלישים ספר מקור חיים מצא בספר מגיני ארץ, — ומוכח מדבריו שלא ראה את דברי מהר"י מינץ קצינעלינבויגין בנו של מהר"ם פדואה בספר באר שבע סי' י"ח, — כי מצטט דעתו מספרו דרשות מהר"י מינץ ולא מהתשובה הארוכה שלו המובאת שם בבאר שבע, ואנו רואין מדבריו) שהוא למד בפשטות את הש"ג על חצר ומשווה את הדברי הש"ג, לדברי בעל מוסף הערוך על הירושלמי במס' כתובות, וז"ל הירושלמי: ר' חייה בשם ר' יוחנן היוצאה בקפליטין שלה אין בה משום ראשה פרוע, הדא דתימא

לחצר, אבל למבוי יש בה משום יוצאה וראשה פרוע; וז"ל המוסף הערוך: קפליטין (ירושלמי כתובות פ"ז) היוצאה בקפליטין שלה אין בה משום ראשה פרוע פירוש בלשון רומי שער ותלתלים ופיאה נכרית עכ"ל, דהיינו שהמוסף הערוך פירש שקפליטין הנזכר בירושלמי הוא פאה נכרית, ולפי"ז פאה נכרית מותרת רק בחצר ולא במבוי [וק"ו ברה"ר] כמפורש בירושלמי, וז"ל המקור חיים: (על הג"ה הרמ"א שם "וכ"ש שער נכרית אפי' דרכה לכסות"): — וכ"ש פאה נכרית — הגהות אלפסי הגדולים [היינו הש"ג, והרמ"א מכנהו הגהות אלפסי החדשים] ומפורש שם אפי' דידה כל דתלישי אם עבידא להתכסות שער דידה, אבל מ"ש אפילו דרכה לכסות לא מפורש שם וע' פ"ד דנזיר דכ"ח ע"ב, גם בספר מוסף הערוך ערך קפליטין מייתי ירושלמי דמותר, וכי"ב דרשות של מהר"י בן מהר"ם פדואה דרוש א' ד"ח ע"א אוסר להתקשט בהם ואפילו בבגדי של משי שדומים לשער עכ"ל.

הרי מבואר מדבריו שלמד שהש"ג קאי רק אחצר, שהוא משווה את דברי בעל מוסף הערוך שמתיר פאה נכרית (קפליטין המוזכר בירושלמי) רק בחצר ואוסר במבוי ורה"ר, לדברי הש"ג שמתיר, כי הירושלמי שמתיר קפליטין (פאה נכרית לפירוש מוסף הערוך) היינו רק בחצר, והמקור חיים משווה את דברי המוסף הערוך לש"ג, הרי מבואר שלמד בפשטות את הש"ג על חצר, ולא היה קשה לו שאלה זו למה לא פירש הש"ג בהדיא שמירי רק בחצר, — ובזמנו הלכו בחצרותיהן מכוסה כנ"ל אות א' בדברי הב"ח והבדק הבית ולא עלה על דעתו כלל שיהיה היתר לפא"נ מגולה ברה"ר, וכהכרח גמור ממתניתין דשבת דברה"ר מכוסה היא וחיישינן למישלפא מתחת השבכה דומיא דכבול דאל"כ לא מצאנו ידינו ורגלנו בכל הסוגיא שם.

וגם, שכל הש"ג נכתב על מעשה שהיה שהתחילו לצאת בפא"נ מגולה רק בחצר, והוא קאי על מה שהיה המציאות, והיה ברור ומפורסם לכל מה היא המציאות, (וכמו שהיה שלש מאות וששים שנה אחריו בדמשק שיותר ממ' שנה יצאו בפא"נ מגולה רק לחצרותיהן).

ובאמת לפי דברינו (לעיל אות ה') מפורש ממש בדבריו שקאי אחצר, –! במה שכתב "לנשים היוצאות בכיסוי שערות שלהן כשהן נשואות", שכוונתו כמו שכתבנו לעיל שבא להתיר לנשים הנוהגות בחצר כמחמירין שלא לילך בפריעת הראש, דלא לו הנוהגות כשיטת התוס' וסיע' שמתירין אין צריך שום היתר לפאה נכרית, דאפי' בשער נוהגות היתר בחצר (כי כל אריכות לשונו הנ"ל תמוה כדלעיל פ"ו הערה א' ולפי"ז מובן כל האריכות בלשונו) וזה הוי ממש כאילו פירש בהדיא שקאי רק אחצר כמובן.

ומב' עדי זאת, פשוט מאוד להבין שפא"נ ברה"ר פשיטא ליה לש"ג שאסור, ולא עלה על דעתו כלל לבאר זאת, כי בכל התורה כולה מצינו עונש יחיד של בזיון לאשה, והוא על חשד שעשתה את העבירה הכי חמורה בתורה (אחד מג' הכי חמורין שצריך למסור נפשו ע"ז), ומהו הבזיון? – לנוולה בגילוי שער ראשה (וכמבואר לעיל פ"ב), וא"כ היעלה על דעת הש"ג שצריך לבאר שלא לחקות את הסוטה בניוולה ולהדמות אליה. –?

ול' שעשועי דאורייתא ויגדיל תורה ויאדיר נוסף עוד: דהרי קאי על המשנה "ויוצאה בפא"נ בחצר", וכך הוא כותב בדבריו בפירוש "מההיא דשנינו וכו' שהאשה יוצאה בפאה נכרית בשבת", ובשבת הדין הוא שיוצאה רק לחצר, וכל ראייתו היא מהמפורש במשנה ולא מהדיוקים (כנ"ל אות ד' סק"א ע"ש), ולזה כיון הש"ג בכתבו זאת שהראייה היא רק לחצר וכנ"ל, וממילא לפי"ז כבר כתוב בפירוש שקאי רק על חצר.

וכן בסוף ספר "גדולת מרדכי" להגאון רבי מנחם מרדכי פרענקיל תאומים, (שנת תרס"ב) כתב בפשטות שהש"ג והרמ"א מתירין רק בחצר וז"ל: – "כתב הגאון בעל עין משפט בגליון מס' נזיר (דכ"ח ע"ב) נ"ל היתר מכאן לשערות שנשים נשואות נותנות בראשיהם, ע"כ. וכ"כ הגאון הנז' בספרו שלטי הגבורים אשר על הרי"ף פ' במה אשה, עיי"ש, והובא בד"מ (או"ח סי' ש"ג) ובלבוש (שם סי' ע"ה) ובהג"ה שם כתב, וכ"ש נגד פא"נ, ע"כ פי' שמותר לקרות ק"ש כנגדה. נראה דס"ל כבעל שה"ג, והמג"א (שם סק"ה) הביא בשם ס' באר שבע שנחלק עליו, וכן בשאילת יעב"ץ (ח"א סי' ט' וח"ב סי' ז' וסי' ח') נחלק ג"כ עליו בטענות גדולות והוא הכריע שבחצר מותר פאה נכרית ובשוק אסור, וכו'.

ומסיים ה"גדולת מרדכי": – ונראה לענ"ד, דגם הש"ג ורמ"א לא התירו יותר ממה שהתיר שאילת יעב"ץ – שרק בחצר מותר פאה נכרית ובשוק אסור – וכו', ומעתה הקולות יחדלון, וסרו כל התמיהות שתמהו על הגאון הנזכר, עכ"ל.

ונחזור לענינינו שבזמן הש"ג התחילו נשים שכיסו שערותיהן כדעת האוסרין, לצאת לחצר בפא"נ מגולה, וברה"ר הלכו במכוסה כמבואר לעיל, והש"ג הביא ראייה וסמך מהש"ס, והוכיח שבחצר הלכו בפא"נ מגולה, וכמבואר לעיל שהראיות הם רק על חצר ואין שום ראייה על רה"ר, ולא עלה על דעתו כלל, שיעלה על דעת מישהו בעולם לפרש את ראיותיו על רה"ר, ויציא טעות גדול כזה, דגם לדידיה זה פשוט לאיסור כסברת כל האחרונים החולקים עליו בתקיפות, ומרוב פשיטות הדברים אצלו – ושפשוט שהראיות הן ראיות רק על חצר – לכן לא עלה על דעתו להזכיר בפירוש שדבריו הן על חצר ולא על רה"ר.

דאין בה משום דת יהודית, וכמו שכתב המגן גבורים, ואם כוונת הש"ג גם לרה"ר, להתיר דת משה, היה צריך לפרש עוד תיבה אחת "לרה"ר" – וברור, שהעיקר הוא תוכן הפשט, אם יתכן ללמוד ראיותיו ודבריו על רה"ר, או רק על חצר, וכמו שהיעב"ץ – אם רק היה אפשר לו – היה רוצה ללמדו על חצר כמו שכתב בפירוש בחדושו לנזיר כ"ח: ובשאלת יעב"ץ ח"א ס"ט כמבואר לעיל באריכות (פ"ו אות ג'), והא ודאי דעל רה"ר א"א ללמדו, ככל המבואר לעיל, ואם לומדים אותו על חצר, כבר מבואר באר היטב שמיושבין כל דבריו, וסרו כל הקושיות שהקשו עליו האחרונים, ומובא כבר לעיל שהמקור חיים והפני יצחק למדו אותו על חצר, ולא היה קשה להם שאלה זו למה לא פירש הש"ג שמירי בחצר, וכ"כ ה"גדולת מרדכי" כנ"ל, וסיים: – "ומעתה הקולות יחדלון וסרו כל התמיהות שתמהו על הגאון הנזכר".

ולמסקנת הדברים, מתקבל מאליו שגם אם היו לפנינו שני

דרכים שקולין בלימוד דברי הש"ג, האחד דקאי רק על חצר, והשני דקאי גם על רה"ר – לא היינו יכולין לבחור את הדרך דקאי גם על רה"ר להקל בנידון דאורייתא – וגם להרבות פלוגתא בין הפוסקים בזמן שאין שום הכרח לזה – ואפושי פלוגתא לא מפשינן – ק"ו שאי קאי ארה"ר יישאר מוקשה ויהיה כחידה סתומה כדמקשי האחרונים, הרי ודאי דצריכין ללמוד דכל דבריו הם על חצר ולא על רה"ר כמבואר ולפי"ז מיושבין כל דבריו בטוב טעם ודעת כפתור ופרח ממש.

וכבר הבאנו לעיל שכל הדברים המבוארים פה, מפורשים הם כבר בדברי האחרונים הנ"ל, ומקום הניחו לנו מן השמים לבאר כל הנ"ל ולקבץ כל דבריהם לפונדק אחד.

ובפרט שהרי מסוגיא זאת דעסיק ביה הש"ג מוכרח הכרח גמור שברה"ר מכוסה היא, והחשש היא שתשלוף מתחת השבכה [דאם מותר במגולה אין שום חשש שתשלוף דהא אסורה לגלות שעה] ולא עלה על דעתו כלל שיטעו טעות גדולה כזו בסוגיא, או שילמדו בדבריו שהוא טעה טעות גדולה זו בפשט פשוט במשנה, ועוד יכתוב ע"ז "ומשמע להדיא" שמותר במגולה, וכן בסיום דבריו, – אלא "פשיטא" דמירי שהולכות בשערות מגולות, בזמן שמשמע להדיא שברה"ר הלכו במכוסה.

ובכ"ל אי אפשר ע"י שאלה כזו להתיר נידון דאורייתא, דהרי יש לשאול אדרבה! – אמאי לא מפרש בהדיא עוד תיבה אחת "לרה"ר", דהש"ג דסובר שבחצר אסור פ"ר, הוא צריך היתר לפא"נ בחצר גופא, – ואם כוונתו גם לרה"ר היה צריך לפרש עוד תיבה אחת לרה"ר, –? וכמו שכתבנו לעיל סוף אות ד', ונעתיק משם: – "דהנה הש"ג מאריך כל כך בדבריו והפלא העצום הוא שלא מזכיר אף פעם אחת תיבת "לרה"ר", ואת"ל דהש"ג קאי להתיר ברה"ר, העיקר חסר מן הספר, והיתכן דבר כזה, בזמן שכל הפוסקים לפניו כותבים בפירוש שאשה צריכה לצאת לרה"ר בצניעות טובא שתכסה כל שעה בצעיף היינו רדיד (ראשונים ורמב"ם וטור) ומטפחת (המאירי בכתובות) עיין בלשונם וגם הש"ג בעצמו מביאם במס' כתובות ע"ש, ואם פתאום נמצא היתר חדש שלא נזכר בשום פוסק קדמון, שמותר לצאת לרה"ר בפא"נ מגולה – לכל הפחות יכתוב עוד תיבה אחת בפירוש שכוונתו לרה"ר, ובשלמא מהר"י מינץ קצינעלינבויגן (בבאר שבע) שלא ראה דעת הש"ג כסמ"ג ורי"ז דבחצר גם אסור פריעת ראש מדת יהודית, מוכרח לפרש כוונת הש"ג על רה"ר – וגם אין צורך לפרש זאת בפירוש, דאי אחצר פשיטא דאפי' פ"ר מותר וכ"ש פא"נ, אבל הש"ג דסובר דבחצר אסור פ"ר מדת יהודית, ממילא צריך היתר לפאה נכרית בחצר גופא,

ברוך ה' לעולם אמן ואמן

פרק ח

דברי הפרי מגדים
והמשנה ברורה

(א) וז"ל הפמ"ג סימן ע"ה (א"א סק"ה): —
 וכ"ש. "עיינ מגן אברהם דפיאה נכרית אפי' משערותיה התלושים אין הרהור ויוצאה לרה"ר כך אפי' בשבת, ועיינ עטרת זקנים וכפי דעתי ההדיוטית מה שכתב הלבוש פיאה נכרית שאי"ן של"ה [שאינ שלה] היינו תלושים ומאי שנא משערותיה או מחברתה שרי, ובאר שבע חולק ואמר דפיאה נכריות מותר כשראשה מכוסה ול"ח שמא משתלפי יעו"ש, ומ"מ במדינות שיוצאין בפיאה נכריות מגולה יש להם לסמוך על השו"ע כאמור, וקצת דמדומי ראייה מכתובות ע"ב וראשה פרועה ד"ת [נד' תורה] ולא מוקי בפיאה נכריות ודת יהודית ש"מ דלית בה דת יהודית ושרי", עכ"ל.

וז"ל עטרת זקנים (שם): — "וכ"ש שער נכרית כו'. כל זה כתב רמ"א ע"פ הגה באלפסי פרק כמה אשה פסק עפ"ז בסי' ש"ג שלא אמרו חז"ל שער באשה ערוה אלא דוקא שערות הדבוקים לבשרה ממש אבל בנחתכו אין בהם משום שער באשה ערוה וגם לא משום פריעת ראש. וי"א אפילו פאה נכרית אסורה משום פריעת הראש ושער באשה ערוה דמה ששינונו היתר לצאת בפאה נכרית בכולי גמרא מיירי דדוקא מכוסה תחת השבכה (באר שבע בשם א"ז מהר"י פאדיווה) ולפי"ז אסור לקרות ק"ש כנגד פאה נכרית, ואף דברי בעל הגה מהרמ"א כאן שמתיר בפאה נכרית, אבל שער של עצמה אף אחר שנחתכו וחיברה בראשה כדי שתהא נראית בעלת שער אסור לקרות ק"ש, (מהרמ"י [מהר"ר מרדכי יפה, בעל הלבוש]). וכד"מ סי' ש"ג כתב מהרמ"א בהדיא דמותר לאשה נשואה לגלות פאה נכרית שלה ל"ש עשויה משערותיה או משער חברתה כו', וע"כ כתב בהג' סתם, א"כ חולק מהרמ"י בזה על בעל הגהת".

וז"ל הפמ"ג בסימן ש"ג (מ"ז אמצע סק"ט): —
 "...בד"מ אות ז' בשם הגהות אלפסי החדשות מותר לנשואה לצאת בפיאה נכרית מגולה לרה"ר בחול דאין שיער באשה ערוה כ"א אלא המדובקים לבשרה אע"ג דעבדה לקישוט שתהא נראית כבעלת שיער

יעו"ש וכ"כ בשה"ג הביאו הבאר שבע דף צ"ג באורך וראיה משבת יוצאה בפיאה נכרית כו' יע"ש והוא ז"ל האריך לאיסור ומיירי במכוסה בצעיף וכ"כ הר"י קאצין עלין בויגן ע' כה"ג ושכ"ג בזה. ועמ"א ע"ה אות ה' לענין ק"ש בזה. והנה אם רואה שיער האסור בק"ש אם נאמר דחזור וקורא באפשר א"כ ה"ל בפיאה נכריות ספק תורה כי ק"ש מן התורה הוא וכל דלא יצא מדרכנן אף מ"ה לא יצא כמ"ש בפתיחה כוללת בשם תו' סוכה ג' א"כ לא קיימת מצות סוכה וברכות י"א א' בתו' ד"ה תני וי"ל הואיל ועיקר הספק בדבריהם לקולא ה"ה אם יוצא ממנו ספק תורה אפשר דלא גזרו אספיקן. ועי"ד ק"י כל שספק ע"י גלגול דרבנן לא הוי לקולא ה"ה כאן להיפך ועסי' ע"ה אם צריך לחזור ולקרות יע"ש, עכ"ל.

וז"ל בסימן צ"א [לענין ברכה בגילוי הראש] (א"א אמצע סק"ד): — "...ופרו"ק [פא"נ בלע"ז] משערות מפני מראית העין יש לאסור ע"ת [עולת תמיד] סי' ב' [לענין שלא ילך ד' אמות בגילוי הראש], והיינו אף אותן שתפורין מבגד מתחתיו יש מראית עין, יאמרו שערותיו הם, עכ"ל הפמ"ג (מביאו המ"ב סימן ב' סק"ב).

וז"ל המשנה ברורה (סי' ע"ה סקט"ו): — שער נכרית, "קרי נכרית להשער שנחתך ואינו דבוק לבשרה, וס"ל דע"ז לא אמרו חז"ל שער באשה ערוה וגם מותר לגלותה ואין בה משום פריעת הראש, ויש חולקין (שער הציון: — באר שבע ועיינ בישועות יעקב) ואומרים דאף בפיאה נכרית שייך שער באשה ערוה ואיסור פריעת ראש, וכתב הפמ"ג דבמדינות שיוצאין הנשים בפיאה נכרית מגולה יש להם לסמוך על השו"ע, ומשמע מיניה שם דאפילו שער של עצמה שנחתך ואח"כ חברה לראשה ג"כ יש להקל, — ובספר מגן גבורים החמיר בזה עי"ש. וכתב עוד שם דאם אין מנהג המקום שילכו הנשים בפאה נכרית בודאי הדין עם המחמירין בזה משום מראית העין עי"ש, עכ"ל המ"ב.

מדאורייתא. עיין שער הציון ועיין באר שבע וישועות יעקב). וגם לענין "שער באשה ערוה", ומביא את דברי הפמ"ג הנ"ל ש"במדינות שיוצאין הנשים בפאה נכרית מגולה יש להם לסמוך על השו"ע".

(ב) והנה לפני זמן מה נמצא ע"י כמה אברכים שהפמ"ג בספרו "אם

לבינה" עד עתה בכת"י, — מיכל 612 — אוקספורד 1500,1 — מכון לתצלומי כתבי יד ים 16419, ועומד להופיע בדפוס בע"ה. — הפמ"ג בעצמו מזכיר ספר זה בראש ספרו "נטריקן", ב"התנצלות המחבר" וז"ל: — הנה מהות החיבור ומעשיהו כי רב הוא, ענינו כמו ספר "אם לבינה" אשר לי מיוסד על מלות לשון הקודש ותרגום ותלמודיות וכו' הנה כל הרואה ובקי בהם יבין איך שספר זה "נטריקן" ו"אם לבינה" וכו' מיוסדים בחכמה על מקורם מקור החכמה מים חיים וירוה המעיין צמאוו וחשקו וכו', אמנם עתה זיכני ה' בספר "אם לבינה" וכו' עד שיעלה רצון הבורא יתברך יודפסו בעזה"י וכו', ואשרי מי שמדפיס ספרי הראשונים, גם מה שחננו ה' ומנדב לבתי מדרשות ובכלל מזכה הרבים הוא, עכ"ל. [כ"ז כתב בחודש מרחשון תקנ"ב כחצי שנה לפני הסתלקותו לגנ"מ, ביום ד' אייר ויש אומרים יום ד' י' אייר תקנ"ב זי"ע ועכ"א] ושם חזר בו ממה שכתב בפמ"ג הנ"ל, ואוסר מדינא באיסור גמור לצאת בפא"נ אפילו במדינות שהמנהג שם שיוצאין בפא"נ מגולה, וגם מוסיף בסוף דבריו דברי תוכחה ומשל ומליצה נגד אלו הנוהגות כך.

וז"ל באות "כתובה" (הספר מסודר לפי שרשים כאל"ף ב"ת, והוא ספר מרהיב לעינים): —

אמר הכותב מ"ש [מה שכתוב] בכתובה כדת משה וישראל, בנ"ש [בנחלת שבעה] בשם מהר"ם מינץ, בזכרון משה כדת משה בלא פרוע ראש, וישראל שלא טווה בשוק, דאל"כ מפסדת כתובתה יע"ש, והנה בא"ח סימן ב' וסימן ח' (עיין ס"ק י"ז בשולי הגליון) וסימן ע"ה וסימן צ"א וסימן ש"ג רמזתי בפריי שם למ"ש המ"א בסי' ע"ה אות ה' דפאה נכרית שרי דלא כב"ש [ככאר שבע], ואמנם עתה ראיתי להתבונן בו כי פרוק [פאה נכרית בלע"ז] משער תלוש ותחתיו תפור בגד

סיכום דברי הפמ"ג בסי' ע"ה: — הפמ"ג מביא שהמ"א סובר שמותר לקרות ק"ש כנגד פא"נ וגם יוצאה לרה"ר כך אפי' בשבת, — אמנם הפמ"ג אינו מעתיק סיום דברי המ"א "דלא כבאר שבע וכו'", אלא אדרבה הפמ"ג מביא שהבאר שבע חולק ואוסר, דהיינו, שהפמ"ג פוסק שהדבר שנוי במחלוקת, ואינו פוסק כמ"א שדברי הבאר שבע דחויים הם. ולהלכה פוסק — "ומ"מ במדינות שיוצאין בפאה נכריות מגולה יש להם לסמוך על השו"ע כאמור", — וממה שהפמ"ג הוסיף תיבת "ומ"מ", ולא כתב "ובמדינות שיוצאין וכו'", משמע שאינו מתיר בשופי (וכן מהלשון "יש להם לסמוך"), אלא, "ומ"מ" במדינות שיוצאין בפא"נ מגולה יש להם לסמוך על השו"ע, — וטעם האיסור של פאה נכרית לפמ"ג, הוא מדין "דת יהודית", כדמפרש בסוף דבריו. (וכן מדמציין לעיין בעטרת זקנים, ושם מפורש טעם האיסור משום "פריעת הראש", דהיינו, דת יהודית).

סיכום דברי הפמ"ג בסי' ש"ג: — הפמ"ג מביא שהד"מ והש"ג מתירין לצאת בפא"נ מגולה לרה"ר בחול וכן מביא שהמ"א מתיר לענין ק"ש בזה, — אבל גם כאן מביא שהבאר שבע וכן הר"י קאצין עלין בויגן אוסרין, דהיינו, שהוא פוסק שהדבר שנוי במחלוקת,

ולענין ק"ש שהיא מדאורייתא הוא מסתפק אם צריך לחזור ולקרות, ומסיים די"ל ד"אפשר" דלא גזרו אספיקן, ומשמע מלשונו דלכתחילה אין לקרות ק"ש שהיא מדאורייתא כנגד פא"נ. [וכן ברכת המזון וכל דבר שהוא מדאורייתא, וצ"ע אם דברי תורה נכללין בזה, דהא לימוד תורה, הוא מדאורייתא].

סיכום דברי המשנה ברורה (סי' ע"ה): — גם המ"ב פוסק שהדבר שנוי במחלוקת, גם לענין "פריעת הראש" (ל"באר שבע" איסור פריעת הראש דת יהודית — ול"ישועות יעקב"

להתירם, כ"ש שיש איסור גמור מכמה טעמים דכתיבנא¹, — ומה הנאה להם ומה טעם בזה ולהשומעים תבוא אליהם ועליהם ברכת טוב וכל אשה יראת ה' ובעלה ת"ח מצוה להוכיחה ולפייסה לציית לבעלה ודי בהערה זו * — כתבתי זה יום א' י"ב אלול התקמ"ז פפד"א יע"א וחתמתי שמי יוסף מלמד כעת חונה בכאן ה' ישלח לנו משיח צדקינו ב"ב אמן:

וז"ל באות "צעף": —

והנה באה"ע סימן קט"ו דת משה דת יהודית בית שמואל ט' כללא כל שרוב נשים הולכים בצניעות ומיעוטה בפריצות עוברת על דת יהודית הוה אפילו נתנה מטפחת על ראשה כל שאין רדיד עליה יעויין שם¹,

הביא בע"ת [כעולת תמיד] סימן ב' דמראית עין יש, והיינו לילך ד"א בגילוי הראש ושם רק מדת חסידות², משא"כ באשה הוה ד"ת [ד' תורה] פרוע ראש כתובת ע"ב ב' ואה"ע כ"א וקט"ו ועב"ש וח"מ [ועיין בית שמואל וחלקת מחוקק] כללא דמלתא פרוק יש לגזור מראית עין אטו פרוע ראש דהוה ד"ת וגם דת משה, כל שאין מכוסה כדרך שאר נשים אע"ג מטפחת על ראשה הוה דת ישראל עכ"פ³, וההיא דש"ג⁴ או דמכוסה בשבכה או בפנויה⁵ בתולה⁶ כ"ש בחוקותיהם לא תלכו אם מכוונין לכך כחוקת עובדי כוכבים ומזלות עט"ז [עיין ט"ז] ח' בזה, ע"כ נראה לי איסור גמור, וכ"ש מאמרם ז"ל רבי בקעה מצא וגדר גדר, כ"ש במקום שמקילין דברים המותרים ואחרים נהגו איסור א"א רשאי

- א. מדובר באנשים, דמדת חסידות הוא שלא לילך ד' אמות בגילוי הראש.
- ב. פירוש, שני טעמים לאסור פא"ג — האחד, משום מראית עין, — והשני, משום דת יהודית, דלא עדיפא מהא דאיתא בשו"ע קט"ו סעיף ד'. ש"כ שאין מכוסה כדרך שאר נשים אע"ג מטפחת על ראשה הוה דת ישראל עכ"פ⁷, ועיין להלן ס"ק ד. ו. ז. ח. י. יא.
- ג. פירוש, איך אני אוסר פא"ג מהטעמים הנ"ל, — הא בשלטי גבורים המובא בפמ"ג סי' ש"ג הנ"ל מביא ראיה מהמשנה בשבת שמוטר.
- ד. פירוש, אפשר לדחות את הראיה בשני תירוצים, או דמכוסה בשבכה (כמש"כ בבא"ש), או דאיירי בפנויה בתולה. והא דלא מתרץ דמיירי כשיש סימן מובהק שאינה משערה וליכא מראית עין כמו שכתב לקמן באות "צעף", — משום דבזה יתורץ רק איסור דמראית עין ולא איסור דדת יהודית וכדלקמן יעו"ש.
- ה. אולי כוונתו, דאיירי בארוסה, וזהו כוונת הגמרא "שלא תתגנה על בעלה", או בכתולה ושהיה לה קופצין עיין רש"י תענית יג: ד"ה אין הבוגרת. ועיין "לחם שמים" להיעב"ץ שבת פ"ו מ"ה, וצ"ע.
- ו. היינו איסור מראית עין, ודת יהודית כנ"ל.
- ז. וז"ל "בית שמואל" שם "וראשה פרוע. הכלל הוא ברה"ר וראשה פרוע לגמרי הוה דת משה, ואם ראשה מכוסה בקלתה או בשאר דבר אלא דאינה מכוסה כדרך הנשים אז הוה דת יהודית וכו", ועיין רמב"ם פ"ג אישות ה"א והי"א וטור אבה"ע סי' ע"ג, ורמב"ם פכ"ד אישות הי"ב וטור אבה"ע סי' קט"ו ובפרישה שם סק"י ותמצא שבמקום שדרך הנשים לילך ברדיד (החופה את כל גופה כמו טלית), אז מי שאין עליה רדיד ככל הנשים, עוברת על דת יהודית ותצא שלא בכתובה, משא"כ במקום שאין דרך הנשים לילך ברדיד, מספיק שתלך בכיסוי שהוא יותר צנוע מקלתה כדאיתא בגמרא כתובות עב: "דת יהודית אפילו קלתה נמי אסור", והיינו שמדינא דגמרא אסור מדת יהודית בכל העולם לצאת לשוק ב"קלתה" (שהוא כיסוי עם נקבים כמפורש בתרומת הדשן סימן י' ובב"ח אה"ע סימן קט"ו ע"ש), וצרין להתכסות בכיסוי שהוא יותר טוב מקלתה, והעוברת על זה ויוצאה לשוק ב"קלתה" מפורש במשנה שתצא שלא בכתובה, [ואמרינן נמי שם בהמשך בגמ' שאפי' אם כל הנשים יעברו על דין דת יהודית, הדין הוא שכולן יצאו מבעליהן כדאיתא שם "א"כ לא הנחת בת לאברהם אבינו שיושבת תחת בעלה" ועיין שם בר"ן על הרי"ף "ואם כן כולוהו נפקין" (מביאו בב"י סי' קט"ו)], — ולכאורה זהו שכתב ה"בית שמואל" "ואם ראשה מכוסה בקלתה או בשאר דבר אלא דאינה מכוסה כדרך הנשים אז הוה דת יהודית", דהיינו, ש"אם ראשה מכוסה בקלתה", ואינה מכוסה בכיסוי שהוא יותר צנוע מקלתה, כמו שהמציאות הוא בכל העולם שהולכין בכיסוי יותר צנוע מקלתה מדינא דגמרא כנ"ל, "או" אפילו אם היא מכוסה "בשאר דבר" דהיינו כיסוי שהוא יותר צנוע מקלתה שבשאר מקומות בעולם שנהגו בכסוי זה הוא כיסוי מספיק, "אלא דאינה מכוסה כדרך הנשים" (בכל מקום ומקום כדרך הנשים שבאותו מקום שלא נהגו בכל העולם כיסוי אחד מסויים, אלא בכל מקום נהגו בסוג כיסוי, ובלבד שהוא יותר צנוע מ"קלתה", ויש מקומות שנהגו בכיסוי שהיא הרבה יותר צנוע

מלחמה שלקחו הכלי מלחמה מבית המיוחד, אעפ"י כן לא הצליחו לפי שלא עשו בהשכל, בלעז קאפ [ראש] צייג נכלים, דהיינו כלי הראש, וזהו שמסיים עיקר השכל, עיקר השכל, והם החליפו קאפ צייג של נשים [כלי הראש דנשים, דהיינו, כיסוי ראשן] בפתיות תחת השכל והחכמה המדע והתבונה^{יב} והזכרון שיש חדרים במוח לכ"א מהם כמ"ש הראב"ע ז"ל ופירשתי קשה עורף ליחה עבה שם ומבטל הזכרון כו', ודי בהערה זו אשרי השומע:

וההיא דפאה נכריות^ה, יש כמה תירוצים ועמ"ש באות כ' כתובה באורך^ט מזה, או שכל בני מדינה מקדמת דנא מקודם מתן תורה ועד עתה הנהיגו כך אפשר אין זו עוברת על דת יהודית^י מיירי ג"כ שיש סימן מובהק שאין משערה דאל"כ יש מראית עין^א. וודאי מי שעושה להכעיס או שלא יכירו אותו שהוא בר ישראל, עבירה בחוקותיהם עובדי כוכבים לא תלכו. – וקורא אני המשל הזה עליהם פ"א הוכיח שר הצבא את בעלי

מקלטה, ויש אפילו שנהגו לילך ברדיד החופה את כל גופה כמו טלית כמפורש ברמב"ם ובטור וכמובא בפרישה הנ"ל ע"ש, – ואם היא "אינה מכוסה כדרך הנשים" – היינו, כדרך הנשים במקומות שדרכן לילך בכיסוי שהוא הרבה יותר צנוע מקלטה, בכל מקום כמנהגו, עד שיש אפילו מקומות שהולכות ברדיד החופה את כל גופה כמו טלית כנ"ל, "אז הוי דת יהודית", – וזהו כוונת ה"אם לבניה" במה שכתב (מהבית שמואל סק"ט ואב"ע סי' קט"ו) "כללא כל שרוב נשים הולכות בצניעות ומיעוטא בפריצות" דהיינו במקומות שרוב הנשים נהגו שהולכות בכיסוי שהוא הרבה יותר צנוע מקלטה אז מי שאינה מתכסה בכיסוי צניעות זה, הוה עוברת על דת יהודית, וכן במקום שהולכות ברדיד, אז מי שאינה הולכת ברדיד, הוה עוברת על דת יהודית כדמסיים ש"עוברת על דת יהודית הוה כל שאין רדיד עליה" – ו"אפילו נתנה 'מטפחת' (היינו 'קלטה' כמפורש בב"ח ובב"י ובביאור הגר"א סק"י) על ראשה וכו'" היינו שמפרש דין דדת יהודית שהוא מ"מטפחת על ראשה" עד "שאיין רדיד עליה", והביאור בזה הוא – שאם מתכסה בכיסוי שהוא פחות מ"קלטה" [מטפחת] הוה עוברת על דת משה, ואם מתכסה ב"קלטה" הוה עוברת על דת יהודית כמפורש בגמרא וכנ"ל, ובמקום שהולכות ברדיד (החופה את כל גופה), אז אם אין עליה רדיד הוה עוברת על דת יהודית כנ"ל.

- ח. "וההיא דפאה נכריות" – פירוש, (הסבר קושייתו) דס"ל לפמ"ג, דמהא דאיתא באה"ע סימן קט"ו ד... "עוברת על דת יהודית הוה אפילו נתנה מטפחת על ראשה"... (שהעתיק לעיל בסמוך) שמעינן מינה דפא"נ אסורה מדת יהודית וכדלעיל בס"ק ב' ע"ש (משום דלא עדיפא מהא דאיתא בשו"ע קט"ו סעיף ד'. ש"כ שאין מכוסה כדרך שאר נשים אע"ג מטפחת על ראשה הוה דת ישראל עכ"פ) [ועיין חידושי יעב"ץ נזיר כח: ושאלית יעב"ץ ח"א סימן ט' וחתם סופר בשו"ע או"ח סימן ע"ה במג"א סק"ה, ובחסד לאברהם אה"ע סי' פ"ז (בשיטת האוסרין מדת יהודית), דאוסרין פא"נ מטעם זה "דלא עדיפא פא"נ מקלטה"], וא"כ קשה מ"ההיא דפאה נכריות" (מתניתין דשבת ד"יוצאה בפאה נכרית") דמשמע דפא"נ מותרת, – וע"ז מתרץ "יש כמה תירוצים ועמ"ש באות כ' כתובה באורך מזה וכו'", – וגם שם באות כתובה אחרי שמזכיר הא ד"כל שאין מכוסה כדרך שאר נשים אע"ג מטפחת על ראשה הוה דת ישראל עכ"פ", מקשה קושיא זו "וההיא דש"ג", כדלעיל בס"ק ג' ע"ש, ומתרץ שם את הכמה תירוצים.
- ט. מה שכתב "באורך" כוונתו לכל מה שכתב באריכות בענין פא"נ באות "כתובה" שחוזר בו וכו'. (דאם כוונתו על התירוצים שכתב שם, ע"ז לא היה כותב "באורך", דהא כתובים שם בקיצור נמרץ, ע"ש).
- י. פירוש, באות "כתובה" כתב שני תירוצים שאין ראיה מהמשנה בשבת כנ"ל, וכאן כתב תירוץ שלישי שהמשנה איירי במקום ש"כל בני מדינה מקדמת דנא מקודם מתן תורה ועד עתה הנהיגו כך" ושם "אפשר שאין זו עוברת על דת יהודית", והא דלא מתרץ הפמ"ג שהמשנה איירי במקום שהמנהג שכל הנשים יוצאין בפא"נ (ולא שנוהגין מקדמת דנא מקודם מתן תורה ועד עתה וכו'), משום דס"ל לפמ"ג שאפי' אם כל הנשים הולכות בפאות נכריות, ואפי' הרבה שנים, אסור מדת יהודית (כנ"ל דס"ל לפמ"ג דפא"נ אסורה משום דלא עדיפא מדין קלטה – וקלטה אסורה מדינא דגמרא בכל העולם), ורק במקום ש"מקדמת דנא מקודם מתן תורה ועד עתה הנהיגו כך" רק שם "אפשר שאין זו עוברת על דת יהודית".
- יא. מבואר מזה, שס"ל לפמ"ג שבכל מקומות בעולם אפילו אם תלבש פאה נכרית שניכר לכל בסימן מובהק שאין זה שערה (ואין כבר בזה כלל חשש דמראית עין), – אכתי אסור מטעם "פריצות" דדת יהודית, ורק במקום ש"כל בני מדינה מקדמת דנא מקודם מתן תורה ועד עתה הנהיגו כך" ו"מיירי ג"כ שיש סימן מובהק שאין משערה", – רק שם "אפשר" ש"אין זו עוברת על דת יהודית", כלשונו.
- יב. דהיינו, שהנשים החליפו את כיסוי ראשן, שצריכים לילך בכיסוי הגון, שלזה קורא "השכל והחכמה המדע והתבונה" ותמורת זה לבשו פא"נ שקורא לזה "פתיות".

לאוקמי במכוסה וכו', [אות "כתובה"], "או שכל בני מדינה מקדמת דנא מקודם מתן תורה ועד עתה הנהיגו כך אפשר אין זו עוברת על דת יהודית מיירי ג"כ שיש סימן מובהק שאין משערה דאל"כ יש מראית עין", [אות "צעף"], דהיינו, שבכל מקומות בעולם שנוהגין אפי' שנים רבות מאד לצאת בפאה נכרית, אסור מ"דת יהודית", רק במקום שכל בני מדינה נוהגין כך מקדמת דנא מקודם מתן תורה ועד עתה, "אפשר" ששם אין זו עוברת על דת יהודית, ואין שום ראייה מהש"ס להתיר.

ד. הפמ"ג כותב ש"אם יש סימן מובהק שאין זה משערה דליכא חשש מראית עין", — "אפשר" שאין זו "עוברת על דת יהודית", רק במקום "שכל בני מדינה מקדמת דנא מקודם מתן תורה ועד עתה הנהיגו כך" — אבל בכל מקומות בעולם אף שכל בני המדינה נוהגין כן ואפילו הרבה שנים, ואפי' אם ניכר בבירור שזה פאה נכרית, שיש סימן מובהק שאין זה שערה, אסור משום "דת יהודית". [אות "צעף"], וכידוע שכל איסורי דת יהודית הם מהטעם ש"כולם ענינים של צניעות ומתורת שהם דברים של פריצות ויוצאים מהם דרכים ושבילים לזנות" (לשון המאירי בכתובות עב.) "וכל כיוצא בזה מן הפריצות ומיעוט הצניעות" (לשון הרמב"ם בפיה"מ שם), ועיין חלקת מחוקק אה"ע סי' קט"ו סק"י.

ועיין תרגום ירושלמי ואתצמצמת ביה"ג ולפ"ז קודם מתן תורה לא הוזהרו על כך, והיו הולכות בלא רדיד על ראשם אבל לפני שר וחשוב או בעלה זה היפוי והנוי לילך בצניעות מה דאפשר י' ומ"ש חז"ל אשה לקשט לפני בעלה טו נמסר עליו חסר וי"ו טז וודאי כל בנות ישראל כשרות ומקשטות לפני בעלה לא ח"ו בפני אחרים ובזכות נשים צדקניות תבוא הגאולה כימי קדם ב"ב אמן: עמ"ש אי"ה באות ד' בשרש דת בזה י':

תמצית וסיכום דברי הפמ"ג בקצרה, באותיות "כתובה" ו"צעף", לגבי ענין פאה נכרית: —

א. מה שכותבין בכתובה כדת משה וישראל, הכוונה לדת משה ויהודית הנוכרין במשנה כתובות עב. דהעוברת ע"ז מפסדת כתובתה. [אות "כתובה"], (ולמסקנת הפמ"ג שחוזר בו ואוסר פא"נ מדת יהודית כנ"ל, הכוונה בכתובת הכתובה קאי גם אפאה נכרית).

ב. הפמ"ג חוזר בו כמש"כ ואמנם עתה ראיתי להתבונן בו וכו' מההיתר שכתב בסימן ע"ה אות ה' על דברי המג"א שם, ופוסק "שיש איסור גמור מכמה טעמים דכתיבנא". [אות "כתובה", ובאות "צעף" ציין לעיין מש"כ באות "כתובה" באורך מזה].

ג. הפמ"ג דוחה ראיות הש"ג מהש"ס להתיר פא"נ ברה"ר במגולה, דאפשר

יג. בראשית כד סה, גבי רבקה "ותקח הצעף ותתכס" (ועיין שם ברשב"ם ותפל מעל הגמל, "לצניעות").
יד. לכאורה כוונתו, "לפני בעלה", במקום שיש אנשים אחרים "זה היפוי והנוי לילך בצניעות מה דאפשר", [ועיין בראשית יח ט, "הנה באהל", וברש"י ... "להודיע שצנועה היתה כדי לחבכה על בעלה", דהיינו, שכשהאשה היא צנועה, שהיא "באהל" ולא מתחזית לאחרים, בזה היא מתחכבת על בעלה].

טו. תנחומא וישלח ה' וז"ל ... שלא נתנו תכשיטין לאשה אלא שתהא מתקשטת בהן לתוך ביתה [שאינן נותנין פרצה לפני הכשר ביותר לפני הגנב וכו'] לכך צריכה אשה להיות יושבת בתוך הבית ולא תצא לרחוב שלא תכשל עצמה ולא תביא מכשול לבני אדם ונמצאו מסתכלין באשת איש א"ר יהודה בר שלום תדע לך שכך כתיב (בראשית א כח) ויברך אתם א' וכו' ומלאו את הארץ וכבשה, וכבשה כתיב האיש כובש את האשה וכו' שהרי דינה בת יעקב בשביל שהיתה רגילה פרונית גרמה תקלה לעצמה].

טז. עיין רש"י בראשית א כח, וכבשה חסר וי"ו ללמדך שהזכר כובש את האשה שלא תהא יצאנית.
יז. ובאות דת לא מצינו שום רמז לענין פא"נ, ואולי היה ככוונתו לכתוב שם [ולכן כתב ע"י מה שאכתוב אי"ה בלשון עתיד] ולא זכינו לזה. (ועיין ב"תולדות יוסף" המודפס בראש ספר "נטריקן" וז"ל: ... "וע"כ לא יפלא מה שראינו ב"ראש יוסף" וכן ב"גינת וורדים" כתב כמה פעמים שבפריו ליו"ד יבואר זה, ואין שם לפנינו כלל מזה, יען שהוא העתקה השלישי שגרע הרבה ממנו" ... ובזה אולי יובן גם מה שציין באות "כתובה" לסי' ב' וסי' ח' בפמ"ג ואין שם לפנינו כלל מזה).

פ. הפמ"ג מסיים ומסכם את דבריו "וודאי כל בנות ישראל כשירות ומקשטות לפני בעלה לא ח"ו בפני אחרים", [אות "צעף"], דהיינו שלא לילך בפאה נכרית בפני אנשים אחרים, — וחותרם לאות, ולחשיבות הענין בשמו ובציון היום והמקום, [אות "כתובה"], — ומרמז בחתימת וסיום דבריו בענין זה, לביאת משיחינו וגאולתינו, בין באות "כתובה": — "ה' ישלח לנו משיח צדקינו ב"ב אמן", — ובין באות "צעף": — "ובזכות נשים צדקניות תבוא הגאולה כימי קדם במהרה בימינו אמן".

וּלְסִיכּוּם, — אנו רואין שכבר בסוף שנת ה'תקמ"ז, חזר בו הפמ"ג מההיתר הנ"ל שכתב בסימן ע"ה ואוסר מדינא באיסור גמור, ולא רק שאוסר, אלא נותן תוכחה שלא לשמוע לדעת המתירין — ולפי"ז לא רק שאין לנו היום את ההיתר ממש"כ הפמ"ג "ומ"מ במדינות שיוצאין בפא"נ מגולה יש להם לסמוך על השו"ע" כנ"ל במ"ב, אלא אדרבה, הפמ"ג אוסר באיסור גמור להלכה ולמעשה, וכותב שלא לסמוך על דעת המתירין, ושמצוה להוכיח על זה.

והנה הפמ"ג, חרץ ממה שכותב שמדינא נראה לו "שיש איסור גמור מכמה טעמים", הוא יוצא ג"כ בדברי תוכחה נמרצים, לפלא כל רואה, על אלה הנוהגין כדברי השלטי גבורים והרמ"א והמ"א, שהם גדולי עמודי ההוראה, — ותובע מהם להפסיק לילך בפאות נכריות ולהתכסות בכיסוי הגון, ומי כפמ"ג שיודע לאין ערוך ושיעור הוד מעלת גדולתם ותפארתם נוכל ספרו "אשל אברהם" כתב על האדם הגדול בענקים ה"ה המגן אברהם], ואע"פ שהוא בעצמו כתב בסי' ע"ה שבמדינות שיוצאין יש להם לסמוך על השו"ע, מ"מ כאן כשחוזר בו, הוא מכריע כדעת האוסרין להלכה ולמעשה, ודוחה לדברי המתירין, ומוסיף עוד שמצוה להוכיח על זה — ומזה אנו רואין שהסברא אצלו לאיסור היא חזקה ומוצקת, —

ה. והנה, אחרי שהפמ"ג פוסק להלכה ולמעשה שיש איסור גמור לילך בפא"נ מגולה ברה"ר, — לכאורה יהיה לדידיה הדין גם שאסור בדברי קדושה כנגד פא"נ משום שער באשה ערוה, וכמו שמוכח מדבריו בסי' ע"ה וש"ג ששני דברים אלו — פריעת ראש דת יהודית, ושער באשה ערוה — תלויין זה בזה ע"ש ובעטרת זקנים שציין שם הפמ"ג בסימן ע"ה, וכמו שכתב ג"כ במ"ב סי' ע"ה סקט"ו כנ"ל.

ו. ואחרי שהאריך לאיסור מצד ההלכה סיים ג"כ בדברי תוכחה "ומה הנאה להם ומה טעם בזה ולהשומעים וכו'", [אות "כתובה"] — ובדברי משל ומליצה "וקורא אני המשל הזה עליהם פ"א הוכיח שר הצבא את בעלי מלחמה שלקחו הכלי מלחמה מבית המיוחד אעפ"י כן לא הצליחו לפי שלא עשו בהשכל, בלעז קאפ צייג, עיקר השכל, והם החליפו קאפ צייג של נשים בפתיות תחת השכל והחכמה המדע והתבונה וכו'", [אות "צעף"], דהיינו, שלכיסוי ההגון הוא קורא "שכל וחכמה מדע ותבונה", ולפאה נכרית הוא קורא, "פתיות", — וברך בברכה "ולהשומעים תבא אליהם ועליהם ברכת טוב", [אות "כתובה"], ומכל זה אנו רואין את גודל וחוזק תביעתו שלא לילך בפאה נכרית, אלא בכיסוי הגון.

ז. ועוד מסיים הפמ"ג, במצות התוכחה לנשים ההולכות בפאה נכרית, וז"ל: — "וכל אשה יראת ה' ובעלה ת"ח מצוה להוכיחה ולפייסה לציית לבעלה". [אות "כתובה"].

ח. הפמ"ג מסיים [גם באות "כתובה" וגם באות "צעף"], — "ודי בהערה זו", — כלומר, די במה שקצרתי והבן הדבר כי אין צורך להאריך, — ומשמעות מיוחדת יש במילים הללו "ודי בהערה זו", וכוונתו להמריץ את כל מי שעוד מפקפק ותוהה ומחפש היתרים למיניהם, לעוררו ולדרבנו בקוצר דבריו הנעימים.

לחנך את ב"ב בניו ובנותיו כהוראת הפמ"ג. — וכל מי שבביתו נוהגין עד עתה לילך בפא"ג, יתעורר לקיים את מה שכתב הפמ"ג: "להוכיח ולפייסה לצייט לבעלה", ויסביר גם זאת, שעד עתה לא ידעו מדברי חזרתו של הפמ"ג בספרו "אם לבניה", שהיה עד עתה ספון וטמון בכתב יד וכו' וכו'. — ולזכות להיות מ"בנות ישראל הכשירות" כמו שכתב הפמ"ג כנ"ל, ויקויים בנו ברכת הפמ"ג שברך: — "אשרי השומע", — "ולהשומעים תבוא אליהם ועליהם ברכת טוב" — ונזכה במהרה למה שסיים הפמ"ג: — "ובזכות נשים צדקניות תבוא הגאולה כימי קדם במהרה בימינו, אמן".

וחזרה, (מי שהתיר וחזר בו ואוסר), יש לה הרבה יותר משמעות בחומרת האיסור ממי שהיה אוסר לכתחלה, וטעמא בעי להבין עומק הענין בזה, שהפמ"ג מאריך כל כך בין בהלכה ובין בתוכחה — ומזה אנו רואין שענין צניעות זה נגע לו וכאב לו ביותר, ופשוט לו מסכרא שפאה נכרית (אפילו הפא"ג שבזמנו) היא "פריצות" — ואפילו ניכר להדיא בסימן מובהק שאין זה שיערה, — ולכן יצא נגד זה באופן פלאי בדברים בהירים וחדים*), וזה צריך לזעזע ולפקח את כל מי שיראת ה' בלבבו באמת ובתמים ופחד אלקים נגד עיניו. ולאור כל האמור, מוטל על כל אחד ואחד

(* וזאת עלינו לדעת שכ"ז כתב הפמ"ג לפי דברי הבאר שבע (שהזכירו בפמ"ג בסימן ע"ה ובסימן ש"ג), שלמד את הש"ג על רה"ר, משום שהבאר שבע לא היה יכול ללמדו על חצר דהרי ס"ל דבחצר מותר לכו"ע אף בשער כמבואר לעיל (פ"ז אות ג') באריכות ע"ש, — ולכן פשוט אצלו שהש"ג מתיר ברה"ר.

אבל עכשיו לפי מה שזכינו להתגלות אורו של ספר ה"מקור חיים" על שו"ע או"ח (מבעל ה"חות יאיר" שהיה בזמן המ"א, — וכימי הפמ"ג היה ספון וטמון בכתב יד ונדפס לראשונה ע"י מכון ירושלים בשנת תשמ"ב) ושם (בסימן ע"ה) מבואר שהש"ג והרמ"א מתירין רק בחצר, אבל במבוי (וק"ו ברה"ר) פאה נכרית אסורה, כדברי בעל "מוסף הערוך" שקפליטין המוזכר בירושלמי (כתובות פ"ז) היא פאה נכרית, ואסורה במבוי משום פריעת הראש, וככל המבואר בכל הפרקים הקודמים — לפי זה מובן מאליו שאם היה רואה הפמ"ג את דברי ה"מקור חיים" הנ"ל, היה ג"כ לומד כדבריו, שהרי אנו רואין שיצא לאסור בתוקף נגד גדולי עמודי ההוראה הנ"ל, והיינו, משום שהסכרא אצלו לאיסור פריצות דפאה נכרית היא כ"כ חזקה ומוצקת כנ"ל, — וא"כ אם היה רואה את המהלך שגם גדולי עמודי ההוראה הנ"ל ה"ה הש"ג והרמ"א והמ"א סוברין סכרא זו, שהוא סובר אותה, שהיא הסכרא הישרה והאמיתית, מסתבר מאליו שהיה ג"כ לומדם במהלך זה שמתירין רק בחצר, וכמבואר באר היטב באריכות לעיל פרק ז.

וגם זאת עלינו לדעת, שהפמ"ג שראה בשיטת האוסרין רק את דברי הבאר שבע והרר"י קאצין עלין בויגין, נקט טעם האיסור דפא"ג מ"דת יהודית", כפי דברי הבאר שבע שאוסר פא"ג מ"דת יהודית", (וכפי הנ"ל היה לפני הפמ"ג רק שני שיטות בדין פאה נכרית — הש"ג והרמ"א והמ"א שמתירין, — והבאר שבע ומהרר"י קאצין עלין בויגין שאוסרין מ"דת יהודית"). — ולפי המובא לעיל פ"ז אות ה', — הגאון בעל ה"ישועות יעקב" אוסר פא"ג מדאורייתא מטעמא ד"פריצות" שזהו הטעם בשער ממש (עיין שם סימן ע"ה) וכמבואר באריכות בדברי הסבר וטעם ב"חסד לאברהם" (אה"ע סימן פ"ז) שפא"ג אסורה מדאורייתא — והגאונים ר' יוסף שאול נאטנזאהן ור' מרדכי זאב איטינגא למדו בש"ג עצמו שצד האיסור בפא"ג הוא מדאורייתא (כמבואר לעיל פ"ז אות ד'), והחקל יצחק כתב (מובא לעיל פ"ב סוף ענף ג') שהאחרונים שאסרו פא"ג מ"דת יהודית" הוא רק בפאות של זמניהם שלא היו דומות לשער עצמן, אבל בפאות דידן האיסור הוא מדאורייתא — ועיין לעיל באריכות (פ"ז אות ג') שלפי זה מיושבין כל דברי הש"ג בטוב טעם ודעת.

וז"ל הפמ"ג בהקדמה לאו"ח: — והנה בספר לפעמים ימצא בקטן מה שלא נמצא בראשונים או מקום הניחו לו או לרוב פשיטתו ורחב שכלם די להם והשמיטו ... א"כ מי שמדפיס ספר כו' ימצא בו איזה דבר טוב ומזכה רבים וכו', עכ"ל.

עצם כתב יד הפמ"ג בספרו "אם לבינה" באות צ' "צעה"

[המובא לעיל עמוד קי"א יעויין שם] שחזור מהתירו בפמ"ג וכותב שפא"נ אסורה אפילו כשאין שום חשש של מראית העין (דהיינו, אפ' כשיש סימן מובהק שאין זה שעה), ומסיים: "וקורא אני המשל הזה עליהם... והם החליפו קאפ צייג של נשים בפתיות... ודי בהערה זו אשרי השומע... וודאי כל בנות ישראל כשירות ומקשטות לפני בעלה לא ח"ו בפני אחרים ובזכות נשים צדקניות תבוא הגאולה כימי קדם ב"ב אמן.

כלל זמן ועת לכל חפץ לצאת לעולם, וקודם שהגיע זמנו להופיע לחכמה על העולם, הגם כי יתקבצו כל החכמים אין בכחם לחדש זאת החכמה טרם זמנה המיוחד לה, ככה בעיני יציאת חכמה דקדושה או יציאת חיבור כמובא בספר הקדוש גליא רזיא.
(ממוך הקדמה לספר טהרת הקודש).

עצם כתב יד הפמ"ג בספרו "אם לבינה" באות כ' "כתובה"

[המובא לעיל עמוד קי"א יעויין שם] שחזור מהתירו בפמ"ג וז"ל: "והנה בא"ח... סימן ע"ה... וסימן ש"ג רמזתי בפריי שם למ"ש המ"א בע"ה אות ה' דפאה נכרית שרי דלא כב"ש ואמנם עתה ראיתי להתבונן בו כי פרוק וכו' ע"כ נראה לי איסור גמור... כ"ש שיש איסור גמור מכמה טעמים דכתיבנא ומה הנאה להם ומה טעם בזה ולהשומעים תבוא אליהם ועליהם ברכת טוב וכל אשה יראת ה' ובעלה ת"ח מצוה להוכיחה ולפייסה לציית לבעלה ודי בהערה זו. כתבתי זה יום א' י"ב אלול התקמ"ז פפד"א יע"א וחתמתי שמי יוסף מלמד כעת חונה בכאן ה' ישלח לנו משיח צדקינו ב"ב אמן.

The image shows a large, dense handwritten note in Hebrew script, likely a continuation or related text to the typed document above. The handwriting is cursive and fills most of the page below the typed text. The text is written in black ink on a light-colored background. It appears to be a personal or legal note, possibly related to the 'Ketubah' mentioned in the typed text. The handwriting is somewhat slanted and dense, with many words and phrases written in a cursive style. There are some larger words that stand out, such as 'התורה' (the Torah) and 'העוסק' (the worker). The note is written in a way that suggests it was written quickly or in a state of excitement or urgency.

התודה והברכה להרה"ג ר' יצחק קויפמן שליט"א מוויליאמסבורג
העוסק בפיענוח כתב יד ספר "אם לבינה" והכנתו לדפוס, על שהמציא לנו כתב יד זה.

פאה נכרית בהלכה

ח"ב

חלק שני

[מקור איסור הסתכלות מן התורה הוא:

א. מהכתוב "ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם" (במדבר טו לט). – ז"ל בית יוסף אבה"ע סי' כא: "כתוב בארחות חיים בשם הר' יונה אסור להסתכל באשת איש מן התורה שנאמר ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם ואסור להסתכל בפנויה מדברי קבלה שנאמר (איוב לא א) ברית כרתי לעיני ומה אתבונן על בתולה, וכל המסתכל באשת איש מכשיל ומכחיש כח יצרו הטוב והודו נהפך עליו למשחית וכו' ואשר לא נשא עיניו אל אשת איש זוכה ותחזינה עיניו בנועם ה' מדה כנגד מדה כו' ואסור מן התורה להרהר באשה ואפילו פנויה כו' שעל ההרהור עובר בלאו מן התורה שנאמר (דברים כג י) ונשמרת מכל דבר רע כו' עכ"ל. וע"ע משנה ברורה סי' עה סוף סק"ז וז"ל: "וכתבו הפוסקים דבתולות דידן כו' בכלל עריות הם". וז"ל רבינו יונה בשע"ת שער ג' אות ס"ד: "ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם, הוזהרנו בזה שלא יסתכל אדם באשת איש ובשאר עריות פן יוקש בהן". וז"ל הרמב"ם הלכות תשובה פ"ד ה"ד: "המסתכל בעריות מעלה על דעתו שאין בכך כלום שהוא אומר וכי בעלתי או קרבתי אצלה, והוא אינו יודע שראיית העינים עון גדול שהיא גורמת לגופן של עריות שנאמר ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם". וכן הוא בספר המצות ל"ת מ"ז, ובסמ"ג ל"ת ט"ו, ובספר החינוך מצוה שפ"ז ע"ש באריכות.

ב. מהכתוב "ונשמרת מכל דבר רע" (דברים כג י) – בגמ' (ע"ז כ). "ונשמרת מכל דבר רע – שלא יסתכל אדם באשה נאה ואפילו פנויה, באשת איש ואפי' מכוורת". ובכתובות מו. (וכן שם בע"ז כ): "ונשמרת מכל דבר רע – מכאן אמר ר' פנחס בן יאיר אל יהרהר אדם כו'. ובתוספות שם בע"ז: "האי קרא דרשה גמורה היא ולא אסמכתא". וכ"כ בחידושי הרמב"ן ובחידושי הר"ן חולין לו: ד"ה שלא הרהרתי, ובב"י אה"ע כ"א כנ"ל "ואסור מן התורה להרהר באשה ואפילו פנויה כו' שעל ההרהור עובר בלאו מן התורה שנאמר ונשמרת מכל דבר רע".

פרק ז

ביאור הסוגיא דברכות

א) גרסינן בברכות (כ"ד.): – א"ר יצחק טפח באשה ערוה. למאי – אילימא לאסתכולי בה נפירש"י – אם אשת איש היא] והא א"ר ששת למה מנה הכתוב תכשיטין שבחוץ עם תכשיטין שבפנים נרש"י, הן הביאו אותן על כפרת הרהור עבירה שנסתכלו בכנות מדין לומר לך כל המסתכל באצבע קטנה של אשה כאילו מסתכל במקום התורף, אלא באשתו ולק"ש נרש"י, אם טפח מגולה בה לא יקרא ק"ש כנגדה].

א"ר חסדא שוק באשה ערוה שנאמר גלי שוק עברי נהרות וכתוב תגל ערותך וגם תראה חרפתך נרש"י, שוק. באשת איש: ערוה. להסתכל וכן באשתו לק"ש – גלי שוק. וכתוב בתריה תגל ערותך].

ויש לעיין במה שפירש"י שוק באשת איש ערוה "להסתכל", מה מכריח לרש"י לפרש שרב חסדא משמיע לנו גם איסור הסתכלות בשוק, והלא קשה על זה, דאנו יודעין זאת ממימרא דרב ששת למה מנה וכו' דאף באצבע קטנה אסור להסתכל (כדמקשה לעיל בסמוך על מימרא דרב יצחק) – ולכאורה היה צריך רש"י לפרש שרב חסדא משמיע לנו רק איסור ק"ש כנגד שוק. ועיין לקמן שגם על איסור ק"ש הקשה הב"י מאי קמ"ל רב חסדא.

אמר שמואל קול באשה ערוה שנאמר כי קולך ערב ומראך נאוה נרש"י, קולך ערב. מדמשבח לה קרא בגוה שמע מינה תאוה היא]. א"ר ששת שער באשה ערוה שנאמר שערך כעדר העיזים, ע"כ.

מבואר בגמ' זו דישנס שני דינים:

1) דין "איסור הסתכלות" באשה האסורה לו, ואפי' על מקום מגולה, ופחות מטפח, וזה ידעין ממימרא דרב ששת למה מנה וכו' (ואפילו לראות שעה ולשמוע קולה אסור, כדלהלן).

מגן שלטי הגבורים והרמ"א והמגן אברהם

גם באשתו, ורק "מקום מכוסה" שבאשה (כדלקמן), ונאמר בו שיעור – "טפח".

ד"ל החיי אדם (כלל ד' נשמת אדם אות א'): – ... והנה מילתא דפשיטא דשיער אף דאמרינן דהוי ערוה היינו מדרבנן, שהרי לא מצינו בקרא שנקרא ערוה, אלא כיון דמצינו שהוא דבר נוי באשה כפירש"י שם לכן אסרו חכמים וכו' נוהמשנה ברורה מעתיקו בסי' ע"ה סק"ה לענין שיער, ובסקי"ז לענין קול, שהם מדרבנן]. אך צ"ע בטפח מגולה וכן ש"ך, שמצינו בקרא שנקרא ערוה כדכתיב תגל ערותך צ"ע אם הוי ערוה דאורייתא וכו' ומלשון הרמב"ם וכו' משמע דאינו אלא מדרבנן, עכ"ל.

המורם מדבריו: – דמהפסוק "ולא יראה בך ערות דבר" הכתוב בתורה ידעינן רק ערוה ממש כנ"ל, ומקרא ד"תגל ערותך" מרבינן ש"ך וכן טפח (שהם "גוף") שגם נקראין ערוה, ובפסוקים "קולך" ו"שערך" לא כתוב תיבת "ערוה", רק שהם דבר נוי באשה כדפירש"י "ש"מ תאוה היא" ושיער וקול אינם נכללין בקרא ד"תגל ערותך" משום דלאו "גוף" נינהו לענין דין ערוה, (דקרא ד"תגל ערותך" קאי אשוק ושוק "גוף" הוא).

ד"ל שו"ע הגר"ז (סי' ע"ג ס"א): – "אע"פ שאין הכתוב מדבר אלא בערותו ממש כשהיא מגולה ונראית, מכל מקום מדברי סופרים ... כל דבר שמביא לידי הרהור נקרא ערוה כמו שאמרו טפח באשה ערוה" עכ"ל. וכן מוכח במאירי בסוגיין, דטפח ושוק אסור מדרבנן. (וה"ל "אמרו חכמים ראיית טפח באשתו בכל מקום שאין דרכו להגלות אוסרת בק"ש אעפ"י שאינה אוסרת וכו' וכן שוק וכו' ע"ש).

ב **ועתה** נביא מדברי הראשונים והפוסקים בסוגיא זו.

ג. מהכתוב "לא תקרבו לגלות ערוה" (ויקרא יח, ו) – ע"י רמב"ם איסור"ב כ"א א–ב, (וע"ש ב"מגיד משנה" שכל ההרחקות מעריות שכתב שם הרמב"ם הם מדאורייתא ומסיים וז"ל: "וכבר אמרו ביוצאה וראשה פרוע שהוא אסור מן התורה"). סמ"ג לאוין קכ"ו. ספר החינוך מצוה קפח. וע"י מסילת ישרים פי"א: "כי אין בכלל האיסור גופו של מעשה בלבד, אלא כל הקרוב אליו. ומקרא מלא הוא (ויקרא יח): לא תקרבו לגלות ערוה" וכו' ע"ש.

ד. מהכתוב "לא תנאף" – כדאיתא במדרש: "לא תנאף לא ביד ולא ברגל ולא בעין ולא בלב" (אוצר המדרשים עמוד תפ"ו). ובויקרא רבה (כג יב) "אמר ר' שמעון בן לקיש שלא תאמר שכל מי שהוא נואף בגופו נקרא נואף, אלא אף נואף בעיניו נקרא נואף, שני' (איוב כד טו) ועין נואף שמרה נשף". וביומא עד: "אמר ריש לקיש: טוב מראה עינים באשה יותר מגופו של מעשה, שנאמר (קהלת ו) טוב מראה עינים מהלך נפש. ובתוספות ישנים שם "הלכך צריך לזהר מאד ממנו". וע"י בפירוש רבינו יונה לאבות פ"ג מי"א דהסתכלות באשת איש הוא מתולדות גילוי עריות שיהרג עליהם ואל יעבור (וראייתו מסנהדרין עה. ע"ש). וז"ל הרמ"א בד"מ (יו"ד קנ"ז סק"ג) "...ליהנות מאליל או לאו של גילוי עריות יהרג ואל יעבור דאמרינן סוף בן סורר ומורה [נסנהדרין סס] מעשה באחד שנתן עיניו וכו' ואמרו חכמים ימות וכו' ע"ש באורך].

2 **דין** "איסור לקרוא ק"ש ואמירת דברים שבקדושה" כנגד ערוה, ובזה עצמו יש שני גדרים: דין ערוה מדאורייתא (הנלמד מהפסוק (דברים כג, טו) "ולא יראה בך ערות דבר", עיין שבת קנ. ברכות כה:)) שכולל איסור לומר דברים שבקדושה כנגד הערוה ממש, או כשערוות עצמו מגולה וראשו חוץ לחלון, נועיין בזה בהקדמת הביאור הלכה לסי' ע"ד] – ור' יצחק משמיע לנו עוד גדר שאסור לקרוא ק"ש כנגד כל טפח של אשה וזהו נדון הגמ' כאן. ודין ערוה לק"ש שונה מ"איסור הסתכלות" הנ"ל, שכאן אסור

מכוסה קמ"ל דהוי ערוה, עכ"ל. ובשיטה מקובצת שם – שוק באשה ערוה. קמ"ל שאעפ"י שפעמים הוא נגלה דינו כמקום מכוסה שהוא מביא לידי ערוה, עכ"ל.

הרשב"א (ברכות כד.) : – אמר רב חסדא שוק באשה ערוה ודוקא לאחרים ולאנשים ומשום הרהור אבל בעצמה לא דהא קתני האשה יושבת וקוצה לה חלתה.

ג) מרדכי (ברכות פ"ג אות פ') : – טפח באשה ערוה אפילו באשתו פ"י טפח שדרכה להתכסות וכן שוק וקול באשה ערוה, ופ"י רב האי גאון דכל הני לענין ק"ש וכתב הר"א ממיץ בס"י הלכך אסור לומר דבר שבקדושה בשמיעת קול שיר של אשה ובעוונותינו בין העובדי כוכבים אנו יושבים ועת לעשות לה' הפרו תורתך הלכך אין אנו נזהרין מללמוד בשמיעת קול שיר נשים ארמאות וכ"פ בה"ג וכ"פ ר"ח כדברי רב האי גאון וכתב ראבי"ה כל הדברים שהזכרנו למעלה לערוה, דוקא בדבר שאין רגילות להגלות אבל בתולה הרגילה בגלוי שער לא חיישינן דליכא הרהור, ע"כ.

הגהות מיימוניות (פ"ג הק"ש אות ס') : – ופ"י בה"ג וכו' וכן שוק באשה ושער וקול באשה כל הני אסור לקרות ק"ש כנגדן וכו' פ"י רבינו חננאל וקול אע"ג דאין נראה לעינים הרהור מיהא איכא וכל אלה דוקא שאין רגילות להגלות אבל בתולה הרגילה בגלוי שער לא חיישינן דליכא הרהור וכן בקול הרגיל בו, ע"כ.

אהל מועד (מוכא בכ"י סי' ע"ה) : – קול זמר אפי' באשתו ערוה, ע"כ.

רבינו יונה (ברכות יז. מדפי הרי"ף) : – ... וכן אין לו לקרות בשעה שמנגנת דקול באשה ערוה אבל כנגד פניה או כנגד מקום שאין דרך לכסות או בשעה שמדברת כדרכה מותר וכו', ע"כ.

רז"ל ב"י סי' ע"ה : – ... והוה תמיהא לי מאי קמ"ל רב חסדא כל מקום שדרך לכסותו הוה ערוה ומאי איריא שוק, עד שמצאתי להרשב"א שכתב הא דר' יצחק טפח באשה ערוה ואוקימנא באשתו ולק"ש פ"י הראב"ד דאפשר דוקא ממקום צנוע שבה, ועלה קא אתי רב חסדא למימר דשוק באשה מקום צנוע וערוה היא, ואפילו לגבי בעלה, ואע"פ שאינו מקום צנוע באיש, אבל פניה ידיה ורגליה וקול דבורה שאינו זמר ושערה מחוץ לצמתה שאינו מתכסה אין חוששין להן מפני שהוא רגיל בהם ולא טריד עכ"ל וכו', ע"כ.

הנה קושיית הב"י ותירוצו, הם רק על מה שמשמיע לנו רב חסדא ששוק אסור בק"ש (והקושיא היא מאי קמ"ל וכו', והתירוץ הוא שרב חסדא משמיע לנו ששוק מקום מכוסה הוא) אבל לא מתורץ מה שהקשינו לעיל בדברי רש"י שכתב שרב חסדא משמיע לנו גם דין איסור הסתכלות בשוק, והקשינו שהלא זה ידעינן כבר ממימרא דרב ששת למה מנה וכו' (ודין הסתכלות הוא אפי' על מקום מגולה כאצבע קטנה וכדו'), ועיין לקמן פרק ט' הבאנו תירוץ מחידושי הגר"א.

וקושיית הב"י מאי קמ"ל וכו' היא רק על שוק, (וגם תירוצו שקמ"ל דשוק מקום מכוסה הוא, אינו עולה לשער וקול, משום דשער נשואה וקול זמר אין צורך לאשמועינן דמכוסה הוא) אבל על קול ושער, לא קשיא ליה כלל, דפשוט לו דצריך למימרא משום דקילי מטפח ושוק שהן "גוף" האשה אבל שער וקול דלאו "גוף" נינהו, אפשר דמותרין בין לדין ק"ש ובין לדין הסתכלות ולשמוע וכדלהלן בדברי הרמב"ם.

וכ"כ הב"ח שם וז"ל : – "וכן קול ושער הוה אמינא דאין לחוש להן אפי' באשת איש (היינו לאיסור הסתכלות בשער ולשמוע קול אשת איש ע"ש) אי לאו דכתיב קרא כי קולך ערב ושערך כעדר העזים דמדמשבח לה קרא בגווייהו ש"מ תאוה היא".

רז"ל תוס' הרא"ש : – ואמר רב חסדא שוק באשה ערוה. דלא תימא פעמים שהאשה מגבהת בגדיה ואין דרכה להיות

מגן שלטי הגבורים והרמ"א והמגן אברהם

שער באשה ערוה. בנשים נשואות שדרכן לכסות שערן אבל בתולות שדרכן לילך פרועות ראש מותר לקרות ק"ש כנגדן. **קול** באשה ערוה. לא לענין ק"ש קאמר אלא שאסור לשמוע קול הנשים.

טור או"ח [סימן עה]: — טפח המגולה באשה במקום שדרכה לכסותו אסור לקרות קריאת שמע כנגדה אפי' היא אשתו, וכן אם שוקה מגולה אסור לקרות כנגדה, ושער של אשה שדרכה לכסותן אסור לקרות כנגדן, אבל בתולות שדרכן לילך פרועות הראש מותר, עכ"ל. [ומדהשמיט קול משמע דס"ל כאביו הרא"ש שקול נאמר רק לענין שמיעה ולא לקריאת שמע].

ה) **רמב"ם** (הק"ש פ"ג הט"ז): — **כשם** שאסור לקרות כנגד צואה ומי רגלים עד שירחיק כן אסור לקרות כנגד הערוה עד שיחזיר פניו... וכל גוף האשה ערוה לפיכך לא יסתכל בגוף האשה כשהוא קורא ואפילו אשתו ואם היה מגולה טפח מגופה לא יקרא כנגדה.

ו) **רז"ל** רבינו מנוח (בספר המנוחה על הרמב"ם הק"ש פ"ג הט"ז, הנדמ"ח מכת"י): — "ואם היתה מגולה טפח מגופה לא יקרא כנגדה, פירוש טפח מגופה הסמוי מן העין, דטפח מגולה מגוף האשה הרי הוא כצואה" עכ"ל. פירוש, שצואה וערוה אסורין מדאורייתא משום דכתיב "והיה מחניך קדוש" ופוגמין בקדושת המחנה דמאוסין ובזויין הן.

ז) **רז"ל** רבינו יונה בשערי תשובה שער ג אות קג "עוד אמרו רז"ל (ברכות כד:), כי יש בכלל מה שכתוב 'כי דבר ה' בזה' המדבר בדברי תורה במבואות המטונפות" "ועושה עבירה שמבזה את התורה באותה קריאה" (רבינו יונה בברכות שם). וז"ל מגן אבות לרשב"ץ על אבות פ"ד מ"ח "וכן אמרו שהעומד במבואות המטונפות ועוסק בתורה שעליו נאמר 'כי דבר ה' בזה', כמו שנוכר בברכות".

ובקול נאסר לק"ש רק קול זמר, מכיון שאינו רגיל בו והוי כ"מקום מכוסה" דמיטריד אבל קול הרגיל הוי כמקום מגולה דלא טריד.

ד) **הרא"ש** (ברכות סי' ל"ז דף כד:): — א"ר יצחק טפח באשה ערוה למאי הלכתא אילימא לאסתכולי בה והאמר רב ששת למה מנה הכתוב תכשיטין שבפנים עם תכשיטין שבחוץ לומר לך כל מי שמסתכל באצבע קטנה של אשה כאילו מסתכל במקום התורפה לא קשיא הא באחרת והא באשתו ולק"ש. ודבר שרגיל להיות מכוסה באשה ודוקא באחרת נגירסת הב"ב בסימן ע"ה — "באחריני" ועיין ביאור הגר"א שם ד"ה ונראה] אבל בעצמה הא אמרי' לעיל האשה יושבת וקוצה חלתה. ואמר רב חסדא שוק באשה ערוה שנאמר גלי שוק עברי נהרות וכתוב תגל ערותך. אמר שמואל קול באשה ערוה שנאמר כי קולך ערב פירוש לשמוע ולא לענין ק"ש. אמר רב ששת שער באשה ערוה בנשים שדרכן לכסות שערן אבל בתולות שדרכן לילך פרועות מותר לקרות כנגדן. עכ"ל. וכ"כ רבינו ירוחם (ספר אדם נתיב ג' ח"ד, דף כ"ה:).

והא דהקדים הש"ס קול לשער אע"פ שלרא"ש דינו שונה לקולא מטפח שוק ושער, — לכאורה היינו משום שהפסוק (בשיר השירים) "קולך" קודם לפסוק "שערך".

תוספות הרא"ש: — טפח באשה ערוה. פ"י מה שרגיל להיות מכוסה באשה אי הוי טפח ממנו מגולה הוי ערוה, ופריך אילימא לאסתכולי בה הא אפילו באצבע קטנה שאין דרכו להיות מכוסה אסור להסתכל בו. — לא צריכה אלא באשתו ולק"ש. ודוקא לאחר אבל היא עצמה הא אמרינן לעיל האשה יושבת ערומה וקוצה חלתה.

וערוה עצמה אין האיסור משום הרהור, אלא שהמחנה צריך להיות קדוש כלפי שמיא, ומאוסה כצואה כמבואר, ולכן האיסור מדאורייתא הוא אף כשערותו מגולה והוציא ראשו חוץ לחלון שאינו רואה כלל ואין הרהור, וכמ"ש בהקדמה לביאור הלכה סיע"ד וז"ל: "... אבל בגילוי ערוה אע"פ שענינו אינן רואות כגון שהוציא ראשו חוץ לחלון אפ"ה אסור לקרות ולעסוק בתורה וכמ"ש"כ הרשב"א (ברכות כ"ד) מדכתי' ולא יראה בך ערות דבר ולא כתי' לא תראה אלא לא יראה לאחרים וכמ"ש"כ רש"י בחומש דולא יראה בך קאי על הקב"ה" ע"כ מלשון הביאור הלכה, וזהו מ"ש הרשב"א שם וז"ל: והנכון בעיני מה שפי' הראב"ד ז"ל וכו' ואע"פ שהוא אינו רואה אותן הא לא כתיב לא תראה ערות דבר אלא יראה בך ערות דבר כלומר לא יראה הרואה בך ערות דבר בשעה שה' אלקיך מתהלך בקרב מחניך... עכ"ל.

וז"ל הגר"ז בקונטרס אחרון (סי' ע"ג סק"ב): — "אבל אין לומר דמשום הרהור לחוד אסור דאם כן בחורים דבסי' ל"ח למה לא אסרם בק"ש, ע"ש בב"י דמהרהרים בקריאת שמע ומ"ש ק"ש מתפילין ודו"ק" עכ"ל. נה"ל ב"י בסי' ל"ח: "וכתב עוד הכל בו בשם הר"ם ועל הכחורים ששאלת אשר מהרהרים אפילו בשעת ק"ש לא יניחו תפילין... וכן משמע מהירושלמי (ברכות פ"ב ה"ג) שמפרש גוף נקי ממחשבה רעה עכ"ל".

רמב"ם (פרק כ"א מאיסורי ביאה ה"ב): — "... והמסתכל אפילו באצבע קטנה של אשה ונתכוון להנות כמי שנסתכל במקום התורף, ואפילו לשמוע קול הערוה או לראות שערה אסור.

רמב"ם (פ"ג הק"ש הט"ז): — "... וכל גוף האשה ערוה לפיכך לא יסתכל בגוף האשה כשהוא קורא ואפילו אשתו ואם היה מגולה טפח מגופה לא יקרא כנגדה.

וז"ל שו"ע הגר"ז בסי' ע"ד ס"א: — "כתוב בתורה ושבת וכסית וכו' כי ה' אלקיך מתהלך בקרב מחניך וגו' והיה מחניך קדוש ולא יראה בך ערות דבר וגו' מכאן למדו חכמים שבכל מקום שה' אלקינו מתהלך עמנו דהיינו כשאנו עוסקים בקריאת שמע ובתפלה או בדברי תורה צריך להיות המחנה קדיש שלא תהא צואה מגולה שם ושלא יראה ה' בנו ערות דבר דהיינו שלא יהיה דבר ערוה כנגד פניו של אדם הקורא או מתפלל כמלא עיניו ומפני שעיקר מחנהו של אדם הוא כנגד פניו צריך שיהיה מחנה זה קדוש שלא יראה בו ה' ערות דבר ואיסור זה הוא מן התורה וכו'" עכ"ל. היינו כשיש צואה או ערוה מגולה המחנה לא נקרא קדוש, — דמאוסין ובזויין הן, ופוגמין בקדושת המחנה.

וז"ל הגר"ז בסי' ע"ג ס"א: — "ואע"פ שאין הכתוב מדבר אלא בערותו ממש כשהיא מגולה ונראית, מכל מקום מדברי סופרים בשעה שה' אלקיך מתהלך בקרב מחניך דהיינו כשעוסק בק"ש או בתפלה או בת"ת כל דבר שמביא לידי הרהור נקרא ערוה כמו שאמרו טפח באשה ערוה כמ"ש בסי' ע"ה".

וז"ל בסי' ע"ה ס"א: — "טפח מגולה באשה במקום שדרכה לכסות, ערוה היא מפני שמביא לידי הרהור ולכן אסור לקרות ולהתפלל כנגדו כמו כנגד ערוה ממש" עכ"ל, היינו, שמקום מכוסה שנתגלה שמביא להרהור נקרא ערוה משום שהוא מאוס ובזוי ועשאוה מדברי סופרים כערוה עצמה שאסורה כצואה כלשון הרמב"ם הנ"ל "כשם שאסור לקרות כנגד צואה.. כך אסור לקרות כנגד הערוה... וכל גוף האשה ערוה..." וכלשון רבינו מנוח הנ"ל "דטפח מגולה מגוף האשה הרי הוא כצואה", וכלשון הגר"ז הנ"ל בסי' ע"ד "צריך להיות המחנה קדוש שלא תהא צואה מגולה שם ושלא יראה ה' בנו ערות דבר".

באצבע קטנה וכו', ולכן בהכרח מסיק דטפח דקאמר רב יצחק היינו לק"ש, וה"ה בשוק ע"כ גם לק"ש, דלאיסתכלי לא צריך למימר כנ"ל בטפח דשמעינן ליה מאצבע קטנה דתכשיטין וכו', – אבל בקול ושיער, אין לנו הכרח לאסור בק"ש, דמצינן למימר דהן ערוה רק לאיסתכלי (כס"ד דמקשן אילימא לאיסתכלי) ולא ילפינן להו מתכשיטין וכו', דשם מדובר רק בבשר האשה, אבל שיער דצומח ממנה ואינו גוף ממש, וכן קול דיוצא מגופה ואינו גופה ממש ולא נראה לעינים לא דמי להו – ומרבינן להו לאיסור, מ"קולך ערב" ומ"שערך כעדר העזים" רק לאיסתכלי ולשמוע ולא לק"ש (כהוה אמינא דגמרא בטפח כנ"ל).

וכן משמע מלשון הרמב"ם הנ"ל דקול ושיער יותר קילי מאצבע קטנה – דאחר שכתב, "והמסתכל אפילו באצבע קטנה של אשה וכו'", הוסיף עוד "ואפילו" לשמוע קול הערוה, או לראות שיער אסור, דמשמע דקול ושיער, אפי' בדין הסתכלות, לא ילפינן להו מ"אצבע קטנה" דקילי מיניה.

ולפמשי"ב בנשמת אדם כלל ד' (מובא לעיל) דאפי' למאן דאוסר שער וקול לק"ש, האיסור הוא רק מדרבנן משום דהכתוב לא קראו "ערוה" כמו בשוק דכתיב ביה תגל "ערותך", – לפי"ז אפשר לומר דלכן אין אסור להרמב"ם שער וקול לק"ש אפי' מדרבנן משום דהכתוב לא קראו ערוה.

(I) **סיכומים** מכל הנ"ל:

1. בפרגיא זו יש ג' שיטות להלכה.

(א) **שיטת** רוב הראשונים – רשב"א בשם הראב"ד, מרדכי בשם בה"ג, רב האי גאון, ר"ח, ור"א ממין וראבי"ה. הגה"מ בשם בה"ג ור"ח [הנ"ל] אהל מועד ורבינו יונה – שכל הני [טפח, שוק, קול, שער] אסורין גם לק"ש [עיין ביאור הגר"א סימן ע"ה סעיף ג'].

(ב) **שיטת** הרא"ש והטור ורי"ו, שרק טפח, שוק, שער, אסורין גם בק"ש, אבל קול, האיסור הוא רק לשמוע ולא לק"ש.

(ג) **שיטת** הרמב"ם (והאגודה והרי"ז והרי"ד) שרק טפח ושוק [שהן מגוף האשה] אסורין בק"ש, אבל בשער, האיסור הוא רק

וכתב 'על זה הכסף משנה (שם) וז"ל: "ומה שכתב ואם היה מגולה טפח מגופה היינו דווקא ממקום מכוסה שבה ולישנא דמגולה דייק הכי [וכן יש לדייק ברש"י הנ"ל שכתב "אם טפח מגולה בה"]. ואמרו שם בסמוך קול ושער באשה ערוה וסובר רבינו שלא לענין ק"ש נאמר אלא לענין שאסור ליהנות בקולה ולהסתכל בשערה ולכן לא הזכירה פה, ע"כ. וכן כתב בכ"י או"ח סימן ע"ה יעו"ש. וכן הוא מפורש בלשון רבינו מנוח הנ"ל על מ"ש הרמב"ם "ואם היה מגולה טפח מגופה" וז"ל: "פירוש טפח מגופה הסמוי מן העין", (וכן הוא בדרכי משה הארוך ובב"ח שם ובמהר"מ אלשקר סימן ל"ה דדעת הרמב"ם דקול ושער לא לענין ק"ש נאמר אלא לענין שאסור להסתכל ולשמוע).

וז"ל תוס' רי"ד (ברכות כד.) : – אמר ר' יצחק טפח באשה ערוה. למאי אילימא להסתכל בה, והאמר רב ששת למה מנה הקב"ה תכשיטין שבחוץ וכו' אלא לאשתו ובקריאת שמע. אמר רב ששת שיער באשה ערוה, שנאמר שערך כעדר העזים. פי' שלא יסתכל בשיער הנשים. אמר רב יצחק שוק באשה ערוה, שנאמר גלי שוק עברי נהרנת, וכתיב תגל ערותך. פי' שלא יקרא אדם כנגד שוק אשתו. אמר שמואל קול באשה ערוה שנאמר כי קולך ערב ומראך נאוה. פי' שלא יאזין לקול הנשים, עכ"ל. (אנו רואין שהתוס' רי"ד היה לו גירסא אחרת בסדר המאמרים והיינו, טפח, שער, שוק, קול, [ותרי מימרות דרב ששת – אצבע קטנה – ושער באשה ערוה – סמוכין אהרדי]. ואצלנו הסדר הוא, טפח, שוק, קול, שער. והוא למד כרמב"ם שדין שער וקול הוא רק להסתכלות ולשמוע ולא לענין ק"ש, וכן דעת האגודה והרי"א זי.

ואפשר אולי לומר בסברת הרמב"ם דמחלק בין טפח – לשער וקול, דחילוק זה משמע ליה מסוגיית הגמרא, דהנה בטפח פריך בגמרא "למאי אילימא לאיסתכלי בה והא א"ר ששת וכו' אפי'

ולפי מ"ש בתו' הרא"ש בביאור קושיית הגמ' וז"ל "ופריך אילימא לאסתכולי בה הא אפילו באצבע קטנה שאין דרכו להיות מכוסה אסור להסתכל בו" היינו שקושיית הגמ' היא דלא שייך לקרוא ערוה רק מקום שדרכה לכסות ונתגלה, לפי"ז מבואר בעצם דברי האמוראים "טפח באשה ערוה", "שוק באשה ערוה" וכו' דהיינו דוקא מקום מכוסה שנתגלה, דמקום שאין דרכו להתכסות אינו "ערוה". (ועי' רש"י בראשית מב ט וכן בויקרא כ יח "כל לשון ערוה, לשון גילוי הוא" וע"ע באבן עזרא בראשית שם ובעזרא ד יד "וערות מלכא – כמו את ערות הארץ והטעם גנות"). ומלשון הרשב"א הנ"ל "דאפשר דוקא ממקום מכוסה שבה" משמע לכאורה שלא מוכרח מתכות ערוה דדוקא מקום מכוסה שבה, ולדידיה הקושיא בגמ' "אילימא לאסתכולי בה וכו' היינו דאפי' פחות מטפח אסור.

3. אנו רואין דרגות להרמב"ם והרא"ש באיסור ערוה לק"ש – לרמב"ם בעינן דוקא "גוף" ממש, – כלשונו: "וכל גוף האשה ערוה", אבל שער וקול אינם נכללים בתואר "גוף" – ולרא"ש – שער שיש בו ממשות הוא ג"כ נכלל ב"גוף", אבל קול מותר בק"ש – וגם לכל הראשונים שאוסרין שער וקול לק"ש, זהו משום דילפינן מפסוקים מיוחדים "קולך", ו"שערך", – ומלבעדי זאת, לא היו נכללין לאיסור מהא דכתיב "גלי שוק וכו' תגל ערותך", משום שאינם "גוף" ממש.

וכן בדין הסתכלות [כשער] ולשמוע [בקול] לא היינו אוסרין שער וקול מדין "אצבע קטנה" דיליף מהא ד"למה מנה הכתוב תכשיטין שבחוץ וכו'", – משום דאינם "גוף" ממש וקילי מיניה – ורק מהא דילפינן מהפסוקים "קולך" ו"שערך" מרבינן להו לאיסור.

(ח) **מכל** הנ"ל מתבאר – שדין שער באשה ערוה המוזכר בסוגי' הדין, לא שייך כלל לדין פרוע ראש המוזכר בכתובות [לעיל פרק א']. והם שני עניינים נפרדים לגמרי.

להסתכל, ובקול רק לשמוע – ולא לענין ק"ש. (וצ"ע, כאיזה שיטה היא דעת רש"י).

יש גם שיטה רביעית מוכבא ברשב"א בשם הראב"ד: – שהרי"ף שלא הזכיר מכל זה כלום [שלא מביא כלל סוגיא זו, המעתיק]. משמע דלא ס"ל כן להלכה [ורק בערוה ממש אסור כשבת קנ. ברכות כה:] והראשונים נחלקו עליו.

ורב חסדא קמ"ל דשוק ג"כ מקום מכוסה הוא, ואסור בק"ש כנגדו (ויש לעיין על מה שכתב רש"י דקאי נמי על דין איסור "להסתכל", דלכאורה לא צריך להשמיענו, דכבר ידעינן זאת מאצבע קטנה, ועיין בזה בפרק ט').

להרמב"ם קמ"ל שמואל בקול ורב ששת בשער שאסור להסתכל ולשמוע, דרבותא הוא דלא ידעינן זאת מאצבע קטנה ד"גוף" הוא – והני לאו "גוף" נינהו ולא שמעינן להו מתכשיטין שבחוץ וכו', אבל לק"ש ס"ל לרמב"ם שמותרין, משום דלאו "גוף" נינהו, – ולראשונים הנ"ל דאסרי שער וקול גם לק"ש, קמ"ל בין לדין הסתכלות ובין לדין ק"ש. וכדלהלן להרא"ש בשער.

להרא"ש רב ששת קמ"ל בשער גם דין להסתכל כנ"ל בדברי הרמב"ם וגם דין ק"ש דלא שמעינן ליה מהפסוק "גלי שוק וכו' תגל ערותך" דשער אינו "גוף" ממש כשוק. (וע"ל פ"ט שהבאנו מהגר"א שכך היא גם דעת רש"י).

ושמואל קמ"ל בקול דאסור לשמוע וכנ"ל בדברי הרמב"ם דחידוש הוא דאינו "גוף" ולא ידעינן ליה מאצבע קטנה ד"גוף" הוא – אבל לק"ש מותר.

2. כל הראשונים מפרשים – שאיסור ק"ש ואמירת דבר שבקדושה הוא רק כדבר שדרכו להיות מכוסה. [ואע"פ שלא מוזכר דבר זה בגמרא במפורש – ידעינן זאת ממה שכל החידוש של רב חסדא הוא דשוק מקום מכוסה הוא, אע"פ שאינו מקום צנוע באיש [רשב"א בשם הראב"ד] או שלפעמים מגבהת בגדיה ונגלה הוא [תוס' הרא"ש ושיטה מקובצת] ואם האיסור הוא גם בדבר שדרכו להיות מגולה, מאי קמ"ל רב חסדא].

בחוקות העובדי כוכבים ולא ילבש מלבוש המיוחד להם כו' הגה: אלא יהא מובדל מהם במלבושיו ובשאר מעשיו וכל זה אינו אסור אלא בדבר שנהגו בו העובדי כוכבים לשום פריצות, כגון שנהגו ללבוש מלבושים אדומים, והוא מלבוש שרים וכדומה לזה ממלבושי הפריצות" ובביאור הגר"א שם ציין מקורו מגמ' ברכות כ. ע"פ הערוך הנ"ל. (וע"ש בש"ך סק"ג בשם מהרי"ק "שאין דרך הצנועים להיות אדומים בלבושם וצבע השחור הוא דרך צניעות והכנעה וכדאמרינן מי שיצרו מתגבר עליו ילבש שחורים ויתעטף שחורים כו') וע"ע רמב"ם הלכות תפילין פ"ג הי"ד "הרצועות של תפילין כו' פניהם החיצונים שחורים כו' אבל אחורי הרצועות הואיל ומבפנים הן אם היו ירוקות או לבנות כשרות, אדומות לא יעשה שמא תהפך הרצועה וגנאי הוא לו", ומקורו בגמ' מנחות לה. "מבפנים מאיזה צבע שירצה חוץ מאדום משום גנאי ודבר אחר", ובכסף משנה שם (וכן הוא בנמוק"י הל' תפילין) "והא דאמרינן משום גנאי י"מ שמא יאמרו שמייפה עצמו למצוא חן בעיני הזונות. ודבר אחר. כהני עכו"ם שעושים סימנים מבגד אדום" עכ"ל. וכל מלבושי הפריצות יש בהם איסור ואינם שייכים כלל לדין ערוה דק"ש.

10) ומסיכום סוגיות הגמרא בכתובות ובברכות נמצינו למדין: –

שאם היה כתוב רק הפסוק "שערך" וכו', והפסוק "ופרע" וכו' לא היה נכתב בתורה:

1. היינו יודעין שאסור להסתכל "אפילו" בשער (ולא רק באצבע קטנה).

2. לא היינו יודעין את האיסור של פריעת הראש, והיה מותר לאשת איש לילך בשער מגולה כמו בתולות.

3. וממילא היה מותר לכו"ע בק"ש, שאז היה שער דבר שדרכו לגלות –

וגם הרא"ש והראשונים היו מפרשים כמו הרמב"ם שחידוש הגמרא בדין "שער באשה ערוה" הוא רק לענין שאסור להסתכל בשער ולא לק"ש.

דין פרוע ראש הוא – חיוב כיסוי על האשה (כמ"ש בכתובות עב. אזהרה "לבנות ישראל"), ומדאורייתא, ומקורו מהפסוק בתורה "ופרע" וכו', וטעמו הוא משום "פריצות" (דהתורה דורשת מן האשה שתתנהג בצניעות ולא בפריצות, שלא תתנאה בשער לעיני אחרים), ומקום האיסור הוא ברה"ר (ומרא דהאי שמעתתא הוא תנא דבי ר' ישמעאל במסכת כתובות).

ואילו דין ערוה דשער לק"ש הוא דין אחר – על האיש (כמ"ש בברכות כד. "באשתו ולק"ש"), ומדרבנן, ומקורו מפסוק אחר (מדברי קבלה) "שערך" וכו', וטעמו הוא משום הרהור ומיאוס ופגימת קדושת המחנה (שלא לקרות ק"ש נגד דבר המביא לידי הרהור כי הוא מאוס כערוה ממש וכצואה), ומקום האיסור הוא אפי' בבית (והוא מימרא דרב ששת במס' ברכות).

והמחייב לכסות שער אשה נשואה בשוק הוא דין "פרוע ראש" ולא דין "ערוה", – ואדרבה דין ערוה בשער הוא תוצאה מזה שהשער כבר מכוסה.

וכן מבואר דערוה ופ"ר הם שני דינים נפרדים לגמרי, ושייך שיהיה האחד בלי

השני: דהנה אשה המגלה שער בבית אין בה משום פ"ר, אבל יש בה משום ערוה לק"ש אפי' לבעלה – ולאידך גיסא, שייך דין פ"ר בלי דין ערוה, דדין פ"ר הוא מדאורייתא וערוה הוא מדרבנן [דהיינו, מדאורייתא יש איסור פריצות בשער, ואין איסור ערוה] ולרמב"ם אפי' מדרבנן אין דין ערוה לק"ש בשער למרות שיש בו דין פ"ר מדאורייתא. – וכן בכתובות מבוארים דיני צניעות מדת יהודית כגון ורד וכו' ואינם שייכים כלל לדין ערוה דק"ש.

וכמו כן מצינו בגד אדום שהוא אסור משום פריצות, בגמ' ברכות כ. "כרבלתא" ע"ש,

וכדפירש על זה בספר הערוך ערך כרבל: "פ"י בגד אדום כגון כרבלתא דתרנגולתא שאין דרך בנות ישראל להתכסות בו שהוא פריצות ומביא לדבר עבירה", וכנפסק בשו"ע יו"ד קעח "אין הולכין

"שערך" היה מותר להסתכל בשער, דלא ילפינן ליה לאסור מתכשיטין שבחוץ וכו' משום שהשערות עצמן אינן כ"גוף" וקילי מאצבע קטנה.

פרק ח דברי בעל שלמי הגבורים והערות על דבריו בענין שער באשה ערוה

בשלמי הגבורים על הרי"ף בשבת (דף כ"ט.ט.מדפי הרי"ף) כתב: "יראה מזה להביא ראיה וסמך לנשים היוצאות בכסוי שערות שלהן כשהן נשואות אבל במקום קליעת שערן נושאות שערות חברותיהן שקורין קרינאל"ו בלע"ז, מההיא דשנינו פרק במה אשה יוצאה דף סד שהאשה יוצאה בפאה נכרית בשבת, ופירשו המפרשים כי פאה נכרית היא מגבעת ידבקו בו שער נאה והרכה ותשים אותו האשה על ראשה כדי שתתקשט בשער, והתם באשה נשואה מיירי מתניתין מדקאמר בגמ' דהטעם משום שלא תתגנה על בעלה הרי דבנשואה מיירי, והרי פאה נכרית הוי ממש כעין אלו הקרינאל"ו ומשמע להדיא שמותרות בנות ישראל להתקשט בהן, דשער באשה ערוה דקאמר לא הוי אלא בשער הדבוק לבשרה ממש ונראה גם בשרה עם השיער אבל שיער המכסה שערה אין כאן משום שער באשה ערוה וגם לא משום פרועת ראש. ונראה דלא שנא שערות דידה לא שנא שערות של חברתה כל עוד דעבידי לכסוי השער והן תלושות אע"פ דקישוט הוא לה כדי שתראה בעלת שער אין בכך כלום ושפיר דמי.

ואע"ג דאמרי' סוף פ"ק דערכין דפאה נכרית המחוברת לשער ממש דהוי כגופה ממש, מ"מ לא נאסר בשביל כך לצאת בה ולהתקשט בה, דהא על כרחך אותן הצדקניות דקאמר התם היו מתקשטות בפאות ההם. ובנשואות מיירי התם דקאמר תנו שערי לבתי. ואין לומר שהיו משימות צעיף או מידי על הפאות נכרית, דא"כ מאי אהני ההוא קשוט

ואם היה כתוב רק הפסוק "ופרע" והפסוק "שערך" וכו' לא היה נכתב כלל:

- 1. היינו** יודעין את הדין של איסור פריעת הראש לנשואות כגמ' כתובות.
- 2. לא** היינו יודעין את הדין שאסור לקרות ק"ש כנגד שער (שדרכו להיות מכוסה) דאין לנו אלא טפח ושוק שהן "גוף" (ושמוזכר בפסוק "גלי שוק וכו' תגל ערותך") אבל שער יותר קל והיה מותר אפי' לרא"ש והראשונים.
- 3. גם** לא היינו יודעין את הדין שאסור להסתכל בשער, דכל מקור הרמב"ם הנ"ל שכתב "ואפילו לראות שער אסור" הוא מגמרא זו מהפסוק "שערך". – (ויש לעיין אפי' אחרי שכתוב "שערך" וכו' אם הדין שאסור להסתכל בשער הוא מדאורייתא או מדברי קבלה).

ולפי"ן היה יוצא דבר פלא שאע"פ שהיה מותר להסתכל בשערה אם לא היה כתוב "שערך" (ואפי' אחרי שכתוב "שערך"), אם האיסור הוא רק מדברי קבלה, יוצא שאע"פ שמדאורייתא מותר להסתכל בשערה) אע"פ כ – היא אסורה מדאורייתא להתנאות בשערה מ"ופרע" וכו' מטעמא דפריצות. – וההסבר הוא משום שכל איסור גילוי שער הוא מפני שהשערות מייפין אותה (ואין הנדון על השער מצד עצמו ובפני עצמו) וכהסברת "החינוך" במצוות גילוח דנזיר (מצוה שעד) דהעדר השער "יפסיד תואר בני אדם" ע"ש – ואין הנדון שיסתכלו בשערותיה, אלא הנידון הוא שהיא מתייפית ע"י השערות, ועי"ז נמשכין להסתכל בה ולכן הוי פריצות שמביא לדבר עבירה (וכלשון הערוך ערך כרבלתא, במעשה דרב אדא בר אהבה (ברכות כ.) "בגד אדום וכו' שאין דרך בנו"י להתכסות בו שהוא פריצות ומביא לדבר עבירה") – משא"כ בנדון דהסתכלות בשער שהנדון הוא השער מצד עצמו ובפני עצמו אם לא היה הפסוק

וכמבואר הכל לעיל באר היטב וכדמוכח בראשונים. ולפ"ז היה צריך הש"ג לומר רק – "דפרוע ראש" לא היה צריך להזכיר ענין ערוה כלל ? דמה ענין ערוה לענין יציאה לרשות הרבים – ואולי אפשר ליישב שכל מה שמזכיר הש"ג בסיום דבריו ענין של שער באשה ערוה כוונתו באמת לענין ק"ש ולא לענין לבישת הפא"נ, ונהגם שכתחילת דבריו אינו מזכיר ק"ש, צריך לפרש שנוסף לנדון העיקרי אם מותר "לצאת", עמדה בפניו עוד שאלה אי שרי לקרות ק"ש כנגד פא"נ]. וכן מוכח מהד"מ שהש"ג איירי גם לענין ק"ש, [שמביא את הש"ג בשני מקומות – בסי' ע"ה לענין ק"ש, ובסי' ש"ג לענין גילוי הפא"נ, וכן – בהגהת הרמ"א סי' ע"ה סעיף ב' מביא את דברי הש"ג לענין ק"ש, כמו שיובא בע"ה לקמן בפרק י"]. ועיין לקמן פרק י"א ששם מיושב ומבואר גם באופן ששני הטעמים – פ"ר וערוה – הם על נדון לבישת הפא"נ מלבד נדון דק"ש.

(ב) הש"ג מבאר באריכות שרק "שער הדבוק לבשרה ממש ונראה גם בשרה עם השיער" שייך ביה "שער באשה ערוה" אבל "שיער המכסה שיערה אין כאן משום שער באשה ערוה". מדבריו אלו רואין בהדיא שמחדש לנו שפא"נ אינה ערוה כשיער משום שרק שער הדבוק ממש אסור, אבל לא פא"נ, ואינו מתיר פא"נ משום שדרכה להיות מגולה ברה"ר (כבתולות וכשער חוץ לצמתן) דבכהאי גוונא אפי' שער מותר, – וצריך להבין מה הוא צריך לכל זה, דכל עצם הנדון, אם יש בפא"נ איסור "שער באשה ערוה" או לא, אינו מובן (אי קאי הש"ג ארה"ר), דהרי הש"ג טוען שלא יתכן שמכסים הפא"נ, ולעיל נתבאר שדין ערוה הוא רק במקום "שדרך לכסותו" (כמבואר בראשונים). וא"כ אין לכאורה שום צד של הוה אמינא שיחול על

הרי כל עצמו של אותו קשוט לא הוי אלא בשביל שתראה בעלת שער, אלא פשיטא דמיירי שהולכות בשערות מגולות. ולכשתעיין סוף פ' קמא דערכין ופ' מי שמתו דף כ"ה [נצלנו הוא בדף כ"ד. אמנם ב"ספר הפשוטים" לבעל שלטי הגבורים, (בכת"י הנמצא תח"י, - ובמקביל לו חיבר גם את "ספר המחלוקות" ה"ה ספר "שלטי הגבורים", יעויין בשם הגדולים מערכת ספרים אות ש' ס"ק ע"ו - אולם בספר הפשוטים) שהוא סיכום ההלכות הפשוטות היוצאות מהגמ' והראשונים מופיעות ההלכות היוצאות מגמ' זו בדף כ"ה]. בדברי רש"י שם ובדברי הרא"ש תמצא דאין איסור בשער אשה משום ערוה אלא במחוכר לבשרה וגם שהבשר נראה עם השיער כדאוקימנא. ועוד הארכתי בזה בחדושי בס"ד". עכ"ל.

וצריך להבין (אם נאמר שהש"ג קאי ארה"ר) ביאור כמה דברים היוצאים ומסתכמים מדבריו:

(א) הש"ג מתחיל לדון מה דינם של "נשים היוצאות" בפא"נ וכו' ומסיים בכ' עניינים – א) "דשער באשה ערוה דקאמר לא הוי" וכו' – ב) "וגם לא משום פרועת ראש". [וכמבואר לעיל (פרק ז') שהם שני עניינים נפרדים, וכן הוא בגדר עולם לחפץ חיים מחולק לב' עניינים נפרדים – פרק א' מדבר על פרוע ראש דמסכת כתובות שהוא דין שהאשה מחוייבת בכיסוי ראשה, ופרק ב' מדבר על דין ערוה לק"ש דמסכת ברכות שהוא דין שאפי' בעלה אסור לקרות ק"ש כנגד שערותיה]. ונראה מדברי הש"ג שמחמת שני טעמים היה צריך לאסור לילך בפא"נ – משום "פ"ר" ומשום "ערוה", ומשניהם הוא בא לאפוקי. ודבר זה תמוה מאד לכל מעיין, דהצד לאסור פא"נ ברה"ר פשוט שהוא רק מטעם איסור פ"ר דמסכת כתובות, דתנא דבי רבי ישמעאל אזהרה "לבנות ישראל" שלא "יצאו" בפרוע ראש, משא"כ סוגיית הגמ' בברכות דשער באשה ערוה היא רק להסתכלות ולק"ש ואפי' בבית.

מסתפקים בשניהם האם פאה נכרית היא כשיער או לא, – ואם הש"ג מחליט שבדין "פריעת ראש" אין פאה נכרית כשיער וזה כיסוי טוב, א"כ – מהיכא תיתי שיוכל להיות שום הוה אמינא בעולם שבדין "עווה" שהוא מדרבנן, יהיה פאה נכרית כשיער ???

(ה) **בסוף** דבריו מביא הש"ג עוד ראייה להיתר מערכין נולכשתעי ספ"ק דערכין וכו', וצריך להבין מהי ראייתו השניה מערכין.

(ו) **וכן** הוא מביא שם עוד ראייה מפרק ג' דברכות (מדברי רש"י והרא"ש) ולכאורה אין רואים משם שום ראייה לנידון דידן.

(ז) **ולשעשועי** דאורייתא ויגדיל תורה ויאדיר נוסף עוד:

1. **הנה** באופן כללי, – אנו רואין שהש"ג מאריך בענין "שער באשה ערוה" בין בתחלת דבריו ובין בסוף דבריו, ובענין פרועת ראש הוא מקצר מאד כמה מלים ספורות "וגם לא משום פרועת ראש", ובסוף דבריו מאריך בענין "שער באשה ערוה" ומביא ראייה מספ"ק דערכין ופ' מי שמתו בדברי רש"י ובדברי הרא"ש, ומתקבל הרושם שענין "שער באשה ערוה" ראה צורך להאריך בו כי זהו עיקר הנדון. [דהיינו, שענין שער באשה ערוה הוקשה ודחק לו ביותר ולא פ"ר].

וצריך להבין, למה ? – דאדרבה ! הלא עיקר הנדון הוא פ"ר, שהוא איסור דאורייתא [אי קאי הש"ג ארה"ר], ושער לק"ש הוא רק מדרבנן נולרמב"ם, לגמרי מותר].

2. **ועוד**, דלענין פריצות, מובן לכל שפאה נכרית היא פריצות כשיער, שהרי היא עושה את אותה פעולת נוי שהשער עושה, כידוע, ולענין ק"ש יותר מובן שרק "גוף" הוא "ערוה" ולא פאה נכרית שהוא תלוש (ועיין להלן עוד כעין זה מה"חיי אדם").

פא"נ דין של שער באשה ערוה לדעת הש"ג, כדין כל שער שדרכה לגלות נבחולות, או חוץ לצמתה ?

והרי דבר פשוט הוא בכל דבר שנידון בפוסקים אי הוי "ערוה" או לא, הדבר ברור – שהנידון הוא דבר שדרכו להיות מכוסה, דבדבר שדרכו להיות מגולה אין מה לדון בו דפשיטא שמותר כנ"ל.

(ג) **ועוד** יש להבין, (אפי' אם לא היה הדין שדבר שדרכו לגלות מותר לקרות ק"ש כנגדו) שאם יש כבר ראיות מפורשות בהדיא שאין איסור פ"ר בפא"נ ברה"ר, ממילא פשיטא הוא שגם אין בפא"נ דין ערוה לק"ש, דמאותו טעם שלענין איסור פ"ר פא"נ אינה כשיער, מאותו טעם עצמו צריך שלא יהיה איסור ערוה בפא"נ, – וק"ו הוא, שאם באיסור פ"ר שהוא מדאורייתא אינו כשיער ואינו אסור אפי' מדת יהודית, דהיינו שלא רק שיורד דרגה אחת מאיסור דאורייתא לאיסור דת יהודית אלא לגמרי מותר, ק"ו ב"ערוה" שבשער ממש אסור רק מדרבנן, פשיטא שדין פא"נ אינו כשיער ומותר לגמרי שיורד רק מדרגה אחת, – ולפי כל הנ"ל תמוה מאוד – מהו כל האריכות בענין "שער באשה ערוה" אחרי שיש לו כבר ראיות מפורשות שאין בפא"נ משום איסור פ"ר ?

(ד) **וביותר** קשה דהש"ג לא היה צריך להזכיר כלל אפי' בתיבה אחת ענין "ערוה" – אלא היה צריך לייחד הדיבור אך ורק על ענין "פריעת ראש", לחדש הלכה שפאה נכרית אין בה משום "פריעת ראש", – הוא כיסוי טוב כמו מטפחת, וממילא אין שום הוה אמינא שבעולם שיהיה בה ענין "ערוה", – שאם יש לנו שני דינים של שיער, האחד – במסכתא כתובות מהכתוב "ופרע את ראש האשה", והשני – במסכתא ברכות מהכתוב "שערך כעדר העזים" ואנחנו

מגן שלטי הגבורים והרמ"א והמגן אברהם

דרק "גוף" שייך ביה "שער באשה ערוה" ולא פא"נ, דבענין "ערוה" הלא פשוט לו ל"חיי-אדם" ששער וקול קילי מטפח ושוק דלאו "גוף" נינהו (כדלעיל פ"ז, וכדמבאר שם מדברי הראשונים והב"י והב"ח), ולפי"ז אפשר להבין שפא"נ היא במדרגה פחותה מ"גוף", אפי' למ"ד ששער נכלל ב"גוף" ואסור בק"ש, אבל לענין פ"ר שטעמו משום "פריצות" דמתנאית בשערה במקום שיש אנשים אחרים, – אדרבה ! הסכרא הפשוטה היא, שפא"נ היא ממש כשערותיה וכדלעיל פרק ה' אות ו' ע"ש. ונעתיק קצת משם... דלענין דין פ"ר שאיסורו הוא משום "פריצות" שמתנאה בשערותיה, מאי שנא פא"נ משער, והרי אותה הפעולה שעושה השער לייפות ולנאות אותה, אותה פעולה עושה גם הפא"נ, כידוע ? [וכדחזינן בסוגיא דנזיר (לעיל פרק ב') ע"ש וכמו שהבאנו שם מה"תורת שבת" שהרי רואים משם שלבעל נחשבת פא"נ תחליף לשערה והוי כמו שער ממש, דאל"כ עדיין הוא יכול לטעון אי אפשרי וכו', (דהרי אפי' נדרה שלא לכחול עיניה ושלא ללבוש בגד רקמה יכול להפר עי' ברמב"ם פי"ב מנדרים ה"א ה"ה) ואם אנו רואים שם שפא"נ הוה לגבי הבעל בדיוק כמו השער, ממילא לגבי איסור פ"ר שאיסורו הוא שמתנאית בשערה לאנשים אחרים, הרי הפא"נ נותנת אותו נוי שהשער נותן (וק"ו הוא, שבעלה תדיר עמה בבית וגם מותר להביט בה, משא"כ איסור פריצות דפ"ר, הוא ברה"ר, ולאנשים אחרים שאסורין להסתכל בה). [וכדמפורש ב"חסד לאברהם" (מהדורא תנינא אבה"ע סי' פ"ז) וז"ל: "אבל לפענד"נ שיש בזה איסור דאורייתא וכו' וכיון דעיקר האיסור משום פריצות שהיא מתנאית לבני אדם, מה לי שער עצמן או שער נכרית שעשויות באופן שנראין כשער עצמן, תורה אחת להם ואסור מן התורה, ואין מקום לחלק בין שערות עצמן לפאה נכרית שנראין כשערות עצמן הואיל וקישוט זה אסרה תורה וכו'].

(ח) **בסיומ** דבריו כתב "ולכשתעיין סוף פ"ק דערכין ופ' מי שמתו דף

3. **ועוד** צריך ביאור – למה הוא מזכיר תורף דבריו לחלק בין שער לפא"נ ב"ערוה" [ד"שער באשה ערוה" דקאמר לא הוי אלא בשער הדבוק לבשרה ממש ונראה גם בשרה עם השיער אבל שיער המכסה שערה אין כאן משום "שער באשה ערוה" וגם לא משום "פרועת ראש"], – והלא עיקר הנדון בזה שכתב בתחילת דבריו "יראה על זה להביא ראיה וסמך לנשים היוצאות" וכו' הוא בענין פ"ר שהוא דין על ה"נשים היוצאות", משא"כ דין ערוה בשער לק"ש הוא לא דין על ה"נשים היוצאות" אלא הוא דין שאסור אפילו לבעלה לקרות ק"ש כנגד שערה, ואי קאי הש"ג ארה"ר מה ענין "ערוה" לרה"ר? והיה צריך לסיים בלשון שתואם למה שפתח בתחילת דבריו – והיה לו לומר ד"פרועת ראש" דקאמר לא הוי אלא בשער הדבוק לבשרה ממש ונראה גם בשרה עם השיער אבל שיער המכסה שערה אין כאן משום "פרועת ראש" וגם לא משום "שער באשה ערוה".

4. **ובכלל** צריך להבין למה הוא מקדים ענין "שער באשה ערוה" לענין "פרועת ראש", והלא היה צריך להקדים את ענין פ"ר שהוא הנדון העיקרי שאסור מדאורייתא ?

5. **גם** צריך להבין, דהנה הש"ג לא מאריך הרבה בדברי הסבר לחלק בין שיער לפא"נ, אלא כותב בלשון סתמית – "דשער באשה ערוה דקאמר לא הוי אלא בשער הדבוק לבשרה ממש ונראה גם בשרה עם השיער, אבל שיער המכסה שערה אין כאן משום שער באשה ערוה וגם לא משום פרועת ראש", – והנה מה שכתב בתחלת דבריו שרק שער "הדבוק לבשרה ממש וכו'", – לענין דין "ערוה" דק"ש, שטעמו משום "והיה מחניך קדוש" וצואה וערוה מגולין פוגמין בקדושת המחנה כמבואר לעיל בפרק ז', מובנים דבריו שכוונתו לומר

"שער באשה ערוה" לק"ש, משום שבאמת על דין פ"ר שטעמו משום "פריצות" לא שייך לומר דברים אלו כנ"ל, – ורק לענין "ערוה" דשייך ביה לומר שרק "גוף" ממש אסור, לפי"ז מובנים דבריו שרק "שער הדבוק לבשרה ממש" אסור ולא פא"נ.

ומה שכתב "ונראה גם בשרה עם השיער", – לענין ערוה דק"ש – אפשר אולי לפרש שכוונתו, דע"י זה שנראה בשרה וכו' ידע הבעל שנתגלה שערה ממש שזה "גוף" ואסור בדבר שבקדושה, ואם אין נראה בשרה וכו' ידע שזה פא"נ ומותר לקרוא דבר שבקדושה משום שזה אינו "גוף" [דלענין פריעת ראש [וארה"ר קאי] צריך להבין, דאיך יבחינו אינשי דעלמא אם נראה בשרה עם השיער או לא, והלא לכו"ע אסור להסתכל בשערה ובבשרה הנראה עם השער ?] – או דכוונתו הוא שכשנראה בשרה עם השער ממילא זה "גוף", [והוי דינו כמו בשר שהוא "גוף"] משא"כ "שער המכסה שערה" [דהיינו פא"נ] לא הוי "גוף", – או אולי כוונתו, שהוא למד בסברת הרא"ש [שאע"פ שמתיר בקול אוסר בשער דלא כרמב"ם שמתיר בשניהם שאינם "גוף"] שגם לרא"ש אסור לק"ש רק מה שהוא בגדר בשר דבעינין "גוף", ולכן מקיל הרא"ש בקול שמותר בק"ש, ומה שהרא"ש אוסר בשיער היינו משום "שהבשר נראה עם השיער" ושייך ע"י זה להכליל בתואר "גוף", ולרמב"ם באמת גם שער מותר בק"ש משום דלא הוי בשר "גוף", – אבל לענין פ"ר, צריך מאד להבין דבריו בזה, וכי יעלה על הדעת שענין "להתנאות" הוא מ"הבשר שנראה עם השיער", – והלא כל הענין של "להתנאות" הוא דהשיער מייפה אותה כידוע [וכדמפורש ב"גדר עולם" לחפץ חיים פרק ד' "שהיצר מסיתה ללכת פרועת ראש 'לייפות את עצמה' לפני בני אדם ולהתקשט בשערותיה" וכו'.

כ"ה בדברי רש"י שם וכדברי הרא"ש תמצא דאין איסור בשער אשה משום ערוה אלא במחוכר לבשרה וגם שהבשר נראה עם השער כדאוקימנא, – ועוד הארכתי בזה בחידושי בס"ד" עכ"ל, – אנו רואין שכאן הוא מדקדק וכותב "ולכשתעיין" וכו' "תמצא" וכו', – שמלשון זה משמע שאין הראיה מפורשת בהדיא כמו שכתב בראיתו משבת "ומשמע להדיא שמותרות בנו"י להתקשט בהן", וכן בראיתו מערכין כתב "דע"כ וכו' היו מתקשטות בפאות ההם" וכו' "אלא פשיטא דמיירי שהולכות בשערות מגולות", – ששם כותב בלשונו, שראיותו מכריעות והן מפורשות בהדיא, אבל מלשונו כאן משמע שאין הראיה מפורשת, אלא צריך לעיין למצוא את הראיה, וכן בסיום דבריו הוסיף "ועוד הארכתי בזה בחידושי בס"ד", – ומאוד תמוה – מה צריך לכל זאת, דאחרי שמביא שני ראיות מפורשות בהדיא משבת וערכין שהלכו פא"נ ברה"ר במגולה כנ"ל, מה צריך עוד לראיות עם עיון שאין בפא"נ משום "ערוה", ומה עוד צריך להאריך בחידושו ? הלא לדין פ"ר יש לו לש"ג ראיות מפורשות משבת ומערכין כדכתב "ומשמע להדיא" וכו' "דע"כ" וכו', – ולדין ק"ש ג"כ מפורש בכל הראשונים דדבר שדרכו להיות מגולה מותר בק"ש כנגדו לכתחלה, וא"כ פשיטא הוא שמותר, שאין בפא"נ שום חשש של "ערוה", וגם בשיער ממש מותר כהאי גוונא !

וביותר (אפי' אם לא היה הדין שדבר שדרכו לגלות מותר לקרות ק"ש כנגדו) – שאם בדין פ"ר שהוא מדאורייתא, פשיטא ליה לש"ג שפא"נ אינה כשיער ומותר לגמרי אפי' מדת יהודית, ק"ו לדין "ערוה" דרבנן ! ומאי האי דקמן ?

ומכל הנ"ל נוצר ומתקבל הרושם שכל אריכות דבריו אלו הן רק על דין

מגן שלטי הגבורים והרמ"א והמגן אברהם

שהתורה אסרה באופן כללי כל מיני דוגמאות של שיער נשים שבעולם, [וברור, שנמצא גם צורות ודוגמאות של שער אשה ממש, שהן פחותות וגרועות ביפין מפא"נ זו], ופשוט הוא – ששום אשה לא תלבש פא"נ שאינה דומה כלל לשער ושאינן בנמצא שערות בדוגמא זו, ותלך באופן משונה מכל הנשים שבעולם.

פרק ט

ישוב וביאור דברי

בעל שלטי הגבורים

בענין שער באשה ערוה

הנה לפי דברינו בפרק ו', שהש"ג קאי רק אחצר, וברה"ר פשיטא ליה שפא"נ אסורה במגולה, והלכו שם רק במכוסה וכדחזינן במתניתין דשבת כנ"ל בפ"ו וכמבואר שם ב"שנות אליהו" מיושב הכל בטוב טעם ודעת, – דהש"ג דן על שני עניינים, פ"ר וק"ש, [דק"ש בבית ובחצר הוא, כמו שכתב היד אפרים סי' ע"ה ע"ש ועיין לקמן פרק י"א יבואר בע"ה שהוא דן גם על ענין שלישי] שנוסף לנדון אם מותר לצאת בפא"נ בחצר (לדעת הסוכרין ששער אסור בחצר כנ"ל), עמדה לפניו עוד שאלה למעשה אם מותר לקרות ק"ש כנגדה (וגם שלא תהא מכשילה את בעלה באמירת דברים שבקדושה כנגד ערוה כמו שכתב החפץ חיים בגדר עולם פ"ב וז"ל: "דע עוד דמלבד איסור פרוע ראש יש עוד ענין אחר שמחמת זה צריכה להיות שעה מכוסה אפילו בביתה וכו' דאל"ה אסור אפילו לבעלה לומר שום דבר קדושה נגדה וכו'". וז"ל שם בפרק ו': "... ואפילו אם הולכת פרועת ראש רק בביתה לבד ולא בשוק עכ"פ היא מקלקלת בזה לכל דבר קדושה שהוא אומר בעודו בחייו דהיינו כפי הרגל כל איש ואיש בביתו להתפלל ולברך המוציא וברכת המזון וכל הברכות ולקרות בתורה וקשה מאוד ליהזר כשאשתו הולכת בביתה פרועת ראש שלא לומר שום דברי קדושה נגדה וכו'". ומברר הש"ג למעשה אם מותר לקרות ק"ש כנגד

ובשו"ת חת"ס או"ח סי' ל"ו "שיבחה בצניעות שהרי אותן שערות 'המייפות אותה' אם היו מגולין, מ"מ מתכסין הן מבעד לצמתך". וביעב"ץ (ח"א סי' ט' ובחידושו לנזיר כח:): "לפי שהשער נוי הוא לאשה כדבר הכתוב בשיר השירים". ובבעל הטורים בפ' יפ"ת (דברים כא,יא) "וגלחה את ראשה – לפי שהטיבה ראשה לפתותך". וע"ע באבן עזרא (כמדבר ה לא) ואשה שלא תתקן שער ראשה וכו']. וברור לכל שהשער הוא המייפה אותה ולא הבשר שנראה עם השיער, וא"כ הפא"נ מייפה אותה בדיוק כמו השער, – וכידוע! וכנ"ל בסוגיא דנזיר, שאין הבעל יכול לטעון "אי אפשי באשה מגולחת" ואני רוצה בשער טבעי "הדבוק לבשרה ממש ונראה גם בשרה עם השיער" [אע"פ שאפי' בכחילת עינים ובגד רקמה יכול להפר], משום שעונים לו "אפשר בפא"נ", – דהיינו שהפא"נ מייפה אותה כמו השיער, וכדכתב ב"תורת שבת" סי' ש"ג (על הסוגיא הנ"ל) וז"ל: "... וש"מ דנראית ממש כהולכת בשיער עצמן, דאל"כ עוד יכול לומר א"א באשה מגולחת שעין בעין נראה דמגולחת היא, אלא ש"מ דנראית ממש כשיער עצמן...". ע"ש. ולפי כל זה יוצא, שלגבי איסור פ"ר, פא"נ ושערותיה שוין הן.

ואפילו אם פא"נ של אשה מסוימת אינה דומה ממש לשערותיה הטבעיות דהיינו, שיש הבדל מהותי בין שערותיה ממש לפא"נ שלה, – מ"מ, האיסור דפ"ר שאסרה התורה, אינה לכל אשה ואשה בדוגמת שערותיה שלה דוקא, אלא התורה אסרה שער של כל הנשים שבעולם, שיש בהן כל מיני דוגמאות וצורות של שער וכשם שפרצופיהן אינן וכו' כך שערותיהן וכו', – וא"כ אפי' אם הפא"נ של אשה מסוימת אינה ממש כשערותיה עצמה, מ"מ דוגמא זו של פא"נ שלה גם אסור, דנכלל בהאיסור

כתיבא" (רש"י כתובות ע"ב.) – "הוא מנהג הצניעות שנהגו בנות ישראל" (רמב"ם אישות כד יב, טושר"ע אבה"ע קטו ד) גם – כוונתו בזה להסביר ולהטעים מה שהביא ראייה מהמשנה דשבת ש"משמע להדיא שמותרות בנו"י להתקשט בהן", דהיינו שאם אנו רואין במשנה שהיו מתקשטות בפא"נ בחצר, ממילא שמעינן מזה דרק על שער קבלו ולא על פא"נ, וזה גם כוונתו במה שסיים "וגם לא משום פרועת ראש", שהלא מדאורייתא פ"ר בחצר מותר, ומדת יהודית על שער קבלו לאסור, ועל פא"נ לא, דלכאורה צריך להבין שאם ברה"ר לענין פ"ר דדת משה פא"נ היינו הך כשער כנ"ל, למה לא קבלו לאסור עליהן בחצר גם פא"נ, וכתבנו לעיל פ"ו אות ג' דהיינו משום שהשאיירו קישוט זה שלא יתגנו וכו' עיין לעיל באריכות, ולכן הקדים כאן הש"ג ענין "ערוה", – להסביר ולהטעים, שמכיון שיש כבר חילוק בין שער לפא"נ בדין "ערוה" לק"ש, [דהיינו שיש כבר באיזה ענין הבדל ביניהן] ולכן גם בנות ישראל קיבלו קבלתן רק בדבר שיש בו גם גדר "ערוה" דהיינו שער – ולא בדבר שאין בו גדר "ערוה" דהיינו פא"נ, כדי להשאיר קישוט זה שלא יתגנו וכו'.

ולפי כל זה יוצא חילוק בין דין "פרוע ראש" לדין "ערוה", דבפ"ר ס"ל לש"ג שפא"נ אסורה כשערותיה, ורק בחצר יש היתר מיוחד מכיון שלא קבלו על עצמן שם איסור (ואפי' שם הוא צריך ראיות להתיר), ולעומת זאת דין ערוה אינו שייך בפא"נ. ויסוד החילוק בין שני דינים אלו הוא פשוט: – דלגבי דין פרוע ראש שיסודו הוא "פריצות", הנדון הוא לא על השער מצד עצמו ובפני עצמו, אלא על זה שהשער מייפה אותה, שזה כל תפקיד השער לייפות את תואר האדם וכהסברת "החינוך" במצוות גילוח דנזיר (מצוה שעד) דהעדר השער "יפסיד תואר בני אדם" ע"ש. [וכמש"כ בשו"ת חת"ס (או"ח סי' ל"ו) לגבי דין פ"ר – "שיבחה בצניעות

פא"נ], שהרי ברה"ר הפא"נ מכוסה היא כנ"ל והוי כמו שיער בבית ובחצר לשיטת התוס' והראשונים שסוברין שבחצר הלכו בפריעת הראש (כדלעיל פרק א') ומ"מ אסור לבעל לקרות ק"ש כנגד שער אשתו כמבואר במ"ב סי' ע"ה סק"י וז"ל: "ואפילו אם אין דרכה לכסותו רק בשוק ולא בבית ובחצר מ"מ בכלל ערוה היא לכו"ע אפילו בבית ואסור שם לקרות נגדה אם נתגלה קצת מהן". וכן הוא שם בביאור הלכה וז"ל: "ואפילו בביתה ובחדרה אסור לכו"ע לקרות כנגדה הואיל דדרכן לכסות בשוק אית ביה משום הרהורא והוי ערוה, כן פשוט למעיין וכ"כ הי"ד אפרים", – ועל זה קאי הש"ג ומבאר שאעפ"כ [שהפא"נ ברה"ר מכוסה היא] מותר בק"ש כנגד פא"נ משום "דשער באשה ערוה דקאמר, לא הוי אלא בשער הדבוק לבשרה ממש ונראה גם בשרה עם השיער, אבל שיער המכסה שיערה אין כאן משום שער באשה ערוה", – משום שרק שער ממש שהוא "גוף" אסור בק"ש, ולא מה שאינו "גוף". ואתי שפיר טובא מה שצריך היתר לדין "ערוה" לק"ש.

והנה לענין איסור "פרועת הראש" ברה"ר ס"ל לש"ג שפא"נ אסורה מדאורייתא כשער ממש (כנ"ל פ"ו אות ד' ד"ה ובסיכום) משום דאה"נ דלטעמא ד"פריצות" היינו הך כנ"ל, ולכן אינו כותב תורף דבריו לחלק בין שער לפא"נ לענין פ"ר, ומה שבחצר יש חילוק בין שיער (שאסור) לפא"נ (שמותר) זה לא משום שלענין "דת משה ויהודית" יש הבדל ביניהן, אלא משום שבשער נהגו ובפא"נ לא נהגו (כנ"ל באריכות פ"ו אותיות ג' ד'). ורק לענין ערוה הוא מאריך שרק "גוף" אסור ולא פא"נ שאינה "גוף" כנ"ל.

והא דהקדים "ערוה" ל"פ"ר" – חוץ ממה שלדברינו, ענין "ערוה" לק"ש שהיא איסור דרכן הוא יותר חמור מענין דת יהודית שהיא רק מנהג "שנהגו בנו"י ואע"ג דלא

ומה שהביא ראייה מדברי רש"י שם אולי כוונתו, דהנה לעיל פרק ז' הקשינו על מה שפירש"י "שוק באשת איש ערוה, להסתכל וכן באשתו לק"ש", – דמה מכריח לרש"י לפרש שרב חסדא משמיע לנו גם איסור הסתכלות בשוק, והלא זה ידעינן כבר מ"אצבע קטנה" וכו', ע"ש, – ולפי מה שכתב בחידושי הגר"א מתורצת קושיא זו להפליא, וז"ל במס' ברכות דף כ"ד ע"א: "שוק באשה ערוה. פי' אפילו פחות מטפח ומה שכתב בפירש"י בד"ה ערוה להסתכל כו' [משמע שקאי על שוק] טעות נפל ברש"י וצ"ל שער במקום שנדפס שוק, והכי פירושו [דקאמר קול באשה ערוה כו'] ובתר הכי אמר שער באשה ערוה, והוה אמינא דערוה דשער הוא כמו קול דאמר קודם לזה (עיין רא"ש מה שכתב על קול כו' ועיין ביאורו סי' ע"ה ס"ק ח') לכך פירש רש"י דערוה דשער הוא כמו טפח באשה ערוה להסתכל [וכן באשתו ולק"ש]. עכ"ל.

ולפי דברי הגר"א שהגירסא ברש"י היא "שער באשה ערוה להסתכל וכן באשתו ולק"ש", מתורצת להפליא הקושיא הנ"ל, שדין הסתכלות בשער לא ידעינן מ"אצבע קטנה", והחידוש של רב ששת [שהוא מרא דשמעת' דשער ודאצבע קטנה] הוא באמת דגם בשער אסור להסתכל אע"פ שאינו "גוף" כמו אצבע קטנה (וכדלעיל פרק ז' בדברי הרמב"ם), ורש"י מפרש דערוה דשער הוא גם לדין ק"ש ולא רק להסתכל, – כדכתב בחידושי הגר"א שדעת רש"י היא כדעת הרא"ש, ולפי כל זה, (והש"ג ג"כ היה לו גירסא זו ברש"י כהגר"א, ועיין בקטע הסמוך, וממילא לפי"ז) ראיית הש"ג מדברי רש"י היא כראייתו מדברי הרא"ש כנ"ל ואתי שפיר טובא.

ולפי זה, הסדר בפירוש רש"י אינו כסדר הגמרא, שבגמרא הסדר הוא: טפח, שוק, קול, שער, ובפירוש רש"י הסדר הוא (לפי גירסא זו): טפח, שער, שוק, קול, [וצ"ל שאולי המדפיסים שהדפיסו לפי

שהרי אותן שערות 'המייפות אותה' אם היו מגולין, מ"מ מתכסין הם מבעד לצמתך", וכ"כ הח"ח בגדר עולם (פרק ד') שהיצר מסיתה ללכת פרועת ראש "לייפות את עצמה לפני בני אדם" וכו', ומבואר כ"ז ברש"י בכתובות (עב. ד"ה אזהרה) שיסוד איסור פרוע ראש נלמד מהא דנענשה הסוטה על שגילתה ראשה "להתנאות על בועלה".] וממילא לגבי זה שוה פאה נכרית לשערותיה ושתייהן מייפות אותה בשוה ! והוי אותה פריצות, וכמוכן לכל מהמציאות היום יומית, – משא"כ לגבי דין ערוה, אין הנדון מה שהשער מייפה את פניה, שהרי מותר לקרות ק"ש כנגד פניה וידיה המגולין, דהן דברים שדרכן להיות מגולין, אלא הנדון הוא על עצם השער (שלא יקרא כנגדו ק"ש), ולגבי דין זה ודאי שפא"נ אינה עצמיות ה"גוף" ולא חל עליה שם ערוה כנ"ל. [ובזה נתיישבו הערות א' ב' ג' ד' ז' ח'].

וראייתו מערכין ומברכות ומדברי הרא"ש וכו', אולי אפשר לפרש כוונתו כדלהלן:

דהנה בברכות מפורש בגמ' ארבעה דברים, – טפח, שוק, קול, שער, – והרא"ש אוסר בטפח ושוק ושער גם לק"ש, ובקול הוא מתיר לק"ש, – וס"ל לש"ג דהביאור בדבריו הוא משום דבדין ערוה לק"ש בעינן דוקא "גוף" (ושער נכלל בכלל "גוף" דיש בו ממשות) אבל קול דאין בו ממשות אינו "גוף", – וא"כ רואין בסברת הרא"ש שדבר שאינו עצמיות הגוף ממש, מקילין בו לדין ק"ש, ובערכין אנו רואין שפא"נ אינה כשער ממש, שבשער אינו מועיל אמירת תנו שערי לבתי (שלא יחול על השער איסור הנאה דמת) ובפא"נ כן מועיל אמירת תנו וכו', ולפי"ז, כמו שאנו רואין בברכות שבדבר שאינו עצמיות הגוף כגון קול ס"ל להרא"ש שמותר בק"ש, א"כ גם פא"נ שרואין בערכין שאינה עצמיות הגוף מותרת ג"כ בק"ש.

אלא פשיטא שהולכות בשערות מגולות", ותירוצו זה הוא רק לענין פ"ר, דאם יש ראייה משם שהלכו בחצר בפא"נ מגולה, אין מזה שום ראייה שמותר בק"ש כנגדה (דהוי כמו לתוס' והראשונים, שהלכו בשער מגולה בחצר ואסור בק"ש), ואח"כ מסיים "ולכשתעיין בספ"ק דערכין ופרק מי שמתו וכו' תמצא דאין איסור בשער אשה משום ערוה וכו'", שיש ראייה משם גם לדין ק"ש וכו"ל.

ומכל זה נוסף עוד נדבך והוכחה שהש"ג קאי רק אחצר, וברה"ר הפא"נ מכוסה היא, שלפ"ז יש הוה אמינא שאסורה בק"ש דהוי מקום מכוסה – ולכן הוא מאריך כל כך בדין שער באשה ערוה, – אבל אי קאי הש"ג ארה"ר פשוט מאוד שפא"נ מותרת בק"ש, דגם שער אם מגולה הוא (כבתולות, ושער חוץ לצמתן) מותר לכתחלה בק"ש, והש"ג אינו מתיר מטעם שדרכה להיות מגולה, אלא מאריך ומסביר שכל ההיתר הוא משום שפא"נ אינה כשיער, – ורק שער הדבוק לבשרה יש בה משום שער באשה ערוה, אבל פא"נ שאינו דבוק לבשרה אין בה משום שער באשה ערוה ולכן מותרת בק"ש.

ובכלל (אי קאי הש"ג ארה"ר) לא מוכן כל האריכות שלו בנדון "שער באשה ערוה", שאם בדין פ"ר שהוא מדאורייתא, פשיטא ליה לש"ג שפא"נ אינה כשיער ומותר לגמרי אפי' מדת יהודית, ק"ו [מאותו טעם עצמון לדין "ערוה" דרבנן, כמבואר לעיל באריכות.

ובזה מבוארין ומיושבין בסיעתא דשמיא כל דברי הגאון מו"ר יהושע בעז בעל שלטי הגבורים והעין משפט, וסרו כל הקושיות, ותמו כל התמיהות, ואין שום מחלוקיות – וכל הפוסקים, שפה אחת מדברים, לעבוד את ה' אלקים, לטוב לנו כל הימים. אמן כן יהי רצון.

הגירסא "שוק" סידרו הסדר ברש"י לפי סדר הגמרא, אבל לפי גירסת התוס' רי"ד שהבאנו לעיל בפרק ז', – וכן מצאנו ב"ספר הפשוטים" לבעל שלטי הגבורים והעין משפט, (בכתב יד הנמצא תחת ידינו) מופיע ג"כ הגירסא בגמרא זו לפי סדר זה טפח, שער, שוק, קול, וכן הוא בכ"י מינכן – ואתי שפיר טובא, שלש"ג ג"כ היה הגירסא ברש"י "שער" במקום הנדפס אצלנו "שוק", וכדכתב הגר"א).

ולפי הנ"ל ראיית הש"ג מערכין ומברכות הם ראייה אחת, שמערכין הראיה היא שפא"נ אינה "גוף" ממש, ומברכות הראיה היא שבדין ק"ש אנו מקילין שדכר שאינו "גוף" ממש כגון קול מותר בק"ש (אע"פ שאסור לשמוע קול הערוה) וה"ה בפא"נ שאע"פ שאסורה ברה"ר מדין פ"ר – מותרת היא לדין ערוה דק"ש, מכיון שאינה עצמיות ה"גוף". [ובזה נתיישבו הערות ה' ו'].

[ויצויין], שמה שהשלטי גבורים מאריך בראיות להתיר פא"נ לדין "ערוה" לק"ש, פשוט לו לישועות יעקב בסי' ע"ה מסברא, (ה"שער הציון" שם ס"ק כ"א מציין לעיין בו, ע"ש שינוי הלשון ב"שער הציון" בין מה שציין "באר שבע" בסתם לבין מה שציין לישועות יעקב שכתב "ועיין בישועות יעקב", אולי כוון לזה שלבאר שבע אסור גם בק"ש (עיין עטרת זקנים ופרי מגדים ומשנה ברורה שם) ולישועות יעקב מותר), שאע"פ שהישועות יעקב סובר שם שפאה נכרית ברשות הרבים אסורה מדאורייתא, מ"מ בק"ש מתיר לגמרי מסברא דאינו "גוף" ע"ש. ולפ"ז אפי' לראשונים שס"ל שגם קול אסור בק"ש, וא"כ אין ראייה מקול, מכל מקום אפשר דפאה נכרית מותרת לדידהו מסברא פשוטה כנ"ל בישועות יעקב].

ושיעור דבריו על מס' ערכין הם כך: – דבתחילה הקשה מערכין "דכגופה היא" וכו' – (ועיין מנחת חנוך מצוה רס"ג סוף ס"ק י"א) והקושיא היא גם על דין פ"ר בחצר (דאם כגופה היא צריכה להיות פא"נ אסורה גם בחצר כשער, כמבואר באריכות בפרק ו' אות ג'). וגם על דין ערוה לק"ש (דאם כגופה היא תהא אסורה גם בק"ש). – ומתוך הש"ג מ"מ לא נאסר בשביל כך לצאת בה וכו' דע"כ היו מתקשטות וכו' –

מה שמסיים "דאין שער באשה ערוה וכו'" דמה ענין שער באשה ערוה לענין לגלות פא"נ ברה"ר?.

2. גם תמוה מאוד שהיה צריך להביא בסיום דבריו שאין בפא"נ "משום פרוע ראש" דמסכת כתובות שמחמת זה הוא כל ההוה אמינא, לאסור פא"נ ברה"ר מדין פ"ר ד"ופרע את ראש האשה", והוא לא מזכיר זאת כלל, וזה פלא גדול שדוקא ענין ערוה שאין לו שום שייכות לענין פ"ר הוא כן מביא, וענין פ"ר שזהו עיקר הנדון כאן הוא משמיט לגמרי אע"פ שהש"ג כן מזכירו בהדיא בדבריו. וצע"ג.

3. הד"מ נקט בלשונו ומותר לאשה נשואה "לגלות" פאה נכרית שלה וכו', ומלשון זה משמע שמן הסתם הפא"נ מכוסה וע"ז נופל הלשון מותר "לגלות", נוכמו שכתב הכ"מ (פ"ג מק"ש הט"ז מובא לעיל פ"ז אות ה' ע"ש) ד"מגולה" שכתב הרמב"ם "היינו דוקא ממקום מכוסה שבה ולישנא דמגולה דייק הכי", וכ"כ בב"י (או"ח סי' ע"ה מובא להלן) "דלא שייך לומר מגולה אלא במקום שדרכו להתכסות". - ועי' ב"ק ג. דכל הלימוד של שן המזיק הוא מהכתוב כאשר יבער הגלל, ופרש"י: "הגלל היינו שן שפעמים מגולה ופעמים מכוסה". וע"ע ברש"י שם עמוד ב' ד"ה איגליין]. וא"כ קשה מאד דהא הש"ג שולל מכל וכל שיש צד לומר שהפא"נ מכוסה, וכל ראייתו נשענת על סברא זו שאין לומר שהפא"נ מכוסה, כנ"ל. וא"כ הד"מ הוא ממש היפך סברת הש"ג?

4. עוד יש להעיר שהמלה "רה"ר אינה מופיעה גם כאן בדברי הד"מ (וכמו שצינינו לעיל פ"ה הערה ד' גם על דברי הש"ג ע"ש).

5. עוד תמוה שהד"מ לא מזכיר כלל ענין "יציאה", והרי הוא מעתיק את דברי הש"ג שבדבריו כן מופיע לשון זה ["היוצאות", "לצאת"] ודוקא דבר זה שהוא ביסוד ושורש הדברים, הד"מ משמיטו.

פרקי

דברי הדרכי משה והרמ"א וההערות שעליהם

(א) הטור בהל' שבת (או"ח סי' ש"ג) כתב: "ויוצאה בחצר בכבול ובפיאה נכרית, פירוש קליעת שער שקולעת בתוך שערה, אבל כל שאר הדברים שאסורה לצאת ברה"ר אסורה לצאת בהן גם בחצר", ע"כ. - היינו, שרק כבול ופאה נכרית שאסורין לצאת בהן בשבת ברה"ר מותרין בחצר, אבל כל שאר הדברים שאסורה לצאת ברה"ר אסורה לצאת בהן גם בחצר.

וכתב ע"ז הד"מ שם (אות ו') וז"ל: "מצאתי כתוב בהגהות אלפסי החדשים [=שלטי הגבורים] ומותר לאשה נשואה לגלות פאה נכרית שלה לא שנא אם היא עשויה משערותיה או משער חברתה דאין שער באשה ערוה אלא דוקא שערותיה המדובקים בכשרה אבל לא בתלושין עשויות לכסות שערותיה האחרות אע"ג דעבדה לקישוט שתהא נראית בעלת שיער", ע"כ.

ודבריו צריכים ביאור (אי קאי ארה"ר):

1. דהנה הש"ג מביא בדבריו לגבי פא"נ שני עניינים: - א) שאין בה דין "שער באשה ערוה" דמסכת ברכות, - ב) "וגם לא משום פרוע ראש" דמסכת כתובות. וכבר צייננו לעיל (פרק ה' הערה א') דלענין מה שמתחיל בדבריו "היתר לנשים היוצאות בפא"נ וכו', לכאורה שייך להביא רק את הענין של פ"ר דמסכת כתובות, ולא שער באשה ערוה דמסכת ברכות, וכיארנו שם שלכאורה צ"ל שמה שמזכיר ענין שער באשה ערוה על כרחך אין כוונתו לענין היתר לבישת הפא"נ, אלא לענין היתר לקרות ק"ש כנגד פא"נ, כמבואר הכל לעיל ע"ש, - וא"כ כאן בסי' ש"ג שהד"מ מבאר את הדין ש"מותר לגלות פא"נ וכו', ולא איירי בדין היתר לקרות ק"ש כנגד פא"נ, לא מובן כלל

טפח מגופה לא יקרא כנגדה, עכ"ל. והשמיט קול ושער משום דמשמע ליה דלשמוע ולהסתכל קאמר ולא לענין ק"ש וכמו שכתב הרא"ש בקול, ודקדק לומר אם היה "מגולה" טפח מגופה לרמוז למה שנתבאר בסמוך דידיה ופניה וכל מקום שאין דרך לכסותו שרי "דהא לא שייך לומר מגולה אלא במקום שדרכו להתכסות" ולענין הלכה נראה דנקטינן כדברי הרמב"ם ומיהו טוב ליזהר לכתחילה ממראית שער ומשמיעת קול זמר אשה בשעת ק"ש, עכ"ל.

וכתב ע"ז הדרכי משה (שם אות ב'): "וליי נראה דאף בלא זוזירות יש לחוש משום איסורא מאחר דרבים אוסרים, ועיין לקמן סימן ש"ג כתבתי דשערות תלושות שלובשים נשים שתהיה נראה בעלת שער אינן ערוה, וע"ש".

ויש לדקדק בדבריו:

8. מזה צריך לכל זה (אי קאי ארה"ר), דהלא מפורש בטור וראשונים שדבר שדרכו להיות מגולה מותר, - וא"כ, אם נלמד דכוונתו במה שכתב "דשערות תלושות שלובשים נשים וכו'", שהן הולכות בהן במגולה ברה"ר, אם כן, פשיטא הוא שאין בהן ערוה לק"ש, ואפי' בשער ממש מותר באופן זה (אם דרכו להיות מגולה) ולמה תלה ההיתר משום שהן "שערות תלושות" (כמו שכתב בסימן ש"ג, שציין פה לעיין שם - וז"ל שם: "דאין שער באשה ערוה אלא דוקא שערותיה המדובקים בכשרה אבל לא בתלושין עשויות לכסות שערותיה האחרות וכו', ע"ש) - והרי דבר פשוט הוא בכל דבר שנידון בפוסקים אי הוי "ערוה" או לא, הדבר ברור - שהנידון הוא דבר שדרכו להיות מכוסה, דבדבר שדרכו להיות מגולה אין מה לדון בו דפשיטא שמותר כנ"ל. ואם נלמד שהן הולכות בהן במכוסה ברה"ר [וכדכתב כאן בשו"ע סוף סעי' ב' ע"ש], א"כ - דבריו הם ההיפך הגמור

6. גם צ"כ, דהנה הטור כאן מביא ההלכה הנזכרת במשנה בשבת שרק בחצר מותר לצאת בפא"נ בשבת, והנה לפי דברי הד"מ הנ"ל יוצא שגם לרה"ר יהיה מותר בשבת לצאת בפא"נ דהרי אין חשש שתשלוף, (כמבואר לעיל פ"ד באריכות)?

7. עוד צריך להבין, (וכן העיר בשאלת יעבץ חלק ב' תשובה ז', עי"ש) מה שייכות דברי הד"מ כאן לטור בסי' ש"ג בהלכות שבת, והלא מקומו באה"ע סי' כ"א (או קט"ו) דשם נכתב דין פרוע ראש, ואילו שם אין הד"מ מזכיר דין זה כלל?

(ב) הרא"ש (ברכות סי' ל"ז דף כד.): "א"ר יצחק טפח באשה ערוה... ודבר שרגיל להיות מכוסה באשה... אמר שמואל קול באשה ערוה שנאמר כי קולך ערב פירוש לשמוע ולא לענין ק"ש. אמר רב ששת שער באשה ערוה **בנשים שדרכן לכסות שערן** אבל בתולות שדרכן לילך פרועות מותר לקרות כנגדן. עכ"ל.

תוס' הרא"ש (ברכות דף כד.): - טפח באשה ערוה פ"י מה שרגיל להיות מכוסה באשה אי הוי טפח ממנו מגולה הוי ערוה.

שער באשה ערוה. **בנשים נשואות שדרכן לכסות שערן** אבל בתולות שדרכן לילך פרועות ראש מותר לקרות ק"ש כנגדן.

טור אור"ח [סימן עה]: - ... ושער של אשה שדרכה לכסותן אסור לקרות כנגדן, אבל בתולות שדרכן לילך פרועות הראש מותר, עכ"ל.

וז"ל הב"י שם: ... והרא"ש כתב ג"כ אהא דטפח באשה ערוה דוקא בדבר שרגיל להיות מכוסה באשה וכו'. ומ"ש רבינו אבל בתולות שדרכן לילך פרועות הראש מותר כ"כ הרא"ש והמרדכי והגהות מיימון וכו'. וז"ל הרמב"ם בפ"ג מהלכות ק"ש כל גוף האשה ערוה לפיכך לא יסתכל בגוף האשה כשהוא קורא ואפילו אשתו ואם היה מגולה

מגן שלטי הגבורים והרמ"א והמגן אברהם

הגבורים] והיכן נמצא דין זה כתוב בש"ג שאפילו אם הפאה מכוסה מותר לקרות ק"ש כנגדה, דלכאורה כל המעיין בש"ג רואה שאין בנמצא דבר כזה, שהרי הוא כותב "ואין לומר שהיו משימות צעיף או מידי וכו'", א"כ לא היה כלל דבר כזה שהפאה מכוסה!

12. ועוד קשה, אם נלמד כמו שנראה מקופיא שרק אשה זו (או מדינה זו) דרכה לכסות אבל מן הדין מותר, כנ"ל, - א"כ אין זה דומיא למש"כ המחבר בתחלת הסעיף "שער של אשה שדרכה לכסות" דשם הכוונה שאשה נשואה חייבת מן הדין, ואין הכוונה שרק אשה זו (או מדינה זו) דרכה לכסות, אלא הכוונה על כל נשות ישראל הנשואות וכמש"כ ברא"ש ובתוס' הרא"ש בברכות כד. (מובאים לעיל בתחילת אות ב') שמשם העתיקו הטור והמחבר את דבריהם אלו ע"ש. ובדבריהם רואים שהמילים "דרכה לכסות" הם פירוש וכינוי למה שהיא "נשואה" ולכן "דרכה לכסות" מן הדין. (וכמו שמסיימים לאפוקי בתולות שדרכן לגלות מן הדין) והרי יש לנו כלל גדול בש"ס דאמרינן "דומיא". (וז"ל התוס' בקידושין מח. ד"ה אילימא: "... שהיה תופס לדוחק מאחר שהלשונות שוים לומר שאינם בסגנון אחד"). [ועי' שו"ת באר שבע סימן סט "... ופירוש זה עיקר בעיני משום דרישא וסיפא שוים בסגנון אחד... כי זה דרכה של תורה בתנאים ואמוראים והגאונים והמפורסמות אין צריכין ראייה"].

ובאמת צריך להבין למה כתב הרמ"א בדיוק באותו סגנון של המחבר "אפילו דרכה לכסות" ולמה לא כתב "אפילו אם היא מכסתה". שבלשון זה לא היינו יכולים כלל לחשוב שהוא דומיא דמש"כ המחבר אלא היה משתמע להדיא שמן הדין מותר, רק ש"אם היא מכסתה", או באיזה

מדברי הש"ג שכתב "ואין לומר שהיו משימות צעיף או מידי על הפאות נכריות וכו'".

9. גם צריך להבין, למה לא הביא כאן את כל דברי שלטי הגבורים (=הגהות אלפסי החדשים), ובסימן ש"ג לא להביאו כלל, - ולמה השאירו לכתבו בסימן ש"ג בהלכות שבת שלכאורה אין שם מקומו כלל, - והלא בשלטי הגבורים מפורש באריכות ענין "שער באשה ערוה" דהיינו דין ק"ש כנ"ל, ולפי"ז כאן הוא מקומו הנכון להביאו לענין ק"ש, שמקור דין ק"ש הוא בסימן זה? ומורגש, שבכוונה הניחו לכתבו בסימן ש"ג, - וצריך להבין מהי הסיבה לזה?

ג) השו"ע (באו"ח סי' ע"ה סעיף ב') כתב: "שער של אשה שדרכה לכסות אסור לקרות כנגדו אבל בתולות שדרכן לילך פרועות הראש מותר. הגה וה"ה השערות של נשים שרגילין לצאת מתוך לצמתן (כ"י בשם הרשב"א). וכ"ש שער נכרית אפי' דרכה לכסות (הגהות אלפסי החדשים)". עכ"ל.

10. הנה מה שכתב הרמ"א "אפי' דרכה לכסות" אם נלמד כמו שנראה מקופיא שבאמת מצד הדין מותר לילך בפא"נ מגולה ברה"ר, רק שאם אשה זו דרכה לכסות (או מדינה זו דרכה לכסות), מותר בק"ש אם יתגלה הפא"נ - א"כ הרי זה ממש היפך כל סברת הש"ג, דהש"ג מיוסד על סברא שהפא"נ נועדה לקישוט וכל תכליתה הוא שתראה בעלת שער ולא יתכן שמכסות הפא"נ וזהו כל ראיותיו מכל המקומות בש"ס שמוזכר בהם שהשתמשו בפא"נ - וכמפורש כל זה בהדיא בדבריו, ולפי מה שכתב הרמ"א שהיה מציאות שכיסו את הפאה נכרית, ממילא נפלו כל דברי הש"ג וראיותיו.

11. גם יש להעיר קצת שהרי דין זה כתב בשם הגהות אלפסי [=שלטי

וז"ל ה"חסד לאברהם" (מהדו"ת אהע"ז סי' פ"ז) ... ממילא דגילוי שער נכרית אסור מן התורה וכבר בארנו בשו"ת חסד לאברהם סימן פ"ה חיו"ד בארוכה דלחומרא לכו"ע דרשינן טעמא דקרא, ואף שהיקל הרמ"א ז"ל באו"ח סימן ע"ה לענין ק"ש בגילוי פא"ג, נראה ברור דלא היקל רק לענין ק"ש דאין בזה רק איסור דרבנן וגם יש לצרף בזה שיטת הרמב"ם ז"ל שהשמיט בפ"ג מה' ק"ש דין זה שאסור לקרות כנגד שער האשה וכתב בכסף משנה שם דס"ל דלא אמרינן שער באשה ערוה רק לאסור הסתכלות בשערה ... אבל חלילה להתיר לצאת לשוק בפא"ג תדע מדלא הביא הרמ"א ז"ל בהגהותיו דברי הש"ג באה"ע סימן כ"א ששם עיקר דין פריעת הראש באשה אלא על כרחך דכאשר דברנו כן הוא שלא רצה לסמוך להקל בזה לפרוץ גדרן של ישראל דעל כל פנים לא עדיף מדת יהודית שיוצאת בלי כתובה אף ביוצאת בקלתה כמבואר בכתובות שם ועיין בשו"ת באר שבע שם שהאריך בזה. - ע"כ כל מה שיש בידו למחות יעשה ולגדור פרצות ישראל ולמנוע בנות ישראל הכשירות מלצאת בפאה נכרית השומע ישמע והחדל יחדל ואנחנו נקיים. והעובר חטאו ישא. וכל השומעים לדברינו יתברכו מאלקים אמן, עכ"ל.

וז"ל היעב"ץ (ח"ב ז'): "... ובד"מ שהביאו וכו', אף גם זאת במקום שהיה ראוי לו להביאו, לא הביאו - ובשו"ע לא קבעו להלכה כלל לא באו"ח ולא באהע"ז שהוא מקומו" וכו' ע"ש. וכן כתב במור וקציעה סי' ע"ה וז"ל: "... ואפשר לומר שגם דעת הג"ה בשו"ע כך היא, שלא התירה אלא לבעלה וכו' [לקרות ק"ש כנגדה ולא לענין פ"ר ע"ש] תדע, דהא לא מייתי לה באהע"ז לא בסי' כ"א ולא בסי' קט"ו", ע"ש. - וכן כתב בשו"ת "חקל יצחק" בסוף סימן פ"א - וז"ל "יש סדר למשנה" (שבת פ"ו מ"ה): ... והרי הרמ"א אע"ג שבדרכי משה העתיק דברי הש"ג מ"מ בהג"ה בשו"ע לא העלה ולא הביאו זה לדינא וכו', ע"ש.

ועיין בספר "גדר עולם" למורנו ה"חפץ חיים" שחיבר על הפירצה שהלכו אז בגילוי הראש גם ברה"ר - ע"ש שבפרק א' כשמאריך באיסור גילוי השיער ברה"ר אינו מביא את העצה שילכו בפא"ג, ולא יכשלו באיסור דאורייתא של גילוי הראש. ורק בפרקים ב' ד' ו' כשמדבר שם בענין ק"ש ואמירת דבר שבקדושה כנגד השיער שם מביא ג' פעמים את העצה שילכו בפא"ג ולא יכשלו באיסור אמירת דבר

לשון אחר כיו"ב. - אבל בלשון שכתב "אפילו דרכה לכסות" הרי פשוט לומר שזה דומיא דתחלת הסעיף כדאמרינן בכל מקום כנ"ל.

ואם באמת נלמד שמש"כ "אפילו דרכה לכסות" הוא כן דומיא דרישא, וכוונתו היות וקאי על דברי המחבר שכתב "שער של אשה שדרכה לכסות" היינו אשה "נשואה" ש"דרכה לכסות" מן הדין, "אסור לקרות כנגדו אבל בתולות שדרכן לילך פרועות הראש מותר" עד כאן דברי המחבר. ועל זה מוסיף הרמ"א ונקט באותו סגנון של המחבר שפאה נכרית - לא רק בתולה הלובשת אותה מותר לקרוא ק"ש כנגדה, אלא "אפילו דרכה לכסות" היינו אפילו "נשואה" ש"דרכה לכסות" מן הדין, מותר לקרוא ק"ש כנגדה אם נתגלתה - ובקיצור, מה שכתב הרמ"א "אפילו דרכה לכסות", היינו "אפילו נשואה", ודין זה הוא ראה מפורש בש"ג שכתב כמה פעמים דמיירי בנשואה - ולא נקט כאן בלשון הש"ג "נשואה" ושינה לכתוב "דרכה לכסות" כדי לכתוב בלשון המחבר שיהא דומיא בסגנון אחד. - ולפי זה הרי כתוב כאן איסור ולא היתר. ועי' להלן עוד פירושים בזה.

13. עוד צריך להבין, שבד"מ הביא הרמ"א את שני הדינים - גם לדין ערוה לק"ש (בסי' ע"ה) וגם לדין שמותר לגלות (בסי' ש"ג), ואילו בשו"ע מביא הרמ"א רק את דין ק"ש שהוא יותר קל (מדרבנן, ולרמב"ם מותר אף שער ממש בק"ש), ודין פרוע ראש החמור (מדאורייתא) לא מביא הרמ"א בשו"ע בשום מקום, לא באו"ח (סי' ש"ג) [כמו שמביאו בד"מ], ולא באה"ע (סי' כ"א או קט"ו) [ששם עיקר מקומו]. וזהו פלא גדול!

ויש מהאחרונים שמסיקין מזה שבאמת הרמ"א בשו"ע להלכה אינו מתיר פא"ג מגולה ברה"ר מאיסור פ"ר, ורק לדין ק"ש מתיר הרמ"א.

כיום בפאות של זמננו לא היה אף פוסק אחד מתיר, שאלו לכל ילדה ברחוב ותאמר לכם אם פא"ג מותרת או אסורה). וע"ש מה שכתבנו בדברי המגן גבורים.

פרק יא ישׁוב וביאור דברי הדרכי משה והרמ"א

(א) **הנה**, לפי כל מה שנתבאר בפרקים הקודמים בדברי הש"ג - שפא"ג

ברה"ר אסורה מדאורייתא כשיער ממש, ושגם בחצר היה צריך להיות דין פא"ג כשיער ממש, וזהו כל הנדון של הש"ג כנ"ל באריכות - מובנים ומאירים דברי הד"מ והרמ"א באופן חד וחלק, - דהרמ"א למד בפשטות שהש"ג קאי רק אחר, וככל ההכרחים שמבוארים לעיל, והרמ"א ידע שהתוס' וסיעת' והטור ס"ל דאין איסור ללכת בפ"ר בחצר, ושהסמ"ג והריא"ז אוסרין, והש"ג (שהרמ"א מביאו תמיד) מביאם להלכה - וממילא לפי"ז פשוט הוא שקאי רק על חצר וכנ"ל דלא כמהר"י קצינעלינבויגן המוכב בבאר שבע שלא היה יכול ללמדו על חצר, משום שסובר דבחצר שער מותר לכתחלה ואפי' דבר שאינו הגון נמי לא הוי וכמבואר לעיל (פ"ו אות ג') משא"כ הרמ"א למד את הש"ג שקאי רק על חצר כנ"ל, אבל ברה"ר הפא"ג מכוסה היא - ולפי"ז יובנו כל דבריו בפשטות כדלהלן.

ונקדים להביא את מה שכתב הרמ"א (בד"מ אבה"ע סי' קט"ו) בדין שיער בחצר.

דהנה, הטור (אבה"ע סי' קט"ו) כתב וז"ל: ואיזו היא דת יהודית יוצאת וראשה פרוע אפילו אין פרוע לגמרי אלא קלתה בראשה כיון שאינה מכוסה בצעיף תצא, כתב הרמב"ם אע"פ שמכוסה במטפחת כיון שאין עליה רדיד ככל הנשים תצא בלא כתובה, ודוקא שיוצאת כן ברשות הרכים או כמבוי המפולש או בחצר שהרכים בוקעים בו,

שבקדושה כנגד הערוה של שיער. - רואים מזה, שאף שהלכו שם בגילוי השער, כלשונו שם "שהולכות בפרהסיא לעיני הכל בשערותיהן המגולות", ועל זה חיבר כל ספרו "גדר עולם", עם כל זה ע"ש היטב בפרק א' כשזועק מרה על פרצה זו שעוברת על איסור דאורייתא, אעפ"כ לא רצה לתת עצה זו לצאת בפאה, ולקחת על שכמו ואחריותו לילך ברחוב אף בפאה של זמניהם, ואף שע"ז יינצלו מלילך בגילוי השיער לגמרי, ורק בפרק ב' ובפרק ד' ובפרק ו' כשמאריך בענין שצריכה לכסות שיערה אף בביתה כדי שלא תכשיל את בעלה באמירת דבר שבקדושה כנגדה, רק לענין זה נתן העצה לילך בפאה נכרית. - והדברים מפליאים.

וגם ה"ישועות יעקב" בסימן ע"ה מתיר בדין ק"ש ואמירת דבר שבקדושה כנגד פאה נכרית, ואוסר לילך ברה"ר בפא"ג מדאורייתא מטעמא ד"פריצות" ע"ש (וע"ע ב"שער הציון" סי' ע"ה אות כ"א וז"ל "באר שבע ועיין בישועות יעקב" וצריך להבין למה שינה בלשונו ולא כתב "באר שבע וישועות יעקב" או "עיין באר שבע וישועות יעקב" שעל מה שמציין "באר שבע" לא כתב לעיין רק על מה שמציין "ישועות יעקב" כתב לעיין, והיינו משום שהבאר שבע אוסר גם לדין פ"ר וגם לדין ערוה, אבל הישועות יעקב אוסר רק לדין פ"ר ברה"ר מדאורייתא ולדין ערוה הוא מתיר. וכוונתו להעיר, דבפנים המשנה ברורה כתב שהמתירים, מתירים גם לענין שער באשה ערוה לק"ש וגם לדין פרועת הראש, ולהחולקים האוסרים, אוסר גם לענין ערוה לק"ש וגם לענין "איסור פריעת ראש", ובשער הציון מציין "ועיין בישועות יעקב" שחלוקים הדינים, לענין ק"ש מותר, ולענין פריעת ראש יש איסור תורה). וכתב החקל יצחק בסימן פ"א [לבאר מה שיש פוסקים שאוסרין פא"ג מ"דת יהודית" ויש פוסקים שאוסרין מדאורייתא] וז"ל: "... דבזמניהם לא היה הפא"ג דומה ממש לשיער של גופה [ולכן אסרו רק מדת יהודית] וה"ישועות יעקב" [שאוסר מדאורייתא] מיירי באם הוא דומה ממש לשיער של גופה, עכ"ל. ולעיל (פ"ו אות ד') הבאנו בשם הג"ה מוהר"ר גדלי' גדל שליט"א שאמר לנו "לדעתי אפי' ווען ס'זואלט אמאהל נישט געווען קיין איין אוסר וואלט היינט נישט געווען קיין איין מתיר, פרעגט יעדן מיידעלע אין גאס וועט זי אייך זאגן צו ס'איז מותר צו אסור." (לדעתי אפי' אילו בעבר לא הי' אף פוסק אחד אוסר,

והב"י שנשאר בתמיהה על דברי הטור, השמיט בשו"ע דברי הסיוס האלו של הטור "אבל במבוי שאינו מפולש וחצר שאין הרבים בוקעים בו לא תצא" - וז"ל בשו"ע (סי' קט"ו סעיף ד'): "איוז היא דת יהודית היא מנהג הצניעות שנהגו בנות ישראל ואלו הם הדברים שאם עשתה אחת מהם עברה על ד"י, יוצאת לשוק או למבוי מפולש או בחצר שהרבים בוקעים בו, וראשה פרוע ואין עליה רדיד ככל הנשים, אע"פ ששערה מכוסה במטפחות או שהיתה טווה בשוק וכו', עכ"ל. ולא כתב סיוס דברי הטור הנ"ל, משום שתמה עליהם כנ"ל, וגם לא כתב בפירושו שבחצר אין כפ"ר משום דבר שאינו הגון, כמו שכתב בב"י הנ"ל, משום שבטור משמע שהיו דבר שאינו הגון במבוי ובחצר אפי' בקלתה כנ"ל.

ומבואר מדברי הדרכי משה הנ"ל תרתי: (א) דלא ס"ל להטור (כסמ"ג וריא"ז) שצריך לכסות השער בחצר מדת יהודית עיין ט"ז סק"ה וח"מ סק"ט וב"ש סק"ט ובסי' כ"א סק"ה (ב) דהטור נקט במכוון לשון שמדויק ממנו, שאע"פ שאינו אסור מדינא כנ"ל, מ"מ "לכתחלה" לא תראה שום אשה שערה כלל, וכדדייק בב"י הנ"ל שמדברי הטור משמע "שהוא דבר שאינו הגון".

ויש לברר גדרי ענין זה של "צניעות דקמחית". - ופשוט הוא שאין דין זה נוגע כלל למס' כתובות ששנויין שם גדרי פ"ר ודת יהודית שיסודם הוא משום "פריצות דגברי" ועיקרם הוא משום "דיש רואין", ואילו דין קמחית נוהג אפי' בחדרי חדרים וכלשון הגמ' ביומא (מז). במעשה דקמחית: "מעולם לא ראו קורות ביתי קלעי שערי". - והנה לעיל (פרק ז') הבאנו מהגמ' והראשונים בברכות שגדר דין "ערוה" (לגבי ק"ש) הוא מקום מהגוף ש"דרכה לכסות", יעוי"ש, ואחר העיון מתבאר שגם דין הצניעות דקמחית חל באותם גדרים (דהיינו שיש מעלת צניעות לכסות אפי' בחדרי חדרים כל אותם מקומות מהגוף ש"דרך לכסותם") - דהנה בשו"ע (או"ח ס"ב סע"ב) כתב: "אל יאמר הנני בחדרי חדרים מי רואני, כי הקב"ה מלא כל הארץ

"אבל במבוי שאינו מפולש וחצר שאין הרבים בוקעים בו לא תצא", וכן הטווה בשוק וכו'.

וז"ל ב"י שם: ומ"ש ודוקא שיוצאת כן ברה"ר או במבוי המפולש או בחצר שהרבים בוקעין בו וכו' בפרק המדיר א"ר אסי א"ר יוחנן קלתה אין בו משום פריעת ראש הוי בה רבי זירא היכא אילימא בשוק דת יהודית היא ואלא בחצר א"כ לא הנחת בת לאברהם אבינו יושבת תחת בעלה אמר אביי ואיתימא רב כהנא מחצר לחצר ודרך מבוי וכתבו הרי"ף והרא"ש דאיתא בירושלמי חצר שהרבים בוקעים בו הרי היא כמבוי [מבוי] שאין הרבים בוקעין בו הרי היא כחצר ופי' הר"ן אהא דאמרינן א"כ לא הנחת בת לאברהם אבינו כלומר א"כ דאמר רבי יוחנן דקלתה אין בו משום פריעת הראש משמע דבלא קלתה מיהא יש בה משום פריעת הראש וא"כ כולהו נפקן שאין אשה נוהרת בחצרה ומשנינן מחצר לחצר ודרך מבוי דלא שכיחי בה רבים, עכ"ל. נראה מדבריו בהדיא שיוצאת לחצר בפריעת הראש ממש לית לן בה, וכן נראה מדברי רש"י. ויש לתמוה על רבינו שכתב "אבל במבוי שאינו מפולש וחצר שאין הרבים בוקעין בו לא תצא", דמשמע לא תצא מבעלה ע"י כך אע"פ שהוא דבר שאינו הגון, והא בחצר אפי' פריעת הראש ממש לית לן בה, ובמבוי שאינו מפולש נמי בקלתה מיהא לית לן בה, עכ"ל.

וכתב ע"ז הד"מ שם (ס"ק ד') "ולי נראה דודאי אף רבינו בעל הטור מודה לדבר זה וכ"כ לעיל סימן כ"א דאין איסור ללכת בפריעת ראש אלא דוקא בשוק ולא נקט כאן לא תצא אלא למידק מינה 'דצניעות' מיהא הוי 'ששום אשה לא תראה שער כלל אפילו בבית' וכמו שמצינו במעשה דקמחית זכתה משום זה שיצאו ממנה כהנים גדולים", ע"כ.

ולכאורה, לפי דברי הד"מ יתבאר לנו שזה גם כוונת המאירי שכתב במס' כתובות (עב.) וז"ל: ... אלא שהניחה קלתה על ראשה ומן התורה אין זה פרועת ראש לגמרי אף בשוק, אלא שבדת יהודית אין זה מספיק בשוק או אף במבוי מפולש שבקיעת רבים מצויה בו, עד שיתכסה שיערה במטפחת, ומכל מקום דוקא שתצא לשוק כן, אבל מחצר לחצר דרך מבוי סתום שאין בו בקיעת רבים מותר ובחצירה מיהא אע"פ "שהדבר מגונה" אין כאן אפילו משום דת יהודית אף בפירוע הגמור וכו', עכ"ל. - ויש לעיין מהיכן מקור דבריו של המאירי "שהדבר מגונה", ואולי אפשר לומר, - כמו שכתב הד"מ על דברי הטור - שכתב ג"כ לשון שמשמע ממנו "שהדבר אינו הגון" (כנ"ל בדברי הבי"י), וכתב הד"מ שמקורו הוא מ"צניעות דקמחית", הוא הדין בדברי המאירי נפרש כדברי הד"מ כנ"ל, (דאם יש מקור אחר למאירי, ממילא אפשר כבר לומר שגם מקור הטור הוא מאותו מקור של המאירי, ודו"ק). ואולי מקור המאירי [שכתב דבריו במס' כתובות] הוא שבגמ' לא כתוב לשון שמותר "לכתחלה" אלא "א"ר אסי א"ר יוחנן קלתה אין בה משום פרוע ראש" [פי' שלא תצא שלא בכתובה], ולפי המסקנא דקאי על מחצר לחצר ודרך מבוי, משמע ליה שבקלתה, לא תצא שלא בכתובה אבל לכתחלה לא, - ולפי ס"ד דמקשה דקאי אחצר, ופריך בגמ' "ואלא בחצר א"כ לא הנחת בת לאברהם אבינו וכו'" והקושיא (לפי המאירי שס"ל כדעת התוס') היא על הדיוק, דבלא קלתה מיהא יש בה משום פריעת הראש וא"כ לא הנחת וכו', ומשמע ליה שהקושיא היא רק על פרוע לגמרי בחצר, שלא תצא שלא בכתובה כנ"ל, אבל מה שמשמע מלשונו ש"לכתחלה" לא, לא מצינו בגמ' שמקשה על זה, וגם לא מצינו במסקנא, שמותר "לכתחלה" בחצר, - וכן בירושלמי רבי חייה בשם רבי יוחנן היוצאה בקפליטין שלה אין בה משום יוצאה וראשה פרוע, הדא דתימא לחצר אבל למבוי יש בה וכו', וקפליטין היינו קלתה כדפירש שם המאירי, ומשמע ליה שס"ל לרבי חייה בשם רבי יוחנן שנקט לשון דיעבד, שבקלתה בחצר, לא תצא שלא בכתובה, אבל לכתחלה לא, וכמו שדקדק הבי"י על לשון הטור בסי' קט"ו כנ"ל עיין היטב, (ולא מצינו בזה בבבלי להיפך בדין לכתחלה בחצר, ואדרבה שלפי ההו"א בבבלי גם משמע ליה כך כנ"ל, ובקיצור: לבבלי לפי ההו"א, ולירושלמי גם למסקנא, מוכח ליה שלכתחלה לא, ומסקנת הבבלי שאירי מחצר לחצר ודרך מבוי

כבודו", ובמשנ"ב שם (אות א') כתב שצריך מטעם זה "לא לגלות 'מבשרו' ואפי' מעט כל מה 'שדרכו להיות מכוסה' בכגדים לעולם", ע"ש. וכן הוא בשו"ע הגר"ז מהדורא תניינא סי' ב' סעיף א' ע"ש, ויותר מזה כתב בשו"ע הגר"ז שם (סעיף ו') שעכשיו "שכולם דרכם לכסות ראשם לעולם, אסור לילך או אפי' לישב בגילוי הראש משום צניעות שהרי זה כמגלה בשרו המכוסה". והמקור לכל זה הוא הגמ' בשבת (ק"ה): "וא"ר יוסי מימי לא ראו קורות ביתי אימרי חלוקי", (כדאיתא שם בטור וז"ל: ... ולא ילבש מיושב וכו' כמו שהיה מתפאר רבי יוסי "מעולם לא ראו קורות ביתי שפת חלוקי" ואל יאמר הנני בחדרי חדרים מי יודעני ומי רואני כי הקב"ה מלא כל העולם כבודו אשר לפניו חשיכה כאורה וכו', עכ"ל מובא בט"ז סק"א). וזהו בדיוק אותו לשון של קמחית כנ"ל, ויעויין בירושלמי (מגילה פ"א ה"י, והוריות פ"ג סוף ה"ב וביקרא רבה סוף פ"כ) שמובא המעשה דקמחית והלשון שם: מעולם לא ראו קורות ביתי "שערות ראשי ואמרי חלוקי". וכן במ"ב סי' ע"ה סוף סקי"ד כתב וז"ל: "וביומא איתא במעשה דקמחית בזכות הצניעות היתירה שהיתה בה שלא ראו קורות ביתה 'אמרי חלוקה' יצאו ממנה כהנים גדולים", ע"ש (ושערות ראשי דומיא דאמרי חלוקי דמקום מכוסה הוא. וכן משמע מהא דכתב הרמ"א בסימן ע"ה סעיף ב' שמותר בק"ש כנגד שערות שמחוץ לצמתן משום שדרכן להיות מגולין, ע"ש, - משמע מזה דמה שכתב בסי' קט"ו "ששום אשה לא תראה שיערה כלל אפי' בבית" וכו' הוא רק ממקום מכוסה).

ובסיכום: מבואר שדין "קמחית" הוא דין כללי (דהיינו לאו דוקא בשער) להיות צנוע אפי' בחדרי חדרים, וגדריו מקבילים לגדרי ערוה דמס' ברכות - מקום מהגוף ש"דרך לכסותו". (אמנם הטעם בזה שונה - דהוא עומד "לפני המלך", ובק"ש הטעם הוא משום הרהור ומיאוס כנ"ל).

ולפי כל זה, מתבארים כל דברי הד"מ בפשטות, דמה שכתב בסימן ש"ג "ומותר לגלות וכו'" קאי אחצר, והנה לעיל נתבאר דהש"ג דן על שני עניינים - פ"ר דחצר דמס' כתובות, וערוה דק"ש דמס' ברכות - והנדון של פ"ר דחצר לא עמד בפני הד"מ כנ"ל שכתב בסי' קט"ו "דאין איסור ללכת בפריעת ראש אלא דוקא בשוק וכו'" ולכן לא הביא בסימן ש"ג את דברי הש"ג מענין פרועת הראש נאבל הש"ג דסובר להלכה ששער בחצר אסור, לכן הזכיר בדבריו, "וגם לא משום פרועת הראש" משא"כ הרמ"א כנ"ל. אבל הנדון של ערוה דק"ש - כן עמד בפניו, דהא ברה"ר הפא"נ מכוסה היא כנ"ל והוי מקום שדרכה לכסות, ולכן הביא הרמ"א את הנדון של ערוה דק"ש בסימן ע"ה בין בדרכי משה ובין בשו"ע כמבואר.

וביאור דבריו בסי' ש"ג במה שכתב ומותר לאשה נשואה לגלות פא"נ שלה וכו' דאין שער באשה ערוה אלא דוקא שערוותיה המדובקים וכו' היינו, שמבאר שענין צניעות דקמחית ששייך בשער אף בחצר ובבית, (כמו שכתב בסימן קט"ו הנ"ל), לא שייך בפא"נ, משום שענין צניעות דקמחית לא שייך רק בשער ממש הדבוק לבשרה, וזהו שמסיים דאין שער באשה ערוה דהיינו מקום מכוסה שנתגלה שנקרא ערוה כנ"ל בין לק"ש ובין ל"צניעות דקמחית" אינו אלא דווקא בשערותיה המדובקים בכשרה אבל לא בתלושין עשויות לכסות שערוותיה האחרות אע"ג דעבדא לקישוט שתהא נראית בעלת שיער. [נובזה נתיישבו הערות: 1. 2. 3. 4. 8. 11.10].

ומה שקבע הד"מ את דבריו בסי' ש"ג, הוא משום, דהנה הטור שם כתב "ויוצאה בחצר בפא"נ" דהיינו לשון "לכתחלה", ומבאר הד"מ מאי שנא ממש"כ הטור באבה"ע סי' קט"ו שבשערה כה"ג לא תצא

היא בגלל הקושיא האחרת, ואין ראייה שבמסקנא סובר הבבלי שבחצר לכתחלה מותר, רק שלא תצא שלא בכתובה כנ"ל. ועל כל פנים לא מצינו בבבלי שחולק בזה על הירושלמי שנקט לשון שמשמע שלכתחלה (לא) - ואם הדברים נכונים, כבר אפשר לומר, שזה גם מקורו של הטור שם שכתב לשון שמשמע שלכתחילה לא כנ"ל, - ועם כל זה (שיש מקור מהגמ' כנ"ל) טעמא בעי, אמאי לכתחלה לא, - וע"ז בא הד"מ להסביר שטעם הדבר הוא משום "צניעות דקמחית", וכמבואר שצניעות הוא, שלא לגלות מגופה דבר שרגיל להיות מכוסה.

(ועיין רבינו ירוחם (ספר מישרים נתיב כ"ג חלק שמיני דף ס"ב.) שכשמביא את המשנה ואת הגמ' דכתובות, כתב שם כמה תיבות בענין "שער באשה ערוה" (... ומ"מ שער באשה ערוה...) ואין מובן כוונתו ע"ש היטב - ומצוה ליישב - (וכידוע שיש בספר 'מישרים' הרבה טעויות דפוס), ואולי כוונתו כנ"ל (כדברי הטור והמאירי) שבפ"ר מחצר לחצר ודרך מבוי אסור מד"י - ע"ש היטב -, אבל בחצר אין בה משום ד"י, "ומ"מ שער באשה ערוה", היינו ש"לכתחלה" לא תגלה שערה אפי' בחצרה משום "שער באשה ערוה", שלא תגלה אפי' בחצרה דבר שרגיל להיות מכוסה משום "צניעות דקמחית" כנ"ל).

ולפיכום נתבאר דאפי' לשיטת התוס' דס"ל דאין איסור בחצר משום דת יהודית, מ"מ יש ענין של "צניעות דקמחית" אפילו בבית, ואין מקורו ועניינו מטעמא דפריצות דמס' כתובות, דהרי ענין איסור פרועת הראש הוא רק במקום שיש אנשים אחרים, - אלא מקורו ויסודו של ענין צניעות דקמחית נובע מענין שער באשה ערוה דמס' ברכות, ששם אנו רואין שורש הענין של דבר מכוסה שנתגלה דנקרא ערוה, - והגדרתו הוא כגדר "ערוה" דק"ש כנ"ל, דדבר מכוסה שנתגלה מכונה "ערוה" (ועיין רש"י בראשית מב, ט. ובאב"ע שם, ועוד עי' תוס' הרא"ש ברכות כד. ד"ה טפח באשה ערוה דמשמע ליה דמשמעות המילה "ערוה" היינו דבר מכוסה, ובא לעיל פ"ז אות ד', ועיי"ש באות ז' ד"ה ולפי'.

מגן שלטי הגבורים והרמ"א והמגן אברהם

שהוא יותר קל (מדרבנן, ולרמב"ם מותר אף שער ממש בק"ש), ודין פרוע ראש החמור (מדאורייתא) לא מביא הרמ"א בשו"ע בשום מקום, לא באו"ח (סי' ש"ג) [כמו שמביאו בד"מ], ולא באה"ע (סי' כ"א או קט"ו) [ששם עיקר מקומו], - דהרי, ברה"ר הלא ס"ל לרמ"א שפא"נ אסורה כנ"ל, וממילא אין לו מה להביא שפא"נ מותרת ברה"ר!

וכל היתר הרמ"א הוא רק בבית ובחצר מדין צניעות דקמחית - ובטור שמשמיע לנו בסימן קט"ו שלכתחלה לא תגלה שער בחצר, וכתב שם הד"מ (סק"ד) שכוונת הטור הוא לדין צניעות דקמחית, ליישב בזה תמיהת הב"י שם כנ"ל, - לכן כתב הרמ"א גם בסימן ש"ג (בד"מ סק"ו) לבאר את מה שכתב שם הטור שמותר בפא"נ בחצר לכתחלה, - אבל בשו"ע שלא מוזכר כלל ענין שער בחצר כמו שכתבנו לעיל שהמחבר (בסימן קט"ו) לא הביא את סיוע דברי הטור שם "אבל במבוי שאינו מפולש וחצר שאין הרבים בוקעים בו לא תצא" שמשמע מהם שלא תגלה שערה לכתחלה בחצר, - וא"כ מכיון שעיקר דין שער בחצר לא מוזכר כלל בשו"ע, ממילא פשוט דלא שייך להביא שפא"נ כן מותרת בחצר.

וכבר הבאנו לעיל (סוף פרק י') מהאחרונים, שדייקו מדברי הרמ"א, שלא הביא כלל בשו"ע שמותר לצאת בפא"נ מגולה ברה"ר, משום דלא ס"ל כן להלכה, והרמ"א בשו"ע מתיר רק בק"ש, ולא לענין פ"ר, - ולפי כל הנ"ל, מובן היטב מה שהרמ"א בשו"ע הביא רק את הדין שמותר בק"ש, משום שהרמ"א למד שגם הש"ג לא התיר ברה"ר, ושכל היתר הש"ג הוא רק בחצר (וזהו כל ראיותיו מהש"ס), - ולדין ק"ש - כמבואר בפרקים הקודמים, וברה"ר הפא"נ מכוסה היא, וכהכרח מהסוגיא דשבת (לעיל פ"ד) וכמבואר גם בפרקי ח' ט', שמכל דבריו בענין "ערוה" מוכח דהפא"נ מכוסה היא.

וזהו שכתב "אפילו דרכה לכסות" היינו דומיא דתחלת הסעיף כמבואר לעיל באריכות שדרכה לכסות מן הדין ותיבת "ואפילו" לא קאי על האשה ש"אפילו" אם

"לכתחלה" מטעם קמחית כנ"ל [וכמו שיש הו"א שפא"נ אסורה מדין ערוה לק"ש, מכיון שאסורה ברה"ר משום פ"ר, והוי בכלל מקום שדרכה לכסות, כן יש הו"א בשוה שיחול עליה דין קמחית וכמשנ"ת לעיל ששויים בזה גדרי ערוה וקמחית], וזה בא הד"מ שם לכאר, דהגם דפא"נ אסורה ברה"ר כשיער, עכ"פ לערוה בענין דוקא "עצמיות הגוף" בין לגבי ק"ש ובין לגבי צניעות דקמחית ואין בפא"נ חומרא זו ומותר "לגלותה" לכתחלה בבית וחצר, ולא נצטרך לפרש שלכתחלה תכסה הפא"נ גם בחצר כמו שסובר הטור בסי' קט"ו לענין שער. - ולפי מש"כ מתבאר בד"מ עוד נדון בפאה נכרית - לגבי דין "קמחית", דלא שייך בפא"נ דין זה, הגם שברה"ר אסורה משום פ"ר. [ובזה נתיישבו הערות 7.9].

ולפי כל האמור מדויק מאד לשון הד"מ ששינה מדברי הש"ג וכתב "לגלות" במקום "לצאת", משום דהש"ג דס"ל שיש איסור לצאת לחצר בשער, מדין פ"ר דדת יהודית, ולדידיה הנדון הוא אם מותר לצאת לחצר בפא"נ (דבבית אין איסור ד"י), לכן כתב לשון "היוצאות" ו"לצאת", משא"כ הד"מ, דהנדון שלו הוא להתיר פא"נ רק מדין "צניעות דקמחית", שהוא אפי' בבית כנ"ל ולכן השמיט ככוונה את תיבת "לצאת" וכתב במקומה "לגלות". [ובזה מיושב הערה 5]

וגם מבואר בפשטות, הא דמדויק מהטור דאסור לצאת בפא"נ ברה"ר בשבת - דהא ברה"ר הפא"נ מכוסה היא, ויש חשש שתשלוף מתחת השבכה, ואינה מגלה שערה. [ובזה מיושב הערה 6].

ונתיישב גם באופן מופלא מה (שהערנו בהערה 13) שבד"מ הביא הרמ"א את שני הדינים - גם לדין ערוה לק"ש (בסי' ע"ה) וגם לדין שמותר לגלות (בסי' ש"ג), ואילו בשו"ע מביא הרמ"א רק את דין ק"ש

ויצויין שכל מה שמכואר לעיל בפשט דברי הש"ג, מפורש הוא בשו"ת "חקל יצחק" (סימן פ"א) על דברי הד"מ בסימן ש"ג, וז"ל: "אבל לע"ד דהד"מ מיירי שם בחצר דהוא מצוין על מ"ש הטור ויוצאה בחצר, וע"ז כתב דמותר לגלות פא"נ כו' אבל שערות גופה אסור דהוא ס"ל כהסמ"ג והשה"ג המובא בבית שמואל באבה"ע שם דגם בחצר יש איסור פרועת ראש וכו'. [נולכאורה צ"ל שה"חקל יצחק" סובר שמש"כ הד"מ בסי' קט"ו סק"ד "דאף רבינו בעל הטור מודה וכו' דאין איסור ללכת בפ"ר אלא בשוק וכו' ע"ש - היינו לדעת הטור, אבל הד"מ ס"ל כהסמ"ג והשה"ג וכו', וראייתו היא מעצם מה שצריך היתר לפא"נ בחצר כדכתב ה"חקל יצחק"] וממילא נמי אין ראי' ממ"ש הרמ"א באו"ח סי' ע"ה ס"ב דכ"ש שער נכרית. דהיינו נמי בבית או בחצר שאין רבים בוקעין בו, עכ"ל. וכבר הבאנו לעיל (פ"ו אות ז') שהמקור חיים (לבעל חו"י) והפני יצחק והגדולת מרדכי למדו בפשטות שההיתר הוא רק בחצר ע"ש באריכות.

(ב) והנה עד עתה נתבאר לעיל שהש"ג דן בשני עניינים, האחד, דין פ"ר דדת יהודית בחצר, והשני דין "ערוה" דק"ש, ולעיל פ"ח אות א' הערנו, שמריהטות לשונו של הש"ג שמתחיל לדון מה דינם של נשים היוצאות בפא"נ, ומסיים בשני עניינים; שער באשה ערוה, ופריעת ראש, משמע שמחמת שני טעמים היה צריך לאסור לילך בפא"נ - משום "ערוה" ומשום "פ"ר", ומשניהם הוא בא לאפוקי, וכתבנו שם שדבר זה תמוה מאד לכל מעיין - אי קאי הש"ג ארה"ר - דהצד לאסור פא"נ ברה"ר פשוט שהוא רק מטעם איסור פ"ר דמסכת כתובות, דתנא דבי רבי ישמעאל אזהרה "לבנות ישראל" שלא "יצאו" בפרוע ראש, משא"כ סוגיית הגמ' בברכות דשער באשה ערוה היא רק לק"ש ואפי' בבית, ובארנו שם שאולי אפשר ליישב שכל מה שמזכיר הש"ג בסיום

אשה זו (או מדינה זו) דרכה לכסות את הפאה נכרית, אלא כל הנשים בכל העולם מכסות את הפאה נכרית מן הדין כנ"ל ותיבת "אפילו" קאי על גוף ההלכה שאמר קודם שכנגד שער של אשה שדרכה לכסות דהיינו נשואה אסור בק"ש, וכנגד שער בתולות שדרכן לגלות מותר בק"ש - ועל זה מסיים שבפא"נ, מותר בק"ש לא רק כנגד בתולה אלא "אפילו" כנגד "דרכה לכסות" דהיינו "נשואה", והוי כמו שהיה כותב "אפילו נשואה". [וכל זה מקורו מהש"ג שהביא כמה ראיות והדגיש שב"נשואות" מיירי, ע"ש]. ושינה לכתוב "דרכה לכסות" כדי לכתוב בלשון המחבר שיהא דומיא בסגנון אחד כמו בכל מקום. [ובזה מיושב הערה 11]

ועוד יש לפרש ע"פ מש"כ בלחם משנה (אישות פ"ז ה"ז) דיש "אפילו" שפירושו כמו אע"ג, וכן הוא בפמ"ג (או"ח סי' ש"ג מ"ז סוף סק"ז), וז"ל: "מה שכתב הט"ז מלת ואפילו אינו תכשיט כוונתו אף שאינו תכשיט" ע"ש. כלומר שמלת אפילו כונתה כמו "אף ש"..." וא"כ מש"כ "אפי' דרכה לכסות" כוונתו "אע"ג שדרכה לכסות" ברה"ר - משום שחייבת לכסות מן הדין, דומיא דרישא, עכ"ז מותר לקרות ק"ש כנגדה

או יש לפרש שקאי על הדין הנאמר כאן שהוא שונה משני הדינים הנזכרים לפני זה, דהיינו - מפני שאמר לפני זה שמותר לקרות ק"ש בפני שני דברים שאין דרכה לכסותם, האחד, שער הבתולות "שדרכן לילך פרועות ראש", והשני, השערות ש"רגילין לצאת מחוץ לצמתן", ולכן "מותר לקרות כנגדן", על זה בא כעת ומחדש ש"אפילו" דבר שהוא מהדברים המכוסים דהיינו פאה נכרית ש"דרכה לכסות" ברה"ר מן הדין דומיא דרישא, עם כל זה "מותר לקרות כנגדה".

מגן שלטי הגבורים והרמ"א והמגן אברהם

ישראל קבלו עליהן איסור בחצר רק בשער ולא בפא"נ [אע"פ שברה"ר פא"נ הרי היא כשיער], דכיון שיש כבר חילוק בין שער לפא"נ בדין ערוה לק"ש ולענין צניעות דקמחית, לכן גם בנו"י [שהשאריו קישוט זה שלא יתגנו וכו'] עשו בקבלתן הבדל ביניהן, שקבלו עליהן לאסור רק מה שהוא בגדר "ערוה" דהיינו "גוף" ממש, שאסור בק"ש וששייך בו צניעות דקמחית.

והשתא אתי שפיר ריהטות לשון הש"ג, במה שהתחיל להביא ראיה וסמך לנשים היוצאות וכו' ממתני' דשבת, וסיים בשני טעמים - ערוה ופ"ר - שהיה צריך מחמתם שלא לילך בפא"נ מגולה, ומביא ראיה מהמשנה שמשמע להדיא שמותרות בנו"י להתקשט בהן, מדנקטה המשנה לשון לכתחלה, משמע שאף צניעות דקמחית לא שייך בפא"נ, וכמו שמסביר הש"ג שהפא"נ אינה כשער ממש, ובענין ערוה, בעינן "עצמיות הגוף" ממש, וממילא יש כבר ראיה מהמשנה גם לדין ק"ש, שכמו שאין בפא"נ ענין ערוה דקמחית, משום שאינו "גוף" ממש, הוא הדין לענין דין ערוה דק"ש, בעינן גוף ממש, דגדרי ערוה דק"ש וצניעות דקמחית שוין הן ונלמדין זה מזה.

ולפי כל זה מבואר שהש"ג דן על שלשה עניינים - פ"ר דחצר, וצניעות דקמחית, ודין ק"ש - ולפני הד"מ עמדו רק שני נדונים של הש"ג הנ"ל, דהיינו דין ק"ש, ודין צניעות דקמחית, אבל דין פ"ר דדת יהודית לא עמד בפניו, כי הוא סובר (כמו שכתב בסי' קט"ו) דאין איסור פ"ר דדת יהודית בחצר, כי אם צניעות דקמחית.

דבריו ענין של שער באשה ערוה כוונתו לענין ק"ש ולא לענין לבישת הפא"נ וכו' ע"ש, - אבל לפי כל הנ"ל, מיושבין דברי הש"ג גם לענין לבישת הפא"נ, שבאמת עמדו לפניו שני טעמים שמחמתם צריכה האשה לכסות שערה בחצר (חוץ מנדון דק"ש), האחד פ"ר דדת יהודית שקבלו עליהן בנות ישראל, והשני מענין "צניעות דקמחית" שלא לגלות דבר המכוסה - וכל ענין גילוי דבר המכוסה נקרא "ערוה" כנ"ל - ועל כל זה בא הש"ג לבאר ולהסביר שמותר לצאת [ואין חשש דפ"ר בחצר ולשיטתו כמבואר] ולהתקשט [ואין חשש דצניעות דקמחית ואפילו בבית] שאין בה חשש משני הטעמים הנ"ל, והראיה שהביא מההיא דשנינו וכו' שהאשה "יוצאה בפא"נ בשבת" וכו' היא על שני הטעמים, מדנקטה המשנה לשון "יוצאה" שמשמע שאפי' לכתחלה מותר לצאת בפא"נ בחצר, ואין בה חשש כלל משום שענין ערוה דקמחית שייך רק בשער גוף ממש, ודת יהודית דפ"ר משום שלא קבלו עליהן איסור כנ"ל, - ומה שמסיים הש"ג "דשער באשה ערוה דקאמר לא הוי אלא בשער הדבוק לבשרה ממש וכו'" היינו להסביר למה אין דין צניעות דקמחית בפא"נ כדמשמע ממתניתין כנ"ל וגם להשמיע לנו דין ק"ש בפא"נ ומסביר שאין שער באשה ערוה דקאמר במס' ברכות לדין ק"ש, ולא לדין קמחית [נוכמשנ"ת לעיל ששויים בזה גדרי ערוה וקמחית ונלמדין זה מזה, ולא הוי ערוה] אלא בשער הדבוק לבשרה ממש וכו' שכל דין ערוה דק"ש ודקמחית הוא רק ב"גוף" ממש. - והקדים ענין ערוה לפ"ר (כמבואר לעיל פ"ט) גם כדי להסביר ולהטעים ביותר את מה שכונתו

בריך רחמנא דסייען

פרק יב

דברי המגן אברהם
וההערות שעליהם

(א) הנה, – אחרי כל מה שנתבאר (לעיל פ"ו) שכל נידון הש"ג להתיר פא"נ מגולה הוא רק בחצר, ולשיטתו, ששער אסור בחצר מאיסור פ"ר דד"י, וברה"ר פשיטא ליה שהפא"נ מכוסה, וגם הוא סובר כמו שהבאר שבע מביא בשם מהר"י מינץ קצינעלינבוין וז"ל: – "ואני מצאתי כתוב בכתיבת יד הרב המובהק מהר"ר יהודה ז"ל קצנאילנבוין שכתב עליו לא זה הדרך ולא זו העיר שהנחילו לנו אבותינו חכמי המשנה והגמרא והמפרשים והפוסקים ז"ל מפני שהדבר פשוט הרבה יותר מביעתא בכותחא דמה ששנו היתר להתקטש ולצאת בפאה נכרית בכלי גמרא מיירי דוקא בפאה נכרית מכוסה תחת השבכה וכו", וזהו הפשט הפשוט במתניתין דשבת, דעלה קאי הש"ג – ולא עלה בדעתו שיטעו בדבר משנה, או שילמדו בדבריו שהוא טעה טעות גדולה כזו בפשט המשנה, וכדמוכח מהראשונים וכדכתב הגר"א (בשנות אליהו) בהדיא כנ"ל (פ"ד) באריכות.

וכידוע שבשנים ההם (שנת הדפסת הש"ג – שי"ד) לפני כארבע מאות וחמישים שנה, היה הצניעות בעולם – ופשוט, שבנות ישראל נהגו ככתוב בראשונים וברמב"ם ובטור, שכיסו ראשן, או בצעיף (לשון הטור אבה"ע קט"ו) דהיינו רדיד (לשון הרמב"ם פכ"ד אישות הי"ב, וכתב שם הגה"מ "תרגום ירושלמי של צעיף רדיד") או בכיפה שעל ראשה (לשון הרמב"ם שם פ"ג הי"א, והטור שם סימן ע"ג), כפי מנהג המקומות ככתוב שם ברמב"ם ובטור (ועיין פרישה קט"ו סק"י), – וכמו שהבאנו מה"פני יצחק" לעיל (פ"ו אות ז') שבזמנו בדמשק, לא הלכו כלל בפא"נ עד שנת תרט"ו בערך, וגם כשהתחילו לילך בפא"נ לא הלכו במגולה רק בביתם ובחצרותיהן, וכשיצאו "מחצר לחצר אחרת דרך רה"ר או לשווקים הם

מתכסים מכף רגלן ועד קדקדן ועד בכלל ברדיד גדול הנקרא צעיף, ולא נראה מהן בחוש הראות רק פניהן לבד, ויש מהן הרבה נשים צנועות יותר שמכסין גם פניהן במסוה וגם כשהולכין מחצרן לחצר חברותיהן אינן פושטין צעיפן עד שיכנסו לחצר ההוא כידוע וכו", וכתב שם (כשנת תרנ"ט) ש"מנהג נשי דידן הוא קדמון מזה שנים רבות יותר מארבעים שנה" שהלכו בפא"נ ברה"ר במכוסה ובחצר במגולה, – וממילא לפי"ז פשוט מאד שבזמן הש"ג שהיה כשלש מאות וששים שנה קודם (והיה ממגורשי ספרד שנדרו לאיטליה) גם היה המנהג כך, שהתחילו לצאת בפא"נ רק לחצר וכמבואר הכל לעיל (פ"ו אותיות ה' ז') באריכות ע"ש. וכך היה המציאות גם בזמן הש"ס שברה"ר הלכו במכוסה, כדמוכח ממתניתין דשבת, ואם אנו רואין שלפני הש"ג [בזמן הש"ס] ואחרי הש"ג [בזמן ה"פני יצחק"] הלכו ברה"ר בפא"נ מכוסה, ממילא פשוט מאד לומר שגם בזמן הש"ג היה המנהג כך.

וכן נתבאר לעיל (בפרקים ח' ט') שכל מה שדן הש"ג להתיר ק"ש, הוא משום שברה"ר הפא"נ מכוסה היא, והוי מקום שדרכה לכסות (דאלי"כ אף שער מותר), וכמפורש בדברי הרמ"א (סימן ע"ה סע"ב: "וכ"ש שער נכרית אפי' דרכה לכסות") שהיתר פא"נ בק"ש הוא אפי' דרכה לכסות, דהיינו, שהרמ"א קאי על מה שכתוב קודם שכתולות וחויץ לצמתן מותר משום שדרכה לגלות, ומוסיף הרמ"א היתר אפי' דרכה לכסות (דהיינו, בנשואה שדרכה לכסות מן הדין) וכמבואר לעיל (פרק י"א) שגם הרמ"א למד שהש"ג קאי רק על חצר, ושהוא מתיר פא"נ מדין פ"ר דד"י (לשיטת הש"ג) ומצניעות דקמחית, ומדין ערוה לק"ש.

והנה הרמ"א ומהר"י קצינעלינבוין שהיו שניהם בתקופה אחת סמוך מאד לזמן הדפסת הש"ג (שנת שי"ד והרמ"א נלב"ע של"ג)

מגן שלטי הגבורים והרמ"א והמגן אברהם

מעצמו לפרש כך) כמבואר באריכות לעיל פ"ד. – וגם שמהמשנה מוכרח שהפא"נ מכוסה היא ברה"ר ולכן אסור בשבת לצאת בפא"נ לרה"ר דחיישינן שתשלוף מתחת השבכה (עיין רמב"ם פ"ט מה' שבת ה"ז), וזהו הפשט הפשוט במשנה כנ"ל, – וגם שראיות הש"ג שמביא מערכין ומנזיר, אין מהן שום ראייה לרה"ר כדלעיל פ"ב ופ"ג, וברור שהמ"א ידע מכל זאת.

וגם ברור שהמ"א שמביא תמיד את הש"ג, ידע שהש"ג מביא את הסמ"ג והריא"ז שאוסרין שער בחצר, וממילא לפי"ז פשוט לומר שהש"ג קאי אחצר כנ"ל פ"ו.

ולפי כל הנ"ל צריכים אנו להתעמק ולהבין את דברי המ"א (שכתב כל דבריו בקיצור ועומק כמובא ב"שם הגדולים"), ומסתברא שגם הוא למד שהש"ג קאי על חצר כמבואר לעיל, ושגם הש"ג למד במתניתין דשבת שברה"ר הפא"נ מכוסה היא, כפשט הפשוט לכל לומד משנה זו וכדמוכח מהראשונים כנ"ל. – ובזה מתבארין כל דברי הש"ג בטוב טעם ודעת, וסרו מעליו כל קושיות הבאר שבע.

(ב) וז"ל המ"א (סימן ע"ה סק"ה על מה שכתב הרמ"א הנ"ל "וכ"ש שער נכרית אפי' דרכה לכסות") : – וכ"ש שער נכרית וכו', כצ"ל וכ"ה בשו"ע ד"ו וכ"כ בש"ג דמותר לכתחלה כדאיתא במשנה פ"ו דשבת יוצאה אשה בחוטי שער וכו' דלא כב"ש [נכאר שבע] שחולק עליו והאריך בסוף ספרו בדברים דחיים [בדפוסים אחרים איתא בדברי דחין עסי' ש"ג סי"ד. [שם מובא דין "חוטי שער" (במקצת דפוסים איתא ס"ד והוא טעות סופר)], עכ"ל.

וְז"ל השו"ע שם: – "יוצאת בחוטי שער בין שהם עשויים משערה או משער חברתה ואפילו משער בהמה. ובלבד שלא תצא זקנה בשל ילדה ולא ילדה בשל זקנה", ע"כ.

ודבריו צריכים ביאור (אי קאי ארה"ר) :

והם הראשונים שהעתיקו את דבריו, – ולפי כל האמור, הרמ"א למד את הש"ג על חצר, ומהר"י קצינעלינבויגן אם היה יכול ללמדו על חצר, ברור שהיה לומדו כך, ולא היה מתקיפו בדברים קשים מאד, וכל מה שלמדו על רה"ר הוא משום דס"ל שבחצר אף בשער מותר לכתחלה ואפי' דבר שאינו הגון נמי לא הוי כמבואר לעיל (פ"ו אות ג') באריכות ע"ש.

וגם המקור חיים שהיה בזמן המ"א, למד את הש"ג על חצר, כדלעיל (פ"ו אות ז'), וברור שהמקור חיים [בעל חות יאיר] (עיין "שם הגדולים" מערכת גדולים ח' כ"ז, וספר "מרנן ורבנן" מערכת ספרים ח' ד' מדברי החיד"א בספריו על גודל ועושר בקיאותו – וכתב עליו "וכל רז לא אנס ליה", וברור שהוא) ידע מהירושלמי שאוסר פ"ר בחצר מדת יהודית, ושהסמ"ג מביאו להלכה, וכן שהש"ג מביא את הסמ"ג והריא"ז שפוסקין לאסור שער בחצר, (וגם הבית שמואל מביאם להלכה כנ"ל פ"ו אות א') וממילא לפי"ז פשוט שהש"ג קאי אחצר כנ"ל פ"ו, וכן ברור שראה את הב"י והד"מ והב"ח שמדייקין בטור אבה"ע קט"ו שאין לילך בחצר בשער מגולה, ובזמנם הלכו במכוסה אף בבית ובחצר כמבואר לעיל (פ"ו אות א'), וכדכתב הב"ח (נלב"ע שצ"ח) ש"הכי נהוג בכל גבול ישראל דאפי' בפני אנשי ביתה אינה שרויה פרועת ראש בלא מטפחת וכיפה שבראשה", ולכן צריך היתר לפא"נ. – וכן הפני יצחק כתב את כל תשובתו להתיר פא"נ בחצר, משום שלא הלכו בשער מגולה בחצר כמפורש בדבריו כנ"ל (פ"ו אות ז') ע"ש.

וברור, שהמ"א ראה את הראשונים שפירשו שרק אשה שאין לה רוב שער צריכה לפא"נ, ולפי"ז אין שום ראייה שהלכו בפא"נ מגולה ברה"ר, אלא אדרבה משמע שהלכו במכוסה, דאל"כ היו יכולים לפרש שכל הנשים אפי' שיש להן רוב שער צריכין לפא"נ, (וכמו בזמנינו היום שכל אחד מבין

מנדרים דף [ל' ע"ב] גבי שחורי ראש. וכן העלה מהר"י יעב"ץ חלק א' סי' ט' וחלק ב' סי' ז' ח' לאסור, וכתב האי דנזיר דף כ"ח ע"ב מיירי בחצירה וביתה ולא ברשות הרבים והאי דיוצאה אשה בחוטי שער היינו שלא במקום שער כגון בפדחתה ואחוריה דהוי כשאר תכשיטין אבל פאה נכרית לא עדיף מקלתה דאסור כדאיתא בהמדיר, עכ"ל.

רז"ל "יש סדר למשנה" (שבת פ"ו מ"ה) : — "והוי יודע דמ"ש המג"א סי' ע"ה סק"ה בזה"ל וכ"ש שער נכרית כו' כצ"ל וכן הוא בשו"ע ד"ו וכ"כ בש"ג דמותר לכתחילה כדאיתא במשנה פ"ו דשבת יוצאה אשה בחוטי שער כו' דלא כבאר שבע שחולק עליו והאריך בסוף ספרו בדברים דחיים עס"י ש"ג סי"ד ע"כ. לא נתברר לי לקוצר דעתי, דבחוטי שער לא מצאתי שום חולק והיא משנה מפורשת דיוצאת בחוטי שער בין משלה בין משל חברתה וכו' ונקראת חוטי שער ע"ש שעשתה אותו כמין חוטיין וקולעת בהן וכתב הרע"ב וכל המפרשים דשרי לצאת ברה"ר דלא דמי לחוטי צמר וחוטי פשתן לפי שהמים נכנסין בהם וכו', כתב הכאר שבע בתשובה סי' י"ח בשם הרב מוה"ר יהודה, מרורות על ש"ג המתיר, ודחה כל הראיות שלו והסכים הבאר שבע על ידו וכו', כי האריך לסתור כל דברי הש"ג וגם במ"ש בעין משפט בגליון ש"ס דנזיר כ"ח: דחה את הכל בשתי ידים, ע"ש וכו' דרך כלל דברי המג"א צריכין תיקון, וגם טעמא בעי שיצא להקל לדחות כל דברי הבאר שבע המסכים עם מוהר"ר יהודה לאסור וכו', ומי הכריחו למג"א לזה, והרי הרמ"א אע"ג שבדרכי משה העתיק דברי הש"ג מ"מ בהג"ה השו"ע לא העלה ולא הביאו זה לדינא. ובהג"ה דהכא שפיר מיירי בחדר שהאשה נושאת פא"נ דשרי לקרות ק"ש כנגדה וכו'."

1. מש"כ המג"א דלא כבאר שבע וכו' — הרי הקושיות על דברי הש"ג מובנים לכל (וכדכתבו האחרונים) ואילו המג"א לא ביאר שום דבר להסביר את דברי הש"ג ולהסיר הקושיות מעליו.

ובאמת האחרונים מקשים כנ"ל על דברי המ"א כדלהלן:

רז"ל "שאלת יעב"ץ" (ח"ב סי' ח') : — "מה מאד תמהתי שעדיין לא הבנת החילוק העצמי והאמיתי שבין פא"נ לחוטי שער, אלה אינן אלא כשאר תכשיטין שבחוץ מה לי חוטי שער מה לי חוטי צמר ופשתן, והוא מ"ש רבינו עובדיה מברטנורא אפילו קשרה אותן על פדחתה, וכ"מ מתשו' רשב"א דמייתי ב"י באו"ח סע"ה, דאין חוששין אפי' לשער שחוץ לצמתה, משא"כ פא"נ שבמקום שצמרה עומדת הרי היא כשצמרה ממשי, כדמוכח מגמרא דכתובות בהדיא כמ"ש בספרי, וכ"מ מכמה סוגיות שהביא בש"ג והם עזר כנגדו כמ"ש בבאר שבע למדי וכו'. ומ"ש שהד"מ קבע כן בשו"ע או"ח סע"ה, לא היא, כמ"ש בס"ד בחבורי מור וקציעה יעו"ש. והמ"א חולק ע"ד הגדול שהביא בבאר שבע בשפת וכו', רבותא למדחפיה לגברא רבה דלא מידחי בגילא דחיתתא וכו'". — וז"ל ב"מור וקציעה": "ונפלאתי מאד מבעל מג"א, כמה רב גובריה, דדחי לגברא רבה בגילא דחיתתא ובמילי דכדי וכו' ודברי הרב הגדול מהרי"פ [מהר"י פדואה] שהביאם בבאר שבע בענין זה, יש בהם טעם כעיקר לא דחיים, אבל שרירין וקיימין, וכמו שכוונתי יפה לדעתו בתשובה הנ"ל ומנה לא נזע ולא נטה שמאל וימין", עכ"ל.

רז"ל החת"ס בהגהותיו לשו"ע שם : — "סי' ע"ה במג"א סק"ה בדברים דחיים". נ"כ המעיין בספר באר שבע בפנים יראה כי סוף דבריו נכונים והמה בשם הגאון מוה' יחזקאל קאצינעלינבויגין והוא הוסיף ראייה

שומר נפשו ירחק מהם עכת"ד (וכמובא בספר אורחות חיים) ולא הארכתי לסלסל בדבריהם כי (במחכת"ה) בעוה"ר רבים מהם בעצמם היינו הם ונשותיהם ובנותיהם לא נזהרו בזה כלל על כן הוא לצחוק מכאיב בעיני העם הזהרת תקנתם וכו' והגאון חת"ס זצ"ל הזהיר בזה בצוואתו לבנותיו ועל כל דורותיו ובעוה"ר בדורותינו נפרצו במלואם בזה גם, אבל עכ"פ בדורו היו נזהרים בזה משא"כ הנ"ל, והשי"ת יעזרינו בקרוב ויקויים בנו מה שנאמר באברהם אבינו כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו (אלו הנשים) אחריו ושמרו דרך ה' וגו' ולמזהיר ולנזהר שלומים תן כמי נהר בכל טוב סלה".

זו"ל "פחד יצחק" (רבו של הרמח"ל, ערך פאה – פאות) : – "פאה נכרית לנשים נשואות שקורין קרינא"ל או פירוקינו והשגות מהרר"י קצינעלינבויגן נגד המתיר והוכיח בראיות ברורות שאין להתיר הפא"נ לנשואות אלא מכוסה תחת השכבה ועל ראשה רדיד" (באר שבע דף צ"ג) עכ"ל. ועוד עשרות פוסקים מצטרפים לדברי הבאר שבע שהביא בשם מוהר"י קאצינעלינבויגן וכותבים דברים קשים נגד הש"ג.

2. עוד צריך להבין, – דהמ"א לא מזכיר כלל את התיבה "רה"ר" והתמיהה כאן גדולה, מאי האי דקמן, דגם הש"ג וגם הרמ"א וגם המ"א לא הזכירו עוד תיבה אחת "רה"ר" שהיא ביסוד ושורש הדברים, והעיקר חסר מן הספר? והרי הרמ"א והמ"א ראו שהטור (אבה"ע קט"ו) ס"ל שלכתחלה לא תילך בשער מגולה בחצר, ודבר שאינו הגון הוא (כנ"ל פ' י"א), וא"כ לפי"ז צריך היתר לפאה נכרית בחצר [שמותר לכתחלה], ואם כוונתם גם לרה"ר, התמיהה גדולה, שלא הזכירו עוד תיבה אחת – "רה"ר".

3. עוד יש לדקדק בלשון המג"א: – וכ"כ בש"ג דמותר "לכתחלה", ומלשון

זו"ל ה"ישועות יעקב" (או"ח סי' ע"ה) : – "עייין במ"א הביא דברי ספר באר שבע שמחמיר בזה והוא חולק עליו וכתב שדכריו דחויים המה ואני כתבתי בזה בתשובה שהשכתי לחכם א' בזה שאיני יודע מדוע כתב המ"א שהדברים דחויים ודיחוי כזה תוזר ונראה כי מקור ראיות הש"ג להתיר נשים לצאת בפא"נ שתיים הנה הא' ש"ס דשבת דף ס"ד וכו' השנית ש"ס דנזיר וכו' ואני תמה דהרי קשה הא דקאמר שאינו רוצה באשה מגולחת שלא תתגנה עליו שיראה שאיננה בעלת שער, הרי בשער של עצמה כודאי אסור ללכת בשערה פרוע וכו', וגם הך דשבת דיוצאה בפא"נ היינו תחת השכבה וכדברים אלו כתב הרב באר שבע דהך דיוצאת אשה בפא"נ לחצר היינו גם כן שיש עליה שכבה המכסה, ואמנם הך דיוצאת לחצר בלא"ה אין כאן קושיא, לפמ"ש התוס' בעצמן במס' כתובות דף ע"ב אהא דקאמר הש"ס שם, קלתה אין בה משום פרוע ראש, וקאמר הש"ס עלה, אי נימא בשוק דת יהודית היא, אלא בחצר א"כ לא הנחת וכו', וכתבו התוס' שם דבחצר אף פרוע לגמרי בלי קלתה שרי, וא"כ כיון דתני במתני' בפאה נכרית לחצר, אין שום ראייה, דבחצר שרי לגמרי וכו'".

זו"ל "נימוקי אורח חיים" (סי' ע"ה סע"ב) : – "עייין מג"א (ס"ק ה') מה שכתב ע"ד הבאר שבע דהמה דחויים מעיקרא ועייין בדברינו בשו"ת מנח"א (חלק ה' סימן ל"ה) [עודנו בכת"י] באריכות ע"ד המג"א אלו כי בעל כרחך טעות סופר הוא או מאיזו תלמיד טועה אשר הכניס בו דבריו ולשונו באיזה תיבות בזה ולתלות באילן גדול (המג"א ז"ל) ודברי הבאר שבע נכונים ואינם דחויים מעיקרא כלל וכמו שביארנו שם באורך בעה"י. וראיתי ג"כ לגדולי אחרונים בזמנינו שכתבו גם כן בהרבה תשובותיהם שיש לגדור גדר שלא לילך בהשערות נכרית כי

זה משמע שהנדון הוא אם ההיתר הוא "לכתחלה" או לא, וצריך בירור מאי "לכתחלה" ומאי "דיעבד" יש כאן.

4. המ"א כותב, – "וכ"כ בש"ג דמותר לכתחלה כדאיתא במשנה פ"ו דשבת יוצאה אשה בחוטי שיער וכו'" – דהיינו שהש"ג מביא ראיה מהמשך המשנה (וזהו שכתב המ"א תיבת וכו') שכתוב בה "בפא"נ בחצר" כמפורש בדברי הש"ג ובסוף דברי המ"א מש"כ "עסי" ש"ג סי"ד" כוונתו לדין חוטי שער הנזכרים שם, דהלא הש"ג מפרש בהדיא שראיתו היא ממש"כ במתניתין "שהאשה יוצאה בפא"נ בשבת וכו'" – והמ"א מביא כאן את דברי הש"ג כמבואר למעייץ – (וכ"כ בשו"ת מהר"ץ חיות סי' נ"ג שכוונת המ"א מהסיפא "יוצאה בפא"נ וכו'", וכ"כ ב"ברכת אליהו").

ועייץ "מחצית השקל", ומה שכתב שמחוטי שער "אין מזה ראיה כ"כ למ"א דלמא מיירי תחת השבכה והן מכוסים, ועיקר ראייתו מסיפא דילדה לא תצא בשיער של זקינה דלמא מחכי עלה ותסירן מפני הבושה ומייתי לה ד' אמות, וע"כ במגולה מיירי דהא חיישינן דמחכי עלה" עכ"ל. ק"ק דהא בחוטי שער עבדינן בגמ' צריכותא: "דאי אשמעינן דידה משום דלא מאיס ופירש"י "וליכא למימר דמשלפא ליה משום דמחכו עלה וכו' וכן בהמשך "דבת מינה הוא, – ולא מינכר ולא מחייכי עלה" ע"כ, – הרי מרישא גם ראיה דאיירי במגולה דשייך "מחכי עלה". נולכאורה, מש"כ "מסיפא" כוונתו לדברי השו"ע הנזכרים בסוף הסעיף, דבמתני' לא מוזכר כלל בסיפא דין זקנה בילדה, אלא ברייתא היא].

וצריך מאד להבין אי קאי המ"א ארה"ר, – דמה ראיה היא מהמשנה לרה"ר, אדרבה, הלא ברה"ר, ראיה מהמשנה שהפא"נ מכוסה היא, ולכן אסור לצאת בה לרה"ר דשייך החשש שתשלוף מתחת השבכה, וזהו הפשט הפשוט במשנה לכל הלומד משנה זו וכדמוכח מהראשונים וכמפורש מהגר"א ב"שנות אליהו" – ואיך ייתכן שהמ"א מביא, שהש"ג מביא ראיה ממשנה זו, ולא מפרש שום דבר, דהרי

מהמשנה משמע ההיפך כנ"ל? (אבל אם נאמר שהמ"א למד שהש"ג קאי אחצר כנ"ל (פ"ו) אתי שפיר, וכדלהלן בפ' י"ג).

5. המ"א מסיים בסוף דבריו – "עייץ סימן ש"ג סעיף י"ד", וכוונתו להביא עוד ראיה לדין הש"ג – מדין "חוטי שער", (עייץ "מחצית השקל") – וצריך להבין, מה ענין חוטי שער לפא"נ, והרי חוטי שער הם חוטיין בעלמא (וזה"ל משנה ברורה סימן שג ס"ק לו "בחוטי שער – שמהדקתן על ראשה ואין זה פאה נכרית המבואר לקמן בסי"ח דאסורה לצאת בה לר"ה דהתם יש בה משום תכשיט אבל הכא הוא רק חוטיין בעלמא"), ולפירש"י "קולעת בהן שיערה", ולתוס' וראשונים "קשרה בהן שיערה" או "שהחוטיין כרוכות סביב שיערותיה" (וכדלהלן אות ג'), ולפעמים החוטיין האלו הן מצמר או מפתתן או רצועות [הנזכרין ברישא] ולפעמים הן חוטי שער [הנזכרין בסיפא], וא"כ פשוט דמיירי שהאשה אחרי שקולעת או קושרת החוטיין בשיערותיה, מתכסית בשבכה לכסות שיערה, וגם החוטיין האלו שעל שיערה מתכסין בשבכה, והחוטיין יוצאין גם בפדחתה דמגולין הם שם, (או דוימנין שאינה יכולה לכסות כל כך שלא יראה שיערה, כדלהלן) ושייך מחכו עלה, וילדה בשל זקינה שלפא להו ולא מגליא שיערה, ועייץ להלן בדברי הראשונים (והתוס' רי"ד לומד שאי אפשר לשלוף החוטיין בלא לגלות השער דס"ל כרש"י שקלועין הן בתוך הקליעה וסובר שאי אפשר לסתור הקליעה בלי לגלות שיערה, ולכן לומד דמאיסי לה בבית הטבילה כדלהלן), וא"כ, אין שום ראיה מחוטי שער שהן על הפדחת לפא"נ שהיא על שיערה, כדמקשה היעב"ץ שאפי' שער חוץ לצמתה אין חוששין ומביאו החת"ס כנ"ל.

ולפיכ"ז צריך להבין את דברי המגן אברהם שכתב בסוף דבריו לעייץ

בסימן ש"ג סעיף י"ד, מה כוונתו בזה?

חוטין הנתונים בקליעת השער יוצאה בהן דבהנהו ליכא למיגזר דילמא שריא להו כדתנן בהמצניע (לקמן דף צד:) דאיכא לכל הפחות איסור שבות בגודלת וסברא הוא דכי היכי דיש איסור בעשיית קליעה ה"נ יש איסור בסתירת קליעה וא"ת מהאי טעמא תהא אשה אסורה לצאת בטלית דהא ודאי שריא לה בשעת טבילה וניחוש דילמא אתי לאתויי וי"ל בדברים שהם עיקר מלבוש ליכא למיגזר דאפילו בחול אין דרך ללכת כלל ממקומו עד שילבישם אלא דוקא בדברים קטנים יש לחוש שאין מקפיד אם אינם עליו ורגילות הוא בחול כשמתירן פעמים נושאן בידו עד ביתו וכו', ע"כ.

רמב"ן (שם): – עוד פירשו אבותינו הצרפתים ז"ל, שלא חששו שמא יעבירם ד"א ברה"ר, אלא בתכשיטין קטנים וכיוצא בהן, שאין אדם מרגיש בהם כל שעה, אבל בדברים גדולים מותר, שא"כ אף בסרבל וכן בחגורה וכו'. ע"כ.

רשב"א (שם): – וא"ת א"כ אפילו בחוגר שבמתניה לא תצא שמא תתירו ותוליכנו. וי"ל שלא אסרו להן חכמים אלא תכשיטין קטנים וכיוצא בהן שאינה מרגשת בהן בכל שעה, וחיישינן דילמא תישתלי, אבל דברים גדולים לא, וכ"כ בתוס', ע"כ. (וכ"כ בחידושי הריטב"א ובחידושי הר"ן ובמאירי).

הרא"ש (ריש פרק ששי): – כמה אשה יוצאה ובמה אינה יוצאה. לא תצא אשה לא: בחוטי צמר ולא בחוטי פשתן ולא ברצועות שבראשה ולא בטבול בהם עד שתרפם. פרש"י בחוטין שבקליעת שעה. ולא נהירא דבפ' המצניע (דף צה.) איכא למ"ד דגודלת חייבת משום בונה ולמאן דלא מחייב איסור שבות מיהא איכא. ומסתברא דכי היכי דאיכא איסורא בקליעה איכא איסורא בסתירת בנין הקליעה הלכך ליכא למיגזר בהן דלמא שריא להו דאשה הרוצה לטבול בשבת צריכה לסתור קליעת שערותיה מבעוד יום. אלא מיירי בחוטין הנתונים על שערות ראשה וכן מוכח לישנא דמתני' דקתני ולא טבול בהם עד שתרפם ובחוטין שעל שערותיה מועיל בהן רפיון שלא יהו מהודקים על ראשה אבל בחוטין שבתוך קליעותיה אין מועיל בהן רפיון כ"כ כיון דאין המים נכנסין בתוך הקליעה עד שתסתור אותן לגמרי, ע"כ.

6. עוד צריך להבין, – שאם יש ראייה מחוטי שער לדין פאה נכרית, למה לא מביא הש"ג ראייה זו? והלא השלטי גבורים קאי על משנה זו, ומביא ראייה רק מסיפא דמתניתין "שהאשה יוצאה בפאה נכרית בשבת" כמפורש בהדיא בדבריו, ואיך ייתכן שמשאר מקומות בש"ס (ערכין וברכות מדברי רש"י והרא"ש) הוא מביא ראייה, ומרישא דמשנה זו דקאי בה, אינו מביא ראייה כלל?.

ג) ועתה נביא מדברי הגמ' והראשונים בסוגיא דחוטי צמר וכו' וחוטי שער.

תנינן (שבת נז.) – כמה אשה יוצאה נפירש"י, דהוי תכשיט ולא משוי ואיכא דהוי תכשיט וגזור ביה רבנן דילמא שלפא ומחויא לחברתה חשיבותו ודילמא אתי לאיתויי ד' אמות, וכמה אינה יוצאה, לא תצא אשה לא בחוטי צמר ולא בחוטי פשתן ולא ברצועות שבראשה נפירש"י, לא בחוטי צמר ופשתן ורצועה שבראשה. שקולעת בהן שעה: – שבראשה. אכולהו קאי ובגמ' מפרש טעמאן ולא טבול בהן עד שתרפם נרש"י, ולא טבול בהן. משום חציצה: – עד שתרפם. שתתירם קצת שיהיו רפויין ויכנסו המים ביניהם לשערן, ע"כ.

ומקשה הגמ' שם – טבילה מאן דכר שמה נרש"י, מה ענין טבילה אצל הלכות שבת. אמר רבה בר אבוה מה טעם קאמר מה טעם לא תצא אשה לא בחוטי צמר ולא בחוטי פשתן מפני שאמרו חכמים בחול לא טבול בהן עד שתרפם וכיון דבחול לא טבול בהן עד שתרפם בשבת לא תצא דילמא מיתרמי לה טבילה של מצוה ושריא להו. נרש"י, ומתרת אותם לטבול בשבת, שעל הטבילה לא גזרו כדאמרין במס' ביצה וכו' ואתי לאתויינהו ד' אמות ברה"ר.

תוס' ד"ה כמה אשה כו' לא בחוטי צמר. – מפרש בגמ' משום דילמא מיתרמי לה טבילה של מצוה ושרי להו ואתי לאתויינהו ארבע אמות ברה"ר אומר ר"י דהיינו דוקא בחוטין שאינן נתונים בקליעת השער אבל

מאירי (שם) : ... לא תצא אשה לא בחוטי צמר וכו' שמאחר שידוע שאינה יכולה לטבול באלו אף בחול עד שתרפם כדי שיכנסו המים בינם ובין השער וכו' ותתירם מצד מה שהיא צריכה לרפותם ותבא להביאם "מצד עמל חזרת הכריכה על השער שהוא אצלה עמל ומלאכה דקה ושהרכה נוהגות לילך בשבכה שבראשן כזולת אותם החוטים" וכו', ע"כ.

הריטב"א (דף נו.) : - מתני' ולא תטבול בהם עד שתרפם. מפרשין בגמ' דטעמא קא יהיב לאיסורא, דחוטי צמר וחוטי פשתן "דאינהו לא תכשיט נינהו", דניחוש בהו דלמא שלפא ומחויא, כדאיכא למיחש בטוטפת וסרביטין ואינך דמתני', אלא טעמייהו משום דדילמא מתרמי לה טבילה של מצוה ושריא להו ואתיא לאייתויינהו ד"א ברה"ר וכתבו בתוס' דכי חיישינן בהני להכי דוקא בשלא קלעה בהן שערה אלא "שקשרה בהן", אבל כשקלעה ליכא למיחש להכי דהא אמרינן לקמן בסוף פרק המצניע בגודלת חייבת משום בונה וכיון שכן סותרת קליעתה נמי חייבת משום סותר, הלכך כי מתרמיא לה טבילה של מצוה ליכא למיחש דעבדא הכי, ע"כ (וכ"ה בר"ן על הרי"ף שם).

תוס' רי"ד (שם) : - ובא הנה לבאר דהני דתני ולא תטבול, טעם בא ליתן, על מאי דאמר לא תצא אשה לא בחוטי צמר ולא בחוטי פשתן, דלדילמא שלפא ומחויא ליכא למיחש "שאין דרכה של אשה לגלות שערה משום פריצות", ואין הטעם אלא דילמא מיתרמי לה טבילה של מצוה וכו' מפני שאמרו חכמים בחול לא תטבול בהם עד שתרפם, וכיון דבחול לא תטבול בהן עד שתרפם, בשבת לא תצא בהן דילמא מיתרמי לה טבילה של מצוה ושריא להו ואתיא לאתויינהו ד"א ברה"ר, פי' שאחר שתתירם בשעת טבילה שוב אינה רשאית לקלע בהם

רבינו ירוחם (ס' אדם ניי"ב ח"א דף פא.) : - ומה שכתבתי שלא תצא במה שקושרת קליעת שער ראשה, כתבו בתוס' ודוקא במה שקושרת על הקליעה אבל חוטינן בתוך קליעת השער כשגודלת אותן מותר לצאת בהן דמאחר שאסור לגדול שערות האשה משום בונה כאשר אכתוב כמו כן אסור להתיר גדילת השער בשבת וכו' ולפירש"י נראה כי בכל ענין אסור לצאת בהן בין אותם שבתוך הקליעה "שגדיל השערות עשוי בהן" בין אותם שעל הקליעה "שהקליעה קשורה בהן והן על הקליעה סביבה", ע"כ.

סמ"ג (ל"ת ס"ה) : - בפרק במה אשה יוצאת מוכיח שאשה אינה יוצאה בחוטינן של צמר או של פשתן או רצועות "הכרוכות סביב שערות ראשה" דלמא מתרמיא וכו' ותסיר אותם משום חציצה ומייתי להו ד' אמות ברה"ר, כך פירש ר"י דבכרוכות מיירי אבל אם הם בתוך קליעת שערות ראשם מותר דיש איסור בסתירת הקליעה וכו', ע"כ.

סמ"ק (רפ"ב) : - לא תצא אשה בחוטי צמר ופשתן "שכורכת בהם שערה", אבל אותם שקלעה בהם שערה אומר ר"י דיוצאה בהם, דאסור לסתור קליעתה בשבת וכו', ע"כ.

מרדכי (דף נ"ז) במה אשה. - לא בחוטי צמר, מיירי "שהחוטינן כרוכות סביב שערות ראשה", אבל אם החוטינן והרצועות בתוך השערות קלועות מותר וכו' דליכא למימר דילמא תסירם משום דאסור, משום סותר את הקליעה וכו', ע"כ.

שלטי הגבורים (דף כו. מדפי הרי"ף) : - פירש"י אפילו אם הם קלועות לה בשערה אסור לצאת בהן ור"ת פי' דאם הם קלועות בשערה מותר ולא חיישינן דלמא אתי לאתויינהו שאסור לסתור קליעת שערה אלא מיירי באותן שהן על ראשה וכ"כ מ"י וסמ"ג והרא"ש, ע"כ.

פיהמ"ש להרמב"ם (ריש פ"ו) : - מה שאמר לא תטבול בהם עד שתרפם הוא טעם איסור יציאתם באלו החוטינן בשבת לפי שנחוש שתצטרך לטבילה בשבת ותסיר אותם "מעל ראשה ומצחה" כדי שלא יהיו חוצצין ותעבירם ד' אמות ברשות הרבים וכו', ע"כ.

שערה בשבת (כלקמן בפרק המצניע) והלכך אתיא לאתויינהו, ע"כ.

הא דמפורש במשנה וגמרא דהטעם דאינה יוצאה בחוטי צמר ופשתן הוא משום דילמא מתרמי לה טבילה וכו', ובחוטי שער דלא חייצי בטבילה יוצאה בהן בשבת, ולא חיישינן בהו דלילמא שלפא ומחויא, – מבואר בראשונים הנ"ל שני טעמים, האחד, בחידושי הריטב"א והוא כלשונו: "דאינהו לא תכשיט ניהו", והשני בתוס' רי"ד והוא כלשונו: "שאינ דרכה של אשה לגלות שערה משום פריצות" – ולפי האמת שני הטעמים נכונים ואין סותרין זה את זה, והריטב"א גם מודה שאין דרכה של אשה לגלות שערה וכו' ותוס' רי"ד גם מודה דדבר שאינו תכשיט לא חיישינן לשלפא ומחויא, – ואפשר לומר דלתוס' רי"ד משמע ליה דמתניתין איירי באופן שאינה יכולה לשלפם אלא א"כ תגלה שערה (בפרט, שנראה מסוף לשונו – "שאחר שתתירם בשעת טבילה שוב אינה רשאית לקלע בהם שערה בשבת וכו'", שהוא מפרש כפירוש רש"י "שקולעת בהן שערה"), ולכן פשיטא ליה דלדילמא שלפא ומחויא ליכא למיחש "שאינ דרכה של אשה לגלות שערה משום פריצות", ולפיכך פרשינן הטעם משום דילמא מיתרמי לה טבילה וכו' וממילא לפי זה לתוס' רי"ד אפילו אם החוטין האלו הם תכשיט, גם ליכא למיחש שתשלפם, דהא אין דרכה של אשה לגלות שערה וכו', – ולריטב"א משמע ליה חוטין דמתני' דאינהו לא תכשיט ניהו (דחוטין בעלמא הן כלשון המ"ב) ולדידיה איירי מתני' אפי' באופן שיכולה לשלפן ולא לגלות שערה, וממילא לפי זה לריטב"א אם היו החוטין תכשיט חשוב לא צריכנא לטעם דילמא מתרמי לה טבילה וכו' אלא היו אסורין מטעמא דשלפא ומחויא ואפילו בחוטי שער (אם יש מציאות שיהיו תכשיט חשוב) דלא חייצי (וה"ה חוטי שער דזקינה בשל ילדה לקמן סד: דמחכו עליה, והתוס' רי"ד מפרש שם בעת טבילה וכו' ששערה שרוי במים מואסת בשער הזקנה וכו', עיין לקמן).

סיפא דמתניתין (דף סד:): – יוצאה אשה בחוטי שער (רש"י, שקולעת בהן שערה) בין משלה (רש"י, תלושין) בין משל חברתה, בין משל בהמה (רש"י, כגון של סוס) וכו', ע"כ.

פיהמ"ש להרמב"ם (שם): – וחוטי שער הם החוטים הנעשים משער כי אין ענינן כענין חוטי צמר וחוטי פשתן

הנוכרים בראש הפרק, כי חוטי שער אפילו "קשורין על מצחה" קשר מהודק אינם חוצצין לפי שהמים נכנסין בהם ולפי שמותר לטבול בהם מותר לצאת בהם בשבת כאשר בארנו בראש הפרק, ע"כ.

רע"ב (פ"ו מ"ה): – חוטי שער. שער תלוש שעשתה אותו כמין חוטין וקולעת בהן שערה "או אפילו קשרה אותן על פדחתה קשר מהודק", יוצאה בהן, דלא דמי לחוטי צמר וחוטי פשתן דלעיל, לפי שהמים נכנסים בהם ואי מתרמיא לה טבילה אינה צריכה שתתירם ולא אתיא לאתויינהו, ע"כ.

ובגמ' שם: – וצריכא, דאי אשמעינן דידה, משום דלא מאיס (רש"י, וליכא למימר דמשלפא ליה משום דמחכו עליה וממטי ליה בידיה) אבל חבירתה דמאיס אימא לא, ואי אשמעינן דחבירתה, דבת מינה הוא (רש"י, ולא מינכר ולא מחייכי עליה), אבל דבהמה לאו בר מינה הוא אימא לא צריכא.

תנא, – ובלבד שלא תצא ילדה בשל זקנה וזקנה בשל ילדה (רש"י, ובלבד שלא תצא זקנה. בחוטי שער של ילדה וילדה בשל זקנה דלבנות על שחורות או שחורות על לבנות מאיס ואתי למישלף) בשלמא זקנה בשל ילדה שבח הוא לה, אלא ילדה בשל זקנה אמאי גנאי הוא לה, איידי דתנא זקנה בשל ילדה תנא נמי ילדה בשל זקנה, ע"כ.

תוס': – ובלבד שלא תצא זקנה בשל ילדה וילדה בשל זקנה. כך היא עיקר הגירסא והשתא פריך שפיר בשלמא זקנה בשל ילדה שבח הוא לה פירוש ומשום הכי איצטריך לאשמעינן שלא תצא דאפילו הכי מחכו עליה אלא ילדה בשל זקנה אמאי גנאי הוא לה פירוש אמאי איצטריך לאשמעינן דלא תצא פשיטא דכיון דגנאי הוא לה ודאי מחכו עליה ושקלה להו וכיון דתנא זקנה בשל ילדה אסור כל שכן ילדה בשל זקנה ודוחק

ילדה בשל זקינה מאיסי לה, ואיכא למיחש דילמא בעת טבילה לא תשוי אראשה שמפני ששערה שרוי במים מואסת בשער הזקינה ואתיא לאתינהו ד' אמות ברה"ר, אלא זקינה בשל ילדה לא מאיסי לה אלא כדי נסבא, ע"כ.

חידושי הריטב"א החדשים (שם) : – בשלמא זקינה בשל ילדה שבח הוא לה, והוה ס"ד שתהא יכולה לצאת בו דלא חיישינן דילמא מחכו לה עלה, ואיצטריך תנא לאשמועינן דאפ"ה לא תצא, דזמנין דמחכי לה עלה "שאינה יכולה לכסות כל כך שלא יראה שערה" ואתיא למישלפא ולא תויי, אלא ילדה בשל זקינה גנאי הוא לה, ופשיטא שלא תצא, דודאי מחכו לה עלה ושלפא ומחוייא להו בידה, ולמה ליה לתנא למתנייא, ע"כ.

ראב"ן (ח"א מס' שבת אות שמ"ז) : – לא תצא אשה לא בחוטי צמר ולא בחוטי פשתן וכו', בחוטי שקושרת אשה הסבכה לראשה מיירי, ואוקמה רב נחמן גזירה שמא תזמן טבילה של מצוה, ומשום שחוצצת מתרתה ומהלכת בה לרה"ר ד' אמות, אבל בסבכה ליכא למיחש שתהלך בה ד' אמות ברה"ר, שהרי לא תלך בגילוי הראש, והסבכה תשים על ראשה ולא תקשור החוטיין עליה ותוליקם בידה וכו', וחוטי שער ודאי אין חוצצין לדברי הכל מפני שהמים באין בהן, ע"כ.

חידושי הרמב"ן (סה.) : – מתני' הבנות קטנות וכו'. – "ועוד שהחוטיין לבנות שיוצאות וראשן פרוע, צריכי להו טפי, ולא מנשינן להו כי היכי דלייתנהו ד' אמות ברה"ר וכו', פיורוש, שנשואות שמכסות ראשן בשבכה לא צריכי כ"כ לחוטיין, וחיישינן שילבשו השבכה בלי החוטיין, ומייתי להו ד' אמות ברה"ר, אבל בתולות שיוצאות וראשן פרוע צריכי להו לחוטיין טפי, ולא חיישינן, ע"ש.

הוא לומר זו וא"צ לומר זו קתני ואית דגרסי איפכא ובלבד שלא תצא ילדה בשל זקנה וזקנה בשל ילדה ואינו מיושב דא"כ אמאי פריך ילדה בשל זקנה אמאי שהרי כך הוא דרך הש"ס לשנות הפשוט תחלה והרב פורת מיישב גירסא זו וה"פ אלא ילדה בשל זקנה אמאי איצטריך גנאי הוא לה דלעולם לא תצא בהן אפילו בחול, ע"כ.

חידושי הר"ן (שם) : – בשלמא זקנה בשל ילדה שבח הוא לה, פיורוש ועבידא זקנה לצאת בשערות שחורות, והלכך לא תצא דילמא מחכי עלה כשהיא מתנאה בשער של ילדה ושקלא להו ואתיא לאיתויינהו, וכיון דשכיח איצטריך למיתני שלא תצא, אלא ילדה בשל זקינה דהוא גנאי לה לצאת בשערות לבנות אמאי איצטריך למיתני דהא לא שכיח, ומשני כדי נסבא, ע"כ.

אור זרוע (שם) : – ופירש"י בחוטי שער שקולעת בהם שערה משום דשער ע"ג שער לא מיהדק ולא חייך וכו'. מיהו תימ' הואיל וטעמא דלא תצא בחוטי צמר ובחוטי פשתן דהיינו משום דילמא מתרמיא לה טבילה של מצוה ושריא להו והיכי מצי למישרא להו והא בגודלת שערה מיחייבת חטאת וא"כ סתירה נמי אסירה מדרבנן דכל היכא דאסור הבנין אסורה הסתירה. ולכך מפרשים רבותי דלא איירי בחוטים שגודלת בהם דאם החוטים או הרצועות גדילות וקלועות בתוך השיער מותר לצאת בהם דליכא למיחש דילמא תסירם משום טבילה דאסור כדפריש"י. אלא מתני' דקתני לא תצא אשה לא בחוטי צמר ולא בחוטי פשתן ולא ברצועות שבראשה דהיינו "שכרוכות סביב שערותיה שכן דרך נשים שכרוכות וקושרות בהן בחוזק ומהדקות היטב" וכה"ג [הוא] דאסור לצאת בהם בשבת שמא תתירם בשעת טבילה ושמא אין כאן קשר של קיימא הלכך מתירו אפי' בשבת ואפי' בכה"ג יוצאה בחוטי שער משום דלא מיהדקי וכו', ע"כ.

תוס' רי"ד (שם) : – בשלמא זקינה בשל ילדה כיון דשבח הוא לה אתיא לאחזויי, אלא ילדה בשל זקינה גנאי הוא לה, כדי נסבא, – קשיא לי דבחוטי שער ליכא למיחש למישלף ואחזויי דגנאי הוא לה לגלות שערה, והנכון בעיני דאיפכא גרסינן בשלמא

דהנה, על מש"כ הרמ"א בהג"ה סי' ע"ה סע"ב: – "וה"ה השערות של נשים שרגילין לצאת מחוץ לצמתן" – כתב המ"א בסק"ד וז"ל: – "שרגילים לצאת מחוץ. וכתב ר"מ אלשקר סי' ל"ה אותן נשים הבאים מארצות שאין דרכן לגלותן למקום שדרכן לגלותן, מותרים לגלותן אם אין דעתן לחזור (עיין סימן תס"ח) ועסי' קט"ו בא"ע שם משמע דוקא בשוק אסור אבל בחצר שאין אנשים מצויים שם מותרים לילך בגילוי הראש וכ"כ התוס' בכתובות אבל בזוהר פ' נשא ע' רל"ט החמיר מאד שלא יראה שום שער מאשה וכן ראוי לנהוג", עכ"ל המ"א.

וז"ל הזוהר שם (בתרגום ללשון קודש) : –

א"ר חזקיה תבא מארה על זה האיש שמניח לאשתו להתראות משערות ראשה החוצה מכיפתה, וזהו אחד מעניני הצניעות שבבית, והאשה שמוציאה משערות ראשה החוצה להתקשט בהן, גורמת עניות לבית, וגורמת לבניה שלא יהיו חשובים בדורם, וגורמת לרוח טומאה שישרה בבית, מי גרם כל זה, אותן השערות שהתקשטה בהן מבחוץ, ואם בבית כך כל שכן בשוק, וכל שכן אם היא מראה חציפות אחרת, ולפיכך (תהלים קכח) אשתך כגפן פוריה בירכתי ביתך אמר רבי יהודא, שער הראש של האשה שמתגלה גורם לשער אחר להתגלות, ולפגום אותה, ע"כ צריכה האשה שאפילו קורות ביתה לא יראו שער אחד מראשה, וכל שכן בחוץ כו' צא וראה כמה פגם גורם שער האשה, גורם למעלה למטה, גורם קללה לבעלה, גורם עניות, גורם דבר אחר בבית, גורם שיסתלק החשיבות מבניה, ה' ישמרנו מחוצפא שלהן, וע"כ צריכה האשה להיות צנועה בירכתי הבית, ואם תעשה כן מה כתוב, בניך כשתילי זיתים סביב לשלחניך, מהו כשתילי זיתים, מה זית זה בין בחורף בין בקיץ אינו משליך העלים שלו, ותמיד נמצא בו חשיבות יתר על שאר העצים, כך בניה יעלו בחשיבות על שאר בני העולם, ולא עוד אלא שבעלה מתברך בכל, בכרכות שלמעלה, בכרכות שלמטה, בעושר, בבנים ובבני בנים, זהו שאמר

סיכום: – מכל הנ"ל מתבאר שהאשה משתמשת בחוטין הנ"ל לקלוע בהן שיערה או לקשור בהן שיערה, או שהחוטין כרוכות סביב שערותיה, ולובשת השבכה על שערותיה ועל החוטין, – וזימנין שאינה יכולה לכסות כל כך שלא יראה שיערה (הריטב"א החדשים הנ"ל), והחוטין נראין על מצחה (פיהמ"ש להרמב"ם והרע"ב הנ"ל) ולכן זקנה בשל ילדה וילדה בשל זקנה שלפא להו משום דמחכו עלה, והשבכה נשארת על ראשה – וחוטי צמר ופשתן אסורין משום דהוי חציצה, ודילמא שריא להו, ותלבש השבכה בלי לכרוך ולקשור החוטין על שערותיה, – ותקח החוטין בידה וממטי לה ד' אמות ברה"ר, אבל חוטי שער ילדה בשל ילדה וזקנה בשל זקנה שאין שום חשש של מחכו עלה, ולא חשש של חציצה דשער בשער לא חייצי, ואינן תכשיט דחוטין בעלמא הן, מותרין.

ולפיו"ז צריך להבין דברי המ"א במה שסיים לעיין בסי' ש"ג סעיף י"ד, ששם מובא דין חוטי שער, – מה כוונתו בזה?

פרק יג

ישוב וביאור

דברי המגן אברהם

הנה, – אם נאמר שהמגן אברהם למד כמבואר לעיל, שהש"ג קאי להתיר פא"נ רק בחצר, מדין פ"ר דד"י וצניעות דקמחית – ולדין ק"ש, ושגם הרמ"א למד כך בדברי הש"ג (כדלעיל פי"א). – מיושבין כל דברי המ"א בטוב טעם ודעת, וסרו כל תלונות האחרונים על דבריו, וכדלהלן.

ונקדים להביא את מה שכתב המ"א (שם סק"ד) בדין שיער בחצר.

הכתוב הנה כי כן יברך גבר ירא ה'. וכתוב יברך ה' מציון וראה בטוב ירושלם כל ימי חייו. וראה בנים לבניך שלום על ישראל.

סיכום: – המ"א סובר, דמעיקר הדין אין איסור ללכת בפריעת ראש אלא דוקא בשוק (כלשון הד"מ אבה"ע סי' קט"ו סק"ד ע"ש) אבל בחצר "מותרים" לילך בגילוי הראש, וכן במקום שדרכן לגלות שער מחוץ לצמתן "מותרים" לגלותן מעיקר הדין, אבל ראוי לנהוג כהזוהר שאפילו קורות ביתה לא יראו שער אחד מראשה (לשון הזוהר: – "דאפי" טסירי דבית לא יחמון שערא חד מרישא").

והנה, הא ודאי שהמ"א גם ראה שלשון הטור באבה"ע סי' קט"ו הוא ש"לכתחלה" לא יראה שערה אפי' בחצר, וכמו שכתבו שם הב"י והד"מ (והב"ח) שכלם דייקו שהטור סובר שלא ילכו לכתחלה בשער בחצר, ומה שכתב המ"א "ועיין סי' קט"ו בא"ע שם משמע דוקא בשוק אסור אבל בחצר שאין אנשים מצויים שם "מותרים" לילך בגילוי הראש וכ"כ התוס' בכתובות – היינו, שמעיקר הדין "מותרים", אבל "לכתחלה" לא, וכמו שכתב שם הב"י שמלשון הטור משמע "שהוא דבר שאינו הגון", וכן כתב שם הד"מ על לשון הטור וז"ל: – "ולא נקט כאן לא תצא אלא למידק מינה דצניעות מיהא הוי ששום אשה לא תראה שערה כלל אפילו בבית וכמו שמצינו במעשה דקמחית וכו'", – וכן המאירי בכתובות סובר כפירוש התוס' שם שאין איסור בפריעת הראש בחצר, אעפ"כ כתב שם "שהדבר מגונה" ע"ש. [ובזה מיושב מה שהקשה על המ"א הביאור הלכה שם סי' ע"ה ד"ה מחוץ לצמתן וז"ל: – "ומה שנרשם במ"א בשם א"ע קט"ו אינו מוכח שם כלל להמעייין", ע"ש. ולכאורה כוונתו, שאדרבה, שם מוכח בב"י ובד"מ שהטור לא התיר לכתחילה, – ולפי הנ"ל אתי שפיר, שגם

המ"א מכוון לזה, ושניהם לדבר אחד נתכוונו, ולכן כתב רק "מותרים" ולא כתב "מותרים לכתחלה" כמו שכתב לענין פא"י תיכף אח"כ בסמוך בסק"ה "וכ"כ בש"ג דמותר לכתחלה" וכידוע שהמ"א מקצר מאד בדבריו, עיין בספר "מרנן ורבנן" מערכת ספרים ערך "מגן אברהם", וב"שם הגדולים" מערכת גדולים א' י"ד כתב: "ודבריו בקיצור ועומק ישר ובקיאות".]

ולפיכ"ז, מתבארים כל דברי המ"א, וסרו כל תלונות האחרונים עליו, דגם המ"א למד בש"ג והרמ"א כמבואר בפרקים הקודמים שמתירים רק בחצר ולדין ק"ש, וככל ההכרחים המבוארים שם, ולפי"ז אין שום קושיות ותמיהות לא על דברי הש"ג ולא על דברי הרמ"א (כמו שתמהו האחרונים כנ"ל). ולכן כותב המ"א "דלא כבאר שבע וכו'" וכדלהלן.

ומובן מאד מש"כ המ"א – וכ"כ בש"ג דמותר "לכתחלה" כדאיתא במשנה פ"ו דשבת "יוצאה" אשה בחוטי שער וכו' – והערנו (הערה 3) מהו הלשון "לכתחלה" דמשמע מזה דהנדון הוא אם ההיתר הוא "לכתחלה" או "דיעבד", – וגם הערנו (הערה 4) מה ראייה מהמשנה לרה"ר, הרי מהמשנה ראייה להיפך שברה"ר הפא"נ מכוסה היא, ששייך החשש שתשלוף מתחת השבכה וכו' כנ"ל – והשתא אתי שפיר טובא – דבאמת, אין שום ראייה מהמשנה לרה"ר, וכל ראיית הש"ג היא רק לחצר כנ"ל – ולמ"א והרמ"א (דעלה קאי המ"א) כל הנדון בחצר הוא רק "לכתחלה", דהרמ"א (בסי' קט"ו ד"מ סק"ד) והמ"א (סק"ד הנ"ל) ס"ל דמעיקר הדין מותר שער בחצר כדעת התוס', ומלשון הטור הנ"ל הדיוק הוא רק, דהוי דבר שאינו הגון (כדכתבו שם הב"י והד"מ) והיינו "לכתחלה". והראיה מהמשנה היא, מדנקטה המשנה לשון "לכתחלה" יוצאה אשה בחוטי שער וכו' בפא"נ לחצר, שתיבת "יוצאה" שבתחילת

יראה שום שער מאשה כנ"ל, וזהו משום שמצינו בזהר שמחמיר ובפרט שלא מצינו בש"ס לשון שמותר לכתחלה בשער בחצר (כמבואר לעיל פי"א אות א' ד"ה ולכאורה באריכות), — אבל בפא"נ שמצינו במשנה לשון לכתחלה, ובזהר לא מצינו שמחמיר בזה, לכן פוסק המ"א שמותר לכתחלה, ופשוט אפשר לומר שגם להזהר מותר ולא פליג בזה על הבבלי, וכל ענין חומרת הזהר שהוא מעניני הסוד ע"פ קבלה [כלשון הלבוש אבה"ע סי' כ"א סע"ב שיש "בוה סוד על פי הקבלה", ע"ש] הוא רק בשער ממש, וכן הוא ב"פני יצחק" שחומרת הזהר הוא רק בשער, מובא לעיל פ"ו אות ז' ולא בפא"נ.

ולפי"ז יובן גם מה שסיים המ"א בסוף דבריו "עיינ סי' ש"ג סי"ד" — ששם מובא לשון שמותר לכתחלה בחוטי שער, — וכוונתו שאע"פ שבשער ממש מחמיר המ"א כהזהר אפי' בשער שחוץ לצמתן כנ"ל וכלשון הזהר "שערא חד מרישא", אבל חוטי שער תלושין מותרין וכנ"ל שאף להזהר מותרין דחומרת הזהר היא רק בשער ממש, — אבל השלטי גבורים אינו יכול להביא שום ראיה מחוטי שער, שהוא לא איירי מדברי הזהר ולדידיה אפילו שער ממש שחוץ לצמתן אין איסור כמובא בשו"ע סעיף ב' ובמגן אברהם סק"ד. [ובזה נתיישבו הערות 5.6].

ושיעור דברי המ"א בכללם הם כך: — דברמ"א מוזכר דין ק"ש שמותר בשער נכרית אפי' דרכה לכסות, וכמבואר לעיל פי"א, דברה"ר הפא"נ מכוסה היא, ואעפ"כ מותרת בק"ש מפני שאינה "עצמיות הגוף", וקאמר המ"א ["וכן" כתב בש"ג], שבש"ג גם כתב "כן" (כמו הרמ"א) שמותר בק"ש כנגד הפא"נ, וממשיך המ"א (לבאר מאיפוא היא ראיית הש"ג שמותר בק"ש) ["דמותר לכתחלה" כדאיתא במשנה פ"ו דשבת "יוצאה" אשה בחוטי שער וכו'] שהש"ג

המשנה קאי גם אסיפא [דהיינו, "יוצאה" וכו' בפאה נכרית לחצר], ולכן מעתיק המ"א מתחלת המשנה יוצאה אשה וכו' להדגיש את תיבת "יוצאה" שמזה כל הראיה, וכן הש"ג מעתיק ומדגיש לשון זה "שהאשה יוצאה" בפאה נכרית בשבת" וכמבואר לעיל פרק י"א סוף אות ב' ע"ש [ובזה נתיישבו הערות 2.3.4].

וגם מוכן כבר מש"כ המ"א — "דלא כבאר שבע שחולק עליו והאריך בסוף ספרו בדברי דחו" — והקשו ע"ז האחרונים בדברים קשים — שדברי הבאר שבע הרי נכונים הם וכו' כנ"ל (הערה 1) — לדברינו שהמ"א למד את הש"ג על חצר, דברי הש"ג וראיתו מהמשנה מוכנים הם מאוד דהנה, הבאר שבע שסובר בשער בחצר מותר ולא הוי שום דבר שאינו הגון כמפורש בדבריו, לפי"ז אין שום ראיה מהמשנה שפא"נ שונה במשהו משער ממש, דמלשון המשנה שיוצאה בפא"נ בחצר לכתחלה אין שום ראיה, דהרי גם שער ממש ס"ל שבחצר מותר לכתחלה, ולכן ס"ל לבאר שבע דפאה נכרית אסורה משום פריעת הראש ושער באשה ערוה ואסור לקרות ק"ש כנגד פאה נכרית עיין עטרת זקנים (סי' ע"ה ד"ה וכ"ש שער נכרית), ופמ"ג (שם א"א סק"ה וסי' ש"ג מ"ז סק"ט) ומ"ב (סי' ע"ה סקט"ו) [מובאים להלן פי"ד] — אבל לדידהו דס"ל שאין לילך "לכתחלה" בשער בחצר וכדמדוייק מלשון הטור כנ"ל, ובפא"נ נקטה המשנה לשון "לכתחלה", שפיר יש ראיה מהמשנה שפא"נ בחצר מותרת לכתחלה ואין בה משום ענין דצניעות דקמחית, דכל ענין צניעות דקמחית הוא רק בעצמיות הגוף ממש, וכן דין ערוה דק"ש הוא ג"כ רק בדבר שהוא "גוף" ממש וכמבואר לעיל פ"ט ופי"א באריכות ע"ש [ובזה נתיישב הערה 1].

ולפיכ"ז יוצא, — שאע"פ שהמ"א מחמיר בסק"ד שראוי לנהוג כהזהר שלא

כותב שכל מי שמעייין בפנים – יראה ההיפך, והחת"ס לא ראה שום צורך להרחיב את הדיבור ולבאר למה דברי הבאר שבע נכונים, אלא כתב בכירור ובהחלטיות שהמעייין בפנים יראה זאת לבד, ואין שום צורך לבאר את הדברים, – ולא רק החת"ס כותב כך, אלא כמו שהבאנו לעיל (פ"ב אות ב') מעוד גדולי הדורות, שכלם מתנבאים בסגנון אחד כנ"ל, – וגם מכל הראשונים שהבאנו בפ"ד משמע כדברי הבאר שבע שברשות הרבים הפאה נכרית מכוסה היא (שאל"כ היו יכולים לפרש שכל הנשים צריכות לפא"נ, כמו בזמנינו היום שכל אחד מבין מעצמו לפרש כך) – וגם מהמשנה בשבת מוכח שהפאה נכרית ברשות הרבים מכוסה היא כנ"ל באריכות, – ולא יתכן לעשותם ח"ו כטועים בדבר משנה – וכ"ז הם דברים שאי אפשר בשום אופן להתעלם מהם, ומכריחים אותנו להתעמק ולהבין את דברי המ"א שלא יקשה עליו שום דבר, – ולפ"ז מוכן מאליו, שאם יש לנו ברירה שניה, ללמוד את דברי המ"א באופן שכל דבריו מובנים ומבוארים, וסרו מעליו כל התמיהות כנ"ל, – מחוייבים אנו ללמוד כך בדבריו, וכמבואר.

ולפי כל זה מתבאר לנו שאין שום מחלוקת בין הפוסקים, וגם שלשת עמודי העולם שכל ישראל נשען עליהם, ה"ה – הש"ג – הרמ"א – והמ"א, לא עלה על דעתם כלל להתיר פא"נ ברה"ר, וגם הם סוברים שאסור, כסברא הפשוטה לכל החולקים עליהם. – וסרו כל הקושיות, ותמו כל התמיהות – וכל גדולי הפוסקים, שפה אחת מדברים, ונזכה לעבוד את ה' אלקים, לטוב לנו כל הימים, ונזכה בקרוב לראות את בני ישראל גאולים, בביאת משיח צדקנו במהרה בימינו, אמן.

מתיר "לכתחלה" לילך בפא"נ בחצר, ואין שייך בה שום ענין של – "לכתחלה" נשבשער כן שייך כנ"ל] והראיה היא מהמשנה שנקטה לשון "יוצאה" אפי' "לכתחילה", משמע שאין בה ענין צניעות של גילוי דבר המכוסה כמבואר לעיל בפ"א אות ב' באריכות, וממילא מותרת גם לענין ק"ש דגדרי "ערוה" דצניעות ודק"ש שוין הן ונלמדין זה מזה – כנ"ל פ"א, וע"ז מסיים המ"א נדלא כבאר שבע שתחולק עליו והאריך וכו', והיינו כנ"ל, שלבאר שבע שסובר ששער מותר בחצר לכתחלה, אין שום ראייה מהמשנה שפא"נ שונה במשהו משער ממש ולכן אוסר פא"נ גם בק"ש, – אבל לש"ג יש ראייה, כמו שכתב המ"א, ששער אין מותר לכתחלה בחצר ופא"נ מותרת, ולכן מותרת גם בק"ש, והמ"א איירי לענין ק"ש, דקאי אדברי הרמ"א בשו"ע שאיירי בענין ק"ש, וכמבואר.

ובזה סרו כל תלונות האחרונים על דברי המ"א ונתיישבו כל דבריו בטוב טעם ודעת.

ולסיכום: – בדברי המ"א יש לנו שני ברירות, – הברירה האחת – שנלמד את המ"א שקאי על רה"ר, ושהוא למד את הש"ג והרמ"א ג"כ על רה"ר, ויהיה קשה לנו כל הקושיות האלימות הנזכרים בכל הפרקים הקודמים, בין על הש"ג ובין על הרמ"א, וכן על דברי המ"א עצמו, איך דחה המ"א את דברי הבאר שבע בלי שום ביאור והסבר, בזמן שכ"א רואה שדברי הבאר שבע נכונים, וקמו שכתב החת"ס הנ"ל – "המעייין בספר באר שבע בפנים יראה כי סוף דבריו נכונים וכו'", – ודברים אלו שכתב החת"ס סופר אומרים דרשני! – ואי אפשר לעבור עליהם בשלוות הנפש ובאמתלות שונות, כי איך ייתכן שהמ"א יכתוב כך, בזמן שהחת"ס

אמר ר' יוחנן: לא כרת הקב"ה ברית עם ישראל אלא בשביל דברים שבעל פה, שנאמר: (שמות לד כז) **כי על פי הדברים האלה כרתי אתך ברית ואת ישראל.** (גיטין ס:)

לא כתב הקב"ה בתורה למען הדברים האלה ולא בעבור הדברים האלה ולא בגלל הדברים אלא על פי הדברים וזו היא תורה שבעל פה שהיא קשה ללמוד ויש בה צער גדול שהוא משולה לחשך שנאמר העם ההולכים בחשך ראו אור גדול (ישעיה סא) אלו בעלי התלמוד שראו אור גדול שהקב"ה מאיר עיניהם כו' שיש בה צער גדול ונדוד שינה ויש מבלה ומנבל עצמו עליה כו' ונושאים ונותנים במלחמתה של תורה עד שמעמידין דבר על בוריו והלכה לאמתה. (תנחומא פר' נח, ג)

והמשביל יבין ענין פלא גדול מאד מה נעשה בשמים ממעל ע"י עיון ובירור הלכה פסוקה מן הגמרא ופוסקים ראשונים ואחרונים מה שהיה בהעלם דבר קודם העיון הלו כי על ידי זה מעלה הלכה זו מהקליפות שהיו מעלימים ומכסים אותה שלא היתה ידועה כלל או שלא היתה מוכנת היטב כמעמה ... והנה העליונים אין בהם כח לכרר ולהעלות מהשכירה שבקליפת נוגה אלא התחתונים לכר ... ולכן באים העליונים לשמוע חידושי תורה מהתחתונים מה שמחדשים ומגלים תעלומות החכמה שהיו כבושים בגולה עד עתה וכל איש ישראל יוכל לגלות תעלומות חכמה ולחדש שכל חדש הן בהלכות הן באגדות ... ומחוייב בדבר ... וכל דברי תורה ובפרט דבר הלכה היא ניצוץ מהשכינה שהיא היא דבר ה' כראיתא בגמרא דבר ה' זו הלכה. וז"ש בגמרא כל העוסק בתורה אמר הקב"ה מעלה אני עליו כאילו פדאני ואת בני מבין האומות עו"ג. תניא אנה"ק כ"ו (קמ"ד):

תנו רבנן: ברוך בכלל, ברוך בפרט. ארוך בכלל, ארוך בפרט. ללמוד וללמד לשמור ולעשות. פרש"י: ברוך בכלל ברוך בפרט - כל הברכות והקללות נאמרו בהר גריזים ובהר עיבל בכלל ופרט ברוך אשר יקים את דברי התורה הזאת ארוך אשר לא יקים הרי בכלל וכל אחת ואחת בפרט ברוך וארוך ברוך אשר לא יעשה פסל ומסכה ארוך אשר יעשה פסל ומסכה וכן כולן.

ללמוד וללמד לשמור ולעשות - כל המצוות כולן טעונות ארבעה אלה ולמדתם אתם ושמרתם לעשותם [דברים ה,א] וכתיב ולמדתם אתם את בניכם [שם יא,יט] הרי כאן ארבע מצוות לכל מצוה ועל ארבעתן נמסרו ארוך וברוך בכלל ופרט [שכל הלומד מצוה אחת נתברך בברכה הכללית שנאמרה על כל התורה, וגם נתברך בברכה פרטית שנאמרה על לימוד המצוה הזאת. - ומפרט רש"י ארבעה הנ"ל:] **ברוך אשר ילמדו ארוך אשר לא ילמדו וכן ללמד ברוך אשר ילמדו ארוך אשר לא ילמדו** [ו] **וכן לשמור וכן לעשות.** ככל אחד [מאלו הדי] "ללמוד וללמד לשמור ולעשות" ארבע בריתות, ברית לברוך בכלל ברית לברוך בפרט ברית לארוך בכלל ברית לארוך בפרט.

רז"ל מהרש"א שם ד"ה ברוך: האי לשמור אין לפרש מלשון לאו הוא כדאמרינן כל השמר ופן ואל אינו אלא ל"ת דא"כ לא יהיו ששה עשר בריתות במצות לאו וכן במ"ע אלא בכ"א יהיו י"ב דהיינו בלאוין יהיו ד' בללמוד וד' בללמד וד' בלשמור, ובעשייה יהיה ד' בללמוד וד' בללמד וד' בלעשות אלא דיש לפרש לשמור גם בעשייה ולעשות גם בל"ת ולשמור היינו כדאמרינן בפ"ק דקידושין (לז.) אשר תשמרון זו משנה לעשות זו מעשה ופרש"י זו משנה שמביאה לידי מעשה כו' ע"ש. ואין זה בכלל ללמוד דקאמר הכא, דיש לומד מרבו ומשכחה אבל שמירת המשנה שיהא חוזר על משנתו שלא תשכח מפיו ודבר זה מביא לידי מעשה ושייך גם בעשייה וכן לעשות דהכא לא עשייה ממש אלא קיום המצות הוא ושייך גם בלאוין ודו"ק עכ"ל.

חזרה וביאור בקצרה

מכל הסוגיא הנ"ל

עם הוספות

המקור בתורה לאיסור גילוי שער נשואה ברה"ר, והמסתעף לענין פאה נכרית

איתא במשנה בכתובות (ע"ב). ואלו יוצאות שלא בכתובה העוברת על דת משה ויהודית. ואיזו היא דת משה — מאכילתו שאינו מעושר וכו' ולא קוצה לה חלה ונודרת ואינה מקיימת. ואיזוהי דת יהודית [פירש"י "שנהגו בנות ישראל ואע"ג דלא כתיבא", וברמב"ם (אישות כד, יב וטושו"ע אה"ע קטו, ד) "ואי זו היא דת יהודית — הוא מנהג הצניעות שנהגו בנות ישראל"] יוצאה וראשה פרוע, וטוה בשוק, ומדברת עם כל אדם וכו'. ע"כ.

וז"ל הרא"ש שם (סי' ט') — : "האי דעוברת על דת משה ויהודית אין לה כתובה, היינו בדבר שהיא מכשילתו כי הנך דמתניתין וכיוצא בהם, כגון שהאכילתו חלב או דם וכן נודרת ואינה מקיימת בשביל בניו [דבעוון נדרים בניס (קטנים) מתים, גמרא]. אבל אם היתה עוברת בשאר עבירות כגון שהיא עצמה אכלה דבר איסור לא הפסידה כתובתה, ודת יהודית משום חציפותא ומשום חשד זנות הוא דמפסדה" עכ"ל וע"ע בשו"ת הרא"ש כלל לב סי' ח וז"ל "דוקא דת משה ויהודית דקתני במתני', אבל אכלה חלב כו' אפי' למ"ד מומר לדבר אחד הוי מומר לכל התורה כולה כו' ולא מגרש לה אלא בכתובתה". ובמאירי בכתובות שם כתב — : "כלומר לא סוף דבר בזינתה תחת בעלה שאיבדה כתובתה אלא אף העוברת על דת משה ויהודית וכו' ואחר כך פירש פרטים שבדת יהודית וכולם ענינים של צניעות ומתורת שהם דברים של פריצות ויוצאים מהם דרכים ושבילים לזנות" וכו'. וע"ע שם באורך —

ובתוספות שם ד"ה בטוה ורד כנגד פניה — "ר"ח פי' טוה ורד — צמר אדום היא טוה, שיפול על פניה מזהרוריתו, וזהו עזות מצח ופריצות" — ובפירוש המשניות להרמב"ם שם "ואמרו וראשה פרוע וכו' או נתנה וורד או הדס או רמון וכן הדומה לזה בגבות עיניה או על לחייה וכל כיוצא בזה מן הפריצות ומיעוט הצניעות" — ובשיטה מקובצת שם "...הנכון כמו שפירש הרמב"ם שנותנת וורד סמוך לפדחתה או בפילכה כנגד פניה והוורד נותן אדמימות בפניה".

ומקשה בגמרא (שם) — : ואיזוהי דת יהודית יוצאה וראשה פרוע: ראשה פרוע דאורייתא היא [פירש"י, ואמאי לא קרי לה דת משה] דכתיב 'ופרע את ראש האשה' [פירש"י (סוטה ח')], ופרע. בכל מקום לשון גילוי הוא] ותנא דבי רבי ישמעאל אזהרה לבנות ישראל שלא יצאו בפרוע ראש. וז"ל הרמב"ם (שם, יא) בביאור מצוה זו: "ואלו הן הדברים שאם עשתה אחת מהן עברה על דת משה, יוצאה בשוק ושער ראשה גלוי". וע"ש בגמרא בבלי וירושלמי מה שתייצו.

ויש לשאול — : התורה צוותה להעניש הסוטה לגלות שעה, מזה יש לנו דיוק שלאשה אחרת אין חובה לגלות שעה, מפני שלא חושדין בה שעשתה שום עבירה, אבל אם היא רוצה בעצמה לגלות ראשה, איך משמע מהפסוק דאסור — ? — ? **ופרש"י** שם — : "אזהרה. מדעבדינן לה הכי לנוולה מדה כנגד מדה כמו שעשתה להתנאות על בועלה מכלל דאסור א"נ מדכתיב ופרע מכלל דההוא שעתא לאו פרועה הות שמע מינה אין דרך בנות ישראל לצאת פרועות ראש וכן עיקר".

והביאור בזה הוא, דהנה, הרי פריעת ראש הסוטה הוא עונש, עי' רש"י במדבר ה יח ד"ה ופרע. רמב"ם סוטה פ"ג הי"א. וכמפורש במד"ר (נשא ט, טז) "ופרע למה — ? שדרך בנות ישראל להיות ראשיהן מכוסות, ולכך היה פרוע ראשה ואומר לה: את פרשת מדרך בנות ישראל שדרכן להיות מכוסות ראשיהן, והלכת בדרכי העובדי כוכבים שהן מהלכות ראשיהן פרועות, הרי לך מה שרציית" — ! ובר"י מלוניל (בכתובות שם מובא גם בשמ"ק) כתב — : "ופרע את ראש האשה, ואמרינן במס' סוטה, היא גלתה לו את ראשה, לפיכך הכהן מגלה לה את ראשה, אלמא דלא היה לה לגלות את ראשה, ומכאן לבנות ישראל שלא יצאו בפרוע ראש", וז"ל המשנה (סוטה ח'): — "במדה שאדם מודד מודדין לו כו' היא גילתה את עצמה לעבירה, המקום גילה עליה", וכך הם דברי רש"י בפ"י הראשון: "מדעבדינן לה הכי לנוולה מדה כנגד מדה כמו שעשתה להתנאות על בועלה מכלל דאסור" ופירש בהפלאה וכן הוא בשו"ת חסד לאברהם מהדו"ת אה"ע פז, ובהגרי"פ פערלא בספר המצות לרס"ג עשה צו דמוכח מהעונש, שעשתה עבירה בתחילה בגילוי ראשה, ובברייתא (סוטה ט). "היא קלעה לו את שער וכו'". (ועי' בעה"ט דברים כא, יב עה"פ וגלחה את ראשה, ובאב"ע במדבר ה, לא ואשה שלא תתן שער ראשה כו'), מכל זה רואים שהתנאות בשער מביא לידי עבירה'.

ובפירוש השני דרש"י — : "א"נ מדכתיב ופרע מכלל דההוא שעתא לאו פרועה הות, ש"מ אין דרך בנות ישראל לצאת פרועות ראש וכן עיקר" מבאר הגרי"פ פערלא שם שכוונת רש"י שרואים מכאן "דדבר פריצות הוא ומביא לידי גילוי עריות" ⁸, לפיכך אסור.

(א) וז"ל מהרי"פ שם: "...לכאורה, מהיכא משמע להו דיש איסור בדבר, ובשלמא לפירוש הראשון של רש"י אפשר לומר... כיון דחזינן שענש הכתוב עלה ש"מ דאסור לעשות כן, אבל לפירוש שני של רש"י שכתב עליו שהוא העיקר קשה טובא, וכי משום שכן נהגו בנות ישראל נימא דאית בה איסור דאורייתא — ? ודלמא אין בה אלא תורת מנהג שנהגו בו בנות ישראל מדעתן, ואע"פ שזכר מנהג זה בתורה, מכל מקום לא משום זה יש בו איסור דאורייתא וכו' ואם כן מנלן איסורא בפריעת הראש כיון שאין לנו ראייה אלא שכן היה מנהג בנות ישראל, ומסיים שביאור הפשט בדברי רש"י הוא משום "דכיון דשמעינן מקרא דדרך בנות ישראל בכך, ש"מ דדבר פריצות הוא ומביא לידי גילוי עריות, ואם כן ממילא יש בו איסור דאורייתא" עכ"ל - כלומר כיון דחזינן שנהגו לכסות ראשן, הדבר ברור שנהגו כן מטעם: "דדבר פריצות הוא ומביא לידי גילוי עריות", וממילא יש בזה איסור תורה משום שהדבר מביא לידי עבירה. ולשון רש"י "אין דרך" הוא כלשון הערוך ערך "כרב"ל על

והנה מצינו כאן דבר מיוחד, שאיסור התורה הוא רק ברה"ר, אבל בבית וחצר מותרת בגילוי השער, כדאמרין במס' כתובות עב: "ואלא בחצר א"כ לא הנחת בת לאברהם אבינו שיושבת תחת בעלה", וע"ש ברש"י וכתוס' ובר"ן על הרי"ף [ובב"י אה"ע סי' קט"ו ד"ה ומ"ש ודוקא, ד"מ (שם סק"ד), מג"א (או"ח ע"ה סק"ד)] ובהגהות אשר"י, רשב"א, מאירי, ילקוט פרי נשא, וכן הוא ברש"י מהדו"ק בשיטה מקובצת וז"ל: "שהרי כולן גילות לצאת בחצר פרועות ראש", והריטב"א והנמוקי יוסף כתבו: "שרובן הולכות בחצרן בפריעת הראש כיון שאין שם רואין" – חזינן שהתורה לא הקפידה על גילוי שער האשה, אלא על ההתנאות בשיער בפני אחרים, וכן מפורש בתורה"ד (סי' י') בביאור טעם האיסור, כנ"ל בפירושים ברש"י, וז"ל – : "דבחצר האשה אינה צריכה שום כיסוי דודאי איסור גילוי הראש דהתם איננו אלא משום פריצות דגברי והיכא דלא שכיחי רבים כגון בחצר אין קפידא".

המורם מזה: שההתנאות בשער "דבר פריצות הוא" שפורצת הגדר שבינה לאחרים (כמו שדה שגדרה נפרץ – פרצה קוראת לכשר ק"ו לגנב, ע"י תנחומא פ' וישלח אות ה' ב), והתוצאה היא ש"מביא לידי עבירה". וכן מפורש בריטב"א (כתובות שם) בתוס' רי"ד (שבת נז), בתורה"ד (כנ"ל) וזה לשון הלבוש (אה"ע סי' כא סעיף ב) "לא תלכנה בנות ישראל פרועות ראש בשוק שזה הוא פריצות לאשה" – וז"ל מרן החפץ חיים בהקדמת ספרו "גדר עולם" – : "הנה מבואר בדברי חכמינו ז"ל גודל האיסור של האשה שיוצאה בשוק וראשה פרוע דהיינו ששערותיה מגולות בלי כיסוי מה שנשי העם אשר אנחנו יושבים בקרב ג"כ נזהרות מזה מצד הצניעות כידוע", נמצא שמצות כיסוי הראש, הוא גדר שגדרה תורה בינה לאחרים, כמו גדר לשמירת כרם ושדה.

וכך פירשו חכמינו (כנ"ל מד"ר נשא) עונש הסוטה המפורש בפסוק "ופרע את ראש האשה", שמהות העונש הוא, לומר לה: "הרי לך מה שרצית" ! כמכריזין עליה בזה שמגלין שערה: פרוצה את !!! ! דהיינו ניוול רוחני, דאילו בגשמי גילוי השער נוי וייפוי הוא מפרשת סוטה למדין אנחנו, שגילוי שער נשואה, הוא סמל אות קלון ובזיון גדול שהתורה הענישה בזה את הסוטה לבזותה על חשד שעשתה עבירה חמורה שביהרג ואל יעבור, וז"ל הרמב"ם (סוטה פ"ג ה) "מקבצין עליה קיבוץ גדול של נשים, שכל הנשים הנמצאות שם חייבות לראותה, שנאמר: (יחזקאל כג מה) וַיִּנְסְרוּ כָּל הַנְּשִׁים וְלֹא תַעֲשִׂינָהּ כְּזִמְתִּכָּנָה וְכָל אִישׁ שִׁיחֲפוּץ לְבָא לְרֹאוֹתָהּ יָבֹא וִירְאֶה" בניווולה ובזיונה שהיא מוצגת כהולכת ב"דבר פריצות ומביא לידי גילוי עריות" שזהו הדבר שחושדין בה.

ויצויין שבכל התורה – מבראשית עד לעיני כל ישראל – לא מצינו עונש של בזיון כגון זה.

הבית יצחק (או"ח יד) הקשה, כיון שכל איסור קישוט זה נלמד מהטעם שהוא פריצות ומעשה סוטה כנ"ל, א"כ הלכה זו היא רק לר' שמעון דדריש טעמא דקרא, אבל לרבנן דלא דרשינן ונקטינן כוותיהו, מנלן שאסורה לצאת בקישוט השער, ותירץ, דלחומרא לכו"ע דרשינן טעמא דקרא ! [וכן הוא בעוד אחרונים] ויותר מזה מבואר בתוספות הרא"ש (ב"מ צ. ומוכא בשמ"ק שם) דלא פליגי רבנן על ר' שמעון אלא היכא דמפשטיה דקרא לא מוכרח הטעם, אבל היכא דפשיטא לן שזהו טעמא

הגמ' בברכות דף כ. פ"י בגד אדום כגון כרבלתא דתרנגולא שאין דרך בנות ישראל להתכסות בו **שהוא פריצות ומביא לדבר עבירה**", וכוונת רש"י במה שכתב "אין דרך" היא כמו שסיים הערוך שג"כ כתב לשון "אין דרך" מפני שהוא פריצות ומביא לדבר עבירה ורש"י קיצר בלשונו כדרכו. ולפ"ז יוצא שרש"י בשני הפירושים כיוון לדבר אחד דהטעם דאסור לילך בפרוע ראש הוא מטעם צניעות ד"להתנאות", שהרי כל הילפותא של האיסור דאורייתא דילפינן ממנהג כיסוי הראש הוא מזה שטעם המנהג הוא משום צניעות כנ"ל, ורק משמעות דורשין איכא בינייהו איך האיסור נלמד מהכתוב בתורה.

ב) וז"ל שם (וכן הוא בילקוט איוב לא עה"פ ברית כרתי לעיני) - : "למדנו רבינו מהו שתצא אשה וכו' רבנן אמרי אף בחול אסור לצאת בהן לרשות הרבים מפני שהעם מסתכלין בה ופגם הוא לאשה, שלא נתנו תכשיטין לאשה אלא שתהא מתקשטת בהן לתוך ביתה שאין נותנין **פרצה** לפני הכשר ביותר לפני הגנב, אמר רבי שמואל בר נחמני ראה מה כתיב באיוב (ל"א א) ברית כרתי לעיני ומה אתבונן על בתולה, ראה צדקתו של איוב ומה בתולה... לא נסתכל בה, באשת איש על אחת כמה וכמה, לכך צריכה אשה להיות יושבת בתוך הבית ולא תצא לרחוב שלא תכשל עצמה ולא תביא מכשול לבני אדם ונמצאו מסתכלין באשת איש א"ר יהודה בר שלום תדע לך שכך כתיב (בראשית א) ויברך אותם אלהים ויאמר להם פרו ורבו ומלאו את הארץ וכבשה, וכבשה כתיב האיש כובש האשה... שלא תצא ותגרום תקלה לעצמה, שהרי דינה בת יעקב בשביל שהיתה רגילה פדרנית גרמה תקלה לעצמה, מנין ממה שקראו בענין ותצא דינה. (ו) ותצא דינה בת לאה, זה שאמר הכתוב כל כבודה בת מלך פנימה (תהלים מ"ה), א"ר יוסי כשהאשה מצנעת את עצמה בתוך הבית ראויה להנשא לכהן גדול ותעמיד כהנים גדולים שנאמר כל כבודה וגו', אם תכבד עצמה בתוך הבית, ממשבצות זהב לבושה, תנשא למי שכתוב בהן ושבצת הכתונת שש, א"ר פנחס הכהן בר חמא בזמן שהיא צנועה בתוך הבית, כשם שהמזבח מכפר כך היא מכפרת על ביתה, שנאמר (תהלים קכ"ח) אשתך כגפן פוריה בירכתי ביתך, ואין ירכתי אלא מזבח שנאמר ושחט אותו על ירך המזבח (ויקרא א'), דבר אחר אשתך כגפן פוריה אימתי היא כגפן פוריה בזמן שהיא בירכתי ביתך, ואם עשתה כן בניך כשתילי זתים, תעמיד בנים נמשחין בשמן המשחה סביב".

וז"ל ילקוט [בראשית]ו, מד] כיון שעמדו דור המבול כו' מיד עמדו שני מלאכים שמחזאי ועזאל כו' ועזאל היה על מיני צבעונין ועל מיני תכשיטין של נשים שמפתים את בני אדם להרהור עבירה כו' שמחזאי חזר בתשובה כו' עזאל לא חזר בתשובה ועדיין הוא עומד בקלקולו להסית בני אדם לדבר עבירה וכו' והוא עזאל שבתורה.

חזרה וביאור בקצרה מכל הסוגיא הנ"ל עם הוספות

קנז

דקרא לכו"ע דרשינן ע"ש שלכן יש אופן דחוסמים שור בדישו³ ! (ובזה מיושב קושיית הבית יצחק הנ"ל), וכאן פשיטא לן שזהו טעמא דקרא, שהרי כל האיסור נלמד מהטעם, כנ"ל.

כל האמור מורה באצבע שאין כאן גזירת הכתוב כשעטנו ופרה אדומה שהם חוק בלי טעם, אלא משפט הוא וטעם יש בדבר, דילפינן מפרשת סוטה שהתורה אוסרת גילוי השער משום פריצות.

ומבואר מכל האמור, שדין כיסוי השער לא נתפרש בתורה במצות עשה לאשה לכסות שיערה, ולא מצות לא תעשה שלא תפרע שיערה, אלא כל האיסור נובע מהטעם – ! מזה שהתורה צוותה לגלות ראש הסוטה, ש"מ שדרך בנות ישראל שלא לצאת בשער מגולה, ומבינים מזה שהטעם שלא הלכו בשער מגולה הוא משום שהתנאות בשער פריצות הוא, ולכן אסור.

מעתה כשבאים לדון על הפאה הסינטטית של זמנינו, שכל בתי החרושת שמייצרים אותן מטרותן היא שיהיה בהן אותה פעולת נוי של שער, ומצליחין בכך שהרי בית חרושת שייצר פאות שלא נראות כשיער, הוא יסגר מיד על מנעול וברית, איך יעלה על הדעת שהפאה מותרת – ? הלא היא פועלת את אותה הפעולה של שער, אם לא יותר, כידוע לכל, ויש בה אותה תוצאה כמו שער ממש דילפינן מקרא שהוא מעשה סוטה ו"שדבר פריצות הוא ומביא לידי עבירה". הלובשת פאה עושה לעצמה כמו ידיה כדוגמת הסוטה בבזיונה! וכל הפאות של זמנינו בלי שום הבדל, בין מגולות בין "מכוסות" בין שלימות ובין חלקיות, בכל גודל שהוא, "דבר פריצות ומביא לידי עבירה" הן, כמו שער שלה ממש, וכמו שבשער שלה אסור בין מגולות בין "מכוסות", בין שלימות ובין חלקיות בכל גודל שהוא, כך הוא ממש בפאה.

אילו נתפרש בתורה במצות עשה לאשה לכסות שיערה, או מצות לא תעשה שלא תגלה שיערה, ונתעורר נידון פאות הסינטטיות של זמנינו, היינו באים לסוגיא דדרשינן טעמא דקרא כדברי תוס' הרא"ש הנ"ל, דכיון דפשיטא לן דזהו טעמא דקרא, מרבינן גם פאה נכרית שאסורה מדאורייתא כשער ממש, משום שיש בה אותו הטעם ממש כמו שער – אבל מאחר שכל איסור זה נובע מהטעם – דמזה שהתורה צוותה לגלות ראש הסוטה, ש"מ שדרך בנות ישראל שלא לצאת בשער מגולה, ומבינים מזה שהטעם שלא הלכו בשער מגולה הוא, משום שהתנאות בשער פריצות הוא ומביא לעבירה כנ"ל – אפי' אם לא היה לנו את דברי התוס' הרא"ש הנ"ל ואת דברי הבית יצחק הנ"ל, היתה הפאה אסורה כשיער, דממקום שילפינן שאסור לצאת בשיער, דהיינו, מהטעם כנ"ל, משם ממש ילפינן שאסור לצאת בפאה, שהרי הפאה בכלל הטעם ונלמדת מאותו המקור שילפינן שיער ונכללת ממש בגוף האיסור שאסרה תורה!

ובקיצור – : איפוא שכתוב בתורה ששיער אסור, שם כתוב שפאה נכרית אסורה, שהרי בתורה לא כתוב ששיער אסור, אלא כתוב שהתוצאה שבאה מהשיער, שהשיער גורם לזה זהו האיסור, וממילא התוצאה שבאה מהפאה, שהפאה גורמת לזה, היא בדיוק אותה תוצאה כשיער – ועוד יותר, כידוע לכל – זהו האיסור שאסרה תורה.

לכן, מצד הסברא דעת רבותינו שהפאה אסורה, וכך כותב הגאון הגדול בדורו רבי אברהם תאומים (נכדו ותלמידו המובהק של הגאון מליסא) בשו"ת חסד לאברהם (מהדו"ת אה"ע סי' פז): "כיון דעיקר האיסור משום פריצות שהיא מתנאית לבני אדם, מה לי שער עצמן או שער נכרית, תורה אחת להם ואסור מן התורה הואיל וקישוט זה אסרה תורה... זהו האיסור שאסרה תורה". וכך כתב בשו"ת יעקב (או"ח סי' עה, ג): "כיון דהך דיוצאת וראשה פרוע מטעם פריצות קאתינן עלה כו' יש איסור תורה".

ובשאלת יעב"ץ (ח"ב ח): "פאה נכרית שבמקום שיערה עומדת ה"ה כשערה ממש". (זה כתב ארבעים שנה אחרי תשובתו בח"א סי' ט' ועיין להלן בסוף דברי החקל יצחק).

ובעני ארזים (אה"ע"ז סי' כא סק"ב) הביא דברי הש"ג וכתב עליו: "וטעה בזה טעות גדול לדבריו תיקשי כו' לכן נראה לי פשוט דאסור לאשה נשואה להתקשט בפאה נכרית, והמורים היתר חדשים מקרוב עתידים ליתן את הדין".

וז"ל "תורת שבת" באו"ח סי' ש"ג: "...אלא דלע"ד לית נגר בר נגר דיתרין ויסתור את הוכחת שו"ת באר שבע, שהוכיח באורך דנושאות פאה נכרית בדרך ובאופן שתהא נראית כשיער עצמן, מדאמרו בנזיר ות"ק אמר לך אפשר בפאה נכרית, ופי' רש"י ומחזי כאינה מגולחת וש"מ דנראית ממש כהולכת בשיער עצמן, דאל"כ עוד יכול לומר אי אפשר באשה מגולחת שיעין בעין נראה דמגולחת היא, אלא ש"מ דנראית ממש כשיער עצמן, וכן הוא אצל פאה נכרית דנשי דידן, שאין אדם יכול להבחין אם בשיער עצמן או בפאה נכרית היא מתקשטת, ולפי זה למה לא נאמר שיערה הנה, זימה היא... אבל גם בבית ובחצר קבלו עליהן נשותינו משנים קדמוניות שלא ללכת בשום דבר הנראה ודומה לשיער, ונדר דאורייתא היא (עי' פסחים דף נ: שלא התייר ר' יוחנן לבני ביישן לילך בע"ש מצור לצידון אף דאי אפשר להו כמו לאבותיהם, ואפ"ה אסר להם מצד אל תטוש תורת

ג) וז"ל תוספות הרא"ש שם - : "אפילו למאן דלא דריש טעמא דקרא לקמן בפרק המקבל דאמרינן אלמנה בין עניה בין עשירה אין ממשכנין אותה היינו משום דפשיטא דקרא משמע בין עניה בין עשירה, אבל הכא פשיטא דרחמנא לא אזוהר אלא לטובתה של בהמה אי משום דמעלי לה אי משום דלא תצטער" עכ"ל.

אמך, ועי' ב"ד ר"ס ר"ד דדבר המותר שנתקבל שלא בטעות לסייג ולפרישות אין לו התרה), לכן על המתפרצות בעם לשאת פאה נכרית ומראות את עצמן כאילו הן מבנות שיער ללכת בהם בשוק או לבהכ"נ וכדומה איסור גמור הוא מדינא, ובבית ובחצר ג"כ נאמר עליהן ופורץ גדר ישכנו נחש" עכ"ל.

ובשו"ת דברי חיים כתב (ח"ב י"ד נ"ט): "כבר האריכו בספר באר שבע ובכל האחרונים ורובם מסכימים לאיסור ועיין בכנסת הגדולה (באה"ע כא,ה) שרבו האוסרים וכן בעצי ארזים אוסר, ויותר מזה מבואר בר"ן בכתובות ובריטב"א שם ¹ מובא באס"ז שאפילו לתת חתיכת משי וכדומה על הפדחת שיהיה דומה לשער אסור, דזה הוי דת יהודית" [והביאו מהרש"ם בדעת תורה סיע"ה ומסיים "ולפי"ז יש ליזהר בק"ש וברהמ"ז שלא לברך נגד אשה המלובשת פאה נכרית"]. וע"ע דברי חיים ח"א ל שכתב: "באמת אין אנו צריכין לזה כי ידעתי בבירור בהיותי אצל מו"ח ז"ל במערהין שגם שם לא הלכו במלבושי פריצות כזה ח"ו, וכפי ששמעתי אז לא נמצאת בכל מדינת אשכנז שום אשה חשובה לילך בשערות ופאה נכרית רק איזה מנקלי העם פחותי הערך והיו לקלס, ורק בעוה"ר מקרוב נשתרבו המנהג הזה מן האפיקורסים ולכן ח"ו לא על זה נאמר שהותר גם לנשי מדינתנו לנהוג כן והאיסור במקומו והעובר לוקה מן התורה". וב"חמדה גנוזה" לנכדו הגה"ק רבי סיני מזמיגראד זי"ע, ח"א עמוד צ"ו: "בשנים ההם התחילו קצת נשים ללבוש בשייטלעך [פאות] אשר אא"ז [=מרן הקדוש מצאנו בעל דברי חיים זי"ע] היה אומר שהוא אסור על פי דין, ואין שום חילוק בין פאה נכרית לשערות עצמה! אחר כך היה מעשה שנפטרו אצל אא"ז שלשה מילדיו אז אמר שברצונו לעשות להם הספד, והלך לבית הכנסת ועשה הספד, ואמר: — שכל זה בא לו מחמת שמחריש על הנ"ל! ואמר: על דברים אלו אמרו חז"ל (שבת קה:) היום אומר לו עשה כך ומחר אומר לו עשה כך עד שאומר לו לך ועבוד עבודה זרה — לזאת מוכרח לצעוק ולצאת נגד זה בכל כחו —!".

הגה"ק מהרי"ד מבעלזא זצוק"ל (מתוך דרשה שנדפסה): "מי שלומד שו"ע ביר"ש רואה היטב שאין חילוק בין שערות עצמן לפאה נכרית שנקרא שייטל". בשו"ת הסבא קדישא (ח"ב א): "דבאמת אסור הפאה כמו שער שלה". ובספר שולחן העזר (ח"ב ט) העתיק מתשובת מנחת אלעזר (ח"ה) שראהו בכת"י: "דהעיקר כהשיטות דפאה נכרית אסור מן התורה".

ובשו"ת חקל יצחק (סי' פא): "שאלתו שאלת חכם נכון הגיעני ע"ד הנשים אשר מקרוב נהגו את עצמן לישא על ראשן "זשיאאן" והוא נעשה ממין הנראה כשערות ועל גבה פרוס מכסה דק מחוטיין מעשה רשת באופן שהמין הנראה כשערות נראה מתוך הפרוסה, ועד עתה היו לובשין מטפחת על גבי הזשיאאן, ועתה פרצו ללכת ברחובות קריה בהזשיאאן לבד בלי מטפחת כו' למען לברר חומר האיסור הנני כו' דיש בה איסור דאורייתא משום פריצות כמו בראש פרוע לגמרי", וכתב שם שהפאות של זמניהם שלא היו נראות כשער אסור מדת יהודית, והפאות של זמניהם שכן היו נראות כשער, לכל האוסרים האיסור הוא מדאורייתא.

ובשו"ת תשורת שי (סי' תקע): "שאלה, נשים צנועות ונוהגין סלסול בעצמן שלא ליתן על ראשן פאה נכרית אם מותרין בקונסט האר שייטל העשוי מאיזה צומח בארץ לא משער רק דומה ממש לשער, לענ"ד אינו סלסול רק מדינא אסור כו' ויש בה משום פריצות" וכו' — ועוד הרבה עשרות אחרונים אוסרים ואכמ"ל.

וכבר נתברר מהגאון בעל חות יאיר בספרו מקור חיים (שנדפס ע"י מכון ירושלים בשנת תשמ"ב) ועוד אחרונים, וכמבואר באריכות בספרים "דת משה וישראל" ו"פאה נכרית בהלכה", שגם הש"ג סובר שברה"ר הפאה אסורה מדאורייתא כשערה ממש, וכן רואים מזה שהיה להש"ג הוה אמינא שהפאה בחצר היה צריך להיות כשער ממש, ורק מכח הראיות הוא מתיר בחצר, ש"מ דס"ל שברה"ר אסורה מדאורייתא כשער ממש, דאי פאה נכרית ברה"ר אין הנידון בה מאיסור דאורייתא, אלא כל הנידון בה הוא רק מאיסור "דת יהודית", פשיטא שבחצר מותר ואין צריך לראיות, שהרי כל איסורי "דת יהודית" כגון קלתה וטווה ורד שאסור בשוק משום "דת יהודית", אין איסור בחצר, ואפי' במבוי שאינו מפולש אין איסור (ש"ג שם בכתובות דף לב: מדפי הרי"ף אות ב) — ואת טעם ההיתר בחצר נימק הש"ג משום ד"מכל מקום לא נאסר" היינו דלא קיבלו עליהן איסור בזה, ובלי נימוק זה היה אוסר פאה נכרית בחצר כגופה ממש (עי' היטב בדבריו), והיינו משום שברה"ר פאה נכרית אסורה מן התורה כשער ממש, וכסהברת המזגן גבורים סי' ע"ה (להגאונים הגדולים וכו') הנהו תרי גיסי רבי יוסף שאול נאטנזאהן ורבי מרדכי זאב איטינגא ז"ל (ז"ל) —: "דבבצר כיון דאין בו רק משום דת יהודית שנהגו בעצמן א"כ ממילא דווקא בשערותיהן עצמן נהגו אבל לא בפאה נכרית, אבל ברה"ר דהתורה אוסרתה שפיר אסור אף בפאה נכרית". עכ"ל. כלומר, שאיסור גילוי השער ברה"ר הוא משום פריצות שמביא לידי עבירה משום שהשער מייפה אותה, ולענין זה הפאה כשערה ממש כידוע, כמבואר לעיל, וכדחזינן בנזיר כח: "וכיון שעיקר האיסור משום פריצות שהיא מתנאית לבני אדם, מה לי שער עצמן או שער נכרית — ? תורה אחת להם ואסור מן התורה! הואיל וקישוט זה אסרה תורה" (כנ"ל מה"חסד לאברהם").

המקור להיתר הפאה נכרית מהמשנה והגמ' במסכת שבת הקושיות בדברי השלטי הגבורים שם וביאור ויישוב דבריו

א. העתק ג' הלכות מהמשנה בשבת

שנינו במס' שבת דף נז. שחז"ל גזרו שלא תצא אשה בשבת לרשות הרבים בתכשיט שיש בו חשש שתשלפנו להראות לחברתה את חשיבותו, שמא תשכח ותולכנו ד' אמות ברה"ר – אבל כשאין חשש שתשלפנו כגון שבשעת שליפה יקָאָה שיערה מותר לה לצאת, מפני שכל אשה נוהרת שלא יתגלה שיערה ברה"ר.

הלכה א': ז"ל המשנה:

לא תצא אשה... לא בטוטפת ולא בסרביטין בזמן שאינן תפורים.

פירוש, לא תצא אשה לא בטוטפת – תכשיט שעל מצחה, ולא בסרביטין – תכשיט שכורכתו על ראשה ותולה לה על לחייה מכאן ומכאן, בזמן שאינן תפורים לכיסוי שעל ראשה [שנקרא שבכה], דכיון שלובשת את השבכה לחוד ואת התכשיט לחוד – יש חשש שתחלוץ את התכשיט ברה"ר, כיון שהשבכה שמכסה את שיערה נשארת על ראשה.

אבל יוצאה אשה בטוטפת ובסרביטין בזמן שהן תפורין עם השבכה, משום שאם תרצה אז לחלוץ את התכשיט היא מוכרחת להוריד גם את השבכה, ובהכרח יתגלה שיערה, ולכן אין חשש שתחלוץ, שהרי כל אשה נוהרת שלא יתגלה שיערה.

הלכה ב': ז"ל המשנה:

לא תצא אשה... בכבול לרשות הרבים

פירוש, לא תצא אשה לרשות הרבים בכבול – כיפה של צמר שמתקטטת בה (ואינה מכסה את כל שיערה, פסקי רי"ד), פרש"י (נז: ד"ה או דילמא), שברה"ר הכיפה היא תחת השבכה, וטעם האיסור הוא – משום שחוששין שאפשר לה להוציא את הכיפה מתחת השבכה באופן שלא יתגלה שיערה.⁷

אבל יוצאה אשה בכבול לחצר ומפרש רש"י (וכן הוא בדף סד:): שבתכשיט של כיפה של צמר אסרו חז"ל לצאת בו רק לרה"ר אבל לחצר מותר, ושאר כל התכשיטין אסרו חז"ל אף לחצר גזירה שמא תצא בהן לרה"ר ושמא תחלצם שם להראות לחברתה [וחדא גזירה היא], אבל כבול התירו חז"ל בחצר בהיתר מיוחד מהטעם שלא תתגנה על בעלה. (וז"ל רש"י ריש ב"ב "ורוב תשמישן בחצר").

ומבלעדי ההיתר המיוחד היה כבול אסור גם בחצר כמו כל התכשיטין שמא תצא בה לרה"ר, וכשיוצאת לרה"ר הרי תתכסה בשבכה (שבחצר מותרת אף בלי שבכה כמבואר בכתובות עב:), ושלפא לה מתחת השבכה.

הכלל העולה: [הלכה א'] אין חוששין שתוריד השבכה להראות תכשיט התפור בה, משום שכל אשה נוהרת שלא לגלות שיערה ברה"ר. [הלכה ב'] אבל חוששין בתכשיט שהוא תחת השבכה, משום שאפשר שתשלפנו באופן שלא יתגלה שיערה.

הלכה ג': ז"ל המשנה שם בדף סד:

יוצאה אשה... בכבול ובפאה נכרית לחצר.

ופירש רש"י שכבול ופאה נכרית אסורין לצאת בהן לרה"ר בשבת, אבל לחצר מותר, וכן הוא שם בגמרא "אמר רב כל שאסרו חכמים לצאת בו לרה"ר [בשבת] אסור לצאת בו לחצר (פרש"י, שמא תצא לרה"ר) חוץ מכבול ופאה נכרית" (שברה"ר אסור בשבת אבל בחצר מותר) והטעם מפרש עולא, "כדי שלא תתגנה על בעלה", פירש רש"י "התירו לה קצת קשוחים הנאים", ע"כ.

מבואר שאסור לצאת בפאה נכרית לרה"ר בשבת, ומבלעדי ההיתר המיוחד משום "שלא תתגנה על בעלה" היה אסור גם בחצר שמא תצא לרה"ר ותחלצנה מעל ראשה להראותה או שמא תפול מעל ראשה ותביאנה בידה – רמב"ם שבת פ"ט ה"ז, וז"ל: "לא תצא אשה ... בפאה של שיער שמנחת על ראשה כדי שתראה בעלת שיער הרבה... כל אלו אסורין לצאת בהן שמא יפולו ותביאם בידה או תחלוץ ותראה לחברותיה". וז"ל הגר"ז סי' ש"ג סט"ז "אבל לא תצא בפאה נכרית דהיינו קליעת שער תלוש שנותנת על שיערה כדי שתראה כבעלת שער הרבה, שמא תחלצנה מעל ראשה להראותה או שמא תפול מעל ראשה ותביאנה בידה".

(ה) בתחלה מיבעיא ליה בגמ' ויש צד שמוותר לצאת בכיפה הנ"ל משום שאי אפשר לה להוציא את הכיפה מבלי שיתגלה שיערה, ואז היה הדין שמוותר, כמו בטוטפת וסרביטין תפורין כנ"ל, אבל המסקנה בגמרא היא שאפשר לשלוף בלי גילוי שיערה, ולכן אסור.

ב. השאלה הגדולה ופתרונה

ונשאלת השאלה מאליה, למה אסרו לצאת בשבת לרה"ר בפאה נכרית, הרי אין שום חשש שתחלוץ הפאה נכרית להראות לחברתה, שהרי אשה נזהרת שלא תגלה שערך כמבואר לעיל.

וכן לטעמא דשמא תפול אין שום חשש, דפשיטא דתיכף תרים ותתכסה ולא תלך בגילוי ראשה, ואפילו באנשים כתב הב"י או"ח בסוף סי' ש"א סוף ד"ה כובע וז"ל – "אבל כובע שאדם מכסה בו ראשו אפילו כי לא מיהדק שרי, דאע"ג דנפיל לא אתי לאיתווי שאין דרך בני אדם לילך בגילוי הראש" וכן הוא בנו"כ בשו"ע שם סעיף מ"א, וז"ל המשנה ברורה שם ס"ק קנ"ג: "סתם כובע שאדם נושא על ראשו אין לחוש דייתי לאתווי ד' אמות דבודאי לא ילך בגילוי הראש". ועי' בשו"ע הרב בעל התניא שם סעיף נ שהוסיף עוד וז"ל – "ובמקומות שאין דרך בני אדם לילך ברחוב בכובע קטן בלבד בלי כובע זה הגדול, מותר לצאת בו בכל ענין שבודאי לא ילך ד' אמות בלעדו".

כדי לפתור שאלה גדולה זו נקדים דברי הראשונים בפ"י הציור של פאה נכרית:

רש"י ערכין ז: "רגילות היו נשים כששערן מועט לקשור שער נשים נכריות לשערן והוא פאה נכרית", ובשבת סד: "קליעת שער תלושה וצוברתה על שערך עם קליעתה שתיראה בעלת שער", וכן פירש שם ר"ן על הרי"ף, וז"ל רבינו ירוחם: (ס' אדם נ"ב ח"א) "פ"י פאה נכרית קליעה של שער תלושה שמערבת עם שערותיה שתתראה בעלת שער", ובטור (או"ח סי' ש"ג) "קליעת שער שקולעת בתוך שערך". ובשו"ע שם ס"ח "קליעת שער שקלעה בתוך שערך". ובערוך ערך פאה: "אשה שאין לה רוב שיער לוקחת שיער מנשים אחרות ומשימה על ראשה שנראה כמו שהיא שער" וז"ל הברטנורה על המשנה בשבת פ"ו מ"ה: "פ"י פאה נכרית אשה שאין לה רוב שער לוקחת שער נשים אחרות ומשימה בראשה ונראה כאילו היא שערך". וכ"כ רב נטרונאי גאון, רמב"ם פ"ט משבת ה"ז הנ"ל, פסקי רי"ד: "שאשה שאין שערך מרובה מביאה קליעות שיער של חברתה וקושרת בראשה על שערך כדי שתיראה בעלת שיער". הרשב"א כתב שהפאה נועדה ל"אשה שהיא קרחת מפאת ראשה", והריטב"א הביאו בזה הלשון "שהיא קרחת מפאת פניה". ובר"י מלוניל פירש: "שיש לה שער מועט א"נ דיש לה שער לבן ושער חברתה שחור" ע"ש. וכ"כ בחידושי הר"ן והמאירי — ובפיהמ"ש להרמב"ם "כמו מגבעת ידבקו בו שער נאה (היינו למי ששערך לבן וכדו') והרבה (למי ששערך מועט) ותשים אותו האשה על ראשה דרך עראי כדי שתתקשט בשער".

רואי"ב אנחנו שכל הראשונים פירשו ציור שונה של פאה נכרית, לא כמו שנהוגה היום בזמנינו — וצריך להבין, למה לא פירשו הראשונים ציור פאה כמו היום בזמנינו שגם נשים נשואות שיש להם שער הרבה ונאה יש להם צורך בפאה נכרית? —

התשובה לזה פשוטה מאד, שבזמן הש"ס לא הלכו ברה"ר בפאה מגולה כמו היום, אלא ברה"ר הלכו בפאה נכרית מכוסה ובחצרותיהן במגולה, שהרי כל הראשונים פירשו שכל מטרת הפאה היתה רק לנשים שיש להן שער מועט למלאות חסרון השער להקאות כאשה ששערך מרובה, והיינו, שבחצרותיהן נהגו אז לילך בשער מגולה (טרם שקיבלו חומרת הזוהר) כדאיתא במס' כתובות דף עב: [שם בתוס', ור"ן (על הרי"ף), רש"י וריטב"א ושיטה מקובצת, נמוקי יוסף, הגהות אשר"י, רשב"א, מאירי, ילקוט פר' נשא, תרומת הדשן (סי' י'), ב"י (אבה"ע קט"ו), ד"מ (שם סק"ד), מג"א (או"ח ע"ה סק"ד)], ולכן כל הנשים שיש להן שער נאה והרבה, לא היה להן כלל פאה נכרית, — שלא היה להן שום צורך בזה, כי בחצרותיהן הלכו בשערותיהן במגולה וכשיצאו לרה"ר התכסו בשבכה — ורק אשה ששערך מועט שמתגנית בזה לבעלה במיעוט שערך, בביתה ובחצרה כששערך מגולה, רק היא היתה מוסיפה על שערך שער נכרית כפי מה שחסר לה, כדי שתראה בעלת שער הרבה, או אשה שיש לה שער לבן היתה הפאה של שער נאה משמשת לה להקאות בה ככל הנשים שיש להן שער נאה שהולכות בחצרותיהן בשער נאה מגולה, וכשיצאה לרה"ר היתה מכסה את הפאה לגמרי, כמו כל הנשים ששערן נאה והרבה, שמכסות שערותיהן בשבכה, — דאם לא כן, תהא שונה מכל הנשים, וכל מטרתה היא הרי להיות שווה לכולן ולהיראות כמותן.

ולאור זה נפתרת השאלה דלעיל, דלפי הלך המחשבה שאנחנו נמצאים בה בימינו מזה שאנו רגילים לראות פאות נכריות מגולות ברה"ר, ואנו חושבים שהפאה השנויה במשנתנו היא הפאה המצויה בזמנינו ברחוב, לכן אף אחד (אפילו מהלומדים) אינו מבין הפשט הפשוט של המשנה, כנ"ל, משום שפאה כזאת היה צריך להיות הדין שמתרת אף ברה"ר דהרי אין חשש שתשלוף ותגלה שערך, — אבל בזמן הש"ס והראשונים היתה המשנה מובנת מאליה לכל אחד ואחד, כיון שראו את המציאות שכשיצאות הנשים בימות החול לרה"ר הן מכסות את הפאות לגמרי והולכות ברה"ר תמיד רק מכוסות בשבכה, ולכן שנינו במשנה שאסור לצאת בשבת בפאה נכרית לרה"ר, שמא תחלוץ הפאה נכרית מתחת השבכה להראות לחברתה כמו ששנינו בכבול, או שמא תפול הפאה מעל ראשה והמטפחת נשארת על ראשה [אם יש אפשרות כזו] חוששין שמא תביא את הפאה בידה, שהרי שערך נשאר מכוסה במטפחת — או שהפאה תפול ביחד עם המטפחת, והיא תמהר להתכסות במטפחת ואת הפאה תביא בידה. וכן פירש הגר"א להדיא שם במשנה (שנות אליהו פ"ו מ"ה) וז"ל – "ובפאה נכרית פירוש שאין לה שער נוטלת שער ומכנסת תחת הצעיף כדי שתתראה בעלת שער", עכ"ל. — וברה"ר הפאה משמשת לה לשער שחוף לצמתן או להגביה השבכה ונראית בעלת שער כמו כל הנשים שלא הצטרכו לפא"נ כנ"ל, שמכסות כל שערן בשבכה.

חזרה וביאור בקצרה מכל הסוגיא הנ"ל עם הוספות

קסא

היוצא לנו מדברינו: מבואר מהמשנה ומהראשונים (ומהגר"א ב"שנות אליהו"), שבזמן הש"ס הלכו ברה"ר בפאה נכרית רק כשמכוסות לגמרי בשבכה כמו כל הנשים שיש להן שער נאה והרבה, שכיסו כל שערן בשבכה, ורק בחצרותיהן הלכו אלו שאין להן שער הרבה ונאה בפאה מגולה, כמו כל הנשים שיש להן שער הרבה ונאה שהלכו בחצרותיהן בשער מגולה טרם שקיבלו חומרת הזוהר שהחמיר מאד אפילו בבית.

זה שנתבאר שבחצרותיהן נהגו אז לילך בשער מגולה, ורק כשיצאו לרה"ר התכסו בשבכה, הוא כנ"ל שמדין תורה חובת כיסוי הראש באשה נשואה הוא רק ברה"ר "משום פריצות דגבריי" (תרוה"ד ס"י), וכאן מקום לציין שבדרכי משה (אה"ע קטו, ז) פירש הרמ"א שהטור סובר דלכתחילה אין לשהות בבית ובחצר בגילוי שיער (אף בשיער הנראה דרך החורים שבקלתה, עיי"ש שהדרכי משה קאי על דברי הטור שאיירי בקלתה או מטפחת שבדברי הרמב"ם שפירושו עם חורים כמ"ש הבי"ח שם) וז"ל: "דצניעות מיהא הוי ששום אשה לא תראה שיערה כלל אפילו בבית כמו שמצינו במעשה דקמחית זכתה משום זה שיצאו ממנה כהנים גדולים", וענין צניעות דקמחית (עיי' יומא מז. מעולם לא ראו קורות ביתי כו' ועוד עיי' בירושלמי מגילה פ"א ה"י, והוריות פ"ג סוף ה"ב ובויקרא רבה סוף פ"כ, ובמ"ב סי' ע"ה סק"י"ד), עניינו אפילו בחדרי חדרים כמבואר בשו"ע (או"ח ס"ב סע"ב) כתב: "אל יאמר הנני בחדרי חדרים מי רואני, כי הקב"ה מלא כל הארץ כבודו", ובמשנ"ב שם (אות א') כתב שצריך מטעם זה "לא לגלות 'מבשרו' ואפי' מעט כל מה 'שדרכו להיות מכוסה' בבגדים לעולם", עיי"ש. וכן הוא בשו"ע הגר"ז מהדורא תניינא סי' ב' סעיף א' עיי"ש, (ועיי' בטור שם ובט"ז סק"א, ובשבת ק"ח. מעולם לא ראו קורות ביתי כו', ונתבאר הענין בספר "פאה נכרית בהלכה" פ"א) ויותר מזה כתב בשו"ע הגר"ז שם מהדו"ת סי' וז"ל: "ועכשיו בזה"ז שכולם דרכם לכסות ראשם לעולם אסור לילך או אפילו לישב בגילוי הראש משום צניעות שהרי זה כמגלה בשרו המכוסה", ובמג"א (סי' ע"ה סק"י"ד) כתב: "...אבל בזהר החמיר מאד שלא יראה שום שער מאשה [אפילו בבית] וכן ראוי לנהוג", וכן פשט המנהג כהזוהר, ועיי' מ"ב סי' ע"ה סק"י"ד דברים חמורים מאד, ובבה"ל שם.

ג. התמיהה הגדולה על השי"ג שעליו פומכים להתיר פאה נכרית ברה"ר, והעמיד דבריו על משנה זו.

לאור כל האמור מבואר שאין שום ראייה ממשנתנו שמותר לצאת בפאה נכרית מגולה לרה"ר, אדרבה מהמשנה והראשונים מוכח להדיא שבזמנם הלכו ברה"ר בימות החול בפאה מכוסה בשבכה, ולכן אסרו לצאת בה בשבת דלמא שלפא מתחת השבכה כנ"ל.

וא"כ צריך לתת לב להבין דברי הגאון הגדול מו"ר יהושע בועז (שהיה בזמן הבי"ו וקצת קודם, לפני כארבע מאות וחמשים שנה, והיה ממשפחות מגורשי ספרד שנדדו לאיטליה) בעל שלטי הגבורים על הרי"ף ומסורת הש"ס ועין משפט וכו' על הש"ס שכתב להתיר פאה נכרית מגולה, והעמיד יסוד ההיתר על משנה זו.

וזה לשונו בש"ג במס' שבת (דף כ"ט. מדפי הרי"ף, נדפס לראשונה בשנת שי"ד): "יראה מזה להביא ראייה וסמך לנשים היוצאות בכסוי שערות שלהן כשהן נשואות אבל במקום קליעת שערן נושאות שערות חברותיהן שקורין קרינאל"ו בלע"ז, מההיא דשנינו פרק במה אשה יוצאה דף סד שהאשה יוצאה בפאה נכרית בשבת, ופירושו המפורשים כי פאה נכרית היא מגבעת ידבקו בו שער נאה והרבה ותשים אותו האשה על ראשה כדי שתתקשט בשער, והתם באשה נשואה מיירי מתניתין מדקאמר בגמ' דהטעם משום שלא תתגנה על בעלה הרי דבנשואה מיירי, והרי פאה נכרית הוי ממש כעין אלו הקרינאל"ו ומשמע "להדיא" שמותרות בנות ישראל להתקשט בהן, דשער באשה ערוה דקאמר לא הוי אלא בשער הדבוק לבשרה ממש ונראה גם בשרה עם השיער אבל שיער המכסה שיערה אין כאן משום שער באשה ערוה וגם לא משום פרועת ראש. ונראה דלא שנא שערות דידה לא שנא שערות של חברתה כל עוד דעבידי לכסוי השער והן תלושות אע"פ דקשוט הוא לה כדי שתראה בעלת שער אין בכך כלום ושפיר דמי. — ואע"ג דאמר' סוף פ"ק דערכין דפאה נכרית המחוברת לשער ממש דהוי כגופה ממש, מ"מ לא נאסר בשביל כך לצאת בה ולהתקשט בה, דהא על כרחך אותן הצדקניות דקאמר התם היו מתקשטות בפאות ההם. ובנשואות מיירי התם דקאמר תנו שערי לבתי. ואין לומר שהיו משימות צעיף או מידי על הפאות נכרית, דא"כ מאי אהני ההוא קשוט הרי כל עצמו של אותו קשוט לא הוי אלא בשביל שתראה בעלת שער, אלא פשיטא דמיירי שהולכות בשערות מגולות ולכשתעייין סוף פ' קמא דערכין ופ' מי שמתו דף כ"ה¹ בדברי רש"י שם ובדברי הרא"ש תמצא דאין איסור בשער אשה משום ערוה אלא במחובר לבשרה וגם שהבשר נראה עם השיער כדקאמינא. ועוד הארכתי בזה בחודשי בס"ד עכ"ל.

לפי כל המבואר לעיל, התמיהה היא רבה מאד !!! איך יתכן לומר שמהמשנה בשבת יש ראייה לילך בפאה מגולה ברה"ר — ? — ? — ? הרי פשוט לכל לומד משנה זו שאין שום ריח ראייה להתיר פאה מגולה ברה"ר, ואדרבה הסוגיא

מוכרחת שהלכו במכוסה כמבואר לעיל באר היטב, ורואים בעליל שחסר לנו "פשוט פשט" בדברי השי"ג.

(ו) אצלנו הוא בדף כ"ד. אמנם ב"ספר הפשוטים" לבעל שלטי הגבורים (ובמקביל לו חיבר גם את "ספר המחלוקות" ה"ה ספר "שלטי הגבורים", יעויין בשם הגדולים מערכת ספרים אות שי' ס"ק ע"י - ובספר הפשוטים בכת"י הנמצא תח"י) שהוא סיכום ההלכות הפשוטות היוצאות מהגמ' והראשונים מופיעות ההלכות היוצאות מגמ' זו בדף כ"ה [וכן הוא בדפוס וינציה במס' ברכות, ולשה"ג היה הש"ס הזה שנדפס באיטליה].

והתמיהה רבה ביותר, בראותינו שכשהש"ג מביא ראייתו מהמשנה בשבת מביא בלשונו "מההיא דשנינו... שהאשה יוצאה בפאה נכרית בשבת" והיינו בחצר, דהרי כל דין זה שיוצאה בשבת הוא רק בחצר, וא"כ נקט בלשונו שכל ראייתו היא רק על חצר, — ועל חצר אין צורך לשום ראיות דהרי בחצר אף שער מותר במגולה — ומהדיוקים; א. הא ברה"ר אסור בשבת; . והא בחול מותר אף ברה"ר, אין שום ראיה, דהרי איירי במכוסה, כנ"ל, שלפיכך בשבת אסור שמא תחלוץ מתחת השבכה, ובמכוסה פשיטא שמותר בחול דהא אף שער ממש מותר במכוסה.

ובפרט שהש"ג כותב בלשונו "ומשמע להדיא" מהמשנה בשבת שמותר — ומאד תמוה איך יתכן לכתוב לשון זה ומשמע "להדיא" כשמשמע להדיא ההיפך כנ"ל — ? וכן בסיום כתב "דהא על כרחך" היו מתקשטות בפאות ההם וכו' אלא "פשיטא" דמיירי שהולכות בשערות מגולות — ותמוה מאד, איך יתכן לכתוב לשון זה "פשיטא" שבזמן הש"ס היו הולכות ברה"ר בשערות מגולות, כאשר משמע להדיא ההיפך הגמור כמבואר — ומאי האי דקמן — ? — וכן מה שכתב בסוף דבריו "ואין לומר שהיו משימות צעיף או מידי על הפאות נכרית, דא"כ מאי אהני ההוא קשוט הרי כל עצמו של אותו קשוט לא הוי אלא בשביל שתראה בעלת שער, אלא פשיטא דמיירי שהולכות בשערות מגולות". דברים אלו מרפסין איגרא, דפשיטא ש"כל עצמו של אותו קשוט לא הוי אלא בשביל שתראה בעלת שער", אבל כל זה הרי הוא רק בחצר, אבל ברה"ר מכוסה היא וכו"ל וגם מה שהביא ראיה מערכין, המעיין שם יראה שאין שום ראיה לרה"ר, — וכן מש"כ מהר"י בועז בעין משפט נזיר כ"ח: "נ"ל היתר מכאן לשערות שהנשים נשואות נותנות בראשיהן" עכ"ל, המעיין יראה שאין שום ראיה, ודבריו הם ממש כחידה סתומה, וברור שחסר לנו נקודה יסודית "פשוט פשט" בהבנת דבריו, כדלהלן.

ותגדל התמיהה שאנו רואין שהרמ"א מעתיק תמצית דברי הש"ג (הגהות אלפסי החדשים) בד"מ אר"ח סי' ש"ג וסי' ע"ה, ובשו"ע שם ס"ב כתב שמותר לקרוא ק"ש כנגד "שער נכרית אפילו דרכה לכסות", וכן ב"לבוש" מעתיק אות באות דברי רמ"א אלו שבשו"ע, וגם ב"דברי חמודות" פ"ג דברכות אות קי"ט אהא דכתב הרא"ש שאסור לקרוא ק"ש כנגד "שער באשה ערוה, בנשים שדרכן לכסות" העתיק דברי רמ"א אלו שבשו"ע בשם הש"ג וז"ל: "ודוקא שער שלהן אבל פאה נכרית אפילו דרכה לכסות אינה ערוה אפילו בגלוי, הגהת אלפסי", וכן המג"א שם הביא דברי הש"ג, ועוד אחרונים, ואיך יתכן שכל גדולי עולם אלו העתיקו דבריו כשהן כל כך מופלאים וחתומים לפלא כל רואה ומעיין — ? — ? — וגם מזה ברור שיש כאן משהו הנוגע ל"פשוט פשט" שמעינינו הוא נעלם, ומעינם הבדולח של כל הפוסקים הנזכרים המעתיקים דברי הש"ג הוא לא נעלם, וידעו את הפשט הפשוט בדברי הש"ג, וכדלהלן!

ועוד תמוה טובא, שהרמ"א והלבוש והדברי חמודות כתבו שפאה נכרית "דרכה לכסות", והוא ממש היפך סברת הש"ג **שכל ראייתו נשענת על הסברא שאין לומר שהפא"י מכוסה ושולל מכל וכל צד לומר שהפאה מכוסה.**

ובאמת בן דורו של הש"ג רבה של ויניציה גדול הדור הגאון רבי שמואל יהודה קצינעלינבויגין בן המהר"ם פדואה [בעהמח"ס דרשות מהר"י מינץ] יצא חוצץ כנגדו בדברים קשים וכתב תשובה ארוכה בנדון, התשובה היתה גנוזה בכת"י עד שמצאה הבאר שבע והדפיסה בספרו (חלק השו"ת סי' י"ח, נדפס לראשונה שנת ש"ע"ד), וסוף דבריו "על כן אומר אני: לא תאבה לו ולא תשמע אליו כלל ועיקר בכל מה שכתב כי הם דברים בטלים הבל הבלים וכדי שלא יכשל בהם זולתו על כן עמדנו על מקום טעותו", גם בשאלת יעב"ץ (ח"ב ז') כתב בקיצור: "והנה הכל הבל ורעות רוח, וכל מה שהרבה בחבילות ראיות אין בהם ממש והם עזר כנגדו, ולא אאריך בכך כי הדברים מבוארים למעיין", וכדברים האלו כתב החת"ס בהגהותיו לשו"ע וז"ל: "המעין בספר באר שבע בפנים, יראה כי סוף דבריו נכונים", (כלומר כל מעיין כשיסתכל בפנים יראה ויבין לבד, ואין שום צורך להסביר), וכן בעצי ארזים (נדפס בשנת תק"ן) כתב: "וטעה בזה טעות גדול... ואין ראיה מנזיר וכן אין ראיה ממתינתין דשבת" ומסיים "לכן נראה לי פשוט דאסור לאשה נשואה להתקשט בפאה נכרית והמורים היתר חדשים מקרוב עתידים ליתן את הדין", ועוד הרבה עשרות אחרונים החזיקו בדברי הבאר שבע והכריעו לאיסור.

והנה המעיין בדברי הש"ג רואה שלולא הראיות הוה אמינא שפא"נ הרי היא כשערה ממש לכל דבר, שהרי בכל דבריו מדגיש שפא"נ אינה כשער ממש — משמע שהצד שלו לאיסור הוא שהיא כשער ממש ואסור גם לענין נידון איסור פריעת הראש שהוא מדאורייתא, וגם לענין שער באשה ערוה לדין ק"ש שהוא איסור דרבנן (מ"ב סי' ע"ה סק"ה) וע"ז ישתומם כל רואה כיצד התיר נידון דאורייתא בראיות שכל מעיין רואה שאין שום ראיה, וכל זה אומר שיש כאן דבר שהוא "פשוט פשט" כמוס מאתנו, וכדלקמיה!

ד. יישוב וביאור הפשט הפשוט בהש"ג ודעימיה

הנה דבר זה אומר דרשני, שבדברי הש"ג [וכל הפוסקים הנ"ל שהעתיקו דבריו להלכה] לא נזכר תיבת "לרה"ר", והנה הבאר שבע החליט שהש"ג קאי ארה"ר כי לא היה יכול ללמדו בשום אופן על חצר שהרי בדבריו כותב שמותרת שם לגלות אף שערה ממש, והרי קטע מלשונו: "...וא"כ בחנם טרח כל הטורח הזה החכם הנזכר דהא אפילו בשערות ראשה ממש מגולות מותר לילך בחצר שאין הרבים בוקעים בו וכו', ואפי' משום מנהג צניעות ליכא כו' ואפילו דבר שאינו הגון נמי לא הוי". הרי מפורש להדיא בדבריו אלו, שלא ראה שיש מי שמחמיר בגילוי שער בחצר, ולכן הוכרח לומר שהש"ג התיר ברה"ר ותמה עליו שאין שום ראיה על רה"ר אלא על חצר, וסיים בדברים קשים מאד, והאחרונים בכל הדורות שאחריו, ראו שדבריו

חזרה וביאור בקצרה מכל הסוגיא הנ"ל עם הוספות

קסג

מוצקים כבדול כי אין שום תשובה לזה, לכן החזיקו בדבריו ואסרו לצאת בפאה לרה"ר, וגם נמשכו אחריו במה שהחליט שהש"ג התיר ברה"ר, ולא עלה על דעתם ללמדו אחרת. ואילו היה הבאר שבע רואה שיש מי שמחמיר ואוסר (מ"דת יהודית) לצאת בשער גלוי לחצר, היה לומד שהש"ג קאי אחצר, ועל זה הוא דן, אבל לרה"ר גם להש"ג פשיטא שהיו יוצאות במכוסה כמבואר לעיל מהמשנה והראשונים, ולא היה לו שום קושיות, וממילא היה חוסך להתקיפו בדבריו הקשים. [וראה לקמיה דהש"ג העתיק את הסמ"ג והריא"ז שאוסרין גילוי שיער בחצר – וכבר לא "בחנם טרח"].

וכן היעב"ץ (בהגותו לנזיר כח: ובשאלת יעב"ץ ח"א סי' ט) החליט שהש"ג קאי ארה"ר משום שקשה לו דאי קאי אחצר "פשיטא", וז"ל: "לא ידענא מאי דעתיה, דאי בבית ובחצר ודאי שרי דלא גרע מקלתה, ולדעת התוס' אפילו שערה שרי וכ"ש פאה נכרית, ואי ברה"ר ותחת קישוריה נמי פשיטא וכו'" ולכן במשך כל ימיו המשיך בהרבה מספריו הרבים לחלוק על הש"ג ועל הפוסקים המעתיקים דבריו ולהתקיפם בדברים קשים מאד – וברור הדבר שאם היה היעב"ץ מוצא דרך ומהלך ללמוד את הש"ג ודעימיה על חצר פשיטא שהיה לומד כך [וראה לקמיה דברי מוסף הערוך דלהירושלאמי הוצרך לאשמועינן ואין זה "פשיטא"].

והנה שיטת הירושלאמי (כתובות פ"ז ה"ו) שמ"דת יהודית" [פירש"י, "שנהגו בנות ישראל ואע"ג דלא כתיבא", וברמב"ם (אישות כד, יב, ובטושו"ע אה"ע קט"ו ס"ד) "ואי זו היא דת יהודית – ? הוא מנהג הצניעות שנהגו בנות ישראל"] גם בחצר נהגו איסור לצאת בשער מגולה, שהמשנה דכתובות שם "ואיזוהי דת יהודית יוצאה וראשה פרוע" פירש בירושלאמי "לחצר אמרו, ק"ו למבוי", ולרה"ר אסור מדאורייתא, וכן פסקו סמ"ג וריא"ז, הביאם הש"ג בכתובות דף לב: מדפי הרי"ף אות ב', ופסק הבית שמואל (אה"ע סי' כ"א סק"ה וסי' קט"ו סק"ט) כמותם להלכה שאסור לצאת לחצר בפרוע ראש מדין דת יהודית שנהגו בנות ישראל – עיי"ש שהב"ח מפרש שגם הבבלי סובר כן שאסור – ולפי זה הש"ג קאי אחצר.

וכל הראיות שמביא הם באמת רק על חצר כמבואר לעיל, וזהו כל כוונתו להתיר להן פאה נכרית בחצר, שאע"ג שבחצר נהגו איסור בשער כנ"ל, והוא אמינא דכשנהגו בנות ישראל וקיבלו עליהן איסור על שער בחצר – מדת יהודית, חל האיסור גם על פאה נכרית, שהרי מסברא הפאה היא כשערה ממש, שהרי יש בה אותה פעולת נוי כשערה ממש, ולכן אסורה ברה"ר מדאורייתא כשערה ממש, ומוכיח דרק בשער נהגו ונאסר ובפאה לא נהגו ו"לא נאסר" דהיינו שלא קיבלו עליהן איסור בזה כי הניחו להן קשוט זה מאותו טעם שהתירו חז"ל את הפאה בשבת בחצר בהיתר מיוחד משום שלא תתגנה על בעלה.¹

ולכן הש"ג לא הזכיר תיבת "לרה"ר" ואדרבה נקט בדבריו "שהאשה יוצאה בפא"נ בשבת" דהיינו בחצר, דרק על זה כל כוונתו להביא ראייה מהמפורש "להדיא" במשנה ש"יוצאה בפאה נכרית לחצר", אבל לרה"ר פשיטא שיצאו במכוסה, כמבואר – וזהו גם כל ראייתו מערכין – וכוונתו במש"כ בסוף דבריו "ואין לומר שהיו משימות צעיף או מידי על הפאות נכרית, דא"כ מאי אהני ההוא קשוט הרי כל עצמו של אותו קשוט לא הוי אלא בשביל שתראה בעלת שער, אלא פשיטא דמיירי שהולכות בשערות מגולות" – היינו על חצר, דעל רה"ר אין לו שום ראייה כמבואר לעיל באר היטב, דפשיטא דברה"ר מכוסה היא, וכל ראייתו היא דהרי ברה"ר מכוסה היא ואם נאמר דגם בחצר היא מכוסה "א"כ מאי אהני ההוא קשוט וכו'".² ומעתה יובנו כל דבריו ויסורו כל התלונות עליו, ואין שום מחלוקת בין הפוסקים, וכולם שפה אחת מדברים.

וכבר מצינו בפירוש מוסף הערוך (ערך קפליטין) שאע"פ שלהירושלאמי שער בחצר אסור מדת יהודית, פאה נכרית מותר בחצר, אבל במבוי אסור כמו בשער שלה, ואיצטריך לאשמועינן דין זה שבחצר מותר, דאיתא התם בהמשך הירושלאמי הנ"ל וז"ל: "היוצאת בקפליטין שלה אין בה משום יוצאה וראשה פרוע, הדא דתימא לחצר אבל למבוי יש בה משום יוצאה וראשה פרוע", ופירש במוסף הערוך: "קפליטין בלשון רומי שער ותלתלים ופיאה נכרית".

הרי שהוצרך הירושלאמי לאשמועינן שהיוצאת בפאה נכרית בחצר אין בה משום יוצאה וראשה פרוע ואין זה "בחנם טרח" [דלא כבא"ש הנ"ל] וגם לא "פשיטא" [דלא כיעב"ץ הנ"ל] ולפי כל המבואר – דעת בעל מוסף הערוך ודעת הש"ג עולין בקנה אחד! שפא"נ מותרת בחצר ואסורה ברה"ר [ועיין בש"ג שם בכתובות, שמביא את הסמ"ג שפירוש קפליטין היא מטפחת, היינו

(ז) יתר על כן, הרי היו צריכין לחשוש גם לתקנת הבעל, כבתענית כג: - והרי נתנה תורה כח לבעל להפר נדרה אפילו בענין שלא תכחול ושלל תלבש רקמה יום אחד (עי' רמב"ם פ"יב מנדרים ה"א וה"ה), ק"ו בענין השער שהוא עיקר תואר בני אדם (ספר החינוך מצוה שע"ד), וכדאמרין בנזיר כח: שהבעל יכול לטעון "אי אפשי באשה מגולחת" ולא אמרינן אפשר שתכסה במטפחת, אלא הבעל יכול לטעון שהוא רוצה בקשוט השער, ומצינו בכמה מקומות ששקדו חכמים על ענין זה (בי"ק פב: שבת סד:), - ומדאמרין שם בנזיר שהתשובה לטענתו הנ"ל היא "אפשר בפאה נכרית" דחזינן שיש בה אותו פעולת נוי ממש, כמו שער ממש, לכן היה באפשרותן לקבל עליהן לכסות השער.

(ח) שאם גם בבית וחצר דרכה לכסות, א"כ בשביל מה עשתה פיאה בשביל שתיראה בעלת שער, אבל מזה שיוצאה לשוק בימות החול בפאה מכוסה בשבכה הוא לא שואל כלל מאי אהני ההוא קישוט, דהרי אהני בחצר כנ"ל מכל הראשונים, וכיון שהניחה את הפאה על ראשה בבית, אינה פושטתה כשיוצאה לשוק - כדי שתהיה מונחת ומוכנת על ראשה תיכף כשחוזרת לביתה, או שהולכת לבית הוריה פושטת שם השבכה להיראות שם נאה וכדומה - וגם ברה"ר כתב בב"ש "משום דלפעמים השבכה נעתק ממקומו או לרפיון קשורה בראשה היא מתרחבת ושער ראשה נראה מעט מוחץ לצמתן הלכך בחרו בפאה נכרית".

קלתה שיש בו חורים (כמ"ש הב"ח באה"ע סי' קט"ו) — דאם היה מפרש כמוסף הערוך שקפליטין היינו פאה נכרית הרי מפורש בירושלמי שפאה נכרית מותר בחצר וא"צ לרדן בזה. — ובדברי שניהם מבואר ראייה להמנהג בזמנם לילך בפא"נ בחצר.

והש"ג אינו יכול לפרש שפא"נ היא קליעת שער ונראית שעה עמה, שהרי לסוברין ששער אסור בחצר צריכה הפא"נ לכסות כל שעה, ולכן הביא פיהמ"ש שזהפא"נ היא מגבעת שמכסה כל שעה (ומזה שהש"ג הוכיח דמיירי בנשואה "מדקאמר בגמ' דהטעם משום שלא תתגנה על בעלה", רואים שפיהמ"ש מתפרש גם בבתולה, והיינו, שאין לה שער נאה והרבה וכדו', לכן צריכה הבתולה לפא"נ). ובספר "פאה נכרית בהלכה" חלק שני מבואר שמלבד הנידון דפריעת הראש בחצר היה לו להש"ג עוד נידון לענין "שער באשה ערוה" (ברכות כד.), שעניינו שלא יקרא ק"ש כנגד שער אשה שדרכו להיות מכוסה, וכיון שברה"ר הפאה מכוסה היא, היה הוה אמינא שבבית וחצר כשמגלה את הפאה אסור בק"ש כנגדה, על כן הוצרך הש"ג להאריך להתיר גם לענין ק"ש, דאילו דרכה לגלות ברה"ר לא היה צריך להשיענו שמותר, דפשיטא דכל דבר שדרכה לגלות ברה"ר מותר בק"ש כמפורש בכל הפוסקים — וכן צריך להתיר לענין לגלות "ערוה" אפי' בבית דבר שדרכו להיות מכוסה דסי' ב' בשו"ע או"ח.

ולאור כל האמור — דפשוט הוא שלפי שיטת הסמ"ג והרי"ז שהביאם הש"ג שם בכתובות ששער אסור בחצר, מוכן הפשט הפשוט בש"ג שקאי אחצר כמבואר — והרי גם מהר"י קצינעלינבוין והיעב"ץ וכל האחרונים החולקים עליו היו לומדים אותו שמתיר רק בחצר, אם היו רואים מהלך זה כמבואר לעיל — ממילא פשוט שהרמ"א והלבוש והמ"א וכל הפוסקים הנ"ל למדו דברי הש"ג כפשוטם שקאי אחצר כמבואר ולכן לא הזכירו תיבת לרשות הרבים.

כל זה שהשלטי גבורים מתיר רק בחצר כבר כתב מלפני כ-350 שנה הגאון מורינו רבי יאיר בכרך בעל "חיות יאיר" בספרו "מקור חיים" על השו"ע שזכינו לאורו ונדפס מכת"י בשנת תשמ"ב ע"י מכון ירושלים. וכ"מ בשו"ת "פני יצחק" להגאון רבי יצחק אבולעפיה בשנת תרנ"ט. וכ"כ בשו"ת "חקל יצחק" הוא הגאון מספינקא מלפני כמאה שנה על הדרכי משה או"ח סי' ש"ג סק"ו. וכ"כ בספר "גדולת מרדכי" להגאון ר' מנחם מרדכי פרנקל תאומים בשנת תרס"ב. וכל אלו מבינים בפשטות בדברי השלטי גיבורים שהתיר לצאת בפאה נכרית רק לרה"י. וכן הרמ"א שהעתיק שלש פעמים את השלטי גבורים להלכה יש בדבריו הרבה דיוקים והוכחות שלמד כך בשלטי הגבורים. וכן הפוסקים הקדמונים וה"מגן אברהם" שהביאו את דברי השלטי גבורים והרמ"א להלכה, הבינו כך בדבריהם שהתירו רק ברשות היחיד — וגם ה"באר שבע" והיעב"ץ, וכל הפוסקים גאוני הדורות שחלקו על השלטי גבורים, המעיין בדבריהם רואה בבירור שגם הם היו לומדים אותו על חצר אילו היו רק יכולים כנ"ל — וכמבואר באריכות בספר "דת משה וישראל", ובספר "פא"נ בהלכה" חלק שני.

"ובדורות הללו אותן שמורין הלכה מתוך שו"ע והרי הם אין יודעין טעם הענין של כל דבר אם לא ידקדקו מתחלה בדבר מתוך התלמוד שהוא שימוש ת"ח וטעות נפל בהוראתם והרי הן בכלל מְבַלֵּי עולם ויש לגעור בהן".

מהרש"א סוטה כב. ד"ה ירא את ה'

וז"ל הב"ח בתשובה סי' פ', הביאו החיי אדם בהקדמה ראשונה: — "כבר ידעת שאותן שנמשכין להורות הוראות ע"פ ש"ע הם המורים בתורה שלא כהלכה כי לא ידעו שורש של הוראה מבטן מי יצאו הפסקים ובודים טעמים מלבם וע"י כך מרבים מחלוקות בישראל". — וע"ע בשו"ת הב"ח החדשות סי' מ"ב "...אי אפשר לפסוק ברוב הדינים מהש"ע... ואף משאר פוסקים קשה הדבר מאד... שקורא בהלכות פסקים בש"ע וממנו מורה הוראות בטעות **לאשר אינו מבין בשכלו הקצר שורש הדינים וחלוקיהם במה נתלים**" עכ"ל.

ובשו"ע הרב הלכות ת"ת פ"ב ס"א כתב "כי אם אינו יודע טעמי ההלכות אינו מבין גופי ההלכות לאשורן על בורין ונקרא בור. ולכן יש אוסרין להורות **אפילו לעצמו** מתוך הלכות פסוקות בלי טעמים שלמד". ובקונטרס אחרון שם: "וכן היה המעשה בתשובת הרא"ש שלא הבין השואל כוונת הרמב"ם כלל ומה"ט אסור להורות אפילו דבר שנראה להמורה שהוא מפורש בפירוש בחיבורו כי שמא טועה הוא בדמיונו". עוד כתב (הלכות שחיטה ס"א קו"א סק"ח): "...ואסור להורות **שום הלכה** אם אינו יודע טעמו היטב כמשאר"ל התנאים מְבַלֵּי עולם שמורים הלכה מתוך משנתם".

וכתב מהר"ם חגיז (משנת חכמים אות שמ"ה): "ועיקרן של דברים שלא יהיה נבהל להשיב בשום הוראה מדיני איסור והיתר ודיני ממונות, עד שיתיישב תחילה ויעיין בספרים המורים הלכה ומקור הדין, ויבא הדבר בישיבת חכמים כי היכי דלימטי ליה ולהו שיבא מכשורא, ולא יסמוך על דעתו ועל בקיאותו וחריפותו, ולא על מפתחות ספרים, כמו שראיתי כמה וכמה דשערי תשובה ננעלו בפניהם והיו משתמשין מספר פנים חדשות ולקט הקמח שחברתי וכל הדומה להם. ועם היות כי אני את נפשי הצלתי בהתראה גמורה ומודעה רבא שלא עשיתי הספר לתכלית זה, רק למצוא דבר חפץ הנצרך לשעה באיזה ספר מהתשובות הוא שלמדתי אותו דבר הנדרש, אך לא חלילה כדי להורות מתוכו, כי דנתי ק"ו בעצמי ממי"ש רבינו הגדול מוהר"י קארו ז"ל ה"ה על שלחן הערוך שלו, שאין להורות מתוכו, רק אחר היות המורה רואה פורש הדין אשר הביאו בביתו ביתה יוסף, וכל זה לא שוה לפני צוחי הדעת כדי להתנאות ולומר הכי איתא בתשובה פ', ולכן כל אחד יחוש לעצמו, להיות מתוך בדין, כמו שהוזהרנו, כי אז טוב לו וטוב לנפשו ושכר הרבה יקבל מאת ה'. ועמש"ל שס"ז". וז"ל באות שס"ז: "וגם ילמדו בפסקי דינים כי הם בימינו כמו המשניות בימיהם, אבל לא יפסוק לעולם על פי הקיצורים, אפילו מהש"ע אם לא על פי הבית יוסף הארוך, ומכ"ש שאין לסמוך על שאר קיצורים כמו שהוא ספר הרב בעל פנים חדשות והלקט שלי וכל כיוצא בהם שכל אלו לא נעשו חלילה כדי להורות מהם, כי אם להקל הטורח והמשא מאת בעל ההוראה שימצא מבוקשו על אותו מפתח קטן. והי"ת יעיד עלי כי לא היה בדעתי לפרסמו לרבים, ולא פחות כדי שיעשו ממנו קרדום לחתוך בו, וחס לזרעא דאבא שיעלה בדעתי שום א' משתים רעות אלו, שפתוני ואפת [ע"פ ירמיה כז, ובתי"י שם], כי חשבתי לעשות מצוה, אמנם אחר מעשה, ראיתי כי יש מהם שמשלמים רעה תחת טובה, ומשתמשין מן הספר כאלו להורות ממנו מעשה, ויוצאין ומשתבחין בעיר הכי איתא בתשובה פ"פ, מבלי ראות הדבר בשורשו, ה' הטוב יכפר בעדו", עכ"ל.

חזרה וביאור בקצרה מכל הסוגיא הנ"ל עם הוספות

קסה

בעזה ש"ת – נבאר כאן דברי שולחן ערוך הרב בעל התניא (=הגר"ז)
התמיהות לכאורה בדבריו ויישוב כל התמיהות באופן צח וברור בס"ד.

המקורות מהש"ס וראשונים ופוסקים לדברי שו"ע הרב בהלכות קריאת שמע סימן ע"ה סעיף ד – :

איתא בברכות (כד): – א"ר יצחק טפח באשה ערוה וכו' אלא באשתו ולק"ש [רש"י, אם טפח מגולה בה לא יקרא ק"ש כנגדה] וכו', אמר רב ששת שער באשה ערוה שנאמר שערך כעדר העזים (שיר השירים ד, א).

הרא"ש (סי' ל"ז דף כד): – א"ר יצחק טפח באשתו ערוה ... באשתו ולק"ש, ודבר שרגיל להיות מכוסה באשה ... אמר רב ששת שער באשה ערוה, בנשים שדרכן לכסות שערן, אבל בתולות שדרכן לילך פרועות מותר לקרות כנגדן.

תוס' הרא"ש – שער באשה ערוה, בנשים נשואות שדרכן לכסות שערן, אבל בתולות שדרכן לילך פרועות מותר לקרות ק"ש כנגדן.

טור ושו"ע (סי' ע"ה ס"ב): – שער של אשה שדרכה לכסות אסור לקרות כנגדו הגה אפי' אשמו אבל בתולות שדרכן לילך פרועות הראש מותר הגה וה"ה השערות של נשים שרגילין ללכת ממון ללכת ממון (נ"י נסס הרשב"א) **וכ"כ שער נכרית אפי' דרכה לכסות** (הגהות אלפסי החדשים) [=הש"ג].

מגן אברהם (שם סק"ד): – שרגילים לצאת מחוץ. וכתב ר"מ אלשקר סי' ל"ה אותן נשים הבאים מארצות שאין דרכן לגלותן למקום שדרכן לגלותן, מותרים לגלותן אם אין דעתן לחזור.

דרכי משה (שם סק"ב): – ...ועי' לקמן סי' ש"ג כתבתי, דשערות תלושות שלובשים נשים שתהיה נראה בעלת שער אינן ערוה וע"ש.

שלטי הגבורים מס' שבת דף כ"ט מדפי הרי"ף אות א' יראה על זה להביא ראיה וסמך לנשים היוצאות בכסוי שערות שלהן כשהן נשואות אבל במקום קליעת שערן נשואות שערות חברותיהן שקורין קרינאל"ו בלע"ז, מההיא דשנינו פרק במה אשה יוצאה דף סד שהאשה יוצאה בפאה נכרית בשבת ופירשו המפרשים כי פאה נכרית היא מגבעת ידבקו בו שער נאה והרבה ותשים אותו האשה על ראשה כדי שתתקשט בשער, והתם באשה נשואה מיירי מתניתין מדקאמר בגמ' דהטעם משום שלא תתגנה על בעלה הרי דבנשואה מיירי, והרי פאה נכרית הוי ממש כעין אלו הקרינאל"ו ומשמע להדיא שמותרות בנות ישראל להתקשט בהן, **דשער באשה ערוה דקאמר לא הוי אלא בשער הדבוק לבשרה ממש** ונראה גם בשרה עם השיער אבל שיער המכסה שערה אין כאן משום שער באשה ערוה **וגם לא משום פרועת ראש**. ונראה דלא שנא שערות דידה לא שנא שערות של חברתה כל עוד דעבידי לכסוי השער והן תלושות אע"פ דקשוט הוא לה כדי שתראה בעלת שער אין בכך כלום ושפיר דמי. – ואע"ג דאמרי' סוף פ"ק דערכין דפאה נכרית המחוברת לשער ממש דהוי כגופה ממש, **מ"מ לא נאסר** בשביל כך לצאת בה ולהתקשט בה, דהא על כרחך אותן הצדקניות דקאמר התם היו מתקשטות בפאות ההם. ובנשואות מיירי התם דקאמר תנו שערי לבתי. ואין לומר שהיו משימות צעיף או מידי על הפאות נכרית, דא"כ מאי אהני ההוא קשוט הרי כל עצמו של אותו קשוט לא הוי אלא בשביל שתראה בעלת שער, **אלא פשיטא דמיירי שהולכות בשערות מגולות ולכשתעייין סוף פ' קמא דערכין ופ' מי שמתו דף כ"ה** [אצלנו הוא בדף כ"ד. ובמס' ברכות שהיה להש"ג מדפוס וינציה שבאיטליה מקום מושבו, הוא בדף כ"ה] בדברי רש"י שם ובדברי הרא"ש תמצא דאין איסור בשער אשה משום ערוה אלא **במחובר לבשרה** וגם שהבשר נראה עם השיער כדקאמינא. ועוד הארכתי בזה בחדושי בס"ד.

דרכי משה (סי' ש"ג סק"ו): – מצאתי כתוב בהגהות אלפסי החדשים [=הש"ג] **ומותר לאשה נשואה לגלות פאה נכרית שלה**, ל"ש אם היא עשויה משערותיה או משער חברתה, דאין שער באשה ערוה אלא דוקא שערותיה המדובקים בבשרה אבל לא בתלושין עשויות לכסות שערותיה האחרות, אע"ג דעבדה לקישוט שתהא נראית בעלת שיער.

זה לשון שו"ע הרב באו"ח סימן ע"ה סעיף ד' – :

"שער של אשה שדרכה לכסותה ערוה היא מפני שמביא לידי הרהור ואסור לקרות או להתפלל כנגדה ע"ד שנתבאר אפי' היא אשתו

אבל בתולות שדרכן לילך פרועות ראש וכן שערות של נשים שרגילין לצאת מחוץ לצמתן בקצת ארצות מותר לקרות כנגדן שכיון שרגילין בהן אינן מביאין לידי הרהור

ופאה נכרית אפי' דרכה לכסותה מותר לקרות כנגדה וגם מותר לגלותה ואין בה משום יוצאה וראשה פרועה שהוא אסור מן התורה באשת איש" עב"ל.

הנה בהשקפה ראשונה אפשר לומר שהרב רוצה לומר לנו באופן ברור ביותר, הלכה פשוטה וברורה – : "פא"נ [=פאה נכרית] מותר לגלותה לכתחילה ברשות הרבים" – ! ולא זו בלבד שכתב לנו את ההיתר הזה באופן מפורש ביותר, אלא שכדי שהדבר יהיה ברור לכל אחד הוא טורח להבהיר את זה בצורה ברורה, ולכן חזר הדבר ארבעה פעמים – ! – ! – ! בתחלה כתב "ופאה נכרית אפי' דרכה לכסותה" משמע שרק אשה זו דרכה לכסותה, אבל אין היא חייבת לכסותה, רק אם

רצונה לנהוג בדרך כזו, וא"כ מיד הוא משמיע לנו שאין שום חיוב לכסות את הפאה, שהרי רק כתב שישנם נשים שמעצמם נוהגות כך, וא"כ יש לנו מזה לבד מקור נפלא שמותר ללכת בפאה מגולה ברה"ר, מעצם התיבות "אפילו דרכה לכסותה".

אבל הרב לא הסתפק בזה אלא רצה שנידע באופן ברור שפאה אינה נחשבת כשיער, ולכן המשיך וכתב "מותר לקרות כנגדה". ולא זו בלבד, אלא הדגיש באופן שאינו משתמע לשתי פנים "וגם מותר לגלותה", היינו שלא זו בלבד שאין בה איסור דאורייתא ואפילו לא איסור "דת יהודית", אלא "מותר – לכתחילה – לגלותה".

וגם בזאת לא נחה דעתו בחששו שמא יחשבו שאין כוונתו להתיר ברה"ר, על כן הוסיף וכתב באופן יותר מפורש "ואין בה משום יוצאה וראשה פרוע שהוא אסור מן התורה באשת איש", והרי האיסור באשת איש מן התורה הוא רק ברה"ר ולא בחצר, וא"כ אחרי שורה ברורה כזו, מבין כל אחד שלדעת הרב מותר לכתחילה ללכת עם פאה מגולה ברה"ר.

עד כאן מה שנראה לכאורה בהסתכלות ראשונה.

אבל לאחר העיון בדברי קדשו, צריך להבין כמה נקודות מוקשות מאד, לפי ההבנה הזו.

א. אם אנחנו מסבירים את מה שאמר "אפי" דרכה לכסותה" שכוונתו לומר אפילו אם מרצונה נוהגת לכסותה ברה"ר אבל אין היא חייבת לכסותה מעיקר הדין, רק מנהג טוב נהגה בעצמה, א"כ איך נסביר את תחילת דבריו "שער של אשה שדרכה לכסותה", וכי כאן ג"כ נוכל להסביר שאין שום חיוב לכסות שער של אשה, ורק מחמת המנהג דרכה לכסותה – ? וכמו כן בהמשך דבריו שכותב "אבל בתולות שדרכן לילך פרועות ראש", מבין כל אחד שכוונתו לומר שהיות והם מותרות ללכת פרועות ראש לכן דרכן כך, ואין הכוונה שהם מעצמם נהגו כך בלי קשר להלכה – וא"כ אם כשכתב "שער של אשה שדרכה לכסותה" הוא מתכוון לומר שהיות והיא חייבת לכסותה (מדאורייתא בכיסוי קלתה, ומ"דת יהודית" הוסיפו לכסות כל השיער בכיסוי בלי חורים, כתובות דף ע"ב: ע"ש ובשמ"ק שם ד"ה וז"ל ריב"ש ובתורה"ד סי' י' ובב"ח אבה"ע סי' קט"ו ד"ה ואיזו) לכן דרכה בכך וכך גם הבתולות ש"דרכן לילך פרועות ראש" הכוונה מפני שהן מותרות מעיקר הדין לכן הן הולכות כך, וכמש"כ ברא"ש ובתוס' הרא"ש בברכות כד. על הגמ' "א"ר ששת שער באשה ערוה" וז"ל – : "בנשים נשואות שדרכן לכסות שערן אבל בתולות שדרכן לילך פרועות ראש מותר לקרות ק"ש כנגדן". שמשם העתיקו הטור והמחבר וש"ע הרב את דבריהם אלו ע"ש, (וכמו שמסיימים אבל בתולות שדרכן לילך פרועות ראש) – א"כ מדוע כשמגיע לפא"נ הוא משנה את הכוונה והמשמעות של התיבה "דרכה" – ? שבתחילה התכוון לומר שה"דרך" תלויה בההלכה, ולבסוף הוא מתכוון ל"דרך" התלויה בהחלטה הפרטית של כל אחת ואחת – ובפרט שיש לנו כלל גדול בש"ס דאמרין "דומיא". (וז"ל התוס' בקידושין מח. ד"ה אילימא: "... שהיה תופס לדוחק מאחר שהלשונות שוים לומר שאינם בסגנון אחד"). [ועי' בס' באר שבע סי' סט "... ופירוש זה עיקר בעיני משום דרישא וסיפא שוים בסגנון אחד... כי זה דרכה של תורה בתנאים ואמוראים והגאונים והמפורסמות אין צריכין ראייה" עכ"ל.

ב. עוד צריך להבין, אם הרב התכוון לומר בתיבות "דרכה לכסותה" שאין חיוב לכסות את הפאה ברה"ר רק אשה זו דרכה בכך, היה לו לכל הפחות להוסיף את התיבה "אם" ולומר אפי' אם דרכה לכסותה", (או לא לכתוב את התיבה "דרכה" ולכתוב רק "אפי" אם היא מכסה אותה"), כדי שלא נטעה לומר ש"דרכה" של סוף הסעיף הכוונה לאותו "דרכה" של תחילת הסעיף, שכמו שבתחילת הסעיף באומרו "שער של אשה שדרכה לכסותה" הכוונה שחייבת לכסותה, כך גם בסוף הסעיף יש עכ"פ מקום לטעות ולומר שהכוונה שחייבת לכסותה, וא"כ היה לו לכתוב תיבת "אם" ואז היה חוסך מאתנו טעות חמורה זו, והיינו בטוחים שכוונתו להשמיע שאין חיוב לכסות את הפאה ורק אשה זו נוהגת כך מרצונה.

ג. בדברי קדשו "וגם מותר לגלותה", אם כוונתו לחדש שמותר לגלות את הפאה ברה"ר (=בשוק), א"כ לצורך מה האריך והוסיף לכתוב "ואין בה משום יוצאה וראשה פרועה שהוא אסור מן התורה באשת איש", הרי היה יכול להוסיף רק תיבת "ברה"ר" לאחר "מותר לגלותה" ואז היינו בטוחים בלי שום ספק שמותר ללכת עם פאה מגולה ברה"ר, מדוע הוא השמיט את התיבה הברורה "ברה"ר" ובמקומה האריך באריכות מופלגת של שתיים עשרה תיבות מיותרות – ?

ויש לציין שידוע בין הרגילים בלימוד שו"ע הרב שהוא חיבור מדוייק להפליא, וכל תיבה ותיבה מדוייקת ומרמזת לחידושים נוספים, ואע"פ שבהסתכלות ראשונה הוא נראה כמאריך ומסביר בטוב טעם, אבל המתעמקים בדברי קדשו יודעים שבכל תוספת הסבר מונח חידוש ויסוד עמוק, ובא לאפוקי דיעות וסברות אחרות, עד כדי כך שבין הלומדים נחשב לימוד השו"ע הרב כלימוד קשה ומסובך מאד, למי שרוצה לעמוד על כוונת קדשו בכלל הוספה ובכלל הסבר, כי לאחר הדיוק והעיון היטב בדבריו מגלים מרגליות יקרות בכל אות ואות מדברי קדשו.

ובלשון בני רבינו בהקדמתם לשו"ע הלכות פסח (דפוס ראשון שקלוב תקע"ג, ונדפס עם שו"ע הרב, קה"ת התשמ"ה עמוד 1986), וז"ל: "...ידקדק היטב בדבריו ובצחות לשונו המופלא, אשר כל דבריו מיוסדים על אדני פז, אין בהם נפתל ועקש וחסר או יתר ח"ו, רק הכל בכוונה עצומה ובדקדוק גדול כלשון גדולי המחברים, כאשר סופו מוכיח על תחילתו ולשון הזך והטהור שבפנים הספר".

חזרה וביאור בקצרה מכל הסוגיא הנ"ל עם הוספות

קסז

ובהקדמת הספר "דרכי החיים" הובא בשו"ע הרב קה"ת הנ"ל בסוף ח"ו עמוד 2023 וז"ל: "השו"ע מהרב לא יאות להם – רק לפני גדולי בני ישראל אשר כבר למדו היטב הטור וב"י ושו"ע וט"ז ומ"א, יעמדו על קצות דרכיו ויהיו לפנייהם כשלחן ערוך עם כל המטעמים. אך הפחותי ערך לא יוכלו להשיג מבוקשם לידע ההלכה, כי הרב הנ"ל כתב בשו"ע הטעם והסברא של כל דעה, ובצחות לשונו תיקן ותירץ כל הקושיות, המעיין היטב אשר בכל תיבה יש בו כוונה מיוחדת לתרץ קושיות ולפשוט ספיקות וכו' ולזאת האנשים הפשוטים לא ידעו ההלכה הברורה בשו"ע הרב וכו' הכלל להבין ד' השו"ע מהרב בעל התניא צריכין שיהיה בקי בש"ס ופוסקים ואז יבין דרכו, אפס קצהו תראה וכולו לא תראה. וכאשר שמעתי מפי מגידי אמת שראה כתיבת יד קודש של הרב הגאון האלקי מבארדיטשוב שכתבו וז"ל מעיד אני עלי שמים וארץ שאילו היה הרב הגאון אלקי ר' שניאור זלמן מלאדי בימי הרי"ף והרמב"ם היה כאחד מהם. לזאת קשה להבין דבריו אם לא בעיון רב, כי מאד עמקו מחשבותיו ודרכו נסתרה, ולשונו הזהב הוא ממש כלשון הרי"ף והרמב"ם ז"ל, עכ"ל.

ולאחר כל זאת הקושיא עולה וזועקת ביתר שאת ויתר עז, אם כל כוונתו היא לחדש לנו שמותר לצאת בפאה מגולה לרה"ר, א"כ לצורך מה היה זקוק להוסיף שתיים עשה תיבות מיותרות, בזמן שהיה יכול לכתוב זאת באופן הרבה יותר ברור ומפורש ע"י תיבה אחת בלבד – ?

ד. וביותר צריך ברור, אפילו אחרי שחפץ הרב מאיזה טעם שהוא, שאין אנחנו יודעים אותו – להוסיף את שתיים עשרה תיבות הנ"ל במקום התיבה האחת "ברה"ר", אחר כל זאת עדיין לא הסכים בשום אופן להזכיר את התיבה האחת "ברה"ר", ורק מכח "לומדות" אנחנו צריכים לדעת שמדובר ברה"ר (מזה שכל איסור התורה הוא רק ברה"ר), ולמה השמיט בדווקא תיבת "ברה"ר", ולא הזכירה לא באומרו "וגם מותר לגלותה" – "ברה"ר", ולא באומרו "ואין בה משום יוצאה" "ברה"ר [= בשוק] וראשה פרועה", כמו לשון הרמב"ם (אישות כד יא) "ואלו הן הדברים שאם עשת אחד מהן עברה על דת משה: יוצאה בשוק ושער ראשה גלוי". וכן ברמב"ם (איסור כב יז) "לא יהלכו בנות ישראל פרועי ראש בשוק" וכן הוא בטושו"ע אה"ע כא ב "לא תלכנה בנות ישראל פרועות ראש בשוק".

והרי בהוספת תיבה אחת היה יכול להקל עלינו שיהיה ההיתר ברור לכל אחד, א"כ מפני מה נמנע הוא כל כך מהזכרת התיבה הזו. – ויש לציין שתיבת ברה"ר לא מוזכרת לא בש"ג ולא בדרכי משה ולא ברמ"א ולא במג"א, וגם כאן בשו"ע הרב לא הזכיר תיבה זו ומאי האי דקמן – ? הלא דבר הוא – !

ה. ביותר היה צריך להזכיר תיבת ברה"ר באומרו "ואין בה משום יוצאה וראשה פרועה", מפני שהתיבות "יוצאה וראשה פרועה" הוא העתק אות באות מלשון המשנה בכתובות דף ע"ב. ושם מדובר מאיסור דת יהודית בלבד כמפורש להדיא במשנה "ואיזוהי דת יהודית יוצאה וראשה פרועה" והבבלי מבאר כוונת המשנה שאינה יוצאת לרה"ר בראש מגולה ממש אלא בקלתה שהוא אסור מדת יהודית בלבד, והירושלמי מבאר שכוונת המשנה לראש מגולה ממש אבל לא שיוצאת לרה"ר אלא רק ביוצאת לחצר ששם האיסור אינו מן התורה רק מדת יהודית, וא"כ התיבות "יוצאה וראשה פרועה" מבוארים בגמ' על איסור דת יהודית שכוונתו או "ראשה פרועה" ברה"ר רק מ"דת יהודית" דהיינו בקלתה, או יוצאה לחצר בראש מגולה לגמרי ולא לרה"ר, וא"כ כדי שלא נטעה לפרש את כוונת הרב לומר שאין כאן איסור דת יהודית של יציאה לחצר או לרה"ר עם קלתה, היה לו להדגיש בפירושו שכאשר הוא מביא את הלשון "יוצאה וראשה פרועה" אין כוונתו ככוונת המשנה – שמשם מקור הלשון – שכוונתה לאיסור דת יהודית, אלא כוונתו שאין שום איסור אף ברה"ר ובאופן מגולה לגמרי – ?

ו. ביותר צריך להבין מה מחדש בתיבות "שהוא אסור מן התורה באשת איש", מאי קמ"ל בזה והרי כל אחד יודע שאסור לאשה מן התורה לצאת פרועת ראש לרה"ר, ודין זה כבר מרומז בסעיף זה עצמו בתחילת הסעיף במש"כ "שער של אשה שדרכה לכסותה... אבל בתולות שדרכן לילך פרועות ראש".

ז. עוד צריך להבין אם רצונו לומר כאן בסעיף זה ששיער מגולה ברה"ר הוא איסור דאורייתא היה לו לומר זאת מיד בקטע הראשון של הסעיף, בו הוא מדבר על "שער של אשה", שם היה לו להוסיף "ואסור מן התורה ברה"ר", מפני מה המתין מלגלות לנו חידוש זה עד סוף הסעיף, בו הוא מדבר בענין פאה נכרית.

ח. בכלל תמוה מה קשר יש בין נידון יציאת אשה לרה"ר לסימן ע"ה שבאורח חיים, בו מדובר רק מק"ש שהיא בבית או בחצר, ואין מדובר כאן מענין יציאה לרה"ר כלל, שמקום הלכה זו הוא באבן העזר סי' כ"א או סי' קט"ו ולא באור"ח.

ט. עוד יש להבין, אם נלמד תיבות "משום יוצאה וראשה פרועה" שהכוונה בהם על יוצאה לרה"ר ושער ראשה ממש מגולה, ועל זה הוא מסיים "שהוא אסור מן התורה באשת איש", היינו היוצאה וראשה פרועה בשער ממש אסור מן התורה באשת איש, אם כן תיבת "שהוא" מיותרת לגמרי, ואין בה שום צורך, שהרי היה צריך לומר "ואין בה משום יוצאה וראשה פרועה שאסור מן התורה באשת איש", שהרי תיבות "שאסור מן התורה" קאי על מה שכתב לפניו בסמוך ממש

"יוצאה וראשה פרועה שאסור מן התורה", וא"כ מה הוסיף בהוספת תיבת "שהוא" – ? וכאמור עד היכן צריך לדקדק בלשון הרב הק' בכל אות ותג.

י. והעולה על כולנה, אם אנחנו מפרשים את דבריו "וגם מותר לגלותה" שהכוונה שמותר לגלות את הפאה ברה"ר, זאת אומרת שאין כאן שום חשש איסור, אפילו לא איסור של דת יהודית, שהרי אם הרב פוסק "מותר לגלותה" פירוש שהדבר מותר לגלותה בלי שום חשש איסור, וא"כ איך הוא יורד דרגה ומחדש לנו ש"אין בה משום יוצאה וראשה פרועה שהוא אסור מן התורה באשת איש" שמשמע שרק איסור תורה אין בה, הרי הוא כבר חידש לנו שזה מותר ואין בזה שום חשש איסור, א"כ מדוע ירד מחידושו וכתב רק שאין בזה איסור דאורייתא, הרי ישנם דברים רבים שאין בהם איסור דאורייתא עם כל זה הם אסורים משום דת יהודית, ואם אשה עוברת על זה תצא בלא כתובה^א, וא"כ הוספה זו לא די שהיא מיותרת לחלוטין, אלא היא עוד מטעה, שמתחילה התיר לגמרי, ולבסוף מסיים שרק איסור דאורייתא אין כאן, שמשמע שאבל איסור דת יהודית יש בה – סתירה מיניה וביה.

ואם כוונת הרב היתה להבהיר לנו באופן ברור שאין שום חשש איסור לגלות פא"נ ברה"ר, היה לו לכתוב "ואין בה אפילו משום דת יהודית" ולא לכתוב "ואין בה משום יוצאה וראשה פרועה שהוא אסור מן התורה".

יא. עוד יש לדייק בדברי הרב "אפי' דרכה לכסותה" אם כוונתו על זו שמכסה את הפאה כנ"ל אף על פי שמותר ללכת בפאה מגולה, א"כ צריך עיון מהיכן נובעים דבריו, שהרי מקור דברי הרב הרי הם מהרמ"א ומקור הרמ"א מהשלטי גבורים על הרי"ף בשבת דף ס"ד והנה הש"ג כותב מפורש "ואין לומר שהיו משימות צעיף או מידי על הפאות נכרית, דא"כ מאי אהני ההוא קשוט הרי כל עצמו של אותו קשוט לא הוי אלא בשביל שתראה בעלת שער, אלא פשיטא דמיירי שהולכות בשערות מגולות" וא"כ קשה מאד מהו מקור דברי הרב שיש נשים שמכסות הפא"נ הרי זה ממש הפך סברת הש"ג, שהרי הש"ג טוען שלא יתכן שנשים יכסו הפא"נ כלשונו "ואין לומר שהיו משימות צעיף וכו'", ולפי דברי הרב שיש נשים המכסות הפא"נ – א"כ נפלו כל ראיותיו של הש"ג.

יב. איך יתכן לומר שהרב לומד בדברי הש"ג שכתב "ואין לומר שהיו משימות צעיף או מידי על הפאות נכרית כו' אלא פשיטא דמיירי שהולכות בשערות מגולות" שכוונתו על רה"ר, הרי א"כ לצורך מה צריך הש"ג להגיע להיתר מחודש לגבי ק"ש כנגד פא"נ משום "דשער באשה ערוה אינו אלא בשער הדבוק לבשרה", הרי אם לפי הש"ג פא"נ היא דבר שהולכים ברה"ר רק באופן מגולה א"כ פשיטא שמותר לקרות ק"ש כנגדה, שהרי כל דבר שהוא מגולה מותר לקרות ק"ש כנגדו, כפי שמבאר הרב בעצמו בכל הסעיף הזה, א"כ גם בלי ההיתר המחודש של "אינו דבוק לבשרה" מותר לקרות ק"ש כנגדה מפני שזה דבר מגולה, ואפילו שער הדבוק לבשרה ממש ג"כ מותר, כמו שמפורש ברב בסעיף הזה לגבי שער היוצא מחוץ לצמתן ולגבי שער בתולות וכפי שהרב מדגיש שכל מה שצריך להגיע לחדש היתר דק"ש בפא"נ הוא רק כשדרכה לכסותה, שבמקום ש"פשיטא שהולכות בשערות מגולות" א"צ לחדש שמותר לקרות ק"ש כנגדה.

יג. מלבד כל התמיהות בדבריו הקדושים קשה קושיא נוספת התמוהה עד מאד, אם נאמר שהרב למד שהשלטי גבורים התיר ברה"ר – שהרי הרב בעצמו פסק בסי' ש"ג סוף סעיף ט"ז וז"ל – "אבל לא תצא בפניא נכרית דהיינו קליעת שער תלוש שנותנת על שיערה כדי שתראה כבעלת שער הרבה שמא תחלצנה מעל ראשה להראותה או שמא תפול מעל ראשה ותביאנה בידה".

וצריך להבין איך יש חשש שתחלצנה להראותה, הרי בכל דבר שע"י שתחלוץ אותו יתגלה שיערה, אין חשש שתחלצנה כמו שמפורש במשנה במס' שבת (נ"ז. וס"ד): שטופת וסרביטין התפורין לשבכה (=מטפחת) מותר לצאת בהן לרה"ר משום שאין חשש שתשלוף השבכה מראשה מפני שאשה נזהרת שלא לגלות שיערה (רש"י נז. ד"ה בזמן, ושם בעמוד ב ד"ה שבכה ובד"ה שפיר דמי, ובדף ס. ד"ה טהורה, וכן נפסק בשו"ע סי' ש"ג ס"ב).

וכן פסק הרב בעצמו בסי' ש"ג סעיף ד' שכל הדברים "אם הם תפורים לשבכה אין לחוש לכך שודאי לא תחלצם עם השבכה שלא תגלה שיערה", וא"כ אם נאמר שלפי הרב מותר לצאת בפאה מגולה לרה"ר א"כ אין שום חשש שתסיר הפאה שהרי עי"ז תגלה שיערה.

(ט) עיי ריש מס' זבחים "למה לי למיתנא: אלא שלא עלו? ליתני: ולא עלו לבעלים לשם חובה!" ופרש"י "למה לי למיתני אלא - להאריך בלשונו ליתני ולא עלו לבעלים כו' לשון קצרה כדקיימא לן (פסחים דף ג:) לעולם ישנה אדם לתלמידו דרך קצרה". הרי שעל ייתור תיבה אחת שואלים ל"ל למיתני? (י) עיי גיטין ג: "וכי לא בעי רבי מאיר כתיבה לשמה מדאורייתא, מדרבנן בעי. והא אמר רב נחמן, אומר היה רבי מאיר אפילו מצאו באשפה, וחתמו ונתנו לה - כשר! וכ"י, אגן מדאורייתא קא מתנינן לה, אי הכי, אומר היה ר"מ דבר תורה מיבעי ליה! ועיי רש"י דכשכתוב "דבר תורה" כשר משמע שרק מה"ת כשר אבל מדרבנן לא.

(יא) עיי במתני' ובגמ' (כתובות עב.) וברמב"ם (אישות כ"ד י"א י"ב) ובטושו"ע (אה"ע כ"א ב, וקט"ו ד) ובכל הפוסקים.

חזרה וביאור בקצרה מכל הסוגיא הנ"ל עם הוספות

קסט

כמו"ב אין חוששין לשמא תפול ותביאנה בידה מפני שפשיטא שאם תפול הפיאה תיכף תרים ותתכסה ולא תלך ד' אמות בגילוי ראשה, שהרי אפי' באנשים כתב הבית יוסף (א"ח סוף סימן שא סוף ד"ה כובע) וז"ל – : כובע שאדם מכסה בו ראשו אפילו כי לא מהדק שרי דאף על גב דנפיל לא אתי לאיתויי שאין דרך בני אדם לילך בגילוי הראש" וכן הוא בנו"כ בשו"ע שם סעיף מ"א, וז"ל המשנה ברורה שם ס"ק קנ"ג – : "סתם כובע שאדם נושא על ראשו אין לחוש דייתי לאתויי ד' אמות דבודאי לא ילך בגילוי הראש". ועי' בשו"ע הרב שם סעיף נ' שהוסיף עוד וז"ל – : "ובמקומות שאין דרך בני אדם לילך ברחוב ככובע קטן בלבד בלי כובע זה הגדול, מותר לצאת בו בכל ענין שבודאי לא ילך ד' אמות בלעדו" עכ"ל. הרי שאפילו באנשים אין חשש שילכו בגילוי ראש, כ"ש וק"ו בנשים – !

א"ב איך יתכן שהרב בעצמו שמתיר לצאת לרה"ר בכל דבר שאילו תסיר אותו יתגלה שיערה, ואפי' לאנשים מתיר לצאת בכל דבר שלא ילכו ד' אמות בלעדו, ואילו בפא"נ הוא אוסר לצאת לרה"ר שמא תביאנה בידה והרי אם מדובר בפאה שאינה מכוסה במטפחת א"כ איזו אשה תחלוץ את הפאה באמצע הרחוב ברה"ר ותלך בשער מגולה – ? ואפילו אם נפלה הפאה, איזו אשה "תביאנה בידה" – ?

אלא ברור שהפשט הוא שהפאה מכוסה בכיסוי ראש המכסה היטב את כל הראש, ולכן אסור לצאת בשבת בפא"נ לרה"ר שמא תחלוץ הפאה מתחת המטפחת [=השבכה] כדי להראות לחברתה, ועדיין הראש נשאר מכוסה היטב וכן אמרינן שם בדף נו: בכיפה של צמר שתחת השבכה, ע"ש ברש"י ד"ה או דילמא כיפה תנן – דלא תצא, דחיישינן דילמא שלפא ומחויא **מתחת השבכה**, ואינה מגלה, או שתפול הפאה מעל ראשה והמטפחת נשארת על ראשה [אם יש אפשרות כזו] חוששין שמא תביא את הפאה בידה, שהרי שיערה נשאר מכוסה במטפחת, וכן אם תפול הפאה יחד עם הכיסוי תמהר להתכסות מיד עם הכיסוי, ואת הפאה תביא בידה.

וא"כ איך יתכן שהרב בסי' ע"ה יתיר ללכת בפא"נ מגולה ברה"ר, אחרי שמקור דברי הרב הוא מהשלטי גבורים שראיתו היא מהמשנה בשבת האוסרת לצאת בפאה לרה"ר בשבת, ובמשנה הרי מדובר שהפאה ברה"ר מכוסה לגמרי שהרי בגלל זה יש מקום לחשוש שמא תחלוץ מתחת הכיסוי, ועי' לקמיה שכן מבואר היטב בכל הראשונים שהפאה ברה"ר היא תחת השבכה.

יד. וביותר יש לדקדק באופן צורת הפאה המתוארת בשו"ע הרב שלשון קדשו (סי' ש"ג סוף ט"ז) הוא: "אבל לא תצא בפאה נכרית דהיינו קליעת שער תלוש שנותנת על שיערה כדי שתראה כבעלת שער הרבה כו" (והוא מלשון הרמב"ם שבת פ"ט הלכה ז' ולא בפאה של שיער שמנחת על ראשה כדי שתראה בעלת שער הרבה). וכן הוא ברש"י ערכין ז: ד"ה "בפאה נכרית – לאו שיערה ממש קאמר, אלא שהיתה לה פאה משיער אשה אחרת קשורה לשערה, דרגילות היו נשים כששערן מועט לקשור שער נשים נכריות לשערן והוא פאה נכרית". ובשבת סד: פרש"י "פאה נכרית – קליעת שער תלושה וצוברתה על שיערה עם קליעתה שתראה בעלת שער". וכ"כ שם בר"ן על הרי"ף. וז"ל הערוך ערך פאה: "אשה שאין לה רוב שיער לוקחת שיער מנשים אחרות ומשימה על ראשה שנראה כמו שהוא שער". וכן פירש רב נטרונאי גאון שהפאה נועדה למי ששיערה "מדולדל". וז"ל פסקי הרי"ד: "פ"י פאה קליעה של שער שאשה שאין שיערה מרובה מביאה קליעת שער של חברתה וקושרת בראשה על שיערה כדי שתראה בעלת שער". וז"ל רבינו עובדי' מברטנורה על המשנה בשבת פ"ו מ"ה: "פ"י פאה נכרית אשה שאין לה רוב שער לוקחת שער נשים אחרות ומשימה בראשה ונראה כאילו היא שיערה".

וז"ל רבינו ירוחם: (ס' אדם נ"ב ח"א) "פ"י פאה נכרית קליעה של שער תלושה שמערבת עם שיערותיה שתראה בעלת שער". וז"ל טושו"ע או"ח סי' ש"ג סי"ח "ופאה נכרית דהיינו קליעת שער שקלעה בתוך שיערה".

הרשב"א (בדף סה.) כותב שהפאה נועדה ל"אשה שהיא קרחת מפאת ראשה". והריטב"א הביאו בזה הלשון "אין דרך לישא אותה אלא אשה שהיא קרחת מפאת פניה". ומסיים: "וזהו ששנה כבול בהדי פאה נכרית, לפי שכולם מטעם אחד הם, שאין אשה נותנת דבר תחת השבכה אלא מפני מום שבראשה".

וז"ל הגר"א בשנות אליהו (שבת פ"ו מ"ה) וז"ל "פאה נכרית פירושו שאין לה שיער נוטלת שיער ומכנסת תחת הצעיף כדי שתתראה בעלת שער" (כי ברה"ר שהולכת עם צעיף, הפאה היא תחת הצעיף, ובחצר שאינה הולכת בצעיף (כבכתובות עב:)) הפאה היא מגולה).

ברבינו יהונתן מלוניל פירש: "דכבול היינו כיפה של צמר מתחת השבכה וכן פאה נכרית היא כעין כיפה שעשוי משער חברתה, לפי שיש לה שער מועט א"נ דיש לה שער לבן ושער חברתה שחור". וכ"כ בחידושי הר"ן שם כפי' רבינו יהונתן שהפאה נועדה לאחד מב' חסרונות, מועט או לבן. וכ"כ המאירי בשבת שם וז"ל: "וענין פאה נכרית היא קליעת שער עשויה משער חברתה, אם מפני שיער שלה מועט, אם מפני שהוא לבן". וז"ל הרמב"ם בפי"מ"ש בשבת: "ופא"נ כמו מגבעת ידבקו בו שער נאה (היינו למי ששיערה אינו נאה כגון לבן וכדומה) והרבה (היינו למי ששיערה מועט) ותשים אותו האשה על ראשה כדי שתתקטש בשער".

משמע שכל מי שהיה לה שער הרבה ונאה לא היתה זקוקה לפאה כלל, לא בביתן וחצירן ולא ברה"ר, כי בביתן ובחצירן הלכו בזמנם בשיער מגולה (כרוב הראשונים בכתובות ע"ב – טרם קיבלו חומרת הזהר), וברה"ר כיסו כראוי בשבכה, וכל הפאה נועדה רק למי שאין לה שער הרבה, והיא זקוקה להוסיף "קליעת שער תלוש", "כדי שתראה כבעלת שער הרבה", כלומר זו שאין לה שער הרבה גנאי הוא לה ומתביישת מזה, ולכן היא רוצה להידמות ולהיראות באופן שגם היא תיראה כמו בעלת שער הרבה – וכן כששערה אינו נאה או לבן והיא מתביישת לכן היא רוצה בפאה משיער נאה או שחור כדי שתיראה ככל הנשים שיש להן שער נאה ושחור.

וא"כ הבה נתבונן, הרי זה ברור שכל חברותיה בעלות ה"שער נאה והרבה" שלפי פירוש כל הראשונים הנ"ל לא הצטרפו לפא"נ לא הלכו ברה"ר בגילוי שער ח"ו, אלא כיסו את השער במטפחת כפי חיוב התורה, וא"כ אם היא – בעלת השער המועט – היתה הולכת בפאה מגולה – כפי מחשבת אותם הרוצים להתיר בימינו לצאת בפאה מגולה לרה"ר, א"כ הרי היא זו ששונה מכולן ובולטת וניכרת ש"אין לה שער נאה והרבה", והרי כל מטרתה היתה "כדי שתראה כבעלת שער נאה והרבה" להשתוות לכל הנשים שיש להן שער נאה והרבה, ואילו בזה שהיא הולכת בפאה מגולה היא מגלה לכולם שהיא לא כמו כל בעלות שער נאה והרבה – ! כי כל בעלות השער נאה והרבה היו מכסות את שערן ברה"ר במטפחת, ואילו היא הולכת בפאה מגולה, וא"כ איך יכול להיות שע"י הליכה בפאה מגולה היא תצליח להיראות "כבעלת שער נאה והרבה" – ?

אלא על כרחך שהן הלכו את הפא"נ גלויה רק בביתן וחצירן, וכשיצאו לרה"ר התכסו בכיסוי גמור שכיסה את כל הפאה, כמו כל הנשים שהיה להם שער נאה והרבה, שהיו מכסות שערותיהן לגמרי ברה"ר וכשהגיעו לחצרות חברותיהן וקרובותיהן פשטו את הכיסוי ונשארו בפאה מגולה, וכלשון הפני יצחק (ח"ו אה"ע סי' ו') "אנכי הרוואה שכל הלובשים פאה נכרית אינם יוצאים בהם לרה"ר כי אם דוקא כשהן בביתם ובחצר שאין הרבים בוקעים בהם כלל וכשהן הולכים מחצר לחצר אחרת דרך רה"ר הם מתכסים מכף רגל ועד קדקדן ועד בכלל ברדיד גדול הנקרא צעיף ואינן פושטין אותו ולא נראה מהן בחוש הראות רק פניהן לבד ויש מהן הרבה נשים צנועות יותר שמכסין גם פניהם במסוה, וגם כשהולכין מחצר לחצר חברותיהן אינן פושטין צעיפן עד שיכנסו לחצר ההוא כידוע, וא"כ כל כהאי גוונא אין שום צד איסור בפא"נ כלל וכו' נראה לי לומר דגם הרב שלה"ג גופיה לא התיר להן אלא לחצר ובדרך רשות הרבים הן מכוסות בצעיף כנ"ל ומש"כ בסוף דבריו "אלא פשיטא שהולכות בשערות מגולות" ע"כ, לא שהולכות בהם לרה"ר ולשוק אלא דוקא בחצר שלהן ומחצר לחצר ובדרך הן מכוסות בצעיף עכ"ל.

וז"ל שו"ת הסבא קדישא למהרש"א אלפנדרי (ח"ב סי' א'). "ודאי מי שעושה כך שתראה עצמה בעלת שער הוא בתוך הבית או בחצר לבעלה או לקרובותיה שהם בבית או בחצר, ולא להראות עצמה בעלת שער לכל העולם שיראו אותה כן ברה"ר בעלת שער ויבואו לידי הרהור ומכשול".

וא"כ איך יתכן שהרב בסי' ע"ה יתיר ללכת בפא"נ מגולה ברה"ר, אחרי שמקור דברי הרב הוא מהשלטי גבורים שכל ראיותיו הם מהש"ס שמוזכר פאה נכרית באשה נשואה – והרי מבואר היטב בכל הראשונים שברה"ר כיסו לגמרי את הפאה במטפחת.

לאור כל הקושיות הללו קשה לנו מאד לומר שהרב התכוון להטמין כאן בתוך כל ריבוי התיבות והשורות חידוש פשוט וברור שאפשר לכתבו בתיבות ספורות "וגם מותר לגלותה ברה"ר" ואז היינו יודעים באופן ברור שבפאה נכרית אין לא איסור דאורייתא ולא איסור דת יהודית, לא ברה"ר ולא בחצר ובבית, לא לגבי ק"ש ולא לגבי חיוב צניעות, והכל היה ברור ומובן, והיו הדברים שמחים ומאירים.

אבל מכיון שהרב נמנע מלכתוב תיבות ברורות אלו שוב כל מי שמסתמך על דברי הרב הללו, וסובר שיש כאן מקור המתיר לצאת בפאה מגולה לרה"ר עליו קודם כל ליישב היטב את כל הקושיות הנ"ל.

יישוב וביאור דברי הרב

והנראה בעזרשי"ת בביאור דברי הרב, דהנה בענין צניעות כיסוי שיער ישנם ה' חלקים – :

החלק הראשון הוא יציאה בשיער מגולה לרשות הרבים, שזה אסור מן התורה. ועם קלתה – דהיינו מטפחת עם חורים – מן התורה מותר ומדת יהודית אסור.

החלק השני הוא יציאה בשיער מגולה למבוי שאינו מפולש, מן התורה מותר ומדת יהודית אסור, ובקלתה מותר אף מדת יהודית (בית שמואל אה"ע קט"ו, ט).

החלק השלישי הוא יציאה לחצר, שלהבבלי – לפי רוב הראשונים – מותר לצאת מעיקר הדין בשיער מגולה, ולהירושלמי ולשלטי הגבורים שפוסק כקצת ראשונים (סמ"ג ורי"א ז') שסוברים כך בבבלי – וכן פסק בבית שמואל שם עיי"ש, אסור לצאת בשיער מגולה לחצר משום דת יהודית.

החלק הרביעי הוא אפילו בבית לגבי לקרוא קריאת שמע כנגד שיער, שזה אסור אפילו בבית ואפילו באשתו.

חזרה וביאור בקצרה מכל הסוגיא הנ"ל עם הוספות

קצא

החלק החמישי הוא בבית במשך כל שעות היום, (היינו לא בנוגע לאמירת דבר שבקדושה כנגדה) שבזה אין קפידא מעיקר הדין, ואין בזה חשש מצד דת יהודית, אבל יש בזה ענין גדול מאד ש"שום אשה לא תראה שצורה כלל אפילו בבית" (דרכי משה אה"ע קטו, ד) משום צניעות דקמחית שהיתה נזהרת שלא יראו קורות ביתה את שערות ראשה, ובשכר זה זכתה לדברים נפלאים כמו"ש בגמ'. (כל זה מצד דינא דגמרא, מלבד דברי הוזה"ק שמחמיר מאד אפילו בבית ואפילו שצורה חדא, ע"י מ"ב סיע"ה סקי"ד).

כעת ניגש לדברי הרב המדבר בדין פיאה נכרית, הנה הרב בא לומר לנו מהו דין פאה נכרית בארבעת החלקים העיקריים של כיסוי ראש, דהיינו –

א. יציאה לרשות הרבים בפאה מגולה.

ב. יציאה לחצר בפאה מגולה.

ג. קריאת שמע כנגד פאה מגולה.

ד. שהייה בבית עם פאה מגולה.

[ודין מבוי שאינו מפולש, (כנ"ל החלק השני) שייך לאה"ע ולכן לא מביאו כאן, ומה שמביא דין רה"ר יבואר בהמשך בעזהשי"ת].

א] ראשית דבריו "ופאה נכרית אפילו דרכה לכסותה" כוונתו כפי שמתכוין בתחילת הסעיף "שער של אשה שדרכה לכסותה", ששם ברור שכוונתו לומר שמפני שחייבת לכסותה, לכן דרכה לכסותה, כך גם כאן דרכה לכסותה הכוונה מפני שחייבת בכך (ואם חייבת מן התורה או מדת יהודית יפרש בסוף הסעיף).

ומה שהוסיף ואמר "אפילו", ראשית יש לבאר ע"פ דברי הלחם משנה (אישות פ"ז ה"ז) דלפעמים יש אפילו שפירושו כמו אף על גב, וא"כ גם כאן כוונתו "אע"ג שדרכה לכסותה ברה"ר". ועוד עיין בפמ"ג או"ח סימן ש"ג מ"ז סק"ז וז"ל "מה שכתב הט"ז מלת ואפילו אינו תכשיט, כוונתו אף שאינו תכשיט", כלומר שלפעמים מילת "אפילו" כוונתה כמו אף ש.. וא"כ גם כאן כוונתו "אף שדרכה לכסותה ברה"ר", מפני שחייבת לכסותה ברה"ר, עם כל זה מותר לקרות ק"ש כנגדה.

ושנית י"ל שתיבת "אפילו" לא קאי על האשה, דהיינו שאם זו דרכה לכסות את הפאה, אלא קאי על הדין הנאמר כאן שהוא שונה משני הדינים הנזכרים לפני זה, דהיינו מפני שאמר לפני זה שמותר לקרות ק"ש בפני שני דברים המגולים, דהיינו שער הבתולות שדרכן לילך פרוצות ראש, וכמו כן שיער היוצא חוץ לצמתן, ולכן מותר לקרות כנגדן, על זה בא כעת ומחדש ש"אפילו" דבר שהוא מהדברים המכוסים, דהיינו פאה נכרית של אשה נשואה שאסור לגלותה ברה"ר ולכן דרכה לכסותה ברה"ר, עם כל זה מותר לקרות כנגדה.

ושלישית י"ל שתיבת "אפילו" לא קאי על האשה ש"אפילו" אם אשה זו דרכה לכסות את הפאה נכרית, אלא כל הנשים בכל העולם מכסות את הפאה נכרית מן הדין כנ"ל, ותיבת "אפילו" קאי על גוף ההלכה שאמר קודם, שכנגד שער של אשה "שדרכה לכסותה" דהיינו "נשואה" אסור בק"ש, וכנגד שער בתולות שדרכן לגלות מותר בק"ש – ועל זה מסיים שבפא"נ, מותר בק"ש לא רק כנגד בתולה אלא "אפילו" כנגד "דרכה לכסותה" דהיינו "נשואה", והוא כמו שהיה כותב "אפילו נשואה". [וכל זה מקורו מהש"ג שהביא כמה ראיות והדגיש שב"נשואות" מיירי, ע"ש]. ושינה לכתוב "דרכה לכסותה" כדי שיהא דומיא דרישא בסגנון אחד כמו בכל מקום.

וא"כ "דרכה לכסותה" שכתב הרב על פא"נ כוונתו ממש כמו הכוונה ב"דרכה לכסותה" שבתחילת הסעיף "שער של אשה שדרכה לכסותה" ומקור דבריו הוא מהרמ"א (עה, ב) שג"כ כוונתו כשאומר על פא"נ ש"דרכה לכסותה", היא ממש כמו כוונת המחבר בתחילת הסעיף שם "שער של אשה שדרכה לכסותה", שכוונתו שהיות ושיער אשה נשואה חייבים לכסותו מעיקר הדין על כן דרכה לכסותו, ולפי זה התיבות "אפילו דרכה לכסותה" הם כאילו כותב "אפילו נשואה", שנשואה הרי חייבת לכסות ולכן דרכה לכסות – ואפילו הכי מותר לקרות ק"ש כנגדה.

ב]. לאחר שחידש ש"מותר לקרות כנגדה", אע"פ שחייבת לכסותה ברה"ר, עם כל זה לגבי דין ערוה דק"ש מותר לקרות כנגדה – ודין זה הרי מדבר על רשות היחיד, שהרי ק"ש קוראים בדרך כלל בבית או בחצר וכדומה, (וכלשון היד אפרים על המג"א ס"י ע"ה סק"ג – "הכא שרוצה לקרות ק"ש דמיירי בבית או בחצר", וכן ב"יש סדר למשנה" שבת פ"ו מ"ה וז"ל – "ובנהג"ה דהכי שפיר מיירי בחדר שהאשה נושאת פא"נ דשרי לקרות ק"ש כנגדה וכו'") – לאחר מכן מוסיף וכותב "וגם מותר לגלותה" פירוש שגם מותר לאשה לגלות את הפאה בביתה וחצירה, וזהו המשך הקטע הקודם (וכמבואר מלשון "וגם") דהיינו שבבית ובחצר מותר לגלותה אע"פ שצריכים לכסות את השיער אפילו בבית מצד צניעות דקמחית, וכפי שכתב הדרכי משה (אה"ע קטו, ד) שהטור סובר שאין לשהות בבית בגילוי שער, וז"ל "צניעות מיהא הוי ששום אשה לא תראה שצורה כלל אפילו בבית (היינו, אפילו דרך החורים שבקלתה, עיי"ש דקאי על קלתה שמוזכר בטור) כמו שמצינו במעשה דקמחית זכתה משום זה שיצאו ממנה כהנים גדולים". והשו"ע הרב בעצמו (או"ח ס"י ב' במהדורא תניינא סעיף ו') כתב וז"ל: "ועכשיו בזה"ז שכולם דרכם לכסות ראשם, לעולם אסור לילך או אפילו לישיב בגילוי הראש משום צניעות שהרי זה פְּמַגְלָה בשרו המכוסה". וזאת כתב אפילו לאנשים

וכ"ש לנשים ועל כן בא לחדש כאן שאף על פי ש"לעולם אסור לילך או אפילו לישב בגילוי הראש משום צניעות" עם כל זאת אין זה שייך בפא"נ ומותר לגלותה בבית מפני ששני דברים אלו – ק"ש וצניעות דסימן ב' – שייכים רק בשער מחובר לבשרה ממש ולא בתלוש.

ולפי"ז מובן שחידוש זה שכתב הרב "וגם מותר לגלותה" שמותר ללכת בפאה מגולה בבית וחצר שייך לאורח חיים, שהרי בסימן זה מדבר על ק"ש שמייירי בבית או בחצר, ונידון הליכה בשיער מגולה אפילו בחדרי חדרים דן בו באור"ח בסי' ב' כאמור.

[ג] לאחר מכן מוסיף עוד חידוש, שלא רק שאין בפיאה חיוב הצניעות דקמחית, אלא עוד זאת שאין בה האיסור של הירושלמי והשלטי גבורים והבית שמואל לצאת בגילוי ראש בחצר, וזה מה שמוסיף באומרו "ואין בה משום יוצאה וראשה פרועה".

דהנה לשון זה לקוח מהמשנה בכתובות דף ע"ב. שאומרת "ואיזוהי דת יהודית יוצאה וראשה פרועה", כלומר שהלשון "יוצאה וראשה פרועה" נאמר במשנה על איסור דת יהודית. והנה בגמ' דידן מפרשים כוונת המשנה שכיסתה ראשה עם קלתה ברה"ר – ולזה וודאי לא התכוין הרב, שהרי הוא מסיים "ואין בה משום יוצאה וראשה פרועה, שהוא אסור מן התורה באשת איש", מוכח מזה שכוונתו שראשה פרועה בלא קלתה, שהרי אילו היתה כוונתו עם קלתה א"כ אין זה איסור תורה.

ולהירושלמי (כתובות פ"ז ה"ו) הכוונה במשנה "וראשה פרועה – לחצר אמרו". וא"כ מייירי שראשה מגולה לגמרי, בלא קלתה (עיי"ש) וכלשון השלטי גבורים (במס' כתובות דף לב: מדפי הרי"ף סוף אות ב') "ואפי' בחצר אסור לצאת בלא קלתה על ראשה וכך היא שיטת תלמוד ארץ ישראל". ועל זה אמרו שם בירושלמי "רבי חיייה בשם רבי יוחנן **היוצאה** בקפליטין שלה אין בה משום ראשה פרועה [פירש במוסף הערוך – שכבר נדפס בשנת תש"ו בתוך ספר הערוך – ערך קפליטין וז"ל – : 'קפליטין (ירושלמי כתובות פ"ז) **היוצאה** בקפליטין שלה אין בה משום ראשה פרועה. פירוש בלשון רומי שער ותלתלים ופאה נכרית' עכ"ל (מובא במקור חיים לבעל החות יאיר סי' ע"ה)] הדא דתימא לחצר, אבל למבוי יש בה משום יוצאה וראשה פרועה" עכ"ל הירושלמי, רואים כאן שלבעל מוסף הערוך, הירושלמי קורא ומכנה **ליוצאה** בפא"נ לחצר בלשון "אין בה משום ראשה פרועה" ולמבוי "יש בה משום יוצאה וראשה פרועה".

וא"כ דברי הרב מדוייקים להפליא, שהעתיק את לשון המשנה כפי שיטת הירושלמי – וכפי שפסק הבית שמואל בסי' קט"ו סק"ט – שמדובר ביוצאה לחצר וראשה פרועה לגמרי בלא קלתה, אבל כל זאת רק בחצר שאז בשיער ממש אסור רק מצד דת יהודית, אבל לא לרשות הרבים, מפני שכאמור התיבות "יוצאה וראשה פרועה" נאמרו על איסור דת יהודית. ותיבת "בה" היא ממש כלשון הירושלמי שאומר על "קפליטין" – שלפי פירוש מוסף הערוך הכוונה לפא"נ "שאין בה משום ראשה פרועה, בחצר, אבל במבוי יש בה משום יוצאה וראשה פרועה".

וכוונת הרב לומר שאין שום איסור לצאת בפאה מגולה לחצר, אפילו שלהירושלמי והש"ג אסור לצאת בגילוי ראש לחצר, עם כל זה בפאה מגולה מותר "ואין בה משום יוצאה וראשה פרועה".

ובאמת כל זה כתוב בש"ג, – שהוא המקור לכל דברי הרב – וכוונת הש"ג היא רק על חצר, וגם הרמ"א למד כך שכוונת הש"ג היא רק על חצר (ונתבאר בארוכה בספר דת משה וישראל, וספר פאה נכרית בהלכה).

[ד] והיות וחידוש לנו שמותר לצאת לחצר בפאה מגולה, בא הרב להבהיר לנו – כדי שלא נטעה שכמו שמצינו חילוק בבית ובחצר ולק"ש בין שער לפא"נ, הוי ברשות הרבים ג"כ חילוק בין שער מחובר לתלוש, מסיים הרב דברה"ר אין חילוק ביניהם ואסור מן התורה. וגם להבהיר את צורך החידוש ולבאר למה היה הוה-אמינא שפא"נ צריכה להיות אסורה בגילוי בחצר, הרי אם פא"נ ברה"ר אינה אסורה מן התורה אלא רק מדת יהודית, אין שום הוה-אמינא שתיאסר בחצר, שהרי כל איסורי דת יהודית ברה"ר מותרים בחצר, ואפילו במבוי, וכמפורש במס' כתובות דף עב: (וברמב"ם אישות כ"ד יב-יג ובטוש"ע אה"ע קט"ו ד, ובכל הראשונים, ובש"ג שם בכתובות), ולכן היעב"ץ (בהגהותיו לנזיר דף כח: ובשאלת יעב"ץ סי' ט') – שהוא סובר שפא"נ ברה"ר אסורה רק מדת יהודית הקשה שבחצר פשיטא שפא"נ מותרת דאין שום הוה-אמינא לאסור וכמבואר באריכות בס' דת משה וישראל פרק ז' אות ג' (עמוד צ"ב) ע"ש, ורק להש"ג שסובר שפא"נ ברה"ר אסורה מדאורייתא הוה אמינא שגם בחצר נאסרה הפא"נ כמו שיער – לכן הוסיף הרב שנדע שהיתר לצאת לחצר בפא"נ מגולה הוא על אף "שהוא", היינו, דין היציאה בפא"נ לרה"ר "אסור מן התורה באשת איש", משום שהיא כשיער ממש הואיל וקישוט זה אסרה תורה, ולכן היה הוה-אמינא לאסור פא"נ גם בחצר מדת יהודית כמו שיער, שהרי ברה"ר היא כשיער ממש – אעפ"כ מותר לצאת בה לחצר – וכך ממש הוא הפירוש בירושלמי הנ"ל "רבי חיייה בשם רבי יוחנן היוצאה בקפליטין שלה אין בה משום ראשה פרועה הדא דתימא לחצר, אבל למבוי יש בה משום יוצאה וראשה פרועה" לפי פירוש מוסף הערוך שקפליטין היא פאה נכרית, ההוה אמינא לפני החידוש שמחדש רבי חיייה בשם רבי יוחנן היא, שפא"נ אסורה בחצר משום שברה"ר היא אסורה מן התורה כמבואר, ומחדש רבי חיייה בשם רבי יוחנן שבחצר מותר (היינו, משום שהשאירו קישוט זה שלא יתגנו על בעליהן) – אבל במבוי ששם אפילו שער אסור רק מדת יהודית

חזרה וביאור בקצרה מכל הסוגיא הנ"ל עם הוספות

קצג

"יש בה משום יוצאה וראשה פרוע" היינו שכמו שראשה פרוע במבוי אסורה מדת יהודית כך פא"נ אסורה מדת יהודית (דכדי שלא יתגנו על בעליהן שייך רק בבית ובחצר – וכמו שכתב הרמב"ן במס' שבת ס"ד: והחפץ חיים בספרו "גדר עולם" פ"ד) וברה"ר אסורה כמו "ראשה פרוע" בשער שאסור מן התורה.

וכל ד' הלכות אלו לקוחים מהש"ג שמבוארים בו ארבעה הלכות אלו: א. שפא"נ אינה ערוה לק"ש. ב. וכן לענין ערוה בבית (כמבואר בספר פא"נ בהלכה חלק שני). ג. שבחצר אין בה איסור פריעת ראש של דת יהודית כשיער (כמבואר בספר דת משה וישראל פ"ז). ד. שפא"נ ברה"ר אסורה מן התורה (כמבואר שם פ"ז אותיות ג-ד (עמודים צב-צו) – ושם בפ"ו אות ה' (עמ' פ"ד) ובספר פא"נ בהלכה פרק ט' (עמ' קכ"ז) ד"ה והנה וד"ה ולפי'.

ותמצית הדברים המבוארים שם – :

א. דהמעין בדברי הש"ג רואה שלולא הראיות הוה אמינא שפא"נ הרי היא כשערה ממש שהרי בכל דבריו מדגיש שפא"נ אינה כשיער הדבוק לבשרה ממש – משמע שהצד שלו לאיסור הוא, שהיא כשער הדבוק לבשרה ממש. וכן לענין שער באשה ערוה לדין ק"ש שהוא איסור דרבנן (מ"ב ס"ו ע"ה סק"ה) היה ג"כ אסור כשערה ממש.

ב. שמקשה ממס' ערכין ד"כגופה" היא וכמבואר בס' הנ"ל פ"ד (ע' לו) ד"ה מכ"ז עיי"ש.

ג. שאל"כ אין צריך לשום היתר בחצר כנ"ל – דהרי היעב"ץ בהגהותיו בנזיר שמקשה שם על הש"ג "ולא ידענא מאי דעתיה אי בבית ובחצר פשיטא וכו'" עיי"ש, הוא מפני שס"ל שברה"ר פא"נ אסורה רק מאיסור דת יהודית, אבל הש"ג שצריך ראיות להיתר בחצר הוא משום שס"ל שברה"ר פא"נ אסורה מן התורה.

ד. ממה שכתב "לא נאסר" שהכוונה שבחצר ששער אסור רק מ"דת יהודית", היינו, שקיבלו הנשים מעצמן את האיסור, שם שייך לחלק שלא קיבלו איסור על פא"נ, אבל ברה"ר ששיער אסור מן התורה אסור אף בפא"נ מפני שהיא אותה פריצות כשיער. וכהסברת המג"ג "דבחצר כיון דאין בו רק משום דת יהודית שנהגו בעצמן א"כ ממילא דווקא בשערותיהן עצמן נהגו אבל לא בפאה נכרית, אבל ברה"ר דהתורה אוסרתה שפיר אסור אף בפאה נכרית", ע"ש.

ובדרך זה מתיישבים כל הקושיות באופן נפלא.

ונפרט התירוצים לפי סדר הקושיות הנ"ל.

א. פירוש התיבה "דרכה" שווה בתחילת הסעיף ובסופו, שבשתיים "דרכה" מותאם להלכה, כלומר שמכיון שההלכה מחייבת לכסותה, לכן דרכה לכסותה.

ב. לכן לא כתב אם דרכה לכסותה, או אם מכסה אותה, מכיון שלא מדובר על מנהג של נשים מסוימות שברצונם הטוב מכסות את הפא"נ אלא על חיוב כיוסי שנוהג בכל הנשים, מפני שחייבת לכסותה לכן "דרכה לכסותה".

ג. לכן לא כתב מותר לגלותה "ברה"ר", מפני שאדרבה, ברה"ר הוא סובר שאסור מן התורה לגלותה כנ"ל, וכדמסיים גם "שהוא אסור מן התורה באשת איש", וכל כוונתו היא רק על היתר גילוי הפאה בבית, שבא לחדש שאין בפאה את האיסור של שהייה בראש מגולה דסימן ב' משום צניעות, ולשון "גילוי" הוא הלשון שנוקטים לענין זה שם בסימן ב' ס"א במהדו"ת: "...ואפילו כשהוא יחידי בלילה ובחדרי חדרים צריך לנהוג בצניעות וכו' ולכן לא יגלה את בשרו ואפילו מעט כל מה שדרכו להיות מכוסה בבגדים לעולם" (וכן הוא הלשון במשנה ברורה שם בסימן ב' סק"א), ועוד שם בס"ו, וז"ל: "...בגילוי הראש משום צניעות שהרי זה פְּמַגְלָה בשרו המכוסה", (וכן בסעיף ב' "ולא יהיה מגולה אפי' מעט מבשרו שלא לצורך אפילו רגע אחד". ובס"ג סעיף א ובמהדו"ק ס"ב ב' ס"א וס"ג ס"ב וכן הוא בכל מקום). א"כ לשון גילוי מוזכר לענין צניעות ולא לענין פריעת ראש דדת יהודית או דת משה, שבזה הלשון הוא בכל מקום "יציאה" ודו"ק.

ד. לכן לא הזכיר תיבת "ברה"ר" (=בשוק) כמ"ש הרמב"ם והטושו"ע מפני שהם מדברים ברה"ר, וכשמדברים ברה"ר כותבים תיבת "בשוק", אבל הרב מדבר ברה"י כמבואר.

ה. לכן לא הזכיר תיבת "ברה"ר" באומרו "ואין בה משום יוצאה וראשה פרועה", מפני שבאמת כוונתו רק לומר שאין בה איסור יציאה לחצר בלבד, וככוונת המשנה לשיטת הירושלמי שמייירי רק באיסור דת יהודית בלבד ולחצר.

ו. ובתיבות "שהוא אסור מן התורה" משמיע לנו את הדין שפאה נכרית ברה"ר אסורה מן התורה, שהרי יש בה אותה פריצות דגברי שיש בשיער, ולכן היה הוה-אמינא שגם בחצר תהא אסורה כשיער וגם לענין איסור ק"ש וצניעות דסימן ב' (מ"דרכה לכסותה" שבתחילת דבריו דומיא דרישא אפשר לומר שהוא דומיא דרישא רק מדת יהודית, שהרי ברישא הכוונה גם למה שדרכה לכסות מדת יהודית).

ז. לכן לא כתב הרב תיבות אלו בתחילת הסעיף, שם הוא מדבר על שער ממש, ופשוט לכל שהוא אסור מן התורה ואינו צריך לכתוב זאת, ורק כאן שמדובר מפאה השמיע לנו שברה"ר אסורה מן התורה, ולכן היה הוה-אמינא שגם בחצר תהא אסורה כשיער.

ו.לפ"ז כל דבריו מתיבת "ופאה נכרית" עד סוף הסעיף, הכל מדבר על פא"נ, ואילו לפי ההסתכלות הפשוטה שמפרשת כוונת דבריו "שהוא אסור מן התורה" על שיער, הרי זה תמוה – ראשית מאי קמ"ל, ושנית מדוע מזכיר איסור זה כאן בסוף הסעיף ולא בתחילתו שמדובר שם בשיער, ומדוע מערב איסור שיער מגולה ברה"ר בתוך נידון פא"נ, אבל לדברינו הכל מדובר מפא"נ.

ח. היות וכל חידושו הוא שיותר ללכת בבית ובחצר עם פא"נ מגולה, לכן מקום חידוש זה הוא באורח חיים בו מבוארים כל ההלכות הקשורות להתנהגות האיש והאשה בביתן ובחצרן, שרוב תשמישתן בחצר (רש"י ריש ב"ב) ולא באה"ע סי' כ"א שם מבוארים הלכות הקשורות לרה"ר, ואילו כאן מדובר לענין ק"ש שזה שייך בבית ובחצר, וממילא ביאר את אופן התנהגות האשה בגילוי הפאה בבית ובחצר, וכדי להבהיר לנו את צורך החידוש בהיתר גילוי הפאה בחצר, סיים בענין האיסור מן התורה לצאת עמה לרה"ר כי בזה מובנת ההוה-אמינא לאסור פאה בחצר. – וגם שלא נטעה שכמו שמצינו חילוק ברה"ר ולק"ש בין שער לפא"נ, הוי ברה"ר ג"כ חילוק ביניהם וכנ"ל.

ט. לדברינו, תיבת "שהוא" מדויקת להפליא, שהרי תיבה זו לא קאי על מש"כ לפניו בסמוך "ואין בה משום יוצאה וראשה פרועה" אלא קאי על דבריו בתחילת הקטע "ופאה נכרית" שעליה נסובים כל דבריו עד תומם ולכן אמר "שהוא" – היינו הפאה (=דין הפאה) אסור מן התורה באשת איש". וכוונתו במקום ששייך דין התורה, דהיינו ברשות הרבים.

י. ולדברינו, דברי הרב מסודרים להפליא על הסדר שהם כתובים בשלטי הגבורים, אשר הם מקור כל דבריו (וגם מקור כל דברי הד"מ והרמ"א) – מתחילה היתר קריאת שמע בפני פאה מגולה, והיתר גילוי הפאה שאין בה משום איסור גילוי דבר המכוסה הנקרא ערוה דסימן ב', וכלשון הש"ג "דשער באשה ערוה (שכוונתו לב' הדברים הנ"ל) דקאמר לא הוי אלא בשער הדבוק לבשרה ממש ונראה גם בשרה עם השיער אבל שיער המכוסה שיערה אין כאן משום שער באשה ערוה" כמבואר בספר פא"נ בהלכה חלק שני.

לאחר מכן הוסיף היתר יציאה לחצר עם פאה מגולה, וזהו שכתב הרב "ואין בה משום יוצאה וראשה פרועה" וכדמסיים הש"ג "וגם לא משום פרועת ראש", שכוונתו על יציאה לחצר, שהרי אי אפשר ללמוד היתר הש"ג על רה"ר רק על חצר, כפי שלמדו החות יאיר ופני יצחק, וחקל יצחק, וגדולת מרדכי וכו' וכמבואר בדת משה וישראל פ"ז, – וכל זה האריך הש"ג בראיות להתיר בחצר, כי בלי ראיות הפאה אסורה גם בחצר, מפני שהוא סובר שפאה ברה"ר אסור מן התורה מהסברא הפשוטה לכל, משום שהיא עושה את אותה פעולה שעושה השיער, ולכן מביא הש"ג ראיות באריכות להתיר פאה בחצר, – וזה שמסיים הרב "שהוא אסור מן התורה באשת איש", ולכן צריך לחדש שעם כל זה מותר לגלותה בבית ובחצר.

יא. לדרכינו כל דברי הש"ג שאין לומר שמכסים את הפא"נ כוונתו רק על חצר בלבד, ואילו ברה"ר סובר שאסור לצאת עמה מן התורה, וכך הם גם דברי הד"מ והרמ"א – ודברי הרב "אפילו דרכה לכסותה" הם ג"כ כך שחייבת לכסותה ברה"ר דומיא ד"שער של אשה שדרכה לכסותה" כנ"ל וש"הוא אסור מן התורה באשת איש" ודבריו נובעים מהרמ"א והש"ג שכך למד בדבריהם כמבואר.

יב. לפי דברינו, דעת הש"ג והרב שברה"ר אסור לצאת בפאה מגולה, וא"כ פשוט שהם צריכים להגיע להיתר מחודש לקרות ק"ש כנגדה, על אף שברה"ר היא מכוסה לגמרי.

יג. לפי דברינו, דברי הרב בהלכות שבת מדויקים להפליא, מפני שהוא סובר שאסור לצאת בפאה מגולה לרה"ר, וחייבים לכסותה כולה, דהיינו כל הראש כולו צריך להיות מכוסה, ממילא יש חשש שתחלצנה מתחת לכיסוי ותלטלנה ברה"ר, לכן הוא אסור לצאת עמה בשבת לרה"ר – וכן אם תפול הפאה מעל ראשה והמטפחת נשארת על ראשה [אם יש אפשרות כזו] חוששין שמא תביא את הפאה בידה, שהרי שיערה נשאר מכוסה במטפחת – או שהפאה תפול ביחד עם המטפחת, והיא תמהר להתכסות במטפחת ואת הפאה תביא בידה.

יד. לפי דברינו יוצא שברה"ר הלכו כל הנשים רק עם פאות מכוסות לגמרי, מפני שאסור מן התורה לצאת בפאה לרה"ר, ומה שהרב התיר בסי' ע"ה, לא התיר אלא בחצר בלבד. ומקורו הוא מדברי הש"ג שראייתו היא מהמשנה בשבת, שבחצר מותר ללכת בפא"נ, והש"ג מוכיח שעל כרחך הלכו בחצר בפא"נ מגולה, – שהרי ברה"ר מוכרח במשנה שהלכו בפא"נ מכוסה, וגם שזה הרי אותה פריצות כשיער כמובן לכל וממילא ברור שלא הלכו ברה"ר בפא"נ מגולה אלא מכוסה, – וא"כ אילו גם בחצר הלכו בפא"נ מכוסה, אזי לצורך מה היו זקוקים לה כלל, וכלשון הש"ג "ואין לומר שהיו משימות צעיף או מידי על הפאות נכרית, דא"כ מאי אהני ההוא קשוט הרי כל עצמו של אותו קשוט לא הוי אלא בשביל שתראה בעלת שער, אלא פשיטא דמיירי שהולכות בשערות מגולות".

ובזה סרו כל התמיהות, ויושבו כל הקושיות בעזהשי"ת

חזרה וביאור בקצרה מכל הסוגיא הנ"ל עם הוספות

קצה

הוספות על הדברים הנ"ל בשו"ע הרב

הקדמה

במשך הזמן אחרי כתיבת כל הנ"ל ועל ידי חידוד הלימוד בזה עם מופלגי תורה וגדולי הדור², נוספו עוד תמיהות שצריך להבין בדברי הרב אם לומדים אותם כמו שנראה בהשקפה ראשונה, שרק אשה זו דרכה לכסות או מדינה זו דרכה לכסות, אבל מצד הדין מותר לילך בפאה נכרית מגולה ברה"ר, ובא לומר שאעפ"כ מותר בק"ש כנגדה – וגם נוסף עוד דרך בהבנת סיום דבריו "ואין בה משום יוצאה וראשה פרועה שהוא אסור מן התורה באשת איש", ומשום אל תמנע טוב מבעליו, ויגדיל תורה ויאדיר, נציג כאן הדברים.

וכמוכן שכל מה שנכתב לעיל ולהלן מדברי הרב, מכוון לאלו שכבר נחתו ללמוד סוגיא דפאה נכרית על בוריה מהש"ס והראשונים והפוסקים, ונוכחו שהשלטי גבורים והרמ"א ודעימיה המתירים התיירו רק לק"ש ולבית וחדר, וברה"ר לא התיירו כלל (וכמוכא באריכות בספרים "דת משה וישראל" ו"פאה נכרית בהלכה"). – ורצונם ללמוד לדעת כיצד פירש ב"שולחן ערוך הרב" את דברי הש"ג והרמ"א, מפני שצריך ליתן לב לדקדק בדבריו איך למד הרב בשיטתם – שבהשקפה ראשונה בלי עיון נראה שלמד בהם שכן מתירין ברה"ר – וכמו שבשלטי גבורים וברמ"א ודעימיה נראה מקופיא [=ףף (ע"י זכאים ו.)], והכוונה בהשקפה ראשונה, לא בעיון] שהם מתירים גם ברה"ר, וכך היה הבנת העולם בדבריהם כמה מאות שנים, ובכל זאת נתגלה כהיום כשמש בצהריים מהחות יאיר ועוד אחרונים, שאינם מתירים ברה"ר, ורואים לאחר העיון המכוון שפשטות דבריהם הם ההיפך הגמור ממה שחושבים בפשטות דבריהם בתחלה – כך גם פה בדברי שו"ע הרב אחר שמעיינים היטב בהתבוננות עמוקה ובדקדוק לשונו בכל תיבה ותיבה, ושדבריו נראים כפולין ומכופלין וגם נראים כסותרין מיניה וביה, מגיעים גם פה למסקנא הנ"ל.

לעיל הובאו י"ד תמיהות בדברי הרב, ואלו הם התמיהות הנוספות – :

טו. יש להעיר קצת דהרי מקור דברי שו"ע הרב "אפילו דרכה לכסותה" הם מדברי הרמ"א בשו"ע "וכ"ש שער נכרית אפילו דרכה לכסות" – והרמ"א כתב דין זה בשם הגהות אלפסי החדשים [=שלטי הגיבורים] והיכן נמצא דין זה כתוב בש"ג שאפילו אם הפאה מכוסה מותר לקרות ק"ש כנגדה, דלכאורה כל המעיין בש"ג רואה שאין בנמצא דבר כזה, שהרי הוא כותב "ואין לומר שהיו משימות צעף או מידי על הפאות נכרית דאם כן מאי אהני ההוא קישוט הרי כל עצמו של אותו קישוט לא הוי אלא בשביל שתראה בעלת שער אלא פשיטא דמיירי שהולכות בשערות מגולות" – א"כ לא היה כלל דבר כזה שהפאה מכוסה !

טז. מה שכתב שו"ע הרב "וגם מותר לגלותה" – הרי מקור דבריו הוא מלשון הדרכי משה בסי' ש"ג סק"ו שמביא את דברי הש"ג וז"ל – : "מצאתי כתוב בהגהות אלפסי החדשים ומותר לאשה נשואה לגלות פאה נכרית שלה לא שנא אם היא עשויה משערותיה או משער חברתה דאין שער באשה ערוה אלא דוקא שערותיה המדובקים בכשרה אבל לא בתלושין

(יב) הגאון החסיד רבי אברהם הערש כהן זצ"ל היה ידוע בגאונותו בכלל ובלימוד עומק דברי שו"ע הרב בפרט. כשבאו אליו לברר סוגיא זו – אחר שסיימו באריכות גדולה סוגיות הגמרות והשי"ג והרמ"א וכו' סוכס שלמחר ילמדו דברי שו"ע הרב בהלכה זו (שהו היה כל סמרת הלימוד להגיע לבירור דברי שו"ע הרב) למחרת כשביקשו לפתוח ספר שו"ע הרב, נענה שאין צורך, אפשר לדבר בע"פ, אחר שהקשיב בקשב רב את כל התמיהות והדיוקים בדברי שו"ע הרב, נענה בהתרגשות: "אלע קושיות וואס איר פרעגט האט מיר היינט געהארט" (כל הקושיות שאתם מקשים, הוקשו לי היום), ואחר ששמע יישוב וביאור התמיהות, התבטא בהתפעלות גדולה ואמר בזה הלשון: "מי קען שוין נישט זאגן אז אין רב שטייט א היתר", (כבר אי אפשר לומר שבשו"ע הרב כתוב היתר), והתחיל בחמימות ובחביבות גדולה כדרכו בקודש להקריא בע"פ את דברי התניא באגרת הקודש (הנדפס בתניא עמוד קמד:) וזעק: "די מלאכים קומען הערן פון אייך די תורה" [המלאכים באים לשמוע מכס את דברי התורה האלה]. וז"ל התניא קדישא שם: "והמשכיל יבין ענין פלא גדול מזה מאד מה נעשה בשמים ממעל ע"י עיון וביור הלכה פסוקה מן הגמרא ופוסקים ראשונים ואחרונים מה שהיה בהעלם דבר קודם העיון הלו כי על ידי זה מעלה הלכה זו מהקליפות שהיו מעלימים ומכסים אותה שלא היתה ידועה כלל או שלא היתה מובנת היטב בטעמה שהטעם הוא סוד הספי' חכמה עילאה שנפלו ממנה ניצוצי' בקליפות בשבה"כ [=בשבירת הכלים] והם שם בבחי' גלות שהקליפות שולטים עליהם ומעלימי' חכמת התורה מעליונים ותחתונים וז"ש בר"מ [=ברעיא מהימנא] שהקושי' היא מסטרא דרע. והנה העליונים אין בהם כח לברר ולהעלות מהשבירה שבקליפת נוגה אלא התחתונים לבד לפי שהם מלובשים בגוף חומרי משכא דחויא מקליפת נוגה והם מתישים כחה בשבירת התאוות ואתכפיא ס"א ויתפרדו כל פועלי און. ולכן באים העליונים לשמוע חידושי תורה מהתחתונים מה שמחדשים ומגלים תעלומות החכמה שהיו כבושים בגולה עד עתה וכל איש ישראל יוכל לגלות תעלומות חכמה ולחדש שכל חדש הן בהלכות הן באגדות הן בנגלה הן בנסתר כפי בחי' שרש נשמתו ומחוייב בדבר להשלים נשמתו בהעלאת כל הניצוצות שנפלו לחלקה ולגורלה כנודע (וכל דברי תורה ובפרט דבר הלכה היא ניצוץ מהשכינה שהיא היא דבר ה' כדאיתא בגמרא דבר ה' זו הלכה סוד מלכות דאצילות המלבשת לחכמה דאצילות ומלובשים במלכות דיצירה וירדו בקליפת נוגה בשבירת הכלים). וז"ש בגמרא כל העוסק בתורה אמר הקב"ה מעלה אני עליו כאלו פדאני ואת בני מבין האומות עוי"ג", עכ"ל.

ועיין ב"חותמו של כהן גדול" (עובדות והנהגות ומאמרים מאת כ"ק הגה"ק ציס"ע רבי אברהם יצחק הכהן קאהן זצוקל"ה אדמו"ר מתולדות אהרן בעל דברי אמונה, נלקט ע"י בנו יקירו בן שעשויעו הרה"צ הגאון רבי יוסף יואל שליט"א) חלק שלישי עמוד ס"ב שאחרי כמה שעות בירור הסוגיא הזו לעומק ולרוחב בסוגיות הש"ס ובפוסקים ובשו"ע הרב בעל התניא, התפעל מאד מכל הבירור בכלל ומהבירור בדברי שו"ע הרב בפרט.

עשויות לכסות שערותיה האחרות אע"ג דעבדה לקישוט שתהא נראית בעלת שיער, עכ"ל – והרי מלשון זה משמע שמן הסתם הפא"נ מכוסה ועל זה נופל הלשון מותר "לגלות", ונכמו שכתב הכ"מ (פ"ג מק"ש הט"ז מובא בספר "פאה נכרית בהלכה" פ"ז אות ו' ע"ש) ד"מגולה" שכתב הרמב"ם "היינו דוקא ממקום מכוסה שבה ולישנא דמגולה דייק הכי", וכ"כ בב"י (או"ח סי' ע"ה מובא שם פ"י אות ב') "דלא שייך לומר מגולה אלא במקום שדרכו להתכסות". – ועי' ב"ק ג. דכל הלימוד של שן המזיק הוא מהכתוב כאשר יבער הגלל, ופרש"י: "הגלל היינו שן שפעמים מגולה ופעמים מכוסה". וע"ע ברש"י שם עמוד ב' ד"ה איגליין]. וא"כ קשה מאד דהא הש"ג שולל מכל וכל שיש צד לומר שהפא"נ מכוסה, וכל ראייתו נשענת על סברא זו שאין לומר שהפא"נ מכוסה, כנ"ל – וא"כ הוא ממש היפך סברת הש"ג – ?

יז. גם צריך להבין תיבת "וגם" שכתב שו"ע הרב "וגם מותר לגלותה", שמשמעותו שעד עכשיו לא כתב הלכה זו של מותר לגלות פא"נ ברה"ר אלא עד עכשיו כתב רק שמותר בק"ש, ועכשיו מוסיף "וגם" עוד הלכה שמותר לגלותה, והרי אם נלמד בתחילת דבריו "ופא"נ אפי' דרכה לכסותה" כמו שלומדים מקופיא כנ"ל, א"כ כבר שם כתוב גם דין זה שמצד הדין מותר לילך בפא"נ מגולה ברה"ר ורק אשה זו או מדינה זו דרכה לכסותה – ? – וא"כ צריך להבין תיבת "וגם" כנ"ל. – ?

יח. גם תמוה מאד אם נלמד במה שכתב בתחילת דבריו "ופא"נ אפי' דרכה לכסותה" כמו שלומדים מקופיא שבאמת מצד הדין מותר לילך בפאה נכרית מגולה ברה"ר, רק שאשה או מדינה זו דרכה לכסותה, וכן אם נלמוד גם במה שכתב באמצע דבריו [עוד ג' תיבות] "וגם מותר לגלותה" כמו שלומדים מקופיא שמותר לגלותה ברה"ר = תמוה מאד למה צריך לכפול דין זה פעמיים, גם בתחילת דבריו וגם באמצע דבריו – ? – ?

יח. די במה שכתב בתחילת דבריו "ופא"נ אפי' דרכה לכסותה מותר לקרות כנגדה" שמזה יודעים כבר את שני ההלכות, גם שמותר בק"ש וגם שמותר לילך בפא"נ ברה"ר, ורק זו דרכה לכסותה. – ! – ?

יג) ואין לומר שקאי על האשה הזו או המדינה הזו שדרכה לכסותה, ומוסיף כאן הלכה שאף זו שדרכה לכסותה מותר לגלותה, דהרי מקור דבריו אלו, הם מהדרכי משה הנ"ל והדרכי משה מביא הדברים בשם הש"ג כלשונו "מצאתי כתוב בהגהות אלפסי החדשים וכו'" ובין בד"מ ובין בש"ג לא איירי כלל מאשה או ממדינה שדרכה לכסות אלא איירי מכל הנשים שבעולם, ע"ש – וגם צריך להבין למה יהא מותר לגלותה – הרי זה יכול להביא לידי הרהור (עי' ביאור הלכה סי' ע"ה ד"ה מחוץ לצמתן בשם "ישולחן שלמה" שאם באו נשים ממקום שדרכן לגלות שער מחוץ לצמתן שמעיקר הדין זה מותר, למקום שאין דרכן לגלות לא יגלו אפי' אם דעתן לחזור משום הרהור דאנשים), דענין "לפני עור" דהחטאת אנשים בהרהור, הוא בכל דבר שעושה פעולה של החטאה, והגילוי גורם להרהור ומכשול – והרי גם בדברי שו"ע הרב כאן כתוב בהדיא, ששער חוץ לצמתן במקום שמכסין אסור לקרות כנגדן מפני שאין רגילין בו הוא מביא לידי הרהור – וגם צריך בירור אם זה לא נכלל בגדר של דברים המותרים ואחרים נהגו בהן איסור אי אתה רשאי להתייר בפניהם – וכן צריך בירור למה מותר לגלותה – למה זה לא ייכלל במנהג טוב שצריך התרה לכל הפחות – ועיין להלן עוד בזה.

יד) וכאמור שאין לומר שקאי על אשה או מדינה זו שדרכה לכסותה, דהרי מקורו הוא מהד"מ והש"ג ושם לא איירי כלל מזה כנ"ל (ועיין לעיל משי"כ מענין מנהג טוב – ומדברים המותרים ואחרים נהגו בהן איסור – ו"לפני עור" דהרהור) – ועוד תמוה, דמה הוא מסיים אחרי זה בסוף דבריו פעם שלישית שאין בה איסור תורה – כדלהלן תמיהה י"ט שתמוה מאד למה כופל ומשלים ג' פעמים שפא"נ מותרת, ואם נאמר שקאי על אשה או מדינה זו שדרכה לכסותה – התמיהה היא כפולה ומכופלת, כיצד יתכן להיות הוה אמינא כזו, שאחרי שכתב בתחילת דבריו היתר לכל הנשים שבעולם, ובאמצע דבריו הוא מוסיף היתר אף ל"זו שדרכה לכסותה" – הרי פשיטא דפשיטא שאין בה איסור תורה – ומאי האי דקמן – ? – וכן תמוה מ"ש לעיל בתמיהה י"י, שאחרי שכתב היתר גמור, מסיים בסתירה מיניה וביה שרק איסור תורה אין בה, שמשמע שאיסור דת יהודית יש בה עי"ש באריכות – ואם נאמר שהתיבות "וגם מותר לגלותה" קאי על זו שדרכה לכסותה, קשה שבעתיים שאחרי שמותר לגמרי לגלות אף לזו שדרכה לכסותה מסיים שרק איסור תורה אין בה שמשמע שאיסור דת יהודית יש בה – ? (וכן תמוה עוד הרבה מהכ"ו תמיהות המנויים כאן – דו"ק ותשכח – !)

ואחר כל זאת, כדי לנאת מכל המצובה הזו, יש שחושב לנסות להרחיק לכת, להמשיך לומר שהתיבות "וגם מותר לגלותה" קאי על "זו שדרכה לכסותה", ומתעלם מזה שמקור דברי הרב הם מהדרכי משה והרמ"א והש"ג כנ"ל, וגם אחרי שכבר נוכח דדברי הש"ג והרמ"א דדרכי משה ובש"ע שלא התיר רק לענין ערוה לק"ש ולצית וחזר כנ"ל בהקדמה, ושלפ"ז ממילא פשוט שגם בש"ע הרב הפשט הוא כך – עס כל זה גם מנסה להרחיק לכת יותר, לומר שכוונת הרב בכל ט"ו התיבות "וגם מותר לגלותה ואין זה משום יוצאה וראשה פרועה שהוא אסור מן התורה באשת איש" היא כך, שזו שדרכה לכסותה מותר לגלותה רק מלד ענין איסור תורה של פרועה ראש, אבל נשאר הענין של מנהג טוב, וכל זה הוא מנסה להעמיס בכוונת הרב בתיבות "וגם מותר לגלותה ואין זה משום יוצאה וראשה פרועה שהוא אסור מן התורה", והסבר הדברים הוא כך – שכדי שלא נחשוב מזה שכתב "וגם מותר לגלותה" שמותר לגמרי, היינו שלהלכה למעשה מותר לה להפסיק את המנהג הטוב שנהגה לכסות את הפאה צרה"ר, לכן הוסיף "ואין זה משום יוצאה וראשה פרועה שהוא אסור מן התורה" לצאר שמש"כ "וגם מותר לגלותה", היינו לענין שאין זה האיסור תורה של פריעת הראש, אבל נשאר הענין של מנהג טוב ומטעם זה אין לגלותה.

ולפי זה נמנע שהרב יאל לזון בדבר חדש שלא נזכר לא בש"ג ולא ברמ"א ולא בשום פוסק שקדמו, אלא שצא לזון על אשה שדרכה לכסותה, ומרצה על זה דברים שאיסור תורה אין בה כלומר שמלד איסור פריעת ראש מותרת לגלותה, אבל בכל זאת מלד מנהג טוב יש לה להחזיק במנהגה שדרכה לכסותה ולא לגלותה – ודברים אלו אי אפשר לקבלם כי אין יתכן לפרש כך דדברי הרב (כשאפשר לפרש בצופן אחר) בזמן שידוע ומפורסם שכל דברי הרב בכל חלקי השו"ע מיוסדים על אלני פז ולקוחים ממקורות, וגם כאן כל מעיין רואה בצירוף שכל דבריו הם העתק מהמקורות, והתיבות "ופאה נכרית אפי' דרכה לכסותה מותר לקרות כנגדה" מקורם מהגהת הרמ"א בשו"ע כאן "וכ"ש שער נכרית אפי' דרכה לכסותה". וכן התיבות "וגם מותר לגלותה" מקורם מהדרכי משה סי' ש"ג סק"ו שמיצא את דברי הש"ג ו"ל – : "מנאמי כמוז בהגהות אלפסי החדשים ומותר לאשה

חזרה וביאור בקצרה מכל הסוגיא הנ"ל עם הוספות

קצו

יט. – ועוד יותר תמוה שכותב בסיום דבריו פעם שלישית להתיר פא"נ [עוד י"ב תיבות] "ואין בה משום יוצאה וראשה פרועה שהוא אסור מן התורה באשת איש", וצריך להבין למה צריך לכפול ולשלוש ג' פעמים שפא"נ מותרת ברה"ר – ! – ! – ! – הרי כל אחד רואה שמשוהו טמון פה. – ! ובפרט שכאן עוסקים בהלכות ק"ש, וכופל ומשלוש שפא"נ מותרת ברה"ר – דין השיך לאבה"ע – !

כ. בכלל צריך להבין סדר דבריו שקודם כותב "וגם מותר לגלותה" שמשמע היתר גמור לגלותה לכתחלה ואח"כ כותב "ואין בה משום יוצאה וראשה פרועה שהוא אסור מן התורה" שאין אסור תורה – ! – ! וכי כך היא המדה – ? לכתוב קודם היתר לגמרי ואח"כ לכתוב שגם אין בה אסור תורה – ? והרי היה צריך לכתוב להיפך – ! קודם לכתוב שאין בה אסור תורה ואח"כ להוסיף שגם מותר לגלותה לכתחלה.

כא. מה היה חסר אם היה כותב רק "ופאה נכרית אפי' דרכה לכסותה מותר לקרות כנגדה – ואין בה משום יוצאה וראשה פרועה שהוא אסור מן התורה באשת איש", למה הוסיף ג' התיבות "וגם מותר לגלותה", מה נוסף לנו מהם, הרי היינו יודעים הכל בלעדיהם – ! – ? הרי כבר כתבו ברישא וגם הוסיף ופירש לנו בסיפא, בשביל מה צריך את המציעתא – ! – ?

כב. הרי כל מי שלומד מס' כתובות (דף עב) רואה שאיסור התורה של גילוי השער הוא משום פריצות, וכל איסורי דת יהודית נלמדים מזה (כגון קלטה, ורד על פניה), ע"ש בפירוש המשניות להרמב"ם ובמאירי וב"חלקת מחוקק" אה"ע סי' קט"ו סק"י שכל כיוצא בזה מן הפריצות ומיעוט הצניעות אסורין, ועי' לעיל באריכות ביאור הגמ' בכתובות והמסתעף לענין פא"נ וא"כ איך יתכן שהרב התיר פא"נ ברה"ר ולמד בש"ג וברמ"א שפא"נ מותרת ברה"ר – ונעתיק כאן רק משו"ת שאילת יעבץ (ח"ב סי' ה) וז"ל: "...משא"כ פא"נ שבמקום שצורה עומדת הרי היא כשערה ממש כדמוכח מגמרא דכתובות בהדיא כמ"ש בספרי וכן מוכח מכמה סוגיות שהביא בש"ג והם עזר כנגדו כמ"ש בבאר שבע" – וכן רואים מדברי השלטי גבורים שמאריך להביא ראיות שמותר, ומבלעדי הראיות הפאה נכרית אסורה כשיער – והיינו, משום שכך מוכח לכל לומד בגמ' כתובות בהדיא, ובלי הראיות היה הש"ג אוסר פא"נ אפילו בחצר משום שזה ממש כשיער, והראיות הם רק להתיר בחצר וכמבואר.

כג. איך יתכן כלל להעלות על הדעת שהרב למד שבמס' נזיר יש ראייה שמותר לצאת בפאה לרשות הרבים. והרי כל מעיין שם רואה שאין משם שום ריח ראייה וכמו שהקשו כל האחרונים מאורי הדורות במשך כל הדורות ואין פותר – ? ואדרבה, ממסכת נזיר יש ראייה לאיסור, שרואים שם שהפאה נותנת לבעל מה שהשער נותן, ממילא גם לאחרים כן, – ולהיתר, ברור לכל שאין ראייה – ! – !.

לגלות פאה נכרית שלה וכו'. וכן התיבות "ואין בה משום יוצאה וראשה פרועה" מקורם מהשלטי הגבורים שכתב "וגם לא משום פרועת ראש". – ודוקא התיבות "שהוא אסור מן התורה באשת איש", לפי מראית עינינו מקופיא רואים שהוא הוסיף תיבות אלו מדיליה להדגיש שרק איסור תורה אין בה, עי' לעיל בתמיהה י', וא"כ הפשט צ"ע הרב הוא כהפשט במקורותיו, צ"ג וצרמ"א. (וכנ"ל בהקדמה שדברים אלו נכתבו רק לאלו שכבר נוכחו שהש"ג והרמ"א התירו רק לאחר ולק"ש).

ואף שהדברים הם פשוטים וברורים, ואין צורך להאריך בסמירת הנ"ל, כי הדברים מצוירים מעצמם לכל מעיין שהם דברים שאי אפשר להולמם דצברי הרב מכמה טעמים, עם כל זה נציג כמה דברים – :

1. איך אפשר להעמיס כל זה בדברי הרב, הרי "וגם מותר לגלותה" משמע צרור שמותר לגמרי ללא שום סייג.
2. לפי זה תמוה ביותר (מ"ש בתמיהה כ"א ע"ש) שהרי לא היה צריך כלל לכתוב ג' תיבות אלו "וגם מותר לגלותה" אלא היה צריך לכתוב "ופאה נכרית אפי' דרכה לכסותה מותר לקרות כנגדה, ואין בה משום יוצאה וראשה פרועה שהוא אסור מן התורה באשת איש", כי בלי ג' תיבות אלו היינו עושים בתיבות "ואין בה משום יוצאה וראשה פרועה שהוא אסור מן התורה באשת איש" את אותו הדיוק שעושים עם ג' תיבות הללו, שרק איסור תורה אין בה אבל משום מנהג טוב יש בה, ומה הוסיפו ג' התיבות "וגם מותר לגלותה" להצין שיש בה משום מנהג – ? הרי אדרבה – ! משמעות ג' תיבות הללו הם ההיפך, ש"מותר לגלותה" לגמרי ללא שום סייג – כנ"ל.
3. הרי דבר פשוט הוא שכל אחד מביין שכשכתוב שאין בה "איסור תורה", הדיוק הוא שאיסור "דת יהודית" יש בה, שהוא האיסור השני דצרגא הקרוי לאיסור התורה, והוא הדיוק הנראה לעין כל מעיין, שהרי מפורש במשנה וגמרא כתובות דף ע"ג. וצרמ"ם וצטור ושו"ע וכלל הפוסקים, שיש איסור תורה, ויש איסור דת יהודית, ובשניהם ההלכה שהעוברת תלא שלא בכתובה – וכמו בכל התורה כולה כשיש צ' נידונים, ומדגשים שנידון אחד אין בו הרי שהנידון השני יש בו, ממילא מובן שאם הרב מדגיש שאיסור התורה אין בו, הרי שאיסור דת יהודית יש בו – ! – ואם הדיוק הוא על מנהג, היה צריך לומר שאין בה לא איסור תורה ולא איסור דת יהודית, ואז היינו מגיעים לדיוק של מנהג, אם יש כאן תורת מנהג או לא.

ובקי"ור – : כשכתוב שאין איסור תורה, הדיוק הוא שאיסור תורה אין כאן, ואיסור דת יהודית יש, ורק כאשר היה כתוב שאין אפי' איסור דת יהודית היה אפשר לחשוב שהדיוק הוא על מנהג.

4. כנ"ל – שתמוה עוד הרבה מהכ"ו תמיהות המנויים כאן דו"ק ותשכת – ! ואין צורך להאריך.

טו) ועיין בבאר שבע (סי' י"ח) שמאריך מאוד ומסיים בסוף דבריו וז"ל "על כן אומר אני לא תאבה לו ולא תשמע אליו כלל ועיקר בכל מה שכתב כי הם דברים בטלים הבל הבלים וכדי שלא יכשל בהם זולתו על כן עמדנו על מקום טעותו" – וז"ל היעב"ץ בהגהותיו למס' נזיר דף כ"ח: ובשאלת יעב"ץ (ח"א סי' טו) וז"ל "ולא נהירא לי היתר זה ולא ידענא מאי דעתיה אי בבית וחצר ודאי

כד. וכן איך יתכן כלל להעלות על הדעת שהרב למד שבמס' ערכין יש ראייה שמותר לצאת בפאה לרשות הרבים. והרי כל מעיין שם רואה שאין משם שום ריח ראייה וכו', ואדרבה, ממסכת ערכין אם יש ראייה, הראייה היא לאיסור, כמ"ש הש"ג בעצמו שרואים שם שהפאה "כגופה ממש", עי"ש ותראה שאם נלמד את הש"ג על רה"ר לא מובן כלל מה שהוא מתרץ, ורק אם נלמד שהש"ג מתיר רק בחצר הכל מובן – כמבואר בספרים הנ"ל –¹⁰.

וכן איך יתכן כלל להעלות על הדעת שהרב למד שבמס' שבת יש ראייה שמותר לצאת בפאה נכרית מגולה לרשות הרבים, עי' לעיל תמיהות י"ג י"ד באריכות ונחזור כאן בקצרה, שברור לכל מעיין בכל הראשונים שהפאה "דרכה לכסותה" ברה"ר ואין שום ריח ראייה משם, וכן מוכרח גם בשו"ע הרב בעצמו בס"י ש"ג סוף סעיף ט"ז דזה לשונו שם: "אבל לא תצא בפאה נכרית דהיינו קליעת שער תלוש שנותנת על שיערה כדי שתראה כבעלת שער הרבה, שמא תחלצנה מעל ראשה להראותה או שמא תפול מעל ראשה ותביאנה בידה" עכ"ל. וקשה איך יש חשש שתפול ותעבירנה ד' אמות ברה"ר, הרי אפי' באנשים כתב בבית יוסף (או"ח סוף סימן ש"א סוף ד"ה כובע) וז"ל: "כובע שאדם מכסה בו ראשו אפילו כי לא מהדק שרי דאף על גב דנפיל לא אתי לאיתויי שאין דרך בני אדם לילך בגילוי הראש", (מובא במ"א שם סקנ"ב ובט"ז שם סוף סקנ"ז, ובמ"ב שם ס"ק קנ"ג) ועי' בשו"ע הרב שם סעיף נ' וז"ל – "ובמקומות שאין דרך בני אדם לילך ברחוב ככובע קטן בלבד בלי כובע זה הגדול, מותר לצאת בו בכל ענין שבודאי לא ילך ד' אמות בלעדו" עכ"ל. וק"ו באשה שלא תלך בגילוי הראש – כמובן לכל – שיש לה בזה בזיון גדול וגם מוזהרת על זה מן התורה, וכן אין חשש שמא תחלצנה מעל ראשה דהרי אין שום חשש שאשה תגלה שיערה ברה"ר, כמבואר בש"ס ובכל הראשונים ובשו"ע הרב שם סעיף ד' וז"ל: "לא תצא אשה בטוטפת והוא כמין ציץ על מצחה ומגיע לה מאוזן לאוזן ולא בשרביטין והוא ג"כ כמין ציץ שכורכתו על ראשה ותולה לה על לחייה מכאן ומכאן בין שהם של כסף וזהב בין שהם של מיני צבעונין והוא שאינן תפורים לשבכה שאז יש לחוש שמא תשלפם להראותה לחברותיה אבל אם הם תפורים לשבכה אין לחוש לכך שודאי לא תחלצם עם השבכה שלא תגלה שיערה" עכ"ל – אלא ודאי דהפאה "דרכה לכסותה" ברה"ר וחיישינן שמא תחלצנה מתחת המטפחת כמבואר באריכות בספר הנ"ל, וכן חיישינן שמא תפול הפאה מעל ראשה והמטפחת נשארת על ראשה [אם יש אפשרות כזו] וחוששינן שמא תביא את הפאה בידה, שהרי שיערה נשאר מכוסה במטפחת – או שהפאה תפול ביחד עם המטפחת, והיא תמהר להתכסות במטפחת ואת הפאה תביא בידה – וא"כ הרי ברור שאין שום ריח ראייה משם להתיר פא"נ מגולה ברה"ר – אלא אדרבה, שממסכת שבת יש ראייה שברה"ר הפא"נ מכוסה היא.

כה. הרי ברור שהרב שכל רז לא אניס ליה¹¹, ידע שיש אוסרים שער בחצר (סמ"ג ריא"ז ש"ג בית שמואל) – ולפי"ז הרי פשוט שהש"ג מתיר רק בחצר – וברה"ר אסור.

שרי... דאפי' בשערה שרי... וכ"ש פא"נ ואי ברה"ר ותחת קישוריה נמי פשיטא אלא ודאי לרה"ר ובגלוי למעלה מקישוריה איירי דשרי ואיני רואה מהיכן למד פשיטות היתר זה ומחיקא דייק... – "וז"ל היעצני ארזים" (אבה"ע סי' כ"א) "... וטעה בזה טעות גדול דלדבריו תקשי... לכן נ"ל פשוט דאסור לאשה נשואה להתקשט בפא"נ והמורים היתר חדשים מקרוב עתידים ליתן את הדין" וז"ל ה"תורות שבת" (או"ח סי' ש"ג) ...אלא דלע"ד לית נגר בר נגר דיתרץ ויסתור את הוכחת שו"ת באר שבע, שהוכיח באורך דנושאות פאה נכרית בדרך ובאופן שתהא נראית כשיער עצמן, מדאמרו בניזר ות"ק אמר לך אפשר בפאה נכרית, ופי' רש"י ומחזיא כאינה מגולחת וש"מ דנראית ממש כהולכת בשיער עצמן, דאל"כ עוד יכול לומר אי אפשר באשה מגולחת שעין בעין נראה דמגולחת היא, אלא ש"מ דנראית ממש כשיער עצמן, וכן הוא אצל פיאה נכרית דנשי דידן, שאין אדם יכול להבחין אם בשיער עצמן או בפאה נכרית היא מתקשטת, ולפי"ז למה לא נאמר שיערה הנה, זימה היא... אבל גם בבית ובחצר קבלו עליהן נשותינו משנים קדמוניות שלא ללכת בשום דבר הנראה ודומה לשיער, ונדר דאורייתא היא (עי' פסחים ד"נ שלא התיר ר' יוחנן לבני ביישן לילך בע"ש מצור לצידון אף דאי אפשר להו כמו לאבותיהם, ואפי"ה אסר להם מצד אל תטוש תורת אמך, ועי' בי"ד ר"ס ר"ט דדבר המותר שנתקבל שלא בטעות לסייג ולפרישות אין לו התרה), לכן על המתפרצות בעם לשאת פאה נכרית ומראות את עצמן כאילו הן מבנות שיער ללכת בהם בשוק או לבהכ"נ וכדומה איסור גמור הוא מדינא, ובבית ובחצר ג"כ נאמר עליהן ופורץ גדר ישכנו נחש עכ"ל. – ועוד עשרות אחרונים מקשים ואין פותר – !

טז) ונעתיק קצת מלשון היעב"ץ (ח"ב סי' ז') "...אכן האמת אגיד כי בשעה שכתבתי דברי הללו שבספרי שי"ע (=שאלת יעב"ץ, ח"א סי' ט) לא הי"ל עדיין שום ספר רשום. וכ"ש ספר האלפסי שלא השגתי בעת ההיא בימי חרפי, ואפילו כרך גמרא שעסקתי בו שאול הי' בידי על שעה. על כן בהכרח לא יכולתי לעיין בש"ג בעת ההיא. ואלמלי הייתי מעיין בש"ג בעת כותבי הנ"ל. אזי ודאי הייתי מוצא יותר לכתוב נגדו. כי אמנם אחר שזיכני הי"ת ברוב חסדיו לקנות ספר הנ"ל. ראיתי אחרי רואי שחשב להסתייע ג"כ ממ"ש בשבת שיוצאה אשה בפא"נ לחצר גם מסוגיות אחרות, והנה הכל הבל ורעות רוח. וכל מה שהרבה בחבילות ראיות אין בהם ממש והם עזר כנגדו, ולא אאריך בכך כי הדברים מבוארים למעיין מה גם שמצאתי ראיתי (אחרי שזכיתי עוד לסגל ספרים) שקדמני בזה גדול הדור הובאו דבריו בספר באר שבע... ובש"ג נסתבך בזה מאוד, לא זכה בדינו הלזה ולא יזכה בו לעולם... עכ"ל.

יז) ונצטט קצת מהקדמת בני הגאון המחבר הנדפס בכל הדפוסים – "...ואחר רוב שנים שהוסיף פליאות חכמה על חכמתו בעמקות ובקיאיות כמו בהיותו בן שלשים שנה שחזר על כל התלמוד עם כל הראשונים והאחרונים ט"ז פעמים כאשר שמענו מפה קדוש שבהיותו בק"ק מאהליב שאצל נהר דניסטור חזר על כל התלמוד פעם הטי"ז בעמידה לילה ויום לא פסק פומיה מגירסא כאשר עיני הכל ראו והוות נהירא שמעתתא מפומי" כיומא דאיתיהבא, אורייתא גמר וחכמתא סבר ושמושא עבד, אז התחיל להגיה ולחדש בספרו זה מחלק או"ח המיוסדים על אנני פז

חזרה וביאור בקצרה מכל הסוגיא הנ"ל עם הוספות

קצט

כו. הרי כל מאורי וגדולי הדורות שחשבו שהש"ג התיר לצאת לרה"ר בפאה מגולה, הקשו עליו קושיות ותמיהות עצומות שאין להם פותר, והרמ"א ודעימיה שהביאו דבריו להלכה פירשו דבריו רק לענין ק"ש ולענין לגלותה בבית ובחצר, כמו שנתבאר באריכות בספר פא"נ בהלכה ח"ב, וכמש"כ בהקדמה, שבכל דברי הרמ"א ודעימיה לא נזכר היתר, רק לענין ק"ש ולענין לגלותה בבית ובחצר ושכך למדו בש"ג, ולא נמצא בפוסקים הקדמונים מי שפירש דברי הש"ג שמותר לצאת בפאה לרה"ר ובכל זאת פסק הלכה כמותו, בגלל התמיהות שאין להם פותר – וכיון שכן, ברור שגם הרב פירש דבריו כהרמ"א ודעימיה שהרי מקורות הרב הם מהרמ"א והש"ג.

יישוב לכל התמיהות באופן צח וברור בס"ד

א. הנה לפי כל מה שנתבאר בספרים "דת משה וישראל" ו"פאה נכרית בהלכה" בדברי הש"ג – שפא"נ ברה"ר אסורה מדאורייתא כשיער ממש מפני שזה אותו פריצות כשער, וכמש"כ ב"חסד לאברהם" (אבה"ע סי' פ"ז וז"ל) "הואיל וקישוט זה אסרה תורה" – וזהו האיסור שאסרה תורה, ובלי ראיות להתיר היה צריך להיות גם בחצר דין פא"נ כשיער ממש, לשיטת האוסרין שער בחצר מ"דת יהודית", היינו, "מנהג הצניעות שנהגו בנות ישראל" (רמב"ם אישות כ"ד י"ב – טוש"ע אבה"ע קט"ו ד') וזהו כל הנדון של שלטי הגבורים – **ושהרמ"א למד כך בדבריו ולפי כל זה – מוכנים ומאירים דברי שו"ע הרב באופן חד וחלק – שגם שו"ע הרב למד כך בש"ג וברמ"א – כי אין שום דרך אחרת ללמוד בש"ג וברמ"א וכמ"ש בהקדמה שכל מה שנכתב כאן זה רק לאלו שכבר נחתו ללמוד הסוגיא וכבר נוכחו שהש"ג והרמ"א התירו רק ברה"י – וכן היתר לק"ש, ורצונם לדעת כיצד פירש בשו"ע הרב את דברי הש"ג והרמ"א. והנה, כאשר מתעמקים ומתבוננים בכל התמיהות הנ"ל, ובפרט כשמתבוננים במקורות מהיכן נובעים דברי שו"ע הרב בכל קטע וקטע – כבר יודעים כיצד פירש הרב את דבריהם ורואים בבירור שדברי שו"ע הרב הם כמו שנוכחו כבר בדברי הש"ג והרמ"א שמשם מקורותיו.**

ומה שכתב בסוף הסעיף "ופאה נכרית אפילו דרכה לכסותה" הוי ממש דומיא ד"שער של אשה שדרכה לכסותה" דתחילת הסעיף, שמחוייבת לכסות הפא"נ ברה"ר דומיא דמחוייבת לכסות השיער ברה"ר, והפא"נ שמזכיר הרב, בין בסימן ע"ה סעי' ד', ובין בסי' ש"ג סעי' ט"ז, **שוין הן שברה"ר היא מכוסה – והכל כמבואר לעיל וממש כך הפשט הוא ברמ"א בשו"ע** (סי' ע"ה סעי' ב') במה שכתב "וכ"ש שער נכרית אפילו דרכה לכסות" וכמו שנתבאר באר היטב בספר פא"נ בהלכה פ"א שזהו המקור לדברי שו"ע הרב כאן. וממילא גם דברי השו"ע הרב האלו הם כך ממש כמו דברי הרמ"א.

וגם הרב למד שכל הראיות שהביא הש"ג ממס' שבת ס"ד: ומערכין ז: ומנזיר כ"ח : – הם ראיות רק להתיר בחצר ובית [=ברה"י] (כמבואר לכל לומד) **ולא רק שלא כתוב כאן היתר, אלא ההיפך, שכתוב כאן איסור, שמחוייבת לכסות הפא"נ מן הדין – וכן היתר לק"ש, ודין זה כן נמצא בשלטי הגבורים, שאע"פ שהפא"נ מכוסה ברה"ר, מותרת בק"ש כנגדה.**

ב. ומה שכתב "וגם מותר לגלותה" לא קאי על רה"ר אלא על רה"י, **ולהש"ג והרמ"א ושו"ע הרב, הפא"נ מן הדין תמיד מכוסה ברה"ר, ועל זה נופל הלשון שברה"י "מותר לגלותה" שהרי ברה"ר היא מכוסה כמבואר – ומה שהש"ג שולל מכל וכל שיש צד לומר שהפא"נ מכוסה, וכל ראיתו נשענת על סברא זו שאין לומר שהפא"נ מכוסה, קאי על חצר, וסברת הש"ג היא שהפא"נ נועדה לקישוט וכל תכליתה הוא שתראה בעלת שער ולא יתכן שמכסות הפא"נ גם בחצר כלשון הש"ג "דא"כ מאי אהני ההוא קישוט וכו'" אבל ברשות הרבים כל הנשים מכסות הפא"נ מצד הדין. וממש כך הפשט הוא בד"מ סי' ש"ג סק"ו, וכמו שנתבאר באר היטב בספר הנ"ל – שמשם מקור דברי שו"ע הרב כאן.**

וכן רואים שקאי ברה"י מזה שעד עתה הרי עסקינן בק"ש, וק"ש בבית ובחצר הוא כמש"כ ב"יד אפרים" סי' ע"ה וז"ל : – "...שהכא שרוצה לקרות ק"ש דמיירי בבית או בחצר וכו'" עכ"ל, וכ"כ ב"יש סדר למשנה" (שבת פ"ו מ"ה) וז"ל : – "...ובהג"ה דהכא שפיר מיירי בחדר שהאשה נושאת פא"נ דשרי לקרות ק"ש כנגדה וכו'" והתיבות "וגם מותר לגלותה" הם המשך הקטע הקודם וכמבואר מהלשון "וגם", דהיינו שבבית ובחצר מותר לגלותה – וההלכות שמותר לקרות ק"ש כנגדה, ושמותר לגלותה בבית ובחצר, שייכים לאוה"ח – ודין יציאה לרה"ר שייך לאבה"ע סי' כ"א וסי' קט"ו – **ולא רק שלא כתוב כאן היתר לרה"ר אלא ההיפך, שמותר לגלותה רק בחצר והלשון "לגלותה" משמע שהוא תמיד מכוסה, כנ"ל בתמיהה טז. וכמ"ש הב"י "דלא שייך לומר מגולה אלא במקום שדרכו להתכסות".**

ג. ומה שסיים "ואין בה משום יוצאה" וראשה פרועה שהוא אסור מן התורה באשת איש", אפשר לבאר בשני אופנים – האופן הא' – כבר נתבאר לעיל. והאופן הב' – שהרב מביא את ההסבר שכתב הש"ג למה מותר לגלותה בחצר – וכנ"ל – שאם ברה"ר הפאה כשער ואסורה מדאורייתא, למה בחצר אינה כשער להאסר מדת יהודית כשער – ? ולכן בא הרב להסביר

וחדושים נפלאים יסודתם בהרי קודש מעיון הראשונים... וה' נתן לו חכמה כאחד מגדולי הראשונים כמובן לכל מי שיש לו עינים לראותו ולב להבין אפס קצהו טיפה מן הים מים חכמתו בעומק פלפולו ובקיאתו בקונטרס אחרון שלו שביו"ד וקונטרס החזקות וקונטרס בהש"מ [=בין השמשות] שבלול מכל עמקי שיטות השי"ס המפוזרים אין די באר ואין די עולה על הכתב להעריך מגדולת חכמתו אין חקר לתבונתו, ולמקור האמת דבק נשמתו להיות קולע אל השערה שערי תורה ושערי אורה וכל רז לא אניס ליה...

שבחצר מותר לגלותה משום שאין בה בפאה בחצר "משום יוצאה" וראשה פרועה שהוא אסור מן התורה ומקורו הוא מדברי הש"ג "וגם לא משום פרועת ראש" שכוונתו שבחצר אין האיסור של פריעת ראש דאורייתא אלא מ"דת יהודית", ובאיסור דת יהודית שהוא "מנהג הצניעות שנהגו בנות ישראל" מביא ראיות שהשאירו קישוט זה שלא להתגנות על בעליהן וכמבואר באריכות בספר דת משה וישראל פ"ז אותיות ב' ג' ד' ובספר פאה נכרית בהלכה פ"ט ע"ש, ועוד ע"ש בד"ה והנה ובד"ה והא, וברה"ר ששער אסור מן התורה מטעמא דפריצות ממילא פא"נ גם אסורה מן התורה ש"זהו הקישוט שאסרה תורה" (וכנ"ל מה"חסד לאברהם) – אבל בחצר שכל האיסור הוא ממה שהן קיבלו עליהן איסור, בזה היה באפשרותן לחלק ולקבל איסור רק על שיער ולא על פא"נ להשאיר קישוט זה לבעליהן וכמו שכתבו הגאונים הגדולים הנהו תרי גיסי ר' יוסף שאול נאטנזאהן ור' מרדכי זאב איטינגא בספרם "מזגן גבורים" וז"ל –: "דבחצר כיון דאין בו רק משום דת יהודית שנהגו בעצמן א"כ ממילא דווקא בשערותיהן עצמן נהגו אבל לא בפאה נכרית, אבל ברה"ר התורה אוסרתה שפיר אסור אף בפאה נכרית", ע"ש. וכל זה מבואר בדברי הש"ג במה שכתב "מכל מקום לא נאסר" שבשער קיבלו עליהן איסור ולכן "נאסר" ובפא"נ לא קיבלו עליהן איסור ולכן "לא נאסר" – וכמבואר באריכות שם פ"ז אות ג'.

ובקיצור – : לדברינו מיושבים כל דברי שו"ע הרב וכל אחד במקורו – :

א. בתחילת דבריו "ופא"נ אפי' דרכה לכסותה" כתב בזה איסור דומיא דרישא, והיתר לק"ש, ומקורו מהרמ"א בשו"ע סי' ע"ה סעיף ב' ששם מביא הרמ"א את דברי שלטי הגבורים [=הגהות אלפסי החדשים] וכבר מבואר בספר הנ"ל באר היטב שמש"כ הרמ"א "אפי' דרכה לכסות" הוא שדרכה לכסות מן הדין דומיא דדברי המחבר ברישא "שער של אשה שדרכה לכסות" וכך למד בש"ג וממילא גם דברי השו"ע הרב האלו הם כך ממש כמו דברי הרמ"א והש"ג.

ב. ובאמצע דבריו "וגם מותר לגלותה" מתיר רק בבית ובחצר ומקורו מהש"ג והדרכי משה סי' ש"ג ס"ק ו' ששם מביא הד"מ את דברי השלטי הגבורים וכבר מבואר בספר הנ"ל באר היטב שמש"כ הד"מ בשם הש"ג ש"מותר לגלות וכו'" היינו ברשות היחיד שהש"ג מתיר רק בחצר ולא ברה"ר וממילא גם דברי השו"ע הרב האלו הם כך ממש כמו דברי הדרכי משה והש"ג.

ג. ובסיום דבריו "ואין בה משום יוצאה וראשה פרועה שהוא אסור מן התורה" מפרש דבריו שמותר לגלותה בחצר – דלכאורה, הרי אם פא"נ ברה"ר הרי היא כשיער ממש ואסורה מן התורה א"כ גם בחצר היה צריך להיות פא"נ אסורה כמו שער, וע"ז הוא מסביר ש"אין בה משום יוצאה וראשה פרועה שהוא אסור מן התורה באשת איש" ומקורו מדברי הש"ג "וגם לא משום פרועת ראש" היינו, שבחצר אין האיסור תורה של פריעת ראש, וכל האיסור הוא משום שקיבלו עליהן איסור – ובזה נאסר ובזה "לא נאסר", וכבר מבואר בספר הנ"ל באר היטב שמה שהתיר הש"ג הוא רק בחצר שהיה באפשרותן שלא לקבל איסור על פא"נ משום שאין שם האיסור של פרועת ראש – אבל ברה"ר שאסור מן התורה אין חילוק ביניהם. וממילא גם דברי השו"ע הרב האלו הם כך ממש כמו דברי הש"ג.

כתב בלקוטי תורה (ויקרא כ, א) "והנה כתיב [דניאל יב] ושער ראשה כעמר נקא. אלו הן המשכות כל פרטי ההלכות שבתורה וכמ"ש [שה"ש ה, יא] קווצותיו תלתלים וגוי' תילי תלים של הלכות [עירובין כ: א] שהן המשכות מבחי' שערות. והנה כתיב (משלי ד, ח) סלסלה ותרוממן פי' סלסלה לסלסל ולהפריד השערות שלא יהיו מעורבים ומבולבלין כמארז"ל (ר"ה כו:). לא ידעו רבנן מאי סלסלה עד דשמעי וכו' דהוה מהפך במזי"י כו' [מגילה יח.] שהסלסול הוא בשערות להפרידם שלא יהא עירוב נימא בחברתה וכך צריך להפריד כל ההלכות שבגמ' שלא יהי' עירוב ובבלבול בין הלכה להלכה וכמו שמצינו בכמה מקומות בתלמוד כו' שמברין כל הלכה לעצמה שלא תהא הלכה אחרת סותרת אותה ומבלבלתה. והנה בבחינת סלסול הזה **כתיב ותרוממן שנפש האדם מתרוממת ע"י זה** לבחי' שער רישי' כעמר נקא והוא מקור התורה שהתורה היא רק בחי' לבוש עוטה אור כשלמה משא"כ התרוממות זו היא למעלה מבחי' לבוש שהיא נוגעת לעצמיות אור אי"ס ב"ה ממש. וכאשר ישכיל ויתבונן האדם בנפשו איך שע"י סלסול הלכות של התורה תתרומם נפשו לעלות לאור אי"ס ב"ה ממש ממילא יגיל וישמח בחדוות ה' הוא אור אי"ס ב"ה מקור החיים מקור התענוגים יותר מרוב כל אפילו מחיי עוה"ב ג"ע תחתון ועליון כו' ומכ"ש וק"ו שישים נפשו בכפו להיות כל ישעו וכל חפצו בעסק התורה להתענג על ה' ממש שהוא מקור החיים ומקור התענוגים כו' ובתורה אור (לא, ד) אחר שביאר גודל מעלת לימוד זה כתב וז"ל: וזהו מה גדלו מעשיך ה' כי מה שנמשך ונתפשט למטה דרך פרטי הלכה אחת הוא מזון וקיום חיות כל העולמות עליונים ותחתונים. **וכל העולמות עליונים הם כלא ממש נגד מה שנמשך מפרטי הלכה אחת** שהיא מקור חיותם וקיומם כי כל הלכה היא המשכת והתפשטות אור מרצון העליון ב"ה וחכמה עילאה. - הן מקור החיות לכל העולמות. - ומזה יתבונן המשכיל להיות בתורת ה' חפצו להיות שש ועלז בה. כמ"ש (משלי ח, י"א) וכל חפצים לא ישוו בה שאפילו חפצים העליונים. - הם העולמות העליונים לא ישוו בה שכולם הם כלא ממש בערך הלכה אחת עכ"ל.

איתא בגמ' (בי"ב טו.) "הרבה נימין בראתי - וכל נימא ונימא בראתי לה גומא בפני עצמה שלא יהו שתיים יונקות מגומא אחת שאלמלא שתיים יונקות מגומא אחת מחשיכות עיניו של אדם". ע"פ המבואר ששערות = תלי תלים של הלכות, י"ל שבי' שערות יונקות מגומא אחת מרמז לב' פרטי הלכות נפרדות והאדם יראה לעיניו לכאורה כאילו יוצאים משורש אחד וזה גורם שלא להבין ההלכות לאשורן על בריין - "מחשיכות עיניו של אדם". וההפך מחושך הוא אור, בב"מ לג. "האיב עיניו במשנה אחת" פרש"י "שהודיעו טעם משנה אחת שלא יכול להבין" משמע שבתחלה היה לו דבר המחשיך עיניו, וידוע מהנסינון שלפעמים זה מפני שלא ידע לחלק בין ב' פרטי הלכות לכן לא היה יכול להבין הפשט, וכאשר רבו לימדו לסלסל בחכמה, דהיינו להפריד ב' פרטי ההלכות, הסיר הדבר "מחשיך", ממילא "האיר עיניו". [ועי"ש שבוה ש"האיר עיניו" בהלכה אחת שכבר ידע ולא הבינה לכוון, אמר רבי יוסי שנימוקו עמו, שבוה נחשב רבו שלימדו חכמה "מביאו לחיי עוה"ב"].

בעזה ש"ת – נבאר כאן פסק הפרי מגדים שהביא המשנה ברורה

כדי להבין את דברי הפמ"ג (והמשנה ברורה שמעתיקו) נציג פה את דברי השו"ע והרמ"א סיע"ה ס"ב, ואת דברי הלבוש שם שמוסיף ב' תיבות על דברי הרמ"א "שאינה שלה", ואת דברי הי"עטר זקנים" שם שמדייק מזה שהלבוש **אוסר בק"ש** כנגד פאה משיער שלה, ואת דברי הפמ"ג שם שקאי על כל הנ"ל, וחולק על הי"עטר זקנים" בביאור דברי הי"לבוש", ומתיר **בק"ש** אפי' בפאה משער שלה ואת דברי הי"משנה ברורה" שם שמעתיק כל הנ"ל – כדי שכל אחד יוכל להתבונן בדבריהם ולהבינם היטב שכולם קאו על ק"ש וכמו שיתבאר בס"ד.

ז"ל השולחן ערוך שם: "שער של אשה שדרכה לכסות, **אסור לקרות כנגדה** הגה (אפילו אשתו). אבל בתולות שדרכן לילך פרועות הראש **מותר** הגה: וה"ה השערות של נשים, שרגילין לצאת מחוץ לצמתן (ב"י בשם הרשב"א) וכ"ש שער נכרית, אפי' דרכה לכסות". (הגהות אלפסי החדשים). והלבוש אחרי שמעתיק כל לשון השו"ע והרמ"א מוסיף ב' תיבות על דברי הג"ה וז"ל: "...וכ"ש פאה נכרית שאינה שלה, אפי' דרכה לכסות **מותר**".

זו"ל עטרת זקנים (שם): – "וכ"ש שער נכרית כו'. כל זה כתב רמ"א ע"פ הגה באלפסי פרק במה אשה פסק עפ"י בסי' ש"ג שלא אמרו חז"ל שער באשה ערוה אלא דוקא שערות הדבוקים לבשרה ממש אבל בנחתכו אין בהם משום שער באשה ערוה וגם לא משום פריעת ראש. וי"א אפילו פאה נכרית אסורה משום פריעת הראש ושער באשה ערוה דמה ששינו היתר לצאת בפאה נכרית בכלי גמרא מיירי דדוקא מכוסה תחת השבכה (באר שבע בשם א"י מהר"י פאדיווה) ולפי"ז **אסור לקרות ק"ש כנגד פאה נכרית** [לנאורה, ש"ן שמי"י נמכוסה ודנר המכוסה שנמגלה יש הרהור, ולכן אסור נק"ש], ואף דברי בעל הגה מהרמ"א כאן שמתיר בפאה נכרית, אבל שער של עצמה אף אחר שנחתכו וחברה בראשה כדי שתהא נראית בעלת שער **אסור לקרות ק"ש**, (מהרמ"י [=מהר"ר מדלי יפה, זעל הלבוש]).

זו"ל הפמ"ג ב"אשל אברהם" סיע"ה סק"ה: עיין מגן אברהם דפיאה נכרית אפי' משערותיה התלושים **אין הרהור** [לנאורה דמס"ס "יואלה לרה"ר כ"ך" ולכן אין הרהור ומותר נק"ש] ויוצאה לרה"ר כך אפי' בשבת. ועיין עטרת זקנים וכפי דעתי ההדיוטית מה שכתב הלבוש פיאה נכרית **שאי"ן של"ה** היינו תלושים ומאי שנא משערותיה או מחברתה **שרי** [היינו, שרי נק"ש דהא קאי על הי"עטר זקנים שכתב על זה "אסור לקרות ק"ש", והפמ"ג חולק עליו שמו"ת נק"ש]. ובאר שבע חולק ואמר דפיאה נכרית מותר **כשראשה מכוסה** [לנאורה אולי כוונתו, שה"ז נזכר שזע" חולק ואוסר נק"ש, דכיון דמכוסה הוא יש הרהור – דהרי קאי על דברי הי"עטר זקנים" שם שם על הי"ז נזכר שזע" ומכז דמיירי דוקא מכוסה תחת השבכה "ולפי"ז אסור נק"ש" וכנ"ל] ול"ח שמא משתלפי יעו"ש. ומי"מ במדינות שיוצאין בפיאה נכרית **מגולה** יש להם לסמוך על השו"ע **כאמור**. וקצת דמדומי ראייה מכתובות ע"ב וראשה פרועה ד"ת [ד' מורה] ולא מוקי בפיאה נכרית ודת יהודית ש"מ דלית בה דת יהודית ושרי", עכ"ל.

זו"ל הי"משנה ברורה" סיע"ה סקט"ו: שער נכרית – קרי נכרית להשער שנחתך ואינו דבוק לבשרה וס"ל דע"ז לא אחז"ל שער באשה ערוה וגם מותר לגלותה ואין בה משום פריעת הראש ויש חולקין ואומרים דאף בפיאה נכרית שייך שער באשה ערוה ואיסור פריעת ראש וכתב הפמ"ג דבמדינות שיוצאין הנשים בפיאה נכרית **מגולה** יש להם לסמוך על השו"ע ומשמע מיניה שם דאפילו שער של עצמה שנחתך ואח"כ חברה לראשה ג"כ **יש להקל** [היינו, שיש להקל נק"ש וכמנז"ל דנז"ל הפמ"ג וה"עטר זקנים", כנ"ל] ובספר מגן גבורים [נאלץ המגן סק"ח] החמיר בזה ע"ש [הוא גם קאי על הלבוש נסעיף זה שמפורש בו דין ק"ש וכנ"ל] וכתב עוד שם [נש"לטי הגזורים א"ת ג'] דאם אין מנהג המקום שילכו הנשים בפאה נכרית בודאי הדין עם המחמירין בזה משום מראית העין ע"ש.

מבואר למעיין שה"פרי מגדים וה"משנה ברורה" אינם פוסקים להלכה שמו"ת לקרוא ק"ש כנגד פאה נכרית ולצאת בה לרה"ר כשלטי הגבורים והדרכי משה (סיע"ה סק"ו וסיע"ה סק"ב, ע"ש) והרמ"א (סיע"ה ס"ב) אלא אדרבה הם מביאים ש"יש חולקים ואומרים¹ דאף בפאה נכרית שייך שער באשה ערוה² ואיסור פריעת ראש³!"

1. הי"פרי מגדים" וה"משנה ברורה" חולקים על ה"מגן אברהם" סיע"ה סק"ה ע"ש שכתב על דברי הי"באר שבע" שהם "דברים דחויים" והם פוסקים שהם לא "דחויים", אלא שהדבר קאי במחלוקת – ולא עוד, אלא שהפמ"ג מביא 4 מתירים [ש"ג – רמ"א – לבוש – מ"א] נגד 2 אוסרים [מהר"י קאצין עליו בויגין המובא ב"באר שבע", והבאר שבע המצטרף אליו, ע"ש בבאר שבע] וה-4 הם פוסקים מקובלים בעלי השו"ע, ועיין בפמ"ג שנידון האיסור לצאת בפאה לרשות הרבים הוא מ"דת יהודית", ואעפ"כ אינו פוסק ש"ספק דרבנן לקולא" ומותר בכל העולם לקרוא ק"ש כנגד פאה ולצאת בה לרשות הרבים, אלא רק כמו שסיים "במדינות שיוצאין בפי"נ מגולה יש להם לסמוך על השו"ע". שמו"ת במדינות ההם לקרוא ק"ש כנגדה, כמבואר להלן משום שזה דבר שדרכו להיות מגולה, ודבר שדרכו להיות מגולה מותר בק"ש כמ"ש בשו"ע, אבל לענין לצאת בה לרשות הרבים, הדבר נשאר שקאי במחלוקת הפוסקים וכדלהלן. [לכא"ו היינו משום שרבו הקושיות על המתיר ולכן נוטה לאיסור או משום "דאסור לעשות ספק איסור דרבנן לכתחילה", עי' מג"א י סק"י"א מ"ב סק"י"ז].

2. פי', שאסור לקרות ק"ש כנגד פאה משום שהיא "ערוה" כמו שיער – ועיין משנה ברורה סק"ה ש"שער באשה ערוה" לק"ש הוא איסור דרבנן, ועוד עיין משנה ברורה סק"י, דאיסור גילוי השיער ברשות הרבים הוא איסור דאורייתא.

3. פי', שאסור לצאת בפאה מגולה משום איסור "פריעת הראש", ועיין להלן דלה"באר שבע" והפמ"ג איסור "פריעת ראש" בפאה הוא נידון איסור "דת יהודית", ולה"ישועות יעקב" ועוד, הוא נידון איסור דאורייתא. – והמ"ב ב"שער הציון" שם ס"ק כ"א מציינ לעיין בו, וז"ל: "באר שבע ועיין בישועות יעקב". והנה "באר שבע" ציין בסתם ולישועות יעקב כתב "ועיין בישועות יעקב", וכוונתו בזה של"באר שבע" האיסור הוא מ"דת יהודית" כמפורש בדבריו, ואסור גם בק"ש (עיין עטרת זקנים ופרי מגדים ומשנה ברורה שם) ולישועות יעקב" מפורש בדבריו שאיסור פאה נכרית ברשות הרבים הוא מדאורייתא, ובק"ש מותר ע"ש.

היינו, שאם האנשים היו שואלים להם אם מותר לקרות ק"ש כנגד פאה נכרית לא היו מורים להם שההלכה כהמתירים, אלא – לא היו מורים להם שאסור מפני שיש מתירים, ולא היו מורים להם שמותר, מפני שיש אוסרים, והיו אומרים להם שהדבר קאי במחלוקת – וכן אם הנשים היו באין לשאול במה לכסות הראש לא היו מורים להן שההלכה כהמתירים, אלא היו אומרים להן שהדבר קאי במחלוקת, היינו – שלא היו מורים להן שאסור מפני שיש מתירים, ולא היו מורים להן שמותר, מפני שיש אוסרים.

ומה שסיימו ד"במדינות שיוצאין הנשים⁴ בפאה נכרית מגולה יש להם [ב-ם' סופית] לסמוך על השו"ע – לא קאי על הנשים שם, שיש להם להנשים לסמוך על השו"ע להמשיך לילך בפאה, אלא קאי על האנשים שיש להם [ב-ם' סופית] להנשים שם לסמוך על השו"ע לקרות ק"ש כנגד הפאה, שכל המעין בשו"ע רואה שכל הנידון בכל הסימן הזה על כל ה' סעיפיו הוא במה שאסור או מותר לקרות ק"ש כנגדו, משום שבמדינות ההם שהנשים יוצאין בפאות מגולות, הוי דבר שדרכו להיות מגולה – ובשו"ע הרי כתוב שדבר שדרכו לגלות מותר בק"ש כנגדו, בין בדברי המחבר לענין "שער בתולות" ובין בדברי הרמ"א בהג"ה לענין "השערות מחוץ לצמתן"⁵ –

ועוד עיין להלן מה"חקל יצחק" שה"באר שבע" וה"פרי מגדים" שמביאו, ועוד אחרונים שאוסרים מ"דת יהודית" הוא משום שבזמנם לא היתה הפאה דומה לשיער, וה"ישועות יעקב" שאוסר מדאורייתא מיירי בפאה הדומה לשיער כמו שכתב להדיא בדבריו.

4. בפמ"ג לא נזכר תיבת "הנשים", והמ"ב הוסיף תיבה זו רק כאן ולא להלן בסיום דבריו כשכתב "יש להם לסמוך על השו"ע", שם לא כתב "יש להם ליהנשים" לסמוך על השו"ע, ודוקא שם היה צורך להוסיף תיבה זו לאפוקי שלא נלמד שקאי על האנשים לענין ק"ש כמבואר כאן בהמשך (משא"כ כן פשוט הוא שמדובר בנשים. שהרי כל דין ערוה ופריעת ראש הוא נזשים) – והיינו, משום שקאי על האנשים כדלהלן בהוכחות מוצקות. ולפי"ז תיבת שיוצאין [בין סופית], הכוונה על הנשים, ותיבת "להם" [בם' סופית] הכוונה על האנשים.

ועיי' בהקדמת הפמ"ג ב"אגרת" אות ט"ז "...וחכמת הדקדוק הוא פינה לתורה ... יו"ד נו"ן הרבים ע"ד בנין ובנין וכמוהו תפילין ... ארמית א"ש י"ן רבים... בעברי י"ל מ"מ נקראת בלשון חז"ל בלשון נקיבה במס' כלים תפלה של יד כו' ובפריי כ"ה במ"א ח כתבנו מזה"ז וז"ל שם בא"א סיכ"ה אות ח ד"ה תפילין: "ותפילין י' נו"ן הרבים (א"י) [בדפוסים חדשים תיקנו א"י = איני יודע] אמאי לא י' מ"ם בעברי ואפשר מצות לשון נקיבה... ויו"ד נו"ן הרבים תפלה לשון נקיבה במסכת כלים תפלה של יד או תרגם י"ן רבים ע"ד בנין ובנין ובהקדמה הארכת"י, וע"ע בסי' תרע"ו א"א ג "הן נקיבה", ועוד עיין בסי' קמ"ג א"א אות ז ד"ה חסירות וז"ל "...ומ"ש בשם הצ"צ סי' קי"ט מגרשיהם מגרשיהן כו' ... ומגרשיהן שענין והלשון משתנה בין זכר לנקיבה ... ומה בכך דאורחא דקרא להחליף יש איזה דרש... ואף שנראה שם מצ"צ דמ"ם ונו"ן דרכם להחליף בכמה מקומות ולפי"ז ה"ה מלת להם ולהן נמי כשר כה"ג מ"מ צ"ע", וע"ש במ"א סק"ז וב"מחצית השקל" שם ובבאה"ט סק"ט מ"מנחת יעקב" ומ"יחכם צבי" ו"שבות יעקב" ועוד. – ועוד עיין בסי' נ"ט במג"א סק"ב ובפמ"ג א"א אות ב "אפשר מעריצין בנו"ן ארמית, ויו"ד מ"ם הרבים הוא לה"ק". ובמחצית השקל שם וז"ל: "מעריצים ומקדישים כולם במי' בסוף תיבה ונלע"ד הטעם דמי' בסוף תיבה הוא ל' זכר. אבל נ' בסוף תיבה הוא לשון נקיבה".

5. שהרי בשו"ע (סעי"ה ס"ב) לא מפורש דין לאשה נשואה אם מותר לילך בפאה מגולה רה"ר, אלא בכל סעיף זה מפורש רק דין ק"ש, ששיער נשואה אסור בק"ש כנגדה אפי' אשתו משום שדרכה לכסות (עיי' מ"ב סק"י), ושער בתולות מותר מפני שדרכה לגלות והרמ"א מוסיף גם דין שער חוץ לצמתן מפני שדרכה לגלות "וכ"ש שער נכרית אפי' דרכה לכסות" שמותרים בק"ש כנגדן. וכך מעתיק שם ה"לבוש" בהוספת ב' תיבות "שאינה שלה" ("וכ"ש פאה נכרית שאינה שלה אפי' דרכה לכסות מותר") וכל הסעיף הוא לענין ק"ש ע"ש.

וכן ה"עטרת זקנים" שמבאר כוונת ה"לבוש" שהוסיף ב' תיבות "שאינה שלה" ש"הלבוש" "מתיר" בק"ש רק "בפאה נכרית" – היינו, רק בפאה משיער "שאינה שלה" (אלא של אשה נכרית כגון חברתה וכדומה) "אבל שער של עצמה אף אחר שנחתכו וחיברה בראשה כדי שתהא נראית בעלת שער אסור לקרות ק"ש" עכ"ל. כל זה בביאור דברי ה"לבוש" ע"ש.

והפמ"ג קאי על דברי ה"עטרת זקנים" שציין לעיין בו וחולק עליו בביאור דברי ה"לבוש", וסובר הפמ"ג שאף בפאה משיער שלה שרי וכוונתו על ק"ש שהרי קאי על דברי ה"עטרת זקנים" שמפורש כן בדבריו על ק"ש כנ"ל, וכן ה"לבוש" שה"עטרת זקנים" והפמ"ג קאו עליו, מדבר רק בק"ש. עיין בלשונם.

וה"משנה ברורה" העתיק ב' הדינים של הפמ"ג וכוונתו ב"ח, וז"ל: "וכתב הפמ"ג דבמדינות שיוצאין הנשים בפאה נכרית מגולה יש להם לסמוך על השו"ע [ע"כ דין א'] ומשמע מיניה שם דאפילו שער של עצמה שנחתך ואח"כ חברה לראשה ג"כ יש להקל" [ע"כ דין ב'], והיינו שאפילו בפאה משער של עצמה יש להקל לקרות ק"ש כמבואר לעיל באר היטב, ממילא ברור שהכל קאי על ק"ש, דכמו שהדין השני מ"ש "יש להקל" מיירי לענין ק"ש, כך גם הדין הראשון מ"ש "יש להם לסמוך על השו"ע" מיירי לענין ק"ש דהא כורכן וסומכן יחד בחדא מחתא.

ובאופן המפורש בדברי הרמ"א שמותר לקרות כנגד פאה "אפי' דרכה לכסות", לא כתב הפמ"ג שיש לסמוך לקרוא ק"ש כנגדה, אלא ההיפך כתב שרק כשמגולה מותר – כלשונו: "ומ"מ במדינות שיוצאין בפאה נכרית מגולה יש להם לסמוך על השו"ע" היינו באופן המפורש בשו"ע שדבר שדרכו להיות מגולה מותר בק"ש.

וזהו ג"כ כוונת הפמ"ג במ"ש בריש דבריו על דברי המג"א "...אין הרהור" ... עיי"ש היטב, היינו שכיון שיוצאה כן לרה"ר במגולה ממילא אין הרהור כמו בשער התולות ובכל דבר שדרכו להיות מגולה ולכן מותר בק"ש.

ועיין בפמ"ג בסי' ש"ג מ"ז סק"ט, שם נתחדשה הלכה אף לענין דיעבד אם קרא ק"ש כנגד פאה אם צריך לחזור ולקרוא משום שקריאת שמע מצוה מן התורה היא, וזה לשונו שם "...בד"מ אות ז' בשם הגהות אלפסי החדשות מותר לנשואה לצאת בפאה נכרית מגולה לרה"ר בחול דאין שיער באשה ערוה כ"א אלא המדובקים לבשרה אע"ג דעבדה לקישוט שתהא נראית כבעלת שיער יעו"ש וכ"כ בשה"ג הביאו הבאר שבע דף צ"ג באורך וראיה משבת יוצאה בפאה נכרית כו' יע"ש והוא ז"ל האריך לאיסור ומיירי במכוסה בצעיף וכ"כ הר"י קאצין עליו בויגן ע' כה"ג ושכ"ג בזה. ועיין מגן אברהם ע"ה אות ה' לענין ק"ש בזה. והנה ... אם נאמר דחזור וקורא באפשר ... ה"ל [=הוא ליה] בפאה נכרית ספק תורה כי ק"ש מן התורה הוא... וי"ל הואיל ועיקר הספק בדבריהם לקולא הוא הדין אם יוצא ממנו ספק תורה אפשר דלא גזרו אספיקין" עכ"ל. משמע שלכתחלה לא יקרא ק"ש כנגד פאה (שהרי אף על דיעבד מסיק בלשון "אפשר דלא גזרו אספיקין") ולפי"ז גם ברה"מ כשאכל כדי שביעה מצוה מן התורה היא, ולכתחלה לא יברך כנגד פאה להפמ"ג.

חזרה וביאור בקצרה מכל הסוגיא הנ"ל עם הוספות

קפג

היינו, שאחרי שהנשים יוצאין בפאות מגולות במדינות ההם ולא שאלו, שאם היו שואלין לא היו מורים להן היתר כנ"ל. ואחר שהנשים כבר יוצאין בפאה מגולה, השאלה העומדת עתה היא, האם מותר להאנשים לקרות ק"ש כנגדן⁶ – על זה כתב הפמ"ג – והמשנה ברורה מעתיקו, שאע"פ שבכל העולם הם לא מורים היתר לא לנשים לצאת בפאות, ולא לאנשים לקרות ק"ש כנגדן, אלא שקאי במחלוקת כנ"ל, אבל באותן מדינות שהנשים יוצאין בפאה נכרית מגולה, הם כן מורין היתר להאנשים לקרות ק"ש כנגדן⁷ משום שיש להם לסמוך "על השו"ע" שמתיר לקרות ק"ש כנגד דבר שדרכו להיות מגולה, שהרי השו"ע לא איירי בדין לצאת בפאה לרה"ר, אלא בכל סעיף זה איירי בדין זה של ק"ש כנגד דבר שדרכו להיות מגולה או דרכו להיות מכוסה, כמו שכל לומד רואה שזה מה שכתוב בשו"ע – אבל גוף ההליכה בפאה נכרית ברה"ר נשאר במחלוקת, כנ"ל שלא מורים להן איסור ולא היתר – ומההליכה שלהן לא משתנה המציאות שדין זה הוא מחלוקת הפוסקים, ולהפוסקים האוסרים זה אסור⁹ – וגם היום בדורינו, אשה השואלת מה דין פאה נכרית ברה"ר, התשובה לה"פרי מגדים" [קודם חזרתו] ולה"משנה ברורה" היא, שהדבר קאי במחלוקת, שזהו המציאות שיש מחלוקת בזה – וכמבואר.

גם את ההיתר הזה של ק"ש כתבו בלשון "יש להם לסמוך"¹⁰ שזה לא לשון לכתחלה למהדרין¹¹ – ובסי' ש"ג נתחדשה הלכה להפמ"ג ע"י הע" 5 שהיות שמצות ק"ש היא מן התורה (ולא כשאר דברים שבקדושה), הוא מסתפק אם קרא ק"ש כנגד פאה נכרית אם צריך לחזור ולקרות, וע"ש ששמע שלכתחלה לא יקרא

ובסיים דברי ה"משנה ברורה" מביא שבפאה משיער שלה, קאי הדבר במחלוקת, שהפמ"ג מתיר וה"מגן גבורים" אוסר, היינו שאף במדינות שיוצאין בפאה מגולה (ע"ש, שעי"ז קאי שם בדבריו) – ה"משנה ברורה" לא מתיר בפאה משיער שלה, אלא קאי במחלוקת.

ומי"ש שם "ועיין מגן אברהם ע"ה אות ה' לענין ק"ש בזה", לכאורה המעיין שם היטב במג"א ישתאה מה כוונת הפמ"ג בזה והלא במג"א לכאורה לא מוזכר ענין ק"ש? – אבל לפי דברינו הנ"ל יבואר היטב שבדברי הפמ"ג על המג"א הזה מבואר הענין של ק"ש. ואם כנים הדברים, נתוסף בזה עוד נדבך למי"ש שהפמ"ג קאי על דין ק"ש ולא על דין פריעת ראש לנשים.

6. ועיי' "ערוך השולחן" או"ח סי' ע"ה סעיף ז' וז"ל: "בואו ונצווה על פריעת דורינו בעוה"ר שזה שנים רבות שנפרצו בנות ישראל בעוון זה והולכות בגילוי הראש [היינו, שנפלו לאט לאט לגלות מהשיער, ועדיין יסור חלק מהראש נמטפת כדמשמע להלן], וכל מה שצדקו על זה הוא לא לעזר ולא להועיל, ועתה פשתה המספחת שהנשואות הולכות בשערותיהן כמו בתולות [היינו, שהורידו לגמרי את המטפת והלכו נשערות מגולות לגמרי כמו הנמולות, וכאומנתו של יר' הע"ה שהיו אומר לו עשה כך וכו'], אוי לנו שעלתה בימינו כך, מיהו עכ"פ לדינא נראה שמותר לנו להתפלל וכו' והוי כמקומות המגולין... וכמו בתולה הרגילה בגילוי שער וכו'". וז"ל ה"כפ החיים" ס"ק ט"י"ב בשם ה"בן איש חי" – "נשי אירופה שכולן הולכות פרועות ראש מותר לברך כנגדן".

ועיי' במשנה ברורה סק"י שחולק על זה וז"ל: "ודע עוד דאפילו אם דרך אשה זו וחברותיה באותו מקום לילך בגילוי הראש בשוק כדרך הפרוצות אסור וכמו לענין גילוי שוקה דאסור בכל גווני וכנ"ל בסק"ב כיון שצריכות לכסות השערות מצד הדין ויש בזה איסור תורה מדכתיב ופרע את ראש האשה מכלל שהיא מכוסה... בכלל ערוה היא ואסור לקרות כנגדן ולא בא למעט רק בתולות שמותרות לילך בראש פרוע או כגון שער היוצא מחוץ לצמתן עכ"ל – היינו שאחרי שנהגו מעצמן במדינות ההם ולא שאלו, שאם היו שואלים היו מורים להן שגילוי הראש אסור מדאורייתא. ואחר שהנשים יוצאין בגילוי הראש ועוברות על האיסור דאורייתא, השאלה העומדת עתה היא, האם מותר להאנשים לקרות ק"ש כנגדן, – על זה פוסק המשנה ברורה שאסור לקרות כנגדן (ולא כערוך השולחן וכפ החיים הנ"ל) – אבל פאה נכרית דקאי במחלוקת [ולפמ"ג האיסור הוא מ"דת יהודית"] יש להם לסמוך על השו"ע – וכל דין זה הוא רק לק"ש להאנשים אבל לנשים לא כתוב שום היתר לילך בפאה נכרית, לא בפמ"ג ולא במ"ב.

7. ובה יומתק מאד מה שהאריך בלשונו "ובמדינות שיוצאין הנשים בפאה נכרית מגולה יש להם לסמוך על השו"ע". ולא כתב בקצרה "ובמדינות שמקילין יש להם לסמוך על השו"ע". ולמה תיאר את המציאות בסיפור הדברים איך שהנשים במדינות ההם יוצאין – "ובמדינות שיוצאין הנשים בפאה נכרית מגולה". ולדברינו יובן מאד שלפי המציאות שהנשים יוצאין במגולה, א"כ הוא דבר שדרכו להיות מגולה ומותר בק"ש כאמור בשו"ע.

ועיין בספר "גדר עולם" לה"חפץ חיים" (שחיבר בשנת תרמ"ט) בפרקים א, ב, ד, ו, ו תראה נכוחה באופן ברור שכל דבריו תואמים ממש לכל מה שכתבנו. שלענין פריעת ראש ברה"ר אינו מזכיר שום היתר לצאת בפאה נכרית (בפרק א') אף שהמצב לדאבון הכל היה שיצאו בשער גלוי, משום שבמ"ב לא התייר זאת כמבואר, ורק בבית לענין ק"ש הוא כופל ומשלים את ההיתר (בפרקים ב' וד') כי גם במ"ב התייר זאת כמבואר, ושם לא היה שום ברירה שהפירצה היתה גדולה מאד שהלכו ברשות הרבים בפריעת ראש ממש.

8. ומ"ש "לסמוך על השו"ע" – כוונתו, או על דברי הרמ"א בהג"ה שמותר לקרוא ק"ש כנגד פאה נכרית, אבל אינו פוסק כמוהו ש"אפי' דרכה לכסות" מותר בק"ש, אלא ההיפך, שרק כשדרכן לגלות מותר כנ"ל בהערה 5 – או כוונתו על מ"ש בדברי המחבר בשו"ע שמותר לקרות כנגד דבר שדרכו להיות מגולה, שהרי הפמ"ג מזכיר בספריו תיבת השו"ע פעמים אין מספר וכוונתו בדרך כלל הוא על דברי המחבר בשו"ע, וכן מזכירו בתואר "המחבר" – ואת הרמ"א מזכיר בתואר "הרב" – "הרב" – "הר"ב" – "הרמ"א" ד"ק ותשכת, – וכן המשנה ברורה כשמזכיר תיבת "שו"ע" כוונתו על המחבר, ואת הרמ"א הוא מזכיר "הרמ"א בהג"ה", או "הגהת שו"ע" או "הגהת הרמ"א" וכיו"ב. – וכאן דין זה של היתר לק"ש כשדרכה לגלות הוא בין בדברי המחבר בתולות ובין בדברי הרמ"א בחוץ לצמתן ויתכן כוונתו על הכל.

9. וכן מקשה בספר "שמלה לצבי" סי' ט' סק"ח בשם תשובת ה"מנחת אלעזר" שראהו בכת"י, דמה שייך מנהג נגד הדין? וכו'.

10. ז"ל הפמ"ג ביו"ד סי' נ"ב בשפ"ד אות טו: "מדכתב הר"ב ויש לסמוך עליהו ולא כתב וכן נוהגין או והכי נהוג משמע לעת הצורך או בהפסד מרובה הוא דיש להקל, לא בענין אחר" עכ"ל.

11. ובבתולות שמותר להן לילך בגילוי שערן כתוב בשו"ע כאן לשון לכתחלה למהדרין "שער של אשה שדרכה לכסותו אסור לקרות כנגדה הגה אפילו אשתו. אבל בתולות שדרכן לילך פרועות הראש מותר" משא"כ בפאה שיש בזה מחלוקת כמבואר, ולכן כתבו לשון "יש להם לסמוך" וכנ"ל בתערה 10

ומעתה לפ"ז – הרי הטעם שה"מגן גבורים" אוסר בפאה משער שלה יותר מבפאה משער חברתה הוא משום ששער חברתה אינו דומה במראיתו לשער שלה כמבואר באריכות בהערה 12 מגמרא מפורשת. ובדורינו שכל בתי החרושת לפאות משתכללין ומשתפרין באופן מבהיל מיום ליום וכידוע לכל, שכל פאות זמנינו מותאמות בצבען ובמראיתן כמו שער שלה וממילא יש להן דין "שער שלה" שהמשנה ברורה לא מתיר כלל אפי' לק"ש אלא קאי במחלוקת והוא נידון דאורייתא כדלהלן ועי' בהערה 13 שהספק בו לחומרא.

והמשנה ברורה בסי' ע"ה ב"שער הציון" מציין לעיין ב"ישועות יעקב" שפוסק שפאה הדומה לשער אסור מדאורייתא. ועיין ב"מגן גבורים" [ב"אלף המגן" סק"ח וב"שלה"ג" סק"ג] שהמשנה ברורה מעתיקו שסברתו שפאה אסורה מדאורייתא, ובלי ראיות מהש"ס אין שום חילוק בין שיער לפיאה הדומה לשיער ע"ש, ולפ"ז מה שאוסר בפאה משער שלה הוא מדאורייתא. הרי שלה"משנה ברורה" כל פאות זמנינו הן בספיקא דאורייתא, וספק דאורייתא לחומרא.

רבינו הפמ"ג בספרו "אם לבינה" (באות "כתובה" ובאות "צעף" ¹³) הצטרף לפוסקים האוסרים החולקים על הש"ג (ואם המ"ב היה רואה זאת היה מעתיקו) ואוסר בתוקף (אפי' הפאות שאסורין רק מדת יהודית כגון הפאות של זמנו) ופוסק לכל הנשים היוצאין בפאה נכרית להסירן, ומאריך מאד לאסור בין בהלכה ¹⁴ ובין בהסברה וברכה, תוכחה, פיוס ¹⁵ ומשל ¹⁶ ע"ש באורך.

13. כל ההבדל בין שער שלה לשער של חברתה הוא מפורש בגמ', בצריכותא בשבת סד: דתנן שם במשנה "יוצאה אשה בחוטי שער בין משלה בין משל חברתה" ובגמרא שם "וצריכא דאי אשמעינן דידה משום דלא מאיס [ולכא למימר דמשלפא ליה משום דמחכו עלה וממטי ליה בידיה, רש"י] אבל חברתה דמאיס אימא לא. – ואי אשמעינן דחברתה – דבת מינה הוא" [ולא מינכר, ולא מחייכי עלה, רש"י]. ועיין בשו"ע הרב סי' ש"ג סט"ו בביאור צריכותא זו וז"ל: "ואפילו אם חוטיין אלו הם עשויים משער חברתה שאינו דומה במראיתו לשער שלה וכו' אין חוששין שמה שחוקו עליהם ותסירם בידה". וכיום, כל הפאות הן מותאמות בצבען ובמראיתן כמו שער שלה ממש ולכן יש להן דין "שער שלה" שהמשנה ברורה לא מתיר והוא נידון דאורייתא כדלהלן.

ובשו"ת חקל יצחק סי' פ"א כתב לבאר למה הישועות יעקב אוסר מדאורייתא וה"באר שבע" ופוסקים אחרים [וכן הפמ"ג שמזכירו קודם לכן בסוף ד"ה והנה] לא אוסרים מדאורייתא אלא מדת יהודית, וכתב ע"ז וז"ל: "ויי"ל דבזמניהם לא היה הפאה נכרית דומה ממש לשער של גופה, והישועות יעקב מיירי באם הוא דומה ממש לשער של גופה". וסברא זו כתבו הרבנים בדורינו לגבי פאות הנראות כשער, שאסורות משום שהן פריצות כמו שער, וה"משנה ברורה" אינו מתיר זאת כמבואר.

וכמו שבפאה משער דידה כל אחד (אחרי שראה בפנים דברי ה"מגן גבורים" וה"ישועות יעקב") רואה גם בלי עיון רב שמפורש ב"משנה ברורה" שהם עומדים בספק איסור דאורייתא, שלה"ישועות יעקב" וה"מגן גבורים" הן אסורין מדאורייתא כמפורש בדבריהם, והמשנה ברורה מעתיק את ה"מגן גבורים", וב"שער הציון" ציין לעיין ב"ישועות יעקב", וכמבואר שכיום, כל הפאות הן מותאמות בצבען ובמראיתן כמו שער שלה ולכן יש להן דין "שער שלה" שה"משנה ברורה" לא מתיר והוא נידון דאורייתא וספק דאורייתא לחומרא.

13 (מובא בספר "בירור הלכה" להג"ר יחיאל אברהם זילבר שליט"א ח"ו סי' ע"ה ע' מח-נב ובספר "פאה נכרית בהלכה" – ובספר "דת משה וישראל" – ועוד). [ההקדמות לספרו "אם לבינה" נדפסו בספר "המגיד" להפמ"ג סוף חלק ג', ע"ש בעמוד שפ"ט, ובעמ' ת"ה-ת"ו, שבאחרית ימיו חיבר חיבור זה]

14. "ואמנם עתה ראיתי להתבונן בו כי פארוק [=פאה נכרית] אסורה באיסור גמור מכמה טעמים וכו'".

15. "וימה הנאה להם ומה טעם זה ולהשומעים תבוא אליהם ועליהם ברכת טוב וכל אשה יראת ה' ובעלה ת"ח מצוה להוכיחה ולפייסה לציית לבעלה ודי בהערה זו * – כתבתי זה יום א' י"ב אלול התקמ"ז פפ"ד יע"א וחתמתי שמי יוסף מלמד כעת חונה בכאן ה' ישלח לנו משיח צדקינו ב"ב אמן".

16. וקורא אני המשל הזה עליהם פ"א [פעם אחת] הוכיח שר הצבא את בעלי מלחמה שלקחו הכלי מלחמה מבית המיוחד אעפ"י כן לא הצליחו לפי שלא עשו בהשכל, בלעז קאפ [ראש] צייג [נליס, דהיינו כלי הראש, וזהו שמסיים עיקר השכל], עיקר השכל, והם החליפו קאפ צייג של נשים [כלי הראש דנשים, דהיינו, קסוי ראשן] בפתיות תחת השכל והחכמה המדע והתבונה [דהיינו, שהנשים החליפו את קסוי ראשן, שנריכס לילך נכסיו הגון, שזהו קורא "השכל והחכמה המדע והתבונה" וממורם זה לנשו פא"ג שקורא לזה "פתיות", – והוא מלשון הכמזב נמשל ט' יג אשת כסילות המיה פמיות] כו', ודי בהערה זו אשרי השומע: ועיין תרגום ירושלמי ואתצמצמת ביה [נראשית כד סה, גני רבקה "ומתקף העיף ומתקס" (ועיין שם נרש"ס ומפל מעל הגמל, "לנציעות") ולפ"ז קודם מתן תורה לא הוזהרו על כך, והיו הולכות בלא רדיד על ראשם אבל לפני שר וחשוב או בעלה זה היפוי והנוי לילך בצניעות מה דאפשר [לכאורה כוונתו, "לפני בעלה". במקום שיש אנשים אחרים "זה היפוי והנוי לילך נצניעות מה דאפשר", – ועיין נראשית יח ט, "הנה צאה"י, ונרש"י ... "להודיע שזנועה הימה כדי לנצנה על בעלה", דהיינו, שכשהאשה היא לזנועה, שהיא "צאה"י ולא מתחזקת לאחריה, כזה היא מתחזקת על בעלה]. ומי"ש חז"ל אשה לקשט לפני בעלה [תנחומא וישלם ה' וז"ל ... שלא נתנו חכשיתין לאשה אלא שהתא מתקשטת בהן לתוך ביתה – שאין נותנין פתלה לפני הכשר ביותר לפני הגנז וכו' לך נריכה אשה להיות יושבת בתוך הבית ולא תלך לרחוב שלא תשכל ענמה ולא תביא מכשול לפני אדם ונמנעו מסתכלין באשת איש א"ר יהודה כר שלום מדע לך שכך כתיב (נראשית א' כח) וינרך אתם א' וכו' ומללו את הארץ וכנשה, וכנשה כתיב האיש כובש את האשה וכו' שהרי דינה בת יעקב נצביל שהימה רגילה פדניתי גרמה מקלה לענמה] נמסר עליו חסר וי"ו [עיין רש"י נראשית א' כח, וכנשה חסר וי"ו ללמדך שהוכר כובש את האשה שלא תהא ילנית]. וודאי כל בנות ישראל כשרות ומקשטות לפני בעלה לא חיו בפני אחרים ובזכות נשים צדקניות תבוא הגאולה כימי קדם ב"ב אמן.

לשון מרן החפץ חיים בספרו שם עולם פ"י :

...וזהו שאמרו חז"ל (בע"ז דף ה') תנא דבי אליהו לעולם ישים אדם עצמו על דברי תורה כשור לעול וכחמור למשא. [ומה שדימהו לענין שור וחמור, דכח השור נברא כדי לחרוש בו את האדמה שתוכל אחר כך להוציא פריה כשזורעים בה וכמו דכתיב ורב תבואות בכח שור. והחמור עניינו הוא רק שיהיה נושא עליו את התבואה שהוציאו כבר מן האדמה. וכן הוא בענין לימוד התורה, דמתחילה צריך לייגע עצמו להבין את דברי התורה ואחר כך כשנתברר לו, מצוה לישא עליו את דברי התורה, כמו דכתיב והיו הדברים וגו' על לבבך, וכתיב ופן יסורו מלבבך כל ימי חיך, והיינו על ידי שחוזר עליהם כמה פעמים שלא ישתכחו ממנו].

ומה שאמר בלשון לעולם, הוא, **דאל יחשוב האדם דסוגיא זו כבר ביררו אותה גדולים שלפנינו ואין לי שוב במה לעיין בה ולחדש בה דבר, אל יאמר האדם כן**, כמו שאמרו חז"ל דמה החדד הזה כל זמן שהתינוק ממשמש בו הוא מוצא בו טעם אף דברי תורה כן. ובאמת יש לכל אחד ואחד מהתלמידי חכמים חדרי חדרים בתורתו כמו דאיתא בתנא דבי אליהו, ולכל אחד ואחד מזומן לו חלקו, וזהו שאמר לעולם ישים אדם עצמו וכו' היינו **שיחשוב שלעצמו הרי הוא כמי שלא נחרשה עדיין**, וכשיחרשנה יוציא אחר כך גם כן ממנה פרי.

מרן החפץ חיים על המתחמקים מלקיים חובת תלמוד בטענה ש"מוטב שיהיו שוגגין"

יש טענת היצר שמפתהו ואומר לו למה לך לידע את גודל החיוב של מצות גמילות חסד ולעבור על זה טוב יותר שלא תלמוד כלל ותהיה שוגג בזה. אבל שמעתי על זה בשם אחד מן הגדולים שזה דומה לאחד שהלך בדרך ויעצו לו אנשים שישמור עצמו מליך בנתיב פלוני שיש בו בורות עמוקות ויען ויאמר יש לי עצה לזה הביאו לי סודר ויאמרו לו מה תעשה בהסודר וכי בו תמלא את הבורות ויען ויאמר אכסה עיני בו וכשאפול לא יהיה לי ללעג כי הלא עיני מכוסות ולא ראיתי את הבורות, ויענו לו אי סכל הלא זה גופא יהיה ללעג גדול עליך למה היה לך לכסות עיניך וליפול הלא איש אתה והיה לך עינים לראות. כן הדבר הזה היצר מפתה לאדם שיעלים עיניו ולא יביט כלל בתורה את גודל חיוב החסד ופרטיה איך להתנהג במצוה זו (וכה"ג בכמה דברים המצויין בעו"ה לעבור עליהן) כדי שכשיעבור על זה יהיו לו תירוץ עיניו היו סתומות מזה שלא ראיתי כלל את גודל חיובו אבל זה גופא יקשה על האדם למה היו עיניו סתומות מזה ולא אמרו מוטב שיהיו שוגגין וכו' רק לענין הוכחה לחבירו וגם בדבר שלא כתוב בפירוש בתורה וכמש"כ באו"ח סימן תר"ח ס"ב בהג"ה אבל לענין שיראה האדם ללמוד דיני התורה לא שייך בזה כלל מוטב שיהיו שוגגין וזהו כונת מה שאח"ל בבי"מ ל"ג ע"ב ששגת תלמוד עולה זדון.

(אהבת חסד ח"ב פ"ט בהג"ה)

ועיין שער הציון סי' תר"ח סק"ג מביא תשב"ץ ח"ב סימן מ"ז וז"ל: "ואילו הנחנו בני אדם על מה ששוגגין בכל יום היו מוסיפין שגגות ותפול התורה מעט מעט ח"ו וכו'", ע"ש. וז"ל שיטה מקובצת (צ"ל ל.): "והעיד הריטב"א ז"ל בשם רב גדול מאשכנזים שהעיד בשם רבותיו הצרפתים ובכללם ר"י ומהר"מ מרוטנברג שלא נאמרו דברים הללו אלא לדורותם, אבל בדור הזה שמקילין בכמה דברים ראוי לעשות סייג לתורה ואפילו בדרבנן מחינן וקנסינן להו עד דלא לעברו לא בשוגג ולא במזיד, ושכן הוא במדרש ירושלמי והדבר נראה לי נכון", עכ"ל. ועיין חכמת שלמה למהר"ש קלוגר שם (או"ח ר"ט סי' תר"ח).

"והנה בספר לפעמים ימצא בקטן מה שלא נמצא בראשונים, או מקום הניחו לו, או לרוב פשיטתו ורחב שכלם די להם והשמיטו... ומעלת החכם אמתיי הוא להודות על האמת". (הקדמת הפמ"ג בסוף)

"לכל זמן ועת לכל חפץ לצאת לעולם, וקודם שהגיע זמנו להופיע לחכמה על העולם, הגם כי יתקבצו כל החכמים אין בכחם לחדש זאת החכמה טרם זמנה המיוחד לה, ככה בעיני יציאת חכמה דקדושה או יציאת חיבור כמובא בספר הקדוש גליא רזיא". (מתוך הקדמת ספר טהרת הקודש)

מזגן שלטי הגיבורים והרמ"א והמזגן אברהם

היות שהקונטרס המובא לקמיה נדפס לאחורונה לאלפים ורנכות להפיצם בישראל לזכות את הרבים. ע"כ אמרנו והשבנו לצרפו אל הספר הלז. ואין ביהמ"ד בלא חידוש.

נודעו דברים ברורים ומוצקים בענין פאה נכרית שלא היו ידועים עד עתה

ישנם הרבה קהילות ברחבי הארץ ובעולם שב"ה מקפידים ללכת בדרך התורה והמצוות, וכל בניך לימודי ה', בתיים של תורה, מוסר ויראת שמים, והנשים צנועות ומקפידות על הלבוש שלהן שלא יהיה קצר ולא צר, וגם לא כל שום מיני וסוגי מכשולות אחרות, ובכלל זה גם את הראש מקפידות לכסות היטב ששום שיערה לא תתגלה החוצה, אשריהן – חלקן מכסות את ראשן במטפחות וחלקן מכסות בפאות נכריות, יש פאות חלקיות ויש שלימות, וכאן אנחנו נכנסים למבוכה קשה, מצד אחד אנחנו רואים המון נשים צדקניות חלקן אפי' רבניות, נשי אברכים יקרים וראשי ישיבות וגם נשי אדמורי"ם, שהולכות בפאות נכריות לכל סוגיהן, ואין להם שום פקפוק בדבר, ובפרט שישנם פוסקים קדמונים גדולים שאומרים (לכאורה) שמוותר לילך בפאה נכרית, ומצד שני אנחנו עדים שהרבה פוסקים אוסרים לילך בפאות נכריות, וצווחים על זה ככרוכיא, וגם מהמציאות אנחנו יודעים שהפאות בזמנינו מכשילות מאוד כמו שער ואף יותר, ואנחנו עומדים באמצע תמהים ומשתוממים ולא מבינים מה מתרחש כאן – ? מצד אחד, איך יכול להיות שמוותר ללכת בפאות זמנינו, הרי זה מושך עין ומכשיל יותר משיער – ! ומצד שני, איך יכול להיות שנשים צדקניות כאלה ילכו בדבר שאסור – ! ועוד – האם יש טעם למצות כיסוי הראש, ולפי הטעם אפשר יהיה להבין האם פאה נכרית עונה על דרישת התורה לכסות את הראש או לא – ובכן, הבה נברר את הענין מצד ההלכה וגם מצד המציאות שעניינינו רואות ואז נצא ביחד מהמבוכה הזאת.

פרק א

המשנה במס' שבת (דף טז:) אומרת שמוותר לאשה נשואה לצאת לחצר בפאה נכרית, אבל לרה"ר בשבת אסור, ולמה – ? מבארים הראשונים (שהיו כמלאכים) שיש חשש שמא תפגוש האשה את חברתה ברה"ר בשבת ותחלוץ את הפאה להראות לה את יופי הפאה, ותשכח שהוא שבת ותביאנה בידה ארבע אמות ברה"ר ותעבור על איסור דאורייתא. הרמב"ם בהלכות שבת פרק י"ט הלכה ז' מוסיף עוד טעם שיש חשש שמא תפול הפאה מעל ראשה ותביאנה בידה ד' אמות ברה"ר. וכן הוא בשו"ע הגר"א (=שו"ע הרב בעל התניא, סי' ש"ג סוף סעיף ט"ז).

ולכאורה רואים מהגמ' הזו שהאיסור לצאת בפאה לרה"ר זה דוקא בגלל חשש טלטול ד' אמות ברה"ר בשבת, אבל ביום חול אין בזה שום חשש איסור, וגם בשבת אם יש עירוב מותר.

ובאמת היה גאון גדול מגדולי הפוסקים לפני כ-450 שנה לערך, שקראו לו הגאון מורינו רבי יהושע בועז (שנלב"ע בשנת ה' אלפים שי"ד) וחי בדור של הבי"י (שנלב"ע בה' אלפים שלי"ה) והרמ"א (שנלב"ע בה' אלפים שלי"ג) – הגאון מורינו רבי יהושע בועז היה גאון עולם שכל התורה היתה מונחת לו בכף ידו, אפשר לומר עליו ממש כמשה רבינו בדורו, הוא חיבר הרבה ספרים ובהם מסורת הש"ס, עין משפט, נר מצוה, ותורה אור, שבו הוא מציין מקורות על כל מקום – אם זה בתנ"ך, בתלמוד, וברמב"ם בסמ"ג ובטור, ובין ספרי הפוסקים שכתב תפס לו מקום חשוב החיבור שנקרא בשם "שלטי הגיבורים" (=ש"ג) על הרי"ף, שם מביא את כל דברי הראשונים – ממש כמו ספר תורה חי – ! והוא פסק (במס' שבת דף כט. בדפי הרי"ף), על פי המשנה הזאת שמוותר לצאת בפאה נכרית, והוא מביא שם עוד גמרא במס' ערכין (דף ז:) ומשם רואים גם כן שנשים צדקניות הלכו בפאה נכרית, וכן הוא מביא במס' נזיר דף כח: (בחיבורו עין משפט אות ב') ראייה שנשים הלכו בפאה נכרית.

במס' נזיר (שם) מדובר שאם אשה קיבלה עליה נדר של נזירות לזמן מסוים ובזמן הזה היא אסורה לשתות יין ולגלח את שיערה. ובסוף ימי הנזירות היא צריכה להביא שלשה קרבנות וגם לגלח את שיערה ובה נגמרה הנזירות. אבל אם בעלה אינו רוצה שאשתו תהיה נזירה מטעם עינוי נפש שאסורה ביין אז הוא יכול להפר את הנדר, ולא רק זה אלא אפי' אם כבר גמרה את ימי הנזירות ונזרק הדם של הקרבן ואז כבר מותרת ביין ואין כבר הטענה של עינוי נפש, ונשאר לה רק לגלח את שיערות ראשה אז רבי מאיר (גירסא אחרת רב) אומר שהבעל יכול לומר שהוא לא מסכים – ולמה – ? כי הוא אומר אי אפשי (אין רבני) באשה מגולחת, אני לא מסכים שהיא תהיה בלי שיער, ולכן יכול להפר את הנזירות. אבל חכמים סוברים – וכך נפסק להלכה שהבעל לא יכול להפר את הנזירות בגלל הטענה הזו, מפני שאפשר לאשתו לילך פאה נכרית במקום השיער שמגלחת – ומוזה למד הגאון הגדול רבי יהושע בועז בעין משפט אות ב' וזה לשונו "נראה לי היתר מכאן לשערות שנשים נשואות נותנות בראשיהן [וחותם בשמן] יהושע בועז".

גם הרמ"א בספרו דרכי משה על הטור הלכות שבת (סי' ש"ג סק"י) ובהלכות ק"ש (סי' ע"ה סק"ב) ובהגהותיו בשולחן ערוך (שם סוף סעיף ב'), הביא את דברי השלטי גיבורים להלכה וכן הביאוהו עוד פוסקים קדמונים וה"מגן אברהם".

אם כן מה צריך יותר מזה, יש כאן שלש ראיות מהגמ' שפאה נכרית מותרת, אומר השלטי גיבורים – ! – !

פרק ב

אבל לעומת זה כבר בדורו של הגאון מורינו רבי יהושע בועז, יצא כנגדו בעל המחבר ספר "דרשות מהר"י מינץ", הגאון הגדול מורינו יחזקאל יהודה קצינעלינבויגן שהיה בנו של המהר"ם פאדווה שהרמ"א מזכיר אותו כמה פעמים בשו"ת הרמ"א בכבוד גדול והיעב"ץ מכנה אותו "גדול הדור". והוא דוחה אחת לאחת את דברי השלטי גיבורים וכתב נגד הפסק שלו דברים קשים מאד וזה מובא בספר "באר שבע" (בסי' י"ח) שנדפס בשנת ש"ע"ד ששים שנה אחרי הדפסת הספר שלטי הגיבורים בשנת ש"ע"ד, ושם הוא דוחה את כל הראיות שהביא השלטי גיבורים – וה"באר שבע" מצטרף למהר"י מינץ קצינעלינבויגן ומוסיף נופך משלו כנגד השלטי גיבורים יעו"ש

גם בדורות שלאחר מכן קמו בין 50 ל-100 פוסקים מכל קצוי ארץ כולם גאוני עולם שבכל דור ודור, שחלקו על הפסק של שלטי הגיבורים ומצדיקים את דברי ה"באר שבע" שהם דברים נכונים ומוצדקים שאין שום ראייה שפאה נכרית מותר לצאת בה לרה"ר, אלא ההיפך, שהדבר אסור באיסור מוחלט, משום שאם אין ראייה מהש"ס להיתר אז גם השלטי גבורים זה אסור מסברא פשוטה מהטעם הפשוט המובן לכל, וכמ"ש הגאון רבי אברהם תאומים בן בתו ותלמידו המובהק של הגאון מליסא בעל ה"נתיבות" וה"חוות דעת", בספרו "חסד לאברהם" (אה"ע מהדו"ת סי' פ"ז, שנת תרכ"ב) "דכיון שכל האיסור של גילוי השער הוא משום פריצות שמתנאית לבני אדם מה לי שער עצמה או שער נכרית הנראית כשער עצמה, תורה אחת להם ואסור מן התורה, הואיל וקישוט זה אסרה תורה – והוה האיסור שאסרה תורה". וכך כתב כבר לפני כמאתיים שנה, הגאון רבי יעקב אורנשטיין בספרו "ישועות יעקב" ועוד הרבה פוסקים שפאה הנראית כשיער אסורה מדאורייתא.

ודבר זה אומר דרשני, איך העזו לחלוק על פסק הגאון הגדול הזה בעל השלטי גיבורים וחלק מהם בדברים חריפים, ולא אחד ולא שנים אלא הרבה יותר מ-50 פוסקים! כולם גאוני עולם – ! – ! – ! – ?

גם ה"משנה ברורה" (סיעה סקט"ו), לא פסק הלכה שמותר לקרוא ק"ש כנגד פאה נכרית ולצאת בה לרה"ר כשלטי הגבורים ודעימיה אלא אדרבה הוא מביא ש"ש חולקים ואומרים דאף בפאה נכרית שייך שער באשה ערוה ואיסור פריעת ראש!! וכל זה אומר דרשני, איך לא פסק הלכה שבכל העולם כולו מותר לקרות ק"ש כנגד פאה נכרית מגולה, ומותר לצאת בה לרה"ר, כהגאון בעל "שלטי הגבורים" וכה"דרכי משה" והרמ"א והמג"א שהם מאורי הגולה וכל בית ישראל נשען עליהם – ? – !

פרק ג

אבל הדבר פשוט – אותם הגאונים שחלקו על השלטי גיבורים למדו את הגמרות הללו וגם את כל המפרשים הראשונים וראו בפירוש בתוך דבריהם, שכל ההיתר בגמ' לצאת בפאה נכרית זה רק לחצר ובבית שזה רה"י (=רשות היחיד) שלה. רש"י במס' בבא בתרא בתחילה כותב שרוב תשמישן היה בחצר, שם בישלו ושם אפו, ושם כיבסו, ושם ורק לשם מותר לאשה לצאת בפאה נכרית וזה כדי להתנאות לפני בעלה. אבל לצאת לרה"ר בפאה נכרית מגולה אין שום ראייה שמותר אלא אם כן הפאה מכוסה כולה לגמרי במטפחת (=שבכה – צע"ף) כמו שמכסים שיער לגמרי וכמו שנביא להלן שיש הבדל בין רה"י לרה"ר.

וכאן המקום להזכיר בקצרה את הדחיות של הפוסקים – הגמ' במס' שבת אומרת שהחשש הוא שהאשה תחלוץ את הפאה ברה"ר להראות את יופי הפאה לחברתה ותשכח שהוא שבת ותביאנה בידה ד' אמות ברה"ר, ואם נאמר שהפאה היתה מגולה כמו שהולכות הנשים היום, לא מובן איזה חשש יש שהאשה תוריד את הפאה ברה"ר, וכי יעלה על הדעת שאשה נשואה תגלה את שערותיה ברה"ר לעיני הכל – ? – ! אדרבה, במשנה בשבת (דף נ"ז. ובדף ס"ד:) בענין תכשיט שקורין טוטפת או תכשיט שקורין סרביטין מפורש שאין שום חשש שהאשה תגלה את שערותיה וזה דבר פשוט – ! וגם בדף נ"ז: בסוגיית כבול שהיא כיפה של צמר תחת המטפחת כתוב שאין חשש שתשלוף את הכיפה אם יתגלה שיערה יעו"ש בדברי רש"י, וכן בדף ס. ברש"י ד"ה טהורה, וזה מופיע גם בשו"ע (או"ח בהלכות שבת סי' ש"ג סי"ב) בדברי מרן השו"ע והרמ"א ובשו"ע הגר"ז (סי' ש"ג סעיף ד') שאין שום חשש שהאשה תגלה את שיערה ברה"ר כנ"ל – ורק בתולה אינה חוששת לגילוי ראשה.

ואם בכל זאת הגמ' חוששת בענין הפאה שהאשה תוריד אותה ברה"ר כדי להראות לחברתה – הרי כשמעיינים בכל הראשונים בלי שום יוצא מן הכלל רואים בבירור שהפאה היתה מכוסה, וגם הגאון מוילנא כותב שהפאה היא תחת כיסוי הראש שלה, כדלהלן – והחשש הוא שתשלוף את הפאה מתחת לכיסוי ותראה לחברתה ולא יתגלה שיערה, וזה ממש דומיא דכבול שהיא כיפה של צמר תחת המטפחת שמובא בגמ' (שם נ"ז:) ששולפת הכיפה מתחת למטפחת ולא מתגלה השיער כמבואר שם ברש"י ובראשונים יעו"ש, וכך ממש החשש הוא שתשלוף הפאה מתחת למטפחת.

ודבר זה מבואר היטב בכל הראשונים ונפרט אותם – רש"י במשנה במס' שבת (דף ס"ד:). ושם בר"ן על הר"י, ובפסקי ר"ד, וברבינו עובדיה מברטנורה, וברשב"א וריטב"א (דף ס"ה. ד"ה אמר אביי), וברמב"ם (פרק י"ט מהלכות שבת הלכה ז'), וברבינו ירוחם (נתיב י"ב חלק י"א), ובטור ושו"ע (הלכות שבת סי' ש"ג סעיף י"ח), ובערוך (ערך פאה), וברש"י במס' ערכין (דף ז:). – שהרי כל הראשונים האלה פירשו **שרק אשה ששערה מועט הצטרכה לפאה** – והר"י מלוניל וחינושי הר"ן והמאירי ופירוש המשניות להרמב"ם שם במס' שבת פירשו **שרק אשה ששערה מועט או ששערה לבן או שאינו נאה הצטרכה לפאה** – אבל כל הנשים ששערן נאה והרבה, לא היה להן כלל פאה! משום שלא היה להן שום צורך בה, לא בחצרן ולא ברחוב, כי בזמנם הלכו בחצר בגילוי שער [כרוב הראשונים והאחרונים במס' כתובות (דף ע"ב:). – וכדלהלן, טרם שקיבלו חומרת הזוהר באיסור חמור מאד אפי' בשערא חדא כמ"ש במשנה ברורה (סימן ע"ה סק"ד ע"ש)] וברחוב היו כולן מכסות שערן במטפחות – **נמצא שבזמן הש"ס היה המציאות שכל אחד ראה, שברחוב כולן היו מכוסות במטפחות והרחוב היה מלא במטפחות** ולא כמו היום שהרחוב מלא בפאות – ולפי זה יוצא שזו עם החסרון ששערה מועט או לבן, כדי שלא תתגנה על בעלה הצטרכה לפאה ללכת בה במגולה רק בחצר, להידמות לכל הנשים ששערן מרובה ונאה שהלכו בחצרותיהן בשער מגולה, וכשיצאה לרחוב אף היא כסתה את הפאה לגמרי במטפחת כדי להיראות ככל הנשים שאין להן חסרון בשערותיהן שכיסו ראשיהן במטפחות, דאם לא כן, תהא שונה מכל הנשים, וכל מטרתה היא להיות שווה לכולן ולהיראות כמותן.

וגם הגאון מוילנא בספרו שנות אליהו על מס' שבת (פ"ו משנה ה') כותב וזה לשונו "ובפאה נכרית פירוש שאין לה שיער נוטלת שיער ומכנסת תחת הצעיף כדי שתתראה בעלת שיער" – ! ולכן חוששין שתשלוף הפאה מתחת למטפחת ולא יתגלה שיערה כנ"ל, או שמא תפול הפאה מעל ראשה והמטפחת נשארת על ראשה [אם יש אפשרות כזו] חוששין שמא תביא את הפאה בידה, שהרי שיערה נשאר מכוסה במטפחת – או שהפאה תפול ביחד עם המטפחת, והיא תמחר להתכסות בהמטפחת ואת הפאה תביא בידה – שאם לא כן, אלא שהיא הולכת רק עם פאה מגולה כמו שהולכין היום, אז אין שום חשש שאם הפאה תפול היא תביא אותה בידה ותשאר בגילוי הראש – שהרי אפי' גבר מותר ללכת בשבת בכובע על ראשו ואין חוששין שמא יפול ויביאו בידו, כמו שכתב המשנה ברורה (סימן ש"א ס"ק קנ"ג) וזה לשונו "לאפוקי סתם כובע שאדם נושא על ראשו אין לחוש דייתי לאתווי ד' אמות דבודאי לא ילך בגילוי הראש" עכ"ל – וע"י הגר"ז סי' ש"א סעיף נ' "ובמקומות שאין דרך בני אדם לילך ברחוב בכובע קטן בלבד בלי כובע זה הגדול, מותר לצאת בו בכל ענין שבודאי לא ילך ד' אמות בלעדו". וק"ו באשה שלא תלך בגילוי הראש – כמובן לכל – שיש לה בזה בזיון גדול וגם מזהרת על זה מן התורה.

ואם כן אין שום ראייה מהגמ' בשבת שמותר לצאת בפאה מגולה לרה"ר, אלא אדרבה ברשות היחיד היא מגולה, וברה"ר שיש אנשים זרים היא מכסה את הפאה כולה עם מטפחת ממש כמו שמכסים שיער.

גם מהגמ' במס' ערכין (דף ז:). המעיין שם ברש"י רואה נכוחה שהפאה מגולה רק ברה"י כנ"ל – וכמו כן מי שמעיין במס' נזיר (כ"ח:). רואה באופן מוצק שהפאה מגולה רק ברה"י ולא ברה"ר, ואדרבה מהגמ' בערכין ובנזיר יש ראיות הפוכות, שאם הפאה מגולה ברה"ר, היא אסורה ממש כמו השערות שאסור מדאורייתא מ"דת משה".

הבה נסתכל קצת במס' נזיר מה היא טענת הבעל שאי אפשר לו באשה מגולחת, מה מפריע לו, הרי האשה תמיד הולכת בכיסוי מטפחת על הראש, ואם כן – לא רואים את התגלחת אז מה טענתו – ? – !

אלא היה מנהג בזמן הגמ' שהלכו ברה"י בגילוי ראש ממש, טרם שנתפרסם חומרת הזוהר כמו שנבאר מיד, ממילא מובן שטענת הבעל היא על רה"י שאין רצונו באשה מגולחת, ועל זה טענו לו חכמים שאפשר בפאה, אבל כשיוצאת לרה"ר היא שמה מטפחת על הפאה, כמו שעד עכשיו היא היתה שמה מטפחת על השיער שלה – שהרי עד עכשיו היא גם כסתה את השיער שלה ברחוב, והיא תיראה כמו שנראתה עד עכשיו מכוסה במטפחת, וגם תיראה כמו כל הנשים שיש להן שיער נאה והרבה שלא היה להן כלל פאה וכיסו ראשן ברה"ר במטפחת כנ"ל – והפאה היא במקום השיער ותחליף לשיער והולכים בה במגולה במקום שמותר לגלות השיער – ולא כתחליף למטפחת כמו היום בזמנינו.

הרי שבכל הגמרות רואים בעליל ובבירור גמור שהפאה גלויה רק ברשות היחיד, אבל ברה"ר היא מכוסה לגמרי כמו שער ממש – ולכן העזו לחלוק על גאון הגאונים השלטי הגבורים ואוסרים באיסור מוחלט, שהרי אף שלטי הגבורים סובר שאם אין ראייה מהש"ס להיתר, זה אסור מסברא פשוטה, מהטעם הפשוט המובן לכל, וכנ"ל מהגאון בעל "חסד לאברהם" **"דכיון שכל האיסור של גילוי השיער הוא משום פריצות שמתנאית לבני אדם מה לי שער עצמה או שער נכרית הנראית כשער עצמה, תורה אחת להם ואסור מן התורה, הואיל וקישוט זה אסרה תורה – וזהו האיסור שאסרה תורה"**. ולכן גם ה"פרי מגדים" וה"משנה ברורה" לא פסקו כשלטי הגבורים והרמ"א שמותר לצאת בפאה מגולה וממילא גם לענין ק"ש וכנ"ל.

ועיין תוספות הרא"ש (ב"מ ז'. ד"ה היתה אוכלת ומתרת) שבמקום שהטעם ברור, לכו"ע דרשינן טעמא דקרא ואסור מדאורייתא, וגם המעיין בתוך דברי השלטי גבורים בעצמו רואה שבלי ראיות להתיר, הוא אוסר פאה

חזרה וביאור בקצרה מכל הסוגיא הנ"ל עם הוספות

קפט

מדאורייתא כשער ממש, וזה סברא פשוטה שהפאה היא פריצות כמו שער, כל אחד רואה את זה במציאות ויודע זאת באופן ברור, אפילו כל תינוק ותינוקת יודעים זאת.

פרק ד

ועכשיו נבאר קצת את הגמ' בכתובות (דף ע"ב:) – מבואר ברובא דרובא מהראשונים שאין איסור לאשה להיות בחצר ובבית בגילוי ראש, אין בזה לא "דת משה" שהוא איסור דאורייתא, ולא "דת יהודית" שהוא מנהג הצניעות שנהגו בנות ישראל, כמו שכתב הרמב"ם הלכות אישות (פרק כ"ד הלכה י"ב) ובטור ושו"ע (אבהע"ז סימן קט"ו סעי' ד') וז"ל "איזו היא דת יהודית הוא מנהג הצניעות שנהגו בנות ישראל" עכ"ל – היום מקפידים לכסות אפי' בבית כי נתגלה ספר הזוהר שכותב דברים חמורים מאוד על מי שמגלה שיערה אחת אפי' בבית, והביא את הזוהר הזה המגן אברהם (סי' ע"ה ס"ק ד') והמשנה ברורה (שם סק"ד) ועוד, וכן מה שידוע הגמ' ביומא (דף מ"ז), על קמחית שזכתה לשבעה בנים כהנים גדולים, וכשנשאלה על זה אמרה "מימי לא ראו קורות ביתי קלעי שערי" – ! מובא בדרכי משה (אבה"ע סי' קטו סק"ד) ובמשנה ברורה (סי' ע"ה סק"ד) ועוד – אבל לפני שנתפשט ספר הזוהר והמעשה של קמחית נהגו ללכת ברה"י בגילוי ראש, אמנם, יש מיעוט מהפוסקים שסוברים שגם בזמן המשנה והגמ' החמירו ממנהג "דת יהודית" לכסות את הראש גם ברה"י.

ואחרי כל ההסבר הזה נשאלת שאלה גדולה איך יתכן שהגאון מוריני רבי יהושע בועז בעל שלטי הגבורים הביא ראיות שהם דחיות, והדבר פשוט לכל מי שמעיין שמהגמרות הנ"ל יש ראיות רק שברשות היחיד גילתה את הפאה, אבל ברה"י הפאה היתה מכוסה כולה לגמרי כמו שמכסין שערות לגמרי, כמבואר – לא יתכן בשום אופן שבעולם שגאון עולם כזה לא ידע ח"ו מה שכל הבאים אחריו ידעו, ומה שפשוט ממש לכל מעיין כנ"ל, הרי הוא היה כמשה רבינו בדורו!

פרק ה

ועכשיו נביא בקצרה את הטעם למצנת כיסוי הראש, במשנה בכתובות (ע"ב.) "ואלו יוצאות שלא בכתובה העוברת על דת משה ויהודית. ואיזו היא דת משה? מאכילתו שאינו מעושר וכו' ואיזוהי דת יהודית יוצאה וראשה פרוע וטווה בשוק וכו'". ע"כ.

ובגמרא (שם): "ראשה פרוע דאורייתא היא דכתיב 'ופרע את ראש האשה' ותנא דבי רבי ישמעאל אזהרה לבנות ישראל שלא יצאו בפרוע ראש" – ופרש"י שם: "אזהרה. מדעבדין לה הכי לנוולה מדה כנגד מדה כמו שעשתה להתנאות על בועלה מכלל דאסור, אי נמי מדכתיב ופרע מכלל דההוא שעתא לאו פרועה הות שמע מינה אין דרך בנות ישראל לצאת פרועות ראש" – ומבואר בהגרי"פ פערלא (בספר המצוות לרבינו סעדיה גאון עשה צ"ו, ע"ש) שהלימוד הוא משום שרואים מכאן **דדבר פריצות הוא ומביא לידי גילוי עריות.**

ובתוספות שם ד"ה בטווה ורד כנגד פניה – "ר"ח פי' טווה ורד – צמר אדום היא טווה, שיפול על פניה מזהרוריתו, וזהו עזות מצח ופריצות" – ובפירוש המשניות להרמב"ם שם "ואמרו וראשה פרוע וכו' או נתנה ורד או הדס או רמון וכן הדומה לזה בגבות עיניה או על לחייה וכל כיוצא בזה מן הפריצות ומיעוט הצניעות" – ובשיטה מקובצת שם "...הנכון כמו שפירש הרמב"ם שנותנת ורד סמוך לפדחתה או בפילכה כנגד פניה והוורד נותן אדמימות בפניה".

וז"ל הרא"ש שם (סי' ט"ו) "האי דעוברת על דת משה ויהודית אין לה כתובה, היינו בדבר שהיא מכשילתו ... כגון שהאכילתו חלב או דם ... אבל אם היתה עוברת בשאר עבירות כגון שהיא עצמה אכלה דבר איסור לא הפסידה כתובתה. ודת יהודית משום חציפותא ומשום חשד עבירה הוא דמפסדה". עכ"ל – ובמאירי שם כתב: "ואחר כך פירש פרטים שבדת יהודית וכולם עניינים של צניעות ומתורת שהם דברים של פריצות ויוצאים מהם דרכים ושבילים לעבירה וכו'". וע"ע שם באורך – **מכל זה אנו רואים שההתנאות בשער 'מביא לידי עבירה'.**

והנה מצינו כאן דבר מיוחד, שאיסור התורה הוא רק ברה"י, אבל בבית וחצר מותרת בגילוי השער, **חזינן שהתורה הקפידה על ההתנאות בפני אחרים**, וכן מפורש בתרומת הדשן (סי' י"ב) בביאור טעם האיסור, כנ"ל בפירושים ברש"י, וז"ל "דבחצר האשה אינה צריכה שום כיסוי... דודאי איסור גילוי הראש דאשה איננו אלא משום פריצות דגברי והיכא דלא שכיחי כגון בחצר אין קפידא". וכן מפורש בריטב"א (שם במס' כתובות) ובתוס' ר"ד (במס' שבת דף נז.) שטעם האיסור הוא משום פריצות.

וזה לשון הלבוש (אה"ע סי' כא סעיף ב) "לא תלכנה בנות ישראל פרועות ראש בשוק שזה הוא פריצות לאשה". ומרן החפץ חיים (בהקדמת ספרו גדר עולם) כותב שכיסוי השער הוא "מטעם הצניעות, כידוע".

פרק ו

נחזור לעניינינו שאיך יתכן שהגאון מורינו בעל שלטי הגבורים הביא ראיות שהם דחויים ופשוט ממש לכל מי שמעיין, שמהגמרות הנ"ל יש ראיות רק שברשות היחיד הלכה בפאה מגולה, אבל ברה"ר הפאה היתה מכוסה כמבואר –!

כדי להבין את כל זה נתחיל להסביר כדלהלן, הנה – כשמתבוננים בדברי הקדמונים החולקים על השלטי גיבורים רואים שהסיבה שהיה פשוט להם לפרש דברי השלטי גיבורים שמתיר לצאת בפאה נכרית מגולה לרה"ר, ולא פירשו דבריו שמתיר רק לחצר ולא יהיה שום קושיות עליו, זה היה רק בגלל שלא היה להם שום ברירה אחרת.

לדוגמא, נביא חלק מדברי הגאון היעב"ץ בחידושי לניזיר ובספרו שאילת יעב"ץ (חלק א' סימן ט') שהוא הסתפק בדברי השלטי גיבורים אם הוא התכוון להתיר ברה"ר או ברה"ר, ומקשה עליו ממה נפשך! – **אם הוא התכוון להתיר רק ברה"ר הרי פשוט שמותר שהרי לדעת התוספות גם שיער מגולה מותר ברה"ר, ואם הוא מתיר גם לרה"ר אבל עם מטפחת שמכסה את כל הפאה הרי גם כן פשוט שמותר – מה השאלה – ?** ולכן מחוסר ברירה נאלץ היעב"ץ להגיע למסקנה שהשלטי גבורים התיר לצאת לרה"ר עם פיאה מגולה, והקשה עליו חבילות של קושיות וכמוהו נתקשו עוד הרבה גאוני עולם, ואין שום פותר לקושיות שהקשו –! – ולמעשה, כל מי שלומד שהשי"ג מתיר ברה"ר, רואה שכולו מוקשה ואין פותר לקושיות שעליו, – וכל זה הם לא דברים עמוקים אלא דברים ברורים ופשוטים – והיה חסר רק גילוי דרך שאפשר ללמדו על חצר ואז היו כולם לומדים אותו על חצר –! והמעניין באריכות בדברי היעב"ץ במ"ש לפוסקים שלא כדעת התוס' יתקשר לטלפון הנ"ל.

פרק ז

ובאמת – הרבה מהפוסקים היה גלוי להם את הדרך הזו, שהשלטי גיבורים התיר רק בחצר בלבד – ואלו הם הדברים המוצקים שמצאנו בספרים שלא היו ידועים עד עתה ושהם ברורים כמו שמש בצהריים, **ושלפי הדברים האלו ניתרצו כל הקושיות והתמיהות שהקשו על שלטי הגיבורים כל גאוני הדורות שחשבו שהוא מתיר ברה"ר כמבואר לעיל – וברה"ר הוא אוסר מדאורייתא.**

כך כתב מלפני כ-350 שנה הגאון מורינו רבי יאיר בכרך בעל ה"חוות יאיר" בספרו "מקור חיים" על השו"ע שזכינו לאורו ונדפס מכת"י בשנת תשמ"ב ע"י מכון ירושלים. וכ"מ בשו"ת "פני יצחק" להגאון רבי יצחק אבולעפאי בשנת תרנ"ט. וכ"מ בשו"ת "חקל יצחק" הוא הגאון מספינקא מלפני כמאה שנה על הדרכי משה או"ח סי' ש"ג סק"ו. וכ"מ בספר "גדולת מרדכי" להגאון ר' מנחם מרדכי פרנקל תאומים בשנת תרס"ב. **וכל אלו מבינים בפשטות בדברי השלטי גיבורים שהתיר לצאת בפאה נכרית רק לרה"ר.** וכן הרמ"א שהעתיק שלש פעמים את השלטי גבורים להלכה יש בדבריו הרבה דיוקים והוכחות שלמד כך בשלטי הגבורים. וכן הפוסקים הקדמונים וה"מזגן אברהם" שהביאו את דברי השלטי גבורים והרמ"א להלכה, הבינו כך בדבריהם שהתירו רק ברשות היחיד – וגם ה"באר שבע" והיעב"ץ המובא לדוגמא לעיל, וכל הפוסקים גאוני הדורות שחלקו על השלטי גבורים, המעיין בדבריהם רואה בבירור שגם הם היו לומדים אותו על חצר אילו היו רק יכולים כנ"ל בפרק ו'.

רק לפי ההסבר הזה צריך להבין מה החידוש של שלטי הגיבורים – ? הרי הסברנו מקודם שלפי רוב הפוסקים ראשונים ואחרונים אין איסור לצאת לרשות היחיד אפי' בשיער מגולה א"כ אין צורך להתיר פאה לרשות היחיד?

אלא – נכון שרוב הפוסקים סוברים כך – אבל הרי כבר הבאנו למעלה שיש מהראשונים והאחרונים שסוברים שגם ברה"ר נהגו כבר בזמן המשנה לכסות את השיער מדין "דת יהודית" שהוא מנהג הצניעות שנהגו בנות ישראל, ולא רק בגלל הזוהר והקמחית, והשלטי גיבורים במס' כתובות (דף ל"ב: בדפי הר"ף, בסוף אות ב') מביא רק את הפוסקים האלה שהחמירו בחצר שלא ללכת בשיער גלוי, והבית שמואל בשו"ע אבה"ע (סי' כ"א סק"ה וסי' קט"ו סק"ט, ע"ש) פוסק כמוהם שגם בחצר כיסו את השיער מדין "דת יהודית" שהוא מנהג הצניעות שנהגו בנות ישראל, **ולכן צריך להביא היתר לצאת בפאה נכרית לחצר ומביא השלטי גיבורים ראיות שכשנהגו להחמיר ולאסור שיער בחצר לא נהגו איסור על פאה נכרית**, וזהו כוונתו במה שכתב "מכל מקום 'לא נאסר' בשביל כך וכי" שיער שכתב "לא נאסר" בשביל כך כגופה ממש והיה צריך להיות שפאה אסורה גם בחצר כמו שיער כקושייתו – אבל "מכל מקום 'לא נאסר' בשביל כך וכי" שהרי מן הדין מותר גם שיער וזה נאסר עליהם מצד מנהג שנהגו מעצמן, ונהגו באיסור זה רק בשער, ובפאה לא נהגו, ולכן "לא נאסר" (וכמ"ש הגאון רבי יוסף שאול נאטנאן בספרו מזגן גבורים סי' ע"ה) **שהשאיירו קישוט זה שלא להתגנות על בעליהן כמו שחז"ל התירו בשבת פאה נכרית בחצר כמבואר במס' שבת (דף ס"ד:) ע"ש**, וכן הוא מתיר פאה לענין "ערוה", שמותר לקרוא ק"ש ודברים שבקדושה מול פאה נכרית ואין בזה משום "ערוה", וגם אין בה משום לכסות "ערוה" אפי' בבית המובא בטור ושו"ע (סי' ב').

חזרה וביאור בקצרה מכל הסוגיא הנ"ל עם הוספות

קצא

[וכל זה רק בזמניהם – אבל בזמנינו שמקור השער הטבעי שמייצרים ממנו את הפאות הוא מהודו שמגלחין שם השערות לעבודה זרה שנקרא "בודעה" – כל הפאות – אף סינטטי מעורב עם שיער טבעי אסורות גם בבית וחצר מאיסור הנאה של עבודה זרה, כמ"ש הרמב"ם פ"ז דע"ז ה"ב "עבודה זרה ומשמשיה ותקרובת שלה וכל הנעשה בשבילה אסור בהנאה שנאמר ולא תביא תועבה אל ביתך, וכל הנהנה באחד מכל אלו לוקה שתיים אחת משום ולא תביא ואחת משום ולא ידבק בידך מאומה מן החרם" ואין לזה ביטול].

והאחרונים הנ"ל סיימו שבה נותרו כל הקושיות והתמיהות שהקשו כל גדולי הדורות על שלטי הגיבורים – שהרי ממס' שבת וממס' ערכין יש ראיות שבחצר הלכו בפאה נכרית, וגם ממס' נזיר הוא מביא ראיה שבפאה נכרית לא נהגו איסור ולכן היו יכולין לנהוג איסור על שער בחצר, כדחזינן שם שהאשה לא היתה יכולה לנדור נזיר אלא על ידי זה שיש לה את האפשרות ללבוש פאה נכרית, שהרי כשנודרת נזיר היא מחוייבת לגלח והבעל יכול לטעון שאי אפשר בזה, (שהרי נתנה תורה כח לבעל להפך נדרה אפילו בענין שלא תלבש רקמה יום אחד [עיי' רמב"ם פ"ב מנדריס הי"א וה"ה], ק"ו בענין השער שהוא עיקר תואר בני אדם [ספר החינוך מצוה שע"ד], וכדאמרינן שם שהבעל יכול לטעון "אי אפשר באשה מגולחת" ולא אמרינן אפשר שתכסה במטפחת, אלא הבעל יכול לטעון שהוא רוצה בקשט השער) – ואמרינן שם שהתשובה לטענתו הנ"ל היא "אפשר בפאה נכרית" שהפאה יש בה אותו פעולת נוי ממש כמו שער – ולכן כשהחמירו בנות ישראל לנהוג איסור בשער בחצר, היו מוכרחין להשאיר קישוט הפאה שלא לקבל עליה איסור, כדי שיהיה באפשרותן לקבל עליהן איסור על השער, כמו שרואים שם בגמ' שמבלעדי העצה שאפשר בפאה נכרית לא היה באפשרותה ולא היתה יכולה לנדור נזיר.

ואדרבה – מהגמרא בנזיר יש ראיה מוכחת ומוצקת שפאה נכרית אסורה כמו שער – דהרי רואים משם שלבעל נחשבת פאה נכרית תחליף לשערה והוי כמו שער ממש, דאל"כ עדיין הוא יכול לטעון אי אפשר באשה מגולחת – וא"כ אם רואים שפאה הוי לגבי הבעל ממש כמו השער ונותנת לבעל מה שהשער נותן, ממילא לגבי איסור פריעת ראש שאיסורו הוא שמתנאית בשערה לאנשים אחרים, הרי הפאה נותנת ממש מה שהשער נותן – וגם בספר "תורת שבת" (או"ח ש"ג ס"ק י') כתב זאת.

פרק ח

ישנם ת"ח ואברכים בדורינו שישבו שנים על המדוכה הזו של הפאה נכרית ומצאו בדברי שלטי הגיבורים הרבה הוכחות מוצקות שזהו כוונתו, וגם ברמ"א שהביא את שלטי הגיבורים להלכה יש הרבה ראיות ודיוקים הכרחים מדבריו שהוא למד כך בשלטי הגיבורים שכל ההיתר הוא רק לרה"י וגם לענין "ערוה", וכן כל הקדמונים וה"מגן אברהם" שהעתיקו את דברי השלטי גיבורים והרמ"א להלכה, למדו שהשלטי גיבורים והרמ"א התירו רק לרה"י וכן לענין "ערוה" דמותר בק"ש ואין בה ענין לכסות ערוה כסי' ב' – משום ש"ערוה" זה רק גוף האשה ולא שער תלוש.

וזאת לדעת שסוגיא זו נתבררה ונתלבנה בעיון רב הרבה יותר מאלף פעמים, במשך הרבה שנים, עם הרבה מגדולי הדור שלטי"א ועם הרבה ת"ח מופלגים ועוד עשרות אלפי פעמים עם חברות מרובים, וקיימו בעצמם מ"ש הרמב"ם (באגרת השמד) וז"ל "וממה שראוי שתדעהו: שהאדם אין ראוי לו לדבר ולדרוש באזני העם, עד שיחזור מה שרצונו לדבר פעם ושתים ושלש וארבע וישנה אותו היטב – ואחר כך ידבר. וכך אמרו עליהם השלום, והביאו ראיה מלשון הכתוב: אז ראה, ויספרה, הכינה וגם חקרה [איוב כח, כז] ואחר כך: ויאמר לאדם [שם כח]. זה נאמר על מה שצריך לאדם לדבר בו בפיו, ואולם מה שיחוק האדם בידו ויכתבהו על הספר – ראוי לו שיחזירהו אלף פעמים אילו יתכן זה" עכ"ל.

ולא כמו שיש כאלה חדשים לבקרים מפרסמים בכל מיני דרכים ופרסומים, ירחונים וכתבי עת, וכותבים דברים שלא נתבררו לא עם גדולי הדור ולא עם ת"ח מופלגים ולא עם חברות אלא מה שהם כותבים לבד, הם מפרסמים – וצריך ליזהר ולפחד מאד שלא להיכשל בהחטאת הרבים שהרמב"ם (תשובה פ"ג הי"ו) כותב דברים חמורים מאד וז"ל: ואלו הן שאין להן חלק לעולם הבא אלא נכרתים ואובדין ונידונין על גודל רשעם וחטאתם לעולם ולעולמי עולמים, המינים וכו' ומחטיאי הרבים וכו' – (ושם הי"ג) "מחטיאי הרבים כיצד, אחד שהחטיא בדבר גדול כגון ירבעם וצדוק ובייתוס, ואחד שהחטיא בדבר קל אפילו לבטל מצנת עשה וכו'" (ובפ"ד הי"א כתב וז"ל) "ארבעה ועשרים דברים מעכבין את התשובה, ארבעה מהן עון גדול והעושה אחד מהן אין הקב"ה מספיק בידו לעשות תשובה לפי גודל חטאו. ואלו הן: (א) המחטיא את הרבים ובכלל עון זה המעכב את הרבים מלעשות מצוה, (ב) והמטה את חבירו מדרך טובה לרעה, (ג) כל שאפשר בידו למחות באחרים בין יחיד בין רבים ולא מיחה אלא יניחם בכשלונם".

וזאת לדעת, שאנחנו לא מחפשים לאסור את הפאה, אדרבה – אנחנו חיפשנו למצוא היתר, אבל אין שום מנוס אין שום צד להתיר. וכדי שלא ניכלל ח"ו בדברי הרמב"ם הנ"ל, אנחנו מחוייבים לפרסם את הדברים שמצאנו בספרים ושלא ידועים.

מזגן שלטי הגיבורים והרמ"א והמזגן אברהם

הביטו וראו מה שכותב הסבא קדישא הרב אלפנדרי זצ"ל אחרי שהאריך בתשובה לאסור הפאה נכרית וז"ל "לכן מפני פחד ה' והדר גאונו דיברתי על לב כמה מיראי ה' ותופשי התורה לומר להם דעיקרא דמילתא בפאה נכרית שאין להתיר וכו' חס ליבי בקרבי ומה אענה ומה אומר על אודות הזמן שהגיע לידי מדה זאת שהאנשים אשר הם צריכים לסייע על דבר כבוד השי"ת כשלו ונפלו ואין איש שם על לב ואפ"י מי שתופס ספר יתלה עצמו באיזה סברא דחוויה מהפוסקים להורות היתר לעצמו ולאחרים ומקלו יגיד לו גם בוש לא יבושו ובאמת אסורה הפאה כמו שער שלה!"

הנה אנו רואים כמה מצטער הסבא קדישא על הדבר – "שהאנשים אשר הם צריכים לסייע על דבר כבוד השי"ת כשלו ונפלו ואין איש שם על לב – יתלה עצמו באיזה סברא דחוויה – ומקלו יגיד לו גם בוש לא יבושו".

ב"ה בדורינו מקפידים בני התורה בכל המצוות קלה כבחמורה, ומחמירים עד הקצה האחרון בכל דבר לצאת ידי כל הדעות, איזה הידורים וחומרות וסייגים, הכל מתקבל אפ"י דברים שאינם כתובים – מחמירים, אבל כשמגיעים למצות כסוי הראש הכל משתוממים, מצוה דאורייתא לצניעות בנות ישראל ובה תלויה השראת השכינה בעם ישראל, וחס וחלילה אם לא מקיימים אותה כראוי זה גורם להחטאת הרבים, סילוק השכינה ועונשים נוראים רח"ל, דוקא בזה מקילים – אלא ודאי רואים בעליל שהיצר גייס את כל הכוחות והחיילים שלו, ואנחנו הולכים אחריו בעינים עצומות, וכמו שדרש הגאון הצדיק ר' שלום שבדרון זצ"ל לענין זה ממש שאנחנו מדברים – על פאה הוא דרש את זה, שכתוב בגמ' אמר רב הונא כל העובר עבירה ושנה בה הותרה לו! שואלת הגמ' הותרה ו? יעלה על דעתך? וכי יתכן שמן השמים מתירים לו את האיסור? ומתרצת הגמ' אלא נעשית לו כהתר, מ"ק כו: או"מ רש"י שלא ישוב עוד בתשובה לעולם! נעשית לו כהיתר הוא ממש כאלו אוכל לחם וְחֶמְאָה, נו על לחם וְחֶמְאָה ישוב בתשובה? נו... ואם לא שבים בתשובה, הלא הולכים ומתדרדרים עד – רְחֻמָּא לִיצָלָן – עד בְּאֵר שַׁחַת – אֶחָד מוֹשֵׁךְ אֶת חֲבֵרוֹ, עֲבִירָה גוֹרְרָת עֲבִירָה – עֲבִירָה גוֹרְרָת עֲבִירָה – ! כֵּן – עכ"ל, וע"י רמב"ם הנ"ל (תשובה ד א) "המחטיא את הרבים" – "אין הקב"ה מספיק בידו לעשות תשובה". וידוע כשהתחילה פירצת הפאה לצאת לרה"ר זה היה בתקופת ההשכלה תקופה קשה לעם ישראל ורבים מהגדולים העלימו עין ואמרו מוטב שתהיה פאה – ופאה של אז – מאשר תלכנה גלויות ראש לגמרי ואח"כ השפיעו המשכילים על הצאר הרוסי לגזור גזירה שבנות ישראל לא יכסו ראשיהן וכך התפשט הדבר לאט לאט כדרכו של יצר הרע עד שנעשה כמנהג ותיקין ה' ישמרנו.

הביטו וראו איך חדרה ונתפשטה מנהג חבישת הפאות כמו שהעיד הגאון הצדיק ר' בנימין רבינוביץ זצ"ל בהסכמה לספר "דת משה וישראל" שהוא העתק מהספר "פא"נ בהלכה", והרי מקצת מדבריו – "הנה מנהג חבישת פאה נכרית ברה"ר חדרה ונתפשטה בתוך ישראל קדושים לפני כמאה וחמישים שנה, באשמת הצאר הרוסי שגזר על ישראל לשנות לבושים ולצאת בנות ישראל פרועות ראש בשיתוף פעולה עם המשכילים מחריבי כרם בית ישראל ועל כן במצב של לית ברירה בחרו את הרע במיעוטו, גם לאחר שבטלה הגזירה נשאר המנהג מאחר שהתרגלו לזה וכך נמשך הדבר בדורות שאחריהם, עד שנשתכח המקור המשחת למנהג זה. אשר על כן הגיעה השעה שבנות ישראל עם קדוש ישתחררו מגזירות צוררי ועוכרי ישראל, ומצוה וחוב לעודדס ולהסביר להם כל הענין, בפרט לאור מה שנתגלה שיש אחרונים שכותבים שגם גדולי המתירים לא התירו פאה נכרית ברשות הרבים, וכמבואר בפנים הספר ביסודות מוצקים. ולאור כל זה מצוה וחובה עלינו להסביר להם כל הנ"ל, ויחזרו עטרה ליושנה להתעטר בעטרת הצניעות, ולפום צערא אגרא (אבות סוף פ"ה) 'כי דבר מצוה או לפרוש מדבר איסור שבא לו ע"י צער, שכרו מאה פעמים יותר ממצוה אחרת שבא לו שלא בצער' (חפץ חיים כלל א, ז), כמאמר חז"ל (אבות דרבי נתן פ"ג ו) 'לפי שטוב לו לאדם דבר אחד בצער ממאה בריוח'. ובזכות נשים צדקניות נגאלו אבותינו ממצרים, ובזכות נשים צדקניות תהיה גם הגאולה העתידה במהרה בימינו אמין, עכ"ל.

זכינו ב"ה שיש התעוררות גדולה בענין זה ורבבות נשים קידשו שם שמים ברבים, וחדלו ללכת בפאה והתעטרו במטפחת צנועה, וזכו להציל את עצמן מהאיסור הגדול והמכשילה הנוראה הזאת, כידוע לכל – כן יעזור השי"ת לכל בנות ישראל הכשירות להוציא לפועל רצון הקב"ה בזה, ויתברכו בכל טוב אמין.

האם לא הגיעה השעה להשתחרר מגזירות צוררי ישראל – האם צריך להנציח את גזירת הצאר הרוסי – ? – ? לכן חובה עלינו להסביר כל הענין, ולפרסם מה שנתגלה שהשלטי גיבורים והרמ"א לא התירו פאה נכרית ברה"ר וכמו שמבואר ביסודות מוצקים בספרים הנ"ל – ואין פוסק אחד שמתיר וזה דבר שלא ידוע ומצוה גדולה לפרסם את זה לזכות הרבים, וגם להודיע זאת לרבנים שעוד לא שמעו על זה.

פרק ט

ועכשיו אנחנו יודעים שכל מי שקורא כל זאת יש לו שאלה שעומדת לו על קצה הלשון, וכי הרבנים שהתירו את הפאה לא יודעים את זה – ? ויש בהם אדמורי"ם ותלמידי חכמים – !

חזרה וביאור בקצרה מכל הסוגיא הנ"ל עם הוספות

קצג

התשובה לזה היא פשוטה מאוד והיא מתחלקת לשתיים כדלהלן:

התשובה הראשונה: כן –! הם לא יודעים את זה –! וזה פשוט מאוד – כולם חושבים, וכבר כמה דורות חושבים כך, שיש מחלוקת – יש מתירין והם השלטי גיבורים ואלו שמעתיקין אותו להלכה, ויש אוסרין והם ה"באר שבע" ואלו שמעתיקין אותו להלכה – ולמה חושבים כך –? –? מפני שכולם רואים שהאוסרין חולקין על המתירין, אז מזה ראייה שיש מתירין, שאם לא כן על מי הם חולקין –? ואף על פי שמי שלומד את הסוגיא הזו בש"ס ופוסקים, רואה שהצדק עם הטענות של האוסרין, ולכן הם חולקין על השלטי גיבורים אע"פ שהוא היה ענק שבענקים כמו שביארנו לעיל, אבל בכל זאת חושבים שהשלטי גיבורים והרמ"א ועוד פוסקים שמעתיקין אותו – מתירין ברה"ר, ואפשר בכל זאת לסמוך עליהם מפני שהם גאוניס עצומים ועמודי התווך של הפוסקים.

אבל כמו שהסברנו, לא יתכן כלל שהשלטי גיבורים והקדמונים המעתיקין אותו להלכה לא ידעו מכל התמיהות העצומות שכל הבאים אחריהם מקשים עליהם, וכמו שכבר הסברנו שהחוות יאיר ועוד אחרונים **הסבירו בפשטות שאין שום קושיות עליהם** מפני שהם באמת **מתירין רק ברה"י** – וגם כל החולקין עליהם היו לומדים כך אילו היו רק יכולים וכמו שהסברנו כבר הכל באריכות ואין צורך להכפיל, **ואת המהלך הזה פשוט לא ידעו כל הדורות**, וכל מי שמעיין באחרונים רואה זאת בבירור, ולכן כולם הקשו והקשו ונשאלו בתמיהות וקושיות וגם היום לא יודעים את זה ומצוה גדולה לפרסם את זה – כך אמרו גדולי הדור שכבר שמעו את כל זה, וזהו שאנחנו עושים. – והתורה שלנו היא תורת אמת וצריך לחפש ולרדוף אחר האמת וע"י ב"שדי תמד" כללי הפוסקים טו סו "ומושבעים מהר סיני להודות על האמת ולקבל האמת ממי שאמרו למגדול ועד קטון". ולכן אנחנו הצגנו הכל כאן – וכרמב"ם הנ"ל שאחד מארבעה ועשרים דברים שמעכבין את התשובה הוא "כל שאפשר בידו למחות באחרים בין יחיד בין רבים ולא מיחה אלא יניחם בכשלונם". וכדי שאנחנו לא נעבור על דברי הרמב"ם האלו אנו מפרסמים את כל זה.

והתשובה השניה היא – ונציג אותה בדרך שאלה: אם כל הסנהדרין של שבעים ואחד בלשכת הגזית בזמן המקדש הסיקו על איזה דבר שמותר – וכל מי ששומע, מבין לבד מסברא שזה אסור – האם מותר לו להישמע לסנהדרין ולהקל, או שאסור לו –?

התשובה היא שאסור לו להקל, ובודאי שאתם תמהים הרי חז"ל אומרים על הפסוק "לא תסור מכל הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל" אפי' אומר לך על ימין שהוא שמאל ועל שמאל שהוא ימין –! (עיין ברש"י דברים י"ז י"א), אבל יש גמרא מפורשת אחרת שאותה לא כולם יודעים, בתחילת מס' הוריות דף ב: כתוב "גמיר ולא סביר סביר ולא גמיר", פירוש שאם אדם שומע על איזה דבר שמותר, ומבין מסברא שאסור אפי' שלא למד את הענין, או שלמד את הסוגיא ויודע מהלימוד שהדבר אסור אפי' אם אינו מבין מסברא, אסור לו להישמע להקל אפי' לקול הסנהדרין הגדולה שבלשכת הגזית, [וע"י בתוי"ט שם בהוריות סוף משנה א' שכך פסק הרמב"ם] ואם כן יש כאן סתירה לכאורה –? –!

והרמב"ן (בספר המצוות, שורש הא' דף ז') מיישב סתירה זו – שכל עוד לא דחו הסנהדרין את סברותיו וטענותיו, אז אינו רשאי לשמוע להם אבל אחרי שנשאו ונתנו עמו וסתרו טענותיו ושבו סברותיו, יחזור וישמע להם אפי' על ימין שהוא שמאל ושמאל שהוא ימין. ועיין בחזו"א ריש מס' הוריות שמביא להלכה את הגמ' עם דברי הרמב"ן.

ולפי זה יוצא שכל הפאות של זמנינו בין שלימה ובין חלקית בכל גודל שהוא שכל ילד וילדה מבינים מסברא שהן פריצות כשיער, אסורין – שהרי הגמ' אומרת אפי' "סביר ולא גמיר" אסור לו להישמע להקל אפי' לסנהדרין, ולפי זה מובנים דבריו של הגאון האדיר ר' גדליה נדל שליט"א שאמר "לדעתי אפילו אילו בעבר לא היה אף פוסק אחד אוסר, כיום בפאות של זמנינו לא היה אף פוסק אחד מתיר, תשאלו לכל ילדה ברחוב ותאמר לכם אם פאה מותרת או אסורה".

ויש לשאול – וכי ילדה היא רב שפוסק הלכה? אלא כל ילדה יודעת היטב את המציאות איך שנראין כל פאות זמנינו, והיות שכל טעם האיסור לנשואה לצאת בשיער גלוי לרה"ר הוא מטעם "פריצותא דגברי" וכמו שמבואר בראשונים וכן נלמד מדין סוטה שעשתה להתנאות בשיער כנ"ל פ"ה, ממילא סברא פשוטה שהן אסורות, שהרי כל ילד וילדה יודעים שכל הפאות בזמנינו יש בהם אותו פעולת נוי ויש בהם אותו פריצות דלהתנאות כמו שער – ועוד יותר, **ולא קם ולא יקום חכם אחד בעולם כולו שיוכל להסביר שיש הבדל בין השער לפאה לענין "פריצותא דגברי" משום שזה נגד המציאות היום יומית שכולם יודעים היטב ומרגישים זאת במציאות על עצמם היטב היטב שהפאות בזמנינו הם פריצות לגברים כמו שער, ויותר – הרי שאפי' סנהדרין היו מורין מותר, אסור היה להישמע להם, כל שכן וק"ו שכל הרבנים פסקו שפאות שנראין כשיער אסורין – וכנ"ל מהגאון האדיר ר' גדליה נדל שליט"א – וכך הם דברי הרבנים הגאונים בכרוז שנתפרסם (כשעדיין היה מצוי להשיג פאות שאינן דומות לשער) מהגרש"ז אויערבאך זצ"ל ויבלחט"א הגרש"ה נאזנר והגר"י קרליץ ועוד הרבה רבנים גאונים מפרסמים על פאה הדומה לשער (בחוברת "אין לך יפה מן הצניעות" עמוד 12 – ובקובץ חנוכי "הצנע לכת" בדף צ"ו שיצאו לאור ע"י "משמרת הקודש והחינוך" ו"משמרת החיים" שע"י בד"צ דק"ק בני ברק בנשיאות הגרש"ה ואזנר שליט"א והגר"י קרליץ שליט"א) וז"ל: "חובת פסוי הראש פאשה הוא מדרבנן. הגאון רבי אברהם פאומים פשו"ת**

"חֲסֵד לְאַבְרָהָם" כְּתוּב: דְּעַקֵּר הָאִסוּר הוּא מְשׁוּם "פְּרִיצוּת" שֶׁהִיא מִתְנַאֵת לְבְנֵי אָדָם... מֵאָז וּמְעוֹלָם בָּא כְּסוּי הָרֹאשׁ לְהַצְנִיעַ, אֲךָ פִּיּוּם הַפְּאוֹת... גּוֹרְמוֹת בְּמִישְׁרֵין לְהִתְפַּרְקוֹת הַבוּשָׁה... – מִבְּלֵי מְשִׁים, נְהַפְכוֹת נָשִׁי יִשְׂרָאֵל צְנוּעוֹת, מְשׁוּעָבְדוֹת לְמִתְכַנְנֵי הָאוֹפָנָה, הַעוֹשִׂים תּוֹרַתֵינוּ פְּלִסְתֵר, לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּכָלֵי הַנוֹעֵד לְכְסוּי וְהַצְנָעָה, אֲמָצְעֵי לְמְשִׁיכַת עֵין תְּשׁוּמַת לֵב וְהַכְּשָׁלָה". וְשֵׁם בְּעֵמוֹד 13 וְבְדָף צו מוֹבָאִים 8 סְעִיפִים מִדְּבָרֵי הַרְבָּנִים הַנִּי"ל וּבְסְעִיף 3 נֶאֱמַר מִפְּרֵשׁ שְׁפָל פֶּאֶה שְׂדוּמָה לְשַׁעַר אֵין שׁוּם הִתֵּר. וְשֵׁם בְּעֵמוֹד 14 וּבְדָף צ"ד מוֹבָא בַחֲתִימַת גְּדוּלֵי הַדּוֹר וְהַאֲדַמּוּרִיִּים וְזִ"ל:

"היות כי בעוה"ר נפרץ באחרונה שנשים נשואות לובשות פאה נכרית הדומה ממש לשער, מינים ממינים שונים לא שערום אבותינו עד שנראין כפרועות ראש ח"ו – הרינו רואים חובה לעצמנו להודיע דעת תורתנו הקדושה כי הדבר אסור מדינא. שאף במקומות שנהגו היתר בפאה נכרית, לא עלתה על הדעת פאות נכריות כאלו. ועבירה גוררת עבירה ובכגון זה אין שום היתר". [קריאת גדולי הדור והאדמו"ריים הנ"ל נתפרסם ע"פ הגרש"ה ואזנר שליט"א שצוה לפרסמו]. ושם בסוף דף קג ע"פ הוראת הגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך שליט"א [זצ"ל] שהוכיח מדברי המהרי"ל דיסקין, דגם הפוסקים שהתירו לבישת פאה נכרית מודים שאסור שתיראה הפאה כשערה".

גם הגה"ק הסטייפלר זצ"ל כתב במכתבו (נדפס בקריינא דאגרתא ח"ב אגרת קכד עמוד קל"ב), ומתפלא שם על מי שהוא שכתב לו שפאה נראית כשער – וגם הזכיר את המהרי"ל דיסקין הנ"ל להלכה ולמעשה, וז"ל: – בעה"י יום עש"ק פקודי בדרי"ח אד"ש התשכ"ה. לכבוד הנכבד ויר"ש וכו' וכו' ואם נמצא אחד מלאלפים אשר היה ציית וכמובן לעשות מלחמה עם זוגתו לקול אחד מחכמי ורבי הדור כל שכן וקל וחומר שיציית לדברי הגרי"ל דיסקין ז"ל. נכון שיתקשר מעלי עם הרב '... בירושלם ת"ו אשר הוא מתעסק לזכות את הרבים בעניינים אלו וכו' וכאן לא נשמע מעולם ממי שהוא שיאמר שראה פאה נכרית הנראית לבלי הכר עכ"ל הגה"ק הסטייפלר. גם הגאון רבי חיים קנייבסקי שליט"א אָמַר: "אם זה דומה לשער, זה אָמַת, זה סְבָרָא פְּשׁוּטָה, שְׁפָוֹדָאֵי אִסוּר, זה לא מחלוקת".

הגרש"י אויערבאך זצ"ל התבטא תמיד (גם המשגיח הגר"ד סג"ל שליט"א מְזַכֵּיר זאת בְּדִרְשׁוֹתָיו): "מה הם טוענים שְׁבִדּוֹרוֹת שְׁבַעֲבֵר הִלְכוּ בְּפְאוֹת, הֵרִי הַפְּאוֹת הֵהֶם הֵיוּ נְרָאוֹת כְּמוֹ תְּבִין וְקִשִּׁי".

וז"ל הספר החשוב "מצות כיסוי שערות" להרה"ג ר' פנחס אליהו פאלק שליט"א מגייטסהעד (ע"י ט"ו): "בדברי בטלפון מכאן עם מי שמייצבת שייטלעד (=פאות) בבורו פארק שבארה"ב, בנסיון להשפיע עליה שאסור לייצב שייטלעד באופן שע"י נסתר מעיני הרואה שהיא נשואה וששערותיה מכוסות, השיבה אותי שהלא זהו כל החכמה ותבונה שביצירתה, שהאשה תדמה לבתולה, ועוד הסבירה לי שכאשר אומרים על שייטלעד שהוא יפה מאד, הכוונה בביטוי זה הוא שהמתלבש בו נראית כמו בתולה ממש, וכל שהוא יותר כך יותר מדגישים יופי השיטלעד. ועוד סיפרה שהבת שלה היתה נשואה כבר כמה שנים ובנה כבר היה בן י"ד שנים ואעפ"כ דברו אתה שידוך בחשבם שהיא בתולה. אמרתי לה שלא תרומם עצמה בזה דאדרבה הסיפור הוא בזיון והרמת יד נגד התורה וכמה מיאוס ועוול יש במצב זה" עכ"ל. וכך הוא המציאות אצל כל העוסקים במסחר הפאות בכל העולם כולו, ולא רק בבורו פארק שבארה"ב, כידוע לכל – ובסטטיסטיקה שעשו בשנת תשנ"ח אצל כל מפיצי הפאות, כולם אמרו פה אחד –! שאין היום פאה אחת בעולם שאינה דומה לשער. בית חרושת שייצר פאות כאלו יסגר מיד על מנעול וברית.

פרק י

ישנה גמ' מפורסמת, במס' נזיר (דף ט:): אומר שמעון הצדיק מעולם לא אכלתי אשם נזיר טמא חוץ מפעם אחת, הגיע אליו מהדרום אדם יפה עינים וטוב רואי, ואיזה שיער יפה היה לו תלתלים, אמר לו שמעון הצדיק, בני מה ראית להשחית שיער נאה זה, אמר אותו אדם, רועה אני והלכתי לשאוב מים מן המעיין והפרצוף שלי נראה במים וראיתי את היופי שלי, מיד קפץ עלי יצה"ר ורצה להחטיא אותי וכאילו אומר לי, תראה איזה יפה וכו' –! מיד קפצתי ונדרתי שאגלח את השיער הזה לשמים – יהודים יקרים –! הוא ידע שהגורם שהביא את היצה"ר לנסות להחטיא אותו זה השיער שעשה לו את הפנים יפה, ועל זה הוא קפץ ואמר אם זה התוצאה של השיער אני אגלח אותו, הוא לא יחטיא אותי, וזה תואם למה שכתב בספר החינוך (מצוה שע"ד) "שהשיער מייפה את תואר האדם וחוסר השיער מפסידו" השיער מייפה את הפנים, וזהו האיסור שהתורה אסרה לאשה לגלות את השיער ברה"ר, שלא לגרום פריצות וקירוב דעת לאנשים זרים, וא"כ איך אפשר להעלות על הדעת שע"י כיסוי של פאה נכרית של זמנינו יתקיים רצון ה' הרי הפאה נראית כמו שיער והפאות בזמנינו הם יותר יפות משיער אמיתי וגורמות לקירוב דעת ופריצות יותר משיער.

הביטו וראו מה שמעיד החפץ חיים זיע"א בהקדמה לספרו "גדר עולם" וזה לשונו "הנה מבואר בדברי חכמינו ז"ל גודל האיסור של האשה שיוצאה בשוק וראשה פרוע דהיינו ששערותיה מגולות בלי כיסוי מה שנשי העם אשר אנחנו יושבים בקרבו גם כן נזהרות מזה מצד הצניעות כידוע עד שאמרו על זה שהוא איסור מהתורה", ראו מה אומר כאן החפץ חיים שאפילו הגויות הבינו שהשיער צריך כיסוי מצד הצניעות, ולנו קשה להבין...

חזרה וביאור בקצרה מכל הסוגיא הנ"ל עם הוספות

קצה

אף אשה עם שכל ישר לא תוכל לומר אני צנועה עם הפאה, היא יודעת היטב שהפאה מייפה אותה ממש כמו שער ויותר, אין היום כלה אחת חרדית בכל כדור הארץ שהולכת לבחור פאה לפני החתונה, שתקח פאה שהיא פחות יפה מהשיער שלה, החוש יעיד שאשה חרדית עם פאה, מושכת עין יותר מאשה בגילוי ראש, ותעיד על כך המציאות שבכל שנה נמכרות בעולם מאות מיליונים פאות – לא ליהודים ח"ו אלא לגויות נכריות פרוצות, מישהו בעולם חושב שגויה קונה פאה בשביל להיות צנועה, כולם יודעים למה גויה קונה פאה, כי מה יש לה בראש רק פריצות ופריצות, הן רוצות רק פריצות, והפאות שמוכרים בציבור החרדי הם ממש אותם הפאות שקונות הגויות, אותם המייצרים ואותם היצרים ה' יצילנו.

א"כ איך יתכן שאשה חרדית תקנה פאה ותצא אתה לרה"ר ותגיד שזה צנוע, זה שקר, זה אסור כמבואר לעיל באר היטב – ! ושלא תבינו לא נכון, ודאי שאשה חרדית לא מתכוונת ולא מעלה על המחשבה להחטיא את הרבים על ידי הפאה ח"ו, ודאי שאשה כוונתה לכסות את הראש כרצון ה', אולי היא רוצה להיראות נאה ליד השכנות והחברות, אבל רק רגע – ! הרי יש גם גברים זרים בסביבה, מה עמיהם – ? להם אין עינים – ? יש כאלה שנוהרים, ויש שאינם נוהרים כל כך, ואדרבא – ! תז"ל גילו לנו שככל שהאדם גדול יותר גם יצרו גדול יותר, הרי זהו כל האיסור של שער, ואנחנו לא צריכים ראייה מהגויות האלה – הפעולה של הפאה כל כך מוחשית כמו שמש בצהריים, היא נותנת לאשה את החן המיוחד של השער שלה והרבה יותר.

ישנם נשים שטוענות: התורה אמרה כיסוי ראש, הנה כיסוי מה זה משנה, העיקר שאני מכסה את הראש, ובשיער תלוש אין יצר הרע כל כך – קודם כל החוש מעיד ההיפך, המציאות טופחת על הפנים של הטענה הזו, המציאות הכאובה היום היא שבפאות יש יצר הרע יותר משיער, כבר שאלו לאלפי גברים מתי יש להם יותר יצר הרע, האם כשאשה שאינה שומרת תורה ומצוות ה"י עוברת ברחוב בגילוי ראש, או חרדית בפאה, כולם ענו את האמת הכאובה שבפאה יש יותר, ואפילו להבדיל אלף אלפי הבדלות גויים אומרים כך, וחוף מזה, תתארו לכם שאשה תלבוש בגד שגוון הצבע והמראה שלו דומה לצבע הגוף, היעלה על הדעת שאשה ששומרת תורה ומצוות תלבש בגד כזה ותצא עם זה לרחוב ותטען אין בזה שום חסרון, העיקר שהגוף מכוסה – ! אף אשה שמכבדת את עצמה לא תאמר כן, ואפי' אשה שאינה שומרת תורה ומצוות ה"י, לא תעלה על דעתה דבר כזה – ! ואם כן גם לגבי כיסוי הראש, התורה אמרה לכסות את השיער בגלל שהשער גורם לפריצות וקירוב דעת וא"כ מה יעזור אם האשה תשים פאה נכרית סינטטי או טבעית הרי זה ממש כשער – ! זה חשבון פשוט ואין צורך להיות רב או פוסק בשביל להבין דבר כזה, זה מציאות שכולם יודעים ומרגישים בעצמם.

ובאמת – הרי זה גמרא מפורשת במס' נזיר שהפאה עושה את אותה הפעולה שהשער עושה, שאם הפאה אינה עושה את אותה הפעולה של שער, הרי הבעל יכול לטעון אני רוצה דוקא שער שזה נותן לי מה שפאה לא נותנת, דהרי הבעל יכול לטעון אפי' אם נדרה שלא תלבש רקמה יום אחד כנ"ל – אבל לדאבונו המצב היום עקב ההשתכללות בעולם בכל הדברים שמשתכללים והולכים, גם השתכללות הפאות מתקדם באופן מבהיל מיום ליום, והפאות היום יש בהם גירוי יצר הרע הרבה יותר מהשיער, כידוע ומפורסם לכל – ומי יודע מה יהיה הלאה, לאן יגיע השתכללות הפאות, האחריות רובצת עלינו – גם על הדורות הבאים יתבעו זאת מאתנו – !

ולא לה הטוענות שהולכות פאות משום רצון הבעל – הרי ברור שאם הבעל ירצה שתלך בשער מגולה היא לא תישמע לזה כלל ועיקר, כך הוא ממש הדבר בפאות זמנינו, שאסורות כשיער מדאורייתא, וגם כל אשה יודעת היטב בלב את האמת שהפאה מכשילה ממש כמו שער והרבה יותר מזה.

יש גם כאלה הטוענות טענה של צדקות כביכול שהמטפחת זה לפעמים ומבצבץ קצת שיער וכדומה, והפאה מכסה הכל – יש הרבה לענות על זה, והרוצה יתקשר לטלפון הנ"ל – וגם כל אחד יכול לעיין בעצמו ב"בית יוסף" הלכות ק"ש (סימן ע"ה) ובשו"ע שם (סעיף ב') ובכל נושאי הכלים מפרשי השו"ע ויראה מפורש בשולחן ערוך שזה אינה טענה כלל. אולם נזכיר בקיצור שכשטענו את הטענה הזו לפני הגאון מורינו רבי שמואל אויערבאך שליט"א הוא השיב חד וחלק באמרו: "הפאה היא הרי כולה גלויית ראש". – ובכלל אם היא מתכוונת לזה באמת א"כ תכסה את כל הפאה כולה במטפחת ולא ייראה לה לא שיער של עצמה ולא שיער של פאה, ששער פאה אסור כמו שיער של עצמה כמו שכל אחד יודע ומבין.

אחים ואחיות מי שיש לו קצת רגישות הנפש שעדיין מרגיש משהו, צריך לחשוב על השקר שבדבר ולא יתכן שנשי ישראל הקדושות ישתמשו בכלי שנועד לכסוי והצנעה, אמצעי למשיכת עין תשומת לב והכשלה, הרי **האמהות הקדושות שלנו בכל הדורות מסרו את נפשם על קיום המצוות,** תחת גזירות ועונשי מאסר ואפי' מוות, הם לא הסתירו את קיום המצוות שלהם, ואדרבה בגלוי ולעין כל בעזות של קדושה הם בזו לכל הצוררים, והראו לכולם – הנה, אנחנו עבדי ה' ועושים את רצונו, אני בת נאמנת לאבינו שבשמים, ואנחנו נמצאים היום תהילה לה' במצב שאף אחד לא רודף אותנו, אף אחד לא מכריח אותנו ללכת בגילוי הראש, ומה אנחנו עושים מכסים את השיער וכאילו לא מכסים

או שמכסים בדבר שיש יותר גירוי היצר – ה' יצילנו, איך קרה שהגענו למצב זה, שהתדרדרנו לדרגא כזו, איך קורה שאנחנו מתביישים במצוות התורה? ח"ו אסור להתבייש, צריך להתגאות "ויגבה לבו בדרכי ה'" לא להתבייש, להראות לכולם אנחנו שומרים מצוות .. – אבל מה – ? – ! לא יודעים !!! פשוט חסרון ידיעה – ! כל אחת ואחת צריכה לקחת את עצמה בידיים וכמו שהבאנו שנודעו דברים ברורים ומוצקים בענין הזה של פאה נכרית, וצריך להתעניין ולעשות הכל כדי לדעת את כל זה – לדעת את האמת ולהפיצה, זה חיוב מן התורה, אם ישמעו על איזה סוג דג שהוא לא כשר או מסוכן אז תיכף ומיד יפסיקו לאכול את הדג הזה עד שיתעניינו ויחקרו על זה היטב כידוע לכל – קל וחומר בעניין הפאה שחוץ מהאיסור החמור של פריצות זה גם גורם להחטאת הרבים – הפריצות של הפאות ברחוב שורפת את נשמות ישראל – וגם חיוב על כולם לפרסם כל זה לזכות את הרבים.

בואו נחשוב על כל מה שדיברנו, זה לא הכל אבל במה שנאמר כאן יש בו די חומר למחשבה ולהשתנות, בואו נחשוב חשבונו של עולם, כמה הרווח בעוה"ז ובעוה"ב כנגד ההפסד בעוה"ז ובעוה"ב, הרי כל החשש זה מה יגידו השכנות – ! החברות – ! איך אני אלך לאיזו שמחה וכדומה – ? – ! תחשבו כמה זמן יקח להם להסתכל עליכם – לכל היותר שבוע, אחר כך תרגישו כמה השקר הוא גדול וכמה הרווח הוא גדול, תראו שהכל עובר במהירות, המרירות והבושה יחלפו מהר – ישאר רק הנועם, נועם המצוות והטוהר ומתיקות החיים, כך עשו אבותינו בכל הדורות, כך עשה נחשון בן עמינדב הוא קפץ לתוך המים – בזכותו כל עם ישראל נושעו, תחשבו מה עדיף, מה תגיד השכנה או מה תגיד השכינה – ? את היופי של הפריצות נשאיר, ועל הראש נשים מטפחת שנותנת יופי יהודי וחוץ יהודי אמיתי, חן לאבינו שבשמים, הוא למעלה שמח בכך, אתן הולכות בדרכי האמהות הקדושות, תחזקנה ידיכן ואשרי חלקיכן.

עיין מ"ש מרן החתם סופר (דרשות ח"ב, ע' ת"ז) ומלשונו שם :

הנה בלי ספק החכם המלמד לאחרים יתבטל הרבה מהשיג מה שהי' ביכולתו להשיג מושכלות כי זמן זמנים טובא עידן ועידנין יבלה זמנו בלמד דעת את העם, אלא הקב"ה חפץ בזה מאד ורוצה בזה יותר ממי שמעמיק ואינו מלמד לאחרים כמ"ש בח"ה [בשער אהבת ה' פ"ו] ...הקב"ה מדבר פה עם שרש יעקב וישרון למעלה ואומר להם שיצוק מי החכמה ורוחו הקדושה על זרע ישרון ...השכיח מאד בזמנים הללו כשת"ח מורה להם דרך ישרה מתריסים ואומרים זהו תורה חדשה לא שמענו מעולם כזה, ויש שאומרים שגם הם לומדים ולא מצאו כן בקיצור שלי"ה, ויש אומרים זכורני כמה רבנים וכמה קהלות ונהגו בו היתר, ויש מי שאומר אעפ"י שאני עם הארץ מ"מ לא אבין וכי עד עכשיו עברו אבותינו עמ"ש בתורה עד שבא זה עם תורה חדשה שלו ? בין כך ובין כך מוכיחים בראיות כאילו הם הלומדים ויודעים יותר מהת"ח... הבטיח הקב"ה עוד ליעקב וישרון דלעילא מלבד מה שיפסיד הת"ח ע"י בשור צדק שע"י לא ירווה צמאונו כנ"ל, ומ"מ להורות נתן בלבו, עוד מלבד כל זה יסבול מהם הרבה, ואת הכל יסבול הת"ח ולא יקוף מללמדם וחוזר ומלמדם... ואת כל זה ישא ויסבול. ומפרש יותר: 'זה יאמר לה' אני' פי' גם אני מלומדי תורה כמוהו, 'זוה יקרא בשם יעקב' לומר עם הארץ אני להכריע מ"מ לא שמענו כזה מעולם 'זוה יכתוב ידו לה' ובשם ישראל יכנה' פי' אומר אעפ"י שאינני ת"ח מ"מ שמעתי וראיתי ת"ח אחרים וקהלות רבות לא עשו כזה 'זוה יכתוב ידו' פי' רשותו ומקומו יאמר כי המקום והקהלה הלזה היה בה חכמים רבים או יאמר שאלתי רב אחר ואמר לי בפירוש אין הדין עמך 'זוה בשם ישראל יכנה, ומ"מ לא יכעוס עליהם ויעשה את שלו להודיעם חקי אלקים ותורותיו... נראה לעין אי"ה כל דברי דודים חקוקים למעלה ונבין כי האמת אתם. ונבוא אל המכוון בעזרה"י להיות כי דלת העם דרכם להתלות באילן גדול לאמר ככה ראיתי אצל ר' פלוני ופלוני ועי"ז מפקפקים על ת"ח לבלתי שמוע אל השופט ואינם נותנים לב להבחין בין זמן ומקום ועובדא ההוא לזמן ומקום של עתה וכדומה... והקב"ה משיב אין אנו צריכים לכל זה כי תורה חדשה מאתי תצא פי' אותה תורה שחדש כל ת"ח בדורות שעברו הנקראת תורה חדשה, התורה היא מאתי תצא לעין כל ישמעו מפי כי כל דברי חכמים קיימי' ואין בהם פקפוק ולא נשאר מקום להרהר... שיחיה הרב רק מלאך ה' צבקות פי' עושה הדבר במלאכות ה', לא שליח של עצמו להנאת ממון או כבוד... ע"ש באורך.

חזרה וביאור בקצרה מכל הסוגיא הנ"ל עם הוספות

קצו

בשו"ת הרדב"ז (ח"א שני"ט וח"ד ע"ג וצ"ד וח"ח קמ"א) הביא מ"ש הריטב"א ז"ל בשם רבותינו ז"ל בפסחים (דף נא. ד"ה וכתב עוד) עלה דמתניתין דמקום שנהגו והדבר פשוט שאין משנתנו וכל הגמרא אלא במנהג שהוא להחמיר אבל במנהג להקל לעולם אין חוששין לו ואפילו היה על פי גדולים שבעולם כל שנראה שיש בו צד איסור ומיהו במקום שאין האיסור ברור והמנהג קבוע כבר עד שאי אפשר לו לבטלו אפילו הכי כיון שאינם בני תורה ואין כח בידו לבטלם יש לו לעשות לעצמו בענין שלא יהיה בדבר מחלוקת עד שיוכל להחזיר מעט מעט ואם הטעות מוכרע אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה' עכ"ל. ומסיים ע"ז הרדב"ז: "והדברים האלו מורים על שלימות אומרים ומיישבין את הלב ומהם אין לנטות ימין ושמאל".

וז"ל רבינו עובדיה מברטנורא (באבות פ"ה מ"ז) שבעה דברים בחכם וכו' "שואל כענין ומשיב כהלכה – לדבר אחד הוא נמנה כאן. והכי פירושו, התלמיד שואל כענין כלומר באותו ענין שהם עסוקים בו, ואז הרב משיב כהלכה. אבל אם ישאל התלמיד שלא כענין, הוא מביא לרב ששיב שלא כהלכה. על דרך שאמר רבי חייא לרב (שבת דף ג') כי קאי רבי בהאי מסכתא לא תשייליה במסכתא אחריתי. וכן אתה מוצא באנשים אשר היו טמאים לנפש אדם שראו את משה עוסק בהלכות הפסח ושאלו לו באותו ענין".

בביאור האזהרה הראשונה של אנשי כנסת הגדולה "הו מתונים בדין (אבות ריש פ"א). פירש"י: "שלא יהיו גומרים הדין במהרה אלא חוקרים בו בעומק לפי שהדין יושב ברומו של עולם... שצריך לו לאדם ליישנו כדי לעיין בו יפה... שיהיו מתקשים ומתחממים בדין שמתוך כך יצא הדין לאמיתו". וברמב"ם שם: "שיאחרו לחתוך הדין ולא יפסקו מהרה עד שיבינוהו שאפשר שיתגלו להם ענינים שלא היו נגלים בתחלת המחשבה". וברבינו יונה שם: "...למורים הוראות ולפוסקים הוראות ולפוסקין את הדין אמרו לבל יסמכו במחשבה ראשונה, אך בהמתנה גדולה ובעיון הדק לבל יטעו בשיקול הדעת, כי האדם הממהר להורות נקרא פושע ואע"פ שחשב לומר האמת אין זה שוגג אך קרוב למזיד הוא, אשר לא נתן בלבבו לאמר לבב הנמהרים לא יבין לדעת כי הטעות בכל אדם מצוי הוא וזהו שאמרו רז"ל הוי זהיר בתלמוד ששגגת תלמוד עולה זדון... לכן האדם המורה יש לו לישא וליתן בדבר ולהחמיץ המחשבה ולהשהותה שעל ידי זה מוסיף סברא על סברתו ופלפול על פלפולו עד שידין דין אמת לאמיתו כן במחשבה השנייה יראה לו מר מה שלא ראה בראשונה", עכ"ל.

בספר נהורא דאורייתא ג, כתב וז"ל מי שלומדים משנה ואין מבינים בדיוק, הן בעולם היצירה, אבל בעלי תלמוד הן בבריאה... בתיקונים דף י"ג ע"ב וכגוונא דאלין קליפין אינון קושיין דחפיין על הלכה דאיהי מוחא מלגאו ולית בר נש יכיל למיכל בנהמא דאורייתא דאתמר בה עץ חיים היא עד דזריק קושיין מהלכות כו' ע"כ. ולכן נמשלו בעלי תלמוד בחגיגה (יד) למשען לחם וכמ"ש בחסד לאברהם מאמר שני נהר ט' שכמו חיטה שהיא מזון הגוף צריך דישה וטחינה והרקדה ב"ג נפות כמובאר בדין לחם הפנים, כדי להפריש הקליפות מן הסולת, כן בהלכה שהיא לחם ומזון הנשמה אם לומד הלכות ומשניות בלי עיון ודיוק ופירוק הקושיות וגיעה הן כמאכל הקמח עם הסובין והמורסין שלפעמים עוד מזיקין לנשמה דהיינו כשמורה הלכה מתוך משנתו. אבל המשנה עם התלמוד והעיון והפלפול ובירור ההלכה היא כסולת נקיה. ובנהר כ"ח כתב אם תעסוק כל ימך בתורה בלי השכלה אתה אוכל חטין עם הסובין כו' ועל המדקדק בה נאמר יעשה למחכה לו הנז' בזוהר [ח"א דף קל: מאי למחכה לו כמה דאת אמר (איוב ל"ב) חכה את איוב בדברים, ואלין אינון דדחקין למלה דחכמתא ודייקין לה ומחכאן לה למנדע בריא דמלה] והעוסק כך בתורה בלי הבנה כל מה שאפשר בידו הוא מערב קודש בחול כו' והוא חייב מיתה כיון שבידו לפלפל בתורה ואינו עושה בזה הוא מחזיק ידי הקליפות ומעמידן.

וזה לשונו הזהב של מרן החזון איש או"ח סימן ס"ד אות י"ד: "ומטבע בני אדם לקרוא את הכתוב בספר בשטחיות ובמהירות כקורא אגרת, ומקניני החכמה להתרגל לדקדק בלשון חכמים כי דבריהם נכתבו בדקדוק עיוני, וקריאת המהירות וקריאת העיון הן הפכיות על הרוב ותוצאותיהן נגדיות, ובשביל נטיית האדם אל החפזון וביחוד לבעלי תפיסה מהירה, יקרה שחכמים יקראו בספרים וייחסו להם דברים שלא חשבו ולא פיללו, או שלא ימצאו את הדייקנות שבהם, וביחוד בדברים שבאמת הם עמוקים והכתב נפגש בקושיים להבליט את עומקם...".

בספר מוח ולב (פ"ז) מתאר סדר לימודו של הגאון רבי חיים זצ"ל ראש ישיבת מיר: לפני הרחבת הדברים היה מלבן לעצמו בקול את הנקודות הטעונות ביאור, הבהרה והרחבה, לאחר מכן היה מפרט את משמעות המילים הפשוטה ומובן לכאורה ואט אט היה מונה והולך את הקושיות והבירורים הצריכים לאותה נקודה וכך היה ממשיך, עד שהיו הדברים מאירים באור אחר ומזהירים בפשטותם. לפועל היוצא של יגיעה רבתי זו, קרא ר' חיים: 'פשט'. יש בני תורה שלא מבדילים בין 'פשט' ל'פשט', היה אומר. 'נראה להם שמה שפשוט - וזה פשוט רק לכאורה - זה הפשט בדבר. אך זוהי טעות נלוזה. יש פשט ויש פשוט. לימוד הפשט הוא הכשר שבלימודים, הפשוט הוא טריפה.

שלא להוציא הניר חלק, אמרנו להביא כאן מאמר התעוררות לצניעות שנדפס בעיה"ק ירושלים בשנת תשנ"ט

נשובה ונעלה

פנייתנו זאת אינה מיועדת לרחוקים, לא למודרנים, ואפילו לא ל"מסורתיים", כי אם לאנשים כמותינו אף רבות מטובי המשפחות היודעים ומעריכים את ערך תפארת הצניעות, אליכם אישים נקרא!!!

אחים יקרים, כולנו עדים למראה עינינו בעשרות השנים האחרונות אשר בכל העולם נדלק ונתעורר גל של תשובה והחיפוש וביקוש אחר האמת שלא היה כמותו מעולם ורואים בחוש כי הוא קול קורא מן השמים באחרית הימים ככתוב בתורה ומל ד' את לבבך וכו' ועוד הרבה פסוקים בתורה ונביאים וכתובים.

מחזה מרנין את הלב הוא לראות אנשים ונשים מקצה העולם אשר שינו את כל ארחותם ועברו מליוני נסיונות ועשו מהפך אדיר בחייהם וקיבלו על עצמם עול מלכות שמים בשלימות ושינו את כל מהותם והנהגתם ושםם ולשונם ולבושם למען האמת. מחזה זה הוא כבר חזון נפרץ למאד וכבר כמעט אין בו חידוש.

יתירה מזו אף המון הנחשלים שבנו בדור העבר מִחַרְת השואה הנה זכינו לראות את בניהם ובנותיהם נטועים וספוגים בחינוך התורה והישיבות והחסידות בזכות עמל צדיקי וגאוני הדור נ"ע ולהבלח"ט אשר אתנו בחיים.

ובמקלות רבבות עם ישראל בכל העולם כולו רואים אברכים לאלפים היגיעים בתורה יומם ולילה, ועלו בזה הרבה מדרגות יותר מאבותיהם. ואין זה סוד כי גם בחוגי הישוב החדש וכל סביביו איכשר בו דרא הרבה בתורה ובחסידות בצניעות ובהשקפה. אף לא נוכל להתעלם מאשר קורה בחוגים שאינם נמנים דוקא על המחנה החרדי ממש, שגם בהם מסתמן שינוי לטובה בכמה וכמה פרטים לעומת דרכי אבותיהם.

ועתה, השאלה הנשאלת היא:

מה אתנו? - איפוא אנחנו עומדים? -

האם אנחנו גם עולים? או ח"ו יורדים?

משמים מעוררים רוח טהרה בעולם למען נוכל ליגאל וכמ"ש הרמב"ם (תשובה פי"ז ה"ה) "ואין ישראל נגאלין אלא בתשובה. וכבר הבטיחה תורה שסוף ישראל לעשות תשובה בסוף גלותן ומיד הן נגאלין שנאמר והיה כי יבואו עליך כל הדברים וגו' ושבת עד ה' אלקיך ושב ה' אלקיך וגו'". אם כן - למה אנחנו מחכים?

הבה נפשפש בדרכינו, הרי בעשרות השנים האחרונות כולם חוזרים בתשובה והכל משליכים אליליהם ופסיליהם ולו גם במחיר כבד. האם גם אנחנו טעמנו מהעוגת-דבש הזאת? האם גם אנו לקחנו חבל בהתעוררות תשובה הזאת המופיעה ובאה מן השמים? האם הננו מוכנים לעזוב משוגות דרכינו ואף במחיר עזיבת ההרגל והנורמה? האין התעוררות אחינו שבחוצות מזכה ומחיבת אותנו כולנו?

הבה נפקח עינינו האם בעשרות השנים האחרונות אנחנו התקדמנו לטובה או שמא ירדנו אחורנית חלילה, ואולי אף ח"ו הגלגל מתדרדר במדרון ה"י עוד ועוד. איך אנו נראים לעומת הרחוקים השותים בצמא כל פירור של יהדות ואיך מתרפקים הם בערגה אחר כל ניצוץ של מסורת, ואנחנו אשר אסמינו מלאים בטוב טעם זקנים אשר ילדותינו רוויה מנועם זיו יראת חטא וצניעות והתנהגות אבותינו ואמותינו, ועתה אנו מחבקים אשפתות כמה רחקנו מדרכיהם ועוד הפרצות נפערות ללא חוק ד' ירחם. ומי יודע ח"ו לאן שנגיע?

והנה - הרי ידוע בשם הגר"א שהמדרגה הכי גדולה בנשים הוא צניעות, כמו שבאנשים הדבר הגדול ביותר הוא לימוד התורה. וכך רואים בתורה הקדושה שהמלאכים סיבבו דבריהם כדי לשבח את שרה אמנו בצניעות "הנה באהל" (בי"מ פ"ז). ולא שיבחוה במעלות יתירות אחרות שהיו בה, כגון שהיתה גדולה בנביאות "שהיה אברהם טפל לשרה בנביאות" (רש"י בראשית כא, יב), או שהיתה מגיירת הנשים (שם יב, ה). וכן בתמר זכתה למלכים ונביאים רק בזכות הצניעות שכיסתה פניה בבית חמיה (מגילה י:). ולא בזכות ייחוסה שהיתה בתו של שם, או בזכות שהיתה בעלת מדות כזאת עד כדי מסירות נפש שאמרה "ישרפוני ואל אלבין פניו" (שם לח, כה). וכן מצינו ברות (שבת קיג:) ובקמחית (יומא מז:).

ומפורש בחז"ל חומר ענין הליכה באופן שמושך את העין עד שחז"ל קראו לזה בכינויים מחרידים. ביומא ט. אמרינן שם בגמרא שמקדש ראשון חרב מפני גלוי עריות. מפרשת שם הגמ' שהיו מהלכות בקומה זקופה וארוכה בצד קצרה, עיין להלן. וכן ביומא עד: קוראין חז"ל למראה עינים באשה גלוי עריות ממש רח"ל ע"ש ובתוס' ישנים.

וכה מקונן הנביא ישע"י (ג, יב) "עמי... וְנָשִׁים מְשֻׁלוֹ בּוֹ", פרש"י "כמו שאמר למטה יֵעַן פִּי גָבְהוּ בְּנֹת צִיּוֹן והטו לבם לרעה". "עמי מְאֻשְׁרִיךְ מִתְעִים וְדָרְךְ אֲרֻחֲתֶיךָ בְּלֻעוֹ" - פרש"י "מְדַרְיֶיךָ שֶׁיֵּשׁ לָהֶם לְאֻשְׁרֶךָ בְּדָרְךָ טוֹב הֵם מִתְעִים אוֹתְךָ. בְּלֻעוֹ קִלְקִלוֹ". ובאבן עזרא: "הָרְאוּם לְאֻשְׁרֶךָ הִפְחָה וְתַעֲוֶיךָ". וברד"ק: "מאשריך כמו מישריך, כלומר אותם שהיו ראויים לישר אותך בדרך הטובה הם הטעו אותך". ובמצודות שם: "מאשריך - המנהיגים המדריכים אותך המה מתעים אותך מדרך הישר: בלעו - משחיתים דרך הישר שהלכת בו מאז למען לא תשוב אליו וכפל הדבר" ע"ש.

חזרה וביאור בקצרה מכל הסוגיא הנ"ל עם הוספות

קצט

ובפסוק טז: "וַיֹּאמֶר ה' יֶעֶן כִּי גָבְהוּ בְּנוֹת צִיּוֹן וַתִּלְכְּנָה נְטוּיוֹת גְּרוֹן וּמִשְׁקָרוֹת עֵינַיִם הָלוֹךְ וְטָפוֹף תִּלְכְּנָה וּבְרָגְלֵיהֶם תִּעְצָבְסָנָה". מה עשו נשים הללו? - שחז"ל (יומא ט:) קוראים למעשיהן גילוי עריות, ושעל עוון זה חרב בית המקדש הראשון כדאמרו שם בגמ'?: מבואר ברש"י שם שהיו הולכות באופן שמושך את העין, דהיינו שהיו מהלכות בקומה זקופה. או שהיתה ארוכה מהלכת בין שתי קצרות כדי שתהא נראית צפה למעלה מהם. "וּבְרָגְלֵיהֶם תִּעְצָבְסָנָה", פי' באבן עזרא ובאברבנאל וברד"ק "משמיעות קול" בנעליהן. ובמהר"י קרא פי' שהיו הולכות בנעליים מצויירין. ורש"י מביא מחז"ל שהיו מכניסות יצה"ר **כעכס** זה של נחש באופן הליכתן, עכס הוא ארס של נחש, וע"ש.

ובהמשך לזה סיים בפסוק י"ח "בַּיּוֹם הַהוּא יָסִיר ה' אֶת תְּפָאֶרֶת הַעֲכָסִים וְהַשְּׁבִיטִים וְהַשְּׁהָרָנִים". בפסוק זה מונה ג' דברים: "הַעֲכָסִים וְהַשְּׁבִיטִים וְהַשְּׁהָרָנִים" והשווה השבטים והשהרונים להעכסים האמורים לעיל "וּבְרָגְלֵיהֶם תִּעְצָבְסָנָה". - וז"ל רש"י (ועל פסוק י"ח), בד"ה בַּיּוֹם הַהוּא, "לעתיד לבא כשיבוא הקב"ה להשיב את ישראל אליו יסיר ה' מהם את תְּפָאֶרֶת הַעֲכָסִים שלא יהיו תולין תפארתם בנוי תכשיטי נשים ודברי נבלה". ובד"ה הַעֲכָסִים, "המנעלים אשר ברגליהם אשר בהם תעכסנה". ובד"ה וְהַשְּׁבִיטִים, "מיני שבכה [מיני כיסויי ראש] לתכשיטי הראש". ובד"ה וְהַשְּׁהָרָנִים "יונתן תרגם סבכיא" [גם זה סוגי ומיני כיסויי ראש].

הדברים יוצאים מבוארים ומחוורים כשמלה שכל סוגי המנעלים וְהַשְּׁבִיטִים וְהַשְּׁהָרָנִים הנ"ל שהם כיסויי הראש העשויים באופן שמושך את העין מכניסים ארס של יצר הרע, **והנשים המתעטרות בהם ומחטיאות את הרבים, מכונים בגינויים המורים ומסמרי שער** רח"ל עיין רש"י פסוק י"ב, ועל העם הנכשלים בהם קונן הנביא: "עֲמִי-וְנָשִׁים מְשֻׁלוֹ בּוֹ".

וזאת לדעת, שהענין התחיל בשינוי משהו שבמשהו, ולאט לאט כדרכו של יצה"ר שהיום אומר לו עשה כך ולמחר אומר לו עשה כך לשנות עוד משהו באופן שלא ירגישו ולא ישימו לב להוכיח ולהעמידן על מקומן מגודל הסכנה הכרוכה בזה שאחריהן מי ישורנו, וכך זה המשיך הלאה עד שאי אפשר כבר לעבור ברחוב בלי להיכשל ה"י. והחטאת והכשלת הרבים שנגרם מזה הוא נורא ואיום, והרבה מאד מתלוננים שזה מפריע להם מאד, וזועקים שניזוקים מזה ברוחניות, ושזה מהאיסורים הכי חמורים שבתורה רחמנא ליצולן. וכל כך החמיר המצב עד שהגיעו הדברים שרוב רובם של יראי ה' בכל המחנה, רפתה רוחם ואזלה ידם מלפצות פה, במסתרים תבכה נפשם - בראותם גודל התרחבות הפרצה ר"ל אף בבתי הכי טובים, שלא ידעו חומרת הדבר עד היכן הדברים מגיעים.

מי יודע אם הגורמות לזה הם לא אלו שהתחילו לשנות במשהו ולא ראו העלו על דעתן לאן שזה גייע, ועתה במסתרים הן מתחרטות שראוין בעיניהן את מה שגרמו במו ידיהן לאן שהגענו, ואין לאל ידם להושיע, ומי יודע לאן שעוד גייע ה"י. וזאת למודעי כדי לקחת מוסר השכל והחכם עיניו בראשו, כי אכן הראשונות שהתחילו בכיסויי ראש המושכין העין כבר מתחרטות מאד בראותם את החטאת הרבים שגרמו מה שעללו לנפשן ולנפשות ישראל עם קדוש באמרם שלא ידעו את התוצאות ולא ידעו את האחריות הגדולה שלקחו על עצמם בכל מה שנגרם עי"ז ה"י.

והנה האמת ייאמר, כי כל זה הוא בלא יודעין ובלא כוונה, כי בנשים כשרות עסקינן שלבם ער ונכנע לכל דבר שבקדושה וברור שאם היו יודעות מה שגורמות בזה מכשול והחטאה לרבים, היו כולן מתגברות על יצרן שמפתן לזה בכל מיני פיתויים ואמתלאות ותירוצים שונים ומשונים, והיו מתעלות במעלות הקדושה לשוב ולהחליף לכיסויים כשרים בלי כל השינויים שנכנסו בעצת היצר רח"ל.

עתה נעמוד רגע קט, ונתבונן איך שהיצר הרע מרקד בתוכנו! שהרי במעט התבוננות ברור לכולם שכל השינויים לא באו מצד יצה"יט אלא להיפך, מצד יצר הרע ה"י. ואי"כ למה שותקים? ולמה מחכים? לעוד התדרדרות רח"ל! כי הלא היצר הרע אינו ושוקד על שמריו ואינו מסתפק בזה, כי אם מחפש בכל טצדקי לחתור ולפרוץ עוד ועוד ולעטרטל אותנו מעוד רגשות קודש, ולהכפיש יותר את אצילות נפשנו ולהשליט בנו בכל דרך אפשרית את רוח הרחוב המושחת, ואנו עומדים חשופים ונרפים למול מגפותיו המפילים חללים חללים, ובכל עת ועת ופקידה ופקידה צצים ופורחים אצלנו ע"י חילולתו ועווריו וכל מיני שלוחיו של היצר הרע, כל מיני כיסויי ראש שונים שמושכין העין המענים את נפש כל טהר לב ומי יעצור למגפה המשתוללת בנו? המרוץ המטורף הזה אינו פוסח על טובי הבתים, דהרת ההתנגדרות וההתייפות ללא מעצור אחזה אף את טובי המשפחות - ה"סלתה ושמנה" ומי יודע לאן גייע בדהרה שוטפת זו, הלא כל זה תעתועי היצר הסוכן בנו ומוביל אותנו בארחות עקלקלות אשר כל בְּאִיָּהּ לא ישובון רח"ל.

עומדים אנחנו עתה על אם הדרך, או עולים או יורדים - אין עמידה וחניה! מלחמת הקיום נכפתה עלינו. חבים אנחנו לסגל לעצמנו טכסיסי מלחמה, ובאמת מדוע לא נקח לעצמנו מטכסיסי האוייב, וכמו שאמרו צדיקים רמז בפסוק כי ממנו נקח לעבוד את ה', ממנו, מהיצה"ר, שצריכים ללמוד ממנו איך שהוא מתאמץ ופועל ולא נח לרגע, ואינו מוותר על דבר קל ומשהו שבמשהו, ואינו פוסח על שום חוג ועל שום איש ואשה, אף על החוגים היותר חרדים, ושש על כל משהו שמצליח לקלקל בהם, כך צריכים אנחנו ליקח ממנו לעבוד את ה' באותה עקביות, ולא לוותר אפילו על קוצו של יו"ד, ולא להכנע אפילו במשהו.

חייבים אנחנו ללא דחיה לומר עתה למלאך המשחית הרף! ובכל לב ונפש חפצה חבים אנו לקחת עצמינו בידיים להחזיר את רוח הקדושה והצניעות במחננו. להפוך מ"יורדים" ל"עולים". להכניס רוח תשובה במחננו לחפוף בצניעות וחיי טוהר ולהתקדם ולעלות במעלות הקדושה, להשליך את כל סוגי הכיסויים המפוקפקים ולחזור לכיסוי ראש צנוע כהלכה, ושכר כפול ומכופל שמור ומנוצר לאלו אשר יזכו ליטול לעצמם זכות להתעטר בעטרת הצניעות, ומהם יראו וכן יעשו ולפום צערא אגרא.

כי אכן זכינו ועיינו רואות ולא זר שבכל העולם נדלק ונתערור גל של תשובה, תבל ומלואה נתמלא בצמאון וכמיהה לדבר ה', והחיפוש והביקוש אחר האמת לא היה כמותו מעולם, וכבר ברור הוא בפי כל כי הוא זה התגשמות חזון אחרית הימים - הלא אלו המה הנבואות המעותדות מן התורה ומן הנביאים ומן הכתובים על אחרית הימים אל התעוררות התשובה אשר יפקוד ה' את עמו להשיבם אליו, הבה נתערור גם אנחנו לזכות בחלקנו בהתעוררות הזאת. כי מצפים אנחנו בכליון עינים לביאת הגואל במהרה.

טבע האמת נוצח תמיד

מאמר ר' יוחנן, בן מורנו ורבנו מרא דשמעתנתא,
הרב הגאון רבי אברהם ליפשיץ שליט"א

במדרש פר' ויגש: אבא כהן ברדלא אמר, אוי לנו מיום הדין אוי לנו מיום התוכחה, בלעם חכם של העובדי כוכבים לא יכול לעמוד בתוכחה של אתונו כו' יוסף קטנן של שבטים היה ולא היו יכולים לעמוד בתוכחתו כו'

ופירש באמרי יושר אוי לנו מיום הדין שהוא העונש, ואף מתוכחה שהוא התוכחות דברים וטענות, כי אתון בלעם ויוסף ויכחו כי **טבע האמת נוצח תמיד וגובר אף אם יהיה הטוען חלש כי אין כאמת חזקה בארץ**, זהו ולא יכלו אחיו לענות אתו כי נבגלו מפניו אף כי קטן הוא, א"כ מפניו, כל שכן לכשיבא הקב"ה ויכוח כל אחד ואחד לפי מה שהוא, שנאמר אוכיחך ואערכה לעיניך, עכ"ד.

אין קפידא מן התורה, [כמו במבוי דלא שכיחי רבים אין שם האיסור מן התורה רק משום דת יהודית].

ואמרו (ב"ק ז) פָּרַע רֹאשׁ הָאִשָּׁה בְּשׁוֹק, נוֹתֵן אַרְבַּע מֵאוֹת זָוָה. וּמַעֲשֶׂה בְּאֶחָד שְׁפָרַע רֹאשׁ הָאִשָּׁה בְּשׁוֹק, כָּאת לְפָנָי רַבִּי עֲקִיבָא, וְחִיבוּ לָתֵן לָהּ אַרְבַּע מֵאוֹת זָוָה. אָמַר לֹא רַבִּי תֵּן לִי זָמָן. וְנָתַן לֹא זָמָן שְׁמֶרָה עֹמְדָת עַל פֶּתַח חֲצֵרָה וְשָׁבַר אֶת הַכֹּד בְּפָנָיָהּ, וּבֹו כְּאִסָּר שְׁמֶן. גִּלְתָּה אֶת רֹאשָׁהּ, וְהִיתָה מְטַפַּחַת וּמְנַחַת יָדָה עַל רֹאשָׁהּ. הֶעֱמִיד עָלֶיהָ עֲדִים, וּבָא לְפָנָי רַבִּי עֲקִיבָא, אָמַר לֹא רַבִּי, לֹא אֲנִי נוֹתֵן אַרְבַּע מֵאוֹת זָוָה. אָמַר לֹא אֲמַרְתָּ כְּלוּם. הַחֹבֵל בְּעֶצְמוֹ, אֵף עַל פִּי שְׂאִינֹו רִשְׁאֵי פְטוּר. אַחֲרַיִם שִׁחְבְּלוּ בֹו חֲבִיבֵן.

והטעם שהחמירו לקנסו בסכום גדול של ד' מאות זוז, ביאר בתורת חיים (ע"ז) וז"ל: הסוטר לועז של חבריו כאלו סוטר לועז של שכינה. הרי שהחמירו חכמים בבשת יותר מבמכה שלא אמרו שהמרים יד ומכה את חבריו דהוי כאלו מרים ידו בשכינה והטעם נראה לפי שהמתכוין להכות חבריו מכת פצע הצער הוא מגיע לגופו אבל כל הנך דמתניתין שמתכוין לביישו הרי הצער הוא מגיע לנשמתו של אדם הנאצלת מן השכינה לכך הסוטר לועז של ישראל ומביישו הוי כמבייש פני השכינה **דבבשת וקללה חלול, נשמתו של אדם מרגשת בהן ולא הגוף לפי שהנשמה כבודו של אדם ובאה מלמעלה ממקום כבוד**. לכך היא מרגשת צער הבשת שהוא היפך הכבוד. ובעולם הנשמות נמי היא מרגשת בבשת כו' לכך קנסו המבייש שיתן מאה סלעים דהיינו ארבע מאות זוז ולא מצינו שום קנס יותר ממאה סלע לפי שהאדם שלמעלה סוד עשר ספירות וכל ספירה כלולה בעשר דהיינו מאה ואבריו של אדם עשויין בדמות צלם דיוקן יוצרו לכך המבייש בשת מרובה עונשו מאה סלעים, עכ"ל.

במדרש איתא (פר' נשא) ופרע למה שדרך בנות ישראל להיות ראשיהן מכוסות ולכך היה פורע ראשה ואומר לה את פרשת מדרך בנות ישראל שזרכן להיות מכוסות ראשיהן והלכת בדרכי העובדי כוכבים שהן מהלכות ראשיהן פרועות הרי לך מה שרצית.

הרי שההבדל בין ישראל לעמים מתבטא בזה, "דרך בנות ישראל" חוננו בדעה שהחן והיופי והכבוד הוא צניעות, ובושה לצאת בראשה פרוע. לעומת זה "דרכי העכו"ם" הוא כמ"ש (מגילה י"ב) איהו בקרי ואתתיה בוציני ופרש"י בקרי דלועין גדולות, בוציני דלועין קטנות, כלומר, זה נואף וזו נואפת, הוא אומר להראות את יופיה, והיא לכך נתכונה שיסתכלו ביופיה. פריצתא הוא, פרוצה היתה עכ"ל רש"י. לכן דרכן לצאת פרועות ראש ולא יתבוששו.

ואפשר לומר, שבמעשה הנ"ל המבייש סבר, שהיות והאשה הזאת הוכיחה שהיא כמו גויה שאינה בושה בראשה פרועה, ע"כ אינו חייב ליתן לה דמי בושת. אָמַר לֹא רַבִּי עֲקִיבָא לֹא אֲמַרְתָּ כְּלוּם. כי הנשמה של בת ישראל מרגשת בבושה, והיא חבלה בעצמה.

וכיון שכן צריך להבין הסיבה שבכמה קהילות הנהיגו בדורות אחרונים שנסוואות יוצאות בפאה לשוק, ליראות כבעלת שיער

רבי יוחנן קרי למאני מכבודתי (שבת ק"ג) ודרשו משמעות תיבת לבוש (שבת ע"ז) לא-בושה. פרש"י לבוש הוא חלוק או מעיל עליון, לא-בושה - למנוע הבושה, שמכסה כל החלוקים התחתונים הקרועים ורעים עכ"ל. ורבי יוחנן אומר שזה לא רק מונע בושה אלא גם מוסיף כבוד. מכבודתי פירושו מכבד-אותי, מלבושי כבוד מכבדים הגברא. וקרא כך למלבושיו, להזכיר שבח השי"ת מליש ערומים להכיר טובת תכלית פעולתם, שקורין דבר בשם תכלית המכוון באותו דבר ועיקרו כדרך שאמר רבי יוסי (שבת ק"ח) מימי לא קריתי לאשתי אשתי ולשורי שורי אלא לאשתי ביתי ולשורי שדי. פרש"י (גיטין נ"ב) לאשתי ביתי שכל צרכי הבית על ידה נעשים והיא עיקר הבית וכן שור עיקרו של שדה.

נמצא שהלבוש החיצוני מפיך ב' מעלות לאדם המסתתר מאחורי הלבוש: א. שלא יבוש. ב. שיהיה מכובד.

לנשים ניתן לבוש מדאורייתא כמ"ש בכתובות דף עב. ראשה פרוע דאורייתא היא שנא' ופרע את ראש האשה. ומבואר שם שכיסוי קל הנקרא קלתה כשר מדאורייתא, אבל משום דת יהודית צריך כיסוי יותר צנוע, כיסוי שנעשה בכוונה לשם צניעות.

ואפשר לומר שהכיסוי מדאורייתא הוא להסיר בושה כמ"ש (רש"י עירובין ק) "בושה לצאת בראשה פרוע".

ודת יהודית לכבוד כמ"ש המאירי שם וז"ל: ודת יהודית הוא נאמר על מנהגים הנהוגים באומה מצד צניעות להיות בנות ישראל יתירות במדת צניעות על כל שאר נשים, עכ"ל. והוא הכבוד האמתי, שבוה מתגלה הרצון הפנימי לקיים ציווי השי"ת כמ"ש (ב"ר י"ח) וועל כל אבר ואבר שהיה בורא בה היה אומר לה **תהא אשה צנועה אשה צנועה**.

והנה הלימוד מופרע את ראש האשה פרש"י "מדעבדין לה הכי לנוולה מדה כנגד מדה כמו שעשתה להתנאות על בועלה, מכלל דאסור". וביארו המפרשים שמידת הקב"ה להעניש מדה כנגד מדה, ולכן מהעונש שאמרה תורה לבזותה בגילוי שער ראשה, רואים מזה שעשתה עבירה בתחילה למצוא חן בעיני העברייני, שזה ע"י ההתנאות בשער כמ"ש בעל הטורים בפסוק וּגְלָתָה אֶת רֹאשָׁהּ "לפי שהטיבה ראשה לפתותך". ובאבן עזרא סוף פר' נזיר (במדבר ה' א') "ואשה שלא תתקן שער ראשה איננה מבקשת להבעל". ומזה שאמרה תורה להענישה על זה שעשתה להתנאות בפני אחרים שזה מביא לעבירה, מכלל דאסור לנשואה להתנאות בשיער בפני גברים זרים. [ועי' מגיד משנה איסור"ב פכ"א שמביא ראיה לשיטת הרמב"ם שהקריבה לעריות אסור מן התורה מזה שאמרו ביצאה וראשה פרוע שהוא אסור מן התורה].

וכל מתבונן יבין את זאת מגדרי ההלכה של איסור פרועת ראש, שהאיסור מן התורה הוא רק בשוק, והיכן מצינו איסור תורה שהמקום גורם, כמו צניעות שהוא מלבוש לְכַבֵּד ותפלין שהוא תכשיט לְתַפְאֵרַת, לא המקום גורם, ולמה איסור פרועת ראש מן התורה רק בשוק. אלא פשוט לכל מי שמשתמש עם סברא כמ"ש בתרומת הדשן סי' י' דודאי איסור גילוי הראש באשה איננו אלא משום פריצות דגברי, ולכן במקום דלא שכיחי גברי

ללא שום בושה, ופשט הדבר עד שמחות המתחייב להלביש את הכלה במלבושי כבוד, מתכוון לפאה הזאת של ימינו לקיים בה הקידושין אשר קדשנו במצוותיו כדת משה וישראל.

בכל מצוה אמרו לעשות בדרך כבוד "שלא יהו מצות בזווית עליו", ובתנחומא פר' ויגש איתא: אמר רשב"י אמר הקב"ה לישראל היו מכבדין את המצות שהן שלוחי ושלוחו של אדם כמותו אם כבדת אותן כאלו לי כבדתני ואם בזית אותן כאלו לכבודי בית, עכ"ל. ק"ו לבוש שמלך העולם צונו ללבשו, שר' יוחנן קרא למאני מכבד-אותי, ורשב"י אומר שאנחנו שלוחי מצוה והלבוש עצמו מצוה, ויש לנהוג כבוד בשליח מצד שבזה מכבדים את הקב"ה. ק"ו שיש לכבד בו רצון האדון המצוה, וכאן הבן שואל האם ע"י הפאה נעשה רצונו? הרי בראשונים ובשו"ע (ארי"ח סי' ש"ג סי"ח) מבואר שפאה נכרית זה קליעת שער שמוסיפה על שיערה "כדי שתראה כבעלת שער הרבה" (לשון השו"ע סי' ט"ז). וזה היה בזמנם טרם שקיבלו חומרת הזהר, שאז היו נשים מתקשטות בשער בביתן, ואשה ששיערה מועט הוסיפה קליעת שער של חברתה שלא להיות שונה מחברתה שמתקשטת בשער עצמה. והמציאות בזמנם היה שכאשר יצאה בעלת השיער המחובר והתלוש לשוק היתה מכסה כל שיערה. ולפי מה שנשתרבו בימינו שעושים פאה ליראות בה בשוק, הקשה הגר"נ שליט"א איך אנחנו בני היכלי התורה שונים דברי כל הראשונים בפנינו, שמגמתן ליראות כבעלת שיער, הרי הצדקניות יוצאות בפאות בכונה לכסות ראשן, לקיים רצון השי"ת, כסבורות לתומן שזוהו רצונו, ח"ו לומר שכוונתם ליראות כבעלת שיער. הקורא ביאורי הראשונים והפוסקים נראה כמוציא לעז על בנו"י שמתכוונות דוקא ליראות כעברייניות, כמו מומר להכעיס, וח"ו לומר כן. ללמוד אנו צריכים מה גרם שהגיעו לזה.

ואיתא בגמ' (בבב"ב ט"ז) אטו כל דלא ידע הא דר' יצחק לאו גברא רבה הוא? בשלמא מילתא דתליא בסברא - לחיי, הא גמרא היא, וגמרא לא שמיע ליה. משמע שאם נעלם מעיני אדם סברא פשוטה, אות הוא שהוא לאו גברא רבה, כי סברא זה אור הנשמה הטהורה, אם היא לא מאירה אצלו, הוא לא גברא רבה.

האזון יכולה לשמוע שנעלם מעיני גברא רבה מ"ש בתו' הרא"ש ב"מ דף צ. ד"ה היתה אוכלת ומתרות וז"ל: אפילו למאן דלא דריש טעמא דקרא לקמן בפרק המקבל (קטו). דאמר אלמנה בין עניה בין עשירה אין ממשכנין אותה היינו משום דפשוטה דקרא משמע בין עניה בין עשירה, אבל הכא פשוטא דרחמנא לא אוהר אלא לטובתה של בהמה אי משום דמעלו לה אי משום דלא ליצטער, עכ"ל. הרי שבאופן שהטעם ברור, לכו"ע דרשינן טעמא דקרא ולפי"ז מובן פשוט מ"ש הפוסקים שהיות שטעם איסור התורה דפריעת הראש הוא "משום פריצות דגבר", ויש בפאה העשויה ליראות בה כבעלת שיער אותו טעם התורה וכמ"ש בנוזר כח: שהפאה שוה לשיער ממש, וממילא לענין לצאת בה לשוק, יש בה אותו האיסור ממש "שהוא איסור מן התורה באשת איש".

אבל מלבד האיסור מן התורה הרי יש עוד דין דת יהודית ש"הוא מנהג הצניעות", ואיך יעלה על הדעת לקחת דבר הדומה לשיער שהוא פריצות מן התורה, ולומר שבזה מתקיים "מנהג הצניעות", איך קרה שלכאורה היה גברא רבה שלא הרגיש בזה.

ליישוב שאלה זו יש להכיר המציאות שמפני חטאנו גלינו מארצנו. היה שם גזירת מלכות כמו שמעיד הג"ר שלמה קלוגר בשו"ת שנות חיים תשובה שט"ז "במדינות רוסיא דהגזירה הוי שם

שילכו הנשים בשערות שלהם - בעוה"ר בזמן הזה הרבה פרוצות שהולכין בכונה בשער שלהם - ובפרט במדינות רוסיא דהגזירה שם כן והרבה הולכין כן מכה הגזירה". ומתוך שהורגלו בכך נמשך הדבר כמה דורות, והתפשט בכמה מדינות. בשו"ת אגרות משה חלק ארי"ח א סימן מב, תמוז תשס"ז "ובפרט במדינה זו שהרבה נשים הולכות פרועי ראש... גם כשהולכות לביהכ"נ ובעוה"ר אין כח למחות בידן... ובזמננו שבעוה"ר רוב הנשים הולכות פרועות ראש". ובשו"ת חלקת יעקב אה"ע סימן ו, ציריך תרצ"ט "כעת אשר הנשים הולכות פרועות ראש". ובכתבי רבי משה בלוי (עמוד 522) "גם סדרי הבית מפליאים את האורח הבא מירושלים לאמריקה כי גם פרצה זו של פריעת ראש האשה נפרצה מאד אצל הרבנים הצעירים אפי' הארטודוקסים".

כמה שצווחו על זה לא עזר ולא הועיל כמו שמעיד לנו בערוך השולחן ארי"ח סיע"ה ס"ז. ואחרי שהורגלו זה נהפך לטבע. אז אמרו מוטב שילכו פאות משילכו פרועות ראש לגמרי. גם אם מבקשים בזה שנהיה מכבדים בעיני בריות שהתערבו בגויים ולמדו דעותיהם. הרצון ליראות כפרועות ראש, זה אותו טבע הרגלות שהטביע הצאר הרוסי שר"י. טוב שיתרגלו לכסות ראשן, הציבי לך ציונים שיהיה להם מזכרת שיהודיות המה ולא נכריות.

הנהיגו בהוראת שעה, יעויין רמב"ם (ממרים פ"ב ה"ד) שהביא ב' משלים ז"ל: עושיין לפי מה שצריכה השעה, כשם שהרופא חותך ידו או רגלו של זה כדי שיחיה כולו כך בית דין מורים בזמן מן הזמנים לעבור על קצת מצות לפי שעה כדי שיתקיימו כולם כדרך שאמרו חכמים הראשונים חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה. - "אבל אין קובעין הדבר לדורות ואומרים שהלכה כך הוא", עכ"ל.

והנה בפרשת איסור תקרובת עבודה זרה שיש בשערות האלו, רוב בנות ישראל הראו שרצונן לעשות ולקיים כאשר יורו להן חכמי התורה. אלא שת"ח שלא ביררו הלכה זו לאשורה שותקים כי אין בידם הלכה מבוררת. ויש מורין מתוך מעשה שראו נשים צדקניות הלכו שם כך, נגד פסק הרמב"ם הנ"ל על הוראת שעה "אבל אין קובעין הדבר לדורות ואומרים שהלכה כך הוא". ואין להביא ראיה ממה שהלכו אן, כמו שאין מביאין ראיה שמותר לחלל שבת מזה שראו גדולי ישראל מחללין שבת לצורך חולה שייב"ס. וגם שכחו שיש חובת תלמוד לברר הלכה כמ"ש הוי זהיר בתלמוד ופרש"י (ב"מ ג): שתלמוד היינו לברר טעם ומקור הלכה, כי ע"י גילוי הטעם והמקור לפעמים מתגלה שאין הפשט בהלכה כמו שחשבת בתחילה לפני גילוי הטעם.

והיות שת"ח בדור אחרון נחתו לברר ההלכה לאשורה על בוריה, המה מעידיים שנתגלו כאן דברים שלא היו ידועים, והרבה צדקניות מבקשות ללכת בדרך האמת, בכגון דא כלל ישראל חייבים להעמיד אנשים לברר ההלכה לאמתה, ויש דין קדימה ללמוד וללמד לשמור מה שנוגע למעשה.

ברש"י (דברים ד, ט) עה"פ ושמרתם ועשיתם פי הוא חקמתכם ובינתכם לעיני העמים וגו' רק השמר לה ושמר נפשך מאד פן תשכח וגו' אז כשלא תשכח אותם ותעשום על אמתתם תחשבו חכמים ונבונים ואם תעוותו אותם מתוך שכחה תחשבו שוטים. ועה"כ ושאבתם מים בששון [פרש"י כתרומה ותקבלו אולפן תחת בחוד] ממעיני השועה פרש"י כי ירחיב לבם על ידי ישועה הבאה להם ויתגלו להם רזי התורה שנשתכחו בגלות על ידי הצרות.

לא ידוע שעל ידי הצרות בגלות שכחו איך להניח תפילין או איך לעשות מזוזה. מה שידוע שבגלות היו צרות שגרמו שנשים

דברים בטלים הבל הבלים וכדי שלא ישל בהם זולתו על כן עמדנו על מקום טעותו, עכ"ל. הפמ"ג והמשנ"ב אכן נקטו שדברי הב"ש קיימים לא דחויים, ורק במדינות שנשתרבו שהנשים יוצאין בפאה מגולה, שם חידש הפמ"ג הוראה בהלכה, אחר שכבר נפרץ במדינה, יש להם לסמוך על השו"ע. אבל סתם מדינות שמבואר בשו"ע שיוצאין בפאה מכוסה, לא הוצרך לומר שאין להם לסמוך כי זה דבר פשוט מובן מאליה. עכ"פ במדינות שכבר נשתרבו הדבר, כיום בכל העולם כולו, ברור לעיני כל עם הארץ, שגם המשנ"ב הודה והורה שיש להם לסמוך.

כל זה נראה לכאורה, אבל כבר אמרו שבעלי משנה סבורים לידע כמו בעלי גמרא ואינם יודעים בירור הדבר (לשון התוס' ב"מ לג:) ובשו"ע"ר (הת"ת פ"ב בק"א) הוכיח בראיות שמ"ש חז"ל שבעלי משנה מועדים לטעות היינו "אפילו נראה להמורה שהוא מפורש בפירושו". כלומר, החילוק בין בעלי משנה לת"ח לא מתבטא רק בדבר שלא מפורש וצריך לדמות מילתא למילתא, אלא אפילו בדבר נראה להמורה שהוא מפורש בפירושו, נקרא מילתא למילתא, שמדמה המעשה שבא לידו לפסק ההלכה הערוכה לפניו, ויש חילוק בין הקריאה השטחית לעיונית, אותם תיבות ומשפטים מאירים אחר העיון באור אחר, ולפעמים הרב מדבר על נושא אחר כמו שקרא לבני פפניא במים שלנו.

ועי' רש"י (ב"מ לג: ד"ה בימי רבי) שבמשך כמה דורות, לא היו יכולים לתת לב לברר דברי החולקים מתוך עול שעבוד מלכות וגירות שהיו גזרין עליהן. ואח"כ בימי רבי שלח וקיבץ כל חכמי ארץ ישראל ונתנו לב ונתבררו דברים.

וכך גם בניד"ד שעבוד המלכויות גרם שת"ח לא היו יכולים לתת לב, ועתה אין עלינו אותם גזירות מלכויות. ות"ח נתנו לב לברר, ויצא להם מתוך העיון שהאמת הוא:

א. בזמנם הלכו בשיעור מגולה בבית, ומי ששערה מועט או לבן עשתה פיאה ליראות כבעלת שיער בבית, שלא תתגנה על בעלה במומה, וממילא פשוט שבפאה מגולה הלכו בבית וחצר, וכשיצאו לשוק דרכה לכסות הפיאה כמו בעלת שיער.

ב. הש"ג שכתב 'פשיטא דמירי שהולכות בשערות מגולות' כוונתו בבית ובחצר. אבל בשוק פשיטא שיוצאות בפאה מכוסה.

ג. כל החולקים על הש"ג חשבו שכוונתו להתיר לצאת בשוק, ע"כ כתבו שטעה טעות גדול, אבל הפוסקים שסתמו הלכה כמותו, הם ידעו אמיתת הפשט בש"ג, לכן לא היה קשה להם קושיות החולקים.

ד. השו"ע"ר ראה בספר הערוך ערך קפלטין שלפי הפירוש הנדפס שם יש ירושלמי מפורש בנידון הפאה נכרית לענין איסור פרוצת ראש, דאיתא שם שר' יוחנן שנה הלכה פסוקה בזה הלשון: "היוצאה בקפלטין שלה אין בה משום ראשה פרוצה". בימיהם התלמידים שנו גוף ההלכה כ"ד או ארבעים פעמים כמו שהיה דרכם וע"כ היא נקראת משנה. אח"כ נכנסו לתלמוד לבאר ההלכה, ושם בתלמוד ירושלמי ביארו הלכה זו: "הדא דתימה לחצר אבל למבוי יש בה משום יוצאה וראשה פרוצה".

הרי להדיא שבסדר משנה שנו הלכה סתומה, ואח"כ ביארו ההלכה בתלמוד. והשו"ע"ר בהלכות ק"ש נקט סדר תנא שכשמוכר נידונים אחרים מקצר ושונה גופי הלכות ככתבם וכלשונם בלי שום טעמים וביאורים. השו"ע"ר דלה משם ב' הלכות פסוקות: א. ואין בה משום יוצאה וראשה פרוצה – בחצר, כמבואר בירושלמי. ב. פאה נכרית דרכה לכסותה מפני שהוא אסור מן התורה באשת איש – בשוק. ואפילו דרכה לכסותה כלומר שזה

הלכו פרוצות ראש, וצרה זו גרמה לפאות. הצאר ומשרתיו המסכילים שר", שאבו כח הנהגה ממזו"כ [=מלך זקן וכסיל] הרגילו את העם לשאוף רוח מלכות שנמשך ממזו"כ. וטבעו עדיין טבוע בהנהגת הפאה שנשתרבה משיטת מלכותו. עד שהכיסוי שנשתרבה בנשים הוא ההפך מכיסוי ראש באנשים שזה אות לאיש יהודי שמקבל עליו עול מלכות שמים כמ"ש (שבת קנז:) כסי רישך כי היכי דתיהוי עלך אימתא דשמיא.

ידוע מ"ש בספר החינוך כי אחר הפעולות נמשכות הלבבות. טבע שהטביע רוח מלכות מזו"כ נשתרבה גם בלב חובשי ביהמ"ד.

הנה לומדי הדף היומי (בשבת סד: בנויר כח: בערכין ז:) רואים מפורש בפירוש שנשים נשואות היה להן פאה נכרית, מהנהגה שהטביע הצאר הרוסי, כפי מה שרואים ברחוב, שנשים רוצות ליראות בפאה נכרית כפרוצות ראש, ממנו מלמדים פירוש חי לגמרא. חושבים לתומם שכך גם אז עשו נשים פאות כדי לצאת לשוק ליראות כפרוצות ראש.

בפרט כשרואים מה שכתב השלטי גבורים במס' שבת שם וז"ל: ואין לומר שהיו משימות צעיף או מידי על הפאות נכרית, דא"כ מאי אהני ההוא קשוט הרי כל עצמו של אותו קשוט לא הוי אלא בשביל שתראה בעלת שער, אלא פשיטא דמירי שהולכות בשערות מגולות, עכ"ל. כל עם הארץ בוטח בלבו שמבין דבריו לנכון, מתוך פירוש חי שהורגלו בימינו, הרגל נעשה טבע.

והרמ"א בשו"ע מביא דברי הש"ג בהלכות ק"ש סיע"ה, וכותב שאפי' שדרכה לכסות הפיאה נכרית כמו שדרכה לכסות השיער, אפילו הכי מותר לקרות ק"ש כנגדה. בעלי משנה לא מרגישים שום סתירה בין דברי הש"ג לרמ"א שהעתיקו, [הש"ג אומר פשיטא שהלכו בשערות מגולות, והרמ"א אומר בשמו שדרכה לכסותה]. בעלי משנה בוטחים בלבם שההיתר מפורש בפירוש בגמרא אליבא דהלכתא. ובני ישראל יוצאין ביד רמ"א, כך מורין לרבים כל המורים הלכה מתוך משנתן. והעם עושים על פיהם.

וז"ל השו"ע"ר סיע"ה ס"ד שער של אשה שדרכה לכסותה ערוה היא מפני שמביא לידי הרהור ואסור לקרות או להתפלל כנגדה אפילו היא אשתו כו' ופאה נכרית אפילו דרכה לכסותה [א] מותר לקרות כנגדה וגם מותר לגלותה [ב] ואין בה משום יוצאה וראשה פרוצה [ג] שהוא אסור מן התורה באשת איש, עכ"ל. כל עם הארץ רואה איך הרב שונה פסקי הלכות אלו, סולת נקיה בשפה ברורה, אין כאן ב' צדדים. יש תורה מן השמים בנידון זה, ולא חל בהלכה זו מ"ש (שבת קלט.) יְשׁוּטְטוּ לְבַקֵּשׁ אֶת דְּבַר ה' וְלֹא יִמְצְאוּ, שלא ימצאו הלכה ברורה [בטעמים שלא יהא בה מחלוקת, רש"י] ומשנה ברורה במקום אחד. כאן מצאנו הלכה ברורה שאין בה מחלוקת. ההיתר נכפל במליצות שונות וגם זה שסיים "שהוא אסור מן התורה באשת איש". כל עם הארץ חושב שמפורש בפירוש שיותר מן התורה ומדת יהודית.

ואמנם המשנ"ב שם סקט"ז מביא מחלוקת, וז"ל: סבירא ליה [ולבעל שלטי גבורים שהרמ"א הביא דבריו לענין ק"ש] דעל זה לא אחז"ל שער באשה ערוה וגם מותר לגלותה ואין בה משום פריעת הראש ויש חולקין ואומרים דאף בפיאה נכרית שייך שער באשה ערוה ואיסור פריעת ראש. וכתב הפמ"ג דבמדינות שיוצאין הנשים בפיאה נכרית מגולה יש להם לסמוך על השו"ע עכ"ל. הרי שהמשנ"ב ראה דברי הב"ש, ומרן החת"ס בהגהותיו לשו"ע מעיד לנו מה יראה כל מעיין וז"ל: "המעיין בספר ב"ש בפנים יראה כי סוף דבריו נכונים", וז"ל הב"ש בסוף דבריו: על כן אומר אני לא תאבה לו ולא תשמע אליו כלל ועקר בכל מה שכתב. כי הם

יש להם לאנשים לסמוך על השו"ע לקרוא ק"ש כנגד פ"ג. אבל לנשים לא אמרו לסמוך על ספר שלא הזכיר כלל היתר לנשים לצאת בפ"ג מגולה.

עד כאן בקצרה מסקנות שנראה למעיינים שנתנו לב לברר כל דבר בשרשו בעיון רב עם חברות מרובים ועם הרבה מגדולי ת"ח שבדור. הענין מבואר היטב בספר פ"ג בהלכה כל מבקש אמת יוכל להסתייע בו להכיר האמת.

מי שעדיין לא עיין יש לו להאמין במ"ש יגעת ומצאת תאמן. ובפנים יפות ביאר מ"ש "נשאת ונתת באמונה שהוא משא ומתן של תורה ואמר באמונה כי יאמין שאם יגע ימצא". והאומר על העוסקים ללמד בירור האמת שנלחמים נגד הפאות, שקר דובר וחושד בכשרים כאילו הגיעו למסקנות מתוך נטיית לב, האמת הוא שהדברים נתבררו עם הרבה ת"ח טהורי לב והכירו האמת מצד שהוא אמת.

ואח"ל בשעה שמכניסין אדם לדין אומרים לו צפית לישועה? על איזה ישועה מצפים יש לזכור מ"ש ברש"י הנ"ל עה"כ מְמַעֲיֵי הַיְשׁוּעָה שישועה היינו "ויתגלו להם רזי התורה שנשתכחו בגלות על ידי הצרות". ועי' רש"י (סנהדרין מב.) ד"ה **מלחמתה של תורה - הוריותיה ולעמוד על בוריה ועל עיקרה**, לא כאדם המפולפל ומחודד ובעל סברא ולא למד משניות וברייתות הרבה כי מהיכן יתגלה הסוד? עכ"ל. הרי שגילוי פשט בהלכה שהיה בידם, נקרא גילוי סוד. וכל ישראל האומרים שמע ישראל, כולם מקבלים עליהם בפסוק וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה שֶׁהַכוּוֹנָה עַל כָּל הַתּוֹשָׁבְעִים כְּמ"ש בתנחומא פר' נת, ועיקר הכתוב מזהיר וְהָיוּ הַדְּבָרִים וְגו' **עַל לְבָבְךָ**, לתת לב להבין, ועל זה מתחננים ותן בלבנו להבין ולהשכיל, לקיים מה שכולם מקבלים עליהם בק"ש לתת לב להבין לפרש הלכות ע"פ האור המתגלה מתוך העיון בתלמוד.

רשב"י אומר (מגילה כט.) בוא וראה כמה חביבין ישראל לפני הקדוש ברוך הוא. **שבכל מקום שגלו שכינה עמהן**. ואף כשהן עתידין ליגאל שכינה עמהן שנאמר ושב ה' אלקיך את שבותך, והשיב לא נאמר אלא ושב, מלמד שהקדוש ברוך הוא שב עמהן מבין הגלויות.

בגלות האחרון שהורגלו בנו"י ללכת פרועות ראש, והוצרכו לתקן שם פאות מדין הוראת שעה כנ"ל, גם ההלכה היתה בגלות כדאיתא בתיקו"ז (בהקדמה, דף יד.) שהלכה היא ניצוץ מהשכינה, כשאינה מבוררת היא בגלות הדעת, ותלמידים העוסקים בליבון הלכה מוציאים אותה מהגלות וז"ל: זכאין אינון דמשתדלין בשכינתא דאיהי בהלכה [זכאין הם המשתדלים בשכינה שהיא גנוזה בהלכה] **לאפקא לה מן גלותא** [להוציא אותה מגלות הדעת] דאתמר בה **וּבְפִשְׁעֵיכֶם שְׁלַחָה אֶמְכֶם** [הלכה שנאמר עליה וּבְפִשְׁעֵיכֶם כְּמ"ש (ב"מ לג:)] וְהִגֵּד לְעַמִּי פִשְׁעֵם אֵלוּ תַלְמִידֵי חֲכָמִים, ופרש"י שהיה להם לתת לב בטעמי משנתם. שְׁלַחָה אֶמְכֶם הטעם בהלכה נקרא אמכם כי אם לבינה תקרא. ועי' שת"ח נותנים לב לברר הטעם והמקור ומתגלה אמיתת הפשט, מוציאים אותה מהגלות] **דבגלותא משנה שלטא ואיהו משנה למלך** [הליכה לאור משנה ברורה שלא יודעים הטעם בתלמוד, אין כאן מלכות שמים אלא כעין הנהגת משנה למלך] ודא איהו וְשִׁפְחָה פִּי תִירֵשׁ גְּבַרְתָּהּ, עכ"ל.

פיאה זה רק מלבוש חיצוני, יש משהו מסתתר מאחורי המלבוש החיצוני הזה וחייבים לגלותו ולבאר אותו באר היטב. ולעורר את התלמידים המכירים ערך תלמוד, שכולם חייבים להתגייס ללחום מלחמתה של תורה, התורה היא הנלחמת, בניה הם רק

מביא לידי הרור מותר לקרות כנגדה וגם מותר לגלותה" – בבית כי לא אמרו על שיער תלוש שזה ערה כמ"ש בד"מ. שערות מאוס כמו צואה. אבל דבר שלא אמרו עליו שזה ערה אף שזה מביא לידי הרור אין זה אוסר לקרוא ק"ש כנגדה כמו שהוכיח בקונטרס אחרון סי' ע"ג סק"ב יעו"ש.

וכדי להכיר האמת צריך ללמוד דרכו של השו"ע"ר כמו שביאר בהלכות ת"ת שסדר מסירת התורה איש מפי איש, שבתחילה קנה לך שמועה מפי הרב המלמד הלכות פסוקות סתומות ואח"כ נכנסים לתלמוד לתת לב להבין טעמי ההלכות, "שמצות התורה לא תשתנה בשינוי הדורות ולא יחליף ולא ימיר דתו לעולמים", ולכן לשיטתו "אסור להורות שום הלכה אם אינו יודע טעמה היטב, כמו שאמרו רז"ל התנאים מבלי עולם שמורים הלכה מתוך משנתם" (לשוננו ביו"ד סי' א קונטרס אחרון סק"ח). "אפילו נראה להמורה שהוא מפורש בפירושו כי שמא טועה הוא בדמיונו" (לשוננו בהלכות ת"ת פ"ב בקונטרס אחרון). ומי שלא מכיר דרכה של תורה ואינו מאמין לדבריו אלו, פתי מאמין בעצמו שנולד מושלם ולו לא יקרה הטעות, ככופר בבריתו של אאע"ה, שכתב בשו"ת רבי עקיבא איגר (ס' מב) "דבאמת מילה ותורה שייכים להדדי, וכמ"ש בעוללות אפרים (מאמר שצ"ב) שמילה חצונית היא סיבה למילה פנימית מערלת לב, כשימול ערלת לבבו או יהי חדרי לבו פתוחים להבין ולהשכיל עיי"ש, א"כ מילה מבוא למילת הלב להבין ולהשכיל בתורה ומצות" עכ"ל.

והיינו שהקב"ה אמר לאאע"ה הַתְּהַלֵּךְ לְפָנַי וְהָיָה תָמִים. שבכל הליכה יעמול להשלים היצירה להיות תמים, וְאֶתְנַה בְּרִיתִי בֵּינִי וּבֵינְךָ, שזה יהיה לאות שיוצר האדם עשה אותו לא מושלם כדי שיתקן את עצמו, וכך גם הלחם אשר הוא אוכל צריך עשר מלאכות לתקן, ולכן צריך להזכיר ברית ותורה בברכת המזון שהברית והלחם מורים לאדם שטבע חקק היוצר פי אדם לְעַמֵּל יוֹלֵד, וכך גם צריך לעמול בתורה להוציא הלכה ברורה, כמ"ש בספר פנים יפות (בראשית א.) וז"ל: **וצריך יגיעה רבה לברר הלכה אחת**, כמו שצריך לברר החטין מן הפסולת עד שנעשה קמח כמ"ש חז"ל כמה יגיעות יגע אדם הראשון עד שמצא פת, **כן צריך לברר כל הלכה עד שמוציאין ממנה את הקמח**, וז"ש חז"ל [סוכה ג:] במי שאינו מברר הלכותיו לא חש לקימחיה. וז"ש **אם אין קמח אין תורה, אם אינו מיגע את עצמו לברר הלכה על בוריה לא מצא תורה כמ"ש [מגילה יז:] לא יגעת ומצאתי אל תאמן**, עכ"ל. ועי' מ"ש הגר"א במשלי (לא, כו) עה"פ וְלַחֵם עֲצָלוֹת לֹא תֹאכֵל. ומי שחושב שאחר השו"ע"ר והמשנ"ב כבר לא צריך לעמול אם אין קמח אין לו תורה, חסר לו העיקר הגדול שלימד אאע"ה.

ובכגון דא אמרו (זוה"ק ויקרא כז.) אתון דמסטרא דמדות דקדושא בריך הוא אתיתו דטרתתון סגי לנקהא ברתא דילי דאיהי הלכה מאלין קושיין בישין דלית לון תירוץ ולא פרוקא [אתם התלמידים המוסרים נפשכם לברר האמת בהלכה, טורחים הרבה לנקות ההלכה מאלו הקושיות שלכאורה לא נמצא להם תירוץ] ואתון פסקין לון בכמה פסקות ולבתר מתקנין ומפרקיין לון בכמה פרוקיין [ע"י העיון במקורות רואים כל פסק עומד לעצמו, ויודעים להעלות כל פסק הלכה לשרשו, ולבארה ע"פ המקור]. דארח אומנא למחתך לבושיין בכמה חתיכות [כמו חייט אומן תופר לבוש מכמה חתיכות, כך מסדרי הלכות דרכם לחבר פסקות מכמה מקורות] ותלמיד דלאו איהו בקי למקשר ההלכה באנון חתיכות [תלמיד שלא עיין במקורות ואינו יודע לקשר כל פסק למקורו] מתחלפי ליה פסקות".

ה. הפמ"ג והמשנ"ב דייקו בלשונם "לסמוך על השו"ע", החיפוש בפמ"ג ובמשנ"ב העלה שהביטוי "לסמוך על השו"ע" לא נמצא בשום מקום, הביטוי נוצר כאן בכונה דווקנית, כי רבי קאי בהלכות ק"ש, ואמר שבאותם מדינות שהנשים יוצאות כך

ללמוד רק משנ"ב שזה מזון הרוחות לעבדי המלך מלכו של עולם, ולא לעסוק בתלמוד שזה מזון הנשמות בנים למקום. "על הלומד ועל המלמד עליהם הכתוב אומר לא כן תרשעים". ופרש"י "רשעים תרי משמע לומד ומלמדו". ובסוטה כב. אמרו על הרב שהוא רשע ערום ופרש"י "רשע הוא שאין תורתו על בוריו ואין ללמוד הימנו". כלומר, שלכן קרא לו התנא רשע ערום, כדי להכריז עליו להזהיר את כל העם שלא ללמוד הימנו.

ונאמר וברותי מכם המרדדים והפושעים ביי יש לברר ללמד ולגלות מי הם המרדדים והפושעים. "שהחטאים הם השגגות. ועונות הם שעשה במזיד שידע שאסור לעשותן ועשה אותם להנאתו ופשעים הם המרדדים כלומר שעושה להכעיס ולא בשביל הנאתו" (שועה"ר סי' תרכ"א, סי"ג)

בגמ' (ב"מ לג:) דרשו הכתוב קרא בגרון אל תחשף פשוף הרם קולך והגד לעמי פשעם ולבית יעקב חטאתם - והגד לעמי פשעם אלו תלמידי חכמים, ששגגות נעשות להם כזדונות. ולבית יעקב חטאתם - אלו עמי הארץ, שזדונות נעשות להם כשגגות.

פרש"י והגד לעמי פשעם, עמי דהיינו תלמידי חכמים, את חטאתם אני קורא פשע, שהיה להם לתת לב בטעמי משנתם שיבררו להם על העיקר, ולא יורו הלכה מתוך משנה שאינה עיקר. ולבית יעקב, שאר העם. חטאתם, אפילו פשע שלהם אני קורא חטאת. עם שאר העם אין הקב"ה בא בטרוניא עם בריותיו, כי לכאורה יש היתר כנ"ל. הפושעים הם תלמידי החכמים שיודעים דרכה של תורה, שכל מה שנראה לכאורה, יתגלה למעיין שזה טעות. הכתוב והגד לעמי פשעם מעורר להגיד להם כך כדי לזרו אותם לרדת אל העם ללמד ולהודיע האמת לכל, ולהביא הדברים לידי בירור.

הקב"ה ברא מיימינים ומשמאילים להפוך אותם למיימינים, ופרש"י (שבת טז-טז) המיימינים שמפשפשו טעמיהן בדקדוק ובוררין כימין המיומנת למלאכה, עסוקים בכל כחם וטרודים לדעת סודה. והמשמאילים שאינם יגיעים בה כל צרכן, עכ"ל. וכך גם היום יש משמאילים מטעים את העם, מי יקום לי עם מרעים, לנהל מלחמתה של תורה במשמאילים בה.

ואמרו (סנהדרין כד) תלמידי חכמים שבארץ ישראל מנעימין זה לזה בהלכה. ת"ח שבבבל מחבלים זה לזה בהלכה. ת"ח שבארץ ישראל נוחין זה לזה בהלכה כשמן זית, ת"ח שבבבל מרורין זה לזה בהלכה כזית. ופרש"י מחבלים. בלשון עז וחמה מקשין זה לזה. - [ומפנין] שאין נוחין זה עם זה, תלמודם ספק בידם. ובני ארץ ישראל נוחין יחד, ומעיינין יחד, ומתקן זה את דברי זה, והשמיעה יצאה לאור.

וכתב שם מהרש"א הטעם שנקראו ת"ח של בבל "שמתוך גאותן לומדין בלול ומעורבב". וכמו בניד"ד שיש כמה פרטי דינים, אם מערבבים זה מחשיך את העינים. ויעו"ש שביאר כל הסוגיא כמין חומר, ובתו"ד כתב "שיתחברו אלו ב' מדות רעות בת"ח שבבבל דבהלכה מחבלין זא"ז ובמילי דעלמא ובתוכחה לע"ה מחניפין. היפך ת"ח שבא"י דבהלכה מנעימים זה לזה אבל במילי דעלמא אין מחניפין".

והנה במ"ש נעשה ונשמע דייק הבית הלוי (שמות כד) "דהיה לכל אחד לומר כל אשר דבר ה' אעשה והם אמרו בלשון רבים נעשה משום דכל אחד קיבל שתי קבלות, א' שהוא בעצמו יקיים התורה, וגם קיבל עליו להשגיח בחבירו שגם חבירו יקיימנה ולא יניחנו לעבור עליה, וז"ל התנחומא רבי אומר בשעה שעמדו ישראל על הר סיני הושוו כולם לב אחד לקבל עליהם מלכות שמים בשמחה כו' ולא עוד אלא שהיו ממשכנין עצמן זה

שלוחים, כנאמר מלחמה לה' בעמלק מדר דר, בדור אחרון עמלק התלבש בפאה הנכרית, ובני ציון היקרים, נלחמים מלחמת ה' בשערים המצוינים בהלכה, ועליהם לעשות מלאכתם כנאמנות.

ואיתא בגמ' (סוטה לז) תנו רבנן ברוך בכלל ברוך בפרט ארור בכלל ארור בפרט, ללמוד וללמד לשמור ולעשות, יעו"ש ברש"י שכל המצוות טעונות ארבעה אלה: א. ללמוד ב. ללמד ג. לשמור ד. לעשות, ונכרתו בריתות בברוך וארור על כל דבר בפני עצמו. ומזה הוכיח מהרש"א דהאי לשמור היינו כמ"ש אשר תשמרון זו משנה ושייך גם במצות עשה. הרי שבכל דבר ג' חלקי לימוד: א. ללמוד ב. ללמד ג. לשמור היינו להעלות ולשון ההלכה למעשה.

נמצא, שמי שעשה ולא למד, מצד אחד נתברך בברכה אחת ומאידך קאי בג' ארורין כשבידו ללמוד וללמד ולא למד. וכל העוסק ללמוד וללמד נתברך בברכות מיוחדות, גם אם זה לא נוגע לו למעשה. הלימוד הוא תכלית בפני עצמו, ואינו תלוי במעשה.

וז"ש ברוך בכלל, היינו שכלל ישראל ערבים זה לזה, כלל ישראל חייבים להעמיד אנשים ללמוד וללמד איך לשמור ולעשות ולקיים את התורה.

כשמתגלה בירור בדבר ה' זו הלכה חייבים ללמד את החידוש לכל ד' הכתות שבישראל. כמ"ש (ב"מ לג:) שמעו דבר ה': [א] החרדים אל דברו אלו ת"ח [ב] אַתְּיָכֶם אלו בעלי מקרא [ג] שְׁנֵאִיכֶם אלו בעלי משנה [ד] מְנַדְּיָכֶם אלו עמי הארץ, לְמַעַן שְׁמִי יִכְבֵּד ה' וְנִרְאָה בְּשִׁמְחַתְכֶם.

וביאר מהרש"א ז"ל: "אמר שהוא עם הג' כתות [בעלי משנה בעלי מקרא ועמי הארץ, הוא נותן לב ללמודם, שכן] אם ירצו יגיעו למעלת החכם שאף לע"ה אם יתן לבו ללמוד אפשר לו להגיע למעלת ת"ח כמו שמצינו בר' עקיבא שהיה ע"ה ונעשה ת"ח". ומ"ש וְנִרְאָה בְּשִׁמְחַתְכֶם ביאר מהרש"א "כינה לימוד ת"ח לשמחה לפי שהוא עומד בהלכה על בוריו משא"כ בעלי מקרא ומשנה כדאמרינן בסוטה", עכ"ל.

והיינו שזה שאומר לכל הכתות וְנִרְאָה בְּשִׁמְחַתְכֶם כוונתו לעורר בכלם רצון ללמוד לומר לכולם שכל אחד מסוגל להבין אפי' ע"ה, וגם לרמוז להם שיוזכו לראות החילוק בין הלימוד השטחי של בעלי משנה ללימוד העיוני שאינו מתגלה רק אחר העיון הנכון, ושהיה נעלם בתחילה אפילו מעיני ת"ח גדולים, שאליהם קרא תחילה להשמיע להם דבר חדש שמצא בתורה.

והטעם שחובה לקרוא לכל הכתות בישראל, לגלות גם לע"ה רזי התורה המתגלים, י"ל ע"פ מ"ש ר' צדוק "בקשת התורה מרב הוא רק מצד שהוא שליח ה' כי עיקר קבלת תורה הוא מהשם יתברך כמו שנאמר (משלי ב, ה) כי ה' יתן חכמה מפיו וגו' והמקבל מרב צריך שידע שהוא מלאך ה' צבקות" (רס"ס לילה שם). ולכן, כאשר מתגלה דבר שלא היה ידוע גם לת"ח גדולים, מצווה ללמד לכל העם, הקטנים עם הגדולים, קטנים מחדדים את הגדולים, וברש"י (סוף מלאכי) וְהַשִּׁיב לְבָ אֲבוֹת - להקב"ה, על פְּנֵים - על ידי בנים, יאמר לבנים דרך אהבה ורצון לנו ודברו אל אבותיכם לאחוז בדרכי המקום. ור"ד במס' עדיות לשום שלום בעולם.

הרי אמרו בראת צדיקים בראת רשעים כדי לתקן אותם להפך אותם לצדיקים. זוד המלך פתח ספרו באשרי האיש אשר לא הלך בעצת רשעים וגו' לא כן תרשעים וגו' על פן לא יקמו רשעים במשפט וגו'. ובגמ' (ע"ז ט) ביארו למה נאמר רשעים בלשון רבים, שהכתוב מיירי ברב ותלמידים שיש להם שיטה

על זה. וזהו כמש"כ דמשאמרו בלשון רבים קיבלו כל א' להשגיח גם על חבריו, עכ"ל הבית הלוי.

ולפי"ז גם בנשמע כל אחד קיבל עליו להשגיח על חברו שלא יעוות את השמועה. והנה איתא במדרש (שמות פ"ו טו): כך אמר הקב"ה שני כוסות מזגתם בסיני נעשה ונשמע שברתם נעשה עשיתם לפני עגל הזהר בנשמע עכ"ל. וקשה א. הרי כלל ישראל עושים, ואפילו ריקנים מלאים מצות כרמון. ב. למה לא אמר שברתם, תקנו הנעשה. וע"פ הבית הלוי י"ל דהמדרש "שברתם נעשה" קאי על זה שאמרו בלשון רבים, כרמוז במ"ש ב' כוסות "מזגתם" לי, שיתאחדו יחד כאיש אחד העושה, בלב אחד לשמוע להבין ולהשכיל, המיוזג בנעשה נשבר מאז וכ"ש בעקבות משיחא שאמרו והמלכות תהפך למינות, ואין תוכחה. פי כל העמים ילכו איש בשם אלהיו, כל אחד אומר "יש לי רב". ומ"ש והמלכות תהפך למינות, שישכחו לקבל עול מלכות שמים תחילה, שאתה ואביך ורבך חייבים בכבוד האמת. ועל מי יש לנו להשגיח, על אבינו שבשמים. המלמד תורה לעמו ישראל. זהו מ"ש "הזהרו בנשמע" לומר זה לזה בדרך כבוד: הבה לתת לב לשמוע דבר ה' זו הלכה, מנהגי כל הכתות תורה היא וללמוד צריכים. כשיתעוררו היהודים לקיים הברית לזוהר בנשמע, משמאילים ייהפכו למיימנים, ת"ח של בבל יעלו לארץ ישראל ויחדלו להחניף לע"ה, ואז יש תקוה שיתוקן אח"כ גם הנעשה.

לימוד ובירור האמת תכלית בפני עצמו כדמוכה מהגמ' בסוטה לו. כנ"ל, ובמ"ש (קידושין ט): נענו כולם ואמרו: תלמוד גדול, שהתלמוד מביא לידי מעשה. יש קושיא גדולה: פשיטא.

יישוב לזה מצאנו בשו"ע ה"ר הת"ת פ"ד שביאר שהתלמוד מצד עצמו גדול מכל המעשים גם אם לא היה מביא לידי מעשה. ויוצא מזה, שזה שאמרו שמביא לידי מעשה היינו דבר נוסף שאחר עסק בירור התלמוד, וכאשר יעסקו בתלמוד בקיבוץ ת"ת, בסוף זה גם יביא לידי תיקון המעשה בכנסת ישראל.

יסופר שתלמידים השמיעו והסבירו את הענין לרבנית ותגובתה היה: לא צריך להסביר לנו הפריצות והשקר ומה הפאות של ימינו גורמות, יש רצון אמיתי ונכון בלב כל הצדקניות לשנות את הדרך, הגילויים בהלכה הם דברים נשמעים וגם נשים מבינות היטב, נשים באות לשמוע, אבל מה נעשה, על בתי החינוך בבית יעקב ממונים רבנים. המתחיל במצוה אומרים לו גמור, נבקש מכם בכל לשון של בקשה, לחדד את הדברים שלא יהיה להם מה לענות. ת"ח ידונו בזה בקיבוץ ת"ת, ואחר משא ומתן עם כל הצדדים, האמת יצא לאור ויקבל גושפנקא חוקית, אנחנו מאחלים לכם הצלחה, מייחלים שייגיע היום המיוחל הזה, ואז בית יעקב ילכו ויעשו רצון השי"ת בשמחה.

לא רק צדקניות מבקשות לעשות תיקון. הכל חפצים ליראה את שמך, כמ"ש הרמב"ם בהלכות גירושין פ"ב ה"כ. גם מי שמלך זקן וכסיל מולך עליו משתוקק שיתוקן, כמ"ש החיד"א (כסא רחמים פ"ל) ואליך תשוקתו ואתה תמשל בו פירש הרב המופלא כמהר"ח ו' עטר ז"ל, תשוקתו של היצה"ר שאתה תמשל בו, ועי"ז יהא היצה"ר טוב. ועיין בספר אוהב ישראל פר' כי תשא, עה"פ אנא חטא העם הזה וגו'.

באו אל רבנים צדיקים ישרים, יסופר איזה תגובות:

א. באים אלי עם שאלות קשות, יש לי מקוואות, יש לי עגונות, אני עסוק למעלה מהראש, אין לי פנאי ליכנס לנושא המסוכך הזה. ב. אנחנו טרודים לעמוד בפרץ נגד פרצות המתחדשים חדשים לבקרים, פאה כבר מושרש כמה דורות, אנחנו לא יודעים איך אפשר לעקור את זה. ג. הציבור בחר בי להורות

להם הדרך לפי רוחם, על הנושא הזה אני לא רב. אם אומר מילה, יפטרו אותי ויחפשו להם רב אחר.

על כגון דא אמרו: במקום שאין אנשים השתדל להיות איש, מצוה שאין לה דורשין עמוד והתחזק בה. מאחר שעדים מעידים על צדקת המסקנות העולות כנ"ל, אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה', הברית שכרת הקב"ה עם ישראל על התושבע"פ, מחייב לקבץ ת"ח מכל המקומות, להושיב ב"ד להעלות בירורי הדברים להתחיל לדון, ואין שום הצדקה למנוע הדבר.

ובתנחומא פר' נח סי' ג', אחר שתיאר מהו התושבע"פ, שהקם **ההלכים בחשף**, לאור הלכה שאינה מבוררת, מתגלה **אור גדול** ליחידים שמוסרים נפשם לבררה, והיא קשה ללמוד וקשה כשאל קנאתה, ואין לומד אותה רק מי שאוהב ה' בכל לבבו נפשו ומאודו יעו"ש, ומסיים על כל האמור שם: **"ולפיכך מתקבצים מכל המקומות פעמיים בשנה, ונושאים ונותנים במלחמתה של תורה עד שמעמידן דבר על בוריו והלכה לאמיתה"**.

מ"ש והלכה לאמיתה היינו שבסוף מגיעים לתקן ההליכה לאמיתה. אבל בתחילה מעמידים דבר על בוריו. ועי' ברש"י עה"כ חשן משפט שהמשפט משמש ג' לשונות, ותחילת דין הוא בירור טענות הבעלי דינים. זהו מ"ש בתנחומא שבתחילה פתחו במשא ומתן כמ"ש "מתקבצים ונושאים ונותנים במלחמתה של תורה". להושיב יראי אלקים אנשי אמת להתחיל במשא ומתן בתחילת משפט, זה דבר שאפשר להביא עתה לידי מעשה, שכן הכל כשרים להעיד מה שרואים, והכל כשרים לבקר לפשפש ולמשמש בדרישה וחקירה.

כשיושיבו ב"ד של ת"ח לתחילת דין, יוציאו קול קורא אל כל התלמידים בעלי תריסין בכל העולם כולו, כל מי שעיין וראה, יבוא ויעיד מה שראה, יביא דבריו לביקורת. ויש תכלית לפתוח במשא ומתן וכמה מעלות טובות יימשך מתחילת המשפט, הרי דרשו (תענית א) חרב על שונאיהן של ת"ח שעוסקין בד בבד בתורה, **שמטפשיין וחוטאין שנא' חרב אל הַבָּדִים וְנֶאֱלָו**. יש הרבה תלמידים שחושבים שיש להם באמתחתם פלפולים מבריקים, ומרמים את עצמם ואת הבריות, כשיושיבו ב"ד של ת"ח ויזמינו כל בעל דעה לשלוח ולהשמיע את דברו, זה ידרבן את התלמידים ללמוד ולחדד דבריהם. וגם יש תקוה שמטפשיין יחכמו וחוטאין יחדלו להחטיא הרבים בהוראת טעות.

יבא כל צדיק ויסביר דרכו ושיטתו. לדוגמא יזמינו את הגאון ר' נחום רוטשטיין שליט"א האומר שיש לו באמתחתו פלפולים, שיבא נא ויגלה לן טעמיו. יזמינו את הגאון הצדיק רבי חיים שלו' דייטש שליט"א, שהרבי נ"ע קרא עליו הכתוב **וְהִמְתַּנְּשָׂא לְכָל לְרֵאשִׁי**, ע"פ ביאור הגמ' שכל ממונה מן שמיא מנו ליה (ברכות נח) וכל נציב משמיא מוקמי ליה (ב"ב צא): מהשמים העמידו אותו, מנו ומוקמי ליה, לעמוד בראש כולל צמח צדק העוסק לברר מקחו של השו"ע"ר. היות שיש לנו בהלכה זו פסקי הלכות בשו"ע"ר, ולכאורה "נראה להמורה מפורש בפירוש" היתר פשוט, ואחר גילוי המקורות רואים שמפורש בפירוש שיש היתר לק"ש ולגלותה בבית, וגם בחצר אין בה האיסור ששנו חכמים במשנה "יוצאה וראשה פרועה" שהוא דת יהודית, אבל בשוק דרכה לכסותה מפני "שהוא אסור מן התורה באשת איש". יבא ויאמר חוות דעתו על הפשט הזה שאינו מתגלה רק למעיינים ויודעים דרכו של השו"ע"ר, כי לו נאה כי לו יאה. וכן עד"ז יזמינו ת"ח מכל המקומות, שלוחי כל קהילות הקודש יבואו, וכל אחד יסביר דרכו ושיטת קהילתו, בתחילה יאמר כל אחד מה שיש לו לומר, ואז יתנו לב להבין זה את זה, ואח"כ

דפרודא, כשהם לעצמם אין בהם מלכות שמים, רק רוח מלכות בשר ודם, האחדות הוא רק ע"י אהבה התלויה בדבר מזה נעשים גופים מחולקים כאיש אחד. מידת מלכותם מחייבת עריפת ראשים, כיבוי כל זיק מגילוי אור הנשמה, כיון שכסא מלכותם מבוסס לאגד גופים מחולקים לעשותם כאיש אחד, ואין אחדות בעצם, שאם כל אחד ישתמש עם הנשמה לא יטל עצמו, ואיך יתכונן כסא מלכותם.

והנה ריש גלותא בבבל לקחו לעצמם מידת ממשלה בנפש הוא הרצון. הם הטילו כידוע אימה על הציבור ועשו מה שלבם חפץ. כמ"ש "שבני אדם מאוימים הם" (רש"י כתובות ט:). "לא מחזקי בן ולא מחזקינן בהו" (ב"ב לו.). ואמרו הטעם כי לצד שהם תקיפים הגם שהחזיקו בארץ לא תועיל להם החזקה בקרקע ומוציאין אותה מידם. דמחמת יראתן לא מיחו בהן. היה בהם רוח מלכות בשר ודם, בלי מלכות שמים כמ"ש בשבת נה. אמר ליה רבי זירא לרבי סימון: "לוחכינהו מר להני דבי ריש גלותא, אמר ליה לא מקבלי מינאי".

משמע שקודם שהוכיחם כבר ידע שהם לא יקבלו. כי הכיר איך הראש שלהם מעוות ומושחת. הם סברו שהם שומרים על כבוד הכסא ואסור להם להיות נכנעים לת"ח המעיינים בתורה. ומצינו באברהם אבינו ע"ה שלימד והוכיח האמת לכל באי עולם, כמו שמתאר הרמב"ם בהלכות ע"ז פ"א יעו"ש, ובתוך הדברים סיפר בזה הלשון: "כיון שגבר עליהם בראיותיו בקש המלך להורגו ונעשה לו נס ויצא לחרן", היינו שהעם שמעו והבינו מה שאברהם מלמד, אבל המלך לא עלה על דעתו כלל אולי אברהם צודק אולי יש להכיר בדרכו, "כיון שגבר עליהם בראיותיו", א"כ אולי האמת עמו, מידת מלכות מחייבת לבקש להרגו, לסלק אותו כי זה מפריע לכסא המיוסד על רוח המבקש להתנתק מאור הנשמה. מי שנדבק במחלת הרוח הזאת, לבו לא מוכן לשמוע תוכחה. בימים ההם, העם ביקשו להמליך עליהם מלך ככל הגוים, שיטת הנהגה נפוצה בימים ההם, בוחרים אדם כזה שעושה עצמו אלוה, מאמין בעצמו שלא יקרה לו טעות אנוש, מפתים את העם להאמין בו, משננים סיפורי מעשיות שלא היו ולא נבראו עד שהעם מתפתה להאמין בו. אם מלך כזה יקשיב וייכנע למוכיח, זה הרי מערער את כל יסוד כבוד כסא מלכותו.

וכך גם היום, כתות שהתאגדו יחד לנהל את האגודה בסגנון מידת מלכות ראש גולה שבבבל. וכגון בנידון הפאה נכרית, הם אומרים אנחנו הולכים כך מפני שזהו הרצון שהוטבע בנו ליראות כך בשוקים וברחובות, ומפני שאנחנו מאמינים בצדיקים שנשמותיהם הלכו פיאות, משמע שזה כשר וישר, זה מידת ממשלת ראשי גולה שבבבל, עושים מה שלבם חפץ ולצידם תלמידים שיודעים לעשות פלפולים, עושים עם התורה כרצונם, ואינם חוששים מה יענו ביום דין, הם לא יקבלו הערה מבעלי תלמוד העושים נשמה עיקר, כי המרחק רב ביניהם כגבוה שמים מארץ. בעלי תלמוד מגלים אור הנשמה מהשמים, ובעלי הנפש הם בארץ, אין קשר ישיר בין נשמה לנפש. בשביל זה יצר הקב"ה רוח באנוש, זה כח מיוחד ממוצע בין שמים וארץ, הוא מסוגל לקבל האור המאיר מהנשמה, והוא גם מחונן בכוחות מיוחדים להנהיג את הנפש.

נשיא שבארץ ישראל מעולה מהנ"ל, גם העם המקבלים עליהם רוח הנשיא מעולה מהעם שבבבל, שיטתו ללמד את העם להגביר את הרוח על הנפש, הוא מלמד שלא לעשות מה שלבו חפץ, ואף גם לא לעשות מה שנשמתו מודעת ליה להבין ולהשכיל, הוא מבקש לאלף לשמור חוק כעבד נאמן שדרכו לקבל הוראות ולבצע, ולא לשאול למה. הוא מלמד שיטתו לשנן

ייקבצו שנית, בעלי תריסין יעלו השגותיהם ספיקותיהם, יעמידו טוענים ממולחים לכל צד, ינהלו משא ומתן ענייני, יבקרו ויחקרו במושב ב"ד ויעמידו כל דבר בכור המבחן מה אמת ויציב ומה שקר אין לו רגלים, מה אפשר לומר ומה מוכרחים לומר ואין דרך אחרת, בס"ד יתבררו הדברים לעיני כל ישראל, אז יהיה היכולת להדריך עם ה' בדרכי השם. ועשו כולם אגודה אחת לעשות רצונך בלבב שלם.

וכך כתב מרן החת"ס (דרשות ע' מ"א): **כי התורה לצדיקים כמלך לעמו, ע"פ התורה יצאו ויבואו**, ולא יסורו ימין ושמאל. אמנם לשאר עמא דארעא הוא רק כירושה מאבותיהם ומנהגם בידיהם, אך ברצון השרים והסגנים אם יתחברו באגודה וירעו צאן קודש כראוי ונכון, אזי היכולת בידם להביאם אל מוסר התורה באופן שתהיה התורה בבחינת מלך לכל בני ישראל, וזהו תורה צוה לנו משה היא מורשה לקהלת יעקב. לדלת העם אשר בשם יעקב יכונה, היא רק מורשה מצות אנשים מלומדה. אמנם ייחזי בישרון מלך התורה הנזכרת ה' בבחי' מלך לגדולים הנקראים יש"רו, אך בהתאסף ראשי עם אזי יחד שבטי ישראל פ"י מוסף על מלך הנ"ל וכאילו אמר בהתאסף ראשי עם אזי יכולת בידם שתהיה התורה הנזכרת מלך על יחד שבטי ישראל כולם כי יכלו להדריך עם ה' בדרכי ה', עכ"ל.

ומ"ש השרים והסגנים יש לבאר הכוונה על ב' סוגי מנהיגים, וזה יבואר ע"פ הגמ' בסנהדרין (לח). יהודה וחזקיה בני רבי חייא הווי יתבי בסעודתא קמי רבי, ולא הווי קא אמרי ולא מידי. אמר להו: אגברו חמרא אדרדקי, כי היכי דלימרו מילתא. כיון דאיבסום, פתחו ואמרו: אין בן דוד בא עד שיכלו שני בתי אבות מישראל, ואלו הן: ראש גולה שבבבל, ונשיא שבארץ ישראל כו' אמר להם: בניי, קוצים אתם מטילין לי בעיניי? אמר לו רבי חייא: רבי, אל ירע בעיניך, יין ניתן בשבעים אותיות, וסוד ניתן בשבעים אותיות, נכנס יין יצא סוד, עכ"ל הגמ'.

יעו"ש במהרש"א ביאור הסוד שהניח דעתו של רבי. והנה מלכות בית דוד נחסר בימיו ולא נשאר רק ב' בחינות ממשלה קצת א. ר"ג בבבל ב. נשיא בא"י.

ויתכן לומר דכיון שבני אדם נחלקים באופן כללי לג' מינים, ובפרטן לכ"ז סוגים, כמ"ש באב"ע (שמות כג כה) שיש בני אדם שיש להם נפש חזקה והיא מוליכה אותם, ויש בני אדם שרוח המושל עולה עליהם, הרוח שהוא במדרגה עליונה מהנפש, הוא מושל על הנפש. ויש שהנשמה העליונה מולכת על הרוח, היא נותנת עצות לרוח שבאנוש איך למשול על הנפש.

ולכן במידת המלכות המאחדת את העם כאיש אחד, יש בה ג' מידות אלו. א. לאחד את עמי הארץ בעלי הנפש, המלכות מלכדת את היחידים ועושה מהם כת בפני עצמם. ב. לאחד את אנשי הרוח המתנשא למשול, ונקראים בלשון חז"ל בעלי משנה, הם אנשי חוק שלא רוצים להבין משפט. המלכות מלכדת את היחידים האלו וגם מהם היא עושה כת בפני עצמם. ג. מלכות התורה עשו כתות כתות ועסקו בתורה לגלות אור הנשמה להחדיר אותה בתוך הרוח שבאנוש, כמ"ש שם באב"ע וז"ל: והשם הנכבד נתן התורה לחזק ולהגביר ולהגדיל הנשמה העליונה, ואז לא ימשול הגוף עליה. ואם לא תהיה התורה נשמרת, אז יגבר הגוף על הנשמה. עכ"ל.

והיינו שמלכות התורה מלמדת לתקן את הרוח, כדי שהרוח המתוקן יוליך את הנפש. וזה עול מלכות שמים, כמ"ש (סנהדרין צא) השמים זה נשמה, הנשמות חצובות ממקור אחד, ועל ידה מתאחדים ישראל בקוב"ה, מלכות התורה מתוקנת מאחדת את כולם, משא"כ הרוחות והנפשות נוצרו בגופים מחולקים בעלמא

וסייעתו שעלו מבבל שנקראו **מְחַבְּלִים**, נָפְלוּ לִי בְנֵעָמִים כִּיּוֹן
שעלו לארץ ישראל נקראו **נְעָמִים**."

בגלגה אשר הגלתה עם יְכַנְיָה מֶלֶךְ יְהוּדָה, י"א שנה קודם חורבן
בית מקדשנו, כתוב (מלכים ב' כ"ד) שְׁבֹכְדָאֶצֶר הַגְּלָה הַחֲרָשׁ
וְהַמְסַגֵּר אֶלֶף הַכֹּל גְּבוּרִים עֲשִׂי מִלְחָמָה. ביארו בגמ' (סנהדרין לז).
חָרֵשׁ כִּיּוֹן שְׁפוֹתָחִין הַכֹּל נַעֲשׂוּ כַחֲרָשִׁין, מְסַגֵּר כִּיּוֹן שְׁסוּגְרִין
בַּהֲלָכָה שׁוֹב אֵין פּוֹתָחִין. וביאר מהרש"א דלפי פשוטו שהם
בעלי אומניות כמו שתרגם יונתן אומניא ותרעיא לא יתכן מ"ש
הכתוב הַכֹּל גְּבוּרִים עֲשִׂי מִלְחָמָה דאין דרך בעלי אומניות להיות
עֲשִׂי מִלְחָמָה אַבְל לְפִי הַדְרָשׁ הֵינּוּ גְּבוּרִים בַּתּוֹרָה וְעֲשִׂי מִלְחָמָה
שֶׁל תּוֹרָה.

והנה בגמ' (ערכין יז) הוכיחו שאפשר שהמלך יהיה רשע וכל הדור
צדיקים, כמו דורו של יהויקים, ואפשר גם ההפך כמו דורו של
צדקיהו שנהפכו היוצרות, צדקיהו כשמו כן היה צדיק, ודורו
נהפכו לרשעים. [ועי"ש לענין מידות ועי' חולין ד: ובגליון הש"ס שם].
והשינוי במלך תלוי בחד גברא, אבל השינוי שחל באנשי הדור,
צ"ב מה גרם במשך תקופה כה קצרה, שנהפכו מצדיקים
לרשעים.

מבואר במפרשים (עי' סנהדרין קג. ברש"י, מהרש"א גיטין פח. וסנהדרין לח.)
שהשינוי שחל בדור היה מפני שגלו הַחֲרָשׁ וְהַמְסַגֵּר. זה היה
הסיבה שנהפך הדור מצדיק לרשע.

ומכאן שתואר צדיק ורשע לכללות הדור לא תלוי במנהיגיו
אלא בעיקר זה תלוי בהַחֲרָשׁ וְהַמְסַגֵּר, אם יש בדור גְּבוּרִים
בַּתּוֹרָה וְעֲשִׂי מִלְחָמָה שֶׁל תּוֹרָה, זה דור צדיק, ואם אין עֲשִׂי
מִלְחָמָה שֶׁל תּוֹרָה, זה דור רשעים. בתנחומא הנ"ל מבואר ש**היה**
מקום שהיו מתקבצים בו מכל המקומות, ופשוט כי שם נקבצו
באו כל הַגְּבוּרִים עֲשִׂי מִלְחָמָה, והיו נושאים ונותנים במלחמתה
שֶׁל תּוֹרָה.

ונראה שהמקום שיתקבצו בו ת"ח מכל המקומות, לערוך קרב
במשא ומתן במלחמתה של תורה, מוכיח שהעם רוצים ללכת
בדרך האמת ובשביל זה שלוחי הציבור נקבצו באו להעמיד דבר
על בוריו ולתקן הליכות בעולם ע"פ התורה. ולכן נחשב בזה כל
הדור צדיק, כי רובו ככולו. ואם בני תורה לא עוסקים לקבוע
מקום שיתקבצו בו מכל המקומות לערוך קרב ללחום מלחמתה
של תורה, זה דור רשע. בדורנו זה ת"ל יש בו גְּבוּרִים עֲשִׂי
מִלְחָמָה שֶׁל תּוֹרָה. כל מעיין יראה שבסוגיא דפ"ג נתגלו דברים
שלא היו ידועים גם לת"ח גדולים, ואפשר להעמיד הדברים
שנתגלו בכור המבחן. אם בני הדור לא מתעוררים להכין מקום
לקבץ ת"ח מכל המקומות לברר האמת. זה דור רשע.
וכשיתעוררו היהודים לעשות ולקיים את התורה הזאת, בזה
יהפכו את פני הדור מרשע לצדיק.

ואיתא בתנחומא שם שעל הקיבוץ הזה כפה הקב"ה הר כגיגית
לומר שמוכרחים להיקבץ לברר דבר הלכה, ולפי"ז כל אחד
מישראל חייב לעשות מה שבידו לקיים הברית שכרת הקב"ה
עם ישראל על התושבע"פ. ואין לו שום עצה להתחמק מלעשות
מה שמוטל עליו, וכל העושה וכל הנטפל לעושי מצוה יתברך
בברכת התורה ברוך אשר יקים את דברי התורה הזאת.

ועוד איתא בתנחומא שם שאף הקב"ה כרת ברית והבטיח
שהקיבוץ עתיד להתחדש, ומסיים שם בזה הלשון: ללמדך
שמשם מתחלת הגאולה משם עולין לירושלים שנאמר ועלו
מושיעיים בהר ציון וגו' אותה שעה והיתה לה' המלוכה, וכי"ר.

פסקי הלכות במשנ"ב, ולמאוס בעסק התלמוד שזה גילוי אור
הנשמה. וכך בנידון הפ"ג, הנשיא המוליך בשיטה זו, מלמד
לומר: אנחנו לא הולכים פאות מפני שכך אנחנו רוצים, או מפני
שמסורת בידינו מאבותינו, אנחנו רוצים אולי באמת לתקן את
הדבר מכמה טעמים, גם לנו יש נשמה מעוררת על השקר
והפריצות שיש בה, אבל אנחנו מבטלים עצמנו, המשנ"ב פוסק
דבמדינות שיוצאין הנשים בפ"ג מגולה יש להם לסמוך על
השו"ע, וכל בני דורנו רגילים לפתוח משנ"ב לדון ולהורות
מתוך משנתן, וגם בני תורה העוסקים בלומדות בשור שנגח את
הפרה, לא מכירים שגם הלכה במשנ"ב צריך ללמוד בעיון,
ושיתכן שאחר העיון יתגלה פשט במשנ"ב שכוונתו לסמוך על
השו"ע דייקא, שהתיר לק"ש, ולא עלה על דעתו לומר לנשים
לסמוך, כי מבואר למעיין שאין להן על מה לסמוך. מי שלקח
מידת הרוח לבד, לא יכול לשמוע פשט כזה במשנ"ב, זה
מערער כל רוח שיטת הנהגת ממשלתו, שהוא ועבדיו מאמינים
שלא יקרה לו טעות.

ועל מלכות בית דוד משיחך שאנחנו מייחלים ומצפים מתי
תמלוך בציון, בד' אמות של הלכה, שם ילמדו שבנוסף לזה
שיש לקבוע עת למשנה שהרוח ימשול על הנפש, חייבים לקבוע
עת לתלמוד להבין טעמי ההלכות אשר למד, זה שיטת מלכות
חזקיה המלך שנעץ חרב בביהמ"ד ואמר כל מי שאינו עוסק
בתורה יידקר בחרב, הוא לא שאף לקחת את העם עבדים
לעצמו, הוא פעל שכולם יהיו בני חורין כי אין לך בן חורין
אלא מי שעוסק בתורה להבין ולהשכיל, כי כולם בניים למקום.
זה שלימות מלכות בית דוד לאחד את כל כוחות ההנהגה, לכוונן
הכסא במשפט להמליך מלכות שמים. ועל זאת אנחנו מחכים
ומצפים לתקן עולם במלכות שמים.

יהודה וחזקיה, יהודה שמו כשם ראש שבט המלכות. וחזקיה
שמו כשם המלך שאמרו ביקש הקב"ה לעשות חזקיה משיח, כי
היה בו שלימות מידת המלכות. האחים הנקראים על שמם,
יהודה וחזקיה, כשנכנס בהם יין, דיברו על שלימות מלכות בית
דוד, אין בן דוד בא עד שיכלו שני בתי אבות מישראל, שיקבלו
כולם מלכות התורה, ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים.

וכך גם רואים בב' ברכות הסמוכות הַשִּׁיבָה שׁוֹפְטֵינוּ כְּבָרְאֲשׁוֹנָה
וְיִוְעָצֵנוּ כְּבַתְחִלָּה כו' וּמֶלֶךְ עֲלֵינוּ אֱתָה ה' לְבַדְךָ בְּחֶסֶד וּבְרַחֲמִים.
משמע שתיקון מלכות שמים הוא ע"י שופטים ויועצים
כבראשונה כבתחילה. ובשבת (קלט.) איתא ואין הקדוש ברוך
הוא משרה שכינתו על ישראל עד שיכלו שופטים ושוטרים
רעים מישראל, שנאמר וְאֲשִׁיבָה יָדִי עֲלֶיךָ וְאֶצְרָף כְּכֹר סִיגֶיךָ
וְאֶסְיֶרָה כָּל בְּדִילֶיךָ, וְאֲשִׁיבָה שׁוֹפְטֶיךָ כְּבָרְאֲשׁוֹנָה וְיִוְעָצֶיךָ כְּבַתְחִלָּה
אַחֲרֵי כֵן יִקְרָא לְךָ עֵיר הַצֶּדֶק קְרִיָּה נְאֻמָּה.

ואח"כ הסמיכו ברכת וְלִפְלִשְׁיָנִים שִׁישׁ בַּה גַּם בַּקֶּשֶׁה וְכָל
הַרְשָׁעָה כְּרָגַע תֹּאבֵד. שהכוונה על מידות מלכות הרשעה שאינם
נכנעים למלכות התורה. עליהם מבקשים וְתִשְׁפִּילֵם וְתִכְנַעֲנֵם
בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ. שהם המעכבים לתקן עולם במלכות שמים.

כשיתעוררו כלל ישראל על הברית שכרת הקב"ה עם ישראל
על התושבע"פ, כמ"ש בתנחומא הנ"ל שלפיכך **מתקבצין שתי**
פעמים בשנה מכל המקומות ונושאים ונותנים במלחמתה של
תורה עד שמעמידין דבר על בוריו והלכה לאמתה. הקיבוץ
מסוגל להפך משמאלים למימינים. מחבלים ייהפכו לנעימים,
שמבררים האמת ולא מחניפים כמ"ש מהרש"א בסנהדרין שם
וז"ל: "עזרא היה מת"ח שבבבל שנקראו מְחַבְּלִים זה את זה
וע"כ אמר הכתוב שאל תתמה על מעלתו כי חֲבָלִים שהוא עזרא